Türkiye Barolar Birliği Yayını

Av. Dr. FARUK EREM ARMAĞANI

Anılar

Av. Dr. Faruk EREM Armağanı;
"Av. Sadık ERDOĞAN,
Av. Ömer ESİRGEMEZ,
Av. Uğur UZER,
Av. Nebile KISA ve
Av. Tacar ÇAĞLAR'dan"
oluşan Türkiye Barolar Birliği Yayım Kurulu tarafından yayına hazırlanmıştır.

Türkiye Barolar Birliği Yayını

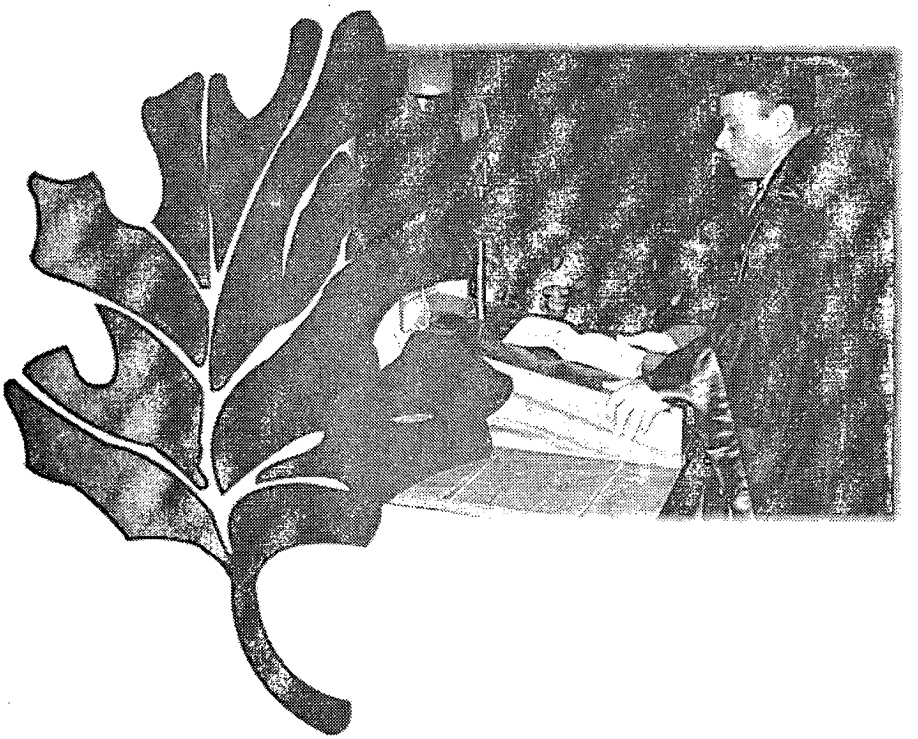

Av. Dr. FARUK EREM ARMAĞANI

Anılar

TBB Yayın No : 10

"Av. Dr. Faruk EREM Armağanı"
Türkiye Barolar Birliği'nin, Denizli'de yapılan
XXV. Genel Kurulu'nda alınan tavsiye kararı üzerine
TBB Yönetim Kurulu'nun
11.9.1999 tarih ve 741/3 sayılı kararı ile
yayınlanmıştır.

Başkan
Av. Eralp ÖZGEN

Başkan Yrd.
Av. Burhan KARAÇELİK

Başkan Yrd.
Av. Hüseyin ERKENCİ

Genel Sekreter
Av. Özdemir ÖZOK

Sayman
Av. Sadık ERDOĞAN

Üye
Av. Sabri KURT

Üye
Av. E. Yıldız BAĞATUR

Üye
Av. Zeki EKMEN

Üye
Av. Ayşenur BAHÇEKAPILI

Üye
Av. Kazım KOLCUOĞLU

Üye
Av. Şefik KIRCI

Av. Dr. FARUK EREM ARMAĞANI

Av. Dr. Faruk EREM anısına çıkan bu Armağan'ın ikinci cildi, Faruk EREM'in fotoğraflarını, onunla ilgili anıları, onun şiirlerini Ankara Hukuk Fakültesinin geleneksel yıl sonu dergisi olan Ceride-i Kantarda onun için yazılan-çizilenleri ve değişik hukuki konularda uzun yıllardır yazdığı makalelerini kapsıyor. Biliyorsunuz geçen yıl yayınlanan ilk cilt, değişik hukuk dallarındaki bilimsel incelemelerden oluşuyordu.

Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunun kararı ile uzun bir hazırlık dönemi ve titiz bir çalışmadan sonra meydana getirdiğimiz bu eserde eksiklikler mutlaka olmuştur. Bunlar için hoşgörünüze sığınıyor ve "Faruk EREM Armağanı" yayınlarımızdan bu ikincisini de sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Saygılarımızla.

Türkiye Barolar Birliği
Yayım Kurulu

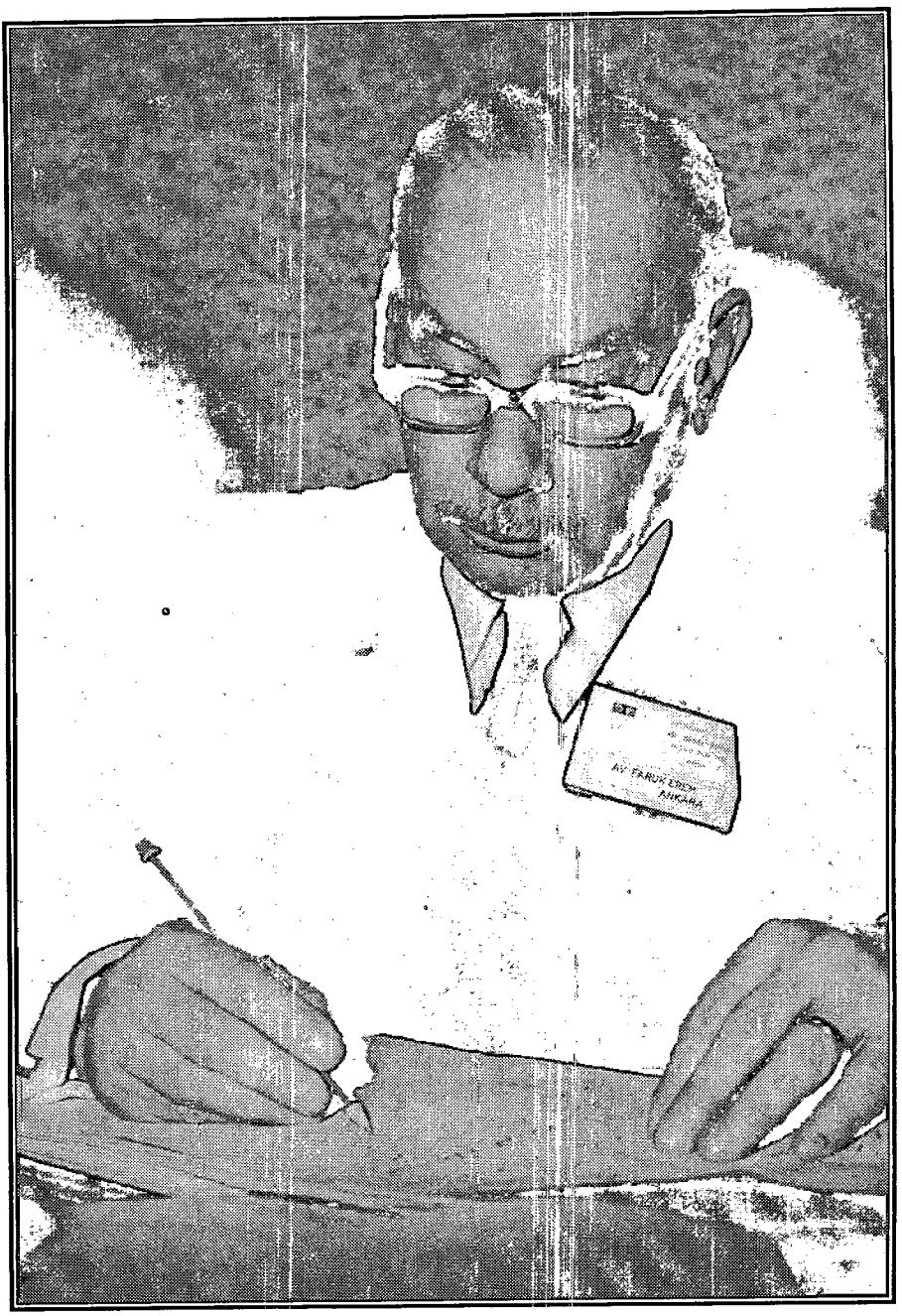
AV. FARUK ERCIN
ANKARA

SUNUŞ

Birliğimizin kurucu başkanı, değerli bilim adamı Prof. Dr. Faruk EREM için çıkardığımız Armağan şu anda ellerinizde bulunuyor.

Armağanın ilk cildi bilimsel makalelere ayrılmışdı. Bu cilt ise Sayın Hocamız ile çeşitli anıları içermektedir. Hocamızın hoşgörüsünü, onun hukukun üstünlüğü için yaptığı mücadeleleri, yani kısacası değerli hocamızı daha yakından tanıyabilmek, onu anlayabilmek için bu anılar çok önemli. Onu tanıdıkça onun dürüstlüğüne, onun mücadele gücüne hayran olmamak elde değil.

Hocamızı kaybedeli iki yıl oldu. Onun yaşamı, ilkeleri bizler için her zaman örnek olmaya devam edecek; her geçen yıl onu daha artan özlem, sevgi ve saygıyla anacağız.

Av. Eralp ÖZGEN
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

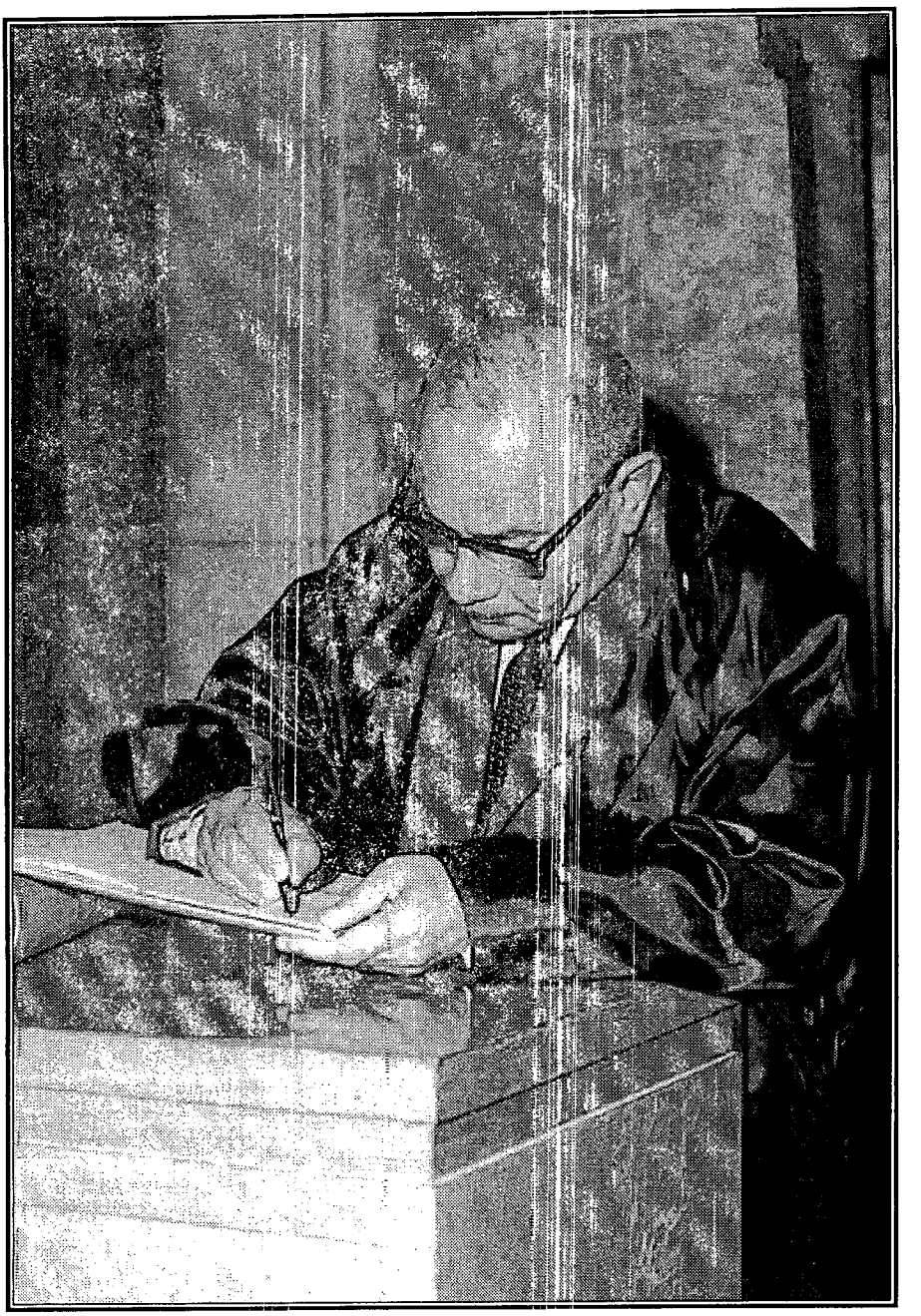

FARUK HOCA'YA MİNNET VE ŞÜKRANLARIMIZLA

Av. Burhan KARAÇELİK
Türkiye Barolar Birliği Başkan Yardımcısı

Bu kitap Faruk EREM Armağanı'nın ikinci cildini oluşturmaktadır: Toplumda niteliklerin ve başarıların takdirle, saygıyla karşılanması ve anılması, hem bu nitelik ve başarıların sahibi olan kişilerin ebediyen yaşatılmasını sağlar, hem de başka kişilerinde başarılı olmaları için özendirici olur.

Faruk EREM, binlerce hukuk adamı yetiştirmekle kalmamış, insanlığa ciltlerle bilimsel ve sanatsal eserler bırakmıştır. Alçak gönüllülüğü ve insan sevgisiyle öğrencilerine ve topluma örnek olmuştur. "Suçluyu kazıyın altından insan çıkar" sözü, toplumun hemen her kesiminde kullanılır hale gelid. Bu cümle, belki de gelecekte bir atasözü olarak kullanılacak ve anılacak.

Türkiye Barolar Birliği, bu onurlu ve değerli kişiyi ebediyen yaşatmak için iki ciltlik Armağan'la küçük bir katkıda bulunmak istedi. Bu amaçla birinci ciltden sonra, elinizdeki ikinci cilt çıkarılmıştır. Bu ikinci ciltte, Sayın Faruk Hoca'ya ait anılar, onunla yapılan söyleşiler, onunla ilgili fotoğraflar yer almaktadır. Amacımız,

bir yönden ülkemizde daha nice Faruk EREM'ler yaratılmasına yardımcı olmak, diğer yönden Türkiye Barolar Birliğini kurumsallaştırmada büyük emeği geçen Hocamıza minnet ve şükran borçlarımızı ödemektir.

FARUK HOCA'YA SAYGI...

Av. Hüseyin ERKENCİ
Türkiye Barolar Birliği Başkan Yardımcısı

Türkiye Barolar Birliği'nin Denizli'de yaptığı Genel Kurul Toplantısında alınan tavsiye kararı üzerine, TBB Yönetim Kurulu elinizdeki Armağan'ın çıkarılması kararını almakla önemli bir görev yapmış oluyor.

Söz uçar, yazı kalır. Böyle kalıcı bir eser, bugünün geleceğe aktarılmasında bir köprü görevi görüyor.

Faruk Erem günümüz Türkiye'sindeki çok sayıda hukukçunun hocasıdır. Bu durum çok az insana nasip olabilir.

Bugün Türkiye Barolarının vardığı nokta, O'nun eseridir.

O'nun hazırlamış olduğu Meslek Kuralları birçok Batı Ülkesinden daha ileridedir.

Faruk Erem Avukatlık Mesleğinin aşığı ve emekçisidir.

Birçok insanın Faruk Erem ile ilgili anıları vardır. Bu anıların, böyle bir kitapta ortaya çıkması, toplumdaki Faruk Erem düşüncesinin kollektif bir ürüne dönüşmesidir. Kişilerde var olan Faruk Erem düşüncesinin, herkes tarafından paylaşılmasıdır.

Bu Armağanın yanında, TBB.nde bir Faruk Erem Köşesi düzenlenmiş ve Hocanın cübbesinden, kalemine kadar herşey burada sergilenmiştir. Ayrıca her yıl düzenlenen Faruk Erem Yarışması, O'nun yaşatılmasının bir biçimidir.

Faruk Erem Köşesi Av. Sadık Erdoğan'ın çabalarının ürünüdür. Armağan'ın hazırlanmasında emeği geçen, TBB Yayım Kurulu üyeleri Av. Sadık Erdoğan, Av. Ömer Esirgemez, Av. Uğur Üzer, Av. Nebile Kısa ve Av. Tacar Çağlar'a şükran duygularımız sonsuzdur.

FARUK EREM ANISINA

Av. Özdemir ÖZOK
Türkiye Barolar Birliği Genel Sekreteri

Bilim adamı, Türkiye Barolar Birliği kurucu başkanı, sevgili hocamız Faruk Erem, anısına iki ciltten oluşan Armağan çıkarmayı kararlaştırdığımızda bunlardan ilk cilttin, bilimsel yazılardan oluşması, ikinci cilttin de daha çok sayın hocamızla ilgili anılardan oluşması düşünülmüştü. Bu düşüncenin sonucu olarak basılan ikinci kitapçıkta/ciltte Faruk Hocamızla ilgili anılar toplanmıştır.

Sayın hocamızla ilgili anılarımızı yokladığımızda, son derece kibar, sessiz sakin ama sürekli üreten, tıpkı bir ipek böceği gibi nadide ürünler sunan, bir beyefendi kişiliği anımsıyoruz.

Ceza davası yoğun olmayan bir avukat olmama karşın zaman, zaman Yargıtay 1. Ceda Dairesine duruşma nedeniyle gittiğimde, sevgili hocamın sırabeklediğini görür ve özellikle işim bitse dahi onun savunmalarını zevkle ve dikkatle dinlerdim. Sevgili hocam, duruşmayı yürüten başkan ve heyet üyelerine her zaman olduğu gibi, son derece saygılı bir biçimde ağır, ağır diyeceklerini anlatır savunmasını tamamlardı. Aynı şekilde mahkeme başkan ve heyet üyeleri de sayın hocamı, sessizce dinler notlarını alırlardı. O günlerde sıkça düşündüğüm şey, sevgili hocamın bu kadar çok dava takip etmesi nedeniyle, büyük servetler yapmış olabileceğiydi. Ancak

hocamın çok yakın çevresi ve çalışma arkadaşlarından aldığım bilgiler benim bu düşüncemin çok yanlış olduğunu göstermiştir. Sayın hocamız çok mütevazı ücretler karşılığında sırf müvekkillerinin hukukunu korumak, onlara yardımcı olabilmek için vekilliklerini üsleniyordu. Günümüzdeki değer yargıları karşısında sevgili hocamızı bir kez daha saygı ve minnetle anıyoruz.

Sayın hocamla ilgili en kötü anımı, ölüm gününde yaşadım. 15 Ekim 1998 günü sabah çok erken saatte cep telefonum çaldı, açtığımda, Sn. Birlik Başkanımız Eralp Özgen telefondaydı ve sevgili Faruk hocamızı kaybettiğimizi bildirdi. Hemen Faruk hocamın, Tandoğandaki evine gittim, eşi ve apartman komşuları beni karşıladı içeri girdiğimde hocaların, hocası değerli insan ölümün acımasız yüzü ile tanışmış, salonda ebedi uykusuna dalmış öylece yatıyordu. Hemencecik orada yaşamın nedenli boş bir uğraş olduğunu, hiçbir çıkarın, insani değerlerin önünde olamayacağını, ancak geride bırakılan iyi ve saygın anıların kalabildiğini düşündüm ve hissettim. Sevgili hocam bu değerleri yaşama geçirmiş, ender insanlardan biriydi hatırası, önünde saygı ile eğilirken yaşam felsefesini, benimseyerek yaşamımın bir parçası haline getireceğimi, anılarını sürekli sıcak tutacağımı, bir kez daha yinelerim.

HOCAMIZA ÖZLEMLERİMİZİ GÖTÜRDÜK

Av. Sadık ERDOĞAN
T.B.B. Yayım Kurulu Başkanı
Ankara Barosu Başkanı

Bu yıl, 15 Ekim günü, yine sessizce andık hocamızı. Karşıyaka'ya selamlar götürdük dostlarından, kırmızı karanfiller götürdük, özlemlerimizi götürdük. Birçok gerçekleşmeyeni bir-bir bıkmadan-usanmadan anlattık kendisine. Adalet bir türlü hızlanmadı, daha da yavaşladı dedik, şu Bakanlığın vesayeti yine Demoklesin Kılıcı gibi duruyor tepemizde dedik; çıkması yılan hikayesine dönen af yasasını, demokrasi paketi içinde paketlenmiş bekleyen yasa tekliflerini, Meclis gündeminin en ön safında olduğu söylenen Avukatlık Yasası teklifini, hukukçu Cumhurbaşkanımızın hukuk adına bize kıvanç veren tutarlı davranışlarını bir bir anlattık.

İnanıyoruz ki bizi merakla dinledi, dinledi ve gözlerindeki umut zerrecikleri eskisinden daha çok parladı.

Adına çıkarttığımız armağanın bu ikinci cildini de bu duyarlılıkla sunuyoruz kendisine.

Saygılarımızla

BAŞKANIMIZ FARUK EREM'E ARMAĞAN

Anılar

İÇİNDEKİLER

YAŞAM ÖYKÜSÜ 1-12

ANILARDA FARUK EREM 13-124

"YAZAR" FARUK EREM'DEN 125-142

SÖYLEŞİLERDE FARUK EREM 143-184

ŞİİRLERDE FARUK EREM'DEN 185-232

YAZILARINDAN ÖRNEKLERLE FARUK EREM 233-424

KONUŞMALARINDA FARUK EREM 425-508

YAYIN LİSTESİ İLE FARUK EREM 509-536

CERİDE-İ KANTAR'DA FARUK EREM 537-590

FOTOĞRAFLARLA FARUK EREM 591-642

"ÖLÜM CEZASI" GÖRÜŞLER 643-708

MESLEKTE FARUK EREM 709-766

YAŞAM
ÖYKÜSÜ

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Hocamız Faruk Erem 1329 (1913) tarihinde İstanbul'da doğdu. Babasının adı Ahmet Mümtaz, Annesinin adı Ayşe Sıdıkadır.

Hocamız Ankara Erkek Lisesini 1931-1932 ders yılında iyi derece ile, A.Ü.H.F.'sini 5.7.1935 tarihinde pekiyi derecesi ile bitirdi. Daha sonra doktora çalışması yapmak üzere Belçikaya giden Hocamız Brüksel Serbest Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni "Büyük Temeyyüz Derecesi" hukuk doktoru sıfatı ile tamamladı.

Hocamız akademik çalışmasından önce 5.7.1934-15.3.1936 tarihleri arasında B.M.M. Kanunlar Kaleminde memur olarak çalıştı. Bu memuriyetinden istifa eden hocamız, 31.10.1939 - 15.1.1943 yılları arasında Ankara İcra Memurluğu'nda çalışmıştır. Daha sonra 21.1.1943-30.1.1943 arasında Ankara Baş Müddei-umumi Muavinliği yapmış, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine doçent olarak göreve başlayıncaya kadar bu görevini devam ettirmiştir. Hocamız A.Ü.H.F.'de Ceza Hukuku alanında doçent olarak 21.1.1943 tarihinde göreve başlamıştır.

Hocamız Türkiye Barolar Birliği'nin kuruluş çalışmalarına katılmış. T.B.B. kurulmasından sonra, 11.8.1969 yılında ilk başkanlığına seçilmiştir.

Başkanımız F. Erem kesintisiz olarak 9.1.1980 yılına kadar kesintisiz olarak, T.B.B. Başkanlığı yapmıştır.

T.C. MATBU YAYINLARI PULU 10 KURUŞ 10

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. № 2006

C. No. _____

ŞEVKİ [illegible] ER
ANKARA 4 [illegible] NOTERİ
Yenişehir Ankara
R. Soysal Apartmanı
Telefon 5449

Noteri

Türkiye Cümhuriyeti

Ankara Hukuk Fakültesi mezuniyet diploması

Ankara Hukuk fakültesinde okunan derslerden imtihanları neticesinde (Pek İyi) derecede mezun olmağa Liyakat kesbeden(1913) tarihinde İstanbulda Doğmuş (Ahmet Müntaz) oğlu (Ahmet Faruk'a) devletin kanun ve nizamlarının tanıdığı haklardan iştifade etmek üzere bu diploma verilmiştir. 5.7.935

Fakülte Reisi (imza okunamadı)

Adliye vekili (Ş.Saraçoğlu imzası)

Diploma NO: 745

Aslına [illegible] bir [illegible] dairede [illegible] musaddak suret mübrizine verildi. 12 Mart 1947

ANKARA 4. NOTERİ
Şevki Pasinler Vekili
Başkâtip : Şaban Çolak

DAMGA PULU 50 KURUŞ 50 — DAMGA PULU 10 KURUŞ 10

Harç pulları [illegible] kaldırılmıştır.

Damga Matbaası

Noter kâğıdı Nüsnuna 1

T. C.
Ankara Belediyesi
Belediye Tabipliği

Tabibin Adı

Diploma No.

Poliklinik No.	Hastanın Adı	Muayene Tarihi
214	Faruk erem	10/3/1947

Faruk eremin yapılan muayenesinde Avukatlığa mâni sıhhi bir enğeli olmadığını bildiren bu rapor isteği üzerine kendisine verilmiştir.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sicil Özeti

Dosya No. : 170	Görevi : Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku grubu Doçentliği
Adı ve soyadı	Ahmet Faruk Erem
Babasının adı	Ahmet Mümtaz
Anasının adı	Ayşe Sıdıka
Doğduğu yer ve tarihi	İstanbul 1329
Çıktığı okul ve derecesi	Ankara Erkek Lisesi, Hukuk Fakültesi, Bürüksel Serbest Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okuyarak Liseden 1931-1932 ders yılında (İyi) Hukuk Fakültesinden 5/7/1935 tarihinde (Pekiyi) derecede mezun olmuştur. Bürüksel serbest Üniversitesi Hukuk Fakültesinden büyük temeyyüz derecesiyle mezun olup Hukuk Doktorluğuxxx ünvanını kazandığı Maarif Vekâletinin 3/XI/1939 tarih ve 2-2280 sayılı yazısından anlaşılmıştır.

FOTOĞRAF

Çektirdiği tarih

Bulunduğu Memuriyetler	Maaşı	Başladığı tarih	Ayrıldığı tarih	Sebepleri
Büyük M.Meclisi Kanunlar Kalemi Memurluğu	Maaş 17,50	5/7/1934		
			1/12/934	Terfiinden
" " " "	20	1/12/1934		
			15/3/936	İstifa
Ankara İcra Memurluğu (Hakim sınıfından değildir)	35	31/10/939		
			25/11/942	Terfiinden
" " "	40	25/11/942		
			15/1/943	Terfiinden
Baş Müddeiumumî Muavinliği	50	29/1/943		
			30/1/943	Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Doçentliğine tayin edilmesine mebni
Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku grubu Doçenti	50	21/1/943		(60 liralık kadro karşılıktır.)
			31/1/945	Terfiinden
" " " "	60	31/5/945		
" " Adli Psikoloji Doçenti	50	31/10/944		İlâve

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sicil Kaydına Uygundur.

Vesikalarına veya ifadesine göre doldurulduğu ayrıca yazılacaktır.

AVUKAT
BOLENT NURİ ESEN

Ankara Bölge Barosu Başkanlığına

20 Mart 1947 tarihli ve 53 sayılı yazılarında tanzimi istenen raporu sunuyorum:

Ankara Hukuk Fakültesinde Ceza Hukuku Doçentliği vazifesinde çalışmakta olup Baromuza Avukat olarak girmek isteyen Doktor Faruk Erem Belçika'da muvaffakiyetle ikmal ettiği doktora tahsilini müteakip yurda dönmüş askerlik hizmetini tamamladıkdan sonra Ankara Hukuk Fakültesinde açılan Doçentlik musabakasını kazanmış ve beş yıldanberidir de bu fakültede Ceza ve Ceza Usulü Hukuku dersleri ile Adlî Psikoloji dersini ilim ve meslek muhiti mensublarının takdirlerini celbedecek bir dirayetle okutmakta bulunmuştur.

Gerek Liseden emsali bulunan ve halen bir kısmı Ankaradaki resmi daire merkezlerinde ~~bulunan~~,ve diğer kısmı Adalet Bakanlığı ileri gelenleri arasında yer almış olan arkadaşlarının,ve gerekse kendisini özel surette tanıyanlarla akademik çevreler mensuplarının manevî ve fikrî mükemmelliği üzerinde müttefik bulunduklarını tesbit etmekle iftihar duyduğum bu güzide genç arkadaşımızın Baromuza intisabının meslek için bir kazanç teşkil edeceğinden asla şüphem yoktur.

Alâkadarın Avukatlık Kanunu hükümleri muvacehesinde avukatlık etmeğe engel hiç bir işle iştigal etmediği de öğrenilmiş olmakla keyfiyeti Yönetim Kuruluna saygı ile bildirmekten zevk duyarım.

2. 4. 1947
Avukat
Bülent Nuri Esen

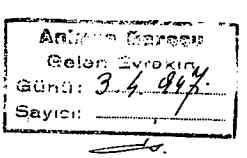

Y.K
4-4-947

ANKARA
BÖLGE BAROSU
Ankara, Çankırı, Çorum, Kastamoni,
Kırşehir, Yozgat

Sayı : 53

Eki

Duyurma

Baromuza avukat olarak kayıt ve kabul isteğinde bulunan Hukuk Fakültesi ceza hukuku doçenti Faruk Erem'in, ibraz ettiği belgeler yönetim kurulunun 20/3/947 günlü oturumunda incelenmeiş ve manevî şerait noktasından 15 gün süre ile Baro yayın tahtasında duyurulmasına karar verilmiştir.

Fotoğrafı yukarıya yapıştırılmış olan mumaileyhin Baroya avukat olarak kayıt ve kabulüne itirazı olanların duyurma süresi içinde Başkanlığa başvurmaları luzumu sayğile duyurulur. 20/3/947

Baro Başkanı

Baro Yönetim Kurulu Kararı

Karar Günü Karar Sayısı
10/4/947

Hey'et : Oturumda Hazır Bulunanlar :

Başkan Saim Dora, Başkan V. Abdürrahim Taşpınar, G. Yazman Galip Menteşe, Sayman İbrahim Kemal Oran, Üye Mazlum Kayalar, Fehmi Yağcı, Atıf Benderlioğlu.

Oturumda Hazır Bulunmayanlar : Üye Ali Zühtü Akyol, Fuat Börekci, Osman Şevki Çiçekdağ, M. Ali Okhan, mazur.

15/3/947 günlü dilekçe ile Baromuza avukat olarak kayıt ve kabul isteğinde bulunan Ankara hukuk fakültesi ceza hukuku doçenti Faruk Erem'in ibraz ettiği belgeler incelenerek gereği görüşüldü:

Ahmet Faruk Erem'in Türk olduğu, yirmi üç yaşını bitirdiği, Ankara Hukuk Fakültesinden mezun bulunduğu, halen bu fakültenin ceza hukuku doçentliğini ifa ettiği,Baromuz bölgesi içinde oturma yeri olduğu, ve avukatlık görevini daimi surette ifaya mani bir hastalığı bulunmadığı ibraz edilen belgelerin incelenmesinden anlaşılmıştır.

Ahlaki durumunun yerinde olduğu 15/3/947 günlü dilekçe altındaki takdimnameden anlaşılan mumaileyh tarafından tanzim olunan aynı günlü beyannamede:

3499 sayılı avukatlık kanununun birinci maddesinin G ve H bentlerinde yazılı hallerin kendisinde olmadığını ve uhdesindeki ceza hukuku doçentliğinden gayri avukatlıkla telifi caiz olmayan bir işle iştigal etmediğinin bildirildiği görülmüş ve mezkur kanu-

nun 11 nci maddesi gereğince yapılan duyurma süresi içinde hiç bir itiraz yapılmamıştır.

3499 sayılı avukatlık kanununun 12 inci maddesi gereğince manevi durumunun soruşturulmasına memur tayin edilen avukat Bülent Nuri Esen'in 2/4/947 günlü raporunda:

Farum Erem'in uhdesindeki doçentlik görevinden başka bir işi bulunmadığının, mumaileyhin avukatlık meslekine intisabında hiç bir mahzuru bulunmadığının bildirildiği görülmüş ve uhdesindeki doçentlik görevinin avukatlıkla telifi caiz olduğu anlaşılmıştır.

Bu itibarla 3499 sayılı avukatlık kanununun değişik 21/1 inci maddesinde aranılan şartları haiz olduğu anlaşılan Ahmet Faruk Erem'in Baromuza avukat olarak kayıt ve kabulüne ve keyfiyetin Yüksek Adalet Bakanlığına bildirilmesine ve Bakanlıkca kararın onandığı bildirildikten sonra adının baro levhasına kaydına oybirliğile karar verildi.

Başkan Saim Dora imzası	Başkan V. Abdürrahim Taşpınar imzası	G. Yazman Galip Menteşe imzası	Sayman İ. Kemal Oran imzası
Üye Ali Zühtü Akyol mazur	Üye Fuat Börekci mazur	Üye M. Ali Okhan mazur	Üye Mazlum Kayalar imzası

Üye Osman Şevki Çiçekdağ mazur	Üye Fehmi Yağcı imzası	Üye Atıf Benderlioğlu imzası

İşbu karar örneği aslının aynıdır.

T Ü R K İ Y E C U M H U R İ Y E T İ
A D L İ Y E V E K İ L E T İ
Avukatlık Rushatnamesi

Adı ve Soyadı	:	Ahmet Faruk Erem
Babasının Adı	:	Ahmet Mümtaz
Doğum Tarihi	:	1329
Dogum Yeri	:	İstambul
Eski Sıfatı	:	Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Grubu Döçenti
Umumi No.	:	3460
Hususi No.	:	5340
Barosu	:	Ankara
Hakkı No	:	411.

3499 sayılı Avukatlık Kanununun $D\frac{21}{1}$---maddesinde yazılı şartları haiz bulunan Ahmet Faruk Erem kanun işlerinde ve hukuki meselelerde rey vermege,mahkeme ve hakem veya kaza salahiyetini haiz diğer merciler huzurunda hakıki veya hükmi şahıslara ait hukuku dava,müdafaa eylemeğe ve bu hususlara ait bütün evrakı tanzim,adli muameleleri ve resmi dairelerde nizalı ve ihtilaflı işleri takibetmege ve Devletin kanun ve nizamlarının kendisine tanıdıgı diğer salahiyetleri kullanmağa mezundur.

Hukuk İşleri Umum Müdürü
Hakkı Karafakı

Adliye Vekili
Sinasi Devrim

28/Nisan/1947
Resmi Mühür

Arka tarafda 37 Kuruşluk pul ve resmi mühür ve imza ve 28/Nisan/1947 .

Aslının Aynıdır.

ANILARDA FARUK EREM

EŞİNDEN FARUK EREM

Av. Nevin EREM (*)

Evet, hocamız yazıhanede belirli saatlerde oturur, zaten kapısında da yazar (14.00-16.00) kabul saatidir. Eğer yazı ve posta işlerine bakan yardımcısı (daha sonraları memleketine dönmüştü) yoksa, enerjik bir şekilde kapıya açar ve "geç evlâdım" diyerek gelen kişiyi içeri alır. Sormasına gerek kalmadan müvekkilleri ne için geldiklerini anlatırlar. Elbetteki dertleri var çözüm arıyorlar, yapılacak duruşmalar sonunda ya ceza almamak ya da en az ceza ile kurtulmak isterler, doğaldır. Ama sonuç için garanti istediklerinde hocanın cevabı, her zaman "ben netice hakkında hiçbir garanti vermem, veremem, ama davanız için elimden geleni yaparım, garanti konusunda ısrarlıysanız davanızı alamam, bir başka avukata gidebilirsiniz" şeklinde olmuştur. Bu ilkesine her zaman sadık kalan hocamızın kendine özgü pek çok kuralı vardı. Herkesin düşündüğü, çok zaman da dile getirdiği gibi "pahalı davaların avukatı" değildi. Genelde çaresiz kalmış köyden gelen insanların avukatı olmuştu. Avukatlık yapmasındaki asıl amacının, para kazanmaktan ziyade insanlara yardım olduğunu bir gün sorduğum bir sorunun cevabından anlamıştım. Müvekkillerinden çok cüz'i bir ücret talep ettikten sonra uzunca sürecek bir davayı almıştı. Neden bu kadar az para istediğini sorduğumda "adamlar zaten yıkılmış, perişan, bir de ben mi yıkayım?" cevabı avukatlığının amacını bana göstermişti.

(*) Ankara Barosu Avukatlarından

Her davanın savunulacak bir yanı olduğuna inandığı gibi, kendisinden yardım isteyenleri geri çevirmeme gibi bir özelliği vardı. Onun bu yardımseverliği pek çok kişi tarafından yanlış değerlendirilmiş ve daha çok para kazanmak düşüncesi ile hareket ettiği zannedilmiştir. Oysa dünyada değer verdiği en son şey paraydı. Zaten hümanist oluşu davranışlarını açıklayan temel ilkesiydi.

Aldığı bir davaya sonuna kadar sahip çıkar, asla bırakmazdı, dava başında aldığı ücret dışında hiç bir ek ücret talep etmeksizin isterse on sene sürsün davaya bakar, kaç defa Yargıtay'a gelirse gelsin hepsine muntazam girerdi.

Bankalar Kanunu'na muhalefetten yargılanan bir banka görevlisinin davası üç-beş yıl sürdü. Dava devam ederken aynı olayın bütünlüğü içinde bir başka sanık ortaya çıktı. Bu sanık iyi tanınmayan ünlü bir isimdi. Duruşmada çekilen bir fotoğrafta doğal olarak bütün avukatlar yanyana idi ve bu fotoğrafın altındaki yazı yanlış yazılmış, avukatlardan hangisinin, hangi sanığı savunduğu karıştırılmıştı. Müvekkili bankada basit bir memurdu ve hocamız o tarihte bir kuruluşa başkan seçilmişti. Bu fotoğraftaki yanlışlık yüzünden kendisi o iyi tanınmayan kişinin avukatı zannedildi. Ve çeşitli tepkilere hedef oldu. O zaman bütün yanlışlığı açıklayıp kendini savunacağı yerde, hiç bir şey söylemeden başkanlık görevini terkedip çok evvel başlamış olan davasına devam etmiş ve altı yedi yıl daha duruşmalara girmiştir. Bu davranışı onun makam ve para değil, insanlara yardım peşinde olduğunun en açık kanıtıdır bence.

Yaptığı işin niteliği gereği pek çok tehdide ve tehlikeye de maruz kalmıştır. Özellikle kan davaları, tüm köyü kapsayan mer'a davaları ve pek çoğunda intikam ön plana çıkar. Çok da eski olmayan bir tarihte dört, beş sene kadar önce Diyarbakır'a bir davaya gittiğinde kendisinin de sonradan farkına vardığı bir tehlike içinde olduğunu anlamış ve döndüğünde bana anlatmıştı.

Tabiatı gereği insanları rahatsız etmekten hep kaçınırdı. Diyarbakır'da da müvekkilleri kendisini karşılamışlar, otele götürmüşler, oradan yemeğe, tekrar otele. Hocamız onları meşgul ettiği, bu kadar insanı (4-5) da rahatsız ettiği düşüncesi ile huzursuz olmuş ama sesini çıkarmamış. Ertesi gün otelede odasından çıkıp kahvaltıya indiğinde gene kendisini bekleyen dört, beş kişi görmüş, hep beraber mahkemeye, duruşma sona erdikten sonra da otobüse gidilmiş ve kendisi beş dakika bile yalnız bırakılmamış. Tam otobüs kalkacağı sırada dava sahipleri bu davranışlarının nedenini açıklamışlar ve yapılacak herhangi bir saldırıyı önlemek için kendisini yalnız bırakmadıklarını, hatta evlerine bile gitmeden geceyi otelin lobisinde nöbet tutarak geçirdiklerini söylemişler. Durumu öğrendiğinde müvekkillerinin kendisini çok sıkı bir şekilde koruduklarını anlayan hocamız olaydan çok etkilenmişti.

Zonguldak'ta, birlikte gittiğimiz bir davada taraflar çok kalabalıktı ve son celsede hocanın müvekkili beraat etmişti. Duruşma devam ederken ben salonun arka tarafındaydım, karardan sonra dışarı çıktım, salonun önü çok kalabalıktı, kararı öğrenen müdahil taraf birden bağırmaya ve sağa sola saldırmaya başladı, müvekkilin yakınları da kendilerini savunmak için karşılık vermek zorunda kaldı ve böylece büyük bir kavga başladı. Ben de arada kalmıştım, çok korktum, güçlükle kendimi ağır ceza kalemine attım, merakla içerdekilerin salondan çıkmalarını beklerken hocaya da bir şey olur diye endişelendim. Üç beş dakika sonra o kalabalığın arasından sakin sakin yürüyerek geldiğini gördüm, nasıl korkmadığına hayret ettim. Çünkü çok ciddi bir kavgaydı, müvekkillerin yakınları kan içinde kalmış, elbiseleri parçalanmıştı. Polisler gelip kalabalığı dağıtıncaya kadar kalemde bekledik, daha sonra bizi otobüse götürdüler.

Hocamızın adliye koridorlarındaki davranışlarını hemen herkes bilir. Daima mahkemenin kapısında bekler ya da koridorda do-

laşır. Baro odasına bile ya paltosunu asmak ya da almak için girer, bazen arkadaşlarının ısrarını kıramaz, içerde bir çay içer ama hakimlerin odasına girip çay içtiği ya da sohbet ettiği pek görülmez. Çok ender olarak aşırı ısrar karşısında meslektaşlarını kırmamak için bir kaç dakika girer, duruşmalarına girdiği hakimlerin hiçbir şekilde kendisinden etkilenmesini istemezdi.

Davanın devamı sırasında müvekkillerinin kurallara uygun olmayan davranışları ve kendisine karşı dürüst olmayan tutumlarını farkettiği anda derhal davalarını bırakır, ücretlerini de iade ederdi. Hukuka ve yasalara son derece bağlıydı.

Polis kolejinde az da olsa ceza hukuku ile ilgili bazı dersler okutulmaktadır. Hocamız, fakültede derslere girdiği tarihlerde polis kolejinde de hocalık yapmış ve bugün emniyetin üst kademesinde görev yapan pek çok emniyet mensubunun da hocası olmuştur.

Duruşma için hangi şehre giderse gitsin hocamız orada mutlaka talebesi olan bir emniyet görevlisi ile karşılaşırdı.

Aydın'da bir davası vardı. Ertesi sabah duruşmaya gidecekti, bir gün önce geç bir saatte şehre gelmiştik, yol epeyce uzundu, karnımız acıkmıştı, otele gitmeden lokantaya girdik. Fazla kalabalık değildi, oturduk yemeğimizi yedik ve hesabı istedik, garson hesabımızın ödendiğini söyledi, çok şaşırdık, kim ödedi diye sorunca biraz ilerideki masada oturan emniyet görevlisi-zannediyorum o şehrin Emniyet Müdürü idi- gayet kibar ve saygılı yanımıza gelerek kendini tanıttı, hocamıza talebesi olduğunu ve hesabı kendisinin ödediğini söyledi. Hocamız şaşkın ama mutluydu. Gittiği her yerde bir talebesinin bulunması onu çok mutlu ediyordu. Ara sıra böyle hocamızın polis talebeleriyle karşılaşıyorduk.

Bir gün Adana'dan uçakla Ankara'ya gelmek üzere alana gittik. Hocamızın âdeti her zaman çok erkenden meydana gelirdi. O

gün de oldukça erkendi ve meydan kalabalıktı, biz kenarda beklerken, alandan sorumlu polis müdürü bizi görünce hemen odasına aldı ve kendini tanıttı, talebesiymiş. Son ana kadar bizi uçağa bindirmedi, hocamız hem onu rahatsız ettiği hem de uçağı kaçıracağı endişesini kendisine iletti ama polis talebesi daha vakitleri olduğunu bildirerek bir süre daha bizim orada oturmamızı rica etti ve nihayet son dakikada bizi vip salonundan geçirerek uçağın ön kapısından bindirdi. Talebeleri hocayı yakalamışken kolay bırakmıyorlardı çünkü onu görmek onlar için her zaman mümkün olmuyordu. Bu raslantılar sonrasında bir gün bana oldukça eski bir tarihte cereyan etmiş bir anısını nakletti, çok hoşuma gitti:

Şehri tam olarak hatırlamıyorum ama büyük şehirlerden birine duruşma için gelmiş. Gecenin oldukça geç bir saati, büyük otellerden birine gitmiş fakat yer bulamamış. Elinde çantası ile sokakta bir başka otel bulmak için yürürken, bir polis memuru hocayı görmüş ve talebesi olduğunu söyledikten sonra nereye gittiğini sormuş. Hoca da otelde yer bulamadığını başka bir yer aramakta olduğunu söyleyince polis memuru hemen hocamızı aldığı gibi "yer yok" diyen otele götürmüş ve "Ne demek yer yok. Açın kral dairesini." demiş ve hocayı otele kendi eliyle yerleştirmiş ve tabii hocamız talebesinin bu davranışından pek memnun kalmış.

Hocamızın talebesi ya da meslektaşı olmasa da pek çok kişi kendisini tanıyordu.

Bir duruşma için Erzurum'a giderken hocamızın uçakta olduğunu farkeden kaptan pilot, uçak kalkar kalkmaz, bizi pilot kabinine çağırdı. Hocaya uçağın kullanılışı, inişi, kalkışı, daha pek çok teknik konuda bilgi verdi ve kendisine orada özel ikramlarda bulundu, ancak uçak inişe geçtiği zaman, yerimize dönmemize izin verdi. Gerçekten pilot kabininden dışarı bakmak çok farklıydı.

Hocamız avukatlık yaptığı yıllar boyunca, aşağı yukarı Türkiye'nin her tarafına yolculuk yapmış ve bu arada aklımıza gelen gelmeyen her vasıtaya binmiştir.

Ordu'ya bir dava için gittiğinde oldukça tehlikeli bir yolculuk yapmış. Karadeniz kıyısından giden karayolunu hemen herkes bilir, yolun belli bir bölümünde iyice daralan karayolunun bir tarafı dağ diğer tarafı uçurum ve denizdir. Hocamız otobüsle Ankara'ya dönerken tam bu bölgede karşıdan gelen ufak bir araba otobüse çarpmış, daha ağır ve direçli olsa da otobüsün tekerlerinden bir tanesi uçuruma gitmiş, tabii doğal olarak arabada panik olmuş. Fakat şoför çok tedbirli ve soğukkanlı davranarak, herkesi sakinleştirdikten sonra hepsini yerine oturtmuş ve "eğer hepiniz birden kalkarsanız arabanın dengesi bozulur ve uçuruma yuvarlanırız, onun için şimdi teker teker gelin ve şoför kapısından inin" diyerek bir otobüs dolusu insanın canını kurtarmış. Bu arada hocamız da arabadan inmiş, ama Ankara'ya dönmesi gerekiyor, şehirlerarası yol taksi ya da dolmuş yok ki çevirip binsin. Ayrıca o kadar insan var hangisi neye binecek. Başlamış yürümeye, bir süre yürüdükten sonra bakmış arkadan bir petrol tankeri geliyor, onu durdurmuş ve kendisini en yakın şehir merkezine bırakmasını rica etmiş. Şoför de kabul ettikten sonra yanına oturmuş ve otobüse binebileceği bir yerde inmiş ve böylece hocamız davalarına yetişebilmek için uçak ve tanker dahil her araca binmiştir. Kendisi çok mütevazi olduğu için arabaya binerken iyi kötü hiç ayırdetmezdi. Bolu'dan dönerken-her saat garajdan araba kalkmadığı için- ana yola çıkar, orada otobüs beklerdik. Bir seferinde el kaldırdığımız otobüs geldi önümüzde durdu. Nasıl eski bir araba, dökülüyordu. Uzaktan farketmemiz mümkün değildi, ona bile bindik. Ben her saniye şimdi bozulacak, yolda kalacağız diye düşündüm ama tangır tungur Ankara'ya kadar geldik.

Hocamızın ne kadar kibar olduğunu bilmeyen yoktur. Ayrıca bu kibarlığı herkes için geçerliydi, kapıcıdan postacıya, meslekta-

şından gazeteciye kadar herkese aynı ölçüde kibar davranırdı. Gene böyle bir otobüse binme meselesindeki kibarlığı inanılmaz boyuttaydı.

Aksaray'dan bir davası vardı, beraber gittik. Ağaçlı'da hem otobüslerin durduğu güzel bir tesis, hem de Türk stili yapılmış hoş bir otel var. Akşam orada kaldık sabah duruşmaya girdikten sonra, öğleyin yemek yiyeceğiz ve Mersin'e devam edeceğiz; çünkü ertesi gün orada davası var. Bu durumda bizim Mersin arabasına binmemiz gerekiyordu. Yemek yerken gelen otobüslere bakıyoruz hep Adana'ya gidenler geliyordu. Hocamız o zaman "Hep Adana otobüsleri geliyor, burada boşuna beklemeyelim. Adana'ya gidelim, oradan Mersin'e geçeriz. Nasıl olsa yakın." dedi. Yeni gelen bir Adana arabasında yer olup olmadığını sorduk. Muavin "yer var, siz binin, parasını sonra alırım" dedi. Otobüsün kalkmasına daha beş on dakika var, biz bindik ve yerimize oturduk, elimizde bagajımız da yok, sadece ufak bir çanta var. Biz otobüste otururken tam yanımıza bir Mersin arabası gelmez mi, ben çok sevindim, "Mersin otobüsü geldi, hadi ona geçelim" dedim. Hocamız "olmaz ayıp olur, bindik artık" dedi. "Niye ayıp olsun, parayı bile ödemedik, sadece muavin çocukla konuştuk o kadar, ona söyler ineriz" dedi. Ama "olmaz ayıp" dedi ve biz böylece Adanaya gittik. Orada indikten sonra, Mersin'e giden bir otobüs bulduk onun kalkış saatini bekledik ve neden sonra Mersine ulaştık. Muavin çocuğa ayıp olmasın diye fazladan bir saatlik yol yaptık. Hocamız herkese karşı çok kibardı. Kimseye saygısızlık yapmazdı, karşısındaki kim olursa olsun.

Amasya'da bir davası vardı, birgün önceden gittik. Yeşilırmak kenarında bir tane de güzel oteli var. Erken saatte Ankara'dan çıktığımız için, saat üç-dört civarında otele gelmiştik. Nasıl haber almış bilmiyorum, saat beşe doğru bir telefon geldi, Amasya Valisi hocamızı arıyordu. Akşam belediye salonunda bir operet varmış, eğer yorgun değilse, kendisini de aralarında görmek istediklerini

söyleyerek, daveti kabul ricasında bulunuyordu. Hocamız her zamanki kibar davranışı ile oldukça yorgun olmasına rağmen daveti kabul ettiğini bildirdi ve kendisine verilen saatte orada hazır bulundu.

Hocamızın kibarlığı kadar çalışkanlığını da herkes bilir. Okul yıllarından beri süre gelen en önemli özelliğidir. Belçika'da birincilikle aldığı diploması bunun en değerli ve açık kanıtıdır. O tarihlerden itibaren sürekli çalışmış ve çalışmalarını çok yönlü olarak sürdürmüştür. Yalnız ceza hukuku alanında değil bankacılık konusunda ve psikoloji dalında da herkesin faydalanabileceği değerli eserler bırakmıştır.

Kendisi sürekli üreten bir insan olduğu için bu üretimine katkıda bulunmayan faaliyetlerle uğraşmaktan pek hoşlanmaz ve bu arada geçen zamanı boşa harcanmış sayardı. Nitekim yazdığı kitaplar, makaleler, broşürler onun zamanının her dakikasını nasıl değerlendirdiğini açıkça göstermektedir.

Kendi zamanını iyi kullanmada ne kadar hassassa başkalarının vaktini ziyan etmeme konusunda da o kadar duyarlıydı. Bayramlarda gönderilecek tebrik kartlarının kuru bir resimle kalıplaşmış birkaç sözden oluşmasını istemez, onun yerine küçük kitapçıklarından gönderip dostlarının ve arkadaşlarının zamanlarını boşa harcamayarak onları bilgilendirmeyi tercih ederdi. Yaşamının her dakikası, hatta saniyesinde okumayı, okutmayı, öğrenmeyi ve öğretmeyi ilke edinmişti.

Kendisi çok duygusal ince düşünceli ve şair ruhlu olmasına rağmen olaylar karşısında duygularını hiç belli etmezdi.

Sosyal sigortayı dolandırmaktan yargılanan yedi, sekiz sanıklı bir davayı bana devretmişti. Başından sonuna kadar ben girdim. Dava sonunda hepsi beraat etti, yalnız bir tanesi mahkum oldu. O

mahkumiyet de sanığın savunması sırasında imza yetkisi olduğunu söylememesinden kaynaklanmıştı. Nitekim mahkeme başkanı son celse sanığa "niye daha önce söylemedin" diye ikazda bulunmuştu. Diğerlerinin beraat etmiş olmasına rağmen bir tanesinin bile mahkum olmasından fazlasıyla etkilendiğimi gören hocamız, kendisinin her zaman uyduğu ilkesini bana da hatırlatmak gereğini duydu ve "avukat, kaybettiği zaman üzülmez, kazandığı zaman da sevinmez" dedi. Zaten her zaman müvekkillerine de söylediği gibi kendisinin elinden geldiği kadar görevini yaptığını ama kararın ve takdirin mahkemeye ait olduğunu bildirir, sonuç hakkında yorum yapmazdı. Yılların verdiği deneyim ve olgunlukla görevini yaptığı için vazife ile duygusallığı birbirine karıştırmazdı.

Hocamız davaları için seyahat ederken gittiği yerlerde karşılaşabileceği olumsuz koşullara pek aldırmazdı, onun tek düşüncesi görevini en iyi şekilde yapabilmekti.

Düzce'de sabah erken saatte bir davası vardı, aynı gün yetişemeyeceğini düşündüğü için bir gün önceden gitmeye karar vermiştik. Mevsimini tam olarak hatırlamıyorum, ama Ramazan ayı içinde bir gündü. Öğleye doğru otobüse bindik, akşam ezanına birkaç saat kala Düzce'deydik. Otele yerleştikten sonra dışarı çıktık, hem birşeyler yemek hem de dolaşmak istiyorduk, bir süre gezindik, etraf epeyce kalabalıktı, bu arada ezan okundu, sokaklar birden bire boşaldı, herkes iftar için evine gitmişti. Biz de birşeyler yiyelim diye lokanta aramaya başladık. Birkaç tane bulduk, fakat kapalıydı, dolaşmaya devam ettik epeyce yürüdükten sonra küçük bir çorbacı dükkanı bulduk ama içeri girmenin imkanı yok çünkü çok kalabalıktı. O zaman biz de bakkaldan ekmek, peynir v.s. alalım, otelde yeriz diye düşündük ve market gibi bir yer aramaya koyulduk, fakat bulduğumuz bütün dükkanlar kapalı idi. Çaresiz otele döndük, epeyce de acıkmıştık, az bir ihtimal de olsa müşterilerine yemek verip vermediklerini otel personeline sorduğumuzda onlardan

da olumsuz cevap aldık. Tam odamıza dönmeye karar verdiğimiz sırada durumumuzu anlayan bir otel görevlisi, kendi personeli için yapmış oldukları yemekten birer tabak yiyebileceğimizi söyledi, biz de teşekkür edip masaya oturduk ve böylece aç kalmaktan kurtulmuş olduk.

Benzer bir olay Boğazlıyan'da hocamızın başına gelmiş. Gene bir gün önceden gittiği Boğazlıyan'da otele inmiş ve yorgun olduğu için hemen yatmış. Ertesi gün otel kahvaltı vermediği için, dışarda da dolaşmaya vakit bulamadığından kahvaltı yapmadan acele duruşmaya yetişmiş, bu arada adliyede birkaç bardak çay içse de hiçbir şey yememiş, duruşmadan çıktıktan sonra otobüse yetişmek için acele edince yirmidört saat aç kalarak Ankara'ya dönmüştü.

Yaşadığı olaylar hocamızın her türlü olumsuz koşullara rağmen görevini yerine getirmek için özveri ile çalıştığını ve vazifesini herşeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir.

Çalışkan olduğu kadar yardımsever bir kişiliğe sahip olan hocamız, kendisinden dosya hazırlama konusunda yardım talep eden meslektaşlarına her zaman olumlu yanıt vermiştir. Çok titiz bir şekilde dosyaların önce fihristini çıkararak hazırlayan hocamız, bu konuda gayet sistematik çalışır ve numaralandırdığı bütün dosyalara yıllarına göre fiş düzenler, bu fişleri de alfabetik sıraya dizerdi.

Böyle bir yardım ricasında bulunan genç bir meslektaşı, hocanın bu muntazam sistemi karşısında hayretini gizleyememiş ve kendisinin bu kadar düzenli dosya hazırlamadığını itiraf etmiştir.

Hocamız sadece dosya hazırlamakta değil, herhangi bir nedenle hakkında dava açılan bütün meslektaşlarının duruşmalarına gönüllü olarak girer ve kendilerine her türlü desteği sağlardı. Bağlı bulunduğu meslek mensupları ile tam bir dayanışma içinde çalışır, başı sıkışan herkesin yardımına koşardı.

Hocamızın duygu yüklü ince karakteri daha çok şiirlerinde ve sanata olan düşkünlüğünde açıkça görülmektedir. Tüm doğallığı ile yazdığı şiirlerinin her satırının çok derin anlamı vardır. Ceza hukukunun katı ve kalıplaşmış kurallarından bunaldığı anlarda içinden geldiği gibi özgürce şiirler yazarak ferahlamak istemiş, ancak buna da görev duygusunun ağır basması sonucu fazla zaman ayıramamıştır. Yazabildiği kadarıyla dahi sayfalar dolusu düşünceyi birkaç satırla anlatabilmiştir.

İşte bir iki örnek:

"Her şeyin sahibi var
Dört duvarın
Kelepçenin
Zincirin
Gürültünün de sahibi var
Sessizlik hepimizin
"Hürriyet yolundadır
Birbiri ardınca dalgalar
Bayrak koşusu gibi
Elden ele ulaştırır
Hürriyet haberini
Toprağa
Kara toprağa kadar.

"İnsan ağrıyan yerini unutmaz
Ceplerinizde isterseniz
Yumruklarınızı sıkın.
Başkasının cebine el sokmak yasaktır.
Ama kendi cebinizde
Ellerinizin ne yaptığını
Kimse merak etmez.

Hocamız sadece şiir değil sanatın her dalına ilgi duyardı. Tiyatroyu çok severdi, sezon boyunca hiçbir oyunu kaçırmamaya dikkat ederdi. Bu arada kendi anılarından uyarlanan tiyatro oyununu da defalarca izlemiş ve her seferinde oyunculara takdirlerini sunmuştur.

Gerek anılarını içeren kitap gerekse bu anılardan hazırlanan tiyatro oyunu sayesinde topluma Adaletin her zaman haklı olmadığını, toplumsal değerlerle hukuk düzeninin bazen çeliştiğini, doğa kurallarının adil olmadığını gösterme imkanını bulmuş ve anılarını olayın ağırlık noktasını ortaya çıkaracak şekilde kaleme almıştır. Bazı anılarında ise hukuk kurallarının ve kanunların ne kadar yetersiz kaldığını da açık bir biçimde göstermiştir.

Hocamız yaşamı boyunca sürekli çalışmış ve üretmiştir. Yazdığı sayısız eserle toplumu belirli konularda aydınlatmak, uyarmak ve bilgilendirmek istemiştir. Özellikle de Hümanist Doktrin ve insanlık sevgisini topluma kazandırmak isteyen hocamız, bu çabasında büyük ölçüde başarılı olmuştur. Çok meşhur olan "suçluyu kazıyınız altından insan çıkar" sözü, kendisinin insanlığa ve insana olan sevgi ve inancının en açık belirtisidir. Onun eserleri ve düşünceleri, insanlarımıza ışık tutmaya devam edecektir. Sonsuza kadar.....

Ufak anılar ve belirgin karakteriyle anlatmaya çalıştığım hocamızın ardından sevgi, özlem ve anılarla dolu bir yıl geçti (15 Ekim 1998), yazmayı ve kitapları çok seven hocamıza bu küçücük kitabı armağan etmek istedim.

PROF. DR. FARUK EREM'LE BİR ANI

Prof. Dr. Halûk GÜNUĞUR (*)

Yıllarını, **"Ümanist Doktrin"** açısından yaklaşarak "hukukun üstünlüğü" idealine adayan ve öğrencilerinden biri olmakla büyük onur ve gurur duyduğum, değerli hocam **Prof. Dr. Faruk Erem**'le ilgili bir anımı aktarmak benim için bir vicdan borcudur.

1989 ya da 1990 yılıydı. Yargıtay Genel Kurulu salonunda, "Avrupa Hukukuna Uyum" konulu bir panel vardı. Ben panel başkanıydım. Konuşmacılar; Prof. Dr. Faruk Erem, Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü ve Prof. Dr. Füsun Arsava idi.

Panelin açılışından 15 dakika önce 4 akademisyen olarak biraraya geldik ve konuşmacıların sıralarını belirledik. Faruk Hoca ilk sözü almak istedi. Fazla kalamayacaktı. Kendini biraz yorgun hissediyordu. Bu arzularının öncelikle yerine getirileceğini bildirdim. Yargıtay Başkanı, "açış konuşması"ndan sonra beni kürsüye davet etti. Ben de sırayla konuşmacıları davet edecektim. İlk konuşmacı olarak Faruk Hocayı kürsüye almadan önce, hiç bir hazırlığım olmaksızın ağzımdan, Hocanın, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku** adlı ünlü kitabının ilk sayfasının ilk paragrafında yer alan şu cümleler döküldü :

"Ümanizm, yalnızca tek bir toplumun tekelinde olması imkansız bir kavramdır. Bu açıdan ayırıcı değil birleştiricidir. "Açık cemiyet", yani bir kısım insanları dışarıda bırakmayan cemiyet anlayışıyla Bergson insanlık kanunlarını izah edebilmişti. Fert hürriyetlerinin teminatı sorumlu bir hürriyetin teminatıdır. Eğer demokrasi, ferdi sorumluluklar esasına dayanan bir düzen ise ancak "demokratik ceza hukuku insanidir"...

Ve devam ettim,

İlmiyle, nûruyla ve fazlıyla bizlere ışık tutan değerli hocamız, "Bir Ceza Avukatının Anıları" adlı ünlü yapıtında, sık sık şu hususun altını çizer; "suçluyu kazıyın altından insan çıkar". Buyrun Hocam kürsü sizindir...

Faruk Hoca ağır ağır ve hatta sendeleyerek kürsüye geldi. Çok duygulandığı her halinden belliydi. Konuşmasına başladı. - "Ben"... dedi. Durdu. Sonra, - "Sayın Başkan, değerli meslekdaşım ve sevgili öğren..." dedi, cümlesini tamamlayamadı. Belli ki aşırı derecede heyecanlanmıştı. Cebinden beyaz bir mendil çıkardı. Göz kanallarına yürüyen yaşları, belki de gururla sildi. Tıklım tıklım dolu Yargıtay Genel Kurul salonundan yükselen "alkış sesleri"ni duyuyor muydu bilemiyorum. Ve hoca konuşamadı, özür diledi ve ağzından şu cümleler döküldü: - "Sayın başkan, sözleriniz beni çok duygulandırdı. Heyecanlandım. Ben biraz dinleneyim ve ikinci konuşmacı olayım"... Kürsüden indi, ön sıraya oturdu. İlk konuşma bittikten sonra Hocaya yeniden söz verdim. Biraz rahatlamıştı. Parlak bir sunuş yaptı ve yine gözyaşları ve alkışlar arasında, eserlerine sahip çıkan eski öğrencileri, yeni meslekdaşlarının varlığına tanık olmanın gururu ile, salondan ağır adımlarla ayrıldı....

Bu hocayı son görüşümdü. Daha sonra, O'nu sonsuza uğurlamak için Kocatepe Camii'nde buluştuk...

SUNUŞ (*)

Prof. Dr. Faruk EREM

"Kadın avukat"ın -doğuştan gelen- soyluluğu, suçlu insanın en derin duygusal yanını görebilme yeteneğinden kaynaklanır. Bu kitabın yazarında sezebilme yeteneği açıkça göze çarpıyor.

Her olayın düşündürücü tarafını ortaya koymak, elbette ustalıktır. Yazar yıllar boyu, meslek deneyiminden bu ustalı elde etmiş, konuları seçerken toplumu yararlandırma öğelerine önem vermiş, suçludaki "insan"ı araştırma çabasında gerçekten başarılı olmuştur.

Yasalar ile yaşamın gerçeklerini bağdaştırmak kolay değildir. Herkese eşit uygulanmak zorunda olan, tek tek insanları yargılamak arasındaki çelişkiyi nasıl çözeceğiz.

Yazar, yaşadıklarıyla topluma ayna tutuyor, olayların akışı içinde çelişkileri vurgulayarak, zekice çözümü çağrıştırıyor.

Kitabın, böylesi anıların yazılmasında öncü olmasını diliyorum. Böylece toplum "suçlu insanı" daha iyi anlayacaktır. Anlayan "Af" eder.

(*) Av. Nevin Esmersoy'un "Yakarış, İnsan mı Suçu, Suç mu İnsanı Seçer" adli eserine hocamızın sunuş yazısı

"Ceza Hukukunun insanileştirilmesi" çabalarına güçlü bir yapıtla katılmasından ötürü yazarını candan kutlarım.

"Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar" sözü, "Hümanist Ceza Hukuku"nun özetidir. Bu kuralı benimseyen yazar, övgüye değer.

AZİZ HOCAM (*)

Av. Nevin ESMERSOY (**)

Bugünkü tarihten kırk yıl önce, Ankara Hukuk Fakültesinin tahta sıralarında sizi can kulağı ile dinlerken, bir gün avukat olarak karşınızda yer almak, düşlerin ötesiydi.

Kız kaçırmak suçundan tutuklu köy delikanlısının avukatıydım. Telaş ve korku içinde büroma gelen adam:

- Kızın babası çok büyük bir avukat tutmuş, HOCALARIN HOCASIYMIŞ, derken, beni küçümsediği açıktı. Haksız da sayılmazdı. Avukatlıkta yeni ve acemi sayılırdım. Bu haber benim için korkuyla karışık bir mutluluk ve anlamlı bir sürpriz oldu.

Dosyayı oku... oku... olmadı bir daha oku...

Duruşma salonuna ben sağ kapıdan, siz sol kapıdan girdiniz. Mağdure kız, sorgusunda oğlanın kendisini zorla kaçırdığını iddia ediyordu. Başkan sorgu sırasında bana söz verdiğinde:

- Sayın Başkan, mağdureye sorar mısınız, bohçasını hangi köyde zorla elinden almışlar diye sorduğumda, kız yanıt olarak,

---

(*) "Yakarış, İnsan mı Suçu, Suç mu İnsanı Seçer" adli eserden alınmıştır.
(**) Ankara Barosu Avukatlarından.

- Hâkim bey Tekirler köyünde aldılar, davacıyım geri de vermediler, deyince, heyette zorunlu bir gülümseme oldu. Kızın rızasıyla bohçasını da alarak oğlana kaçtığı anlaşıldığından, tutuklu o gün salıverildi. Siz ve ben girdiğimiz kapılardan koridora çıkarken, arkamızda büyük bir kalabalık vardı.

Siz dava sahiplerinin gözü önünde bana doğru gelerek:

- Avukatlık, budur işte... dediniz.

Hocam diye hitabımdan, öğrenciniz olduğumu anladınız. Bu davranışınızın önemini yıllar sonra daha iyi kavradım.

Meslekte ihtisaslaşmamı, kısa ve öz konuşmamı size borçluyum. "Avukatın bürosu bakkal dükkanı değil, öyle her saat girip çıkılmaz" diyerek kapıma kabul saatlerini gösteren bir tabela asmamı önermiştiniz. Sizin de kapınızda kabul saatleri yazılıydı.

Yargıtay savunmalarında kiminle birlikte olursanız olun, ilk konuşma sırasını meslektaşlarınıza verirdiniz.

Zaman zaman, hakim öğrencileriniz, odalarına davet ederlerdi, nezaketle kabul etmezdiniz. Adalete gölge düşürülmesi sizi çok üzerdi. "Meslek Kuralları" isimli eserinizi hazırlamayı zorunlu bulmuştunuz.

Esasen etkili olmayan konuşmalara, "faso, fiso.." der, kızardınız. Güçlü bir hafızaya sahiptiniz. Bazen aynı Ceza Dairesinde beş altı savunma yapar, hiç karıştırmadan yürütürdünüz.

Bir defasında, yine bir savunmaya girdiniz. Sizi görenler dinlemek için kapı ağzına yığılda. Siz, iki cümlelik girişten sonra;

- Sanığa atılan suç, gasp değil, dolandırıcılıktır, deyip dışarı çıktınız. Sizi tanıyanlar şaşırdı. Onlara göre savunma, uzun uzun

parlak cümleler kurmaktı. Öğleden sonra sonuç listesi asıldı. İsminizin karşısında BOZMA-TAHLİYE yazılıydı.

Bana göre AVUKATLIK buydu.

Son yıllarda davalarınızı bırakmadınız. Sizi elinizde siyah körüklü evrak çantası ile görenler, şakınlıklarını gizleyemediler.

Bir ömür boyu "hukuk" alemine sayısız eserler verdiniz. Tükenmez bir kaynaktınız. Üretmek için yaşadınız. Bizim yürüdüğümüz yolda, siz koşardınız.

Kaşlarınız hep çatık dururdu. Duygu aleminizin derinliğini şiirlerinizden öğrenebildik.

"Bir Ceza Avukatının Anıları" Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendiğinde çocuklar gibi sevinmiştiniz. Gala gecesi,

- Hayatımın hiçbir döneminde böyle bir mutluluk tatmadım demiştiniz. Bir gazetecinin, "Efendim, avukat rolünü size teklif etselerdi, üstlenir miydiniz" sorusuna "Elbette, neden olmasın. Benim için o teklif rol olmazdı, gerçeği oynardım. Fakat Kerim Avşar'ın ses tonunda, bir avukat değil, bin avukat yaşıyor, ne yaparsın o da tanrı vergisi" demiştiniz.

1998'de bir ekim sabahı, Tanrının rahmetine kavuştuğunuzu acıyla öğrendik.

Bize bıraktığınız son ANI,

Ankara Hukuk Fakültesi giriş platformu,

Türk bayrağına sarılı bir tabut

Sizi sevenler ve sessiz dökülen yaşlar.

FARUK EREM'LE 30 YIL

Av. Mustafa HİSAR (*)

Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına seçilmesinden sonra Faruk Hocamı tanıdım. Uzun yıllar memuru olarak çalıştım. Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra yanında stajımı tamamladıktan sonra aynı büroyu paylaşarak Avukatlığa başladım. Bu büyük ustanın çırağı olarak Avukatlığa başladığım ilk yıllarda Hocam'dan maddi, manevi destek gördüm. Ölümüne dek aynı büroda çalışmalarımızı birlikte sürdürdük.

Hocam, sevecen, hoşgörülü ve eğitici tavarları ile tüm konuları hiç bıkmadan en ince ayrıntısına kadar izah ederdi. Öğretim üyeliği yanında, koridor Avukatı olduğunu, Avukatlık mesleğine duyduğu saygıyı, tüm öğrencileri bilmektedir. Yaşamının büyük bir bölümünü çalışmakla geçirmiştir. Büroda 15 bine yakın kitap bulunmaktaydı, hiçbir ayrım yapmadan, gelen kitap ve dergilerin tamamına yakınını okurdu, aldığı notları daktilo ederek saklamamı isterdi. Çalışma odasının ne kadar dağınık ve karışık olduğunu görenler bilirler. İncelenmiş belgeler bir koltuğun üzerinde, incelenecek belgeler başka bir koltukta, bunlara kesinlikle dokunulmasını istemezdi. Kendine göre düzenlemişti. Temizlik yapılırken yerleri-

(*) Ankara Barosu Avukatlarından.

nin değişmemesi için büyük özen gösterirdik. Hocamın çalışma saati kapının üzerinde 14.00-16.00 olarak yazılı olmasına rağmen, sabahın erken saatinde geldiğinizde kolaylıkla bulabilirsiniz. Bürosunda yardımcı bulundurmazdı. Sürekli hatırlattığı konulardan birisi "Ceza davaları ihmali hiç istemez", kendi işini kendin yapacaksın derdi. İlk yıllarda dava dosyaları için hazırlamış olduğumuz dilekçeleri Mahkemelere götürmemi isterdi. Daha sonra bu dilekçenin dosyaya girip girmediğini kontrol edermiş, bunu kalemden söylerlerdi, zaman içersinde güvenini kazandıktan sonra bu izlemesinden vazgeçmiştir.

Hocam'ın Ankara dışından aldığı davalara birlikte giderdik. Genelde otobüs yolculuğunu severdi, yol arkadaşlığından hiç sıkılmazdım. Konya'ya bir dava için birlikte gidecektik. Kararlaştırdık terminalde belirli bir saatte buluşacaktık, buluşma saatine yakın bir saatte gittiğimde Hocamın peronda oturduğunu gördüm. "Hocam geç kaldım, evde bir işim vardı" dediğimde; "Avukatlık evlilikle dahi bağdaşmıyor" demişti. Bu da Hocam'ın üştlendiği dava ve işlerde gösterdiği titizliği yansıtmaktadır.

Hocam, öğrencileri olan yargıçlar ve Avukatlarla diyaloğunu, hazırladığı makaleleri, kitapçık haline getirerek onlara göndermekle sağlardı. Kitaplarından hiçbirinde kâr amacı gütmemiş, maliyetini fiatı olarak koymuştur. Faruk Erem'in pahalı bir Avukat olduğu yolunda bazı duyumlarım olmuştu, Hocam aksine çok ucuz Avukatlık yapmıştır. Avukatlık mesleğini vekalet ücreti için yapmadığını tanıyanlar kolaylıkla söyleyebilirler. Son yıllarında; büroya geldiğimde masanın üzerinde bir notu ve 10 milyon lira para "Mustafa bir dava aldım, 20 milyon lira ücret istedim, senin hisseni ve dosyayı koydum" 1998 yılında 20 milyona alınan cinayet davasının ücretle ilgisi olmadığı açıktır. Asıl amacının insanlara yardım olduğunun göstergesidir.

Hocam davaları için seyahat ederken karşılaştığı zor koşullardan etkilenmezdi. Onun tek düşüncesi üstlendiği görevi en iyi şekilde yerine getirmekti. Çalışkan olduğu kadar yardımsever bir kişiliğe de sahipti. Kendisinden yardım isteyen her kim olursa olsun zamanı elverdiği ölçüde desteğini sağlardı, geri çevirmezdi.

İzmir'de bir davaya birlikte gittik, mahkeme başkanı Hocamın öğrencisi olduğu için ısrarla kendisini çay ikram etmek için odasına davet etti, fakat Hocam dava sonuna kadar bu davetleri kibar bir şekilde geri çevirdi. Ne zaman dava sonuçlandı, şimdi başkanın çayını içelim diyerek davetini kabul etmiştir. Bu davranışını prensip haline getirmişti. Duruşmalarına gittiği hakimlerin hiçbir şekilde kendisinden etkilenmesini istemezdi.

Avukatlık yaşamı boyunca hiç Hukuk davası üstlenmedi, sadece Ceza davalarını takip ederdi. Bu nedenle çokça tehdit edilirdik. Diyarbakır'da ortak takip ettiğimiz bir davaya ben gidecektim, masanın üzerine otobüs biletini ve dosyayı koymuş, gerekli notlarını çıkarmış, dosyayı duruşmaya hazır hale getirmişti, akşam otobüse binip Diyarbakır'a gidecektim. Tanınmadık birileri Hocama telefon ederek tehdit etmişler, Hocam bana uçakla gitmemi ısrarla söyledi. Nedenini sorduğumda söylemedi; ben yorulacağımı düşündüğünü zannederek, davanın duruşmasına girip döndüm, kendisi de duruşmaya gelmiş olsaydı, otobüsten vazgeçmezdi. Çünkü böyle tehdit ve yıldırmalardan hiç çekinmez, o sakin tavrını her zaman muhafaza ederdi.

Hocam sigara içmezdi, ben de onun görmeyeceği şekilde içerdim. Fethiye'de duruşmaya araba ile gitmeye karar verdik, Hocamı çok seven bir arkadaşım da bu seyahate katılmayı istedi. Arabayı ben kullanıyordum, sadece Afyon'da kısa bir mola verdik. Yolculuk sırasında arkadaşım da sigara tiryakisi olmasına rağmen bir tek sigara içmedi. Hocam zaman zaman bizi uyararak sigara içme-

mizi istemesine rağmen, saygısızlık olacağı düşüncesi ile içmemeye direndik.

Hocamın müvekkillerle olan ilişkileri de ölçülüdür. Aldığı davaların sonuçları hakkında garanti vermez. Elinden geleni yapacağını söylerdi. Ankara dışında bir davaya birlikte gitmiştik. Duruşmaya girdik, dönerken arabada cebinden bir miktar para çıkararak müvekkillerin verdiğini, yarısını almamı söyledi, oysa verilen ücretin benimle hiç ilgisi yoktu. Hocam çok az ücretle yıllarca süren davaları üstlenmiştir. Bu davadan az ücret aldım, daha az önemle takip edeyim diye bir düşüncesi asla olmamıştır.

Zonguldak'ta bir duruşmaya, arabamla Hocamı götürecektim, bir gün öncesinden evden aldım. Arabayı yeni aldığım için, ilk defa benim kullandığım arabaya binecekti. Ön tarafta koltuğu ayarladım, tedirgin ve ihtiyatlı bir şekilde arabayı kullanıyordum. Rahatsız olmasını istemiyordum. Bir ara hocam rahat mısınız diye sorduğumda "pek rahatım Mustafa'cığım" dedi. Otele indik eşyalarımızı yerleştirdik, restorantta yemek yerken birer kadeh rakı söyledi, rakısını bitirdikten sonra odasına çıkmak için müsaade isteyip, benim de erken yatmamı, yarın işimizin zor olacağını söyledi. Hocam için her dava önemli ve zordu.

Hocamın büyük hukuk yapıtları, güncel makalaleri, uzunca yaşamındaki engin deneyimi biz hukukçuların yaşamına örnek olmuş, ışık tutmuştur. Ölümünden kısa bir süre önce Avukatlığı bırakmıştı. Kaydının silinmesi için Baro'ya dilekçeyi hazırladığımda, Hocamsız bir Avukatlığın anlamsız olacağını düşündüm.

Herşeyimi borçlu olduğum değerli Hocamı rahmet ve saygı ile anıyorum.

FARUK EREM (*)

Av. M. İskender ÖZTURANLI (**)

Ülkemizde avukatlığın ilk adı "ayak kavafı"dır. Sonra "müzevvir", "tezvirci" olmuştur. Avukatın başka bir adı da "laf ebesi"dir. Cumhuriyetle birlikte "dava vekili" çıkmıştır ortaya. Sonra da "avukat" ve "avukatlık".

Türkiye Barolar Birliği 1969'da kurulmuştur. İlk Başkanı Faruk Erem'dir. 1971 Adana Genel Kurulu'nda "Meslek Kuralları"nı getirmiştir gündeme. Avukatlık mesleğine saygınlık kazandırmak istemiştir. Daha sonra da "Açıklamalı Meslek Kuralları"nı yazmıştır. 1972 Bursa Genel Kurulu'nda "Avukatlık yasası Yönetmeliği"nin çıkarılmasında büyük katkısı olmuştur. TBB'ni kurumlaştıran adamdır.

1969 İzmir Genel Kurulu'nda Türkiye'de ilk kez "Hukukun üstünlüğü" kavramını atmıştır ortaya. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvurma hakkının kabul edilmesini ve Divan'ın yargı yetkisinin tanınmasını savunmuştur çeşitli yazı ve konuşmalarında. Bu hakkın Parlamento tarafından verilmesinde büyük katkısı vardır.

(*) İzmir Barosu Dergisi Temmuz 1999

(**) İzmir Barosu Avukatlarından.

Erem, çağdaş hukuk sisteminin ülkemizde gerçekleştirilmesi yolunda uğraş verenlerin başında yer alır. "Müdafii olmayan bir kişiye sanık denilemez" sözü onundur. Hak arama özgürlüğünü, mecburi müdafiliği ve adli zabıtayı savunmuştur yıllar yılı.

1972'de 1., 1975'te 2. ve 1981'de 3. Türk Hukuk Kongreleri'nin yapılmasında büyük emek harcamıştır. Faruk Erem'den sonra bir daha da gerçekleştirilememiştir böylesi kongreler.

1971 ve 1973 Anayasa değişikliklikliklerine, Faruk Erem'in öncülüğünde TBB, İzmir, İstanbul ve Ankara baroları karşı çıkmışlardır. Ne var ki bu değişikliklere engel olunamamıştır. 1973'te Anayasal bir kurum olarak getirilmiştir Devlet Güvenlik Mahkemeleri. Ama Türk avukatları Barolar Birliğinin politikası doğrultusunda çeşitli platformlarda savaşım vermişler, sonunda Diyarbakır DGM'inden konunun Anayasa Mahkemesi önüne götürme kararı almışlardır. Yüksek Mahkeme kuruluş yasasını biçim yönünden iptal etmiş, siyasal iktidara da bir yıllık süre tanımıştır. 12 Ekim 1976 tarihine kadar yeni bir yasa çıkarılamazsa, bu mahkemeler yaşamlarını yitireceklerdir.

İşte 18, 19 Eylül 1976'da Ankara'da TBB Olağanüstü Genel Kurulu bu amaçla toplanmıştır. Açılışı yapan Faruk Erem "mahkeme olmayan kuruluşların mahkeme diye kabulünü önlemeye çalıştıkları"nı söylemiştir. Kapanış konuşmalarında ise şu düşündürücü tümcelere yer vermiştir: "1926 yılında Mussolini "Devleti Koruma Kanunu" diye bir kanun yaptı. Bu kanunun iki bölümü vardı. Birinci bölümü bazı suçlar, ikinci bölüm Güvenlik Mahkemesi.

1930 Rocco Kanunu 1926 Kanununun birinci kısmını, suçlar bölümünü aldı. Biz de 1930 İtalyan Kanunundan 1936 yılında bu bölümü aldık. 141-142 hikayesi başladı. Ama yargı bölümünü almadık. Sonra Cezayir olayları. De Gaulle... kendilerine özgü bir te-

laş. Bir DGM kanunu yapmak icap etti. Emsal arandı. 1926 Faşist kanununun ikinci bölümünü Fransızlar aldı. Fransızlardan biz aldık, tamam oldu. İşte gerçek bu.

Olağan dışı mahkemeler hakkında en ünlü yapıtı kaleme alan bir Fransız yazarının kitabının son cümlesini aktarıyorum: 'Tarih bunu Fransız uygarlığının lekesi sayacaktır.' Böylesine lekeli bir örneğin Türkiyemize ithaline çalışmak kimseye onur vermeyecektir."

Bunları söyledikten sonra Erem, biraz duraksıyor ve o günlerde DGM'lerin karşısına çıkan Türk hukukçularını vatan hainliğiyle suçlamaya yeltenen kendini bilmezlere şu unutamayacakları yanıtı veriyordu:

"Sayın Meslekdaşlarım. Son üç cümle tutanağa iyi geçsin diye kelime kelime okumama müsaadenizi rica ediyorum. İNSANLIK TARİHİNDE EN GÜÇ ŞEY, KİMİN VATAN HAİNİ OLDUĞUNU KESTİRMEKTİR. BU SÖZÜ, BAŞKALARINA VATAN HAİNİ DEMEK ALIŞKANLIĞI İÇİNDE OLANLARA İTHAF EDİYORUM.

Türkiye'mizi kanuni haksızlık ülkesi olmaktan korumak isteyen TBB, vatanseverler kesiminde yer almıştır. Bugünkü genel kurul toplantısının özet anlamı budur."

Bu tarihsel Genel Kurul'da, Faruk Erem'in düşünceleri doğrultusunda yayımlanan bildirinin son satırlarını olduğu gibi yinelemek zorundayım: "Genel Kurulumuz, adaletimizi bu büyük sakıncadan koruyabilmek için, yasalara uygun eylem kararları almıştır. Bunlar şöyledir:

Avukatlık mesleğine mensup her partiden ve bağımsız milletvekili ve senatörleri bu tekliflerin yasalaşmaması için olumsuz oy

kullanmaya, buna karşın yasalaştığı takdirde genel yargı yerlerinde görevli bağımsız yargıçları da mahkeme sayılamayacak olan bu kuruluşlarda görev yapmamaya çağırır.

Bu tekliflerin yasalaşmasını önlemek için Başkentte yapılacak yürüyüşe Türk avukatlarını ve tüm yargı organlarını davet eder.

Türkiye Barolar Birliği, DGM tekliflerinin niteliğini simgelemek amacı ile Türk avukatlarının belli bir günde bütün mahkemelerde duruşmaya girmeyeceklerini, DGM'lerde karşı tüm demokratik baskı grupları ve örgütlerinin giriştikleri eylemleri desteklediğini kamuoyuna duyurur."

O günlerin siyasal iktidarı DGM'leri yeniden canlandırmak istemektedir. Devletin başında Milliyetçi Cephe iktidarı vardır. Demirel ve Erbakan, 163. maddenin kapsam dışı tutulmasını istemektedir. Feyzioğlu buna karşı çıkmaktadır. Aralarında bir uyuşma sağlayamadıkları için süresi içinde yasa çıkarılamamış, bu suretle DGM'ler yaşam alanına geçirilememiş, davalar Ağır Ceza Mahkemeleri'ne gönderilmiştir. Ne var ki 1982 Anayasası ile bu çağdışı mahkemeler yeniden gelmiştir gündeme. Ve güvenilir - güvenilmez mahkeme ayrımına yol açılmıştır. Faruk Erem ve Türk Avukatları başlangıcından beri bu mahkemelere karşı çıkmışlar, Türk adaletinin birliğini bozacaklarını savunmuşlardır.

Erem, 1913 İstanbul doğumludur. Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra, bir süre Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Bu görevi sırasında modern bir "Tenfiz Tüzüğü" hazırlamıştır. 1947'de Ankara Barosu'nda staj yapmış, avukat olmuştur. Ölünceye değin de avukatlık mesleğiyle ilişkisini kesmemiş, mesleğini severek yürütmüştür. Daha sonra üniversite sınavına girmiş ve kazanmıştır. Doçent ve profesör olmuştur. Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığı'na kadar yükselmiştir. 1970'lerde

Cumhurbaşkanlığı Başhukuk danışmanı'dır. TBB Başkanlıına seçilince bu görevden ayrılmıştır. Danışmanlığın bağımsızlığa gölge düşüreceği kanısındadır. Yaşamı boyunca özgür düşünceyi, bağımsız yargıyı ve bağımsız baroları savunmuştur.b

1972'de faşist bir yönetimin üniversite özerkliğine son vermesi üzerine vakit geçirmeden fakülteden istifa etmiştir. İstifa dilekçesinde "politik nedenlerle özgürlüğün gaspedildiğini" bu nedenle "özerklik için dışarıdan savaşım vereceğini" söylemiştir. Ve tüm gücünü Birlik çalışmalarına yöneltmiştir.

12 Mart muhtırasından sonra Nihat Erim Hükümeti'nce Erem"e Adalet Bakanlığı önerilmiştir. Yıl 1971'dir. "TBB Başkanlığını bir başka görevle değişmesinin söz konusu olamayacağını, üstlendiği görevi tamamlamadan hiçbir talebi kabul etmeyeceğini" belirterek öneriyi geri çevirmiştir. İlkelerinden ödün vermeyen bir hukukçu, tüm içtenliğiyle Atatürkçü düşünceyi benimseyen bir düşünürdür. Barolar Birliğindeki hizmetleri saymakla bitirilemez. On yıllık başkanlığı süresince Genel Kurullara sunduğu başkanlık raporlarının tümü bilimsel, öğretici ve düşündürücü niteliktedir.

Faruk Erem, her şeyden önce bir ceza hukuku uzmanıdır. Ceza hukukuna insancıl açıdan yaklaşan ve ona insanlık değerleri kazandıran bir hukukçudur. Ceza ve Usul Hukuku, Adalet Psikolojisi, Hümanist Hukuk Doktrini ve Adalet Siyaseti hakkında yazılmış ellinin üstünde kitabın yazarıdır.

Yalnız hukuk alanında kalmakla yetinmemiş, şiir ve edebiyata da önem vermiştir. Yüzlerce denemenin ve makalenin sahibidir. Düşüncelerini açok ve yalın bir dille koymuştur ortaya. Türk devrimine karşı çıkanlarla savaşmış, "Atatürk"ü tahrip etme özgürlüğü" diye bir özgürlüğün olamayacağını haykırmıştır. Atatürkçülüğün "insanlık" demek olduğunu durmadan anlatmaya çalışmıştır.

"Atatürkte birleşmek" yolundaki umudunu hiçbir zaman yitirmemiştir.

Çok çalışkan bir adamdı Faruk Erem. Gecesini gündüzüne katardı. Bir yandan öğretmenlik, bir yandan Barolar Birliği, bir yandan avukatlık... kitaplar, yazılar, söyleşiler ve konferanslar... Tüm baroların çağrılarını kabul eder, söyleşilere, panellere, açık oturumlara katılırdı.

Bütün bunların yanında küçük küçük broşürler çıkarıyor, bu broşürleri barolar ve tanıdığı kişilere gönderiyordu. Hemen hemen hepsinin üstünde simge olarak çınar yaprağı vardı. Kitaplığımda sakladığım en önemlileri şunlar: Baroların Bağımsızlığı 1970, Adalet Reformu 1971, İnsan Hakları Komisyonuna ve Divanına Müracaat Hakkı 1972, Baro Organlarının Feshi 1972, Ceza Adaleti 1973, Savunma Diyalektiği 1973, Olağan dışı yargılamalar 1976, Avukatlıkta Meslek Sırrı 1976, Hukukun Üstünlüğü 1978, Savunma Hakkı Niçin Kutsaldır 1979, Çapraz Sorgu 1979, Anayasa, Bilim ve Sanat 1980. Bu broşürlerin hepsi de ayrı ayrı önemdedir. Örneğin "Ceza Adaleti"nde şunları okursunuz: "Hukukun bütün tarifleri eksiktir. Doğrusu şudur: Hukuk insanlıktır. Gerçek hukukçunun çabası bu yoldadır. Onu başarıya götürecek tek araç 'akıl çağı'na yakışır olanıdır. Geri kalana inanmamalıdır. Geri kalan sahtedir."

"Olağan Dışı yargılamalar" da şu tümcelere rastlarsınız: "Olağan dışı mahkemelere gereksinme olağan mahkemelere güvenmemekten gelir. Asıl neden budur. Daha hızlı adalet ve benzeri düşünceler 'bahane'dir. Kaldı ki bu mahkemelerde de beklenen hız hiçbir zaman gerçekleşememiştir. Çünkü 'harp divanı' mahkeme değildir."

1972 yılında adını koymadığı bir broşür göndermişti. Baş sayfada "Faruk Erem... Saygı ile sunar" tümcesi vardı. İkinci sayfada şunlar yazılıydı: "Sayın Meslekdaşlarım. Her davanın başka bir özelliği var. Hayat, kurallarla bağdaşamıyor. Yerli, yabancı meslekdaşlarımın anıları ile kendi anılarımı bir arada derledim, sunuyorum. Bunları yayınlamaya devam edeceğim. Bir iddiam yok. Her birimiz anılarımızı anlatsak, bunlardan bazı sonuçlar, sonuçlardan da bazı düşünceler çıkabilir. Sevgilerimle."

Yedi olayı anlatmıştı bu broşürde. Daha sonra "Bir Ceza Avukatının Anıları" çıktı. Olaylar çoğalmış, kitap büyümüştü. Bu anlar tiyatroya ve sinemaya da uyarlandı. Yapıtın şiirsel bir anlatımı vardı. "Suçluyu kazıyın, altından insan çıkar" diyordu bir yerinde. Sunuşta şunları yazmıştı: "Bir tuhaftır ceza avukatlığı. Ayıplamayacaksınız, kızmayacaksınız, ağlamayacaksınız da. Bunlar olur mu? Olur. Ama hep içinizde olmalı. Bakışlarınızda kaçak bulunmasın. Karşınızdaki suçlunun gözlerini içine bakın, dostça. Orada derdini dökmek isteyen "insan"ı göreceksiniz. Bundan sonrası kolaydır. "insan, insanın zehrini alır" derler, halk dilinde. Ceza avukatlığının yarısı budur."

İnsan ve insanlık aşığı olan Faruk Erem, yaşamı boyunca ölüm cezalarının karşısında yer almıştır. 1960'larda yazdığı kitaplarda konuya şöyle yaklaşmıştır: "Vaktiyle bazı hırsızlık suçlarına ölüm cezası veriliyordu, kaldırıldı. Bu yüzden hırsızlıklar ne artmış, ne eksilmiştir. Ölüm cezası önleyici bir fayda sağlayamadı. Yüzyıllardan beri her ülkede uygulandığı halde büük cinayetlerin adedini azaltmamıştır. O halde başka bir sistem aramak zorundayız.

İntihar, insanın ölümden korkmadığını gösterir. İntihar eden kimse, kendini ölüm cezasına mahkum etmiş demektir. Ama yaşam boyu hapis cezasına kendini mahkum eden yoktur. Her ülkedeki intiharların adedi, infaz edilmiş ölüm cezalarının adedinden fazladır."

"Ceza hukukunun insanileştirilmesi" gereğini ileri süren Erem, şöyle sürdürmektedir düşüncesini: "Kanunlar, insanlara aklın ve vicdanın egemenliğini sağlamalıdırlar. Ölüm cezası veren kanunlarda bu nitelik yoktur... Victor Hugo, ölüm cezası hakkında şöyle düşünüyor: Ölüm cezası nedir? Ölüm cezası barbarlığın görüntüsüdür. Ölüm cezası nerede yaygınsa, orada barbarlık var demektir. Nerede ölüm cezası azalmışsa, orada uygarlık egemendir." Ölüm cezasının kaldırılmasının herhangi bir parlamentoda "azınlık ve çoğunluk" sorunu olmadığını söyleyen Erem, konuya çağcıl ve insancıl biçimde yaklaşmaktadır.

Faruk Erem, sevecen, hoşgörür, kimi zaman yanılsa bile bunu kabul edip yanlıştan dönmesini bilen uygar bir kişidir. Bunun bir örneğini vermem için tarihten bir yaprak açmam gerek önünüze Tarih 5-6 Ocak 1973'tür. Hatay'da VI. Genel Kurul toplantısındayız. Yönetim Kurulu raporunda "bizi kıyasıya eleştirebilirsiniz" tümcesi yazılı. Bundan esinlenerek kıyasıya değil, çok içten bir eleştiri getiriyorum konuşmamda.

1970 faşizmiyle savaş veriyoruz. Kimi arkadaşlarımız gereksiz yere tutuklanmış. Tel örgüler arkasından güçlükle konuşulabiyiyor kendileriyle. Olaylar hızla gelişiyor. TBB ile telefonlarla iletişim kurmak zorundayız. Sevgili Başkanımı arıyorum, bulamıyorum. Samsun'da bir davaya gitti diyorlar. Ertesi gün Manisa'da olduğunu söylüyorlar. Genel Kurul'da "Bursa'da, Aydın'da, Manisa'da davalarda koşarlarken, bazı önemli şeyleri ihmal etmek durumunda kalıyorlar" diye serzenişte bulunuyorum haklı olarak.

Faruk Erem, eleştirilere yanıt verirken bu konuya da değiniyor. "Benim ölçülerime göre bu bana hakarettir" diyor ve şöyle sürdürüyor konuşmasını: "Bunun bazı cümlelerle karşılanması mümkün. Ama benim elimde bir tek imkan var. Sadece kıymetli bir dostumu kaybetmekten üzgünüm. Bir imkanım daha var. Yıllanmış bir hukukçu olarak sevgimi geri alıyorum. Bu da çok önemli değil".

Başımdan aşağı kaynar sular dökülüyor. Genel Kurul sessizlik içinde. O anda hiçbir şey söyleyecek durumda değilim. Ve susuyorum. Sıra dilekler maddesine gelince söz istiyorum. "Bizi kıyasıya eleştirebilirsiniz" diyen Yönetim Kurulu raporunu anımsatıyorum. Doğanın ilk yasası olan hoşgörüyü getiriyorum gündeme. Birbirimize karşı hoşgörülü olamazsak, yargıçlardan nasıl hoşgörü bekleyebiliriz diye soruyorum haklı olarak.

Erem, kapanış konuşmasını yapmak üzere kürsüye çıkıyor. Ve aynen şunları söylüyor: "Konuşmalarımdan bazıları üzerinde tehevvüre kapıldığımı arzedebilecek durumdayım. Bununla beraber bu kusurum her halde bağışlanacaktır. Özellikle İskender arkadaşımdan sevgimi geri aldığımı söylemiştim. Sevgimi iadeten kabul buyurmalarını takdirlerine arzederim." (Hatay Tutanağı. S. 204. Şiddetli alkışlar ve Bravo sesleri).

O an duyduğum sevinci yaşamım boyu unutmadım ve unutamam da. Dünyalar da benim olmuştu sanki. Sevgili başkanımın sevgisine kavuşuyordum yeniden. Böylesine bir davranış, Faruk Erem davranışı olurdu olsa olsa. İnsan ve insanlık sevgisiyle dopdolu bir düşünürden, hümanist bir hukukçudan ancak böyle bir jest beklenirdi. Erem, doğasının gereğini yerine getirmişti. Başka türlü yapamazdı. Bir anlık bir üzüntünün yarattığı yanılgıdan hemen dönmesini bilmişti.

1977'de 3. kez başkan seçilmişti. Yasaya göre dört yıl görev yapması gerekiyordu. Ancak iki yıl sonra delege seçimi yenilenecekti. 1979'da Ankara Barosu, adaylığını koymasına karşın delege seçmedi Faruk Erem'i. Hemen istifa etti. İsteseydi iki yıl daha görevde kalabilirdi. Ama "Baro'nun delege delege seçmediği bir kişi başkanlık yapamaz" dedi ve istifasını geri almadı. Boşluk yaratıp çukur doldurmak isteyenlere, bu suretle büyük bir ders veriyordu. Kaldı ki iki yıl daha görev yapmayı, sonra da köşesine çekilmeyi

düşünüyordu. Kararı buydu. Ne yazık ki Ankara Barosu'nun Bizans oyunlarını çok iyi bilen militanları bu onuru çok gördüler sevgili öğretmenlerine. Onu, iki yıl sonra onurlandırarak uğurlayacaklarına, acımasızca cezalandırdılar. Bu, değer bilmezlikten başka bir şey değildi. Ama Erem, bir yazısında böylesine bir gerçeği anımsatmamış mıydı bize. "Sokrates'e ölüm cezası veren 501 kişiden hiç birinin adı bilinmiyor. Ama sanık Sokrates kendini hala savunmaktadır" dememiş miydi? Faruk Erem'i delege seçtirmeyenlerin kimler olduğu bugün unutulmuştur. Ne var ki Erem, dimdik ayaktadır. Adı ve eylemi gerek düşünce dünyasına gerekse hukukçular arasında hiç bir zaman unutulmayacaktır.

PROFLAR KURULUNUN TOPLANTISI VARDI (*)

Av. Sadık ERDOĞAN (**)

O gün Profesörler Kurulunun çok hareketli bir toplantısı vardı. Öğrenci Derneğinin dertlerini dinleyecekler, mühim kararlara varacaklardı.

Toplantıyı başkan vekili, eski dekan Kudret Ayiter çok latif, aynı zamanda zarif bir konuşmayla, kimsenin beklemediği bir anda, 2 ye 2 kala açtı. İlk sözü Öğrenci Derneği sözcüsü, II. Başkan Savaş Köker aldı. Söze:

— Saygı değer profesörlerimiz ve çok sayın Turgut Kalpsüz hocamız diye başlayan Köker, (Bu sene Ticaret okuyor da) pek önemli fikirlerini bir-bir anlattı. Bir kere dersler kantinde yapılmalıydı. Zira kantine devam edenler, derse devam edenlerden fazlaydı. Sonra Kütüphanenin, kütüphane olarak kullanılması pek acaipti. Kütüphane çok güzel bir müzik hol ve dansing olabilirdi. Küçük 4. sınıf kütüphane olmaya son derece müsaitti. İkinci sözü genç ozan Cenk Koray aldı. O koca koca kitaplar şiir şeklinde yazılsa, öğren-

(*) 1967 yılında Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneğinin çıkardığı Yargı adlı dergiden

(**) Ankara Barosu Başkanı

ciyi daha fazla etkileyebilir fikrindeydi. Aynı zamanda her kaloriferin gizli bir köşesine birer mikrofon konulmalı, konuşulanlar dinlenmeliydi. Mesela kendisi dinlemeye hazırdı. (Herkes gizli emellerini açıkça söylemiyordu. Olur a gizli propoganda yapabilirlerdi).

Sıra proföserlerimize gelmişti.

Bülent Nuri Hocamız sınıfların (Bilhassa 1-A ve 1-B sınıflarının) Akustiğinin bozuk olmasından şikayetçiydi.

Kudret Ayiter Hocamız, konferans salonunun temizlenip-memizlenmesini ve müze olarak kullanılmasını teklif etti. (Eski münazaralar, açık oturumlar, şiir günlerinin hatıraları konacaktır müzeye).

İlhan Arsel son arabasının eskidiğini ve yeni bir araba alacağını söyledi. Bunun toplantıyla ilgisini soran başkana'da:

— Nemelazım, yeni kitap çıkardığımı sanmayın da... diye cevap verdi. Biraz da askerlik hatırasını anlatarak, "gel tezkere gel" diye de bağırdı.

Faruk Erem Ceza kitabına yeni ilaveler yapacağını ve çalışmaları için lazım olan kağıt ihtiyacını belirtti.

Hüseyin Cahit hocamız gayet düşünceliydi. Kafası İngiltere'de olduğundan İngiltere'ye ait görüşlere de toplantıda lüzum hissedilmediğinden bir şey söylemedi.

Sırasıyla Erol Cansel, Gürgan Çelebican, Tahsin Bekir Balta, Jale Akipek, Ömer İlhan Akipek, Nuşin Ayiter, Mukbil Özyörük, Mahmut Koloğlu ve yeni Dekanımız Yaşar Karayalçın hocalarımız görüşlerini bildirdiler.

Son sözü Coşkun Üçok aldı ve bütün konuşulanların tarihi kıymetini belirttikten sonra biraz da Feraiz anlattı.

Sonuç pek parlaktı. İstenenler 2 kabul ve bir sürü çekimser oyla kabul edilmişti. 2 kabul reyini bu sefere mahsus oylamaya katılmalarına müsaade edilen cemiyet temsilcisi Savaş Köker vermişti. Toplantı 10 adım Cenk'in, 10 adım savaşın birbirlerini sırtta taşımaları ile sona erdi.

Not: İstekler yavaş yavaş gerçekleşmektedir. Bu meyanda çok yakınımıza açılan sinemayı gösterebiliriz. Zira anfilerden sinemaya birer hoparlör bağlanması düşünülmektedir. Bu sayede arkadaşların dersleri daha rahat takip etmeleri sağlanmış olacaktır.

SEVGİLİ HOCAM AV. DR. FARUK EREM'DEN BİR ANI

Dr. Jur. Hüseyin PEKİN (*)

Büyük Alman düşünür ve hukukçusu **Leibniz** (1646-1716), **"adalet bilge kişinin insanları sevmesinden başka bir şey değildir"** demiştir. Ve de böylece sözcüğün tam anlamındaki bilge kişi olan sevgili hocamız **Av. Dr. Faruk Erem**'i tanımlamış, yıllar öncesinde.

Aramızdan ayrılışının bu birinci yılında, yetiştirdiği binlerce hukuk adamımızla birlikte ben de sevgili hocamızı, **"cezanın erek'inin suçluyu yok etmek değil, bir gün yine topluma kazandırmak olduğuna inanmış, bu inancını derslerinde anlattıkları, kitapları, tebliğleri, makaleleri ile sürekli yinelemiş ve avukat olarak yargı önünde yaptığı savunmaları ile kanıtlamış O ümanist, büyük Türk hukukçusu hocamızı"** düşlüyorum.

Belleğimi zorluyorum, O'nun için küçük, benim için çok büyük olan bir anı bulabilmek için, Gelişigüzel bir tanesini seçiyorum:

(*) İsviçre'de Hukukcu/Araştırmacı.

1968-69 ders yılında Ankara Üniversitesi üçüncü sınıf öğrencisiyim. **"Ceza Hukuku"**ndan sınava giriyoruz. Hocamız, beraberinde **Av. Dr. Uğur Alacakaptan, Av. Dr. Eralp Özgen** ve **Av. Dr. Selâhattin Koymen** olduğu halde geliyor. Ve hemen şu sınav sorusunu okuyor:

a) **Ceza Yasası** açısından **"zina fiili"** ni anlatınız.

b) **İmam nikâhıyla** evli olup da birlikte yaşayan çiftlerin bu yasa karşısındaki durumlarını açıklayınız.

c) Kadının zinası ile erkeğin zinasının hukuksal sonuçlarının **Ceza Yasası**'nda erkeğin lehine düzenlenmiş olmasını, Anayasamızın **"kadın-erkek eşitliği"** ilkesi açısından tartışınız.

Not : Vereceğiniz yanıtların şu ya da bu yönde oluşunun alacağınız not'a etkisi olmayacaktır. Düşündüklerinizi tam bir özgürlük içinde yazabilirsiniz, yeter ki, hukuk mantığına uygun, tutarlı olsunlar.

Sevgili hocam! İşte **Siz** bizleri böyle yetiştirdiniz. Kafaları özgür, vicdanları adalete endeksli hukukçular olarak... Dünyadaki **İlk Hukuk Fakültesi olan Bologne Hukuk Fakültesi**'nin öğrencileri gibi çağdaş **Türkiye Cumhuriyeti**'nin, **Atatürk Cumhuriyeti**'nin başkenti **Ankara**'da kurulu **ilk Hukuk Fakültesi**'nin öğrencileri olarak...

Ama bilgeliğinizin verdiği yüksek hoşgörüye sığınarak itiraf etmeliyim ki, **Bologne Hukuk Fakültesi**'nin öğrencileri ta **1948** yılında çağdışı kalmış eski Ceza Yasalarını bir tarafa atıp, ülkelerini ümanist, yepyeni bir **Ceza Yasası**'na kavuşturdukları halde, bizlerin bunu yapamamış olmamızı bilmem bağışlayabilecek misiniz? Aradan geçen yarım yüzyılı aşkın uzun bir süreçte, çağdışı kalmış eski İtalyan Ceza Yasası'ndan esinlenerek oluşturduğumuz

Ceza Yasamız'da yapabildiğimiz -belki de tek ileriye dönük yenilik- bir eski öğrencinizin, bir değerli yargıcımızın **Anayasa Mahkemesi**'nde açtığı dava ile, **"zina fiili"**nde, Anayasa'daki **"kadın-erkek eşitliği"** ilkesine açıkça aykırı olan hükmün iptal ettirilmesi olmuştur. Elbette ki yeter sayılamaz.

Temennimiz, **TBMM**'de sırada bekleyen **yeni Ceza Yasası tasarısının** biran önce, çağdaş değerlerle bezenmiş olarak yasalaşmasıdır. İşte o zaman sevgili hocam, siz de, ebedi dinlencenizde daha rahat yatacak, tazelenmiş bir güvenle bizleri aydınlatmanızı sürdüreceksiniz.

Çok değerli anınız önünde saygıyla eğilirim.

"YENİ BİR HUKUK ANLAYIŞI!.."

Av. Çetin TURAN (*)

"Oranı ne olursa olsun yabancı unsur ile derhal bozulan yegane kavram adalettir."
Prof. Dr. Faruk Erem

"Suçun Derebeyleri"ni (Jean Ziegler) okurken elime Faruk Erem hocamızın 1984 yılında yazdığı bir makale geçti. *"Avrupa üzerinde bir hayalet: Örgütlü suç. İki yüzyıldan beri kıtamızda, özgürcü kabul edilmiş kurallarla yönetilen demokratik toplumlar yaşıyor. Bugün bu toplumlar örgütlü suçun babaları tarafından yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya."* diyor Ziegler.

Demek ki sorun bize özgü değil...

Erem hocanın makalesindeki bir alıntı tam da bu noktada çok çarpıcı geliyor: *"Eğer orta çağ derebeylerini yargılayabilse idi, orta çağ olmazdı. Eğer bizim çağımız da kendi derebeylerini yargılayabilse bizim çağımız olmaktan çıkardı."* (De Sait-Auban, La Justice sous III, nakleden F. Erem, Cumhuriyet, 02.01.1984)

(*) İzmir Barosu Avukatlarından.

Bu özdeyişte sanki son yıllarımızın değişmeyen konusu; çete, mafya, siyaset ilişkisinin, bir türlü çözülemeyen yapısı hakkında ipuçları gizlenmiş gibi.

Derebeylerini yargılayabildiğinizde yaşadığınız çağı da değiştirmiş olursunuz...

"Egemen"in yargılanması, egemenliğin sonu oluyor; bu yeni bir çağın başlaması demek...

Yani sorun, çağın değiştirilmesi uğraşından farklı değil.

Bir ülkede egemenliğin yargılanması bu nedenle zorlu bir süreç anlamına geliyor. Çağı değiştirmeden yargılayabilmişseniz, bu onların aslında "egemen" olmadıkları anlamına geliyor. Konumuz bu tür yargılamalar değil. Onlar yapılıyor. Küçük işlerde küçük adaletlerle oyalanmak isteyenler için yeteri kadar örnekler de üretilebilir.

Açılamayan davaları, yakalanamayan sanıkları; yani bir türlü yargılayamadıklarımızı, toplumun gözlerinin içine baka baka, sırıtarak, gözdağı vererek, adliye koridorlarında dolaşan, zaman zaman içeri girip çıkan ve hep dört ayağı üzerine düşenleri hatırlayalım.

Onlarca cinayeti gözünü kırpmadan işlemiş, yakalanmış, yargılanmış, idam hükümleri giymiş olmanın sonucu nedir?... Bütün bunları vicdanen aklamaya hazır bir "egemen" siyasal irade; çekinmeden, toplumun değer yargılarından ürkmeden, pervasızca hazır bekliyorsa, karşınızdakilerin çağdaş derebeyleri olduğundan kuşkuya düşebilir misiniz?

Bu, herşeyin bozulma sürecine girmesidir.

Bu uzun süreçte yargılama salt "hukuka özgü" bir eylem olarak kendisini koruyamıyor ve mutlaka "siyaset"e bulaşıyor; yabancı unsurla kirleniyor; bozuluyor.

Bu süreci tersine döndürmek, çağı değiştirmek gerekiyor.

Çağı egemenler değil, bizler değiştireceğiz.

Yargının içinde bulunanların, savunma mesleği mensuplarının omuzlarındaki yük bu nedenle son derece ağır. Dünyaya, ülkemize, insanlarımıza, toplumumuza bakış açımız son derece önemli. Sorun hukuk ya da ceza alanında olabilir. Hukuk mantığı egemen değilse hiç birinde sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün değil. Yol gösterenlerin çoğalması bazen "arabanın devrildiği" anlamına gelmeye başlar; dikkatli olmak gerektiği açıktır.

Bu sınırlar içinde son zamanlarda "yargılama düzeninde kalite" arayışlarına giren "tüsiad" ın bir çalışmasının birkaç noktasına değinmek istiyoruz.

"Yargılama düzeninde kalite" adlı çalışma, tesbitlerini kendi üyeleri arasında yaptığı ankete dayandırıyor, *"yeni bir hukuk anlayışı"* nı içeren, *"hukukun üstünlüğü"* ilkesine uyan, *"bireyin haklarını"* ön planda tutan, *"siyasal müdahalenin önünü kesen"* ve mevcut sistemi *"iyileştirici"* çözümler içeren bir "hukuk reformu" yapılması; *"yargı bağımsızlığının sağlanması", "bürokratik engellerin aşılması", "insan kalitesinin yükseltilmesi", "ihtisas mahkemelerinin kurulması", "adliye personelinin ücretlerinin iyileştirilmesi", "hakem ve arbitrasyon sisteminin geliştirilmesi"...* gibi doğruluğundan kuşku duymamıza yer bırakmayan öneriler var. Ama mesele bununla bitmiyor.

Örneğin *"hukuk reformu"* gerekiyor, ama bu reformun içeriği hangi ölçülere göre, hangi yöntemlerle, kimler tarafından belirlenecektir? ... *"Yeni bir hukuk anlayışı"* ne demektir, bu *"yeni dünya düzeni"*ne geçişin *"hukuki temeli"* anlamına gelebilir mi?...

Öneri bir "hukuk" kuruluşundan kaynaklanmadığı için hukukun binlerce yıllık kazanımlarının, gelişmelerinin bu "yeni" ile olan bağlantısını bulup çıkarmakta zorlanmamız doğal.

"Hukukun üstünlüğü" kavramının ne kusuru görüldü ki bu *"yeni hukuk anlayışı"* kavramı öne sürülmektedir?... Bu soruya, söz konusu çalışmanın "idari yargılama" konusundaki önerileri üzerinde düşünerek açıklık getirmeye çalışacağız.

"Yargılama düzeninde kalite" adlı çalışmada, yargılama düzenimizin hemen her alanına ilişkin katıldığımız ya da katılmadığımız sorunlara değinilmiş, çözümler önerilmiş. Tümünü ele almamız bu yazının sınırları içinde mümkün değil.

İdari yargılamaya ilişkin öneriler üzerinde duracağız.

Sözkonusu çalışmada idari yargılamada çıkan sorunların nedenleri incelenirken şu sonuçlara varılıyor:

Sorunların bir tarafında idarenin kendisi var; yöneticiler "yanlış koşullandırılmış bir ruhsal durumda" ve bunun sonucu olarak uyuşmazlığı "kişisel" meselesi saymaya eğilimli.... Bir kamu personelinin idare aleyhine dava açması, bir hak arama değil, "disiplinsizlik" olarak düşünülüyor, davanın kazanılması halinde idareci kendisini küçük düşmüş hissediyor, bu nedenle yürütmenin durdurulması kararları uygulanmıyor, idari yargı kararları infaz edilmiyor, hatta önce infaz edilip aynı karar "intikam" alırcasına yineleniyor, ya da başka mağduriyetler yaratılıyor... İdare ayrıca yargının idare işlevine müdahale ettiği kanaatinde... Bunlara

yargı organının verdiği kararları izleyip infazını sağlayamaması, aksine davranan kamu personeli için öngörülen cezaların yetersizliği eklenmektedir.

Yani rapora göre durum "dortorluk!..."

Pek iyi hasta kim?...

Raporda öne sürüldüğü gibi idari personel mi, yoksa "sistem" mi?...

Bize göre meselenin belirleyici yanı sistemle ilgili... Rapor ise böyle değerlendirmiyor.

Bu farklı bakış nedeniyle sözkonusu çalışmada gerçeğin asıl ve büyük yüzüne değinilmemiş.

İdare açısından bir "psikolojik" durum değil, temel bir "seçim" sözkonusudur ve mesele bu noktada düğümlenmektedir. Bir ülkede "Bakanlar Kurulu", Anayasa'nın 138. maddesine rağmen, yürütmenin durdurulması kararlarını ya da esasa ilişkin kesinleşmiş yargı kararlarının bir kısmını "uygulamama" yolunda "prensip" kararları alabiliyorsa, bunun nedenini psikolojik bozukluklarda değil, "politik" tercihlerde aramak gerekir. Dayatılan "yeni dünya düzenleri", küresel seçimler ve bunlar tarafından belirlenen "politika" hukuku bastırmakta, işlevsiz kılmaktadır. "Zirve"deki bu politik seçim kuşkusuz idari alt kademeleri de etkileyecek, bu aşamadan sonra personelin niteliği ve kimi psikolojik unsurların da katkısı ile idare, genel bir eğilim olarak bu seçime göre "konuşlanacak"tır.

İdareden kaynaklanan ve "idari" yargı dışında kalan, adli yargı organlarına intikal eden "İnsan hakları ihlalleri", "işkence" vs. gibi sorunların ardında aynı neden yatmaktadır... Bunlar da

idarenin "psikolojik" bozukluğu olan ya da "eğitimsiz" memurlarından kaynaklanan sapmalar değil, "zirve"deki seçime uygun, sistematik uygulamalardır.

Teşhiste hata edilince bunun tedaviye yansıması kaçınılmazdır.

Şunlar öneriliyor; uyuşmazlık öncesi izlenmesi gereken "usul ve esaslar bir kanuna bağlanmalı, idari işlemlerde "açıklık", "saydamlık", "bilgi edinme hakkı" vs... sağlanmalı, "soruşturma dosyasını ilgilinin inceleme imkanı" tanınmalı ve "idareye karşı güvenceli uzlaşma kurulları" oluşturularak uyuşmazlıkların önceden çözümlenmesi, böylelikle idari yargının iş yükünün azaltılması sağlanmalı...

Bütün bunlara itiraz etmek mümkün değil.

Ne var ki sonrası idari yargı organını ilgilendiriyor ve önerilen şu; bundan sonra uyuşmazlık mahkemeye intikal ettiğinde, mahkeme artık ince eleyip sık dokumamalı, "fahiş!" bir durum yoksa, idarenin takdir yetkisi korunmalı, dava reddedilmeli.. *"Zira, idare izlediği saydam, açık ve kendisine karşı güvenceli kurullardan geçen usuller sonunda, bütün bu usullerin hak verdiği, doğru bulduğu bir işlem yapmıştır, bu işlemin iptal edilmesi olasılığı çok azdır. Aslında idare izlediği usulle takdir yetkisini kendisi kısıtladığına göre, yargılamanın da kendi takdir payını buna uygun biçimde en aza indirmesi doğaldır."* (s. 60).

FARUK EREM ÖLÜM CEZASINA KARŞIYDI

Av. Sabri KURT (*)

İzmir Barosu olarak, ölüm cezasının kaldırılmasını hedefleyen bir kampanyayı 1990 Kasım ayında başlatmıştık. Ölüm cezasının kaldırılması gerekçelerini içeren bir dilekçeyi imzaya açtık. Örneğini tüm Barolarımıza gönderdik. İmza verenlerin sayısı yüzbinleri aştı. Bu kampanya çerçevesinde bir de konusu "Ölüm Cezası" olan panel düzenledik. Panelimize konuşmacı olarak, Prof. Dr. Faruk Erem, Prof. Dr. Nevzat Toroslu, Prof. Dr. Erol Mavi ve zamanın Ankara Milletvekili Kamil Ateşoğulları katıldı. Banda alınarak çözümü yapılan konuşmalar, İzmir Barosunun Ocak 1991 sayısında yayınlandı.

Faruk Erem hocamız paneldeki konuşmasında, ölüm cezasından yana olan görüşler ve bunlara yapılan eleştiriler hakkında bilgi verdi. Ölüm cezasının kaldırılması gerektiğini savundu. Kendisinin de ölüm cezasına karşı olduğunu açıkladı.

"Bir vahşi ormanda tehlikeli bir hayvanla, örneğin bir panterle karşılaşırsak, silahımız varsa onu tereddütsüz öldürürüz. Fakat onu bir hayvanat bahçesinde demir parmaklıklar arasında görürsek, öldürmeyi düşünemeyiz. Çünkü, panter artık tehlikesizdir.

(*) Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi

Suçlu hakkında da aynı şeyi düşünmek mümkündür. Bu sebeple ölüm cezası, zayıf bir devletin kuvvet gösterisidir." dedi.

Ceza Usulü Kanununa göre, ölüm cezasına mahkum edilmiş olanın avukatı isterse müvekkili asılırken hazır bulunabilir. Bu konudaki ilginç anısını anlattı:

"Avukatlığa yeni başlamıştım. Adamı kurtaramadım. Yıllar geçti inancımı yitirmedim. Adam suçsuzdu. İnfaza gittim. Sehpa hazırdı. İnfaz memurları beni yadırgadılar, "acemi avukat" olduğumu anladılar, önem vermediler. Adam bir sigara istedi. Bende yoktu veremedim. Başkası verdi, yarısına kadar içti attı. Sandalyeye çıktı bana döndü "Elimi tut" dedi, tuttum. Adam soğuyordu. Eğer insanın nasıl soğudunu bilmezseniz, ölüm cezasını cesaretle savunursunuz. Öyle ya herkesin ısısı kendine" diyerek konuşmasını noktaladı.

Hocamız bizleri, Hukuk Fakültesinden sonra da eğitmeye devam etti. Baro Başkanlığına seçildiğimin haftasında postadan bir paket geldi. "Sabri Kurt'a başarı dileklerimle" yazıp imzaladığı "Adalet Psikolojisi" kitabıydı. Çeşitli konulardaki görüşlerini içeren çınar yaprağı simgeli küçük broşürler çıkarır, yüzlerce tanıdığa postalardı. Çağrılı olduğu her panele giderdi. Söyleşileri ve konferansları, bir hukuk eğitim semineri niteliğindeydi. Yaşamı boyunca, onurlu davranışlarıyla adalet örgütünün saygınlığını yaratma ve yaşatma savaşımı verdi. Araştırıcı, yaratıcı ve üretici bir kişilik sahibiydi. Onun kişiliğinde, hukukçu bilgeliğini, hukukçu ciddiyetini, hukukçu güvenirliliğini bulurdum. Hümanist bir hukukçu üstadımızdı. İnsana değer verirdi. "Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar" derdi.

Bizler onun kişiliğini, kişiliğimizde yaşatıyor, kendisini saygıyla ve sevgiyle anıyoruz. 11.11.1999

HOCAMIZ AVUKAT FARUK EREM MÜRAFAADA;

İsmail MALKOÇ (*)

Ölümünden önceki yıldı. Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinde mürafaalı incelenecek dosyaların duruşmalarına savcı olarak çıkmak üzere dairenin bulunduğu koridora girmiştim. Daire Başkanımız Sami SELÇUK'un (şimdiki Yargıtay Başkanımız) odasına gidecektim. Birden, koridorun karşı tarafındaki kapının açıldığını ve Hocanın, bir hanımın kolunda ve onun yardımıyla, zorlukla yürüyerek duruşma salonunun bulunduğu tarafa gelmeye çalıştığını gördüm. Rahatsızlığı ve yürümekte güçlük çektiği açıkça farkedilmekte olan hocanın koluna girdim. Savcı olduğumu, hatta duruşmanın savcısı olduğumu bilmemekle birlikte öğrencilerinden biri olduğumu herhalde anlamıştı. Zira gerek Yargıtayda gerekse birçok yerde defalarca karşılaşıp konuştuğumuz için bana karşı bir aşinalığı olduğunu sanıyorum. Kibarlıkla ve nezaketle teşekkür etti. Eşinin ve benim yardımımla duruşma salonunun kapısına kadar getirdik. Ayakta zorlukla durabiliyordu. Eşi, önceki gün veya günlerde bir başka yerdeki duruşmaya gidip gelirken oldukça şiddetli şekilde üşüttüğünü söyledi.

(*) Yargıtay 5. Ceza Dairesi Üyesi

Duruşma salonunun kapısı kapalıydı ve hocanın oturacağı bir yer veya sandalye yoktu. Eşinin, kolundan tutmak suretiyle verdiği destekle ayakta durmaya çalışıyordu. Hocanın mevcut durumuyla duruşma saatine kadar beklemesi çok zahmetli olacaktı. Onun için salona girip bir sandalye almayı düşündüm.

Kapıyı açtığımda daire başkanımız Sami Selçuk'un içeride çalışmakta olduğunu gördüm ve biraz da telaşla:

- Başkanım, Faruk hoca dışarda ve çok hasta! ayakta duracak hali yok. Bir sandalye verelim,

Dedim.

Daire Başkanımız Sami Selçuk, hemen çalışmakta olduğu kürsüden indi ve dışarıya Faruk Hoca'nın yanına geldi.

- Hocam, buyurun içeride oturun, dedi.

Hoca, içeriye giremeyeceğini ve orada bekleyeceğini söyledi. Israrlarımızı kabul etmedi. Ancak biz içeriden bir sandalye çıkarıp, kapının önünde zorlukla ayakta durarak beklemeye çalışan hocaya oturması için verdik. Sandalyede oturdu ve yarım saat kadar sonra başlayacak olan duruşmalardaki sırasını beklemeye başladı. Biz de mecburen duruşma salonuna girdik.

Hocanın sırası ilk başlarda değildi. İkinci veya üçüncü sıralarda bir yerde olacaktı. O sırada 80 yaşını çoktan geçmiş olan hoca, öncelik de istemedi. Ancak, Daire Başkanımız Sami Selçuk, hocanın ilk sırada çağrılmasını isteyerek, listedeki sıraya, hocanın açıkladığım durumu nedeniyle uymadı. Zaten, herkesin, hemen tüm meslektaşlarının tanıyıp, sevdiği, saydığı hocanın kendilerinden önce çağrılmış olmasına, hele o durumdaki hocanın öncelik almasına kimse itiraz etmezdi.

Çağrılınca Hoca duruşma salonuna girdi. Savunma sırası gelince layihasını verdi, savunmasını yaptı. Görevini gereği gibi hazırlamış ve yerine getirmişti.

Mahkemeye gösterilmesi gereken saygıyı, o halinde bile en mükemmel şekliyle gösteriyor, yanlış yorumlanır, kendisine farklı davranılıyor diye düşünülür endişesiyle, sağlığı pahasına salonun içine girip oturmuyordu. Bu düşüncelerle koridorun, az da olsa hava akımı nedeniyle kendisini rahatsız etmesine aldırmıyordu. Halbuki Daire Başkanımız kendisini, gerçekten ve samimiyetle içeride oturmaya davet ediyordu. Kendisi de yakından tanıyıp, bildiği, çok başarılı öğrencilerinden biri olan Başkanın bu düşüncesini çok iyi biliyordu. Ama O, hissettiği sıkıntı, acı ve belki de büyük rahatsızlığına rağmen doğru bildiğini yapmakta direniyordu.

Hoca, böylece en güzel uygulamalı derslerinden birini vermiş oluyordu.

BİLGECE İNSANLIK DERSLERİ

Sami SELÇUK (*)

Ellili yıllar. Profesör Erem, ders anlatıyor. Birden durdu ve kimde T. Ceza Yasası bulunduğunu öğrenmek istedi. Olanlardan her birine işlediği konuyla ilgili maddeyi okutarak sınıfın her köşesinde seslerinin duyulup duyulmadığını sordu. Yanıtlar olumsuzdu.

En ön sırada oturuyordum. Elimdeki Yasayı görünce metni okumamı istedi. Sesimi herkes duymuştu.

Bana doğru dönerek:

- Bundan böyle metinleri sen okuyacaksın. Adın da Ahmet olacak, dedi.

Geleceğin yargıçları için ilk "yansızlık" dersi.

Üçüncü sınıftayız. Rahmetli Erem, ceza yargılama hukuku dersini anlatıyor. Kadife gibi bir sesle ve gezinerek. Çıt yok. Ön sırada ve yanımda oturan kız arkadaşlardan biri elindeki kurşun kalemini yere düşürdü. O sessizlik içinde karoların üzerine düşen kalem inanılmaz derecede tekdüze bir ses çıkararak ve yavaş yavaş yuvarlandı durdu. Erem, kürsünün bir ucundan ötekine geziniyor-

(*) Yargıtay Başkanı

du, ama kalemin sesinden o ve sınıf tedirgin olmuştu. Kalemi yerden almak için eğilmek istedim. Arkadaşım önlüyor. Tam o anda Rahmetli Erem, bana baktı:

- Sen nasıl centilmensin? Kız arkadaşının bir kalemini bile almıyorsun yerden, dedi.

İlk "kibarlık" dersi.

Yıl 1964. Cumhuriyet gazetesinde orman yangınlarıyla ilgili bir yazım çıkmıştı. Yazıda Profesörüm Erem'i eleştirmiştim. "Türk Ceza Hukuku, Özel Hükümler" adlı yapıtının orman yangınlarıyla ilgili bölümünde geçen kimi görüşlerini paylaşmadığımı belirtmiştim. Yazımın yayımlanmasından sonra adresime küçük küçük yayınları gelmeye başladı. Hepsini keyifle okudum. Derken, baştan aşağıya okuduğum ve uygulamada baş ucu kaynağım olan yapıtın ikinci baskısı çıktı. Bir de ne göreyim? Görüşlerini eleştirdiğim yazıma dip notta "karşı görüş" olarak yer vermez mi?

Bilgelere özgü engin "hoşgörü" dersi.

Yargıtaya atandım.

Nerede görse özendirici sözler ederdi. Ne zaman bir kaynağa gereksinme duymuşsam cömertçe bana verirdi. Doktora ve doçentlik sınavlarından, dergilerde ve basında çıkan yazılarımdan sonra ya uğrayıp sözle ya da telgrafla kutlardı. Özellikle Sokrates'in Savunması ile ilgili yazımı ona adamamdan dolayı çok mutlu olmuştu.

1992 yılı Nisan ayında bir gün Kırıkkale Barosundan bir çağrı almıştım. Ancak toplantının yapılacağı gün Yargıtayda bir konuşmam vardı. Kabul edemeyeceğimi bildirmiştim. Biraz sonra yeniden arandım. Sayın Baro Başkanı, Profesör Erem'in de geleceğini,

beni özellikle istediğini, başka bir güne, sözgelimi ertesi güne de toplantının ertelenebileceğini söyleyince kabul ettim.

Ertesi günü Rahmetli Erem'i bürosundan aldık. Karşıdan karşıya geçerken bir tehlike atlatılmasına karşın gözleri ışıl ışıldı ve beni görmekten çok mutlu olduğunu söylemişti.

Kırıkkale'de ilkin ben konuştum. Yerime oturduğumda beni kutladı ve:

- Elimi tut, dedi, seni dinlerken her yanım titriyor.

Yaşamım boyunca bu denli sıcak bir söz duymadım.

Ustalara özgü bir "gönül alma" dersi.

En son yapıtı Ceza Yargılama Şerhini çıkardığında bana telefon etti ve bürosundan çıkmakta güçlük çektiğini, kitabı aldırmamı istedi. Kendim gittim. Kitabı aldım ve karıştırmaya başladım. Önsözü okumamı istedi. Aralarında benim adımın da bulunduğu üç yazardan özellikle yararlandığını yazıyordu. Oysa öbür yazarlar gibi benim ayrı bir yapıtım yoktu ceza yargılaması hukukuyla ilgili olarak. Karşı çıkacak oldum.

- Senin ceza yargılaması diyalektiğiyle ilgili bir incelemen var ya, işte o yetti benim için, dedi.

Gönlüyüce bilgelere özgü bir "özendirme" dersi.

Işıklar içinde yatsın.

HOCAM SAYIN PROF. DR. FARUK EREM

Av. Dr. Eralp ÖZGEN (*)

Yıl 1958. Fakülte son sınıfta öğrenciyim. Yoğun bir çalışma içindeyim. Derece tutturmak ve asistan olmak istiyorum. İlgim ve sevgim kamu hukuku derslerinde. Ama özellikle gönlümde Devletler Genel Hukuku yatıyor. Arkadaşlığımız olan ve o tarihte Ceza Kürsüsünde (şimdi adı Anabilim Dalı oldu) asistan olan Uğur Alacakaptan'a (şimdi Prof. Dr., Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı) bir sohbetimiz sırasında bu amacımdan söz ediyorum.

Günlerden bir gün Uğur Alacakaptan beni aradı. "Ben yakında yurt dışına gidiyorum. Hoca yeni mezunlardan bir asistan almak istiyor. Düşünür müsün?" diye sordu. Bir iki gün düşünmek için süre istedim. Bütün Kamu Hukuku dersleri gibi, Ceza Hukuku da çok sevdiğim bir ders. Ayrıca Faruk hocaya bütün öğrencileri gibi ben de hayranlık duyuyorum. Gerek ders anlatışındaki güzellik, gerek öğrencilerine bile saygı gösteren alçak gönüllü davranışı ve gerek insancıl davranışları bu hayranlığın temel nedenleri. Uğur Alacakaptan'a beni düşünmüş olmasından dolayı teşekkürlerimi ve olumlu cevabımı ilettim. Bir kaç gün sonra Faruk hoca ile

(*) Türkiye Barolar Birliği Başkanı

beni tanıştırdı. Hocamız her zamanki alçak gönüllülüğü ve sevecenliği ile benimle birlikte çalışmaktan mutlu olacağını söyledi. Konuşma sırasında Uğur Alacakaptan "Hocam, Eralp aslında Devletler Genel Hukuku'nu düşünüyordu. Ama bildiğiniz gibi ceza notları da çok yüksek. Bizim teklifimizi kabul etti" deyince hocamız bir an duraladı ve "Aman Uğurcum, İlhan'a (o tarihde Devletler Genel Hukuku Kürsü Başkanı Prof. Dr. İlhan Lütem) ayıp etmeyelim, onun asistanını ayartmış olmayalım deyince, İlhan hoca ile hiç görüşmediğimi, bu istemimim sadece düşünce safhasında kaldığını anlattım. Sorun halloldu. Bu olay bana hocamızın diğer meslektaşlarına karşı ne derece düşünceli olduğunu, onları kırmamak için ne derece dikkat ettiğini gösterdi.

Mezun oldum, asistanlığa giriş lisan ve bilim sınavlarını verip değerli hocamızın yanında asistan olarak çalışmaya başladım. 15 yılı aşkın birlikte çalışmalarımızda hocam Faruk Erem'in hakikaten mükemmel bir insan olduğunu, bütün insanlara sevgi ve saygı ile yanaştığını, olayları hoşgörü ile değerlendirdiğini, karşı fikre (bu ister bir asistanın, ister bir öğrencinin düşüncesi olsun) saygı ile yanaştığını gördüm. Bunlarla ilgili bir kaç anımı nakletmek isterim.

Asistanlığımın ilk yılında hoca ile birlikte derslere giriyor, öğrenci sıralarına oturup dersleri takip ediyordum. Bir derste ön sıralarda oturan bir öğrenci etrafındakilerle yüksek sesle konuşmaya, bir kaç sıra ötedeki arkadaşlarına laf atmaya başladı. Bu öğrenci Fakülte'de "Marlon Kemal" diye tanınan öğrenci idi. Soyadını hatırlayamadım. Bu öğrenci mezun olduktan sonra Savcı oldu, daha sonra İstanbul'da öldürüldü). Hocam elindeki notları yana indirdi, gözlüklerini çıkarıp Marlon Kemal'e kızgın bir ifade ile baktı. Sınıftan "sus" sesleri yükseldi ve Marlon Kemal sustu, hocam da derse devam etti. Ancak kısa bir süre sonra tekrar aynı davranışa

girdi öğrenci, olay aynı şekilde gelişti ve hocam yine derse devam etti. Fakat bir süre sonra tekrar aynı olay oldu. Bu kez hocam elindeki notları sert bir şekilde kürsüye bıraktı ve Marlon Kemal'e hitaben "Ben bu mesleğe başladığımda hiç bir koşulda öğrencilerime kızmayacağıma kendi kendime söz vermese idim, şimdi kızacaktım" dedi. Marlon Kemal sustu ve ders başka bir olay olmadan sona erdi. Ders çıkışı Marlon Kemal hocamızın yanına geldi, özür diledi ve elini öpmek istedi. Hoca onun yanağını okşayarak büyük bir hoşgörü ile "Boş ver, delikanlılıkta olur böyle şeyler" dedi.

Hocamla farklı olduğumuz noktalardan biri yatış ve kalkış saatlerimiz idi. Ben gece geç yatmayı, sabah da geç kalkmayı severim. Hocam ise çok erken yatar, sabah da çok erken kalkmayı severdi. Hocamızı sabah 7'de yazıhanesinde bulabilirdiniz. Bu nedenle de Fakülte'de dersleri hep ilk saatler idi. Yukarıda dediğim gibi, asistanlığımın ilk yılında hocam ile birlikte derslere giriyorum. Sabah erken kalkabilmek için de çalar saati kuruyorum. Bir gün, bilemiyorum saat mi çalmadı yoksa çaldı da ben mi duymadım, sabah uyanamadım. Geç kaldım. Fakülte'ye geldiğimde ders çoktan başlamış, bitmek üzere idi. Hocamı koridorda bekledim ve dersten çıkınca yanına yaklaşıp geç kalıp derse giremediğim için özür diledim. Yüzüme gülerek baktı ve "Ne var bunda" dedi "Ben kaç kere geç kaldım, senden özür diledim mi ki, şimdi sen özür diliyorsun?" Hocamın bu hoşgörüsü ve alçak gönüllülüğü karşısında kendisine iyice bağlandım. Burada yine sabah geç uyanmamla ilgili bir anımı daha (büyük bir utanç içinde) anlatmak istiyorum. Bu anımı utanç duymama rağmen anlatmamın nedeni, hocam Faruk Erem'in hoşgörüsünü ve büyüklüğünü bir kez daha vurgulamak istemem. Bir sabah, saat 9 sıralarında annem beni "Eralp, seni çok kibar bir bey telefonla arıyor" diyerek uyandırdı. Daha tam ayılmamış bir şekilde telefona gittim. Telefon eden hocamdı. "Eralpcim seni uyandırdım galiba, kusura bakma" dedi ve ilave etti "Bugün

acaba Fakülte'ye gidecek misin?". "Tabi gideceğim Hocam" diye cevapladım. "Ben bugün bazı işlerim var Fakülte'ye gidemeyeceğim, ama Fakülte Dekanlığına gitmesi gereken bir de evrak var. Ben yazıhanedeyim. Gel benden al ve Fakülte'ye götürüver" dedi. (Not: Ben Demirtepe'de oturuyordum, o tarihlerde Hocamın yazıhanesi de Kızılay'da idi. Yani 6-7 dakikalık bir mesafede.) "Tabi Hocam, emredersiniz" dedim. Ne vakit gelebilirsin?" diye sordu. Kısa bir an düşündüm. Duş yapacağım, traş olacağım, kahvaltı yapacağım. "Saat 11 gibi gelirim Hocam" dedim. Bir sessizlik oldu. "Ne oldu Hocam?" diye sordum. "Ben 15-20 dakika sonra yazıhaneden çıkacağım da, ne yapsak ki?" dedi. İşte o an (uyku sersemliğinin de etkisi ile) hayatımın en büyük terbiyesizliğini yaptım ve "Vallahi bilmem ki ne yapsak Hocam" sözleri ağzımdan kaçtı. Dediğim gibi Faruk Hoca engin hoşgörüsü olan, hakikaten eşi bulunmayacak olgunlukta bir insandı. Ve cevabı şu oldu: "Eralpcim ben araba ile sizin evin önünden geçeyim, evde aşağıya inecek birisi varsa kapının önüne insin ona vereyim." Kendimi toplamaya çalıştım ve "Hocam ben inerim" dedim. "Eralpcim sen henüz giyinmemişsindir, başkası inse de olur" diye yanıtladı ve hakikaten gidecek evrakı getirip kapıdan bıraktı. Bugün düşündükçe o kabalığı, o terbiyesizliği nasıl yaptım, aklım almıyor. Başta da dediğim gibi bu anımı utanarak anlattım. Ama Hocamın insanlığını, Hocamın engin hoşgörüsünü, Hocamın büyüklüğünü ve olgunluğunu ortaya iyice çıkaran bir anı olduğu için anlatmazlık yapamadım.

Hocamla farklı olduğumuz bir diğer nokta da sigara konusu idi. Hocam hiç sigara içmezdi. Ben ise yoğun bir sigara tiryakisi idim. O tarihlerde Fakülte'de sınav sistemi bugünkü gibi değildi. İki dersten yazılı eleme sınavına girilir, bundan geçenler diğer derslerden sözlü sınava girerlerdi. Sözlü sınavlarda hocamın yanında oturur, genellikle soruları da ben sorardım. Hocam sözlü sınavlara sabah 7'de başlardı. Hocama saygımdan, yanında sigara

içmediğim için, arada bir izin alır, dışarı çıkar sigaramı içer ve geri dönerdim. Bir sabah sınava başlamadan önce hademeye para verdi ve bir paket sigara ile bir kibrit almasını söyledi. Ne marka sigara alınacağını da benim söylememi istedi. Kendi içtiğim sigara markasını söyledim. Sigara gelince bir sigara yaktı ve paketi bana uzatarak "Hadi sen de yak" dedi. Hocam bir iki defa sigara dumanını üfledikten sonra sigarasını hemen söndürdü ve bana "Al bu paketi, dışarı çıkıp içmene gerek yok, canın istediği zaman burada iç sigaranı" dedi.

Yukarıda Sayın hocamın karşı fikirlere saygı ile yanaştığını belirtmiştim. Bununla ilgili bir anı: 27 Mayıs devriminden bir süre sonra hocamız bizleri topladı ve Milli Birlik Komitesi"nin kendisinden Ceza Yasası'nda değişiklik tasarısı hazırlamasını istediğini, bu çalışmayı hep birlikte yapacağımızı söyledi. Devamlı toplantı yapmaya ve Ceza Yasası'nı ilk maddesinden itibaren madde madde tartışmaya başladık. Hangi madde idi hatırlamıyorum, bir maddeyi tartışırken o sırada Doçent olmuş olan Uğur Alacakaptan bir fikir ileri sürdü. Ben daha değişik bir teklifte bulundum. Hocamız Uğur Alacakaptan'ın fikrini destekledi. Kısa bir süre önce asistan olmuş olan Selahattin Keyman (şimdi Doç. Dr.) ve Nevzat Toroslu (şimdi Prof. Dr.) benim fikrimi desteklediler. Sonuçta hoca oya koydu. İki oya karşı üç oyla benim görüşüm çoğunluk kazandı. Hocamız maddenin benim önerdiğim şekilde yazılacağını söyledi. Bunun üzerine söz istedim ve benim henüz doktora aşamasında olan bir asistan olduğumu, Selahattin Keyman ve Nevzat Toroslu'nun ise asistanlığa kısa bir süre önce girdiklerini, Uğur Alacakaptan'ın kuşkusuz bizlerden daha bilgili olduğunu, hele hazırlanacak taslağın sorumluluğunun da, taslak hazırlama görevi ona verildiği için, hocamıza ait olacağını belirterek, benim önerdiğim şekli ile maddenin yazılmasının hatalı olabileceğini belirttim. Hocamız "Hayır" dedi "demokratik bir şekilde tartıştık ve oyladık, senin önerin çoğunluğu sağladı, maddeyi o şekilde yazacağız".

Hocamızın edebiyat ve şiire düşkünlüğünü çok kişi bilir. Ancak pek bilinmeyen, hocamızın "Dal" adında, iki dosya kağıdı büyüklüğüne yakın iki sahifeden ibaret bir edebiyat broşürünü bir kaç yıl çıkardığıdır. Bazı avukatlar da buna yazı yazarlardı, ama yazıların çok büyük çoğunluğunu hocamız yazıyordu. Bu yazıların çoğunu da "Kavruk Emre" takma adı ile yazıyordu. Gençlik yıllarım, ben de edebiyata çok düşkündüm ve (şiir demek ne derece doğru olur bilemem) şiir denemeleri yapıyordum. Hocamızın vaktinin müsait olduğu ender zamanlarda kendisi ile şiir ve edebiyattan konuşurduk. Bir gün Fakülte'ye geldiğimde hocamıza gelmiş bir telgraf gördüm. Acele ve önemli olabilir düşüncesi ile telefon ettim. Telgrafı açıp telefonda okumamı istedi. Dediğini yaptım. Telgraf, hafızam yanıltmıyorsa Bekir isminde bir müvekkilinden geliyordu. Hakkında adam öldürme iddiası ile dava açılmış, tutuklanmış, mahkeme mahkumiyet kararı vermiş, Yargıtay'da hocamız savunmuş ve sonuçta bozma ve tahliye kararı verilmiş. Müvekkili oldukça uzun bir telgrafla hocamıza kendisinin ve ailesinin minnetlerini sunuyordu. Duygulandım ve ben de şiirimsi bir şey yazdım. Hocama bunu vermeyi düşündüm ama sonra belki yağcılık yapıyorum diye düşünür zannı ile vazgeçtim. Hocamım bu yazdığımdan hiç bir zaman haberi olmadı. Şimdi düşünüyorum da, beni yakından tanıyan hocamın zannettiğim şekilde bir zanna kapılmayacağını ve çok da mutlu olacağını anlıyorum. Ama ne yazık ki artık bunu hocama okumama, onun bilgisine sunmama olanak yok. Bir anı olarak buraya alıyorum:

Avukatlığa Özgü

-Hocam Avukat Prof. Dr. Faruk Erem'e-

Bir bahar sabahı
mesela Mayıs
sabahın ilk ışıklarında
uyandığın vakit
gökyüzü masmavi değil mi hocam

Baştan aşağı yemyeşil her yer
insanın içine bir hoşluk dolar
unutulur yeryüzündeki ikilik
gökyüzü bir tatlı mavilik

İnanma hocam
hasboya değildir
ondaki mavilik
beni zindandan kurtardın diyen
masumun
hayır duasıdır

İnanma hocam
hasboya değildir
ondaki mavilik
yuvamızı kurtardın diyen
Ahmedin, Mehmedin çoluk çocuğunun
minnet hissidir.

Bir bahar sabahı
mesela Mayıs
sabahın ilk ışıklarında
uyandığın vakit
gökyüzü masmavi değil mi hocam

Son bir anı ile yazımı bitirmek istiyorum. Bu olayı yaşadığımız tarihte hocam kimseye anlatmamamı istemişti. Çok yakınım bir kaç kişi dışında bunu kimse bilmez. Şimdi hocamız aramızda yok. Ama hocamızın kişiliğini daha iyi anlayabilmek, o sevecen, güleryüzlü, alçak gönüllü insanın, inandığı bir mücadeleye girdiğinde neler yapabildiğini anlayabilmek için bu anıyı anlatmak zorunda hissettim kendimi. 12 Mart döneminde bir gün Fakülte'ye gelince, değerli dostum Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'ın, değerli hocam Prof. Dr. Bülent Nuri Esen'in ve Siyasal Bilgiler Fakültesinden bir kaç öğretim üyesinin Sıkıyönetim Komutanlığı emri ile gözaltına alındıklarını öğrendim. Fakülte öğretim üyelerinin çoğunluğu tepkili idiler. Sıkıyönetim Komutanlığı'na bir yazı yazılmasını ya da bir bildiri yayınlanmasını istiyorlardı. Karşıt görüşte olanlar ise, öncelikle bunun nedenlerinin öğrenilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Hocamın da buna çok üzüleceğini ve Komutanlığa yazı yazmak ya da bildiri çıkarmak isteyen bizlere destek olacağını umarak hemen kendisini telefonla aradım. Durumu anlattım. Bana Fakülte'den ayrılmamamı, herhangi bir eyleme karışmamamı ve kendisinin telefonunu beklememi söyledi. Doğrusu hayal kırıklığına uğramıştım. Biraz sonra hocadan telefon geldi, öğleden sonra saat 2'de yazıhanesine gelmemi istedi. Belirtilen saatte gittim. Birlikte yazıhaneden çıktık, bir taksiye bindik. Hocam şoföre Cumhurbaşkanlığı köşküne götürmesini söyledi. O tarihte hocam Cumhurbaşkanlığı hukuk müşaviri idi. Takside bana postahane tarafından damgalanmış bir telgraf sureti gösterdi. Telgraf Prof. Dr. Faruk Erem imzasını taşıyordu ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na çekilmişdi. İçeriğinde şunlar yazılı idi: "Demokrasiye inanmış değerli bilim adamları emrinizle gözaltına alınmış iken, dışarıda olmaktan utanç duyuyorum. Açık adresim aşağıdadır. Gereğini emirlerinize sunarım." Hocam ondan sonra benim adıma çıkarılmış ve banka hesaplarından para çekme yetkisi veren bir vekaletnameyi, banka

hesap cüzdanlarını bana verdi ve "Bak sana bir de liste veriyorum. Gözaltına alınırsam, hangi tarihlerde nereye ne kadar para gönderileceği yazılı. Bu işleri sen yap" dedi ve ilave etti "Cumhurbaşkanlığında ben konuşacağım, sakın söze karışıp bir şey söyleme, senin de başına iş gelmesin. Sen sadece olaylara tanık ol".

Cumhurbaşkanlığında Genel Sekreter Cihan Alpan Paşanın oturduğu binaya girdik. Yanında misafiri varmış. Bir süre Genel Sekreterlik özel kaleminde bekledik. Özel kalem müdürü sivil giyimli idi. Sonradan onun albay olduğunu öğrendim. Bir ara Özel Kalem Müdürü "Hocam, Cumhurbaşkanı hazretleri bir öğretmenin mektubunu size havale etmişti, cevabını bekliyor" dedi. Hoca hiç yüzüne bakmadan "Veririm Muzaffer bey, veririm" dedi. O herkese nazik hocamın sert bir ifade ile ve muhatabın yüzüne bakmadan verdiği cevap beni epey şaşırttı. Özel Kalem Müdürü konunun peşini bırakmadı "Hocam, Cumhurbaşkanı hazretleri acele ediyorlar da" dedi. Hoca bu sefer gayet asık bir suratla ve son derece sert bir ifade ile yüzüne bakarak "Cumhurbaşkanı hazretlerine söyleyin, benim görüşüme değer veriyorsa, daha önemli konularda benim görüşüme başvursun" dedi. Biraz sonra Genel Sekreter Cihat Alpan paşanın yanına girdik. Cihat paşa hocaya hep "Faruk" diye hitap ediyordu. Sonradan hocamın askerliği sırasında paşanın hocanın bölük komutanı olduğunu ve bu nedenle böyle hitap ettiğini öğrendim. Kısa bir hoşgeldinizden sonra hoca hemen konuya girdi ve bazı öğretim üyelerinin Sıkıyönetim Komutanı emri ile gözaltına alındıklarını, bunun çok yanlış olduğunu anlattıktan sonra "Paşam bu arkadaşları serbest bıraktırma yetkiniz var mı?" diye sordu. Cihat paşa "Vallahi Faruk" diye söze başlayıp bir takım açıklamalara girişti. Faruk hoca kendisinin sözünü keserek "Paşam, sizden açıklama istemiyorum; yetkiniz var mı, yok mu? Tek kelime ile evet veya hayır diye cevap bekliyorum" dedi. Bunun üzerine Cihat paşa "Hayır yetkim yok" dedi. Bunun üzerine hoca, "Öyle ise Cum-

hurbaşkanı ile görüşmek istiyorum, lütfen kendisine istemimi bildirin" dedi. Cihat paşa yerinden kalktı, ileride bir köşedeki telefonla bir şeyler konuştu ve yanımıza dönüp "Sayın Cumhurbaşkanı 15 dakika sonra sizi kabul edecekler" dedi. Oturup beklemeye başladık. O sırada hocam tekrar konuşmaya başladı ve "Paşam, sizinle birlikte burada çalışmaya başlarken neler konuşmuştuk, neleri gerçekleştirmek için bu görevleri kabul etmiştik, herhalde hatırlarsınız. Bu günlere mi gelecektik? Paşam iyi biliniz ki, ben dahil szinle çalışan bütün arkadaşlarım, sizinle birlikte çalıştığımız için bugün utanç duyuyoruz" dedi. Cihat paşa hoca konuşurken sadece "Yapma Faruk, deme Faruk" diyordu. Hocam bir süre sonra Cumhurbaşkanı ile görüşmek için gitti, ben özel kalemde onu bekledim. Bir süre sonra döndü "Hadi Eralp gidiyoruz" dedi ve hiç kimseye veda etmeden oradan ayrıldık. Yine taksiye bindik. Bana Cumhurbaşkanı'na durumu anlattığını, Cumhurbaşkanının o akşam Sıkıyönetim komutanları ile bir eşgüdüm toplantısı yapacağını söylediğini ve konuyu halle çalışacağına söz verdiğini söyledi. Hakikaten ertesi günü gözaltına alınan bütün hocalarımız serbest bırakıldılar.

Hocamı çok özlüyoruz. Onun insanlığını, onun insancıllığını, onun güzel güleç yüzünü, sevgi dolu davranışlarını hep anıyor, özlüyoruz. Hocamın ölümü ile bir çınar devrildi. Ama onun Türk hukukuna kazandırdıkları hiç bir zaman unutulmayacaktır. Bizler onun izini süreceğiz. Rahat uyu canım hocam.

PROF. DR. FARUK EREM İÇİN

Yekta Güngör ÖZDEN (*)

Öğrencilik yıllarımızın başlangıcında derslerindeki soğukkanlı anlatımıyla ders dışındaki güleryüzünü ayrı iki kişiymiş gibi algıladığımız hocamızı, adliye koridorlarında geçen meslek birlikteliklerimizde daha yakından tanımak olanağını bulduk. Felsefe ve şiir sevgisini yansıtan denemelerini de kattığı küçük kitapçık dizisi, yılbaşlarında, bayramlarda, özel günlerde "iyi dilekler" iyle masamızda bize güç katardı. Unutmaz, ara vermez, hepimize ulaşırdı. Bu tutumu, telefonla arayıp sormak yerine, hatta onun da önüne geçen sıcak bir yaklaşımdı.

Karşılıklı görev aldığım ceza davası oldu. Sıradan bir meslektaş yakınlığı ve yansızlığıyla konuşur, tartışırdık, Katılmadığım, karşı çıktığım görüşleri olduğunda üzmemek için yinelemekten kaçınırdım. Çalışkanlığına kimse yetişemezdi. Ceza Hukuku alanında yetkin bir addı. Yetiştirdiği öğrencilerle övünür, ülkenin her köşesine üşenmeden gidip duruşmalara çıkarak adaletin gerçekleşmesini sağlar, avukatlığı yüceltirdi. Yaşamını yönlendirip düzenleyen özgün ilkeleri vardı. Çevresine karşı artan sevgiyle davranışı erdeminden kaynaklanıyordu.

(*) Anayasa Mahkemesi Emekli Başkanı, Türk Hukuk Kurumu Başkanı

Türkiye Barolar Birliği'nin kuruluşu sırasında Ankara Barosu'ndaki çalışmaların yönetimini arkadaşlarım benden istemişlerdi. Ankara Barosu Genel Sekreteri iken (1965-1966) şimdi yürürlükte bulunan 1136 sayılı Avukatlık Yasası'na Türkiye Baroları adına son biçimi Başkanımız Saffet Nezihi Bölükbaşı'yla birlikte vermiştik. Barolar Birliği'nin kuruluşu için Rahmi Mağat'la Önder Sav'ın yoğun çabaları oldu. Doğuş Basımevi'nde toplandığımızda Faruk Erem'in öngörülen Başkanlığı için Cumhurbaşkanlığı Hukuk Danışmanlığı engelini, Önder Sav'la birlikte Faruk Erem'den "ayrılma" yazısı alıp basına dağıttık ve aştık.

Türkiye Barolar Birliği'nin Faruk Erem'in başkanlığındaki yönetimlerle temeli sağlık atıldı. Ben Cübbe Komisyonunda görev yaptım. "Hukukun üstünlüğü" ilkesini Anayasa'ya TBB. geçirtti. 1982 Anayasa'sına karşı çıkışı unutulamaz.

İzmir Barosu'nun 1974 Nisan'ında düzenlediği "Hukuk Devleti" konulu bilimsel etkinliğe yataklı trende yanyana kamaralarda gittik. Restauran'da içki içmeye çağırdı. Tatlı söyleşimiz oldu. Daha sonra birlikte, Uşak, Mersin, Antalya Barolarının konukları olduk. Anayasa Mahkemesi üyeliğimi kendine özgü telgrafıyla kutladı. Başkanlığıma sevindiğini söyledi. Bir kez de Kent Otel'de dertleşmeye çağırmıştı. İnsan yanı güçlü idi. İnsanlığı (hümanizm) nerdeyse insanları unuturcasına savunurdu. Amaç, yine insandır. Kalın kitaplarında ceza kuramlarının temeli olan bu anlayıştaki direnişleri kimi toplantılarda eleştiriliyordu. Genel Kurul Başkanlığı'na yaptığım TBB. 7. Genel Kurulu (1973)'ndan sonra Samsun'daki 8. Genel Kurul'da (1975) genç bir avukat gibi nasıl çabalarda bulunduğunu, avukatlık mesleğinin onuru ve saygınlığı için disipline nasıl önem verdiğini hepimiz biliriz.

Şiirlerinden sonra oyuna dönüştürülen "Bir Ceza Avukatının Anıları" yayımlandığında büyük beğeni toplamıştı. Yargıtay, özel-

likle 1. Ceza Dairesi ile değişik yer adliyelerinin Ağır Ceza ve asliye Ceza Mahkemesi koridorlarında, duruşma salonlarında rastladığı öğrencileriyle konuşmalarının ağırlığını "avukatlık, yargı" oluşturdu. Siyasete yakınlık duymadı, karşı da çıkmazdı, yansız kaldı. Öğrencileri tutuklanıp yargılandığında nasıl üzüldüğünü, nasıl girişimlerde bulunduğunu ilgililer bilirler.

Gülümseyip şakalaşarak konuşurken yumuşadığını sanırdınız, görüşlerinde direnirdi. Fazla ciddi hatta sert bile bulduğumuz bir yüzle dinlerken çıkışacağını sanırdınız, size katılırdı. Katı değildi. Özelde katılıkları ayrı. Bakışlarındaki sıcaklık konuşmalarına yansırdı. Yüreği güzel, beyni güzel, üretken, devingen bir insandı. Düşün ve bilim adamı idi. Gerçek bir "adam"dı.

Öğrencileriyle bir arkadaş, bir dost idi. Türk Ceza Hukukunun onu unutması olanaksız. Yıllar geçtikçe daha büyük özlemle, sevgi ve saygıyla anılacak TBB tarihinde ise kurucu ilk başkan olarak özgün bir yer alacaktır. Örnek bir hukukçu, örnek bir insandı. Öğrencilerinden ve meslektaşlarından biri olmayı şans sayıyor, övünebiliyorum.

Işıklar içinde yatsın!

CANKURTARAN FARUK HOCA

Av. Gültekin MÜFTÜOĞLU (*)

1980'li yılların sonuna doğru, Ankara Barosu Başkanlığından bir yazı aldım. Yargıtay 1. Ceza Dairesindeki bir duruşmada M.K. isimli bir sanığın müdafiliğini yapmam isteniyordu.

Dosyayı inceledim, bu sanığın ileri tutar bir yeri yok, nasıl savunulacak bilemedim ve başladım terlemeye.

Baronun verdiği görevi prensip olarak reddetmem mümkün değil, diğer taraftan duruşmada heyete neler söyleyebilecektim, çünkü dosya hakikaten berbat.

Adam, yani M.K. Almanya'da bir işçi. Burada öz kızının ırzına geçiyor ve Alman mahkemeleri tarafından, bu suç sabit görülerek cezalandırılıyor. M.K. hapiste iken eşi de çocuklarını alıp Türkiye'ye gelip, Şereflikoçhisar'da babasının yanına sığınıyor.

M.K. nın cezası bitince Alman makamları sınır dışı ediyor ve o da Türkiye'ye gelip, Şereflikoçhisarda kayınpederinin evinin kapısını çalıyor "ben geldim" diyor.

(*) Ankara Barosu Avukatlarından.

Doğal olarak hoş karşılanmıyor ve "hangi yüzle geldin" denilerek kapı yüzüne kapanıyor. Buna sinirlenen M.K.de silahını çekip yaylım ateşini başlıyor, sonuç üç ölü, dört ağır yaralı.

Aksaray Ağır Ceza mahkemesi sanık hakkında idam cezası veriyor ve re'sen temyize tabi bu dosyada Baro'da beni müdafiliğe atıyor. Yukarda da kaydettiğim gibi, ne söyleyebilirim, bir türlü işin içinden çıkamadan duruşma günü geldi çattı.

Zorunlu olarak, sabah erkenden duruşma salonu önünde ispatı vücut ettik. Baktım Faruk Hocada orada. Herzaman olduğu gibi, yanına gidip saygılarımızı sunduk ve hangi dosya için geldiğini sordum. Cevap ilginçti. Hoca da aynı dosya için gelmişti. Sanık İsveç Büyükelçiliğinden de yardım istediği için, elçilik de bu konuda Hocadan ricada bulunmuştu.

Sohbet sırasında sınıf arkadaşlarımdan avukat Necdet Toprak'ın da aynı dava için DYP tarafından görevlendirildiğini öğrendim ve rahatladım, en son ben konuşur ve benden önce konuşanların beyanlarına katıldığımı söyler ve verilen işi bitirirdim. Onlar nasıl olsa birşeyler bulup söylüyeceklerdi.

Önce Faruk Hoca konuştu, söyledikleri şu idi:

"Sanık M.K. ye verilen idam cezası anayasaya aykırı idi. Çünkü bu yasaya göre bu cezayı ancak yargıç verebilirdi. Olayımızda ise yargıçlar verdikleri idam cezalarını TCK.nun 59. maddesine göre müebbet hapis cezasına çevirmişler ve fakat birden ziyade müebbet hapis yasa gereği içtima edilince ortaya zorunlu idam çıkmıştı. Bu yüzden TCK.nun içtima hükümlerini içeren 70. maddesi (o tarihteki hali ile) anayasaya aykırı idi ve iptal için dava açılmalıydı."

Kıymetli Hocamız, dosyada söylüyecek bir şey bulamayınca, zekasını kullanıp işin teknik yönüne kaçmıştı.

Daha sonra avukat N.T. konuştu. O da sanığın küçüklük arkadaşı olduğunu, abdestli namazlı bir kimse olup kızının ırzına geçmesinin mümkün bulunmadığını iddia etti ve başkandan bu davanın ırza geçme davası değil adam öldürme davası olduğu şeklinde ikaz aldı, ama sırasını da savmış oldu.

Son sözü ben aldım ve kıymetli Hocam'ın beyanlarına katıldığımı söylemekle iktifa ettim. Allah rahmet eylesin Hocam beni bir açmazdan kurtarmıştı. Minnetle hatırlarım.

ÖRNEK BİR DAYANIŞMA

Ölümünden 10 yıl kadardı, bir yaz günü denizden döndüğünde, telefonla arandım. Arayan kıymetli meslekdaşım Mustafa Hisar'dı. Bana Faruk Hocanın gözlerimden öptüğünü ve bir dosya hakkında bilgi almak istediğini söyledi.

Mesele şu idi; Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesindeki bir davada Aydın Kurtoğlu isminde birinin savunmasını üstlenmiştim. Olay bıçakla yaralama sonucu, adam öldürme idi. Davayı alırken suçun en iyi hali ile TCK.nun 452. maddesine gireceğini (Katil kastiyle olmayan darp ve cerh veya müessir fiilden telefi nefs husule gelme) ve buna göre ceza alacağını söylemiş ve sanık ile ailesi de bunu kabul ettiği için işi almıştım.

Aradan birkaç ay geçti ve Mahkeme bu konudaki savunmamızı doğrulama için, Adli Tıp Kurumundan görüş istedi. Sanık zamanında tıbbi müdahale olsa kurtulur muydu?

Bu aşamada sanık cezaevinden haberler gönderip, tahliye talebinde bulunmam için beni sıkıştırmağa başladı. Gidip kendisi ile konuştum ve bu safhada yapılacak talebin reddolunacağını söyledim, ancak kendisini inandıramadım.

Sonuçta "ben de başka avukat tutarım" dedi. Sen bilirsin deyip tatile çıktım.

İşte bu sanık için Faruk Hocaya başvurmuşlar o da dosyada benim ismimi görünce." "Mustafaya, Müftüoğlu'nu ara, işin iç yüzünü sor" demiş.

Olayı anlattım. Sayın Hocamız **"onurlu avukatlık böyle yapılır"** deyip işi reddetmiş.

HOCANIN DALGINLIĞI

Bir kaç yıl önce Faruk Hoca'yı Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi önünde, bankta otururken görüp, yanına gittim. Saygılarımı sunduktan sonra, kaçıncı sırada olduğunu sordum. Hoca yorgun ve bitkindi:

-Bilmiyorum, daha bakmadım, dedi.

Sanığın ismini sorup baktım, o günkü duruşma listesinde o isim yok. Kaleme gidip bilgisayardan baktırdım, Hoca'nın davası bir hafta sonraki aynı günde Hoca bir hafta erken gelmişti.

Durumu kendisine anlattım ve diğer bir avukat arkadaşla birlikte, merdivenlerden koluna girip yavaş yavaş indirdik. Talihinden o gün asansörler de bozuktu.

Faruk Hocamız bize teşekkür edip, ayaklarını sürüye sürüye gitti ve bu onu son görüşüm oldu.

Nur içinde yat Hocam. Bize çok şeyler öğretmiştin, bu mesleği sayende yapıyoruz.

TÜM ÜLKELERİN YERLİSİ TÜM YÜZYILLARIN ÇAĞDAŞI FARUK EREM

Av. Ceyhan MUMCU (*)

Hocaların hocası Faruk EREM, baroları ve avukatları tanımlayan eski Paris Baro Başkanı Rousse'nin bir tümcesini çok severdi.

"Biz bütün memleketlerin yerlisiyiz, bütün yüzyılların da çağdaşı" (Meslek Kuralları Şerhi, 4. Baskı Av. Faruk EREM-ANKARA 1995)

Hoca ile yakından tanışmamız ablam Av. Beyhar Gürson'un, Hukuk Fakültesi öğrenciliği ile başladı. 1960'lı yıllarda, babam Hakkı Şinasi Mumcu ve Uğur Mumcu günün değerlendirmesini yaparken, ablama sorardık. "Bugün Faruk Hoca'nın dersi var mıydı, ne anlattı, o konuda kitabında ne yazmış?.."

Uğur'un Hukuk Fakültesi öğrenciliği, 27 Mayıs Devrimi sonrasında başladı. Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın ölüm cezalarının uygulandığı günlerden birkaç ay sonra, sanıyorum 1962 Haziran ayı içinde bir gün, evimizin balkonunda Uğur'u uzun bir metni ezber-

(*) Ankara Barosu Avukatlarından.

lemeye çalışırken gördüm. Ne yaptığını ve niçin ezberlediğini sordum. Ezberlediği metin Hoca'nın "Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku" adlı şaheserinin yüz sayfaya yakın **ölüm cezası** bölümüydü. Uğur'a göre bu metin, sadece okuyup anlamakla yetinilecek bir metin değildi. Bu metni herkes yaşam boyunca unutulmayacak biçimde ezberlemeliydi.

Ben, Uğur gibi bu metni ezberleyemedim ancak en az on-onbeş kez dikkatle okudum. Her okuyuşumda, duygu, düşünce ve bilgimde bir başka farklılık oldu.

Uğur'un, Hoca'nın kitabında güzelce bellediği bölüm yalnız **ölüm cezası** ile de kalmadı. Sırayı aynı yapıtın **genel af** bölümü izledi. Ceza Hukuku kavramları için Ümanist Doktrin'in tüm söylemlerini de belleyerek bunu noktaladı.

Uğur'un araştırmacı gazetecilikteki ün ve başarısı iki temele dayanır. Birincisi; güzel yazım ve toplum önünde konuşma yeteneği, diğeri de özellikle ceza ve idare hukuku olmak üzere çok güçlü hukuk bilgisi ve yorumlama ustalığı.

İdare Hukukunda ustası rahmetli Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta, Ceza Hukukundaki de Prof. Dr. Faruk Erem ve öğrencisi Prof. Dr. Uğur Alacakaptan.

Faruk Hoca'nın öğrettikleri Uğur'un kimlik ve kişiliğinin vazgeçilmez bir ögesi idi.

Meslek yaşamım süresince, başım ne zaman sıkışsa Hoca'ya sığındım. Her arayışımda güleryüzlü Hoca, en yakın zaman için randevusunu esirgemez. Savunmaları inceler, yanlışlarımı düzeltir, eksiklerimi tamamlardı. Arada Hoca'dan "Aferin" almak da meslek yaşamımın en mutlu anlarını oluştururdu.

O hep bizlerin, tüm öğrencilerinin yol göstericisi oldu. O'nun kapısı bize sonsuza dek açıktı.

Yargı önündeki enfes savunmaları da yargıçlar, savunmanlar ve izleyiciler için çok değerli derslerle doluydu. Bu yüzden katıldığı her duruşma, o istemese de duruşma sırasında öne alınırdı. Bu yargıçlar ve bekleyen avukatlar için kendiliğinden oluşan bir anlaşma idi. O anda O'nu gören herkes Hoca'ya önce elini öpmek için yaklaşır ancak, Hoca kimseye elini öptürmezdi.

Hoca'nın Ceza Hukuku, Bankacılık Hukuku alanındaki katkıları, Cumhurbaşkanlığı Hukuk Danışmanı ve Türkiye Barolar Birliği ilk Başkanı olarak da hukuk yaşamına silinmez işler bırakarak sürdü.

Anılarım arasında Hoca'nın baskılara karşı direnim gücü ve erdemliliği ile ilgili olanı da var.

12 Mart'ın Üniversite üzerinde yoğun baskı günlerinden birinde, Uğur doktora sınavına hazırlanıyordu. Hoca o günlerde aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Hukuk Danışmanı olarak da görev yapıyordu.

Zamanın yönetimi her ne pahasına olursa olsun Uğur'u Üniversiteden uzaklaştırmaya kararlı idi. Çareler aranıyordu. Sonunda zamanın Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, bu niyeti Hoca'ya açarak, Uğur'un doktora sınavından geçirilmemesi isteğini bildirdi. Erem, hiç duraksamadan yanıtladı.

"Mümkün değil, çünkü Ceza Hukukunu bile doçentlerimden iyi biliyor."

Bu yolun kapalı olduğu görülünce, uydurma bir yakınma dilekçesi düzenlendi. "Hukuk Fakültesi Olayları" başlığında yapay bir dava açıldı.

Uğur, Prof. Alacakaptan, Doç. Mukbil Özyörük, Asistan Dr. Adil Özkol ve birkaç öğrenci tutuklandı.

Uğur'a avukat aramaya koyulduk. Dedim ya "Başımız sıkıştığında Hoca'ya giderdik." Gene gittik. Bize yukarıdaki olayı anlattıktan sonra, savunmamız için yardımlarda bulundu. Kendisini "savunma tanığı" olarak göstermemizi istedi.

Sıkıyönetim Mahkemesine tanık kürsüsüne çıktı. Öğrencilerinin tümünü aklayacak tanıklığı yaptı. Bu tanıklık, bu davada sanıkların aklanmasına yetti de arttı bile.

Karışık ve ilgi çeken bir davaya isteğim üzerine birlikte girdik. Davanın sonlarına doğru bir gün, "Mumcu, bu davanın sonunu görmeye ömür çizgim yetmeyecek. Ona göre izle" dedi.

"Hocam bunu aklınızdan çıkarın. Siz hiçbir Müvekkilinizi yarı yolda bırakmazsınız." diye yanıtladım.

Hoca'nın ömrü bu davayı sonuçlandırmaya yetti.

Bir süre sonra da bizi öğrettikleriyle başbaşa bırakarak, sessizce aramızdan ayrıldı.

Bugün ülkenin gündemine "Ölüm Cezaları" ile "Af Yasası" öncelikli ve önemli bir biçimde oturmuştur.

Her iki konu ile ilgilenen hukukçu, basın ve yayın mensubu, politikacı dahil herkes Hoca'nın,

"Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku" adlı hukuk edebiyatı şaheseri diyebileceğimiz bu yapıtını, mutlaka okumalıdır. Özellikle "Ölüm Cezası" ve "Af" bölümlerini.

"Ölüm Cezası"nı savunanlar, bu bölümü bir okusalar, çoğunluğu bu cezayı savunmaktan vazgeçerler.

"Af" bölümünü okuyanlar da, bu konuda çok daha fazla inandırıcı olurlar.

Bir de "Keşke" diyorum. "Bir mucize olsa, Hoca'nın Mahkemelerde ve Yargıtay'da yaptığı savunmalar, mahzenlerdeki dosyalardan çıkarılsa, öğrencilerinden oluşan bir Kurulun incelemesinden sonra yayınlanıp, genç hukukçulara armağan edilse."

Hoca'nın anılarına sonsuz saygı ile.

PROMETHEUS

Teoman ERGÜL (*)

"Ve ölümün suç ortağı insan
Bahçesinde çiçek yetiştirenlere
Ve adam öldürenlere
Yalvarırım size
Bunu neden yaptıklarını sormayınız
Prof. Dr. Faruk Erem, Ötesi, Ankara 1965

Rahmetli hocamız Faruk Erem'i, hakkında yazı yazacak kadar tanıyamadım. Hafızamdaki fotoğrafları biribirinden bağımsız kareler şeklinde. Hukuk Fakültesinden orta boylu, topluca, tepkisiz, otoriter ve kararlı olduğu yüz çizgilerinden açıkça belli bir profesör... Tek renk gabardin takım elbiseleri. Yakınlarından bir gün soracağım : "Hoca hep tek renk takım elbise mi giyerdi?" diye. Mavi, gri, petrol yeşili elbiseler. Çok güzel giyinirdi. Bütün öğrenciler hayrandı giyim zevkine.

(*) Manisa Barosu Avukatlarından.

Ankara Hukuk Fakültesinde o yıllar ara sınavları yapan tek hoca idi. Ders kitaplarının bulunabildiği, dersleri sevilen ve de anlaşılan hocalardan da başta geleni... Bazı günler onun telaşla Fakülteden yola indiğini görürdük; hızla giderdi, ders saatlerinde yine Fakültede olurdu. Sonradan öğrendiğimize göre İş Bankası Hukuk Müşavirliği, avukatlık ve hiç aksatmadığı dersleri yanında; ara sınavlarda aramızda olurdu.

Daha sonra hocamla birkaç kez Türkiye Barolar Birliğinde komisyon çalışmalarına katıldım. Otoriter görünüşü altında tevazuun ne olduğunu onda gördüm. Bir de çalışkanlığın ne demek olduğunu o çalışmalarda anladım. Bilgisine, farklılığını ortaya koymadan saygı uyandırmanın üstadı idi Faruk Erem...

Bütün bu niteliklerini birlikte gördüğüm dönem ise Türkiye Barolar Birliği adına katıldığım Adalet Bakanlığında Ceza Kanunu Komisyonundaki çalışmalar olmuştur diyebilirim. Faruk Hoca bilim kontenjanından seçilmişti komisyona. Türkiye Barolar Birliğinin şimdiki Başkan Yardımcısı Burhan Karaçelik'le ben Türkiye Barolar Birliği temsilcileri olarak çalışmalara katılıyorduk. Faruk Hoca herkesten önce gelir, yerini alır, sabırla diğerlerini beklerdi. Kendisini her zaman Türkiye Barolar Birliği temsilcisi saydığı için bizlerle irtibatını hiç kesmedi. Bizlerle birlikte hareket etti. Hazırladığımız ve imzalamasını teklif etmeye çekindiğimiz önerileri hiç tereddüt etmeden destekledi; imzalamayı kendisi önerdi.

***

Yazdıklarımın hiçbirinin Faruk Erem'i tanımak ve sevmek için yetmeyeceğinin farkındayım. Oysa, O'nu daha iyi tanımak; biz öğrencileri ile halkın sevmesi ve unutmaması için daha önemli bir neden ve niteliği var. Bu önemli niteliğinin altını çizmek; Faruk Erem'i o çalmışmaları ile tanımlamak gerekmektedir.

Tarihimizde savunma hakkı hakkında ayrıntılı araştırmalar olmamasına karşın, kadılık sisteminde ve daha öncesinde avukatlık ya da benzeri bir kurumun olmadığını biliyoruz (1).

Manisa Şer'iye Mahkemesi sicillerindeki şu kayıt savunma olmadan hatta yargılama yapılmadan, bırakınız padişahı, şehzadelerin bile nedensiz -pardon "hışımla" can alabildiğini göstermektedir: "Fi sene 963 saadetlü Sultan Selim Han Tokmaklu'da yaylayup sonra Hüseyin Ağa'yı boğdurdu, hışımla. (2)"

Daha sonraki yıllarda cılız bir savunma mesleği oluşmaya başladığını, savunma hakkının tezvirle, yalan dolanla karıştırıldığını da bilmekteyiz. Bu bilgilerden de savunmanın, ülkemiz ve hukukumuz için yeni bir kavram olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

1920'li yıllarda Mahamat Kanunu'nun kabulü görüşmeleri sırasında Feridun Fikri Bey'in "Meslek-i muhamatı, adliyeyi iki kanatlı bir teyyareye benzetmek istersek, mesleki muhamat onun bir kanadıdır. Hiçbir zaman avukat kafi derecede yetişmemiş olursa, en yüksek, en âli bir mahkeme asla vazifesini yapamaz" (3) sözlerinde yargılamanın diyalektik anlamda kavranmadığının ipuçlarını bulmaktayız.

Faruk Erem'i Türkiye'de yargılama diyalektiğini; bu bağlamda savunmayı gerçek işlevine kavuşturma çalışmaları ile anmak gere-

(1) Teoman Ergül, Jürili İtham Sisteminin Tarihimiz ve Hukukumuzdaki Kökleri Üzerine Bir İnceleme, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1989, s. 5, sh. 715-744.

(2) Çağatay Uluçay, Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar, Kanunî Armağanı. Kanunî Sultan Süleyman'ın 400. Ölüm Yıldönümü Anma Kitabı, Türk Tarih Kurumu Yayını, sh. 227 ve devamı.

(3) Mahamat Kanunu ve Hazırlık Çalışmaları, Çev. Ahmet İyimaya, Ankara Barosu Dergisi, 1993/2.

kiyor. Yargılama savunmanın özgürlüğü ve bağımsızlığını; yargıda savunmanın örgütü barolar ve TBB'nin bağımsızlığını savundu ömrü boyunca. Ben Faruk Erem'i meslek yaşantımda hep savunmanın Prometheus'u olarak gördüm. Bir kere bilgi ve akıl açısından üstündü. Ancak en önemlisi bilgi ve aklını insanların, halkın emrine vermek için düzenden yana olmaktan vazgeçmişti. Yargılamanın bilinmez, önem verilmez ayağı olan savunmayı, aynen Prometheus'un ateşi insanoğlunun emrine vermesi gibi halkın emrine vermeye çalıştı. Bütün yaşamını savunmaya, avukatlık mesleğine, bu mesleğin örgütlenmesine harcadığını hiç kimse yadsıyamaz. "Savunma"nın teorik, pratik, etik ve örgütlenme sorunları üzerinde onun kadar yoğun uğraş veren ikinci bir adı ben anımsamıyorum. 1136 sayılı Avukatlık Kanunun hazırlanması ve kabul edilmesindeki emeği yanında, Türkiye Barolar Birliğinin kurulmasındaki emeği ile de anılacaktır O Yunan'da Solon'un yaptığı gibi mesleğe onur kazandıracak düzenlemeleri yapmak için çok çaba sarfetti...

Faruk Erem, Türkiye'de savunmayı bir hak olarak somutlaştıran, halkın, hukukçuların ve devletin tanımasında katkısı tartışılamıyacak derecede büyük olan bir hukukçu idi. Belki de avukatlığı savunma hakkının önemini göstermek için yapıyordu.

Bir gün "Hocam, bu söylediklerinizi kaç yıldır yazıp, söylüyorsunuz" diye sormuştum. O sakin sesiyle, "Vallahi, bilmem ki elli yıl olmuştur herhalde..." diye cevapladı. "Bıkmadınız mı Hocam?" soruma ise her zamanki tevazuu ile: "Birileri söylemek zorunda, ne yapayım ben söylüyorum" cevabı vermişti.

Bize düşen görev, bize teslim edilen ateşi söndürmemek, savunmayı bıkmadan usanmadan savunmak. Öğrencilerin bunu yapabilecek çoklukta ve güçtedir. Rahat uyu sevgili Hocam...

FARUK HOCA'YI DÜŞÜNÜRKEN

Av. Atilâ SAV (*)

Mesleğimiz bir büyük ustasını yitirdi. Faruk Erem, hepimizin hocası ve bir meslek ustası idi.

Kimimiz Hukuk Fakültesinde öğrenci olarak O'ndan ders aldık. Kimimiz kitaplarını okuyarak Hukuku öğrendik. Ya da savunma mesleğinin esasları hakkında örnek ve bilgi aldık. Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı döneminde ise meslek ilkeleri ve kuralları konusunda önderimiz oldu.

Ben, Faruk Erem'in üç boyutlu öğrencisi olma mutluluğuna erişenlerdenim. Yazdıklarımın, bir büyük insan, bir örnek hoca, bir meslek ustası, gerçek bir sanatçının ardından yakılan bir ağıt gibi değerlendirilmesi yanlış olur. Amacım ağıt söylemek değil, unutulmaması gereken bir ustanın kişilik portresini saptamaya çalışmaktır.

***

Faruk Hoca çok çalışkan, çok bilgili, çok üretken, yüce gönüllü bir insandı. Sevgi dolu, insancıl, alçakgönüllü, cömert.

(*) Ankara Barosu Avukatlarından.

Türkiye Barolar Birliği Başkanı olduğu dönemde en yakın çalışma arkadaşlarından biri olma onuruna ve mutluluğuna eriştim. Faruk Erem, kuruluş döneminde meslek örgütümüzün ilkesel doğrultusunu belirleyen, düşünce ve eylem düzeyini yükselten, dinamizmini artıran bir verimli çalışmanın öncüsü ve başı oldu.

Türkiye Barolar Birliği 1969 yılında kuruldu. 1136 sayılı Avukatlık Yasası yürürlüğe girdiğinde, Ankara Barosunda meslek sorunlarını kendine uğraş ve ideal edinmiş bir grup genç avukat, Birliğin yeni bir anlayışla ve yeni bir kadroyla oluşmasını amaçlayarak çalışmalar yapıyordu. Önemli olan Birlik Başkanı kimin olacağı idi. Yönetim anlayışı da ona göre belirecekti. Adaylardan biri ve ağırlıklı olanı Faruk Erem'di. Ancak bazı beklentiler ve açıklama istemleri vardı. Arkadaşlarımız, o sırada Baro Başkan olan Rahmi Mağat'la beni, bu konuda Hocayla görüşmek üzere görevlendirdi.

Faruk Hoca'nın o günkü coşkusunu çok iyi anımsıyorum. Sanki böyle bir öneriyi bekliyordu. Çok heyecanlandı. Özetle dedi ki: "Hoca olarak yapabileceğim herşeyi yaptım. Ceza Hukuk alanında kitaplarımı tamamladım. Kürsümü dolduracak genç arkadaşlarım da yetişti. Ben hukuk alanında başka birşeyler yapmak istiyorum. Üniversitenin bunun için yeterli olmadığını görüyorum. Gerekirse bu yolda ölmek istiyorum." Bu coşku bizi de etkilemişti. Görüşmeyi arkadaşlarımıza ilettik. O zaman beklenen ve umulan da buydu: Birliğe meslek kuruluşlarının o güne kadarki çizgisi dışında ve üstünde yeni bir doğrultu çizmek, bir yeni soluk getirmek...

Bu birliktelik, önce Ankara Barosu Genel Kurulunda belirlenen delegelerin seçiminde, hem de 8-9 Ağustos 1969 günü Ankara'da toplanan ilk Birlik Genel Kurulunda başarılı oldu. Anadolu barolarının da birleşmesi ve anlaşması sonucu Faruk Erem Birlik Başkanı oldu. Birlikte çalışmayı umduğu arkadaşları da seçildi.

Faruk Hoca, üstlendiği görevi başarıyla yürütmüştür. On yıl süren başkanlığı döneminde, Türkiye Barolar Birliği Türk Hukukuna ve savunma mesleğine yeni ufuklar açmıştır. Hoca'nın Başkanlık yaptığı dönemde Birliğin önerdiği ve Türk Hukukunun gündemine getirdiği ilkeler ve temel kavramlardan bazılarını anımsatmak istiyorum:

- Hukukun üstünlüğü,

- Hukuk ve adalet reformu,

- Baroların ve savunmanın bağımsızlığı,

- Hukuk öğretiminin yenileşmesi,

- Yargının bağımsızlığı, yargıç güvencesi,

- Savunma diyalektiği - Çapraz Sorgu - savunmanın eşitliği,

- Avukatlık meslek kurallarının düzenlenmesi ve yürürlüğü

- Adli kolluk - idari kolluk ayırımı,

- Fikirce baskı grubundan demokratik kitle örgütüne geçen baro,

- Sosyal güvenlik

- Adli yardım v.b.

Türkiye Barolar Birliği kuruluşundan başlayarak bir meslek kuruluşunun görevinin salt meslek çıkarları ve meslektaş yararlarının örgütlenmesinden ibaret olmadığını ortaya koymuştur. Demokratik sosyal hukuk devletinde meslek kuruluşlarının - özellikle baroların- görevi ve işlevi çok boyutlu ve yüksek düzeyli olmalıdır.

***

Faruk Hoca, Türkiye Barolar Birliğine başkan seçildiğinde tanınmış ve saygın bir hukuk bilgini, olgun bir hukuk uygulayıcısı idi. Ceza Hukuku alanında en çok ürün vermiş bir akademisyen olduğu gibi, Humanist Doktrin Açısından Ceza Hukukuna bakışı ile bir kuramcı idi.

"Suçluyu kazıyın, altından insan çıkar" özdeyişiyle özetlediği kuramsal görüşünü, daha sonra "Bir Ceza Avukatının Anıları"nda yaşamla özdeşleştirdi. Bu denemeleri, bir sahne yapıtıyla sanatlaştı.

Faruk Erem, örnek bir meslek ustası idi. Birlik Başkanı olduğunda öğretim üyesi olarak biriktirdiği deneyimi ve saygınlığı mesleği ve örgütü yararına değerlendirdi. Başkanlık, Faruk Erem'e yakıştı. İğreti olmadı. Seçildikten sonra Hoca, "profesör" ve "doktor" sanlarını yalnızca ders kitaplarının sonraki basımlarında kullandı. Onun dışında hep "Avukat Faruk Erem" olmaya özen gösterdi. Birlik Başkanı sanından kişisel yarar sağlamadı, ama biriktirdiği bilimsel saygınlığı Birlik Başkanlığı için epeyce kullandı.

***

"Hukukun Üstünlüğü" kavramını ve deyimini Türk Hukuk Evrenine sunan ve yerleştiren Türkiye Barolar Birliği'dir.

Genel Kurulda Birlik Başkanlığına seçildikten sonra Hoca'nın Yönetim Kurulu'na getirdiği ilk öneriler arasında "hukukun üstünlüğü ilkesinin savunucusu" olmak vardı. Bu konudaki öneri Yönetim Kurulunca benimsendikten sonra hazırladığı raporu da tartışmaya sunmuştu. Birliğin daha kuruluş aşamasında benimsediği bu kavramın, daha sonra Anayasaya kadar girmesinin yarattığı saygınlık ve öncülük Türkiye Barolar Birliğinin onurudur.

***

Adalet Yılının açılış törenlerini düzenleme görevi geleneksel olarak ve yasa gereği Yargıtay'ındır. Birlik kurulduktan sonra ilk yapılan işlerden biri de bu törenlerde savunma mesleğine yer açmaya çalışmak oldu.

Bu amaçla, Faruk Hoca ile birlikte dönemin Yargıtay Başkanı Ferruh Adalı'yı ziyaret ettik. Hocamız, öneriyi dile getirdiğinde Yargıtay Başkanının Faruk Erem'in saygın kişiliğine büyük güven beslediği belli olmuştu. İlke olarak kendisi bu istemi anlayışla karşılıyordu; ama bir kez de yetkili kurulunun görüş ve onayını alacaktı. Nitekim kısa süre içinde olumlu yanıt gelmişti.

İlk yıl Faruk Hoca, açış konuşmasında ağırlıklı olarak savunmanın ve baroların bağımsızlığının önemini dile getirerek hukuk sistemi içinde yargıyı ve savunmayı yerine oturttu. O yıl Yargıtay Başkanı da konuşmasında baroların bağımsızlığının öneminden söz etti.

Adalet yılının açılışında Yargıtay Başkanları genellikle Yargıtay'ın çalışmasını ve iş hacmini belirttikten sonra dönemin önemli içtihat gelişmelerini belirtmekle yetinirlerdi. Türkiye Barolar Birliği Başkanı olarak Faruk Hoca, hukuk doğmatiğine ilişkin görüşlerden başka hukuk siyaseti, hukuk felsefesi ve sosyolojisi açısından da görüşleri tartışmaya açarak bu törenlere yeni bir açılım getirmiş, bir ufuk kazandırmıştır.

***

Faruk Hoca'nın bir meslek öncüsü olarak yaptığı önemli bir görev de "Meslek Kuralları"nın belirlenmesi ve yasallaştırılmasıdır.

Türkiye'de "deontolojisi"ni kendi saptayan ilk ve tek meslek ör-

gütü barolardır. Tıp deontolojisi -belki- daha eskidir. Ancak hekimliğin meslek kurallarını saptayan meslek örgütü değil, Sağlık Bakanlığıdır. Basın ise "Ahlak Yasası"nı saptamış, ama onları yaptırıma eriştirememiştir.

Bilindiği üzere 1136 sayılı Avukatlık Yasası, 116. maddesinin 7. bendinde "uyulması zorunlu meslek kurallarını tespit etmek" görev ve yetkisini Birlik Genel Kuruluna vermiştir. Bu hükmün önemi ve değeri açıktır.

Uzun ve titiz bir çalışma gerektiren bu alandaki güçlüklerin aşılmasında Faruk Hoca'nın girişimi etkili olmuş, büyük emeği ve çabası çalışmayı hızlandırmıştır. Hocamız, çeşitli ülkelerin meslek ilke ve kurallarını getirtip, toplayarak yaptığı ön çalışma ile yolu açmıştır. Birlik Yönetim Kurulu, henüz kuruluş güçlükleriyle boğuştuğu bir dönemde Adana'da toplanan IV. Genel Kurul'a hazırlanan taslağın sunulmasını sağlamıştır. 8-9 Ocak 1971'de yapılan Genel Kurulda elli maddeden oluşan Meslek Kuralları benimsenmiş ve kabul olunarak yürürlüğe konmuştur.

Faruk Hoca, daha sonra taslağın hazırlanması için yaptığı çalışmaları ve hazırlıkları da içeren "Meslek Kuralları Şerhi"ni kitaplaştırarak çok önemli ve değerli bir meslek hizmeti daha yapmıştır.

***

Faruk Erem bir "kurum-kişi"dir.

Türkiye Barolar Birliği'nin kuruluşunda seçildiği Başkanlık görevini on yıl sürdürmüş; meslek örgütümüzün kurumlaşmasında; Türk Hukukunda saygın ve etkin bir yer edinmesinde öncülük ve önderlik etmiştir.

Kamu Kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak Türkiye Barolar Birliği, demokratik sosyal hukuk devletinin oluşumundaki işlevini bilinçli ve tutarlı bir doğrultuda yürütmektedir. Bunda ilk Başkanımızın büyük payı ve emeği vardır. Türk avukatları ölümünün birinci yıldönümünde anısı önünde saygıyla eğilmektedir.

SELAM OLSUN AVUKAT FARUK EREM USTAYA

Av. Adil Giray ÇELİK (*)

"Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları" kitabının hazırlanması çalışmaları sürerken, 15 Kasım 1998 gece geç saatlerde Avukat Faruk Erem'in öldüğünü haberlerden izledim. Uzun yıllardır kendisini görmüyor, iletişim kuramıyordum. Ankara Adliyesi'ndeki, Yargıtay'daki hal ve tavırları gözümün önüne geldi. Hani gırtlağınızın en derin kısmı tıkanırda öyle kalakalırsınız ya. Öylece kalakaldım.

1992 Yılının acı Ankara soğuğunda, Ankara Barosu Dergi Kurulu, Avukat Faruk Erem'le söyleşi yaptı. Bu söyleşide ben de bulundum. Mesleğin ilk günlerinde, Ankara Barosu Dergi Kurulunun genç bir üyesi olarak bu söyleşide bulunmaktan mesleğimin her aşamasında onur ve gurur duymuşumdur. Söyleşide Hocanın sesini teybe almış, konuşmaların çözümünü Ankara Barosu Avukatlarından Levent Gök ve Ankara Barosu Dergisi yazı kurulu ile birlikte yapmıştık. Hala sesi beynimin kıvrımlarındadır.

Avukat Faruk Erem, 1913 yılında İstanbul'da doğdu. 05.05.1947 yılında askerlik arkadaşı Avukat Fehmi Yağcı ile eniş-

(*) Denizli Barosu Avukatlarından

tesi Avukat Aziz Barıkan'ın önerileri ile Ankara Barosuna Avukatlık stajı için başvuruda bulunur. Staja başlamasına uygunluğunu Av. Bülent Nuri Esen soruşturur. Ve Faruk Erem'le ilgili raporunu Ankara Barosuna verir.

Raporunda;

"Gerek liseden emsali bulunan ve halen bir kısmı Ankara'da resmi daire merkezlerinde ve diğer kısmı Adalet Bakanlığı ileri gelenleri arasında yer almış bulunan arkadaşlarının ve gerekse kendisini özel surette tanıyanlarla, akademik çevreler mensuplarının manevi fikri mükemmelliği üzerinde müttefik bulunduklarını tespit etmekle iftihar duyduğum bu güzide genç arkadaşımızın Baromuza intisabının meslek için bir kazanç teşkil edeceğinden asla şüphem yoktur"

Fakülteyi bitirdikten sonra, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünde çalışmış, İnfaz Tüzüğünü hazırlamıştır. Öğretim üyeliği için Üniversite sınavına girmiş, önce Doçent, sonra Profesör olmuş, Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Baş Hukuk Müşavirliği yapmış, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına seçilince görevlerinden ayrılmıştır.

Faruk Erem, ömrünü Avukatlık mesleğinin onurlu gelişmesine adamış, yaşamı boyunca mesleğe kalıcı eserler sunmuştur. Türk Avukatları, mesleğe gösterdiği sınırsız çabaları ve Şerhli Meslek Kuralları kitabı ve diğer eserler nedeniyle kendisini daima minnet ve şükranla anacaklardır.

1969 yılında toplanan Türkiye Barolar Birliğinin ilk başkanı olarak seçilmiş, üç dönem, 12 yıl aralıksız Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı görevini sürdürmüştür. Meslek kuralları onun döneminde hazırlanmış olup, Erem'in düşünce ve emek birikiminin

ürünüdür. Üçüncü dönemin bitmesine iki yıl kala tekrar aday olmayacağını tüm Barolara bildirmiştir.

Kendisiyle yaptığımız söyleşide bir anısını aktarmasını istemiştik. Kitaplarında almadığını ama kendisini çok etkileyen anısını aktardı.

"Babasını öldürmekten yargılanan bir genç sanığı savundum, kurtaramadım Hüküm kesinleşti. Cezaevine gittim. Niçin yaptığını, kendisini ve annesini çok mu üzdüğünü sordum?

- Bende gerçekten bilmiyorum. Beni ve annemi hep el üstünde tutardı, ama kendisini bir türlü sevemedim. Dedi.

Yapacak bir şey yoktu çıktım. Avluda bir kadına rastladım. Neticeyi sordu. Söyledim. Başladı ağlamaya.

- Avukat Bey, dedi. Çocuğumun öldürdüğü adam çocuğumun babası değil.

Hemen koluna yapıştım, gidip gerçek babasını bulalım kanunda yeri var, kurtarırız. Dedim.

Kadın;

- Yapamayız, dedi, Neden? Dedim.

- Çünkü, çocuğumun babası sandığı kişiyle evlendiğimde, gerçek babasından gebeydim. Hesap tutmadı, söylemek zorunda kaldım. Gitti, çocuğumun gerçek babasını öldürdü, dönüp geri geldi. Katil bilinemedi. Bana ve çocuğuma o kadar iyi davrandı ki, ben mutluydum, ama çocuk onu bir türlü sevemedi.

Bu olayı hiç unutamam.

Yine unutamadığım bir şey var, o gün hapishane avlusuna yağmur yağıyordu..."

26 Temmuz 1972 tarihinde, Üniversiteler Kanununu protesto için Ankara Üniversitesindeki görevinden istifa etti. Bu olayı gazeteler birinci sayfadan dört sütun manşet olarak verdiler. Dilekçesinde istifasına neden olarak şu gerekçeyi göstermiştir.

"Politik nedenlerle özerklik üniversiteden gasp edilmiştir. Özerkliğin iadesi için gerekli çabayı denemek kararındayım."

O günlerde hararetle tartışılan ölüm cezaları hakkındaki düşüncelerini sorduk. Yanıtladı.

"Benim kanıma göre, hiçbir zaman, hiç kimse yalnız düşüne, düşüne bir şeyin yanında veya karşısında olamıyor. Yaşantımızda rastladığımız olayların düşünsel inançlarımıza etkisi olduğu muhakkak.

Ben öğrenci iken Adliye de Ağır Cezada katip idim. Yaşlı bir başkatibimiz vardı. Emekliliğini düşünüyordu. Bir sabah geldim. Bir dosyanın başında düşünüyordu ve gözünden iki damla göz yaşı döküldü. Birden şaşırdım. Ne oldu Baş Efendi diye sordum.

- Bir şey yok. Ben hep ölüm cezası Yargıtay'dan tasdik gelince böyle ağlarım. Haydi git izinlisin, evinde ders çalış, belki ileride bir şeyler yapabilirsin. Dedi.

Başka bir olayda bir ölüm cezasında sanığın suçsuz olduğuna inanıyordum. Ama bu yeterli olmadı. Hüküm kesinleşti. Malum bizim Usul Hukukumuzda infaz sırasında bulunması için sanık Avukatına tebligat yapılır. O zamanlar çok genç ve tecrübesiz bir Avukattım. Çağrılınca gitmemek olmaz gibi geldi bana ve gittim. Her şey hazırdı, adamı sehpa üzerine çıkarttılar. Son isteği olara siga-

ra verildi, yarısına kadar içti, attı. Bana döndü "Tut Elimi" dedi. Adamın elini tuttum. Adam asıldı. Ama, adamın nasıl soğuduğunu ben duydum. Bir adamın nasıl soğuduğunu eğer duymamışsanız, ölüm cezasını müdafaa edebilirsiniz."

Hoca mesleğin sıkıntılarını da kendiliğinden dile getirmiş, meslektaşlar arası dayanışmanın gerekliliğinden ısrarla bahsetti. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde yaşadığı, yıllarca unutamadığı, çok üzüldüğü bir olayı aktardı.

Faruk Hoca sanık Avukatı olarak Ağır Cezada duruşmaya girer. Müdahil vekili yaşlıca bir Avukattır. Hoca sanığa ve tanıklara istediği gibi sorular yöneltmektedir. Zaman ilerledikçe müdahil Avukatın terlediğini, zorlandığını görür. Karşı tarafı köşeye sıkıştırdığını sanarak mutluluk duymakta, tanıklara istediği soruları yöneltmektedir. Duruşmanın sonunda Mahkeme Başkanı Gereği Düşünüldü, der demez, Faruk Hoca yerinden fırlar ayağa kalkar. Müdahil Avukatı başı elleri arasında öylece kalakalmıştır. Başkan Avukatın duymadığını sanarak sözünü yineler. Müdahil meslektaşı son bir gayretle doğrulmaya çalışır, yüz üstü kafası öndeki masaya düşer. Müdahil vekili duruşma sırasında kalp krizi geçirmekte, hayatla ölüm arasında görevini yapmaya çalışmaktadır. Mahkemeye saygısı nedeniyle son bir gayretle doğrulmaya çalışır, yüzüstü masaya düşerek orada vefat eder. O günkü duruşmayı, meslektaşının son bir gayretle kımıldamaya çalışıp, kafasını vurduğu anı yaşamının hiç bir döneminde unutamadığını belirtmişlerdir.

Söyleşinin sonunda Hocadan genç meslektaşlara önerilerini sorduk. Baha Kantar Hocanın emekli olduğu gün kendilerine şu öğüdü verdiğini, kendisinin de o öğüdü tekrarlayacağını söyledi.

- "Dürüst olun, dürüst olun, dürüst olun..."

BAROCULUK "BAŞKANIMIZ FARUK EREM'E..."

Av. Cengiz İLHAN (*)

"Demokratik hukuk, kişilerin, kişi haklarının yalnız diğer kişilere karşı korunması ve savunulmasının da ötesinde idareye, devletin diğer kurumlarına, hatta devlete karşı aynı düzeye getirilmesi, korunması ve savunulmasından başka bir şey değildir".

Şimdi, eski günlere dönmenin ayrıntılarını bir bir hatırlayıp, anlatmanın yararı olacak mı bilmiyorum. Ayrıca olayları tüm ayrıntıları ile anlatabileceğimden de emin değilim. Ama, meslek yaşamımda kendi ölçüsünde mücadeleleri, iyi günleri kötü günleriyle önemli bir yer tutan Baro ve B arolar Birliği çalışmaları üzerinde kısaca da olsa durmamazlık edemezdim. Yirmi yıl süreyle çeşitli baro görevlerinde bulunmuş, Türkiye Barolar Birliği'nin kuruluşunda aktif görev almış, kuruluş, yönetim kurulu üyeliği yapmış; sonra 982 yılına kadar İzmir Barosunu genel kurulda temsil etmiştim. Şüphesiz, o günlerin heyecanlarından kurtulamam, değerlendirmelerimde o günlerin bakış açılarını, ölçülerini bir tarafa bırak-

(*) İzmir Barosu Avukatlarından

mam mümkün değil. Zaten önemli olan, unutulmaması gereken de, kanımca, bu. Türkiye Baroları ve Barolar Birliği sıradan bir kurum alışkanlık ve tutuculuğuna düşecek kadar yaşlanmadı. Temel görevini, ülkemizde savunmanın bir müessese olarak kabulünü gerçekleştirebilmiş değil. Demokratik hukuk kişilerin, kişi haklarının yalnız diğer kişilere karşı korunması ve savunulmasının da ötesinde idareye, devletin diğer kurumlarına, hatta devlete karşı aynı düzeye getirilmesi, korunması ve savunulmasından başka bir şey değildir. Baroların ve Barolar Birliğinin bu yolda da, kişilerin, kişi haklarının, yegane koruyucusu ve savunucusu olarak yapmaları gereken daha çok çalışma vardır. Bu çalışmaların bağımsız yapılmaları gerekir. Buna o günler inanıyorduk, şimdi de inanıyorum.

Bir yakınımla konuşuyorduk: "Politikaya girecek misin" diye sordu. Hayır dedim. "Öyleyse ne diye..." Saygı duyduğum bir müşterim vardı o da aynı şeyi söylemişti, "politikaya girmeyecekseniz öyleyse ne diye...". Politikaya girmek mi istemiyordum yoksa politikaya girmekten kaçınıyor, bir bakıma, ürküyor muydum? İçimdeki politika yapma dürtü ve özlemini bu şekilde gidermeye çalıştığımı, kendi kendime de olsa, itiraf edemiyor olabilirdim. Bu sorulara o zaman da cevap verememiştim şimdi de veremiyorum. Zaten bunu artık aramam da gerekmiyor; başta başkanımız, hocamız Faruk Erem içimizden hiç biri -birkaçı istisna- politikaya o zaman ve sonra girmedi.

12 Mart Muhtırası verilmiş, Nihat Erim kabineyi kurmakla görevlendirilmişti. Gazetelerde Hocanın Adalet Bakanlığından söz ediliyordu. Daha önce arkadaşlarla konuşmuştuk, yönetim kurulu toplantısında sorduk; doğruladı, üzerine aldığı bir görevi tamamlamadan bırakmayacağını, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı görevini, Adalet Bakanlığı da olsa bir başka görevle değişmeyeceğini

söyledi. Bakanlığı reddetmişti. Arkadaşlarla vardığımız mutabakat üzerine bu defa ben: "Şüphesiz" dedim. Barolar Birliği, Barolar ve avukatlık mesleği başkanlığınızda önemli gelişmeler göstermiştir, hizmet ve çalışmalarınızdan yoksun kalmak başta biz bütün camiayı fazlasıyla üzer, ama bu sizin için bir fedakarlıksa bakanlığı, -ki bu belki size hukuk ve adliye bakımından daha somut ve yetkili çalışmalar yapma imkanını verecektir- barolar birliği başkanlığına feda ediyorsanız, içinizde böyle bir duygu varsa, barolar birliği bu fedakarlığı, bu minnet yükünü kabul edemez. Hoca tereddüt etmedi, hiçbir fedakarlıkta bulunmadığını, üzüntü ve pişmanlık duymadığını söyledi. Barolar Birliği Başkanı kalmak, bu görevi sürdürmek istiyordu. Üzülmüştü.

Sıcak bir temmuz pazarında İstanbul Barosunun isteği ile toplanmıştık. Genel Kurul Anayasaya aykırı kanun hükümlerini tartışıyordu. Sigara içmek için koridora çıktım, ona rastladım. O da benim gibi, daha başından itibaren bu işte var olanlardandı. İri cüssesiyle kürsüye çıkınca -ki bu her toplantıda muhakkak en az bir defa olurdu- sözünü esirgemez konuşmaları ile kimlere saldıracağı merakla beklenirdi.

- Yani Cengiz dedi, belli sıcaktan bunalmıştı, biz de hiç akıl yok... Herkes plajında, denizinde...

Sözün arkasını getirmedi, doğruydu; meslek bakımından çok önemli zamanımızın önemli bir bölümünü ayırıyor, amatörce pazar demiyor, uzak demiyor durmadan çalışıyorduk...

"Öyleyse ne diye..."

Barolar Birliğinin ilk genel kurulu 969/Ağustosunda toplandı, Birlik Başkanı ve yönetim kurulu seçilecekti. Bu seçimde Cumhurbaşkanlığı Hukuk Müşavirliği görevi hocanın avantajı değil handi-

kabı idi. Kuliste özellikle bu konu üzerinde duruluyor, Cumhurbaşkanlığı hukuk müşavirliği gibi onurlu ve çok üst düzeyde bir görev de olsa bunun Birlik Başkanının tutum ve davranışlarını etkileyebileceği Birliğin bağımsızlığı üzerinde şüpheler yaratabileceği endişesi açıkça ve ısrarla belirtiliyordu. İstek açıktı, görevden istifa etmeli hiç değilse bunun sözünü vermeliydi. Faruk Erem bu sözü ancak seçim sonuçları alındıktan, seçildikten sonra verdi, böylece bağımsızlığını seçmenine karşı da korumuş oluyordu.

Bağımsızlık konusunda tüm arkadaşlar hassastık. Konu yalnızca baroları ve Birliği Adalet Bakanlığının vesayet ve denetiminden kurtarmaktan öte fikir, tutum ve davranışlar dahil kurumun her yönden bağımsız olabilmesi, kalabilmesiydi. Bunun kolay olmadığını, zorluklarla karşılaşacağımızı biliyorduk. Zaman içerisinde yazılı ve sözlü tutumumuzu belirleyen kararlar aldık.Örneğin:

– Hükümetin dernekler faslından veya bir başka kalemden tek kuruş yardım almayacaktık. (Bu kararı aldığımız zaman Birlik çok yeniydi, gereken kırtasiyeyi teminde zorluk çekiyordu).

– Kanunların Sosyal Sigortalara tabi işçilere tanıdığı hakların dışında ne barolara ne de avukatlara dönük en küçük bir fazlalık, bir ayrıcalık talep etmeyecek, verilirse kabul etmeyecektik. (O tarihlerde 1136 sayılı kanunla barolara Sosyal Sigortalar Kurumu ile toplu sigorta sözleşmesi yapmak hakkı tanınması, başka C.H.I. ve Türk-İş olmak üzere çeşitli çevrelerce işçinin parasının avukatlara peşkeş çekilmesi şeklinde ortaya konuyordu).

– Baroların veya Birliğin diğer herhangi bir kurumunun yan kuruluşu haline getirecek veya böyle bir görüntü verecek, izlenim yaratacak durumlardan kesinlikle kaçınacaktık. Siyasi partilerin, iktidar veya muhalefet, bu konuda büyük bir tehlike teşkil ettiğini

deneyimlerimizle biliyorduk. Siyasi partilerin yönetimi ele geçirmeyi istemesi, fikir ve çalışmalarımızı kendi doğrultusunda yönlendirmesi ülkemiz siyasal yaşamına tersti, alışılmadık, görülmedik şeyler değildi. Kimse baro ve barolar birliği görevlerinde bulunduğu sürece siyasi partilerde görev almayacak, bu görevde olanlar istifa edeceklerdi. Bir korkumuzda bu gibi görevlerin atlama tahtası haline gelmesi, görevlerin bir yerde siyasal bir konuma geçiş kapısı haline dönüştürülmesiydi.

O zamanlar Barolar Birliği ve çoğu barolar yazılı olmayan bu ilkeleri büyük bir titizlikle uyguladılar, korudular. Bu, tahmin ettiğimiz gibi baroların ve birliğin çalışmalarına hız verdi. Kısa zamanda ülkemizin kamuoyu oluşumunda etkili fikirleri ve yurtseverliği ile saygın bir kurum haline gelmiştik. Çeşitli baro merkezlerinde toplantılar yaparak birlik ve camia fikri yaygınlaştırılıyor, savunmanın ve savunma mesleğinin çevresini gerek fikir olarak ve gerekse bir yaşam biçimi olarak belirleniyordu. Geçen zaman, genel veya özel tecrübeler, hepimize yeni bir kurumun oluşturulması kadar yozlaştırılmasını önleme yolunda çaba sarfedilmesi gerektiğini öğretmişti. Hele sağlıklı demokratik geleneklerin gerçekleşip yerleşmesini amaçlıyor, kurum içerisinde ayrıcalıklara ve egemenliklere yer verilmemesi gayreti içerisinde görünüyorsanız bu daha çok böyleydi.

Şüphesiz, hiçbir şey yapmazsanız ya da Gazeteciler Cemiyeti örneği, tüm güç ve ağırlığı mesleki ayrıcalıklar ve üstünlükler sağlamaya yönlendirirseniz bu gibi tehlikelerden uzaktınız. Mesleki veya sendikal örgütleri ele geçirmek, bu yolda siyasal güç ve etkinlik sağlamak isteyenler sizden uzak dururlardı. Ama bu bizim için sözkonusu olamazdı, yalnızca avukatlık mesleğinin sorunları diye bir durum düşünülemezdi; savunmanın, hukukun sorunları, hatta 1946'lardan bu yana yürütülen demokratikleşme süreci ve sorun-

ları, aynı zamanda avukatlık mesleğinin sorunlarıydı. Kişi hakları tanınıp güvence altına alınmadan, bir yaşam biçimi haline dönüştürülmeden, seçimler ne kadar serbestçe ve dürüstçe yapılmış olursa olsun, çoğunluk egemenliği ne kadar çift meclisler, Anayasa mahkemeleriyle -dava hakkı sınırlı tutulduğu sürece- güvence altına alınmak istenirse istensin kişi güvencesinden söz etmek mümkün değildi, bu güvence hukukun değil bir yerde siyasi partiler ile bürokrasinin güvencesi haline dönüşüyordu. Adliye koridorlarında uzun yıllarımız bize bunları öğretmiş, veciz fikirlerin, soyut metinlerin yeterli olmadığını, uygulanmamış ya da amacı dışında uygulanmış kanun hükümleri ile kişilerin neler çektiklerini görmüş, birlikte yaşamıştık.

Yetmişli yılların başıydı, henüz sıkıyönetim dönemleri başlamamıştı. Anadolu illerimizin birisinde Birlik Yönetim Kurulu toplantısını yapıyorduk. Hoca (Faruk Erem) bir konferans verecekti, büyük ilgi gördü, çevre ilçelerden, hatta köylerden büyük bir kalabalık -bütün bir geceyi yolda geçirerek- dinlemeye gelmişti. Asıl sorun tabii "Avukatlık Mesleğinde Sır Saklama" -yanlış hatırlamıyorsam konferans konusu buydu.- Dinleyiciler konferans sonunda bir soru sordular: "Anayasa burada geçerli değil mi?", dediler. Neden şehirlerde örneğin İzmir'de, İstanbul'da olduğu gibi burada uygulanmıyor, şüphe mi vardı?.. Anayasa uygulansa polis, jandarma gece eve gelip arama yapabilir mi? Bütün köyü meydanda toplayabilir mi diye sordular... Yayınladığımız bildiride Anayasanın ve yasaların her yerde ve her zamanda, aynı şekilde uygulanması gereği ve zorunluluğundan söz ediyorduk.

Avukatlık hukuki güvence sağlamak, hukuki güvenceyi somut olarak gerçekleştirmek mesleği değil miydi? Metinlerdeki güvence teorik, bir yerde bürokratik bir güvence teşkil ediyordu. İşimiz hakkı somut olarak sağlamak, hukukun tanıdığı hakları bir yaşam

biçimi haline dönüştürmekti. Avukat, ilâm (Mahkeme kararı) alırdı, her ilâm somutlaşmış bir diğer kişiye veya idareye yeni deyimi ile devlete karşı (nedense giderek idare kendisini devletle bütünleştirmekte, devlet yerine koymakta böyle bir anlayışı pekiştirecek ifade ve tutumları özellikle benimsemektedir) alınmış somut bir haktı. İdare mahkeme kararını yerine getirmezse...

Meslek yaşamımda uzun yıllarımı almış bir "kuyu davası" vardı; civar belediyelerden birisinin kanunlara ve yönetmeliklere aykırı olarak açtığı su kuyusu ile ilgili davayı sonunda kazanmış, Danıştay işlemin iptaline karar vermişti. Ama Danıştay kararını bir türlü uygulatamamış, üstelik bu karara rağmen, sonraları çok önemli görevlere atanan bir valinin göz yummasıyla, kuyunun belediye tarafından çalıştırılmasına izin verilmişti. Mahkeme kararı, işin doğrusunu söylemek gerekiyorsa, beş para etmiyordu.

"İsmail Cem Olayı" sorunun kamuoyu önüne getirilmesi için önemli fırsattı. Hiç değilse bundan böyle idare mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sağlanır, kişinin hakları korunurdu. Aldığı ilâmın bir değeri yoksa avukatlık hizmetlerinin de bir değeri yoktu. Derhal barolar birliğine başvurduk, olağanüstü genel kurul toplantısı talep ettik. Zamanın iktidarı, danıştay kararını yerine getirmekten kaçınmak için, gerçekte bir yargı ve hukuk sorunu olan konuyu politize ediyor bir iktidar muhalefet çekişmesi olarak ortaya koyuyordu. Sonuçta politika yapmakla biz suçlandık, hatta iktidar partisi üyeleri bazı meslektaşlarımız da bu suçlamaya katıldılar, tutumu siyasal ihtiraslarımıza bağladılar. Diğer bir kısım meslektaşlarımız ise -bende aynı fikirdeyim ama bu mahkeme kararlarının idare tarafından kayıtsız ve şartsız uygulanması ilkesinin tartışılmasına neden olamazdı- Danıştay'ın insan haklarından memur haklarını anladığını düşünüyordu. Çeşitli davalarda istenen yürütmenin durdurulması kararları aylarca, sırasında yıllar-

ca verilmezken, memurluk ile ilgili kararlar bir hafta, sırasında bir gün içerisinde alınabiliyordu. Daima idare yararına yorum yapan, açılan davalarda davacı kişilerden çok idareyi, idarede görevli personeli koruyan Danıştay sadece memur hakları konusunda hassas ve dikkatliydi. Tartışma ve eylemlerimize katılımlar bu bakımdan, doğrusunu söylemek gerekir, pek gönüllüce olmadı.

O dönemlerde "politika yapmak" suçlaması hemen hiç eksik olmadı, hatta kendi arkadaşlarımız, meslektaşlarımız arasında da bu bir hayli yaygındı. Baroların, Barolar Birliğinin ortaya koyduğu bağımsız bir hukuk ve savunma örgütü anlayışı, bu anlayışın ürünü çalışmaların kamuoyunda giderek etkili hale gelmeye başlaması, hiç değilse kamuoyunda etki alanı kurmuş güçlerin alanlarını sınırlandırmaya başlamasının tedirginlik yarattığı muhakkaktı. Bu tedirginlik "politika yapma" suçlamasıyla ifadesini buluyordu. İstenen, daha doğru beklenen ya kooperatif bir meslek örgütü anlayışı, "kantin subaylığı" ya da daha önce olduğu gibi bir partinin, özellikle C.H.P.'nin kamuoyu oluşturmaya çalıştığı konularla sınırlı olarak, bir bakıma bir yan kuruluş olarak, faaliyet göstermekti. Barolar Birliğinin konu seçiminde bağımsız olması, çapraz sorgu, adli zabıta, savcıların bağımsızlığı, savunmanın hazırlık tahkikatından itibaren başlaması, 141, 142, 163 kaldırılması, idam cezasının keza kaldırılması, tüketicinin korunması v.b. gibi sorunlar mühalefeti veya iktidarı kimseden destek görmüyor ama yine de etkisini gösteriyordu.

Bir kokteylde konuşuyorduk; gruptaki subaylardan birisi sordu, barolar, baro başkanı ne yapar dedi. Sorunun ayrıntısına girmek istemedim, daha çok alışılmış bir açıklamaya yöneldim, avukatların gereksinimlerini karşılar dedim, savunma örgütü olarak üstlendiğim görevlerin üzerinde pek durmadım. Yani "kantin subayı" diyerek sözümü kesti özetledi.

Bizler ne kantin subayı ne de bulunduğumuz görevleri kullanarak ileride milletvekili veya bakan olmak istiyorduk. Şüphesiz bu ayıp değildi, ama üstlendiğimiz görevde etkin olmamızı engelleyecek, düşündüklerimizi gerçekleştirme yollarında büyük güçlükler çıkaracak bir durumdu. Tabii içimizde aynı fikirde olmayanların bulunduğunu zamanla anladık.

Çalışma ilkelerimiz üzerinde o zaman hiç bir fikir ayrılığımız yoktu. Barolar ve Barolar Birliği:

– Hukukun üstünlüğü, hukuka bağlı kişi ve devlet kavramını yalnız yasa metinleriyle değil, bir yaşam biçimi olarak toplum katlarına ulaşımı ve yerleşimi,

– Ülkemizde çağdaş ve uygar bir savunma anlayışının bir müessese olarak benimsenmesi ve örgütlenmesi,

– Kişi hak ve özgürlüklerinin, hukukun, çağdaş gelişme ve anlaşılarına uygun olarak geliştirilmesi ve somutlaştırılması ile görevli ve sorumluydular.

Bu çalışmaların etkinliği bağımsızca yürütülmesine bağlıydı. Yalnızca belli siyasal örgüt ve partilerden kayden bağımsız değil fikren de bağımsız olmak gerekiyordu. İnandırıcı ve etkili olmanın tek ve önemli şartının bu olduğunu anlamıştık.

Nitekim arkadaşlarımızın çoğu o zaman da ve hala bağımsız kalarak bu gerçeği kanıtladılar.

Bağımsız kalamayanlar veya daha doğru bir deyimle, zaten bağımsızo lmayanlar bütün çalışmalara ve etkinliklere verdikleri zararların farkında olarak veya olmayarak "yan kuruluş olma" anlayışından bir türlü kutulamayarak kişisel etkinliklerini sürdürdüler.

"YAZAR"
FARUK EREM'DEN

«Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar»

FARUK EREM

BİR CEZA AVUKATININ ANILARI

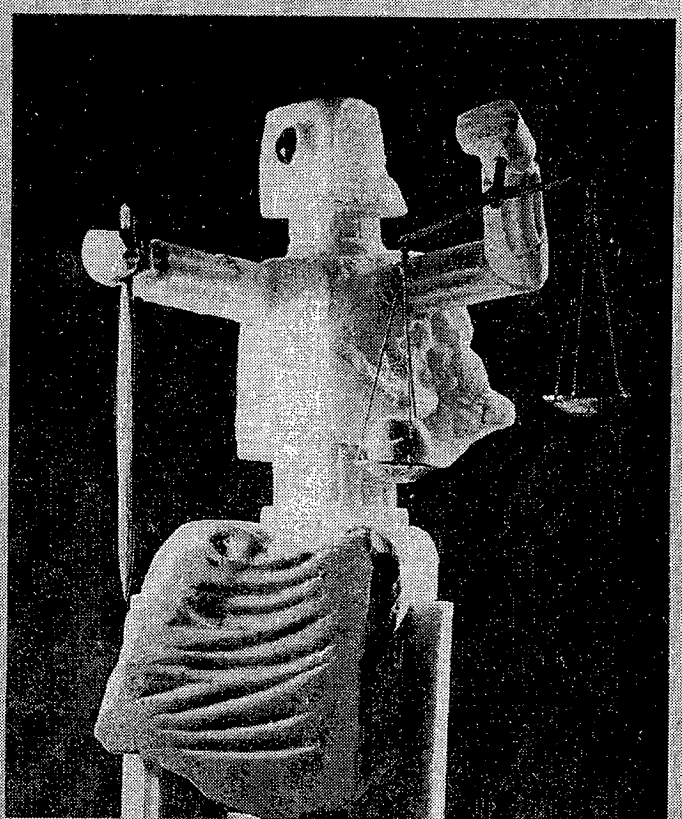

ÇARK KİTABEVİ YAYINLARI

7. Baskı

«Öncü Kitab»'a gösterdiği kolaylık nedeniyle teşekkür ederiz.

BİR CEZA AVUKATININ ANILARI

ÖLÜM CEZASI:

Ölüm cezası en ağır ceza sayılır. En ağır suça en ağır ceza verilmelidir ki aynı suçları işleyeceklere ibret olsun; işlemesinler (!). Ya ölümü göze alanlara ne diyeceğiz? Cezaevinde intihar edenler arasında ömür boyu hapse hükümlüler çoğunluktadır. Demek ki yaşamak, bazen ölümden daha ağır gelebiliyor. Mahkemeler «hata» etmez mi? eder. Ya asılanın suçsuz olduğu sonradan anlaşılırsa. Hatamızı nasıl düzelteceğiz? Toplum, kendini istediği kadar güçlü saysın. Yine de bazı hataları tamir etmek elinde değildir.

«Chessman, hava geçirmez odacıkta, pencelerden verilen siyanür gazını solumaya başladığında son sözleri şuydu: önemi yok».

a) Isı:

Ceza Usulü Kanununda bir hüküm vardır: Ölüm cezasına mahkûm edilmiş olanın avukatı isterse, müvekkili asılırken hazır bulunabilir. Kanuna göre mahkeme heyetinden de bir zat bulunacak. Yetersiz. Ölüm cezası veren ağır ceza heyeti (fakat kim verdi ise onlar) tümden hazır bulunsun. Uygulama hiç böyle olmuyor. Ne hakimler gidiyor, ne avukat. Hepimiz gidelim. Göreceksiniz, ölüm cezası azalacak.

Avukatlığa yeni başlamıştım. Adamı kurtaramadım. Yıllar geçti. İnancımı kaybettim. Adam suçsuzdu. İnfaza gittim. Sehpa hazırdı. İnfaz memurları beni yadırgadılar «acemi avukat» olduğumu anladılar, önem vermediler. Adam bir sigara istedi. Bende yoktu, veremedim. Başkası verdi. Sonra bana döndü. Elimi tut dedi, tuttum. Adam soğuyordu. Eğer insanın nasıl soğuduğunu bilmezseniz, ölüm cezasını cesaretle savunursunuz. Öyle ya, herkesin ısısı kendine (!).

b. Başefendi:

Fakültede öğrenci iken ağır ceza mahkemesinde katiptim. Yaşı kemale ermiş, umur görmüş bir başkatibimiz vardı. Emekliliğini bekliyordu. Sabahları hepimizden erken gelirdi. Duruşma olmayan zamanlarda derse çalışmama göz yumardı. Kitaplara kendimi kaptırdığım sırada mübaşire seslenirdi:

– Mehmet, bir çay söyle katip beye, benden.

Bir sabah erken gelmiştim. Onu, dosya üstüne eğilmiş, bir yargıtay kararını okurken gördüm. Bir kaç damla yaş düştü gözlerinden, kararın üstüne. Üzüldüm. Yaşlı adamın ağlaması, başka türlü dokunuyor insana. Yanına sokuldum.

– Birşey mi oldu, Başefendi, dedim. Buğulanmış gözlüklerinin üstünden baktı.

– İdam tasdik gelince ben her zaman ağlarım, oğlum, dedi. Ceketinin kolu ile kararın üstündeki yaşları kuruturken gözlerimin içine baktı, uzun uzun. Ama uzaklara bakar gibiydi.

– Bugün izinlisin, git evinde çalış. Kimbilir, belki ilerde bir şeyler yapabilirsin, dedi.

Benim «ölüm cezası»na karşı olmamın çeşitli nedenleri vardır. İnsan yalnız düşüne düşüne bir şeyin yanında ya da karşısında oluyor.

c. Mahkeme:

Kararı «mahkeme» verir. Mahkeme «gerçek kişi» değil, «tüzel kişi»de değil. Öyle ise nasıl olupta mahkeme «**İdam kararı**» verebiliyor (!).

> *Bence mahkeme «hakim» ile «sanık» arasına bir «tampon bölge»« koymak istediğinden doğdu. Halbuki, yazarı bilinmesi gerekli en kutsal yapıt «hüküm» dür. Hakim, «bu hükmü ben verdim» diyebilmeli. Ya «toplu mahkeme» (!). Üç kişiyi bir araya getiriyoruz. «Mahkeme» diyoruz. Bu her şeyden evvel aritmetik kurallarına aykırı. Üç kişiyi toplayınca mahkeme çıkmaz. Toplu mahkemeyi kabul edersek, arkasından «oy» gelir. Oylama yoluyla Adalet (!). Hakimlerden biri karara muhalif kalırsa, bu onun kararın doğruluğuna inanmadığını gösterir. Bir hakimin dahi şüphe ettiği kararın doğruluğunu, topluma nasıl kabul ettireceğiz.*

Olay: Mahkeme ölüm cezası vermişti. Başkan muhalif kalmıştı. Karar duruşmada tefhim edilecekti. Kararı başkan okur. Karar okunurken herkes ayağa kalkar, yalnız hakimler oturur. Usul böyle. Dinleyiciler de, biz de ayağa kalktık. Başkan kâğıdı aldı. Kararı okuyacaktı. Kekeledi, durakladı. Konuşamıyordu. Biraz sonra sağdaki üye kağıdı başkanın elinden aldı. Kürsünün dibindeki zabıt katibine uzattı. Oku dedi. Katip okumaya başlarken hayretle gördük. Başkan da ayağa kalkmıştı. Dudakları titredi, birşeyler söylemek istiyordu. Söyleyemedi. Kararın okunması bitinceye kadar ayakta kaldı. Başkanın sararmış yüzünü unutamıyorum.

ç. İdamlık Aziz:

Bilirsiniz, Hukuk her şeyin süresinde yapılmasını ister. Fakat bir süre vardır ki, Kanunda yerini bulamazsınız. Ölüm cezasına hükmedilmesinden, bu cezanın yerine getirilmesine kadar uzunca bir süre geçer. Buna «korkunç süre» adını verebiliriz. Anayasalar İşkenceyi yasaklaya dursun. Bu süre işkencedir.

> *Bir dergide okumuştum. Amerika'nın bir kentinde, hükümlü, geceleyin, gizlice elektrik sandalyesine oturtulur, ceza böylece yerine getirilmiş. Fakat sandalye çok akım çektiğinden, lambalar zayıflayınca Hükümlüler olayı öğrenir, bağırmaya, eşyaları parçalamaya, ağlamaya başlarlarmış. Düşünmüşler, özel bir jenaratörle sakıncayı gidermişler. Şimdi kimse fark etmiyormuş.*
>
> *Elektrik sandalyesine konulan kişiyi cam bölmenin arkasından seyre çağrılan hükümlünün babası şöyle demişti. «Elektrik dalgası vurduğu zaman başından dumanların çıktığını gördüm. Haykırdığımı hatırlıyorum».*

Bizim cezaevlerimizde daha ilkel çareler uygulanır. Ölüme mahkûm olan, bir bahane ile koğuştan alınıp, hücreye konur. Zamanı geldiğinde sehpaya götürülür, gizlice.

Sivas cezaevi müdürünü çok severdim. Anılarını çok dinlemişimdir: Koğuşta tek idamlık, Aziz'di. Müdür «İnfaz emri»nin gelmek üzere olduğunu hesaplamıştı. «Çare»ye başvurulacaktı. Mahkumların yatma saati idi. Yatak açıyor, soyunuyor, tiryakiler son sigaralarını içerken, tek tük konuşuyorlardı. Birden içeriye gardiyanlar girdi.

Başgardiyan «eller başa, herkes yatağının başına» dedi. Arama - tarama sessizce, olaysız geçiyordu. Aziz'in yatağının yanında bir

gardiyan sağı, solu saçıp çekiştiriyordu. Birden bir sustalı çakı yere kayıverdi.

Başgardiyan «Aziz, biz de seni uslandılar arasına koymuştuk. Yazıklar olsun, yürü hücreye» diye çıkıştı. Aziz şaşkın üzgün «Vallahi, benim değil» diyebildi. Sonra hırsla dudaklarını ısırdı. Koğuştakilere «Kim etti bunu» diye sordu. Başgardiyan kolundan çekti, Aziz'i. Koğuşun kapısından çıkmadan önce, kağıt oynarlarken birkaç kez aralarında tatsızlık geçen Veysel'in önünde durdu. «Vicdanı kırık, sen ettin. Anam, avradım olsun» diye başlayarak Veysel'in yakasına sarıldı. Gardiyanlar omuzlarına yapışıp Aziz'i ayırdılar. Veysel «Ulan amma da acemisin be. Anlamadın mı? İdamlıkları hücreye böyle alırlar". Aziz durakladı. Bir şey diyemedi. Yürüdü.

Gardiyanlar gidince, Veysel'i koğuştakiler bir hayli hırpaladılar. Neye yarar. Veysel oyunu bozmuştu.

Hücrenin önünden geçenler Aziz'in içerde bazan ağladığını, bazan bildiği duaları yüksek sesle okuduğunu, yalvardığını, bazan da işi kendisinin yapmadığını, haykırdığını duyarlardı.

Neden sonra beklenmedik bir olay oldu. Tel gelmişti. Müdür nöbetçi gardiyana hemen Aziz'i getirmesini emretti. Aziz asılacağını anlamıştı. Onu sürüklercesine iki gardiyan, güçlükle getirebildiler, müdürün odasına. Yüzü sararmıştı. Müdür, «Aziz, oğlum, tel geldi, okuyayım» dedi, fakat okuyamadı. Aziz durduğu yerde garip bir titremeye tutulmuştu. Konuşamıyordu. Yüzü değişti. Ağzı çarpıldı. Sağ tarafı çöktü: Felç.

Halbuki Aziz'in mahkûmiyeti bozulmuştu, suçsuz olduğu anlaşılmıştı. Yargıtay'dan gelen «Tahliye teli» idi.

Köye haber salındı. Yakınları geldiler, cipe bindirip götürdüler Aziz'i. Bir kaç ay sonra haber geldi. Felç ilerlemiş, Aziz ölmüştü.

Müdürün bu anısını dinledikten sonra uzun uzun düşündüm. Ne diyelim. Adalet, öldürmeğe karar verirse, mutlaka öldürür.

d. Din Görevlisi:

Bir kaç yıl önce Almanya'da Ceza İnfazı konusunda bir toplantıya katılmıştım. Toplantıda, konuşmacıların fikirleri kapsayan tartışmalardan sonra bazı infaz merkezlerini gezme ile son bulmuştu. Manheim civarında çok modern, ağır ceza hükümlülerinin konduğu, bir cezaevini gezdirdiler. Gerçekten insancıl koşullarla hazırlanan kusursuz bir cezaevi idi, tertemiz, aydınlık bir fabrika görünümündeydi. Yalnız, her atelyeye girerken arkadan kilitlenen otomatik kapılar. Atelyelerde ters bakışlı, kolları dövmeli, çeşitli ırklardan hükümlüler.

Atelyeleri gezerken bir ara cezavinin din görevlisi ile karşılaştık. Yaşlıca idi. Bütün yaşamını hükümlülere adamıştı: Suçluları uslandırmada uyguladığı «Dinsel Uyarılar»ın başarısını anlattı, uzun uzun. Sözü değiştirmek için, bin kişilik cezaevinde kaç kişinin müebbet ağır hapis hükümlüsü olduğunu sordum. «Beşyüzotuz» diye cevap verdi. «Ne kadar çok» dedim.

Papaz başını biraz kaldırdı. Bana övünür gibi gelen bir sesle cevap verdi: «Biz sizin gibi asmıyoruz da».

Sonradan hatırladım. Polatlı'da iki Alman turist öldürülmüştü. Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanırken Alman Kiliseler Birliğinden bir tel geldi: «Öldürülenler bizim vatandaşımızdır. Biz ölüm cezasına karşıyız. Asmayınız». Asdılar.

e. Emekli Başkan

Yıllar nasıl geçer? Adaletin «emeklileri»nde bunu bilene rastlanmamıştır. Adalet «hizmet»inden «emeklilik» başkalarınınkine benzemez. Geride bıraktıklarınız (karara

bağladığınız davalar) bazan – Yalnız sizin duyabileceğiniz: «haykırırcasına», bazen başkalarınca da duyulası «yalvarırcasına», bir süre sizi takip edecektir. Emeklilik, adliyede, omuz başında var veya yok olan sorumluluk demektir. Birlikte hayal kuralım istersiniz: El attığınızda ceketinizin kolu içinde, bir kolunuzu bulamadığınızı varsayalım, sonra öbür kolunuz. Telaşla yokladığınız her yeriniz. Daha sonra hiçdenlik, bu adaletin «emekli»sidir işte.

Bir yol ayrımıdır, emeklilik. Bilinmez. «Gitme» demek için mi «yanıldın, düzelt de öyle git» demek için mi? gideceksiniz. Kanun «as» dedi, astınız. «Git» derse gitmemek olur mu(!) Ama, aşağıda size anlattığım «Aziz dostum»un öyküsü o kadar başka ki!

Yılların nasıl geçtiğini o da pek anlayamamıştı. Adliyedeki hizmeti kırk yılı aşmıştı. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığından emekliliği gelmişti. Sabah erken Adliyedeki odasında özel eşyalarını toplarken, masasının gözünde sakladığı, üstüne küçük çakısıyla; bir, iki, üç, dört, beş diye çentikler açtığı, beş kırık uçlu kalemi eline almış, uzun uzun düşünmüştü.

Bu, beş kırık uçlu kalem, verdiği ve katıldığı beş idam hükmünün anısıydı. Diğerleri için bir diyeceği yoktu. Ama tek çentikli kalem (!). O olayda iki sanık vardı. Suçu birbirlerine atıyorlardı. Suç ağırdı, suçlu olan asılacaktı. Deliller pek karışıktı. Kıdemli üye bir sanığın, Başkan diğer sanığın, suçlu olduğuna inanmıştı. O tarihte kıdemsiz üyeydi. Kimin oyuna katılırsa sanıklardan biri veya diğeri asılacaktı. Bir türlü karar veremiyordu. Şöyle düşündü: Başkan daha tecrübeliydi, daha doğru düşünürdü. Başkana katıldı. Sanığın biri beraat etti, öbürü asıldı.

Sonra kıdemi artmış, kendisi Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı olmuştu. O zaman, şimdiki tecrübesi olsaydı böyle bir karara katılmayacağını çok iyi biliyordu.

O akşam arkadaşlarının verdikleri veda yemeğinde, arada bir dalıyor, tek çentikli kalemin öyküsünü düşünüyordu. Ben de yemeğe davetli idim. Kendisi yakın arkadaşımdı, ta liseden. Yemekten sonra beraber çıktık. Yolda hiç konuşmadı. Üzüntüsünü emeklilikten sandım. Bir kaç kez söz ettim. Hizmetlerini övdüm. Cevap vermiyordu.

Dostumu ikinci kez, hasta yatağında ziyaret ettim. Eski dosyayı bulmuş, okumuş, uzun yolculuklar yapmış ve yıllar önce beraatini sağladığı kişiyi bulmuş, doğruyu öğrenmek istemiş. Adam hakimi hemen tanımış. Söz arasında «siz o işi benim yaptığımı biliyordunuz, değil mi?» diye gülümsemiş.

Dostuma ilk kriz hemen, oracıkta gelmiş, ikinci kriz, onu hastahanede ziyaretimden üç gün öncesiydi. Tek çentikli kalem olayını hastahanede kısık bir sesle bana o zaman anlattı. Anlatırken arada susuyordu. Takatsizdi.

Birkaç gün sonra oğlu telefon etti, beni istemiş. Hemen gittim. Yetişemedim, öleli pek az olmuştu. Son defa görmek için odasına girdim. Tek çentikli kalem parmaklarının arasında idi. Yavaşça aldım. Saklıyorum.

f. Gereği Düşünüldü:

Biz avukatlar «gereği düşünüldü» denince hemen ayağa kalkarız. Davada sanık vekili idim. Karşı masada katılan vekili meslekdaşım oturuyordu. Başkan «gereği düşünüldü» dedi. Ayağa kalktım. Melsekdaşım kalkmadı. Başkan duymadığını sanmıştı. Tekrarladı: «gereği düşünüldü». Tam bu sırada meslekdaşımın başı

düştü, önündeki masaya. Kafanın bir yere çarpınca çıkardığı tok ses. Ölmüştü.

Meslek boyunca unutamıyorum. Her «gereği düşünüldü» denince tok sesi. Barolar Birliği Genel Kurulunun bir toplantısında Kayseri Barosu Başkanı Ömer Gözübüyük kürsüde konuşuyordu. Uyarıcı, özyerici bir konuşmaydı. Konuşmasını şöyle bağladı: «Adalet, çözemeyeceği düğümü atmamalıdır». Bu sözden sonra hafifçe sallandı. Olduğu yere yıkıldı. Başı yere çarpmıştı. Aynı tok ses.

Kayseri'ye her gittiğimde rahmetli meslekdaşımın mezarını ziyaret ederim. «Gereği düşünüldü», «Çözemeyeceğimiz düğümü atmayalım»!.

g. Kazanç:

Hocam Vasfi Raşit Sevük sıkıntı içinde öldü. Ölümü bana şu anıyı daima anımsatır. Ünlü bir Baro Başkanı ölürken yanına sevenleri toplanmıştı. Tok gözlüydü. O dönemde avukatlara kağıt para verilmezdi, bir ufak meşin torba içinde bir kaç altın konur, ayak ucuna bırakılırdı. Zaruret içinde yaşayan Baro Başkanına «üstad ayak ucunuza o kadar kese bırakıldı. Neden böylesiniz» diye soruldu? Yanıt şöyle oldu: Almak için eğilmek lazımdı, yapamadım.

Yabancı bir Baro Başkanının bu anısını Hocam Vasfi Raşit Seviğ'in ölümünden ayıramıyorum.

AVUKAT VE HAKİM:

Ünlü bir Fransız avukatı olan Tolemon şunu anlatır: Genç bir avukattım. Karşı tarafın avukatı İçişleri Bakanının yeğeni idi. Mahkemeye bir genelge ibraz etti. Davasını bir kaç gün evvel İçişleri Bakanlığının yayınladığı bu genelge ile ispata çalışıyordu. Ben savunmamı yaparken mütemadiyen sözümü keserek genelgeyi ha-

tırlatıyordu. Hakim kızdı: Sizin genelgeniz ne kanun ne de içtihattır, dedi, biraz evvel ibraz edilen genelgeyi sepete attı ve bana dönerek «devam ediniz» dedi. Sonunda davayı kazandım.

Bu Fransız avukatın anısı bana kendi başımdan geçeni hatırlattı. Zamanın iktidarınca tutulan bir kişinin avukatı idim. Bir gün müvekkilim beni çağırdı. Emniyetçe hazırlanan bir raporu nasıl oldu ise eline geçirmişti. Mahkemeye ibraz için bana vermek istedi. Almadım «Zabıta ile temasta bir avukat» ile gözükmek istemediğimi söyledim. Ertesi gün müvekkilim beni azletti (!).

KENDİ KENDİNİ CEZALANDIRMAK:

a) Felç:

Küçük çocuğu felçli idi. Kadın karakola başvurdu. Çocuğu, başına vurmak suretiyle öldürdüğünü söylüyordu. Felçli çocuğa bakmaktan usanmıştı. Rapor geldi. Çocuk mangalın üstüne düşmüş, yanarak ölmüştü. Kadın muayeneye sevkedildi. Çocuğuna çok iyi bakan, onun yanından ayrılmayan anne o gün bir alış veriş için dışarı çıkmış, döndüğünde çocuğunu ölü bulmuştu. Kendini cezalandırmanın yolunu yalan ikrarda bulmuştu.

b. Resim:

Zabıta, yakalanamayan suçluların resimlerini gazetelere verir, bu zabıtanın halktan yardım istemesidir. Bu tutumun eleştirilecek bir yanı yok mu? Suçlu ile halkı karşı karşıya getirmekle ne kazanılır, bilinmez. Asıl bilinmeyen ne kaybedilir.

Olay: Geldi, Gülhane parkının, ağaçların sık yerinin en arkasındaki sıraya oturdu. Yorgundu. Ayakkabılarını çıkardı. Gün batmıştı. Elindeki gazetenin bir sayfasını yırttı. Tozlu ayakkabılarını sildi. Başını elleri arasına aldı. Bir süre düşündü. Sonra başını kal-

dırdı. Bakışları tuhaftı. Yere tükürdü. Ayakkabılarını sıranın başucuna koydu, üstüne mendilini serdi. Başını koydu. Uyudu.

Sabaha karşı parkın bekçisi onu gördü, dürttü. Uyandıramadı. O tarihlerde Adli Tıp Kurumu Gülhane parkının karşısındaydı. Morga kaldırdılar.

Cebindeki gazetenin ilk sahifesinde aranan katilin resmi vardı. Onun resmiydi. Morg raporu: «Ölüm nedeni saptanamadı».

c. Hayal ve Gerçek:

Karadeniz yörelerinde iki köy vardır. Giresun'a yakın. Aralarında bir dağ çukuru, uçurum gibi, içi yeşillik ve derin. Dibinde, yukarıdan bakınca ağaçtan görünmeyen, sesi duyulan ince bir dere akar, denize doğru. Her iki köyün arkası ormandır.

Köyün birinden öbürüne gitmek için sahile kadar inmek, sonra öbür köye kadar yamacı tırmanmak gerekir, yaya iki saat kadar.

Uçurumun kenarındaki evin oğlu Recep askerden yeni geldi. Gün doğuşu alaca karanlıkta karşıya bakarken öbür köyün uçuruma yakın yerindeki evin önünde, bir kadın gördü, beyazlar giyinmiş. Bundan sonra her sabah Recep aynı yere gelir, karşıyı seyrederdi. Bir gün elini başına götürdüğü sırada karşıdaki kadın da aynı şeyi yaptı. Bazen sis basar, gözgözü görmez olurdu. Sis dağılmaya başlayınca, beyazlar giyinmiş kadın – hayal gibi – yavay yavaş ortaya çıkardı.

Nihayet Recep karar verdi. Anasını karşı köye görücü gönderdi, kızı istedi. Verdiler. Anası biraz yadırgadı, kız bu kadar çabuk verilmez ki. Birkaç gün sonra çeyizleri ile birlikte gelin kız, at sırtında geldi. İsmi Fındık kız'dı.

Günler geçti. Fındık kız hiç konuşmuyor, sadece Recep'in dediklerini yapıyordu, sessizce. Bir gariplik vardı, üzerinde. Bazen gözleri bir yere takılır, saatlerce hiç kıpırdamadan dururdu. Recep seslenince irkilir, yerinden fırlardı. Arada bir Recep'in yanına sokulur, gözlerinin içine bakardı, sevgi ve hüzüne.

Zaman geçti, Recep huzursuzlaştı. Belki değişir diye çocuk yapmasını salık verdiler. Bir çocukları oldu. Fındık kız hiç değişmedi, konuşmadı.

Nihayet Recep karısını, çocuğunu aldı, öbür köye götürdü. Fındık kızı babasına tesim edip köyüne döndü.

Bir hafta kadar sonra, bir sabah Recep'in kapısı çalındı. Fındık kız, kucağında çocuğu, üstü başı perişan, yürüyerek gelmişti. Recep kadını kovdu. Fındık kız ağlayarak bir kaç adım yürüdü, sonra döndü bir şeyler söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Çocuğu babasına doğru fırlattı. Recep tutamadı, çocuk yere düştü, başı taşa çarptı, öldü.

Fındık kız tutuklandı, Ağır Cezada, dilsiz dilini bilen tercüman aracılığı ile güçlükle, yargılandı, evlat öldürmekten. Dava uzun sürdü. Hüküm giydi, temyiz ettik, Yargıtay tedbirsizlikle ölüme neden olmaktan kararı bozdu, tahliye kararı verdi.

Sonradan öğrendim Fındık kız her sabah evinden çıkar, orman gider, bir meyve ağacının dibine oturur, bir odun parçasını, çocuk tutarcasına, kucağında sallarmış, saatlerce.

ÇIĞLIK:

Fatma, küçük çocuğunu boğarak öldürmekten suçlandı. Halbuki olayın aslı şöyledir:

Samsun'dan Sinop'a giden yol köyü ikiye ayırır. Köyün aşağısı denizde biter. Köyün yukarısında bir çınar ağacı vardır. Çınarın üst tarafında mezarlık bulunur. Ağaç adını vermiştir, köye: Çınarlı köy. Oradan başlayan köy yolu, denize kadar uzanır. Yolun sağında, solunda evler sıralanır, karşılıklı.

Evlerden biri Fatma'ların, karşısındaki Zeynel'gillerin evidir. Fatma ile Zeynel'in anaları kardeş çocukları, yakın akraba. Fatma ile Zeynel karşılıklı evlerde doğdular, iki yıl arayla. Beraber büyüdüler. Kardeş çocukları, birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Daha küçükken birlikte oynarlardı. Deniz kenarında küçük yassı taşları denizde sektirirler, bazen yukarıdaki çınar ağacına doğru çıkarlar, ağacı saran tahta kerevete otururlardı, yan yana.

Yıllar geçti, böylece. Bir gün çınarın dibinde otururken Zeynel'in eli Fatma'nın eline değdi. Zeynel titrer gibi oldu. Fatma başını kaldırdı, Zeynel'le bakıştılar. Bu başka türlü bakıştı. Yine yıllar geçti. Zeynel askere gitti, dönüşte evlendiler, bir çocukları oldu.

Çocuk büyüdükçe tuhaflaşıyordu. Durmadan ağlıyordu. Nihayet Samsun'a hastahaneye götürdüler. Ağlaması artıyordu. Doktor sık sık geliyor, ilaç veriyordu. Çocuğun ağlaması durmuyordu. Hastahanede çocuk ile annesi aynı odada kalıyordu. Bir gece Fatma uyuklarken birden uyandı. Çocuğun ağlaması durmuş, çırpınıyordu. Garip bir çığlık çıkıyordu ağzından, Fatma çocuğu kucağına aldı, sallıyordu. Çığlıklar durmadı, sürüp gitti, sonunda çocuk kaskatı kesildi. Ölmüştü. Köy mezarlığına gömdüler. Annesi yıllarca bu çığlığı unutamadı, düşündü eğer çığlığı durdurabilse idi, çocuk belki de ölmeyecekti. Fatma tekrar bir çocuk istiyordu, ikinci çocuğun birincisi gibi olacağı söylenemezdi. Zeynel istemiyordu ama eşinin ısrarlarına dayanamadı.

Fatma tedbir almadı, gebe kaldı: Doğan çocuk büyüdükçe hırçınlaşıyor, ağlamaya başlıyordu. Bir süre geçer diye beklediler. Geçmedi. Annesi evvelki çocuğunun çığlığını anımsıyordu. Çocuğu yine Samsun Hastahanesine götürdüler. Annesi yanında kaldı. Doktor sık sık gelip bakıyordu, ama çocuğun ağlaması bir türlü geçmiyordu.

Bir gece çocuğun ağlaması ile uyanan Fatma çocuğu kucağına aldı. Salladı. Ağlama durmuyor, artıyordu. Yine çığlık başladı. Bundan evvelki çığlığa benziyordu. Fatma çığlığı durdurursa çocuğun ölmeyeceğini düşündü, çocuğu yatırdı, yastığı üstüne bastırdı, biraz sonra çığlık durdu çocuk boğulmuştu.

Fatma'yı çocuğunu öldürmekten yargıladılar savunması kabul edilmedi, Fatma cezasını tam çekmedi, cezaevinde intihar etti.

Alıp köye getirdiler, Çınarın üstündeki mezarlıkta ölen iki çocuğunun yanına gömdüler.

SÖYLEŞİLERDE
FARUK EREM

SÖYLEŞİ

S. – Sayın Hocam, 1947 yılında verdiğiniz dilekçeyle, "Avukatlık Kanununun aradığı şartları ihraz etmiş bulunmaktayım, gereken evrakları ekli olarak sunuyorum, ruhsatname istihsal edebilmekliğime müsaade buyurulmasını, en derin saygılarımla arzederim" demişsiniz. Sizi Fehmi Yağcı ve Aziz Barıkan takdim etmişler. O ilk günü hatırlıyormusunuz?

Y. – O günü daima büyük bir heyecanla hatırlıyorum. Beni Baroya takdim etmiş bulunan Fehmi Yağcı askerlik arkadaşımdı. Aziz Barıkan ise eniştemdir. Her ikisi hakkında da duyduğum saygıyı açıklamakta, bu saygıyı ifade edebilecek tümceyi bulmakta güçlük çekiyorum.

Sizler beni buraya davet ettiğiniz zaman usta dediniz, üstat dediniz. Bana öyle geliyor ki, Avukatlık mesleğinde hiç kimse usta olmayacaktır. Her olay kendine özgü o kadar farklı nitelik taşır ki, raslayamadığımız bir olayda, hepimizin herzaman acemi sayılması gerekir. Sanırım ki bu, mesleğimizin ve meslek kurallarımızın eşitlik nedeninin deneylerle kanıtlanmış bir gerçeğidir.

S. – O sırada sizi Bülent Nuri Esen üstadımız soruşturmuş ve uzun, çok güzel bir rapor hazırlamış, raporunun bir bölümünde şöyle deniliyor. "Gerek liseden emsali bulunan ve halen bir kısmı Ankara'da resmi daire merkezlerinde ve diğer kısmı Adalet Bakan-

(*) Ankara Barosu Dergisi 1982, s. 233-245.

lığı ileri gelenleri arasında yer almış bulunan arkadaşlarının ve gerekse kendisini özel surette tanıyanlarla, akademik çevreler mensuplarının manevi ve fikri mükemmelliği üzerinde müttefik bulunduklarını tesbit etmekle iftihar duyduğum bu güzide genç arkadaşımızın Baromuza intisabının meslek için bir kazanç teşkil edeceğinden asla şüphem yoktur".

Y. – Bülent Nuri Esen kardeşim nur içinde yatsın, birbirimizi çok yakından anlayan kişilerdik. Herhalde o bahis buyurduğunuz raporda iltimas etmiş olsa gerekir.

S. – Dosyadaki kayıtarımıza göre 5.5.1947 tarihinde dilekçe vermişsiniz ve 1.11.1951 yılında Avukatlığa başlamışsınız. İlk aldığınız davayı ve ücretini hatırlıyor musunuz?

Y, – Posta Caddesinde ufak bir odada büromu açmıştım, yakınlarımdan birisinin davası bana geldi, sanırım ki 150 TL. civarında bir ücret almıştım.

S. – Mesleğe başlamadan evvel başka işlerle uğraştınız mı?

Y. – Ankara Erkek Lisesini bitirdikten sonra, Ankara'da bir tek Yüksek Okul vardı. Hukuk Mektebi. Biz de ona girdik. Bir aralık doktor olmak gibi bir arzuya da kapılmamış değilim, ama olanaklarım yoktu. Ankara'daki tek mektebe yazıldım. Ama bu rastlantının, ne kadar mutlu bi rastlantı olduğunu şimdi çok iyi takdir ediyorum.

Liseden sonra Ankara Adliyesinde zabıt katipliği yaptım. Fakülteyi çalışarak bitirdim. Sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıt katipliği sınavı açıldı, son sınıfı okurken katiptim. Fakülteyi bitirdim. Avrupa imtihanı açıldı. Kazandım.

Dönüşte bir süre Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evlerinde çalıştım ve o esnada Türkiye'de o ana kadar yapılmayan "infaz tüzü-

ğü"nü hazırladım. Nizamnameyi yaptım, sonra askere gittim. Askerliğim 2. Dünya Harbi sırasında 3 küsür sene sürdü. Bir gün gazetede bir ilan gördüm, Hukuk Fakültesi'ne Doçent alınacak diye, çalıştım kazandım. O zaman Asistanlık yoktu, doğrudan doçentliğe alındık. Ondan sonra beş sene doldu. Profesör oldum. Profesör olduktan bir kaç sene sonra Hukuk Fakültesi Dekanlığına seçildim. Oradan da Cumhurbaşkanlığı Baş Hukuk Müşavirliğine seçildim. Fakat oradaki çalışmamı Barolar Birliğine seçilince bıraktım. Maksadım şuydu: Barolar Birliği ne de olsa tenkit edici bir duruma gelecektir, icra organının yanında görünüp, bir de böyle görev işgal etmenin büyük bir çelişki olabileceği sonucuna vardım.

Barolar Birliğinde birbiri ardına üç dönem, yani oniki yıllık bir süre için seçildim. Fakat son dört sene geldiğinde, hissettim ki, aynı şerefli mevkiye istekli ve layık benden çok genç arkadaşlarım vardır. Bu mevkide yıllanmış olmanın bende uyandırdığı bir mağdunluk hissi ile süremin bitmesine iki yıl kala, bu görevden ayrılacağımı bütün Barolara bildirdim. Maksadım Barolar Birliği yerine oturmuştur, genç, dinamik arkadaşlarım vardır. Onlara yeni imkan hazırlansın diye düşündüm, nitekim uygulama bu düşüncemin ne kadar haklı olduğunu da gösterdi. Bugünkü Barolar Birliği Yöneticileri gerçekten görevlerini gereğinden daha çok fazla yapagelmektedir.

S. – Size en çok tesir eden hukukçu kim acaba?

Y. – Kuşkusuz, kitaplarımda gördüğünüz gibi binlerce talebesinden biri olmakla övündüğüm hocam, rahmetli Ord. Prof. Baha Kantar.

S. – Avukat olmaya sizi iten etkenler nelerdir?

Y. – Benim avukat olmak açısından amacımın ne olduğunu yaşamımla kanıtlamış olabileceğimi düşünüyorum. Sadece nazari

bilgilerin yeterli olabileceği zannında değilim. Eğer avukatlığa atılmasaydım, zannederim ki, benim genellikle kabul edilen teori ve uygulamayı bağdaştırıcı tarafım mümkün olmayacaktı. Yalnız bir şeyde dikkatli olmaya çalıştım. Teorisyen olmak hususundaki görevime avukatlık görevimin mani olduğunu söylemek olanağı mevcut olmasa gerektir. Emsalime kıyasla birşeyler yapmaya çalıştığımın belki kabul edilebilir. Bunun aksinin iddia edilemeyeceğini sanırım. Nazari çalışmalarımın mesleğime kötü etki ettiği söylenemez. Yalnız teori ile birşey olmuyor. Bir sınırdan öteye geçemiyorsunuz. Eğer benim kendi uzmanlık alanım dışında, sadece parasal çıkarlarla izahı kabil çalışmalarım olsaydı bu söylediklerime inanmayacaktınız. Derinlemesine gerçeği anlamaya çalıştığım uzmanlık alanımın dışında hiçbir görev kabul etmediğim herkesçe bilinmektedir.

S. – Sizi siyasete çekmeye çalıştılar mı hocam?

Y. – Fazlaca diyebilirim. Ama hiçbir zaman siyasete atılmayı düşünmedim. Sosyal olaylar hakkında bazı fikirlerim olmuşsa da faal politikadan daima kaçındım. Bunu bilinçli olarak yapıp yapmadığımı da pek kestiremiyorum. Ama zannediyorum ki bir örgüt içersine girildiğinde örgütün genel eğiliminde düşünmek gibi bir zorunluk vardır. Ben düşünce özgürlüğünü daima önde gördüğüm için, kendi kendimi bağlamaktan herhalde çekinmiş olmalıyım ki, böyle bir deneyimim olmadı.

S. – Sizi en çok etkileyen bir anınızı anlatır mısınız?

Y. – Bir genç sanığı savundum, babasını öldürmekten yargılanıyordu. Ölüm cezasına çarptırıldı, kurtaramadım, hüküm kesinleşti, hükmün kesinleştiğini bildirmek üzere cezaevine gittim. Niçin bunu yaptın? diye sordum. Verdiği cevap şuydu. "Ben de gerçekten bilmiyorum". O halde dedim. Baban seni, anneni çok mu üzerdi. Hayır, dedi. "Aksine beni ve annemi hep el üstünde tutar-

dı, fakat ben onu hiçbir zaman sevemedim". Yapacak birşey yoktu, çıktım, hapishane avlusunda bir kadına rastladım. Neticeyi sordu, söyledim, başladı ağlamaya. Avukat bey dedi, size birşey söyleyeyim mi, çocuğumun öldürdüğü o adam çocuğumun babası değil. Hemen koluna yapıştım, gidip gerçek babasını bulalım, kanunda yeri var kurtarırız dedim. Kadın dedi ki, yapamayız.Neden dedim, çünkü çocuğumun babası sandığı kişiyle evlendiğimde, gerçek babasından gebeydim.Hesap tutmadı, söylemek mecburiyetinde kaldım, gitti, çocuğun gerçek babasını öldürdü, dönüp geri geldi. Katil bilinmedi, sonrabana ve çocuğuma o kadar iyi davrandı ki, ben mutluydum, ama çocuk onu bir türlü sevemedi.

Bu olayı hiç unutamam. Yine unutamadığım bir şey var. O gün hapishane avlusunda yağmur yağıyordu.

S. – "Suçluyu kazıyınız altından insan çıkar" sözü üzerine düşüncelerinizi ve bu söze etken olan diğer nedenleri açıklar mısınız?

Y. – Ben Hümanist Doktrin akımına kendimi kaptırdım. "Bir Ceza Avukatının Anıları" isimli kitabımı yazmamın elbette bir nedeni vardı. O da sizin hafızanızda kalmak iltifatını bulmuş olan "Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar" sözünü doğrulamak. Biraz evvel bahsettiğim gözlemlerimde hep suçlunun kazındıktan sonra altından ne çıkacağını araştırdım. Hep insan çıktı.

S. – 26 Temmuz 1973, Perşembe tarihli bir gazete şöyle manşet atmış: "Prof. Erem Üniversiteler Kanununu protesto için kürsüsünden istifa etti". Sanırız, kesintisiz süre öğretim üyeliği görevinizi bu tarihte bırakıyorsunuz, gerekçelerini hatırlıyor musunuz?

Y. – Bu gerekçeyi çok iyi hatırlıyorum. Bazı gerçekleri biraz müphem ifadelerle açıklarsam beni bağışlayınız. Üniversiteler Kanununun hazırlanmasında en büyük emeği Sıddık Sami Onar har-

camıştır. O zamanlar biz genç doçentler olarak bu çalışmanın içindeydik. Bu tasarıyı hazırlayanlar arasında sonradan çok sorumlu bir mevkiyi işgal eden bir meslektaşımız da vardı. Biz bu metne, çok emeği geçen insanlardaki muhafazakarlıkla bağlanmıştık. Fakat aynı emek içinde olan bir meslektaşımızın sonradan siyasi nedenlerle üniversite özerkliğini bertaraf edici hükümler karşısında, kendisine bu üzüntümü bir mektupla bildirdim, hemen arkasından da üniversiteye istifamı gönderdim. Eğer tek evlâdımı kaybetseydim, acaba bundan daha az mı üzülürdüm, bunu şu anda bilemiyorum. Eğer istifa etmeseydim, şöyle bir yerme ile karşılaşırdım. Hem özerkliği elinden alınmış üniversitede hizmet edilecek, hem de özerklik isteyen bir müessesenin Barolar Birliğinin başında bulunacaktım. Bu herhalde bir çelişki olarak yüzüme vurulurdu.

S. – Gerekçenizi de aynen okumak istiyoruz. (Gözaltında fikir özgürlüğünü kabul ve göreve devamdaki çelişmeyi kendi vicdanıma, çok düşündüm, yediremedim). Diyorsunuz, aynı kanıda mısınız hocam?

Y. – Bugünde aynı kanıdayım, şunu kendim için söyleyebilirim. Kendi kafamla bulduğum çizgiden sağ ve sola kaçtığım söylenemez. Hayatımda çelişkili bir yanımın olmaması ile övünüyorum.

S. – Uzun yıllar yaptığınız Barolar Birliği Başkanlığı görevinizde, mesleğimizin yücelmesi için çaba gösterdiniz. Yapılan bir kongrede yayınladığınız bir genelge üzerine Balıkesir Barosu Avukatlarından biri sizi ve Barolar Birliği Yöneticilerini şikayet ederek, görevinizi kötüye kullandığınız iddia edilmişti. Anılan genelgede şöyle deniyordu: "Yürütme Organınca yargı kararlarının yerine getirilmemesinin hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünü zedeleyici boyutlara ulaştığını saptayan Genel Kurul, Avukatların Baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin bu tutuma tepki göstermek amacıyla 1977 yılı içerisinde bir günün Türkiye Barolar Birliği Yö-

netim Kurulunca kınama günü olarak ilanı ile o gün avukatların duruşmalara girmemeleri hususunu da ayrıca karara bağlamıştır".

Y. – Hakkımdaki şikayet yalnız bu değildir, pek çok iddia ile karşılaştım. Bizim kararların uygulanmasında gösterdiğimiz hassasiye, bunları benimsemeyenler tarafından hoş karşılanmamış olabilir. Sanırım en uygun hükmü zaman gösterecektir.

S. – Kuruluşundan bugüne kadar büyük emeği olan bir üstadımız olarak Barolar Birliğindeki deneyimlerinizden bahseder misiniz?

Y. – Bazı şeyler söylemek mümkün. Kuşkusuz Avukatlık Kanunu, Barolar Birliği gibi bir müessese yaratmakla çok ileri bir adım attı. Elbette bu kanunun eksik tarafları da var. Fakat, benim özel bir inancımı dile getirmeme müsaade edin. Şöyleki, Barolar Birliği, Avukatlık mesleği için çok şeyler yapması mümkün olan bir kuruluş, ama bugünkü Usul Yasalarımızla istenilen dengeye varılmasının imkansız olduğu kanısındayım. Başta gelen deneyimim budur. Daha fazla uğraştığım Ceza Hukuku açısından sözetmek isterim. Bugünkü, Ceza Usulü böyle kaldığı müddetçe, bir avukatın bugünkünden daha ileri bir olanağa kavuşmasına imkan yoktur. Çünkü Usul Kanunumuz, esasında eski çağlarda üstün bir sistem olan sistemden değil, Ortaçağda ortaya atılan engizisyon sisteminin biraz yumuşatılmasından ibarettir. Demek istiyorum ki, uygar çağların itham sistemi, daha sonra Ortaçağ'da engizisyon sistemine dönüşmüş, daha sonra da Rönesans'la birlikte Kara Avrupası'nda bir karma sistem denilen sistem ortaya çıkmıştır. Kitaplar buna karma sistem derler ama yanlıştır, bu sistem biraz yumuşatılmış Engizisyon sistemidir. Bizde Alman Usul Kanunu almak suretiyle bu sistemi benimsedik. Bu sistemde başta gelen gizliliktir. Aleni safhaya geldiğinizde zaten avukatın görevi hemen

hemen etkisiz bir hale dönüşmektedir. Bugün tanığa hatta kendi müvekkiline aleni celsede soru sorabilmek hakkından yoksun olan, görüşmesi denetim altında bulunan, yazışmaları gözden geçirilen, tevkif anında müvekkilinin yanında bulunmayan bir avukat, herhalde çok geri safhalarda çalışan bir kimse olarak telâkki edilebilir. Bu itibarla, bu Usul Kanunumuzun tahkik sistemi açısından değiştirilmesini, yepyeni bir Ceza Usul Kanunu yapılmasını, başkanlık görevim sırasında sık sık karşıma çıkan bir endişe kaynağı olarak gördüm. Bu kanaatimi halen muhafaza ediyorum.

Bugün avukat olarak bazı imkanlardan biraz faydalanabiliyorsak, gerçekten bu biraz da kendi çabalarımızla fiilen elde ettiğimiz imkanlardan öteye gitmemektedir. Ama artık, savunma mutlaka yasallaşmalıdır.

S. – Efendim, Avukat olarak bugünlerde iki tür yakınmamız oluyor. Birincisi yargıçların tutumuyla ilgili. Çoğu yargıç, karşısındaki avukatı, savunma yapan birisi olarak değil, azarlayabileceği birisi olarak görüyor. İkincisi Avukatlık Yasasının bir maddesi var. "Tüm resmi makamlar avukata yardım etmekle yükümlüdür" diyor bu madde, ancak bu maddede ters uygulanıyor, nasıl düzeltilir bu, 1947'de de durum böyle miydi?

Y. – Ben, bu Avukatlık Kanunundan evvelki dönemi de yaşadım. O dönemin bugünkünden de daha şikayetli olduğu kanısındayım. Ama bununla, bugün avukatın maruz kaldığı muamelenin haklı olduğunu söylemek durumunda değilim. Yalnız biraz evvel işaret ettiğim gibi, savunmanın gerçek kuralları yasallaşmadıkça bu derdin bir çaresi bulunmayacak, sadece yargıçtan yargıca değişebilen tutumlarla karşılaşacağız. Çözüm kesin surette savunmayı ön plana çıkartacak bir yasa değişikliğinde görülebilir.

S. – Bir de kürsü farkını ortadan kaldırmak lazım hocam. Malum savcı yukarda avukat aşağıda.

Y. – Bakınız bu çok ilginç. Bundan 3-4 sene evvel Irak'a gitmiştim. Bir mahkemeye girdim. Hakim kürsüdeydi. Savcıyı aradım kürsüde yoktu. O da avukatın tam karşısında, bizim gibi bir masada oturuyordu. Bu itibarla yakın komşularımız da bile savcı ile avukat aynı seviyede olursa, bizim ne kadar geride olduğumuzu anlamak daha kolaylaşır.

Savcı ile avukat konusuna gelince. Bunların bir parça geçmişi üzerinde durmak, çelişkiyi daha da çıplak ve acı olarak gösterebilir. Şöyle ki, Savcılık müessesesi Anglo-Saksonlarda yoktu. Fransa'da icat edilmiştir. Hatta Fransa'da savcılık müessesesi ileri sürüldüğü zaman hayli sert eleştirilere maruz kalmıştı. Fransa'da savcının bir adı "Mösyö lö Parke"dir. Parke bizim bildiğimiz şu zemin. O zaman savcı avukat gibi parkede yerini alırdı. O zamandan bu zamana halk dilinde savcının adı "Mösyö Lö Parke"dir. Zaman geldi, parke yükseldi, yükseldi, kürsünün kenarına ahzı mevki eyledi.

Avukata gelince, ilk zamanlar, mesela, eski Yunanda savcılık müessesesi yoktu. Herhangi bir vatandaş diğerini itham edebiliyordu. Sokrat'ın yargılanmasını hatırlayınız. Fakat sonra Litograf diye bir zümre türedi. Çünkü vatandaş mahkemede savunmasını yapamıyordu. Bunun üzerine bazı kişiler bir yazıcı gibi dükkan açıp, davada tarafların söyleyeceği sözleri bir kağıda yazıyor ve iş sahibine veriyor, işsahibi de bunu mahkemede okuyordu. Fakat bu sefer okunmasını da beceremediklerinden bu yavaş yavaş meslek haline geldi. Fakat daha sonraları mu mesleğin Engizisyon döneminde ortadan kaldırıldığına, herşeyi hakim yapar denildiğine şahit oluyoruz.

Arkadan Rönesans gelince avukatlara büyük olanaklar tanındı. Bu olanaklar arasında şuna rastlıyoruz. Avukat kalkıyor, salonda yürüyor, hatta hakimin önüne kadar gelip, hakime elleriyle da-

hi hitap edebiliyordu. Bu biraz fazla görüldü, sert tedbirler alındı, avukatın önüne bir parmaklık konuldu. Yani avukat bu parmaklıktan öteye geçemiyordu. Bugün Baro kelimesi köken itibariyle İtalyancadır. Fakat İtalyanlar Baro kelimesini kullanmıyorlar. Ben bunu merak ettim, dediler ki, Baro kelimesi "Barra'dan gelir, yani avukatın önüne konan parmaklıktan gelir. Bu itibarla biz parmaklığı kaldırdığımıza göre "Avukatlar Konseyi" deyimini kullanmayı uygun buluyoruz.

Bizler ise, Fransız kökenli "Baro'yu parmaklıktan aldık ve iftiharla kullanıyoruz. Bence "Baro" kelimesi terk edilmelidir. Bugün, parmaklık kalktı, kalktı ama, önümüzdeki masayı terkedip, şöyle salonda ufak bir gezinti yapmaya olanak var mı acaba? Parmaklık fiilen devam etmiyor mu?

S. – Türkiye'de jürili bir sistem olabilir mi?

Y. – Ben uzun bir süre jürili sisteme karşı idim. Fakat bilmiyorum, nedendir, son yıllarda jürinin daha faydalı olacağına inanmaya başladım. Tekniğine girmek, belki de bu konuşmanın dışına çıkar.

S. – Efendim, hukukçu olarak bizi çok uğraştıran ve bugünlerde Türkiye'de çok tartışılan bir konu var. İdam. Bu konuda birşey söylemek ister misiniz?

Y. – Benim Ölüm Cezasına karşı olduğum artık pek malum. Niçin ölüm cezasına karşısın sorusuna bilimsel nedenler ileri sürebilirim. Ama ben size müsaade ederseniz, anılarımdan başlayarak birşeyler söylemeye çalışayım. Çünkü benim kanıma göre hiçbir zaman hiç kimse yalnız düşüne düşüne bir şeyin yanında veya karşısında olamıyor. Yaşantımızda rastladığımız olayların düşünsel inançlarımıza etkisi olduğu muhakkak.

Ben öğrenci iken adliyede Ağır Ceza da katip idim. Yaşlı bir başkâtibimiz vardı. Emekliliğini bekliyordu. Bir sabah geldim baktım, bir dosyanın karşısında düşünüyordu ve gözünden bir iki damla gözyaşı döküldü. Birden şaşırdım, "Ne oldu, Başefendi" diye sordum. "Birşey yok dedi, oğlum, ben hep ölüm cezası tasdik gelince böyle ağlarım" dedi. Sonra "hadi git, izinlisin, evinde ders çalış, kimbilir belli olmaz belki ilerde birşeyler yapabilirsin". İşte ölüm cezasına karşı olmaklığımın belki de kökeni, şu katiplik zamanımdan gelmektedir.

İkinci bir olay, bir ölüm cezası bahis mevzuu idi.b Hala adamın suçsuz olduğuna inanırım, ama, bu yeterli değil. Hüküm kesinleşti, infaz bahis mevzuu. Malum bizim Usul Kanunumuzda, infaz sırasında bulunması için avukata tebligat yapılır. O zamanda çok genç ve tecrübesiz bir avukatım. Çağrılınca gitmemek olmaz gibi geldi bana ve gittim. Herşey hazırdı. Adamı sehpa üzerine çıkarttılar. Son isteği olarak sigara verildi, yarısına kadar içti, attı, bana döndü: "Tut elimi" dedi. Adamın elini tuttum. Adam asıldı.Ama, adamın nasıl soğuduğunu ben duydum. Bir adamın nasıl soğuduğunu eğer duymamışsanız, ölüm cezasını müdafaa edebilirsiniz. Diğer bilimsel iddialarım kitaplarımda zaten yazılı.

S. – Anılarınızda yer aldı. Suçsuzluğu sonradan kanıtlanmış olaylar da var.

Y. – Pek çok, pek çok. Hiç unutmam. Kayseri Barosu Başkanı Ömer Gözübüyük'ün bir sözü vardı. "Adalet çözemeyeceği düğümü atmamalıdır" ilginç değil mi? Bu aynı zamanda başka bir şey de akla getiriyor. Bir gün Ağır Ceza'da idik. Ben sanık avukatıyım. Karşıda da yaşlıca bir meslektaşım vardı. Müdahil vekiliydi. Başkan duruşmanın sonunda "Gereği düşünüldü" deyince ben hemen fırladım, karşıdaki avukat oturuyordu, kalkmadı. Başkan tekrar duymadı zannı ile sözünü yineledi, yine kalkmadı. Biraz sonra küt

diye kafası öndeki masaya düştü kalpten gitmişti. Kafanın sert bir yere vurduğunda çıkardığı sesi hala unutamam.

Ondan sonra Barolar Birliğinin toplantılarından birinde, bahsettiğim Ömer Gözübüyük, çok güzel konuştu. Yukarda bahsettiğim sözü söyledi. Durdu, biraz sonra yere yıkıldı. Biz Yönetim Kurulu Üyeleri arkasındaydık. Kafanın tahtaya vururken çıkardığı tok ses, şimdi nerede "Gereği düşünüldü" denilse, bunu benim anımsamamam mümkün değil. Unutmadığım olaylardan bir tanesi de bu.

S. – Hocam siz, akademik ve meslekteki özlü çalışmalarınızla avukatlığın felsefesini yapabilecek durumdasınız, bu konuda neler düşünüyorsunuz, bir çalışmanız var mı?

Y. – Bütüm amacım, Barolar Birliğindeki meslek kuralları şerhi idi. Bunun üç baskısını ancak yapabildim. Fakat şimdi elimdeki dökümanlar, bunu koskoca bir kitap haline getirebilecek düzeyde. Fakat baskı imkânlarımız maalesef. Eğer Birlikte bu imkânı bulamazsam, meslekten ayrılmadan bunu tek başıma yapacağım. Orada, faydalı olabileceğini sandığım gerek anılar, gerekse de diğer memleketlerde yerleşmiş kuralların hepsini nakledeceğim. Bu çalışmama devam ediyorum.

S. – Avukatlık Kanunu 154. maddesi ile ilgili deneyimleriniz var. Bu maddeyi mesleğimizin gelişmesini önleyici ve onur kırıcı olarak görmemiz mümkün mü?

Y. – Bakınız evvela, işten yasaklama Ceza Kanunumuzda da mevcut. Genellikle yalnız 154. madde değil, meslekten yasaklamanın, kavram olarak üzerinde durmak lâzım. Bugün batılı memleketlerde meslekten yasaklama denilen müessese kaldırılmıştır. Çalışma hakkının bir kimseden alınması mümkün değil. Çünkü çalışma, yaşamı sağlayan bir kaynaktır. Bu itibarla meslekten

mahrumiyet veya yasaklama denilen müessesenin kökenine karşıyım. Kaldı ki, avukatlar için bu yasaklama, hele bizim kanunumuzdaki gibi mantıksız bir sisteme dönüşmesi büsbütün isabetsizdir. Ve haksızdır, da. Ayrıca o yasaklama ile meydana gelen zarar, sağladığını zannetiği faydanın da çok ötesinde kalmaktadır. Yani adalet duygularımıza ters düşen bir oransızlıkla karşı karşıyayız.

Bu konuda Barolarımız gerçekten iyi direnç gösterdiler. Hatta, idarecilerden bazılarının Adalet Bakanlığı tarafından mahkemeye dahi verilip memuriyet vazifesini suistimalden yargılandılar. Ama mutlu olarak söyleyebiliriz ki, benim hatırlayabildiğim kadarı ile birkaç Ağır Ceza'da bizler beraat ettik.

S. – Hukuk dilinin özdeşleşmesi konusunda ne düşünüyorsunuz, varsa bu konudaki çalışmalarınız hangi seviyede?

Y. – Evvela şunu söyleyeyim. Bugün bir Arap milliyetçiliği doğmuştur. Filhakika birbirlerini kırmakla meşguldürler. Ama bir Arap Milliyetçiliği kavramı vardır ve milliyetçiliğin kökenlerinden bir tanesi de şudur. Eğer İslam dinini, Türkler gibi barbar bir ırk almasaydı, Araplar bu kadar geri kalmazdı. Arap milliyetçiliğini uyandırmak için sarfedilen çaba budur. Ve bizi millet dahi saymazlar, adamların kendine özgü bir dilleri bile yok bunlar nasıl millet olur derler. Bu tez çok uzun bir süre Arap aleminde işlendi. Bu, sırf, bir Arap milliyetçiliğini Türklerin sırtından yaratabilmek içindir.

Ben arı Türkçe'ye eğilimliyim. Eskiliğime rağmen, becerebildiğim kadarıyla bu akımı kendimi yedirmeye çalışıyorum. Belki diyorum bunun kökeninde, şu Arap milliyetçiliğindeki sakatlık olsa gerektir. Benim kül halinde bu soru hakkındaki kanaatim bu. Şimdi hukuk diline geçelim.

Bizim Ceza Kanunumuzu açtığımız zaman, öyle kelimelerle karşılaşırsınız ki, bunun kökeni nereden geliyor diye merak edersiniz. Herkes zanneder ki, 1889 İtalyan Ceza Kanunu, Mahmut Esat Bey zamanında bir kurul tarafından tercüme edildi, bu metin meclisten geçti. Bu bir tarihi yanılgı. Bu yanılgıya ben şöyle vakıf oldum:

Eskiden, her İstanbul'a gittiğimde o zaman yanmamış bulunan "Sahaflar Çarşısı"ndan kitap alırdım. Bir gün güzel ciltlenmiş, eski harfle yazılmış bir kitap elime geçti. İçine baktım. Bizim kanunun aynı, sonradan açtım baktım. 1328 Matbuayı Amire-İstanbul yazıyor. Benim doğumumdan 1 sene evvel (70 yaşındayım) basılmış. Sonra anladık ki o tarihte İtalyan Ceza Kanununu, Meclisi Mebusana sevk etmek istemişler, matbaada basılmış fakat sonra unutulmuş. Mahmut Esat Bey çok aceleci olduğu için bu metni ele almış, fakat sakıncalarını pek farkedememiş. Çünkü o tarihte İtalyanca bilen Türk olmadığı için, Akaliyetlere tercüme ettirmişler. Akaliyetlerin tercümesi ise tam Türkçe değil. Bu itibarla bizim Ceza Kanunumuzdaki bazı deyimler Akaliyet Türkçesidir. Sonra Eskişehir Temyiz Komisyonunda bir Ceza Komisyonu kurulmuş, metin oraya verilmiş, fakat o zamanın temyiz üyeleri eski hukuka vakıf olduklarından, eski hukukta kullanılan terimleri, o evvelki tercüme yanlış tercüme edilmiş diyerek o metne soktular. Eski hukuk dili de böylece metne girdi. Sonra metin üç müderrise yani profesöre veriliyor. Bu üç profesörün üçü de dil açısından ayrı kanıda biri halk, biri fars dili, diğeri de Arap dilini muhafaza ettiği ve herbirine ayrı ayrı bölümler verildiği için ortaya karma bir metin çıkmış oldu.

Asıl hukuk dili açısından benim şikâyetim şu. Bu kargaşa içinde, kullanılan deyimlerin, gerçekte kastettiği müesseseyi yansıtması mümkün değil. Arı Türkçeleştirme sırasında terim tashihine de gitmemiz icap eder. Sonra öyle garip deyimler kullanılmıştır ki

öğrencinin başını döndürüyor. Terim uydurmanın zihinleri boş yere hırpalamak gibi de fizyolojik kötülüğü var.

Hukuk dili açısından birkaç ihtiyaca cevap vermemiz lazım. Hukuk fakültesindeki arkadaşlarla Ceza Hukuku açısından arı ve kavrama uygun deyimler yapmaya çalışıyoruz. Herhalde bu yılın sonuna yetişir.

S. – Efendim kaç lisan biliyorsunuz?

Y. – Fransızca ve İtalyancayı iyi bildiğim zannındayım. İngilizce ve Almancayı ancak mesleki kitapları ve çoğu kez lügata bakarak çıkarabiliyorum.

S. – Hiç hukuk davası aldınız mı?

Y. – Bir tane. Bir yakınımın boşanma davasını aldım. Ben mahkemenin önüne gittiğim zaman, vaktiyle öğrenci olmak şerefini bana vermiş olan birçok arkadaşım, "Hoca, sen burada ne arıyorsun dediler". O kadar garipsedim ki, şimdi istesemde alamam. Yani gittiğim yerde yadırganıyorum.

S. – Avukatlık mesleğine nasıl başlamayı tavsiye edersiniz?

Y. – Her türlü şaibeden uzak bir halde mesleğimizi tutabilmek için daha fakülte sıralarında öğrenciler eğitilmelidir. Genellikle, bazı yabancı memleketlerde, tıp fakültelerinde olduğu gibi "Meslek Deontolojisi" oldukça ağır bir ders olarak okutulmaktadır. Bu derste, savcılıkta, avukatlıkta nelere dikkat edilmesi lazım geldiğini, nasihat şeklinde değil, deneylerle, mantık yoluyla okutulmalıdır. Niçin, bizim memleketimizde, Hukuk Fakültelerimizde "Deontoloji" okutulmasın. Bu işe daha o sıralardan başlayacak olursak, sanırım ki, daha isabetli sonuçlar alabiliriz.

S. – Efendim, bu soruya bir ilave yapmak istiyoruz. Uzun meslek yaşamınız içinde ileriye doğru dönük bir evrim görüyor musunuz, yoksa toplum hâlâ bundan 50 yıl önceki Avukat yargısıyla, bugünkünü aynı yargıda mı görüyor. Eğer böyle bir evrim var ise bu bizim arzuladığımız düzeyde mi?

Y. – Tam ulaşıldığını iddia edemem. Ama ilk avukatlığa başladığım gün ile bugünkü arasında o kadar fark var ki, buna bakarak, belki de benim göremeyeceğim günlerde mesleğimiz gerçekten savunma mesleği haline dönüşebilir. Umutsuz değilim.

S. – Biz sizin sanatçı kişiliğinizi de biliyoruz. Hoşunuza giden bir kaç mısrayı okuyabilir misiniz?

Y. – Seve seve okumak isterim. Fakat en çok sevdiğim tek dize, Dranas'ın şu dizesidir. Her zaman tekrar ederim.

"Selam, senelerce, senelerce öteye".

S. – Efendim, edebiyatla, sanatla ilgilenince sizde kendinize göre bazı sentezlere varmışsınızdır. Bugün edebiyatımızda, Türk toplumuna nasıl yön verileceği konusu, aydın kavramı açıklığa kavuşmuş değil. Kültürümüzün nasıl bir kültür olacağında da birleşemiyoruz. Kimi Doğu Kültürünü, kimi Batı Kültürünü savunuyor,, bir ayağımız Doğu'da, bir ayağımız da Batı'da olunca ortaya da pek birşey çıkmıyor, çıkanların da ne derece doğru olduğunu söyleyemiyoruz. Ayrıca kent romanı, köy romanı tartışması da hala yapılabiliyor. Bu konularda neler söylemek istersiniz?

Y. – Evvela kültür bölünmezliği kavramına ben kendimi daha yakın hissediyorum. Bugün bir Uzakdoğu sanatı var. Onu da incelediğimiz zaman ne büyük bir hazine olduğunu kavramamız mümkün. Batı için bunu söylemeye bile gerek yok. Bu bakımdan Doğu kültürü de kültürdür, Batı kültürü de, kültür ayrımı yapmayalım diye düşünürüm.

Köy romanı mı, kent romanı mı, bu da okuyucunun geçirdiği değişime bağlıdır. Eğer köyde hiç kimse roman okumuyorsa, köy için dahi yazılmış romanın ancak kentliye hitap edeceğini kabul etmemiz gerekir. Ama şimdi köy, eski köy değil, gerek kentleşme akımı, gerek vaktiyle daha önce 5 kişinin yapabileceği işin, bir traktörle bir evladın yapması, diğer kişilerin ekmek parası için kente akımını devam ettirdi. Şimdi toprak mahsullerinin değerlendirilmesi bir başka gidiş gelişe yol açmıştır. Ben temas edebildiğim yerlerde, kentli için yazılmış bir romanın bir köy delikanlısı tarafından dikkatlice okunduğunu da gördüm. Demek ki, Türkiye'mizde böyle bir değişme olagelmektedir.

Belki içinde olduğumuz için, farkedemiyoruz ama, bu bize şunu da sağlıyor. Türk toplumu artık yavaş yavaş kaynaşıyor. Bugün en ağır sosyal problemin dahi, köy kahvesinde tartışıldığına şahit olmaktayız. Bunun faydası nedir? Üzerinde, aynı kanaatte olmasak bile tartışacağımız konular arttıkça Türk toplumu daha da bütünleşecektir. Ben böyle düşünüyorum.

S. – Söyleşinin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Her meslek ustasının bizlere öğüdü olacağı kanısındayız. Sizin genç meslektaşlara söyleyecekleriniz nelerdir?

Y. – Baha Kantar Hocayı, ancak onun talebeleri olan bizler kanalı ile biraz tanırsanız. Hoca 70 yaşına geldi, emekli oldu. Ayrılış töreninde güzel bir konuşma yaptı. Sonunda bize şu öğüdü verdi. Ben, size onu nakletmekle yetineceğim. Hoca üç kez şunu söyledi:

"Dürüst, olun, dürüst olun, dürüst olun"...

S. – Son olarak Ankara Barosundan istediğiniz bir şey var mı?

Y. – Ben Ankara Barosu Yönetcilerinin genellikle son dönemlerdeki çalışmaları karşısında teşekkür etmekten gayri birşey düşünemiyorum.

SÖYLEŞİ
PROF. DR. FARUM EREM İLE YAPILAN SÖYLEŞİ(*)

Soru:

– Yargıtayın yükümü hafifletmek gibi bir savla üst mahkeme niteliğinde istinaf mahkemeleri kurma düşüncesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yanıt:

Üst mahkeme diye isimlendirilen müessese "istinaf"dır. Bu müessese memleketimizde de vardı. Kaldırıldı. Şimdi yeniden konulmak isteniyor. Kaldırılan bir müessesenin yeniden kurulması için çok düşünmek gerekir. Bu mümessese denendi, sakıncalı görüldü. Sakıncalar kalktı mı? Evvelâ istinaf " krallık" dönemi, Fransız kökenlidir, demokratik bir müessese değildir. Gerçek istinaf "davanın yeni baştan (yeniden) görülmesi"dir. Bu biçimde istinaf nasıl mahkeme yerine geçer. "Bidayet mahkemeleri" böylece formalite haline gelir. Rahmetli Hocam Baha Kantar'dan duymuştum, kendileri Profesörlükten evvel istinaf savcısı idiler. Bidayet mahkemesine sanıklar gitmezmiş, beraat ederlerse mesele yok. Mahkûm olurlarsa dava istinafta yeniden görülecektir.

(*) Ankara Barosu Dergisi 1985 s. 128-135.

Eğer Yargıtay'ın yükü azaltılmak isteniyorsa bazı davalar Üst mahkemede bitmiş sayılacaktır. Fakat bu mümkün değildir. Şimdiye kadar maddî mesele hukukî mesele ayrımını uygulamada gerçekleştirmek mümkün olmadı. O halde diyelimki yirmi yerde mahkeme kuruldu. Bu yirmi "küçük temyiz" kurmak demektir. İçtihatda ihtilaf çıkmaması mümkün değildir. O halde yirmi ayrı içtihat ortaya çıkar. Memlekette Yargının çeşitli olması sakıncalıdır. O halde içtihadın birleştirilmesi gerekecek, birleştirecek makam olarak Yargıtay'a yine gidilecektir.

Yirmi yerde kurulan üst mahkeme memleketi yirmiye bölecektir. Eğer dava yeniden görülecek ise ulaşım olanaksızlığı karşısında tanıklar, hatta belkide sanıklar bulundukları yerlerde "talimat" ile dinleneceklerdir. Bu suretle, özellikle ceza davalarında "sözlü yargılama" yerine "evrak üzerinden inceleme" usulü meydana gelecektir. Bir söz vardır: "sözlü yargılamayı kaldırınız, arkasından engizisyon gelir".

Yargıtay'da yargıç birikimi olduğu, bunları dağıtmak için üst mahkemelerin kurulacağı düşüncesi ise doğru bir düşünce değildir: Yargıtay'ın yükünden söz ederken Yargıtay'da yargıç tasarrufu çelişkilidir.

Soru:

– Adalet Bakanlığının 'Pişmanlık gösterenlerin cezasından bir miktar indirilmesini sağlayacak yasal değişiklik' yapılması görüşünün fikir suçları konusunda sakıncalar taşıdığı düşüncesi vardır.

Fikir suçları izafidir. Üstelik Türkiye'nin imza koyduğu insan hakları sözleşmesi ile çelişmektedir. Fikrimden vazgeçtim, pişmanım şeklinde bir yasa çağdaş olamaz. Bu açı-

lardan genel af ve pişmanlık gösterenlerin cezasından indirme konusunda görüşlerinizi belirtir misiniz?

Yanıt:

Af konusunda şöyle düşünüyorum: Affa taraftarım. Anayasa bazı suçların affını kabul etmemiştir. Bu suçlar 14. maddede sayılıyor. Bu maddede kullanılan deyimlerle ceza kanunundaki suçlardan hangilerine işaret edilmek istenmiştir? Anayasa ile ceza kanunu hükümlerini bağdaştırmak güçtür.

Sanırım Adalet Bakanı bu suçlar hakkında "Af"dan değil, "pişmanlık gösterenlerin cezasından bir miktar indirilmesini sağlayacak yasal değişiklik"ten söz etmektedir. Bu öneril haklıdır ve Anayasaya aykırı değildir. Böyle bir değişiklik halinde görülmekte olan davalarda hüküm uygulanır. Hüküm kesinleşmiş ise Ceza Kanununun 2. maddesi uygulanmalıdır. Bu maddede, lehe yasa değişikliğinin "infaz"a da etkili olacağı belirtilmiştir. Nasıl hareket edileceği de Ceza Usulü Kanununda öngörülmüştür.

Yalnız bir hususu açıklamak yerinde olur. "Kanun önünde eşitlik" ilkesi bozulmamalı, "Nedamet" duygusu bütün suçlar için kural haline getirilmelidir.

Soru:

– Yıllardır hâkim açığının bulunduğundan bahsedilmektedir. Fakat bu sorun bir türlü çözülememektedir. Çözüm için önerileriniz nedir?

Yanıt:

Hâkim açığından, bu açığın gün geçtikçe arttığından şikâyet ediliyor. Bu kuşkunun gerçeği yansıttığı açıktır. Fakat mesele sadece "açık" değildir. Hâkim yeterli ve tecrübeli olmak zorundadır.

Böyle anlaşılırsa sözde "staj"dan hemen sonra atanan kişide "yargıç niteliği" yoktur. Devlet vatandaşa "hâkim" değil, "yeterli ve deneyimli yargıç" vermek durumundadır. Bekleyelim, olgunlaşsın, demek doğru olmaz. Olgunlaşıncaya kadar verilen haksız hükümler ne olacaktır.

Hâkim, savcı, avukat arasında fark düşünülemez. Her üçü de "Adliye mensubu"dur. Bugün hakimlikten avukatlığa, avukatlıktan hâkimliğe geçmek olanağı vardır. O halde hâkimlerin sadece avukatlar arasından seçilme önerisi isabetlidir. Bunun isabetli bir seçim olmasını sağlamak için en azından on yıl, şerefli mesleğini sürdürmüş avukatlar arasından yapılacak seçim fayda sağlayacaktır. On sene veya daha fazla bir sürede denenmiş kişinin maddî ve manevî açıdan, "hâkimlik niteliği" kuşku doğurmaz. İngiltere'deki usulü denemek zamanı gelmiştir. Avukatlar arasından seçilecek kişi, kıdemi ile orantılı bir yere (bölgeye) atanmalıdır.

Soru:

– Yargıda bürokrasi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Yanıt:

Bürokrasi bir hukuk terimi değildir. Bazen "kırtasiyecilik" anlamında kullanılır. Bununla mücadele mümkündür. Fakat bürokraside herhangi bir olayda yılların deneyimi ile meydana çıkan sakıncaları önlemek için alınan önlemleri faydasız saymak doğru olmaz. Kırtasiyecilik ise Adliye'de faydasızdır.

Pek çok usul kuralları artık faydasını yitirmiştir. Birkaç örnek verebiliriz. Ceza davalarında 100 lira yatırmazsanız veya bir hafta içinde yatırmazsanız Yargıtay hakkı kaybolur. O halde bu yüz lira (eskiden 10 lira idi) nedir? Haksız temyizleri önlemek mi? Yapılacak masrafın peşin karşılığı mı? Yoksa bir ceza mı? Bunların hiçbiri değil. Temyiz hakkını önlemek için konmuş ise bu da haksız olur.

O halde yatırılmayınca yıllar boyu hapsin kesinleşmesine neden olan bu sihirli 100 liranın anlamsızlığı karşısında kaldırılması isabetli olur. Böylece bir kırtasiyecilik de önlenmiş olacaktır. Başka mahalde görülen bir davaya gönderilecek dilekçe için, bir "taşra temyizi"nin yapılabilmesi için bir hâkimin havale şerhine ve mutlaka mahkemeye verilmek, mahkemenin mahalline gönderilmesini sağlamak gereklidir. Bu lüzumsuz bir formalitedir. PTT. kanalıyla tel veya taahhütlü mektup yeterli sayılmalıdır. Devletin PTT. İdaresine neden itimat edilmeyeceği düşünülemez.

Soru:

– Son yıllarda işkence olayları sık sık gündeme gelmektedir. Bu konuda ne dersiniz, işkencenin önlenmesi konusundaki önerileriniz?

Yanıt:

"İşkence" Yasalarımızda yasaklanmıştır. Milletlerarası Anlaşmalarda da suçlanmaktadır. O halde şu soru açıkça sorulabilir: Türkiye'de işkence var mıdır? İşkence etmekten hüküm giyenlere ilişkin kararlar Yargıtay Dergisinde yayınlanıyor. O halde işkence vardır. Önlenmesi nasıl başarılabilir? Usul Yasamızda şu hüküm yer alır: "Hâkim önündeki ikrara delil olmak üzere tutanak okunabilir". Bunun anlamı, hâkim önünde olmayan ikrara ilişkin tutanak duruşmada okunamaz. Okunamayan tutanak ise "delil" olmaz. Bu hüküm uygulanmıyor. Eğer uygulansa işkence önlenir. Çünkü faydasız yere niçin zabıta işkence yapsın. Belki bu tam bir önleyici tedbir olmayabilir, fakat herhalde etkili bir önlemdir.

Soru:

– Ceza usul konusunda değişiklikler yapılması için çalışmaların olduğundan söz edilmektedir. Bu çalışmalarda neler dikkate alınmalıdır; ceza yargılamasında mevcut sor-

gu usulünün sakıncaları nelerdir, nasıl bir sorgu usulü önerirsiniz?

Yanıt:

"Çapraz Sorgu" diye adlandırılan Usul daha çok Anglo-Sakson hukukunda yer almaktadır. Memleketimizde uygulanmamaktadır. Sanığın savunucusu duruşmada bir soruyu soramaz, hâkime arzeder, hâkim isterse taraflara veya tanığa kendisi sorar. Böylesine bir uygulamanın anlamsızlığı açıkça bellidir. Halbuki Anglo-Sakson hukukunda taraf vekilleri ve savcı sorularını kendileri sormak hakkına sahiptirler. Eğer sakıncalı (icapsız) soru sorulmak istenirse hâkim o zaman müdahale eder. Gerçek, böylesine bir usulde daha kolay meydana çıkar. Memleketimizde "Demokrasi"nin olmadığı tek yer "Ağır Ceza Mahkemesi"dir. Orada her şey Başkanın elindedir. Savcılık doğrudan soru soramaz.

Soru sormak yetkisi hâkime verilirse bundan başkaca sakıncalar da çıkmaktadır. Her sorunun altında bir maksat vardır. O halde soru sormak suretiyle hâkimin kendi kanaatını hükümden evvel ortaya atması mümkündür. Hâkime hem soru sor diyeceğiz, hem de kanaatını –hükümden evvel– açıklama diyeceğiz. Bu imkânsızdır. Kanaatını hükümden evvel açıklamamak (ihsası reyde bulunmamak) durumunda olan kişi soru sormamalıdır. Başkaları sormalı, hakim sadece dinlemeli, sonunda hükmünü vermelidir.

Soru:

– Ülkemizde kadınlara haklar tanınmasının 50. Yılı Dolayısıyla erkek-kadın eşitliği konusundaki tartışmalar yoğunluk kazandı, kadın-erkek eşitliği yönünden zina suçunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yanıt:

Sayın Üçok'un önerisini gazetelerde okudum. "Zina" suçunda kadın-erkek eşitliğini esas tutuyorlar. Kendilerinin bu değerli fikirlerine katılıyorum. Evli kadın için bir cinsi temasın yeterli sayılmasına karşın, evli erkeğin başka bir kadın ile karı koca gibi yaşamasının cezalandırılması elbette doğru değildir, izahı mümkün görülemez. Böyle bir eşitsizliğin tek sebebi şudur: "Yasaları erkekler yapar" (!). Bu çoktan terk edilmiş bir düşüncedir.

Uygulamada rastlarız. Davacı taraf "zina" eden eşine karşı "Boşanma" davası açmaz. Böyle hareket etmekle bir çeşit "hakkın suistimali"ne kendini kaptırır. İsviçre Ceza Kanununda zinadan şikâyetle birlikte boşanma davası açmak şarttır.

Ben daha ileri gideceğim. Zina suç olmaktan çıkarılmalı, yalnız boşanma sebebi olarak kalmalıdır. Suç istatistiklerine bakınız. Zinadan mahkûmiyet hemen hemen yok gibidir. Çünkü kovuşturulması "şikayet"e bağlı olan bu suçta, "şikayet"den her zaman vazgeçilir, vazgeçme bir çıkar sağlamanın aracı halindedir.

Soru:

– Sorgu hâkimliğinin kaldırılması konusundaki yapılan çalışmalar hakkında görüş ve önerileriniz nelerdir?

Yanıt:

Bugün sorgu hâkimliği konusu üzerinde hemen hemen oybirliği sağlanmıştır. Adalet Bakanlığının bu kuruluşu tümden kaldırmak kararı yerindedir. Evvelâ sorgu hâkimi gerçek bir hâkim sayılamaz. Çünkü ilk soruşturma sonunda sorgu hâkimi dava açar, dava açana (davacıya) hâkim demek mümkün değildir. Eskiden bazı davalar zorunlu olarak ilk soruşturmadan (sorgu hâkiminden) geçirilirdi. Yasada yapılan bir değişiklikle zorunluk kaldırıldı. Artık

tümden sorgu hakimliğinin kaldırılması yerinde olacaktır. Böylece bir kargaşadan kurtulmuş oluruz. Düşününüz, bir tanık evvelâ jandarmada (veya zabıtada), sonra savcılıkta, daha sonra sorgu hâkimliğinde, nihayet mahkemede dinlenecektir. Bir kimse dört kez dinlenirse dört kez daha doğru söylemiş olmaz. Ortaya çelişkiler çıkar, bunları bağdaştırmak gerekir. İlgililerin bir kez hazırlıkta, bir kez de duruşmada dinlenmesi yeterlidir.

Biraz daha ileri gidelim. Usul Yasamız şöyle değiştirilmelidir: Hazırlıkta dinlenenler ancak son soruşturmada dinlenmeleri taraflarca istenirse yeniden dinlenmelidir. Duruşmadan evvel avukat ve savcı kimlerin yeniden dinlenmesini istiyorsa isimleri mahkemeye vermelidirler. Bu suretle vakitten sağlanacak "tasarruf" büyük olur. Olay hakkında bilgisi olmayan veya yeter bilgisi bulunmayanların boş yere çağrılmaları önlenmiş olur.

Soru:

– Teyp bandlarının delil olması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Yanıt:

Teyp konusu son günlerde üzerinde ısrarla durulan bir konu haline geldi. Teyp ceza davalarında "kanıt" olabilir mi? Ceza Usulünde "kanıt serbestisi" vardır. Her şey, her şeyle kanıtlanabilir. O halde teyp de delil olarak ileri sürülebilir. Buna "delilin ikamesi" denir, fakat "ikame edilen" (ileri sürülen) her delilin inandırıcılığı ayrı bir konudur. İkame edilen bir kanıt inandırıcı olmayabilir. Örneğin teybin uydurma olması, montaj, bazı kısımlarının kesilmesi, böylece başka bir banda nakledilmesi gibi itirazlar mümkündür.

Soru:

– İstanbul'da yapılan "Ceza Politikası" toplantısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yanıt:

İstanbul'da yapılan "ceza politikası" toplantısı elbette faydalıdır. Yalnız bir açıdan yetersiz buluyorum. Ceza politikasının gerçekten saptanması için "Anadolu gerçeği"ni bilmek gerekir. Kan davasından dolayı suç neden işlenir? "Namus" kavramının bölgesel anlayışı nelerdir? Toplumun her bölgeye göre suça itici değişik nedenleri her şeyden evvel saptanmalıdır. "Kitabi" görüşle suç politikası saptanamaz. "Her suçlu kadar suç vardır" sözü gözden uzak tutulmamalıdır.

Soru:

– Efendim, birazda ceza konusu dışına çıkarak T.R.T. konusundaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Yanıt:

TRT.nin tutumunu hiç beğenmiyorum. Hukuk dışı bir tutum içindedir. Bir "partili" gibi hareket ediyor.

Radyo ve Televizyon, basından bazı özellikleri ile ayrılır: "Göz ve kulak algılarını birleştirmesi", "konuşan gazete" oluşu, "kağıdı gerektirmemesi", "uzak mesafelere gidebilmesi", "topluca dinlemek, seyretmek olanağı", TRT'ye üstünlük sağlar. Fakat "belli program saatlerine bağlılık" bir sakınca sayılabilir. Bütün bu özelliklerin sosyo-psikolojik sonuçları da vardır (bk. Taşer, C. Radyonun Organizasyonu, Ankara 1969, s. 10). Kuşkusuz basındaki dağıtım güçlüğünün olmaması, okuma yazma bilmeye ihtiyaç göstermemesi, TRT'nin lehinedir. O halde bu kadar güçlü bir aracın iktidara emanet edilmesi düşünülemez.

2954 sayılı Yasa "siyasi yayınlar hakem kurulunu" kaldırdı. Böylece tarafsızlık da kalktı. Hükümet uygulamasının tanıtılması için ayda 30 dakikayı geçmeyen yayın hükmüne hiç lüzum yoktu.

Bu hal tanıtmaktan ileri, Hükümet lehine propaganda niteliğine dönüştü.

Devlet yardımı olmaksızın TRT. yaşamayacağı için Devletin parasal yardımının gerekli görülmesi belki mümkündür. Fakat sakıncaları yok değildir. Sakıncalar şöyle giderilebilir: Siyasal akım temsilcileri ve fikirsel baskı grupları arasında anten hakkı, yasal ölçülere göre dağtılmalıdır.

İyi düşünülmüş, tarafsızca hazırlanmış yasal bir düzenleme ile "Anten Hakkının paylaşılması" pek çok çekişmenin önüne geçebilir.

"İKİNCİ BAHAR" PROGRAMI FARUK EREM İLE SÖYLEŞİ

SEMA SÖZER (Spiker) : Merhaba sevgili dinleyiciler ve eli öpülesi siz saygıdeğer büyüklerimiz. Bir haftalık aradan sonra yine sizlerleyiz. Program yapımcınız Asım Tokel; teknik yapımcılarınız Zeki Keneci, Ahmet Erdoğan ve spikeriniz ben Sema Sözer; Ankara Radyosundan hepinize selam ve sevgilerimizi sunuyoruz.

Sevgili dinleyiciler, her hafta bu saatte yayınladığımız "İkinci Bahar" adlı bu dizi programda, belirli yaşa gelmiş büyükanne ve büyükbabalarımızın evlerine konuk oluyor, kendileriyle yaşadıkları hayatın acı, tatlı yönleri üzerine sohbet ediyoruz. Bu sohbetlerde aile muttuluğunu etkileyen söz ve davranışlardan, evlenecek gençlerin birbirlerinde aramaları gereken özelliklere, çocuk yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hareketlerden, sağlıklı yaşamanın şartlarına kadar, hemen her konuda büyüklerimizin tecrübelerine yer veriyoruz.

Tabii ki büyükanne ve büyükbabalarımızın bize söyledikleri bunlarla sınırlı kalmıyor. Altmış, yetmiş hatta seksen, doksan yıl-

(*) Yapımcı Asım Tokel, 5 Haziran 1992.

lık ömürleri boyunca üzerinde çalışıp didindikleri, ekmek parası kazandıkları meslekleriyle ilgili de bizlere çok şey söylüyorlar; söylemelidirler de. Öyle ya, onlar insanları başarıya götüren, mutlu eden davranış ve hareketlerin neler olduğunu gözleyerek ve bizzat yaşayarak öğrenmişlerdir.

Sevgili dinleyiciler, bugünkü programımızda da böyle bir büyüğümüzün, emekli hukuk profesörlerimizden Sayın Faruk Erem'in evine konuk olacak, kendisiyle seksen yıllık ömrünün tecrübelerine, acı tatlı hatıralarına yer vereceğiz. Sayın Faruk Erem ile yapacağımız sohbete geçmeden, yıllar öncesinin sevilen bir parçasıyla sizler baş başa bırakıyoruz. Erol Büyükburç söylüyor: "Dudaklarımda Şarkısın".

(Erol Büyükburç, şarkısını söyledi).

Sevgili dinleyiciler, programımızın başında emekli profesörlerimizden Sayın Faruk Erem ile beraber olacağımızı, seksen yıllık hayatının tecrübeleri üzerine konuşacağımızı söylemiştik. Şimdi gelin, Sayın Faruk Erem'in Ankara'nın Bahçelievler semtindeki evine birlikte konuk olalım.

– Sayın Faruk Erem, önce bizi İkinci Bahar Program ekibini evinize konuk ettiğiniz için teşekkür ediyoruz.

FARUK EREM – Estağfurullah.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, sohbetimize kısa özgeçmişinizi dinleyerek başlayalım.

FARUK EREM – 1013 yılında doğdum. 1920'lerde vatani hizmetimi yaptıktan sonra, Hukuk Fakültesinde doçent oldum. Doçentlikten sonra profesör, Hukuk Fakültesi Dekanı ve bir aralıkta Cumhurbaşkanlığı Başhukuk Müşavirliği görevini yerine getir-

dim. Bundan bir süre evvel on yıl süreyle Barolar Birliği Başkanlığını yaptım.

SEMA SÖZER – Efendim, şimdi yıllar öncesine gidelim ve gençlik yıllarınızdaki yaşadığınız bazı hatıralarınızı sizden dinleyelim. Sözgelimi Atatürk ile ilgili bazı hatıralarınız vardır, sanırım.

FARUK EREM – O günlerde yaşamış olan kimselerin hafızalarında sadece Atatürk vardı. Atatürk'ün her sözünü yakından dinleme olanağını da buldum. Nitekim ben, o tarihlerde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Adalet Komisyonu kâtibiydim. Adalet Komisyonunda "kâtip" sıfatıyla çalışıyordum. Bu itibarla Atatürk'ü kürsüye gelindiğinde kapıdan da olsa dinlemek olanağına sahip oldum. Ben, Atatürk'ü bir insanın çok üstünde bir varlık olarak kabul ediyorum. Hâlâ o günlerin heyecanını seksen yaşıma rağmen içimde duymaktayım.

O günün mensupları, geçim sıkıntıları bir yana âdeta aç idiler; ama, buna rağmen çok büyük bir vatan sevgileri olduğunu kabul etmemiz icap eder.

SEMA SÖZER – Evet, Sayın Hocam, o günler gerçekten çok zor günlerdi. Şimdi de dilerseniz öğretim üyeliği yaptığınız yıllara gelelim. Ankara Hukuk Fakültesi'nde, ki daha önce öğrencisi olduğunuz bu okulda ilk kürsüye çıktığınızda neler hissetmiştiniz. O zamanki duygularınızı acaba hatırlıyor musunuz?

FARUK EREM – O zamanki duygularım bir öğrencinin duygularından farklı değildi. Nitekim, meslek hayatımda benim bu özelliğimden dolayı, eski öğrencilerimin hepsi beni pek fazla severler; çünkü, derslerimi anlatırken vaktiyle aynı sıralarda ders dinlediğim zamanki sıkıntıları, hiç unutmadım.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, öyle tahmin ediyorum ki, bu ilk duygularınızdan başka unutmadığınız pek çok hatıranız da olmalı. Efendim, Hukuk Fakültesinde kaç yıl hocalık yaptınız?

FARUK EREM – 36 yıl fiilen hocalık yaptım.

SEMA SÖZER – 36 yıllık meslek hayatınızda unutamadığınız anılardan birisini, lütfen bizlere anlatır mısınız?

FARUK EREM – Bir gün imtihanda bir arkadaşa soru sordum. O bana, "Hocam, ben evvela sorunun şemasını çizeyim" dedi. "Buyur" dedim. O kadar güzel bir şema çizdi ki, hayret ettim. A'sı, B'si vesaire her şeyi yerindeydi. "Anlatma çocuğum, öbür suale geç" dedim. O yine, "Hocam, onun da şemasını anlatayım" dedi. "Anlat" dedim, anlattı. Nihayet imtihanı bitirecektim; ama, aklıma bir şey geldi ve "Şu sorunun A bendini anlatır mısın?" dedim. Çocuk sustu, bir şey söylemedi. Ben ısrar ettim. "Evladım bu kadar güzel şema çiziyorsun da, niçin bunu anlatamıyorsun?" dedim. "Kusura bakmayın hocam, ben devam edemedim. Kitabın fihristini ezberlemiştim. Onu anlattım" dedi.

Bu hiç unutamayacağım bir anımdır.

SEMA SÖZER – Demek ki öğrenci kitabın fihristini de ezberlermiş.

Bunca yıllık tecrübelerinize dayanarak, öğrencilerin başarılı olması açısından, öğretim üyelerine ne gibi tavsiyeleriniz olacak?

FARUK EREM – Bunun yapılabilmesi için her hocanın "ben de öğrenci idim" sözünü hiç unutmaması ve hocanın her derse girerken kendi konusunu evinde çok iyi çalışması gereklidir. İrticalen hocalık mümkün değildir. Bakınız, öğrencileri iyi anlayan bir öğretmenin fakültede herhangi bir sıkıntıya uğramaması gereğine

inanıyorum; çünkü, iyi hoca öğrenciye çok yakın olan kişidir. Onların dertlerini, sıkıntılarını küçümsememesi icap eder. Hoca her zaman kendisini yenilemek zorunda olan bir kişidir.

SEMA SÖZER – Sayın Faruk Erem, sizi daha sonra aynı okulda, Ankara Hukuk Fakültesi'nde Dekan olarak görüyoruz. Dekan olunca, koltuğa oturduğunuzda ne hissetmiştiniz? Bunu hatırlıyor musunuz?

FARUK EREM – Hatırlıyorum; ama, bu biraz acıdır. Ben profesfesördüm, Dekan seçildim. Meslektaşlarım beni tebrike geldi. Bunlar arasından bir tanesi de rahmetli hocam Hakan Tar'dı. Odaya girdiği zaman ben oturmaktaydım. Ayağa kalkıp kalkmayacağım üzerinde bir iki dakika tereddüt geçirdim. Ondan sonra tabii kalktım; ama, bu tereddüdümü kendime sonra hiç yakıştıramadım. Bu itibarla insan bir mevkie geldiği veya seçildiği zaman, bazı tereddütlere kapılıyor, bence bu da çok kötü bir durum.

SEMA SÖZER – Efendim, böylece Dekanlık göreviniz sırasında yönetici olarak bir hayli tecrübe kazanmış olmalısınız. Sizce başarılı bir yönetici olmanın sırları nelerdir?

FARUK EREM – Önce böyle mevkilere gelince insan birdenbire tarafsız oluyor. Bu itibarla sizi seçen kişiye karşı dahi boynunuz bükük olmayacak. Tamamıyla tarafsız bir anlamda bu mevkilerde iş görmek mümkün.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, hayat hikâyenizi anlatırken, bir ara Cumhurbaşkanlığı Başhukuk Müşavirliği de yaptım dediniz. Hangi Cumhurbaşkanımızın Başhukuk Müşavirliğini yaptınız?

FARUK EREM – Ben, Cemal Gürsel zamanında Başhukuk Müşavirliği yaptım.

SEMA SÖZER – Cumhurbaşkanlığı Başhukuk Müşavirliği görevinden de kısaca bahseder misiniz?

FARUK EREM – Bu görevin, o tarihte –hâlâ şimdi de– belli bir kanuni statüsü yok. Cumhurbaşkanı ne emrederse onlar yapılır. Benim dönemimde Cumhurbaşkanı bütün kanun tasarılarını, bütün kararnameleri ve kanun hükmündeki kararnameleri bana gönderir ve onların hukuki açıdan değeri olup olmadığını sorardı. Ben de bu mevzuatın hepsini teker teker inceler ve kendisine bildirirdim. Kendisi not alır ve benim ortaya attığım fikrin aksine herhangi bir davranışı olmazdı.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, şimdi de avukatlık mesleği üzerine konuşalım diyoruz. Size göre avukatlık nasıl bir meslektir? Bu mesleği iyi ve kötü yönleriyle bizlere anlatır mısınız?

FARUK EREM – Avukatlık mesleğinde kişinin özel yaşamı olamıyor. Meslek âdeta onu icra edeni ortadan yok ediyor ve bu kişinin özel hayatı dahi mevcut olamıyor.

Bir yerde okumuştum; Fransa'nın büyük bir avukatı büyük bir davanın duruşmasına yetişmek için acele giderken bir trafik kazasına uğramış. Yere düşmüş. Ölmek üzereyken, yanında bulunan yardımcısına şu sözü sarf etmiş: "Yazık oldu. Bugün o kadar çok işimiz vardı ki." Sonra gözlerini kapıyor.

Hayatında herhangi bir zevkine, herhangi bir avukatın kendini kaptırabileceğini hiç sanmıyorum. Ben, bütün meslek hayatımda yalnız ceza avukatlığı üzerinde çalıştım. Ceza avukatlığı bir gariptir. Karşısınızdaki suçlunun dostça gözlerinin içine bakacaksınız. Orada derdini dökmek isteyen insanı göreceksiniz; ama, bakışlarınızda kaçamak olmasın. Kişinin gözlerinin içinde, derdini dökmek isteyen insanı göreceksiniz. Bundan sonra kolaylaşır. Halk di-

linde bir deyim vardı: "İnsan insanın zehrini alır" derler. Ceza avukatlığının yarısı budur. Öbür yarısına gelince kanunlar, kitaplar.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, ilk davanıza girdiğiniz andaki duygularınızla, şimdiki duygularınızı karşılaştırırsanız, nereden nereye gelmişsiniz? Bunu lütfen özetler misiniz?

FARUK EREM – Önceleri her davaya girerken, âdeta titrerdim. Sonra yavaş yavaş bu kayboluyor ve davayı sadece kalbinizle değil, kafanızla da yaşamaya başlıyorsunuz.

SEMA SÖZER – Efendim, sizin ihtisas sahanız biliyoruz ki Ceza Hukuku. Türkiye'yi dünya ülkeleriyle karşılaştırırsak, ceza yasaları açısından dünya ülkeleri arasındaki yerimiz neresidir?

FARUK EREM – Bakınız, bu soru bizim ana kanunlarımızı; yani, Ceza Kanunu, Medeni Kanunu gibi ana kanunlarımızını âdeta aynen alındığını söylemek durumundayız. Nitekim, bizim Ceza Kanunumuz da 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunundan alındı. Bu tarihte özgürlükler yeni ortaya çıkmıştı. Nitekim, İtalya'dan alınan kanunumuzda "hürriyete karşı işlenen suçlar" diye ayrı bir fasıl vardır ki, o tarihi taşıyan hiçbir yabancı ceza kanununda yoktu. Bu kanun Türk ya da Avrupa'daki kişilerin yetişmesini sağladı; ama, bugün aşağı yukarı çok eskiden alınan bu kanun yavaş yavaş eskidi. Yabancı ülkelerde de bu nedenle yeni kanunlar yapıldı. Bu itibarla bizim kanunlarımızın dışarıdan alınması çok isabetli olmuş; fakat, bugün kanunumuzun pek çok hükümleri eskime durumuna geçmiş bulunuyor. Nitekim, mütemadiyen değişikliklerle bu sıkıntı artık kanunun genel olarak değiştirilmesi zaruretini ortaya atmaktadır.

SEMA SÖZER – Peki, bugün anlamını yitirmiş ceza kanunlarımızdan bir örnek verir misiniz?

FARUK EREM – Bir kimsenin gözlüğünü çalmaktan verilecek olan gaspın cezası; örneğin adam öldürmeden daha fazla. Böyle çok açık nispetsizlikler kendini gösteriyor. Kaldı ki 1889 Kanununda da mevcut bulunmayan öyle yeni suçlar meydana çıktı ki, bütün bunları karşılayıcı hükümlere ihtiyacımız var.

SEMA SÖZER – Efendim, dileriz bu tür günümüzün ihtiyaçlarına cevap veremeyen ceza kanunlarımız kısa sürede değişir.

Sayın Erem, bu arada genç avukatlara ve avukat adaylarına mesleklerinde başarılı olabilmeleri için tavsiyelerinizi almak istiyoruz. Sanıyorum, her hukuk fakültesini bitiren genç, başarılı bir avukat olacak demek değil. Bunun için onların ne yapmalarını önerirsiniz?

FARUK EREM – Bu sorunuzun tek cevabı, fakülteden sonra mesleğe atıldığı zaman hiç dinlenmeden, mütemadiyen çalışmasıdır. Fakültedeki bilgileriyle yetinen bir kişinin tam bir avukat olması asla mümkün değildir.

SEMA SÖZER – Peki, Sayın Erem sizi başarıya götüren ölçüleriniz, kriterleriniz nelerdir?

FARUK EREM – Benim hiçbir ölçüm olmadı ve çalışmanın bir ölçüsü olabileceğini sanmıyorum. Bu sebeple sabahtan akşama kadar; eğer, çalışmazsan bende bir şeyleri kaybettiğim şeklinde bir inanç doğuyor. Bu beni korkutuyor. Bu itibarla her geçen saatin, her geçen dakikanın çallışarak faydalı olmasına özellikle dikkat etmekteyim. Ondan sonra da bakıyorsunuz, bu âdet sizin bütün hayatınızı kapsamış olabiliyor. Zaten çalışmazsanız hayatın pek anlamı kalmıyor. Hani hocam derdi ki, "Dürüst olunuz, dürüst olunuz". Ben buna dürüst olunuz ve aynı zamanda da çok çalışınız derim.

SEMA SÖZER – Evet. Durmadan çalıştınız ve bugünkü başarılı noktaya geldiniz. Peki Sayın hocam, 80 yaşına geldiniz; bu durumda geride neler bıraktınız? Hangi eserleri yazdınız?

FARUK EREM – "Ceza Hukuku" isimli dört ciltlik kitabım, 11 inci baskısını halen yapmış bulunuyor. Bundan sonra "Adalet Psikolojisi" diye bir kitap çıkarttım. O da 5 inci baskısını yaptı. "Ceza Hukuku" kitabımdan sonra, "Adalet Psikolojisi" adlı kitabım da oldukça başarılı oldu. Bundan gayrı günlük gazetelerin her birinde ayrı ayrı makaleler yazdım; tabii bunların adedini hatırlamak bile mümkün değil. Barolar Birliği Başkanlığım sırasında "Meslek Kuralları" diye bir kitap çıkarttım.

SEMA SÖZER – Dileğimiz bu tür çalışmalarınızın devam etmesi.

Sayın Erem, isterseniz sohbetimizi burada sizin istediğiniz türden bir müzikle aralayalım. Hangi tür müziği seversiniz?

FARUK EREM – Halk türküleriyle, yabancı müziği pek fazla seviyorum.

SEMA SÖZER – Efendim, sizin adınıza neyi çalalım?

FARUK EREM – Acaba Yemen türküsünü çalmamız mümkün olabilir mi?

SEMA SÖZER – Sanatçımız Neriman Altındağ Tüfekçi, sizin ve tüm sevenler için söylüyor.

(Yemen türküsü söylendi).

SEMA SÖZER – Sevgili dinleyiciler, emekli Hukuk profesörlerimizden Sayın Faruk Erem ile yaptığımız sohbete devam ediyoruz.

Sayın Erem, biraz da aile reisi ve baba Faruk Erem olarak konuşalım diyoruz. Efendim, kaç çocuğunuz var?

FARUK EREM – Benim tek çocuğum oldu. Daha fazlası olmadı. Kızım halen Kanada'da Hukuk Fakültesi'nde Ceza Asistanıdır.

SEMA SÖZER – Demek ki, kızınız baba mesleğini seçmiş. Bunda sizin etkiniz oldu mu acaba?

FARUK EREM – Biraz fazlaca etkim olduğunu sanıyorum, çünkü, evde çalışırken daha küçük yaştayken çocuğum yanıma gelir, sürekli benim kendi kendime söylendiğim anlarda, yanıma usulca sokulurdu. Zannediyorum, benim kitaplarla yoğrulmuş bir hale gelmiş olmamın, kızımda etkili olabileceğini sanıyorum.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, çocuğunuzu yetiştirirken ne gibi temel ölçüleriniz vardı?

FARUK EREM – Çocuk yetiştirmede hatalı bir yön seçilmemeli. Her yaşın kendine göre bir çocukluk dönemi vardır. Bu itibarla çocuğunuzun bazı hareketleri yaşına göre uygun değilse, bu normal sayılmaz. Bu nedenle çocuğun davranışlarının normal ölçülerde kalmasına gayret etmeniz icap edecektir. Uyarıda bulunacaksınız, asla tazyika, baskıya lüzum yok. Kendisine onun anlayabileceği bir dille teker teker yaptığı şeyin kusurlu olduğunu anlatmaya çalışınız.

Benim usulüm şuydu: Çocuğumun ertesi günü yapabileceği bütün görevleri evde akşam onunla birlikte tekrarlamak ve yapabileceğim izah edici yardımlardan çekinmemek idi. Yani, çocuğun hocası tarafından istenen görevleri yapmasında kendisine yardımcı oldum.

SEMA SÖZER – Bu arada sizden, mutlu bir aile yuvasının kurulabilmesi konusundaki tecrübelerinizi de almak istiyoruz.

FARUK EREM – Eşinizin sizce kapris sayılan bazı davranışları, bazı sözleri olabilir. Onları hafif bir gülümsemeyle geçiştirmeyi tercih ediniz. Sizin çalışmanın dışında herhangi bir meseleniz olmadığı sürece, eşinizle gayet iyi geçinirsiniz.

SEMA SÖZER – Sayın Erem, gençlere aynı konuda ne gibi tavsiyeleriniz olacak?

FARUK EREM – Aralarında bir görev taksimi yapmaları çok isabetli olur. Karınızın görevi olan bir husus, sizin aklınıza birtakım düşünceler getirse bile onları ortaya dökmeyin. Karınızın vermiş olduğu kararın doğru olduğunu kabul edin; çünkü, bazı aile işlerinde kocanın etkili bir karar verebilmesi pek de mümkün değildir.

SEMA SÖZER – Sayın Faruk Erem, sizden son olarak 80 yıllık hayatınızın tecrübelerinden birini daha öğrenmek istiyoruz. Evet, yaşınıza rağmen maşallah hâlâ çalışıyorsunuz. Efendim, böylesine dinç olmanızın acaba sırrı nedir?

FARUK EREM – Bakınız, bunun bir sırrı olabildiğini de zannetmiyorum; ama, hayatta her türlü ifrattan vazgeçmiş durumdayım. Gençlik yıllarımda az da olsa biraz içki içtim; ama, sigara hiç kullanmadım. Eve sarhoş olarak gelmem mümkün değildi. Bu itibarla normal bir yaşamı devam ettirecek olursanız, zannederim benim yaşımı kolaylıkla geçersiniz.

SEMA SÖZER – Efendim, size ve ailenize daha nice sağlıklı günler diliyoruz. Bizi, "İkinci Bahar" Program ekibini evinize konuk ettiniz ve seksen yıllık hayatınızın tecrübelerini anlattınız. Teşekkür ediyoruz.

Allahaısmarladık.

FARUK EREM – Çok teşekkür ediyorum. Siz sağ olun.

SEMA SÖZER – Sevgili dinleyiciler, bu haftaki programımızın da sonuna geldik. Haftaya bir başka büyüğümüzün evinden seslenmek üzere, program yapımcınız Asım Tokel; teknik yapımcılarınız Zeki Kanneci, Ahmet Erdoğan ve spikeriniz ben Sema Sözer; hepinize sağlıklı, mutluluk dolu günler diliyoruz.

Hoşçakalın.

—oOo—

ŞİİRLERİNDE
FARUK EREM'den

Bu kitap,
örnek insan
***Prof. Dr. Faruk Erem**'e*
öğrencilerinin bir sürpriz armağanı olarak,
şairinden habersiz derlenmiş ve hazırlanmıştır.

Faruk Erem
BU SİZİN İÇİN
BİR
ŞARKIDIR
ŞİİRLER

SUNUŞ

Prof. Dr. Faruk Erem, Türk Ceza Hukukunun dev bir imzası.

Bilimsel kitaplarının dışında ayrı bir özelliği olan **"Bir Ceza Avukatının Anıları"**, hukuk ve sanat çevrelerinde hayranlıkla okunan bir baş yapıt. Televizyon dizilerine konu olması, Devlet Tiyatrosu sahnelerinde oyunlaşması, Kültür Bakanlığı yayınları arasında yer alması, bunun en belirgin kanıtları.

Ülke geneline dağılmış onbinlerce öğrencisi de O'nun canlı yapıtları.

Bilim adamı **Faruk Erem**'i tanıyanlar ne denli fazla ise, sanat çevreleri dışında, şair **Faruk Erem**'i tanıyanların da o denli sınırlı ve az olduğunu sanıyoruz.

Tek dizesiyle bile düşünce ufuklarına geniş pencereler açan şair **Faruk Erem**'in şiirlerinin dergi sayfalarında kalmasına gönlümüz razı olmadı.

Yıllarca önce basılan ve tükendiği için ancak fotokopileri sağlanabilen **Fantazya** adlı şiir kitabındaki parçalarla birlikte en son şiirlerini, hocamızın hoşgörüsüne sığınarak, **"Bu Sizin İçin Bir Şarkıdır"** adıyla size sunmaktan kendimizi alamadık.

Kendisinden izinsiz böyle bir girişimde bulunduğumuz için sevgili hocamızdan ve tüm okuyuculardan özür diliyoruz.

FARUK EREM'LE ŞİİR ÜSTÜNE BİR SÖYLEŞİ

Söyleşi: **Sevim Öztürk**

"ŞİİR BİR ÖZGÜRLÜKTÜR"

Soru 1 – Şiire hangi yıllarda yöneldiniz?

Yanıt 1 – Şiir tutkum ta lise yıllarında başlar. Orhan Veli, Oktay Rıfat, Melih Cevdet ile birlikte lisede "Sesimiz" adlı bir dergi bile çıkarmıştık. O günleri, bu yaşıma (82 yaşıma) kadar en canlı ve coşkulu bir şekilde anımsıyorum. Şiire tutku, hiç yakamı bırakmadı. Elime geçen genç şairlerin yapıtlarını dikkatle ve sevinçle okuyorum. Yıllar sonunda GENÇ diye isimlendirdiğim ozanların, arananı gerçekten bulduklarına inanmaktayım.

Soru 2 – Ceza Hukuku bilim adamı olarak şiirle hukuku nasıl bağdaştırıyorsunuz?

Yanıt 2 – Yaşamımda birbirine zıt iki etki altında bocaladım. Bunlardan biri hukuk, diğeri şiir. Birincisi, beni belli kalıplar içinde düşünmeye götürdü. Bu bir tutsaklıktır. Zaman zaman boğulur gibi oldum. İkincisi, yani şiir, tam anlamı ile bir özgürlüktür. Bu, insana özgürlüğün kurtarıcılığını, kısacası insanlık gücünü vermektedir.

Soru 3 – Şiirlerinizi hangi duygularla yazarsınız?

Yanıt 3 – Şiirde AKLIN İSTEDİĞİNİ duyamazsınız. Duyduklarınız, bilemediğiniz İÇİNİZDE olgunlaşır. Zaman ve mekan dı-

şından gelir, sizi sarsar. O zaman yazarsınız. Ben bunun nedenini bilmiyorum, bulamadım.

Soru 4 – Şiir, sizce bir çağrışım mıdır?

Yanıt 4 – Çağrışım insana özgü bir olay. Aklın çağrışım yoluyla bulduklarını benimsiyorum. O halde neden RUHSAL ÇAĞRIŞIM olmasın. Pek çok şiirde bu çağrışım izlerini görmek olanaksız değildir. Akıl dışı çağrışım şiirin özü, tutuksuz gelişimidir. Özelliği, bağımsızlığı bundan gelir.

Soru 5 – Şiirde ölçü ve ses uyumu (vezin ve kafiye) hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yanıt 5 – Vezin ve kafiye, aklın isteğine uygunluktur, ustalıktır; güzelliğine karşın şiir değildir. İnsan ruhu kalıba sığmaz.

"ŞİİRLERİM BİR HESAPLAŞMANIN SONUCUDUR"

Soru 6 – Şiirlerinizin oluşum öyküsünü kısaca özetler misiniz? Örneğin sizi etkileyen bir olay, bir insan, bir anı, bir gözlem, etkileme olgusunun başlangıcında mı, yoksa daha sonra mı şiire dönüşür?

Yanıt 6 – Olayların etkisi dışında kalamıyorum. Her olayın bir düşünsel nedeni olduğu kanısındayım. Bu nedeni ararken kendimle hesaplaşırım. Şiirlerim bu hesaplaşmanın sonucudur. Böylece olay sonuçta "ben" olurum. Değişende, hiç değişmeyen bir öncülük vardır. Camus'un dediği gibi "köşesinde oturan sanatçı çağı çoktan geçti. Ona kırılmak, dünyaya küsmek de yok."

Michalangelo, çirkin ve yalnız bir adamdı. Şiir de yazardı: "Kimsenin gitmediği yollardaki tek başına ilerliyorum" onun şiirinden bir parçadır. Dostoiesky, üçüncü bir çağa atlamış gibidir. O'na zamanın tüketemediği insan demek doğru olur.

"HER ŞEYDE İNSAN GÖRÜRÜM"

Soru 7 – Şiirinizin çatısını kurarken, duygu ve düşüncelerinizi dizelere yüklerken o şiiri okuyacak olanları düşünür, onların şiirinizi hangi boyutlar içinde yorumlayabileceklerini, sizin dizelere yüklediğiniz duygu ve düşünceleri ne şekilde algılayabileceklerini düşünür müsünüz?

Yanıt 7 – Hiç düşünmem. Çünkü şiirin nasıl anlaşılacağını öngörmek olanaksızdır. Böylece elden çıkan şiir artık benim değildir, bana yabancı gelir. Yaşarsa kendi başına ömür kazanır. Her şeyde insan görürüm, hatta "suçlu"da bile. Suçluyu kazıyınız, altından insan çıkar. Bir Ceza Avukatının Anıları'nı bunun için yazdım.

Soru 8 – Sınıf arkadaşlarınız ve öğrencilerinizin arasında elbette pek çok ünlü kişi vardır. Bunlar arasında şiir alanında ünlenmiş bir kaç isim söyler misiniz?

Yanıt 8 – Ben, liseyi Ankara'da "Taş Mektep"te okudum. O tarihte -az önce de söylediğim gibi- Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Orhan Veli ile arkadaştık. Bu saydığım kişileri, memleketimin en büyük şairleri sayarım.

Soru 9 – Şiirlerinizin bazılarında bir kaç sözcükle oluşturduğunuz çok renkli tablolar, bir kaç dize ile belirlediğiniz ilginç insan portreleri var...

Yanıt 9 – İnsan portrelerinden söz ettiniz. O portrelerin hepsinde kendimi gizledim. Bazılarında ise "öyle olsaydım" hasreti vardır. O portrelerle zaman zaman -kendi kendime- oturur konuşurum. Beni hiç yalanlamazlar.

"TOPLUMA ALLAHAISMARLADIK DEMENİN RESMİ YAPILMAZ Kİ"

Soru 10 – Bazı şiirlerinizde dağ başındaki bir "tek ağaç"ın yalnızlık olgusunu; bazı şiirlerinizde "çocuk bakışlı sert adam"ın fiziksel ve ruhsal portresindeki simetrik çelişkiyi yansıtan dizeler, ilginç betimlemeler çıkıyor ortaya. Kendinizi, dağ başındaki bir tek ağaç gibi mi görüyorsunuz?

Yanıt 10 – "Dağ başındaki tek ağaç" benim gibi tüm insanlarda yaşar. Böyle anlarda toplum-insan ilişkisini hiç düşünmeyiz. Bu, bir çeşit topluma karşı başkaldırmadır, çaresiz.

Bu açıdan Paganini pek ilginçtir. Listz, Paganini için "onu hiç bir düşünüş ve duyuş birliği insanlara bağlamıyordu" demişti. İşte bu yüzden en büyük virtüöz oldu, fakat en büyük kompozitör olamadı. Buna karşın Van Gogh isyancı özgürlüğü ile en büyük renk ustası, hem de büyük yaratıcı olabilirdi. Van Gogh hiç bir şeyi sözle ifade edememişti. Onda düşündürücü deyimlere az rastlanır, sanat kitaplarında. Topluma "allahaısmarladık" demenin resmi yapılmaz ki.

Soru 11 – Bir ceza avukatı olarak üstlendiğiniz davaların dosyalarında yaşayan müvekkilleriniz, şiirlerinizin bazılarında flu çekilmiş fotoğraflar gibi belirip belirip kayboluyor. Onları, daha net görüntülerle sergilemek yerine, yoğunlaştırılmış simgelerle dizelere yansıtmanız, konuları özellikten genelliğe dönüştürmek amacına mı yöneliktir? Yoksa okuyucuların daha özgür yorumlar yapabilmesi için her portrenin üstünü bir tülle kapamak gereğini mi duydunuz?

"ŞİİRE ZAMAN VEREMEDİM"

Yanıt 11 – Bence "Bir Ceza Avukatının Anıları"ndaki olayların pek çoğunu yaşadım. Bir kısmını meslektaşlarımdan duydum. Bir

tuhaftır ceza avukatlığı. Karşınızdaki suçlunun gözlerinin içine bakınız, dostça derdini dökmek isteyen "insan"ı göreceksiniz. Bundan sonra kolaylaşır. "İnsan, insanın zehrini alır" derler, halk dilinde. Ceza Avukatlığı'nın yarısı budur.

Soru 12 – Fizik ötesi evrenlerden denizlerin altındaki batıklar dünyasına, sanık adaylarının ceplerindeki tabanca kabzasından kara çadırların gölgesine kadar uzayan çok geniş ve çok zengin bir şiir dünyanız var. Yaşamınızın ilk yol kavşaklarından bugüne kadar gelmiş büyük bir (insan-olay-gözlem-anı-izlenim- mozaiği ile oluşmuş) kültür birikiminize ve şiir dünyanızın bu çok yönlü zenginliğine rağmen ürettiğiniz şiirlerin sayısı niçin bu kadar az? Şiiri fazla önemsemediğiniz için mi, yoksa şiire fazla zaman ayıramadığınız için mi?

Yanıt 12 – Yarama dokundunuz. Şiire yeterli zaman veremedi. Birikimin ağırlığını hep duyuyorum. Bir tek özür gösterebilirim: "İnsan-olay-gözlem-anı-izlenim" olanağı içinde uğraştım, durdum. Bu beş unsurun boğuşması o kadar uzun sürdü ki yeterli sayıda ve güçte şiir yazamadım. Ama sanatın her dalında uğraş verdim. Renk, düşünce gibi bir yüz, her resme bakınca kendimizce. Eğer müzik "insan davranışının eşanlamı" sayılırsa bu onu küçültmek değildir. Sadece insana bir başka açıdan yaklaşımdır. Fütüristlerin yayınladığı bildiride şöyle denilmektedir: "Poz vermiş bir modele bakarak resim yapmak düşünsel adiliktir". Bence bu görüş bütün sanat dalları için geçerlidir.

"AİLE MUTLULUĞUNU EKSİKSİZ YAŞADIM"

Soru 13 – Sayın Hocam, sizi yorduğum için özür dilerim. Ayırdığınız zaman ve vermek nezaketini gösterdiğiniz yanıtlar için içtenlikle teşekkür ediyor, söyleşimizi son bir soru ile noktalamak istiyorum: Bize 24 saatlik özel yaşamınızı kısacak anlatır mısınız?

Yanıt 13 – Eşim de avukattır. Stajını yanımda yaparken birleştik.

Aile mutluluğunu eksiksiz yaşadığımı söyleyebilirim. Günler, büromda ve davalarla geçiyor. Tiyatro hariç hiç bir eğlence yerine gittiğim görülmemiştir. Ama tüm tiyatrolara gideriz. Kaçırdığımız hiç bir eser olmaz.

FARUK EREM VE ŞİİRLERİ

Yekta Güngör ÖZDEN
(Anayasa Mahkemesi Başkanı)

1951'den beri tanıdığım hocam **Prof. Dr. Faruk Erem,** şair yönü de güçlü olan bir hukuk adamıdır. Şiir günleri düzenlediğimiz Hukuk Fakültesi'nde, çalışmaları derslerde ve yönetimde artan bir etkinlikle sürerken, Ankara başta olmak üzere ülkemizin hemen hemen tüm Ağır Ceza Mahkemeleri, özellikle Yargıtay 1. Ceza Dairesi duruşmalarında adaletin doyurucu biçimde gerçekleşmesi için koşuşturmuş; öğrencileriyle kurduğu arkadaş yakınlığı örnek davranışlarla sergilenmiştir.

Önceki yıl, **Türk Hukuk Kurumu**'nun kendisi için düzenlediği toplantıda meslek yanına ağırlık verildiğinden bu özet yazımla ben, onun, sadece insan ve sanatçı kişiliği üzerinde durmak istiyorum.

Türkiye Barolar Birliği'nin ilk Başkanlığı'na **Ankara Barosu** adına aday gösterilirken özveride bulunup **Cumhurbaşkanlığı Danışmanlığı** görevinden ayrılmıştı. Bağımsız biçimde avukatlık görevini sürdürmenin yararı yönünden verdiği örnek, büyük beğeni ile karşılanmıştı. Sonraki günlerde ve yıllarda **Türkiye**

Barolar Birliği'nin hukuk yaşamımızda kökleştirdiği "**Hukukun Üstünlüğü**" ilkesinin güçlenmesinde Sayın **Faruk Erem**'in büyük payı vardı.

Alçakgönüllü, oldukça sessiz, sevecen ama düşün yönü çok güçlü tutumuyla herkesin gönlünü kazanmıştır.

Öğrencileriyle ilişkilerindeki içtenlik dolu yakınlık, çalışmalarında da kendini duyurmuş, yarattığı güven duygusuyla herkesi hızlandırmıştır. Her zaman meslek coşkusuyla görevini yapmıştır. Görevinin hiç bir kesiminde, hiç bir dalında yüzeyselliğe kaçmadan hepimize örnek olmuştur. Her konuya ve her işe yürekten sarılmış, olumlu sonuç alıncaya değin elinden gelen çabayla çalışmıştır.

Nice çırak yetiştiren bu usta; açık oturumlarda, bilimsel etkinliklerde, konferanslarda öncülüğünü sürdürürken cezaevlerinde, keşiflerde, idam uygulamalarında, mezar açılışlarında bulunmuş; bilirkişilik görevini de başarıyla yerine getirmiştir.

Yaşamın engin deneyimi sanatçı yönünü de oldukça zenginleştirmiştir. Büyük hukuk yapıtları, açıklayıcı kitapçıklar yanında tören konuşmaları da toplumsal yaşamımıza ışık tutmuştur.

Faruk Erem hocamız, duygu ve düşüncelerini sanat ağırlıklı çalışmalarıyla yansıtmıştır.

"Bir Ceza Avukatının Anıları", şiirlerinden sonra bu alanda özgün bir yapıttır. Sahneye konulmuş, başarılı televizyon dizilerine dönüştürülmüştür.

Yaşamın acılarını, karanlıklarını, sorunlarını bilinçle gözlemleyen bir hukuk adamının sanat etkinlikleri içinde adının geçmesi çok önemlidir.

Sıradan çalışmalarla sunulan ürünlerin duygu yanı ağır bassa bile gerçekleri yansıtmadaki etkisi o ölçüde olmaz. Duygu çizgilerinin rengi, boyutu ve anlamı, kaynağına bağlıdır ve ordan güç alır. **Faruk Erem**'in karşılaştığı aykırılıklar, çelişkiler, tutarsızlıklar, bozukluklar, kötülükler, haksızlıklar yanında saptadığı anlamlı sonuçlar onun sanatçı kişiliğini üstün düzeyde dokumuştur.

Sevecen yüreği, anlayışlı ve hoşgörülü yaklaşımı, gözlemlediği olumsuzluklar yanında gözlerini yaşartan iyilikler, güzellikler ve erdemli davranışlar, nice şiirin, öykünün ve yaşam tablolarının özünü oluşturmuştur.

Faruk Erem, şiirlerinde imgeden çok gerçeğin yanında oldu. Duygularındaki sıcaklık, sınırsız ölçüde iyimserlik, özellikle çocuklar ve çiçekler için yazdığı dizelerde açıkça görülür.

Kimi çarpıklıkları da ustaca eleştiren şiirlerindeki duygu yoğunluğu, düşünce soyluluğundan asla ayrılmadı. Gösterilere, sanatı sanat olmaktan çıkaran siyasal değişkenlere düşmedi; bunlarla hiç ilgilenmedi. Aydın, uygar, ilerici ve yapıcı tumumundan dönmedi. Sözcük oyunları, özenti, karmaşa ve yavanlıktan uzak kalmayı bildi.

AZ YAZDI AMA ŞİİR YAZDI

Az yazdı ama şiir yazdı. Şiir bir yürek yansıması olduğu kadar bir us ürünüdür. İnsanlığın en anlamlı duygu köprülerinden biridir.

Sanatın bu alanında savı olanlardan birisi değildir **Faruk Erem.** Ama savı olan kimilerinden daha doyurucu şiirler vermektedir. Bunları zaman zaman "**Şiir Defteri**"nde okuyarak tadına varmaktayız şiirin ve şiirsel aydınlığın.

Kardeşliği, dostluğu, barışı, insanlığı, özgürlüğü, adaletli yaşamı vurgulayan şiirleriyle yüreğini yüreğimizde duyduğumuz Sayın **Erem**'in öğrencileri olarak kendisini esenlik dileklerimizle selamlıyoruz. Hocamızın her dizesi, bir demet çiçektir, hepimizi gönendiren.

16 Eylül 1994, Ankara
Yekta Güngör ÖZDEN

Ceza Hukukunun Gölgesine Gizlenmiş Bir Şair

FARUK EREM

Şemsi Belli

Ben, fakülteye girdiğim yıllarda O, 35 yaşında bir Ceza Hukuku Profesörüydü. Ben de çiçeği burnunda genç bir gazeteci.

Hem çalışıyor, hem de üniversiteye devam ediyordum. İş hayatımda üstlendiğim sorumluluklar gereği devamsız bir öğrenciydim. Ama **Ceza Hukuku** derslerini, **Adalet Psikolojisi** derslerini izlemeye büyük bir özen gösterirdim. **Prof. Faruk Erem,** diğer hocalarımızdan farklı bir kişilik sergiliyordu, derslerde ve sınavlarda.

Sevecen bir dost, duygulu bir ağabey yaklaşımı içindeydi tüm öğrencilerine. Kişiliğinin, konuşmalarının, dersleriyle ilgili açıklamalarının ayrı bir havası vardı. Hocamın hocası **Prof. Baha Kantar** da aynı fakültede öğretim üyesiydi.

Suriye, Lübnan ve Mısır'ı da içeren 15 günlük bir grup gezisine katılmıştım. **Prof. Baha Kantar** da bizimle beraberdi bu gezide. Öğrencisi **Prof. Faruk Erem**'in aynı zamanda şair olduğunu ilk kez bu gezi sırasında öğrenmiştim.

Bilimin ciddiyetinden mi, yoksa bir başka nedenle mi, bilmiyorum, sevgili hocamız şair yönünü pek açığa vurmak istemiyordu. Ama bizler, şiire ilgi duyan ve şiir yazmaya çalışan bir grup –**Osman Fehmi Özçelik, Hüsamettin Cindoruk, Jülide Gülizar,**

Yekta Güngör Özden, Gülten Akın ve diğer bazı şiir meraklıları biliyorduk O'nun şair yönünü.

Üniversiteyi bitirip yaşam kavgasına yöneldiğimiz yıllarda bile hocamızla ilişiğimiz kesilmedi. Şair hocamın asma yaprağı simgeli mektupları, telgrafları, imzalı kitapları, özel arşivimin en değerli anıları arasında yer alır.

Arazımdaki sevgi bağı, kimi zaman yazışmalarla, kimi zaman telefonlarla, fırsat düştükçe de ziyaretlerle sürüp geldi bu güne kadar.

Bugüne kadar sürüp gelen en önemli şey, bence, **Ceza Hukuku Profesörü Faruk Erem**'in yoğun bilimsel çalışmalarına rağmen **Şair Faruk Erem**'i o yıllardan bu yıllara taşımasıdı. Şiire olan tutkusunun sürekliliğidir.

1975 yılında çıkan **"Bir Ceza Avukatının Anıları"** kitabının bazı bölümleri, daha önce -sanırım- **Varlık** dergisinde yayımlanmıştı parça parça. Dikkatli ve duyarlı bir okuyucu, bu anıların içine gizlenmiş nice şiirler yakalayabilir.

Faruk Erem imzalı şiirleri, yalnız gözbebeklerinizle değil; duyan yüreğiniz, düşünen başınız ve zonklayan beyin hücrelerinizle tekrar tekrar okuyunuz. Sözcüklerin kabuğunu kazıyarak şiirin özüne varmaya çalışınız.

Göreceksiniz ki, bu güne kadar **Ceza Hukuku**'nun gölgesine gizlenmiş bir şair, yavaş yavaş, ama tüm etkinliği ile gün ışığına çıkmak üzeredir.

Geç de olsa, şiir adına büyük bir mutluluk...

Şiir Defteri Dergisi
(Ağustos 1993, Sayı: 45).

MAPUSHANE DUVARI

Mapushane duvarı yüksek - yüksek
Arpa boyunda istek
Mızrak boyunda kin
Ölünceye kadar katil
Doğuncaya kadar kış uykusunda.

Kara tutkuların
Bilinçte ucu
Bizimki değil
Bu
Çiçeklerin,
Kuşların,
İnsanların suçu.

BİTİMSİZ GECELER

Burada gün
Gece.
Gardiyan büyük
Adalet cüce.

Elleriniz kanlı
Konuşamazsınız
Gözleriniz ellerinize
Elleriniz gözlerinize
Bir şeyler anlatır
Anlıyamazsınız.

BAŞ'LAR

Siyasilerin koğuşu ayrıdır
Orda baş'lar bulunur

Dağ başı
Köprü başı
Çeşme başı
İnsan başı
Çıban başı.

TAHLİYE

Paris'te Fresne
Güneyde Santa Roz
–Çıkış günü her yerde aynıdır–
Kalbte umut
Ciğerlerde tüberküloz.

ÖLDÜRMEK SANATI

Öldürmek sanatı,
Duyurmadan
Azar azar
Uçaktan denize tükürmeyin sakın
İmralı'ya rastlar.

ÖTESİ

Isparta'da hapishane vardır
Halı dokunur
İdam tasdik çıkarsa
Kur'an okunur.

ÇARESİZ

Düzden gelen kurşun öldürmez
Karanlıktan korkun
Yaşamak başka
Varolmak ayrı
Bütün canlıları öldürebilirim
Çocuklardan gayrı.

İnsan ağrıyan yerini unutmaz
Ceplerinizde isterseniz yumruklarınızı sıkın
Başkasının cebine el sokmak yasaktır
Ama kendi cebinizde
Ellerinizin ne yaptığını
Kimse merak etmez.

Belli olmaz ki hayatta
"Üçüncü Adam"da olabilirsiniz
Ama sakın şeytana uymayın
Ruhsatsız tabancanızın kabzasını
Cebinizde olsa bile
Okşamayın.
Okşamanın ötesini kimse bilmez
Vallahi bu ilk
Billahi bu son
Brownik, Barabellum, Smitvesson
Demeyin

Çaresiz
Bundan sonra ateş edeceksiniz.

UYGARLIK

Sessizce ağlayabilirsin
Duvarları dövemezsin
Haykıramazsın

Gökyüzüne bakabilirsin ama
Kendini öldüremezsin
Dört duvar = bir dörtgen
Ortasına bir nokta koyunuz:

Hücredeki adamdı bu
Tek duvar = tek çizgi
Önüne beş nokta koyunuz

Beş adamdır bu
Gözleri bağlı
Uygarlık mı bu?

KAMANIN YERİ

Bir defa
Aramaya çıktınızsa
Yolu kimseye sormayın ha
Mutluluk bulunur.
Mutlaka bulunur.

Eğer sırtınızda
Kürek kemiğiniz altında
Ufak bir delik
Ufacık bir delik
Kama'nın yeri hazırsa.

SESSİZLİK

Her şeyin sahibi var
Dört duvarın
Kelepçenin
Zincirin.

Gürültünün de sahibi var
Sessizlik hepimizin.

MERTLİK

Alanya kalesi denizi bıçaklamış
Dalgalar iter iter çıkaramaz
En tepede şeytanlar burcu
Eskiden suçluları atarlarmış
Atmadan evvel
Belki de kurtulursun derlermiş

Dere tepe düz gittik
Biz insanız ilerledik
Umut vermeden öldürmeyi öğrendik
Sehpa icad olundu
Bolu Beyi haklı çıktı
Ya mertlik?

FANTAZYA

Kıraç kırmızı
Ak kor
Ön yeşil
Dilsiz mor

Toz pembe
Kül rengi
Göz göze kin
El ele sevgi

Kardeş kayalar
Birbirinin dengi

Başlarının üstünde ölümsüz diyar
Mavi
Bir gece
Kambur ve cüce
Küçük insan
Kayalardan yuvarlandı

Kartalların çığlığından
İhtiyar kurt
Pınar gözlü ceylan
İkiz ayılar
Şeytan ayaklı keçi
Uyandı.

Kardeş kayaların gözlerinden
Bir damla yaş
Bir taş
Yuvarlandı
Karanlık sulara

Küçük insanın kalbinde yara
Kin ve sevgi
Birbirinin dengi
Kardeş kayalar.

Başlarının üstünde ölümsüz diyar
Mavi
Kıraç kırmızı
Ak kor
Ön yeşil
Dilsiz mor
Toz pembe
Kül rengi
Göz göze kin
El ele sevgi.

YAŞAMAK

Uzağı gösteren beş parmağın teki
Dış güneş
İç gölge
Yüzümde kuruyan leke
Ve dağ başında
Tek ağacın hasreti
Yaşamak, yaşamak bu işte.

Topal sessizlik
Şaşı rüya
Ve gözbebeklerinde kırk haramiler
Acı gerçek
Tatlı yalan
Sadakat yorgunluğu

Eskiden resim üstünde toz
Yaşamak, yaşamak...

Allahım, yazdıysan boz
Geldim sana seke seke
Aç kapıyı Bezirganbaşı
Yüzümde kuruyan leke
Göz yaşı.

KÜFÜR

Toprağı yaramazsın
Denizi kurutamazsın
Havayı yok edemezsin
Bütün ağaçların özsuyunu içsen de
Bir ağaç -örneğin- bir çınar olamazsın.

Eğer istersen
Küfrede ede
Gerine gerine
Dünya toparlağına
Bir tekme atabilirsin.

Sonra...
Çekilir gidersin.

HİÇ

Su kaynağında berrak
Gönül rızasıyla verilen
Elmanın ancak
Yarısı tatlıdır

Üç kişi
Bir masada
Yemek yediniz mi hiç?

TOROS

Toros sırtında kınalı böcek
Namrun
Bürücek

Çıtırık buğday, yanık
Karaağaç uyudu
Çam kokusu uyanık

Kıl çadırda geçen
Çelik mavisi
Dost gece
Tepelerden tepelere atlayan sessizlik
Çocuk bakışlı sert adam
Ela gözlü kadın

Huysuz rüzgar serince
Gök habercisi yağmur
İnce
İnce
Tohum
Tohum
Tohum
Bilmece.

NÜ

Masanın üstünde üç elma
Yarım konyak
Göğe vurmuş
Açık pencereden
Duvardaki çıplak
Kadının resmi
Çerçevesini aşan resim
Parmağında yüzük
Yüzük taşında dört mevsim

-Hiç bir kadın çıplak değildir-
Gök vakti
İyilik
Sonsuz iyilik
İnsanlığın zafer türküsü
Bütün kadınların örtüsü
İlk.

KARDEŞİM

Ödünç kafeste kuş
Tanrı evinde misafir
Gölgesi kendinden uzun
Aziz kardeşim
Canım kardeşim
Bir iş var bu işin içinde
Bu ne senin
Ne benim işim
Aziz kardeşim
İnsan kardeşim

Nasıl olduysa bir kere
Yanına gelmişim
Sende yaşayan alemden
Senden haberim yok
Ben, ne biçim kardeşim?

ANADOLU

Özet:

Boşalmak bilmeyen dolu
Anadolu.

Gök, yağmur, iplik ince ince
İnsan görünür derdince
İster "Ben"de, ister "sen"de görünebilirsin
Küçültebilirsin buğday tanesine kadar
İnsanca sorundan kurtulmak korkusu.

Yunus Emre'nin sorusu:
"Yalancı dünyadan çektim emekler
Günahım yazmaya yetmez Melek'ler."

Mevlana karışıtı:
"Bin defa tövbekar olsan da gel
Yeter ki suçunla sen seni yüzla."

Yaşam hocataşı
"Hak bana bir gönül verdi sormadan"

Kuşca can
Tanrı: Anıt
Rüzgar toza
İnsan: Yapıt.

Kim boza?
Haber bende değil soranda
Desem de, sussam da.

"Ne isterim gökyüzünden
Benim yüzün yerde gerek
Bana rahmet yerden yağar
Günler geçe yıl çevrile
Ten çürüyüp toprak ola
Tozam heyyy doooost, deyi deyi."

Emret Hacı Bektaş Veli.

Gövde kuru
Yeşil dal

"Ilgıt ılgıt esen seher yelleri"

Pir Sultan Abdal
Darağacında ağlar mı?..
Ağlar...

Ya kıtlık olursa
Buğday tanesi yetmeyecek
Mevlana affetmeyecek
Küçülmeyi.

İnsan başaklı tarlada mısın
Mevlana!.. Geleceğim, uzakta mısın.

KORKU

Gökyüzü yoktu
Yere yakındı Tanrı
Gören

Açıklayın

Bütün başların üstünde
Ulu Tanrı

Sil

Korkunun en acısını
Ölmezlikle ölüm arasını

SON

Kara diken
Yeşermez
Kum uykusu
Uyanmaz.

Toprak kuru
Parça parça kutu kutu
Alnındaki çizgiler
Silinmez

Anılar akın akın
Yalnız gün gibi yakın
Geri Kalan
Açıklanmayan

Boşluk
Yaşamın yanlışı doğrusu
Yağmayan yağmur
Üstü yosun
Yazılı taşların korkusu
Su.

İKİ DAKİKA

Ömür uzun
Hem kısa
İki dakika

Azabın en kötüsü kulluk

Karanlık, karanlık
Güneş yolunda
Küfre batık
Pişmanlık
Aydınlık, aydınlık
Yeter mi kala kala
İki dakika

Gökyüzüne bakıyorum
Ömrümü ters görmek için
Göremiyorum.
Yıllarca sevinç,
Yıllarca acı
Omuzlarda çürüyor
Dört kollu tahta
Haykırır:
Geliyorum, bekleyin
İki dakika.

UMUT

Doğa her zaman haklı değildir
Ve siz
Kuşların geçtiği yolda
Neden geç kaldığınızı
Bilemezsiniz.

Yaşam
Katil miras

Ve ölümün suç ortağı insan.

Bahçesinde çiçek yetiştirenlere
Ve adam öldürenlere
-Yalvarırım size-
Bunu neden yaptıklarını sormayınız.

Hayatınızı
Ama yalnız kendi hayatınızı
Papatya falına bakarcasına
Harcayın
ahretin mutlaka bir kapısı
O kapının da bir anahtarı olsa gerektir
Umut, o kapının ötesindedir.

MUTLULUK

Sevdiğiniz kadının
Gök düşmüş gözlerine
Çöreklenmiş oturur
Yılan bakışlı huzur.

Mutlusunuz
O kadar mutlusunuz ki
Koca adam
Çocuksu adam

Acısını duymadan öleceksiniz.
Sırtınıza habersizce saplanan kamanın

Gözlerinizde deli uçuş
Gökte
Şimşekten kalan izde
Dağlar ötesi deniz yolcusu
Beyaz bir kuş.

Ölümü tanıdınız değil mi?

ELLER

Çizebilseydim
El'lerin resmini yapardım

Kalem tutan
Göz yaşını silen
Barışı imzalayan
El'lerin.

Sapan tutan
Ekmeğini bölen
Toprak altında
Katma tutan el'lerin.

Birbirine uzanan
El sıkışan ellerin
siyah-beyaz.

KUTU KUTU

Göğün içinde
Bizden uzakta Tanrı
Bulut içinde rahmet
Koca rüzgar içinde

Gövde
Toprak içinde
Dere
Suyun içinde
İnsan
Kutu içinde

Kutu kutu içinde

DENİZ SENFONİSİ

Bu
Karada yaşayan
Havada uçmak isteyen
Bir deniz hayvanının hikayesidir.
Üç boğumlu şeytan minaresi
İnci belalı istiridye
Cam göbeği deniz gibi.

Eğer elindeyse serme denizi
Denizde her şeyin payı var
Martı kanadının yelkende
Derin sularda
Birbirine çarpan iki kum tanesinin
Çıkardığı sesin
Fırtınada payı var.

Eğer elindeyse sevme denizi
Ehramlar, Bergama, Efes
Ve esaret
Karadır
Hürriyet denizde

İnsanoğlu toprağa çivili
Deniz çivi tutmaz
Yara iz bırakmaz.

Batan gemilerin yeri
Denizin altındadır

Gözyaşıyla alın teri
Karayı kaybeden kartalların çığlığı
Hürriyet yolundadır.

Kadın denizin
Karadan kıskandığı
Bağrına bastığı gemiciler
Hürriyet yolundadır.
Karanlık gecelerde
Uğursuz kayalıklardan geçerken
Çalınan çan

Hürriyet yolundadır.
Birbiri ardınca dalgalar
Bayrak koşusu gibi
Elden ele ulaştırır
Hürriyet haberini
Toprağa
Kara toprağa kadar.

Sen ey kinler yatağı
İhtiyar toprak
Yoktur denizin yaşı
Denizde durak
Denizde kilometretaşı.

Denizin tarihi tek satır
Tek yaprak
Mavi bir yaprak
Yeşil bir yaprak.

KİRAZ AĞACI

Kiraz ağacının üç dalı vardı
Kuşlar konardı bir düzüne
Sonbahar aldı
Yapraklarını kiraz ağacının

Uyku girmez gözüne kiraz ağacının
Ellerinin hakkı vardı kiraz ağacının
Yumruk gibi sıkılmaya
Göz yüzüne
Yer yüzüne

Neden inandın kuşların sözüne
Kiraz ağacı?

YAZILARINDAN ÖRNEKLERLE FARUK EREM

Faruk Erem yılbaşı tebriklerini, bayram tebriklerini broşürler halinde bastırdığı çınar yapraklı makaleleri ile yapardı. İşte bu makalelerinden bazıları...

HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ VE ANAYASA

Anayasada, Cumhurbaşkanının andında (md. 103) "Anayasaya ve Hukukun Üstünlüğü"ne bağlılıktan, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin andında (md. 81) "Hukukun Üstünlüğü"ne saygılı olmaktan, "Anayasaya Sadakat"tan söz edilmektedir. Görüldüğü üzere "Anayasaya Uygunluk" ile "Hukukun Üstünlüğü" eşanlamlı değildir.

Hukukun üstünlüğü deyimi, Anayasaya rastlantı olarak girmemiştir. Ant gibi çok önemli bir konunun, iki kez tekrarlanması, raslantı olamaz.

Hukukun üstünlüğü "Türkiye Barolar Birliği" tarafından ortaya atıldı. Çeşitli demeçlerde, Sayın Cumhurbaşkanımız Kenan Eren'in söylevlerinde yer aldı. Nihayet Anayasa metnine girdi. Kavramın, memleketimizde on beş yıllık bir geçmişi vardır.

Hukuk "kanun" demek değildir. "Kanunları idare eden kanunlar"ın varlığı inkar edilemez. "Kanunla yapılan haksızlıklar" sadece "Anayasaya aykırılık" savı ile çözülemeyecektir. "Hukukun Üstünlüğü" esas tutulmak gerekir. Böylece yeni Anayasa ile yepyeni bir hukuk anlayışı egemen olacaktır.

Anayasa'nın başlangıcında üstünlük ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu"na işaret edilmiştir. "Anayasa'nın başlangıç kısmı Anayasa metnine dahildir" (md. 176). O halde bu anlayışa göre

"Hukuka Aykırılık"ın ölçüsü, ancak Anayasa ve kanunlara göre mi saptanacaktır? Ant formülü bu anlayışı reddeder.

"Hangi Hukukun Üstünlüğü" sorusu anlamsızdır. Çünkü bir çok hukukun varlığını kabul etmeden bu soru sorulamaz.

Türkiye Barolar Birliği'nin 1976 yılında Ankara'da yaptığı Genel Kurul toplantısına sunulan Yönetim Kurulu raporunda (sh. 2-22) hukukun üstünlüğünden ne anlaşılacağı açıklanmıştı.

Hukukun üstünlüğü kavramı "Hukukun (sadece kanunların değil) uygulanması döneminde yer alır. Eğer kanunlardan öteye hukukun ne dediğini (jüris dictio) ortaya koymak olanağı yoksa hukukçunun görevi anlamsızlaşır. "Kanunun metni onu tabedecek matbaacıyı bağlar" sözünün düşündürdükleri küçümsenmemelidir. Hukukun üstünlüğünü savunmaktan yoksun hukukçu "kanun adamı"dır, fakat gerçek hukukçu değildir.

Hukukun üstünlüğü kavramının, itici güç olarak, demokratik ülkelerde kazandığı hız küçümsenmeyecek derecededir. Fransızcada "Primauté du droit (veya anlamca biraz farklı olarak Principe de la legalite), İngilizce "Sumremacy of low", Almancada da hukuk devleti ile kırma anlamda "Rechtsstaat" deyimi kullanılmaktadır.

"Hukuk Devleti" deyimi ile "Hukukun Üstünlüğü" arasında bağlantı vardır, fakat aynı anlama gelmezler. Kanuna bağlı devletle, hukuk üstünlüğüne göre kurulmuş, buna göre faaliyet gösterecek devlet ayrı şeylerdir.

Bir yazar, hukuk (kanun) devleti ile hukukun üstünlüğü devletini pek açık şekilde ortaya attı: "Hukuk devleti kavramı tam bir kanunilikten, yani her şekli il ve ne pahasına olursa olsun kanuna uygunluktan ibaret değildir. Aksi takdirde hukuk devleti sadece bir kanun devleti olur. Kanunilik altında devlet herşeyi yapabilir-

di. Bir kanun devleti kanuni haksızlıklar devleti olabilirdi." (Hubert, modern endüstri toplumunda hukuk devleti. Çeviren T. Ansay.) Yazılı olanın mutlaka hukuk olduğu söylenemez.

Böylesine bir kavramı, Türk pozitif hukukuna sokmakta gösterdiği, sonunda başarılı çaba, Türkiye Barolar Birliği'nin büyük hizmetlerinden biridir. Anayasa hukukumuz buna göre bir gelişme gösterecektir.

SÖZLÜ SAVUNMA

Sözlü savunmanın lüzumsuzluğunun ileri sürüldüğü, "yazılı usul"ün tercihi gerektiğinin iddia edildiği, hatta zaman zaman yasal sınırlamalara gidildiği görülmektedir. Çeşitli kaynaklardan derlenen aşağıdaki düşüncelerin, bu konuda bir kanaata ulaşmada yararlı olabileceğini sanmaktayız:

Diktatörlerin hemen hepsi sözlü savunmaya karşı çıkmışlardır: Napolyon en kudretli zamanlarında "avukatların dilinin kesilmesi"nin doğru olacağını söylüyordu (Toulemon, Barreau de Paris, 1966, s. 11). Yıllar geçti, Napolyon kaldırılan Baro'nun yeniden kurulmasına on sene sonra razı oldu. Fakat avukatların yeminine şu ibareyi koydurdu: "İmparatora sadık kalacağım" (Garçon, M. l'Avocat et la morale, Paris, 1963, s. 61).

Eski Yunanda, duruşma başlamadan evvel bir nidacı konuşmacılara davayı kazanmak için heyecan doğurucu hiç bir hareket-te bulunmamalarını bağırarak ilan ederdi. Her konuşmacının konuşması üç saatle sınırlı idi. Konuşmacıların hakarete kaçmamaları, acı sözler söylememeleri, duruşmadan sonra sakince çekilip gitmeleri, etraflarına kalabalık toplamamaları şart koşulmuştu. Bu kurallara uymayanları para cezasına çarptırırlardı (Chammard, s. 20).

Eski Yunanda mahkemeye ithamedenin ve kendini savunanın dostları da gelir, bu suretle itham ve savunmaya ağırlık verilmesi sağlanırdı.

Hitabeti avukatlığa sokanın Péricles olduğu kabul edilir. Bununla beraber, "Hitabet"in sakıncalarından korkulmuş ve bazı sınırlamalara gidilmiştir.

Şöyle bir olaydan bahsedilir. Ahlâk dışı davranıştan sanık güzel Pryné'nin savunmasını yapan Hypérides, Aéropag'ın önünde müvekkilesinin göğüslerini örten tülü yırtmış, kadının güzelliğinin etkisi altında kalan hâkimler beraat kararı vermişlerdi. Fakat bu skandaldan sonra savunma daha sert tedbirlere tabi tutulmuştu. Hatiplerin, hâkimlerde merhamet veya nefret uyandırmağa yönelmiş konuşmaları yasaklandı. Bazı Yunan Cumhuriyetleri konuşmadaki hünerleri ile hissi, akla galip kılan konuşmacıları hudut dışına çıkarmışlardı. Konuşmacılar tevazu içinde kalmakla görevlendirildiler, hâkimler nezdinde tavassut, hakaret, acı sözler, ayağını yere vurma, kırıcı hareketler yasaklandı. Mesleğin vakar ve onurunu sağlamaya yönelmiş bu kurallar Roma avukatlarına örnek oldu.

Avukatlığın tarihinde "Sözlü Savunma"dan daima kuşku duyulmuştur. Buna rağmen sözlü savunma (özellikle ceza dâvalarında) yüzyıllar sonunda kural haline geldi. Metinlere göre, sözlü savunmadan kuşkulara ilk kez eski Mısırlılarda rastlandı. Mısırlılar, sözlü savunmayı kabul etmiyorlardı. Bir hatibin konuşması ve hareketleri ile hakimleri etkileyeceğinden korkuyorlar ve savunmanın yazılı olmasını istiyorlardı.

1966 yılında ünlü Paris Barosu Başkanı Charpentier şöyle demişti : "Sözlü duruşma ve savunmayı kaldırınız, arkasından engisizyon gelir". Adalette yüzyıllar boyu yerleşmiş savunma kurallarını, toplumların zaman zaman geçirdiği sarsıntılara bakarak, ortadan kaldırmak, büyük hata olur. Bu kurallar mutlaka geri gelir, fakat arkalarında ne bıraktıkları bilinmez.

Fransız Yargıtayı "yazılı savunma"yı, savunmanın esası saymaz (bk. Toulemon, s. 10). Yazılı metnin hazırlanması avukatlığın tekelinde bile değildir, onu avukat olmayan herhangi bir hukukcu da hazırlayabilir. Asıl savunma sözlü olandır (Toulemon, s. 10).

Bununla beraber mahkemelerimizde meslekdaşlarımızın sözlü savunmasını kesen mahkeme Başkanlarından şikayetçi oldukları bilinmektedir. Başkanların bu tutumu sözlü savunmanın anlamını anlayamamış olmalarından gelir. Sözlü savunmanın uzunluğu, kısalığı gibi konularda onun faydalı olması veya olmamasından daha fazla savunmanın aleniyetini sağlaması bakımından önemi büyüktür (Toulemon, s. 11).

Bir avukatın savunmasını kesmek, özgürlük adına, en büyük kusurdur. Avukat genç olabilir, tecrübesiz olabilir, yaşlanmıştır, sözü uzatabilir, bunların hiç biri savunmayı kesmek kusurunun özrü olamaz.

Siyasi davalarda sözlü savunmanın genellikle uzatıldığı inancı vardır. Bu düzeysel bir inançtır. Bir siyasi davada savunmayı üstlenen avukat sayısız vicdani sorunlarla karşı-karşıyadır (Garçon, s. 99). Sözlü savunmanın makûl ölçüsünü avukatın takdirine bırakmak gerekir. "Yalnız kendi vicdanına karşı sorumluluk avukatın tükenmez güç ve başarı kaynağıdır, fakat bu kaynak kurutulmamalıdır.

"Siyasi mahkemeler" de avukat tutulması engellenmek istenir (İngiliz Kralı Charles Stuart davasında olduğu gibi) veya savunma kısıtlanır (16. Louis'nin yargılanmasında olduğu gibi).

Mithat Paşa, kendisini yargılayanlara "bir avukat ile istişareye hakkımız var mıdır" diye sormuş, "biz üç avukatın adlarını tesbit ettik. Bunlardan birini seçebilirsiniz" cevabını almıştı. Olağan

dışı mahkemelerde "mutemed hakim" kadar "mutemed avukat" da hukuk dışıdır.

Avukattan, sözlü savunma yerine yazılı savunma verilmesini istemek suretile zaman kazanılacağı çok kere bir bahanedir. Eğer yazılı savunma, karar sırasında gerçekten okunacak ise, zaman kazanılmış olmayacaktır. Bazı memleketlerde, mahkeme başkanına avukattan, konuşmaya başlamadan evvel savunmasının ne kadar süreceğini sormak yetkisi tanınmıştır. Bu bir tedbirdir. En uzun konuşan avukat bile başta söylediği süreyi aşmamaya daima gayret etmiştir.

Sözlü savunma yerine yazılı savunma istemekle yetinmek Ceza Usulünün ilkesine aykırıdır. Zira kanunumuz tahkik (engisizyon) usulünü değil, "itham usulü"nü tercih iddiasındadır.

Avukatın, çok iyi hazırlanması, fakat metinden okuyarak savunma yapmaması esastır. Avukatlar serbestçe konuşmak ayrıcalığını lüzumsuz kılacak gürüntülerden kaçınmalıdır (bk. Payen-Duveau, n. 275).

"Parlak gözkamaştırıcı, fakat faydasız belagat" günümüz avukatlığında itibar görmemektedir. Bu bir gelişmedir. "Boş emeklerin temsilcisi" olmak dönemi kapanmıştır. Ayrıca "mesleğin objektifliğini ihlal eden ve mesleğin gerektirdiği saygı ve güvene aykırı düşen ibareler kullanmaktan kaçınmak, böylece müvekkilinin şahsi kin ve garezine alet olmamak" lazımdır (TBB. Disiplin Kurulu Kararı : 27.9.1975, 32/35).

Bununla beraber, mesleğin "konuşma ayrıcalığı"nı çok iyi kullanmak gereklidir. Victor Hugo "iyi konuşan kimse mesela bir saat konuşmak için bir bütün gün, bir hafta, bir ay, hatta bazan bir ömür boyu düşünen kimsedir" derdi (bk. Toulemon, s. 12).

Çok iyi konuştuğu, hakimleri teshir ettiği için başarılı avukat iddiası gerçek dışıdır. Güzel sözlerle davalar kazanılamaz. Eğer kazanılırsa zaten Adalet anlamsızdır. Dava kazanılırsa avukatın karşı taraftan savcıdan, müdahilden, hakimden daha iyi çalışıp, daha iyi düşünmesinden ileri gelirse bir anlam kazanır, övüneceksek bununla övünmeliyiz.

Savunmayı sabırla dinlemek hakim için görevdir. Bu belki de biçimsel bir tutum sayılabilir. Usul Hukuku belki bir biçimden ibarettir. İhering şöyle demişti: "Biçim, özgürlüğün ikiz kardeşidir, çünkü keyfiliğin düşmanıdır, Usul Hukukunun biçimselliği bu açıdan değerlendirilmelidir.

Avukatın mahkemede ayakta konuşması, Adalete saygının sembolüdür (Payen-Duveau, n. 275). "Türk ananesine göre ayağa kalkmak saygı gösterisidir. Davacının davranışı sebebiyle 70 inci madde uyarınca işlem yapan hakimin hukuki sorumluluğunu gerektiren bir yön bulunmamaktadır." (HGK. 29.3.1967, 184/162).

Uluslararası Barolar Birliğinin Oslo toplantısındaki kararı (6): "Avukat mahkemeye saygısını daima muhafaza eder". Fakat bu tutum karşılıklı saygı esasına dayanır. Bern kuralları (11): "Avukat hakimlere ve resmi makamlara gereken saygıyı gösterir ve aynı saygıyı onlardan bekler". Amerikan Ahlak Tüzüğü (22): "Avukatın gerek mahkeme ve gerek diğer avukatlarla olan münasebeti samimiyet ve dürüstlük esasları dahilinde cereyan eder."

HUKUK DİLİ

Dil konusunu *"yargı"* açısından da incelemekte yarar bulunduğu kanısındayım. Türkçeleşme akımında yargı organlarımızın yoğun bir çaba içinde oldukları görülmektedir.

Yargıtayımızın "arı (öz) Türkçe" çabasını yansıtan "Yargıtay Kararları Dergisi"ni (YKD) izleyenler bu yüce kuruluş'un dilde "Atatürkçü Anlayış"a bağlılığını görmekle kıvanç duymaktadırlar. Önerimi açıklamadan evvel *"Arı Türkçe"* tartışmasında hangi tarafı tuttuğumu, gerekçeleriyle belirtmek isterim. Azı içeren bir tartışmada çoktaki kanı elbette etkilidir.

Batı milletlerinin bir ara düştükleri "Latince" yapaylığından özdillerine dönmek çabaları başarı ile sonuçlanmıştır. O halde bugünün arı Türkçesi çabası -gecikmiş de olsa- böyle bir isteği yansıtır. Dil Kurumunu, Yüce Atatürk böyle gereksinme ile ve bu amaçla kurmuştu. Şöyle demişti: "Ülkesini, bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır". Kuşkusuz, her sözcüğün tutarlı olduğunu ileri sürmek olanaksızdır. Şu veya bu sözcüğün tutarlı veya tutarsızlığı her zaman tartışılabilir. Böyle bir tartışma daha iyisini, daha güzelini bulmağa yarar.

"Halita dil"in yitirilmesine razı olmayanlar sonuçta Osmanlıcaya dönüşü yeğlemektedirler. "Bakinin, Şeyh Galib'in dilleri, çağların Osmanlıcası, Yunus Emre ile Karacaoğlanın dilleri çağların Anadolu Türkçesidir, ama onlarda Türkçenin sesi egemendir. Farsçadan çeviri kokusu yoktur" (Necati Cumalı).

Osmanlıcaya dönüşün başarı sağladığını varsayalım. Hukukta bunun sonucunu örneklerle gösterirsek daha çarpıcı olur:

Görev yerine "vazife" yetki yerine "selahiyet" savcı yerine "müddei umumi" kesin hüküm yerine "kaziyei muhkeme" kazanılmış hak yerine "hakkı müktesep", savunma yerine "müdafaa", suçüstü yerine "cürmü meşhut", erteleme yerine "tecil", bilirkişi yerine "ehlivukuf", eski eser yerine "esbabı mucibe" dememiz gerekecektir. Örnekleri artırabiliriz. Bu anlayış bizi nereye götürür.

Bu konuda Yargıtayımız yerildi. Yargıtay'ın "Beraat" yerine "Aklanma" terimini kullanan bir mahkemenin kararını -bu açıdan- bozması tepki yarattı. Prof. Velidedeoğlu Yargıtayı kınadı (Cumhuriyet 6.7.1980) Prof. Sungurbey "hükümde (beraat) yerine (Aklanma) demesinin yargılama hukuku kuralına aykırı sayılması yasaya aykırı olduğu gibi, bozma sebebi sayılması da yasaya aykırıdır" kanısında olduğunu açıkladı. "Terimden Bozma" ceza yöntemi yasası açısından elbette tartışılabilir.

Ben biraz değişik düşünüyorum. Yargıtay arı Türkçe açısından övünce değer çaba içindedir, Sanırız ki "Aklanma"nın yersiz görünmesinin nedeni, bu deyimin içeriğine uymamasındandır. Ceza Yöntemi hukukunda, kesin hükme kadar, sanık suçsuz sayılır. O halde hüküm sonunda kişinin aklanması bahis konusu değildir, sanık suçlu sayılmamıştır ki, aklansın. Aklanma terimi, pek ünlü bir kural olan "suçsuzluk varsayımı"na (eski deyimle masumluk karinesine) ters düşmektedir.

Yargıtayımızın övülü çabasını örneklerle ortaya koyabiliriz. "Müteselsil suç" yerine "zincirleme suç" mütemadi suç yerine "kesintisiz suç" terimi kullanılmaktadır. (YKD. 979/4, s. 556). Faili gayri muaayen katil yerine "bağımsız suçlusu belirsiz adam öldürme" (aynı dergi s. 562), müessir fiil yerine "etkili eylem" (YKD.

977/4, s. 574), tahrik yerine "kışkırtma" (YKD. 980/12, s. 1650), memuriyet vazifesini ihmal, suistimal yerine "görevi savsama", kötüye kullanma" (aynı dergi, s. 1654), memura mukavemet yerine "karşı koyma" (YKD. 1978, s. 1541), masarifi muhakeme yerine "yargı giderleri", irtikâp yerine "yiyicilik", (YKD. 978/10, s. 1745) terimlerini kullanan Yargıtayımızın bu yoldaki tutumuna daha pek çok örnek gösterebilecek durumdayız.

Bununla beraber bir gözlem bizi düşündürmektedir. Bazı mahkemelerimiz, kararlarında kendilerine özgü deyimler, terimler kullanmaktadırlar. Bu yüzden hükmü anlamakta da güçlük çekilmektedir, iddianame yerine "sav yazısı", esas hakkında mütalâa yerine "temel görüş" gibi. Böylece ortaya bir kargaşa çıkabilir. Arı Türkçe çabasına zarar vermeden bunun giderilmesi, tekbiçimliliğin sağlanması gereklidir. Önerilen arı Türkçe bir terim içerdiği anlamı da iyi yansıtmamış, hatta yanılgı doğurmağa elverişli bulunmuş da olabilir. Prof. Dönmezer, Kararlar Dergisinde yayınlanan kararların başa konan özetinde kullanılan deyimlerle metinde kullanılanların birbirine uygun olmadığı yolundaki yergisinde haksız değildir (Tercüman 11.1.1981).

Konuyu daha berraklaştırmak için Ceza Kanunumuzun -hangi maddelerinde kullanıldığına da işaret ederek- bir kaç örnek vermek isteriz İşaa (137) naaş (178), raşı (223), raiş (226), terahi (231), havayiç (238) eçsam, (275) harfı ciddi (461), sania (503).

Bunlar Türkçe midir? Diğer yasalardan daha kolayca anlaşılması gereken Ceza Kanunu açısından bu deyişler uygunmudur?

Kaldıki, Türk Ceza Kanunu açısından sorun sadece dil sorunu da değildir. Bu arada tarihsel bir gerçeği açıklamak, bir yanlış öğretiyi düzeltmek isteriz. Genellikle 1889 tarihli İtalyan Kanunundan 1925 yılında yapılan bir çeviri Ceza Kanunumuzun temeli sayılır. Böylece öğretildi. Yanlıştır.

Daha çok evvel bu gereksinme duyulmuştu. Adliye nezareti zamanında, İtalyan Kanunu Türkçeye çevrildi ve metin İstanbul'da 1325 tarihinde "matbaayı amire"de *"Ceza Kanunnameyi Humayûnû Layihası"* adı altında basıldı. Fakat tasarı kanunlaşmadı. 1925 tarihinde bu metin bazı değişikliklerle, Türk Ceza Kanunu layihası olarak Meclise sunuldu. 1325 tarihli çeviride rastlanan çeviri yanlışlıkları bu gün bile değişiklik görmeyen Ceza Kanunu maddelerinde olduğu gibi durmaktadır. Bu çeviri de kullanılan terimler de isabetli değildi. Çünkü o tarihte İtalyanca bilen Türk olmadığından çeviri azınlıktan kişilerce yapılmıştı. Böylece Kanunun bazı hükümlerinde "azınlık lehçesi" açıkça sezilir. Ölüye "hakaret yapmak" deyişi gibi (md. 178). Çevirmenlerin hiç biri hukukçu değildi. Çeviri bölüm bölüm, başka başka kişilerce yapıldığından aynı kavram için farklı terimler kullanılmıştı. Bu kusurlar, böylece elimizdeki metne kadar süre geldi.

Görüldüğü üzere, Ceza Kanunumuzun Türkçeleştirilmesi sadece bir dil sorunu değildir. Bu çeviri o günlerde Eskişehir'de bulunan temyiz mahkemesi Ceza Kanunu Komisyonu'nun incelemesine sunuldu. Komisyon 12 Ağustos 1341 tarihinde çalışmaya başladı, fakat ancak bir bölümü tamamlanabildi. Bu bölümde kullanılan dil ise eski hukuka bağlı, kavramları eskiye çekici eğilimde bir dildi.

Bundan sonra 1325 tarihli çeviri ve Temyiz Mahkemesi Komisyonunca kabul edilen metin "adliye vekâleti" tarafından bazı müderrislere (öğretim üyelerine) gözden geçirilmek üzere verildi. Fakat herkese ayrı bölüm verildiği için terim kargaşası daha da yoğunlaştı. Müderrislerden bazıları Türkçeyi, bazıları Osmanlıcayı tutuyordu.

Görüldüğü üzere, bugün kaynakları çeşitli kusurlar içinde yasa hükümlerini yorumlamak zorunda kalan yargıçların düzenleyi-

ci; bağdaştırıcı çabaları kesin sonuçlara varamamaktadır. Uğranılan güçlükler uygulayıcıları, yasa koyucunun istediğinden farklı sonuçlara, çelişkilere sürüklemektedir.

Bir hususa daha değinmek isteriz: Ana Kanunlarımızın başka başka me'hazlardan çevrili olması bir kusura daha neden olmuştur. Aynı olması gereken kavramlar çevirmenlerce farklı deyimlerle kanunlara yansıtılmıştır. Bu hukuk eğitiminde sakıncalı olmakta, boş çabalara, farklı yorumlara gidilmektedir. Sayısı pek çok olan bu terim kargaşasının, en ünlü olanını örnek gösterebiliriz. İsviçre Medeni Kanunun 2. maddesindeki "bonne foi" Medeni Kanumuza "hüsnü niyet" olarak, İtalyan Ceza Kanununun 413. maddesindeki "buona fede" Ceza Kanunumuzun 503. maddesinde "hulus ve saffet" olarak çevrilmiştir. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Sonuç ve Öneri:

— Temel yasaları tarayıp içeriğine en uygun, arı Türkçe terimleri saptayacak bir komisyon kurulmasını,

— Aynı kavram için farklı deyimler kullanılmamasını sağlayacak bir çabanın bu komisyon aracılığı ile sağlanmasını,

— Komisyonun Yargıtay, Hukuk Fakülteleri, Adalet Bakanlığı, Barolar Birliği ve Türk Dil Kurumu temsilcilerinden oluşmasını,

Saygı ile takdirlerinize arzederim.

HUSUSİ HÜKÜMLER VE ÜMANİST DOKTRİN

Ceza Kanununda suçları tek tek gösteren hükümlerin yeniden tanziminde takip edilecek yolun belirtilmesi bugünkü ceza hukukunun en çetin konusudur (1). Şu soru önemli olmak gerekir: İnsanların hangi fiilleri suç sayılmalı, hangileri sayılmamalıdır? Bu sınırın mutlaka yeniden çizilmesi gereklidir.

Cezai himayenin konusunu teşkil eden kişisel veya toplumsal hakların neler olabileceğini yeniden gözden geçirmeksizin, Ceza Kanununun "Hususi hükümler" bölümünde reform, mümkün değildir. Cezai himayeye alınacak hakların tayininde ifrattan ve ihmalden kaçınmak şarttır. Kanunun bu şartı gereği gibi saydığı söylenemez. Kaldı ki bazı değerlerin başkalaşmaya (istihaleye) uğramış olması da mümkündür. "Hakların çok büyük bir kısmı insanda, esas değerlerle birleşmiştir (2)". Bunun da unutulmaması lazımdır.

Ceza Kanunu "insan" dan ne anlamaktadır? Her çağın Ceza Kanunu insanı eksik anladı. Fakat çağımızın özelliği bu eksiği - hiç olmazsa - kavramış olmasındadır. Yön, "tüm insanlık"tır. Zira "insan şahsiyetinin özerkliği" benimsenmekte, "temel haklar"

(1) Bu hususta bk. Würtenberger (T.), La situazione spirituale della scienza penalistica in Germania (Milano, 1965), s. 103.
(2) Würtenberger, s. 107.

aranmak suretile eksik bırakmamak istenmekte ve "insan vakarı", "insan haysiyeti" üzerinde durulmaktadır. O halde insan kavramından ne anlaşıldığı hususundaki çabada tam olmak eğilimi açık olarak görülmektedir. Bu sebeple "hukuk kültürünün yenilenmesinde ceza ilmi geri kalmamalıdır (3)".

Ceza hukuku açısından "hukuk devleti" kavramı "şekli kavram" değildir. Nasıl "hukuka maddi aykırılık" daha özlü ise "kapsam olarak hukuk devleti" gerçek ve anlamlıdır. 19. yüzyılın hukuk devleti "hakları koruyan hukuk devleti" idi. Çağdaş hukuk devleti ise insanın sosyal varlığının teyidini esas tutmaktadır. "Sosyal hukuk devleti" insan haklarını kabul eden ve geliştiren devlettir. Bu anlamda insana yardım eden devlete "hukuk devleti" denebilir. Bugünkü devlette "insanın var oluşunun daha geniş korunması gayesini temin edecek sosyal düzeni kurmak" görevi, asıldır (4). Bu, maddi bir "ferdiyetçilik" de değildir, "insan varlığının haysiyeti"dir (5). Bu açıdan ceza hukukunda (özellikle hususi hükümler bölümünde), boşluklar olduğu, dolayısile parça parça suç saymalardan (tecrimden) ileri gidilmediği görülmektedir. "Kanun koyucu, insanın ayrılmaz bileşikliğini gözönünde bulundurmalıdır (6)". İnsan haklarının araştırılması ve tanınması yolundaki sabırlı, tarihi gelişimde en son bulan haklar, insanın hayat ve vücut tamlığı hakları değildir. Devlet karşısında ferdin "hürriyet hakkı" bir dönemi temsil eder. "İnsan vakarının dokunulmazlığı" ise çağdaş anayasalarının açık hükümlerine bağlanmıştır (7). Diğer insan haklarının bu "temel hak"ka dayandığı görüşü, insanı eksiksiz an-

(3) Würtenberger, s. 109.
(4) Würtenberger, s. 110.
(5) Würtenberger, s. 112.
(6) Würtenberger, s. 112.
(7) Bk. Türk Anayasası, Alman Anayasası.

lamağı sağlayacak gözükmektedir. O halde "hukuk devleti" bu anlayış içinde gelişmiş, dolayısile değişmiş bir kavramdır.

"Korunacak hakların değerce derecelendirilmesi, onların insan haysiyetile münasebetleri esasına göre tesis olunmalıdır", "bu görev, ceza kanun koyucusuna düşer (8)".

Yukarıdaki düşüncelerin uygulanmasında güçlük yok değildir. "Hayat hakkı"nın bütün anayasalarca tam olarak tanınması karşısında "adam öldürme" ile "çocuk düşürme" suçu arasındaki ceza farkı nasıl izah olunacaktır? Adam öldürme suçunu çocuk düşürmeyi de kapsayacak hale getirmek gerekmez mi? Rızasız (hattâ rızalı) "yapay dölleme" (sun'i ilkah) problemi ceza hukukunda nasıl çözülecektir? İnsanın vücut tamamlığı hakkındaki ceza himayesinin bir eşyaya tanınan himayeden daha az olması kabul edilebilir mi? (9). Mala karşı suçlarla insana karşı suçlar arasında ceza bakımından yeniden bir inceleme yapmak zaruridir. Herhangi bir "canlıyı" - insan değil diye - eşyadan saymak, insanı eksik tanımak değil midir?

Hürriyete karşı suçlar bakımından insanın "fikir hürriyeti"ne taarruz anlamında olan "cezasız fiiller", somut hükümlere bağlanmak gereklidir.

"Şeref ve haysiyetin cezai himayesinin çok eksik olduğu kabul edilmektedir (10)". "İspat hakkının sınırlandırılması"na taraftar olanlar da vardır (11).

---

(8) Bohne (-nin fikri, Würtenberger'den naklen: S. 113).
(9) Bk. Würtenberger, s. 115.
(10) Würtenberger, s. 116.
(11) Würtenberger, s. 116.

"İç hayatına tasarruf hakkı (12)" tanınmadıkça ceza hukukunda insanın tam olarak himaye gördüğünü iddiaya imkan yoktur. Bu açıdan ceza kanunlarındaki pek çok hükümlerin değerini yitirmiş çağdan düşmüş "Geleneksel mamelek" den başka birşey olmadıkları anlaşılacaktır. Bununla beraber insanın iç hayatının unsurlarını ceza hukukunun arayacağı kesinlikle tayin edebilmesinin güçlüğü de aşikârdır. Her halde "tipiklik" kavramının rastlayacağı en çetin alan budur.

Teknik ilerleme karşısında hususi hükümlerin kifayetsizliği artmaktadır. Başkasının meskenine, bir adım atmanın suç olmasına mukabil, gizli dinleme cizahı koymanın cezasızlığı izahsızdır. Bunun, mevcut suç tiplerine uydurularak cezalandırılması imkanı her zaman bulunamamaktadır. Bir şahsın konuşmasını, rızası olmaksızın teype almanın cezasızlığı isabetli değildir. Bunun dışında "tecessüs suçları" diye bir grubun kanunlarda yer alması doğru olacaktır.

"Cezai himayenin konusu sadece hayat, beden, şeref ve haysiyet dokunulmazlığı gibi diğerlerin ifadesi şeklinde insan değidir; ekonomik ve sosyal mekânda insan haysiyetile yaşayan insandır (13)". Yeni anayasalarda "hayat hakkı" yanında sosyal ve ekonomik hakların (insanca yaşayabilmek için asgari ve zaruri olduğu şeklinde savunulan hakların) "temel haklar"dan sayılması gerçeğine ceza kanunlarının mutlaka uydurulması lazımdır. "Çalışma hürriyetine karşı suçlar"a ait hükmün, mehaz kanunun yaıldığı tarihi hatırlatmaktan başka anlamı kalmadı. Fakat önemli olan "insan haysiyetile yaşayan insan"ı, icabi olduğu kadar selbi nitelikteki fiillere karşı koruyacak hükümlerin kanunumuzda mevcut ol-

(12) Würtenberger, s. 117.
(13) Würtenberger, s. 118.

mamasıdır. "Çalışma hürriyeti" kadar "çalışma hakkı" da korunmalıdır. İnsan çalışma ehliyetinin özelliği o kadar büyüktür ki, "çalışma hakkı"nı izah için sadece gözlem yeteri kadar izahtır.

"Aile nizamı aleyhine cürümler" bölümü, aile müessesesini izah eden ekonomik, sosyal veya hissi unsurlardan hangisi üstün gelirse ona göre tanzim edilmelidir. Aile müessesesinde "sosyal hayatın ahlaki temeli"ni görmek haksız değildir. Fakat ailenin artık ekonomik anlamda koruyucu olduğu için savunulan bir müessese olmaktan çıktığı da aşikardır. Buna mukabil aile müessesesinin esasını "sevgi" unsurunda bulmak, hiç değişmeyen izah şekli olarak devam etmiştir. O halde "aile nizamı aleyhine cürümler"in suç sayılmasını soyut bir müesseseye karşı suç şeklinde değil, "mağdur"un belirli ve insanca bir "duygu"sunu rencide etmesinde aranmalıdır. "Rahmi şefkatle bağdaşamayan muamele" veya benzeri fiiller hakkında aynı şekilde düşünmek doğru olur. Bu ölçü, soyut aile kavramile mübalağalı ve zahiren haklı müdahaleleri önleyecektir. Bu çeşit suçlarda kanuni ve şekli anlamda "aile"nin değil, gerçekten bir "aile"nin mevcut olduğunu - bir ön mesele gibi - hakimin evvela teşhis etmesi, bundan sonra bu çeşit suçların kabulü yolunda bir sisteme ihtiyaç vardır. Ceza hukukunda "gerçeklik esası" her konuda eşitlikle uygulanmalıdır.

"Devletin şahsiyetine karşı suçlar" bölümünde "tehlike suçu" diye izah edilen hükümlerde mübalağa ve şüphecilik hakimdir. "Devletin kendini koruma hakkı"nın sınırsızlığı iddia edilemez. "Deletten geriye ne kalırsa ferdin hakkıdır" anlayışı hukuk değildir. Devletin ceza hükümleri sayesinde korunmasile, fertlerin siyasi hak ve hürriyetleri arasındaki sınırın bir esası olmak lazımdır. Hukuka, en geniş anlamile, aykırılık ölçüsü, bu alanda en iyi dengeyi sağlayabilecektir. Herhalde tipikliğin asgari vuzuha kavuşamadığı bu çeşit suçlarda, ne istendiği bilinmeden konulan bu hü-

kümlerde, hukuki, olağanüstü tahrip gücü saklıdır. Fakat unutmamak lazımdır ki "insan, toplumun ve kuruluşların kudretile ebedi zıtlık içinde kalabilmiş, nihayet insanlığını korumayı öğrenebilmiştir".

"GECİKMELİ İTHAM" VE MÜDAFİİN HAKLARI

1) **Konu:** Tanık olarak dinlenen bir kimse sonradan sanık sıfatı ile yargılanabilir mi? (1). Eğer "sorgu" yalnız soruşturma aracı değil, aynı zamanda savunma aracı ise bir kimsenin sanık olarak geç itham edilmiş olmasında sakınca görmek mümkündür. Kaldı ki "sanık" usul hukukunda, "tanık"ın faydalanmadığı bir himayeden (bazı haklardan, müdafiin yardımından) istifade eder. Tanıkların tabi tutulabilecekleri "tazyik tedbirleri" (CMUK. 63) sanıklar hakkında uygulanamaz.

Bu konuda, itham edilmesi gerekli kimselerin bir süre tanık olarak muhafazasında kamu açısından fayda, kişi bakımından sakınca görmek mümkündür. İki menfaatın çatıştığı bu konuda mesele "delil toplamada dürüstlük" (2) kavramı ile ilgilidir.

Sanığı koruyucu usul hükümleri arttıkça "gecikmeli itham"ın sakıncaları artar. Eğer bir usul sisteminde bu nitelikte hükümler yok ise konu hiç bir önem taşımıyacaktır.

"Gecikmeli itham" ın Ulusal Kanuna açıkca aykırı olduğunu ileri sürmek haklı gözükmeyebilir. Fakat sadece Usul Kanunumu-

(1) bk. Spitéri (P.), Le problème des inculpations tardives; Merle (R.) - Vitu (A.), Traité de droit criminel (Paris, 1967), n. 985.

(2) Spitéri, n. 2.

zun "tanıkların dinlenmesi" ile "sanığın sorgusu"nu ayrı hükümlere bağlamış olması dahi böyle bir uygulamanın usulsüzlüğünü ortaya koyar.

Bir ceza davası sonunda verilen mahkumiyet veya beraat kararında o davada tanık olarak dinlenmiş olan kimsenin suçun ortağı veya faili olduğunun, fakat hakkında kamu davası mevcut bulunmadığından bir işlem yapılamadığının kaydedildiğine tatbikatta rastlanmaktadır. Böyle durumların da "gecikmeli itham" sayılması mümkündür.

2) **Müeyyide:** Eğer "gecikmeli itham"a, sanığı haklarından mahrum etmek gayesiyle bilerek sebebiyet verilmiş ise bu oldukça ağır bir kusurdur, yetkinin kötüye kullanılması sayılmalıdır. Eğer böyle bir tutuma delillerin beklenmedik durumlar yaratması sebep olmuş ise bunun bir usul müeyyidesi ile (bozma sebebi sayılması gibi) karşılanması gereklidir. Bazı hallerde sırf bir müdafiin yardımından yoksun bırakılarak, bilgisizliğinden faydalanmak suretiyle bir kimseyi tanık olarak dinlemek ve artık bu tutuma devama lüzum kalmadığı anda ona bundan sonra "sanık" olacağını tebliğ etmek yolundaki uygulamadan şikayet edilmektedir (3). Görülüyor ki "gecikmeli itham"ın müdafilik mesleğine etkili bir yönü de vardır.

Fransız Yargıtayı gecikmeli ithamın gayesi ve neticesinin savunma haklarının ihlalini teşkil etmesi halinde usule aykırılık ve "ağır kusur"un mevcut olduğuna karar vermiştir (4).

(3) bk. Merle - Vitu, n. 985.
(4) Fransız Yg. Kararı: 26.10.1964; bk. Merle - Vitu, s. 934, nt. 3.

3) **İthamı istemek hakkı:** Bir kimse "tanık" değil, "sanık" olarak sorguya çekilmesini istemek (itham edilmesini istemek) hakkına sahip midir? Usul Kanunumuzda böyle bir imkan açıkca gösterilmiş değildir. Fakat doktrinde usul kanunlarındaki birhükümden (bir şahidin, kendisine sorulan ve vereceği cevap ile kendisini ceza takibine uğratabilecek suallere cevap vermekten çekinebileceği hükmünden) (CMUK. 50) kendisinin sanık sayılmasını istemek yolunda bir "hak" sahibi olduğunu ileri süren bir görüş vardır (5).

4) **Terbir:** "gecikmeli itham"a karşı, eksik de olsa, şöyle bir tedbirin şimdilik içtihad yoluyla, alınması mümkündür: Sonradan sanık olarak itham edilenin tanık olarak evvelce vermiş olduğu ifadelerin hükme mesnet sayılamıyacağı neticesine varılmalıdır. Nasıl tanıklıktan sonradan çekilen kimsenin evvelki ifadeleri okunamazsa (CMUK. 245) buna "kıyas"la böyle bir içtihadın tesisi mümkün sayılabilir.

(5) bk. Spitéri, n. 7.

"TÜRK MİLLETİ ADINA.." DEYİMİ

Anayasamızın 7 nci maddesine göre, "Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır". Bu hüküm, yetkinin "millet"den geldiğini göstermek için konulmuştur (1).

Bazı hukuk mahkemeleri ve Askeri Yargıtay (2) kararlarının başında bu deyime yer vermektedirler. Tatbikatta: "Türk ulusu (bazı kararlarda Türk milleti) adına yargılamaya", "Türk milleti adına yargılamaya ve karar vermeğe", bazı kararlarda ise "Türk milleti adına adalet dağıtmağa" yetkili. ..... mahkemesi, ibaresine raslanmakta, Danıştay kararlarında ise "Türk milleti adına hüküm veren..." deyimi tercih edilmektedir.

Ceza mahkemeleri ve Yargıtay ceza daireleri, Anayasa Mahkemesi ise hükümlerinin başında böyle bir deyime yer vermemektedirler.

Alman Anayasasında, "bütün kuvvetlerin halkdan geldiği" yolundaki hükme dayanan Alman mahkemeleri "hükümlerin millet

(1) Bk. Danıştay K. 1: "Danıştay, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş yüksek idare mahkemesi..."; bk. Giannattisio (C.) la magistratura, commentario sistemotico alla contituzione İtaliana, II (Frenze, 1950), s. 175.

(2) Örnek için bk. RG. 28.1.1969

adına verildiğini" zikretmektedirler. Fakat doktrin ve içtihad bu kaydın unutulmasını hükmün muteberliğini kaldırıcı bir sebep saymamaktadır (3).

Bu deyimin kullanılması mı, kullanılmaması mı daha isabetlidir? Kullanılacak ise her mahkemenin bunu kullanmak veya kullanmamakta serbest olduğu düşünülebilir mi?

"Millet adına" formülünün bir anlamı olmak gerekir, bu deyimde "millet" soyut olarak kullanılmamıştır. Sanıkları "millet", kendihakimleri eliyle yargılamaktadır. Bu formülün anlamı milletin yargıya katılmasına inhisar etmemektedir, yargılayan millettir (4).

Eğer milletce yargılama esas ise "millet adına hakimler eliyle yargılama"nın bu esasa uygunluğu üzerinde durmak lazımdır. Yüksek Hakimler Kurulunun teşkili sebebi sadece hakimlerin bağımsızlığını sağlamak değildir. Bunu sağlamak zorunluğu ile beraber Kurulun millet adına yargının gereklerini de sağlayacağı ümit edilmiştir. Bu prensibin kabulü halinde, Yüksek Hakimler Kurulunun Teşkili Usulü hakkındaki Anayasa hükümlerinin çelişmeli olduğu ve dolayısiyle Kurulun işlemesinde bu prensibi gereği gibi yansıtamadığı iddia edilebilir.

Anayasa "halk adına" değil, "millet adına" yarglamadan bahsetmektedir. "Egemenliğin Türk milletinde olduğu" kuralı ile, yargı yetkisinin "Türk milleti adına" kullanılacağı deyimine ilişkin (Anayasa 4, 7) Anayasa hukuku anlayışı insicamlıdır (5).

(3) Örnek için bk. RG. 28.1.1969
(4) kşz. Giannattisio, s. 175.
(5) bk. Arsel (İ.), Anayasa Hukuku (Demokrasi), (2. Bası, İstanbul 1968), s. 167; kşz. Burdeau (G.), La démocratie (Paris, 1966), ss. 36.

İkinci Dünya Harbinden sonra işgal kuvvetleri, Alman mahkemelerinin "Alman milleti adına" ibaresini değil, "Hukuk adına" deyimini kullanmalarını emretmişti. Bu örnek iki kavram arasındaki ilişkiyi gösterir.

"Türk milleti adına" deyiminin kullanılmamasının daha isabetli olacağını sanıyoruz. Bir boşanma ilamında Türk milleti adına yargılamadan bahsedilirken ölüm cezası veren bir Ağır Ceza Mahkemesinin bundan söz etmemesi şaşırtıcıdır. Türk milleti adına deyimi ile başlayan bir hükmün bu deyimi kullanmayan bir Yargıtay kararı ile bozulduğu farzedilsin. Bu izahsız bir durum değil midir?

Anayasa hükmü topluca yargılamanın Türk milleti adına olacağını bildirdiğine göre bu bütünü temsil iddiası anlamına gelen, münferit tutumlar isabetli sayılamaz. Kaldı ki Anayasanın gerekçesinde, "Yargının Türk Milleti adına genel bir yetki" olduğu açıklanmıştır.

Yargının "millet adına" olması kuralının mahkemelerin derecesine ve çeşidine göre yorumlanmasına imkan yoktur. Yargı bahis konusu olunca tüm mahkemelerce yargılama "millet adına" olacaktır. Bu açıdan "Anayasa Mahkemesi" yargılaması da millet adınadır (6). "Yargı yetkisinin, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı" kuralı Anayasamızda "genel esaslar" bölümünde yer almış, yargı hakkındaki hükümleri gösteren bölüm bu esasın sadece uygulanmasına ilişkin bulunmuştur (7).

(6) bk. Giannattisio, s. 456.

(7) Arsel (İ), Türk Anayasasının Umumi Esasları, s. 419; Esen (B. N.), Anayasa Mahkemesine Göre Türk Anayasa Hukuku Anlayışı (Ankara 1966), s. 89.

BİRDEN ZİYADE SANIĞIN MÜDAFİLİĞİ

Ceza Usulü Kanununun 142. maddesine göre, "Birden fazla maznunların menfaatleri birbirine uygun ise hepsinin müdafaası bir müdafie tevdi olunabilir". Bu hüküm re'sen seçilen müdafileri de kapsar.

Bir sanığın dilediği adedde müdafi tutulabileceği kuraldır. Usul Kanununun 136. maddesine göre sanık: "Bir veya birden ziyade müdafiin yardımına müracaat edebilir". Fakat aynı müdafiin birden ziyade sanığın savunmasını alabileceğine ilişkin böylesine açık bir hüküm yoktur. Kanunun 142. maddesinin lafzına nazaran her sanığın bir müdafii olabileceği, savunmanın aynı müdafide birleşmesi için "menfaat uygunluğu" şartının aranması gerektiği anlamı çıkmaktadır.

Bağdaşmazlık sebebi, sanıklar bakımından "menfaat zıtlığı" mıdır? Kanunda sanıkların "menfaatleri birbirine uygun ise" aynı müdafiin görev alabileceği zikredilmektedir. Kanun müşterek müdafilik için "müsbet şart" olarak "menfaat uygunluğu"nu aramış gibidir. Buna mukabil mehaz kanunda (§ 146) kullanılan ve "savunma menfaatı çatışmıyorsa" anlamına gelen deyim "savunma icaplarına aykırı bulunmamak", "müdafilik vazifesine aykırı düşmemek" şeklinde anlaşılmaktadır (1). "Menfaat zıtlığı" kavramı ise

(1) bk. Kantar (Usul), s. 122; Schwarz-Taşkın, § 146; Daguin-Arıkan (Ankara, 1951).

değişik anlamdadır. Birbirine zıt menfaatler, birbirine uygun değildir. Bu sebeple iki sanıktan biri suçu kendisinin değil diğerinin işlediğini iddia suretiyle "atfi cürüm"de bulunuyorsa menfaatleri zıt demektir. "Atfi cürüm varsa ayrı müdafi lazımdır" (2). Fakat birbirine zıt olmayan menfaatler her zaman birbirine uygun sayılamaz. İki sanıktan birinin suçunu ikrar etmesi ve ikrarında suçu diğer sanık ile beraber işlediklerini bildirmesi halinde menfaatlerde zıtlık yoktur. Fakat bu iki sanığı birlikte savunma zorluğu açıkça görülür. Bu durum karşısında kanunun kullandığı "menfaat uygunluğu" deyimini -mehaz kanunda olduğu gibi- "savunma icapları" ile takdir etmek lazımdır. Kanunun değiştirilmesi halinde en isabetli deyim "savunmalarda bağdaşmazlık" olacaktır (3), bu terim "menfaat uygunluğu", "menfaat çatışması" gibi deyimlerden daha isabetle konunun gerçek anlamını yansıtmaktadır. Esasen "menfaat" kelimesi bu konuda eksik anlamlıdır.

Avukatlık Kanunu (m. 27) "aynı işte menfaatı zıt" tarafların müdafiliğinin alınamıyacağını bildirmektedir. Bu ifadenin dahi - ceza davalarında - isabetli olduğu söylenemez.

Bağdaşmazlığın ölçüsü şu olmalıdır: Mantık kurallarınca eğer sanıklardan birinin savunmasının doğru olarak kabulü diğerinin reddini gerektiriyorsa bağdaşmazlık vardır (4).

Bağdaşmazlığı kim takdir edecektir? Birden ziyade sanığın savunmasını alan müdafiin bağdaşmazlığı evvela kendi "mesleki vicdan"ına göre teemmül etmesi gerekir. Fakat bunun sadece müdafie ait yetki olduğu sanılmamalıdır. Bağdaşmazlık bulunup bulun-

(2) 4. CD., 11.3.1930, K. 1161 (bk. Perinçek-Tüzün CMUK, Ankara 1954, m. 146, nt. 1).
(3) bk. Carnelutti (Lezioni ....), II. s. 172.
(4) bk. Carnelutti (Lezioni .....), II, s. 172.

madığına talep üzerine veya re'sen mahkemece de karar verilebilir. Yalnız mahkemenin bu kararın tercih edilecek sanığı da tayin şeklinde veya savunmaya baskı anlamına gelecek tarzda olmaması lazımdır. Mahkemenin bağdaşmazlık hakkındaki kararına "itiraz" mümkündür (5). Her ne kadar bu karar bir "mahkeme kararı" ise de - bir bakıma - "üçüncü şahıslara taallük eden karar"lardandır (CMUK. 298/2).

Bağdaşmazlık sonradan hasıl olursa müdafiin sanıklarından birini tercih suretiyle göreve devam etmesi tatbikatta mümkün görülmektedir. Her iki sanığın isnadı red şeklinde olan ifadelerden dönerek "atfi cürüm"e başlamaları halinde bağdaşmazlık sonradan hasıl olmuştur. Müdafi için tercih zaruri hale gelir. Fakat böyle hallerde terk edilen ile tercih edilen sanık arasında "tercih sebebi" düşündürücüdür. Ayrıca o ana kadar müdafie intikal etmiş "meslek sırları" bakımından güç durumlar hasıl olabilir. Sonradan husule gelen bağdaşmazlıkta dahi müdafiin tamamiyle çekilmesi "meslek kuralları"na daha uygundur.

İtalyan Ceza Usulü Kanununda, Kanunumuz hükmüne benzer bir hükme rastlanmaktadır: İtalyan Usul Kanununa (m. 133) göre: "Eğer bağdaşmazlık yoksa birden ziyade sanığın savunması müşterek bir müdafie tevdi edilebilir". Aynı kanuna göre (m. 133) bağdaşmazlık iddiasını bunda menfaati olanın, öğrendiğinde dermeyan etmesi ve herhalde bu iddiasını usul muamelelerini talik etmeksizin yeni müdafiin takibine elverişli zaman içinde ileri sürülmesi lazımdır. Aksi takdirde kanun yolunda bunu bir bozma veya itiraz sebebi olarak kullanamaz.

(5) Schwarz-Taşkın, § 146.

İtalyan Anayasa Mahkemesi zamanında dermeyan edilmeyen bağdaşmazlık iddiasının kanun yolunda da artık ileri sürülemiyeceği yolundaki kanun hükmünü Anayasaya aykırı bulmuştur, gösterilen sebep şudur: "Menfaat çatışması savunmayı kötürümleştirir ve bağdaşmazlığı, sanığın yardımdan mahrumiyetine inkılap ettirir." (6)

Bağdaşmazlığın aynı davanın kesin hükümle sonuçlanmasına kadar süreceği düşünülebilir. Fakaz bazı hallerde bir sanık hakkında hüküm kesinleşmiş olmasına rağmen diğer sanık hakkında henüz dava açılmamış olabilir. Davada sanığın suçun faili olmadığının anlaşılması ile beraetine karar verilmesinden sonra suçlu olduğu sanılan diğer bir sanık hakkında dava açılması halinde bu iki davanın birbirine ilgisiz olduğu söylenemez" Bir sanığın müdafiliğini yapan veya yapmış kimsenin diğer bir sanığın müdafiliğini yapabilmesi, menfaatlerinin uygun olması şartiyle mümkündür" (7). Bu iki davaya Avukatlık Kanunu gereğince "aynı olmayan iş" denilemez (8). Böyle durumlarda evvelki davanın sanığı hakkındaki beraat kararını temyiz dahi etmiş aynı savcının kararın tasdikinden sonra diğer sanığı itham etmesinde düşündürücü bir yön yok değildir. Fakat herhalde müdafi için böyle bir duruma düşmek için vazife zarureti dahi yoktur (9). Savcılık makamının teklifi bir zaruret sayılabilir. Fakat itham - savunma eşitliği bir prensip ise konuya makul bir çözüm yolu bulunmak lazımdır.

---

(6) İtalyan Anayasa Mahkemesi Kararı: 27 Novembre 1959; bk. Archivio penale, 1960, II, nt; bk Lattanzi (G.) i codici penali (Milano, 1962), m. 133, nt; kşz. De Marsico (A.), Lezioni di diritto processuale penale (Napoli, 1955), n. 66.

(7) Kunter (N.), Ceza Muhakemesi Hukuku (3. bası, İstanbul 1967) n. 252.

(8) Avukatlık K. 27.

(9) bk. Carnalutti (F.), Lezioni sul processo penale, II, s. 171.

"Bağdaşmazlık"ın savunma görevine imkan vermemesi "hakimin davaya bakmaktan memnuiyeti"ne benzer. Bu hal müdafilikten "memnuniyet" sebebidir. Memnuiyet - savunmanın kamu niteliği sebebiyle - tarafların rızası ile etkisiz hale getirilmesi mümkün değildir. Bu sebeple İtalyan Usulündeki gibi buna dair iddiaların bir çeşit "iptidai itirazlar"dan sayılmasında isabet yoktur (10).

(10) bk. De Marsico, n. 67.

ALEYHE BOZMA YASAĞI

a) **Konu:** Kanun yoluna başvurmanın aleyhte netice verilebileceği kabul edilirse, kanun yoluna başvurmaktan çekinen sanığın haksız olan bir mahkumiyete rıza gösterebileceği mahzuru, usul hukukunda "aleyhe bozma yasağı"na "=reformatio in peius) yer vermiştir (1). Ceza usulü hukukunda oldukça eski sayılması mümkün bu kural CMU. Kanunumuzda şöylece ifade olunmuştur: "Hüküm yalnız mahkum (!) tarafından veya onun lehine Cumhuriyet Müddeiumumisi veya 291 inci maddede gösterilen kimseler tarafından temyiz edilmiş ise yeniden verilen hüküm evvelki hükümle tayin edilmiş olan cezadan daha ağır olamaz." (CMUK. 326, f. 3). Aynı kural, "yargılamanın yenilenmesi"nde de kabul olunmuştur (CMUK. 341).

Yasak, bütün fiili konuları incelemek durumunda olan istinaf mahkemesinin kabul edildiği memleketlerde daha fazla önem kazanmaktadır.

Usul Kanunumuzun gerekçesi kuralı şöylece izah etmektedir: "Mahkumun (!) lehine olarak vakı temyiz neticesinde evvelki hüküm ile tayin olunan cezadan daha ağır bir ceza tatbiki kavaidi

(1) Bu kural hakkında özlü bilgi için bk. Kunter (N.), Aleyhte düzeltme yasağı, İst. HF. Derg. 1953, n. 3-4; Aynı yazar: Aleyhte düzeltme yasağı ve vazife cihetinden bozma, İst. HF. Derg. 1951, n. 1-2. Garraud, V, s. 502 "reformatio in peius" terimi ulpiano'nun eserinin bir kısmından alınmıştı, bk. Leone (Trattato ...) III, s. 101.

madelet ve hakkı müktesep mülahazasıyla kabili telif görülmemiştir". Gerekçede "madelet" ve "müktesep hak" esas tutulmaktadır. "Muadelet gibi yüksek bir prensibin yersiz bir tatbikatı" olarak yerilen bu gerekçe kuralı izah edemez. "Amme intizamının, cemiyet müdafaasının bahis mevzuu olduğu ceza hukukunda hep suçlunun lehine gidilmesi fikri, soysuzlaşmış bir merhametin ifadesinden başka bir şey değildir" (2). "Müktesep hak" anlayışı ile kuralı izahta (3) isabet yoktur. Esasen "kamu düzeni"ni korumakla görevli ceza hukukunda "müktesep hak" kavramının (4) benimsenmesine imkan görülemez. "Suçlunun müktesep hakkından bahsedilmesi, bir diğer söyleyişle suçun hak kazandıran bir vasıta olması, ahlakla, hukukla kabili telif değildir. Müktesep hak fikri, ceza adaletinin hukuki, ahlaki ve içtimai esaslarına aykırıdır" (5). "CMUK.'nda müktesep hak diye bir kaide yoktur" (6).

b) **Kural lehindeki düşünceler:** İlk mahkemece verilen hükmün yalnız sanık veya onun lehine savcı (veya muayyen kişiler) tarafından temyizi halinde sanığın aleyhine bozulamıyacağı kuralını, yukarıda gösterilen resmi gerekçe ile izah imkansızlığı karşısında doktrindeki düşünceleri özetlemek gerekli görülmüştür:

a') **Vicahilik:** Aleyhe bozma yasağı kendi başına izah edilemez. Bu yasağı, usul hukukunun bazı prensiplerinden çıkarmak lazımdır. Usul hukukunda "vicahilik prensibi" esastır. Sanık, aleyhinde olan hususlar hakkında "savunma"sını bildirmek hakkına

(2) Kunter (s.g. makale), s. 669.
(3) Taner, s. 393, CGK. 28.2.938, 62/92 (Bu karar için bk. Kunter, s.g. makale, s. 671).
(4) bk. Erem, Türk ceza hukuku, § 13, 144.
(5) Ferri, principii di diritto criminale, s. 149 (bk. Kunter, s.g. makale, s. 670).
(6) CGK. 28.2.1938, 62/92.

sahiptir. Eğer aleyhe bozma yasağı olmazsa, savunması alınmaksızın sanık aleyhine bir karar verilmiş olacaktır (7).

b') **Talep dışı karar:** Ceza davasını, hukuk davasına benzeten bir anlayışa göre, yalnız sanığın temyiz yoluna başvurmuş olmasına rağmen hükmün aleyhine bozulması davacı kişinin lehine, talebi olmadığı halde bir karar verilmesi anlamına gelecektir (8). Ceza usulünde "talep"in zaruri olmadığı düşünülürse bu anlayışın isabetsizliği ortaya çıkacaktır.

c') **Kanun yolundan beklenen fayda:** İlgilinin, bekleyebileceği bir faydanın mevcut olması kanun yoluna başvurmanın ön şartı olmasınanazaran, hükmün aleyhe bozulması bu şartın gerçekleşmediğini, dolayısiyle kararın aleyhe bozulamıyacağını gösterir (9).

c) **Kural aleyhindeki düşünceler:** Aleyhe bozma yasağının izahı kolay değildir. Kunter şu kanaattadır: "CMUK.'nda kabul edilmiş olan ve kabili müdafaa olmayan aleyhe düzeltme yasağının biran önce kanundan çıkarılması temenni olunmuştur" (10). Kuralın aleyhindeki düşünceler şöyle özetlenebilir:

a') **Kanun iradesine aykırılık:** Aleyhe bozma yasağı neticede kanunu ihlal etmek demektir. Delitala'nın fikrine göre (11) bu

(7) bk. Carulli (N.), İ poteri del giudice d'appello in riferimento alla diversa qualificazione giuridica del fatto (Riv. İtaliana di diritto e procedura penale, 1960, ss. 72).
(8) bk. Kunter (s.g. makale), s. 667.
(9) bk. Pisani (M.), il divieto della "reformatio in peius" nel processo penale İtaliano (Milano, 1967), s. 47.
(10) Kunter (s.g. makale), s. 679.
(11) Delitalo, il divieto della reformatio in peius nel processo penale (Milano, 1927), ss. 213.

yasak ceza usulünün normal yönüne aykıdır. Zira ceza hukukunun normal yönü kanun iradesinin müşahhas hadiselerde gerçekleşmesidir. Yasağın verdiği sonuç şudur: Suç - ceza - sorum gibi kavramlar arasında kanunun kabul ettiği denge bozulmuş olacaktır. Bu suretle usul hukukunda kabul edilen bir kural ceza hukukundaki diğer bir kuralı etkisiz hale getirmiş olmaktadır.

b') **Üst mahkemenin bağlanması:** Gördüğü hataya rağmen kararı bozamamak, hükmü veren mahkemenin üstündeki mahkemenin vazifesini, otomatik şekilde daraltmış olmaktadır. Bu suretle suçlar arasında fark görmeyen bir çeşit "kanuni azaltıcı sebep" meydana gelmektedir. Usul kanunundan gelen azaltıcı sebep ise izahsızdır.

c') **Usul hukukunun insicamı:** Aleyhe bozma yasağı bu insicamı bozmaktadır. Suç vasfında değişiklik halinde ilk ithamdakinden daha ağır bir cezanın verilmesi imkanı (CMUK. 258) karşısında bahis konusu yasak izahsız kalmaktadır. İtham varakasında yazılı "fiil" ve "sanık" aynı kaldığı halde (CMUK. 150) faile eksik ceza tayinini haksız bulmak kabildir (12).

ç) **Sonuç:** Aleyhe bozma yasağı hakkında yukardaki zıt düşüncelerden şöyle bir sonuca varmak mümkündür:

Aleyhe kanun değişikliğinin dahi geçmişe etkisizliğini kabul eden bir sistm içinde (TCK. 2) aleyhe bozma yasağı yadırganmamalıdır (13). "İtham sistemi" esas tutulunca yasağı kabul etmemek "savunma hukuku"na yeteri değeri vermemek olur. Kuralı, "üma-

(12) bk. Pisani, s. 124.
(13) Pisani, s. 50, bk. 53, nt. 29.

nist usul hukuku"na doğru yürüyüşün bir kazancı sayan düşünce (14) isabetsiz değildir. Aleyhe bozma yasağı "hukuk devleti", "demokratik devlet" kurallarının sağladığı teminatlara dahildir. Ceza usulünü "kuvvetli devlet" (Machtsstaat) ın bir aracı sayan Nazi hukuku yasağı reddetmişti (15).

Bu düşüncelere rağmen aleyhe bozma yasağı hakkındaki usul kanunu hükmünün yorumlanmasında tenkitlerin haklı yönü gözden uzak tutulmamalıdır.

Bu yasağın gerektirmediği hususları benimsemek suretiyle teşmil isabetli değildir. Maddi hatalar düşünülsün. Aleyhe düzeltme yasağı bunlardan istifadeyi sağlıyacak olursa bu bir hükmü aleyhe bozmak değil, kanunun açık hükmüne rağmen bir çeşit lehe bozmak (reformatio in melius)tır. Yasağa ait kuralda bu anlam yoktur. Hatadan istifade - bu hata hakimin olsa dahi- korunmuş olamaz.

Aleyhe düzeltme yasağının bir "istisna" olduğu, üst mahkeme hakiminin görevini bir bakıma sınırladığı unutulmamalıdır. Bu nitelikteki hükümlerin dar yorumu gereklidir. Yasağın uygulanmasına ait olan bölümde bu anlayışa göre sonuçlara varmak istenmiştir. Yasak yalnız temyiz yolu içindir. Diğer "usul çareleri" için "mesela CMUK. 402, 403) uygulanamaz.

d) **Yasağın uygulanması:** Kanun "yeniden verilen hüküm evvelki hükümle tayin edilmiş olan cezadan daha ağır olamaz" "CMUK. 326, f. 3) hükmünü koymuştur.

a') **Ceza:** Bu hükme göre karşılaştırma iki ceza arasında olacaktır. Evvelki ve sonraki kanun hükümlerinden hangisinin ağır

(14) Bettiol (istituzioni ...), s. 138, 220 (bk. Pisani, s. 61, nt. 44).
(15) bk. Pisani, s. 61, nt. 44.

olduğunu tayinde (TCK. 2) kullanılan maddi ceza hukuku kurallarından aleyhe bozma yasağı konusunda da faydalanmak mümkündür.

Cezayı arttıracağı için ilk mahkemenin, teşebbüs kabul ettiği fiil tamamlanmış suç, basit suç kabul ettiğini şiddet sebepli suç olarak bozmak yasağa aykırı düşer. İlk mahkemece kabul edilmemiş teselsülün (TCK. 80) bilahare kabulü mümkün değildir.

b') **Asli - mütemmim - fer'i ceza:** Bunların ayrı ayrı incelenmesi lazımdır.

(a) **Mütemmim Ceza:** Yasağın, ancak hakimin mahkumiyet kararında gösterdiği cezalar bakımından etkili olduğunu ileri sürenler vardır. Böyle düşünülünce "kanuni netice" olduklarından "mütemmim cezalar"ın yasağın dışında kaldıklarını kabul etmek gerekecektir.

Diğer bir anlayışa göre mütemmim cezaların uygulanmalarındaki otomatikliğe rağmen bir ceza oldukları muhakkaktır. Yasağın dışında kalmamaları lazımdır.

Konu ayrılarak çözülmelidir: Eğer hakim, verdiği asli cezanın gerektirdiği mütemmim cezayı kararında göstermemiş ise Yargıtayın buna ilişmesi kuralı ihlal sayılmaz. Zira cezai neticeler kararda gösterilmeseler dahi kendiliklerinden uygulanacaktır. Fakat hakimin verdiği asli ceza esasen kanuni netice doğuruyorsa yasağı asli cezaya hasredip mütemmim cezayı bundan hariç bırakmak doğru olmıyacaktır.

(b) **Fer'i ceza:** Hakim kanuna göre hükmedilmesi zorunlu bir fer'i cezayı hükmünde göstermemiş ise bu husus yasak dışıdır. Fakat takdire bağlı bir tahfif sebebi bahis konusu ise aleyhe düzeltme yapılamıyacaktır.

c') **Emniyet tedbirleri:** Usul kanunu yeni hükmün eskisine nazaran "ceza" bakımından ağır olamıyacağını (CMUK. 326, f. 3) bildirmesine göre "emniyet tedbirleri"nin yasak dışında kaldığını ileri sürmek mümkündür. Bununla beraber trafik ehliyetinin alınması (6085 sayılı K. 60/E), müsadere gibi "tedbirler"in kararda gösterilmemesi halinde, yalnız sanığın temyizinde aleyhe bozma konusu olamıyacağına karar verilmiştir (16).

ç') **Kanuni lütuflar:** Bazı yabancı kanunlar (İtalyan CMUK. 515) üst mahkemenin "kanuni lütufları" geri alamıyacağını da açık bir hükümle göstermişlerdir. Kanunumuzda sadece "ceza"dan bahsolunmaktadır. Fakat "ceza" bakımından yasağı kabul eden bir kanunun "kanuni lütufları" bakımından bunu reddettiğini ileri sürmek imkansızdır. Fakat "maddi hata" sayılması mümkün hallerde aynı şekilde düşünülemez.

d') **Vasıf değişikliği:** Üst mahkeme, hükmü daha ağır bir vasıfta görerek bozabilecek, fakat bu bozma gerek ceza, gerek cezai neticeler bakımından aleyhe etkili olamıyacaktır. "Yalnız sanığın temyiz etmiş olmasının, suç vasfi bakımından bozma kararı verilmesine engel olamıyacağı, yalnız ceza miktarının aşılamıyacağı" içtihad olunmuştur (17). Aynı anlayış içinde, evvelki hükmün Af Kanunundan faydalanması ve yalnız sanık tarafından temyiz olunması halinde Af Kanununun kapsamadığı bir vasfa göre bozmanın aftan istifadeyi kaldırmıyacağına karar verilmiştir (18). Fakat "Af Kanununun sanığa uygulanıp uygulanmamasında suçun

(16) 5 CD. 6.6.966, 1520/8.
(17) CGK. 11.5.964, 212/209.
(18) CGK. 12.6.967, 19/52; 1 CD. 3.5.967, 863/1419.

belirtilecek gerçek niteliğinin etkisi olabileceği"ni kabul eden karar (19) diğeri ile tezat halindedir.

e) **Maddi hatalar:** Yalnız sanığın temyizi halinde, ilk mahkemenin kabul ettiği "maddi hatalar", (mesela tecil) bunların uygulanması için kanunun aradığı şartların bulunmadığı gerekçesi ile, Temyiz Mahkemesince geri alınabilir mi? İlk mahkeme sanık hakkında o suç için kanunun kabul ettiği asgari cezanın altında bir ceza vermiş veya muayyen bir suç için hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte para cezası vermek icabederken para cezası hükmedilmesinin unutulmuş olması gibi hallerde dahi aleyhe düzeltme yasağı mevcut sayılacak mıdır? Hata daha açık olabilir, suçluya hakimin kanunun gösterdiği cezadan başka bir ceza veya kanunda hiç gösterilmemiş bir ceza (TCK. 11) verilmiş olması, temel ceza üzerinden yapılan arttırma, indirmede hesap hatası yapılması gibi. Maddi hataların yasağın dışında kabulü doğru olacaktır.

Yargıtay "ilk hükmün yalnız sanık tarafından temyiz edilmiş ve yanlış uygulama sanık lehine kazanılmış hak doğurmuş" olduğu (20) gerekçesi ile maddi hataları dahi yasağa dahil saymakla bu kuralı izah eden fikirlere aykırı bir yön seçmiştir. "Hesap hataları"nı yasağa dahil sayan içtihad ise (21) pek mahzurludur.

f) **Usulden bozmalar:** Aleyhe bozma yasağının etkisi kanunda tahdit edildiğine göre usulden bozmalar mümkün görülmek lazımdır. Bu sebeple yalnız sanık tarafından temyiz edilmiş bir hüküm daha üst dereceli bir mahkemede davanın görülmesi gerekçesiyle bozulabilecek, fakat neticede ilk verilenden daha ağır ceza ve-

(19) CGK. 11.5.964, 212/209.
(20) CGK. 29.6.964, 316/306.
(21) CGK. 21.1.944, 13032/287.

rilemiyecektir. Bununla beraber bazı konularda tereddüt etmek mümkündür.

Bozma sebebi evvelki hükmü ortadan kaldıracak nitelikte ise yeni baştan bir soruşturma ve yeni bir hüküm zaruridir. Evvelki hükmün mevcut sayılamıyacağı hallerde eskisinden daha ağır bir ceza verilebileceği düşünülebilir. Fakat içtihat bu anlayışı kabul etmemiştir. "Vazifesiz mahkemenin verdiği hükmün dahi bozulmasında yasağa riayet edileceği" (22) içtihad olunmuştur.

Evvelki hükmün sanık aleyhine savcı tarafından da temyiz edilmesi ve Yargıtayın kararı - sair cihetleri mahfuz tutmadan- usulden bozması halinde mahkemenin evvelkinden daha ağır ceza verememesi yolundaki tatbikat dahi Usulün 326 ncı maddesine istinad ettirilmektedir ki izahı müşküldür. Müessir fiil mağduru hakkında "kesin rapor" beklenmeksizin verilen kararın yalnız sanık tarafından temyizi ve dosyanın temyiz safhasında iken kesin raporun geldiği hallerde "müktesep hak"dan bahsetmek (23) isabetli değildir.

(22) İçt. Bir. 152. 950, 1/4.
(23) kşz. CGK. 13.4.964, 154/167.

BİLGİSAYAR SUÇLARI VE TÜRK CEZA KANUNU

Tekniğin etkisi insan yaşamını değiştirmiş, yeni sorunlar ortaya atmıştır. Bilgisayarın kullanılması, bilgisayarı kullanan kişinin benimsediği formül, bazı "veriler" sorun yarattı. Bu veriler bir değerdir ve program sahibinin "eser"i sayılır. Bir çeşit "telif hakkı" akla getirir.

O halde program ve veriler hakkında suç işlenmesi mümkündür. Bu suçlara "Bilgisayar virüsü" adı verilmektedir.

Türk Ceza Kanununu değiştiren 6.6.1991 günlü 3756 sayılı yasa (R.G. 14.6.1991) oldukça ileri bir sistem getirmiş, Bilgisayar suçlarını öngören, 525 a, 525 b, 525 c, 525 d, maddeleri kabul etmiştir. Bu maddelerin açıklanmasına geçmeden evvel genel bazı bilgilerin verilmesinde fayda vardır.

Bilgisayar giderek gündelik yaşamın bir parçası durumuna gelirken, yeni bir suç türü de ortaya çıktı. Bir bilgisayar sistemine girip program veya verilerin ele geçirilmesi ve bunların kişisel çıkarlar için kullanılması olanaklı hale geldi. Bir özel kuruluşun bilgisayar sistemine girip bu kuruluşa ait ticari bilgilerin elde edilmesi ve kullanılması gibi durumların gündeme gelmesi üzerine, suçlar konusunda yasal bir düzenleme yapılması gereği ortaya çıktı.

I. GENEL ANLAMDA BİLGİSAYAR

a) Giriş:

"Sibernetik", "Enformatik", "Bilgisayar", "Kompüter" hepsinin arkasında yer alan şudur: Makine.

Mühim olan, hangi konu için ne gibi bilgilerin derlenmesinin gerekli olacağını tayin etmektir. Ne için kullanılacakları iyice saptanmamış bilgileri toplamak, sadece bir bilgi yığını elde etmekle sonuçlanır. "Kompüterler" (1) sadece "bilgi işlem makinaları" diye tanımlanabilir (2). Kompüterlerin üç büyük faydası vardır. Hız, güvenilirlik, çok yönlü kullanma.

Makine-insan ilişkisinin psikolojik açıdan incelenmesi (Ergonomie) ayrı bir uzmanlık haline geldi. Bu konu sibernetikten farklıdır. Üretim aracı olarak makinenin ekonomik eleştirisi de ayrıca incelenmiştir (3).

Enformatiğe karşı çıkmak gelişmeye sırt çevirmeye eşittir. Enformatik "Hukuka uygulanırsa hukukta reform başarılabilir mi? Başarılamaz. Çünkü reform ilkelerde değişiktir. Bunu makine ya-

(1) Batı'da bilgisayar'ın adı "computer"dir. Bu ingilizce sözcük hemen bütün dünya dillerine girmiştir, hesaplamak fiilinden üretilmiştir, anlamı "hesaplayıcı"dır.

(2) bk. Uman (N.), Bilgi işleme kompüterler (Ankara, 1973), s. 13, Akma (T.), Sibernetik bilimde Devrim (Banka ve Ticraet Hukuku Estitüsü) n. 104, İrtem (A.), Sibernetik İlminin Ana Hatları, Klinik Sempozyum (İstanbul 1965).

(3) De Mentmobin (M.), Les Systemes homme-Machines, (Paris, 1967) s. 1.

pamaz. Çünki makine kendiliğinden düşünemez. Fakat enformatiğin hukuka etkisi büyük olacaktır (4).

b) Avrupa Konseyi:

"Ülkemizin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyinin konunun üzerinde duyarlılıkla durduğu ve üye ülkelerden kişiye kendi kaydını görme hakkının tanınmasını istediği bilinmektedir" (5).

Bu kayda kişilerin mahremiyeti ile ilgili bilgilerin kaydedilmemesi, bilgilerin kanunsuz ve hileli yollardan elde edilmemesi, kişilerin kendileri ile ilgili bilgileri öğrenme hakkının tanınması, elektronik bilgi bankalarının, bilgileri öğrenmeye hakkı olmayanların bunu öğrenmelerine ve kötü amaçlar için kullanmalarına mani olacak, sağlam bir güvenlik sistemine başvurmaları, meslek sırrı kuralına titizlikle uyulması, bazı bilgilerin belli bir süreden sonra saklanmaması ve kullanılmaması, doğru olmayan bilgilerin düzeltilmesi Güvenlik kurulu kararı gereğidir.

II. SUÇ TİPLERİ

Adalet Bakanlığı tasarısının gerekçesinde (s. 392) suçlara ilişkin hükümlerin "Bilişim alanında suçlar" başlıklı dokuzuncu bölümde yer aldığı bildirilmekte ve Bilişim alanı tanımlanmaktadır. Tanım şudur: "Bilgileri toplayıp depo ettikten sonra bunları otomatik olarak işleme tabi tutma sistemlerinden oluşan alan".

---

(4) Erem (F.), Adalet Psikolojisi (9. Bası, Ankara 1988). bk. Enformatiğin etkileri s. 3987, kuşkular s. 399, geleceğin teşhisi s. 400 yasal önlemler s. 401 "Hukuk düzenimizin iyi işlemesi bakımından hukuk alanında bilişim (informatik) çalışmalarına önem verilmesi ve darboğazların aşılması için bütün olanakların kullanılması zorunludur". Sav (A.) hukuk uygulamasında bilgisayar (Milliyet 4).

(5) Bulut (N.) Hukukta Bilgisayardan yararlanma yolları, s. 5.

Adalet Bakanlığı tasarısı hükümlerinden esinlenen Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı tarafından hazırlanan tasarı alt komisyonda görüşülmüş, bazı değişikliklerle kabul edilmiştir.

Elektronik ve mekanik sistemlerin çalışma düzenlerinin (projelendirilmesi) patent haklarının korunması problemi ortaya çıkmaktadır. Firmalar bu design'lerin hazırlanması için büyük miktarlarda araştırma yapıyorlar. Bazı montajcı firmalar bu parçaları yapan firmalardan satın alıp, bu parçaları değişik bir şekilde biraraya getirip, kendi markalarının altında bilgisayar yapıp satabiliyorlar. Bu sayede birbirine benzer bir sürü bilgisayar piyasaya çıkmış durumdadır. Ancak bu ünitelerden (Örneğin Kalıcı belle-POM) herhangi birinin nasıl iç aksamının yapıldığını ters mühendislikle (reverse engineering) anlayıp bu projelendirmeye benzetmekle bir çeşit bilgi hırsızlığı yapmaktadırlar.

Bilgisayar imalat firmalarında çalışan mühendisler bazen para karşılığı yapılan ve piyasaya çıkartılmamış bir araştırma ürününün inceliklerini rakip firmalara vermektedirler. Bu çok büyük bir sorun halindedir (Industrial espionage). Buna göre işten istifa eden kişiler belirli bir süre işten ayrıldıkları firmaya rakip veya benzer bir firmada çalışma hakları sınırlanmış oluyor.

Bakanlık gerekçesinde şöyle denilmektedir: "Bileşim tekniği çağdaş hayatta büyük süratle yaygınlaştığı için yerleştirilmiş program, veri ve diğer bütün unsurları en büyük hassasiyetle korumak zarureti bu hükümlerin getirilmesini gerektirmiştir".

Verilerin, bilgilerin bilgisayar tarafından işlenmesi bir bilgisayar programı yoluyla gerçekleşir. Program, verilen komutlar dizisinin adıdır (6). Bilgisayar kullanımı, program yapımı bugün uzmanlık haline gelmiştir (7).

(6) bk. Akçura (H.), Bilgisayarın Düzenledikleri (Bilim ve Teknik).
(7) Bulut (H.), Bilgisayar kullanımı (Vatan, 10 Eylül 1977).

Programlar, bilgisayarları kullanarak geliştirilen ve kullanıcıya bilgisayarda iş yapmasını sağlayan derlemeler olarak tanımlanabilir. Bir programın yazılmasının birkaç safhası vardır. Bunların iyice anlaşılması da kanun koyucu için çok önemlidir.

"Programları yazan firma veya kişiler önce bu programların ne şekilde verileri alacağını ve ne şekilde hesap yapıp ne şekilde cevap hazırlayacağını şematik olarak hazırlaması "Algorithm) lazımdır. Hazırlanan düzen, bilgisayarın anlıyacağı bir dile çevrilip bilgisayar program verisi haline getirilmesi (Source Code) gerekmektedir. Hazırlanan program verisinin derlenmesi (Compilation) lazımdır".

Programların hazırlanmasında kasta dayanmayan hatalar olabilmektedir.

Dış Ülkelerde hazırlanan programlar, programları hazırlayan kişiler tarafından iç işlerinde kullanılacak ise (maliyeci bir firmanın kendileri için kendi kendilerine hazırladıkları programlar gibi) bazı kanuni sorumlulukları vardır. Bunların en önemlisi bu programların yazılmasında oluşan hataların, iş yaptıkları müşterilerinin hayatlarını etkileyen yanlış veriler vermesi, mesela muhasebeci firmanın kendi kendilerine hazırladıkları programlar yüzünden bir müşterinin fazla vergi vermek zorunda kalması gibi.

Eğer bir firma programı satıp para kazanmak amacıyla yazmışsa bunun da kabul edilebilir hata sınırları dahilinde denenmiş olması gerekiyor. Eğer bu deneme örnekleri ispat edilemiyorsa o zaman programı hazırlayan firma sorumlu tutulabiliyor. Ancak program denenmiş bir vaziyette piyasaya çıkarılmış ve de bulunması zor bir hatadan dolayı programı kullanan kullanıcı mağdur durumda kalmışsa (mühendislik programı kullanarak bina yapan bir mühendisin binasının çökmesi gibi) o zaman programı kulla-

nan kişinin (mühendis gibi) kendi mühendislik bilgisini kullanarak çıkan cevapların uygunluğunu denemesi gerektiği iddia edilerek sorumluluğun çok büyük bir bölümü kullanıcıya geçiyor.

Bu tip programları yapan firmalar, programların görünür bir yerine "bu programda hata olabilir, kullanan kişilerin çıkan cevapları incelemesi ve bir terslik hissettikleri takdirde programı yazan firmaya haber vermleri gerekir" diye bir uyarı yazısı konuyor. Ayrıca bu yazıda firma "bu programı kullanmak yüzünden uğradığınız zararlardan biz sorumlu değiliz" yolunda bir yazı ekliyor.

Memleketimizde Banka Enformatiğinde kötüye kullanmalara raslanmağa başlanmıştır.

Adalet Bakanlığında hazırlanan Türk Ceza Kanunu Tasarısında hükümler Fransız Ceza Kanunu projesinden esinlenerek alınmıştır. Fransız projesinin 307-1, 2, 3, 4 ve 5, 6, 7, 8. maddeleri "enformatiğe karşı suçlar" başlığı altında yer almaktadır.

Fransız Ceza Kanunu projesinin gerekçesinde "Bilgi sistemine karşı suçlar" başlıklı bölümünde "Modern Ceza Hukuku"nun bilgi tekniğinin, gelişmesini nazara alınması gereğine işaret olunmuş, projede dört halin suç sayıldığına değinilmiş, bunları "programa hile ile girmek", programda "casusluk", "sabotaj", "ekonomik" olduğu açıklanmıştır (8).

1) Ele Geçirme:

Adalet Bakanlığı tasarısında (m. 342) ve yayınlanan metinde (m. 525 a) şu hüküm yer almaktadır: "Bilgileri otomatik olarak iş-

(8) bk. Martin-Lassez, Pour un droit penal modern, Le Barreau de France, 991, no. 272, s. 15.

leme tabi tutmuş bir sistemden, programları, verileri veya diğer herhangi bir unsuru hukuka aykırı olarak ele geçiren kimse" cezalandırılır. Kanun şu hükmü ile elde edileni kullanan için aynı cezayı öngörmektedir: Bilgileri otomatik işleme tabi tutulmuş bir sistemde yer alan bir programı, verileri veya diğer herhangi bir unsuru başkasına zarar vermek üzere kullanan, nakleden veya çoğaltan kimse aynı cezaya çarpılacaktır.

Adalet Bakanlığı Tasarısında 342. maddenin gerekçesinde şöyle denilmektedir: "342. madde bilgileri otomatik olarak işleme tabi tutmuş bir sisteme (Bilgisayarlara) yerleştirilmiş program verileri veya diğer herhangi bir unsuru hukuka aykırı olarak geçirmeği cezalandırır".

Bakanlık tasarısında 342. maddenin ikinci fikrası şöyle anılmaktadır: "Böyle bir sistemde yer alan program, veri ve diğer programları başkasına zarar vermek maksadı ile hukuka aykırı olarak kullanmayı, nakletmeyi veya çoğaltmayı aynı suretle cezalandırmaktadır.

Bakanlık tasarısında 342. maddenin tümü hakkındaki gerekçede (s. 392) şu açıklama yapılmaktadır: "Birinci ve ikinci fikralarda yer alan suçların teşekkülü için failin bir yarar elde etmesi veya başkası için fiilen bir zararın meydana gelmiş bulunması şartı yoktur, fiile teşebbüs etmiş olması suçun oluşması için yeterlidir". Böyle bir "zarar suçu" düşünülmediğine işaret olunmuştur.

Bakanlık tasarısında gerekçe (s. 392) şu satırlar yer almaktadır: "Esasen 346. madde şu suçlara teşebbüsü tamamlamış suç gibi cezalandırmaktadır" tasarının 346/2. maddesinde ise "Bu bölüme giren suçlara teşebbüs halinde tamamlanmış suçun cezası verilir" denilmektedir.

Bu hüküm TBMM.nde alt komisyonda çıkarılmıştır. Her ne kadar teşebbüsün tamamlanmış, suça eşit olarak cezalandırıldığı hallerin Ceza Kanununda emsalleri var ise de bu husus oldukça ağır suçlar için kabul edilmiştir.

Fransız Ceza Kanunu taslağının 307/2. maddesi şöyledir: Başkasının hakkını hiçe sayarak otomatik bilgi sisteminden faydalanan, nakleden veya programı veya sistemin herhangi bir unsurunu ele geçirenler cezalandırılır.

Fransız tasarısı suçun başkasının hakkını hiçe sayarak" işlemesinden, Bakanlık tasarısında ve metinde (m. 525 a) ise hukuka aykırı olarak" ibaresi kullanılmıştır. Adalet Bakanlığı tasarısında (m. 28-31) "Hukuka uygunluk sebebleri", özellikle "halkın icrası" gösterilmiş, fakat bu hükümler Meclise sevk edildiğine göre hukuka aykırılık nasıl yorumlanacaktır?

2) Yarar Sağlamak, Zarar Vermek:

Fransız ceza kanunu tasarısında (m. 307-8) teşebbüs halinin tamamlanmış suç gibi aynı cezayı göreceği açıklanmıştır.

Bakanlık Tasarısında ayrıca (m. 343) Bilişim alanı suçları arasında ve metinde (m. 525 b) yarar sağlama, zarar verme" başlığı altında şu hükümler yer almaktadır. "Başkasına zarar vermek veya kendisine veya başkasına yarar sağlamak maksadı ile, bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş ve sistemi veya veriler veya diğer herhangi bir unsuru kısmen veya tamamen tahrip eden veya değiştiren veya sistem veya sistemin işlemesine engel olan veya yanlış biçimde işlemesini sağlayan kimse" cezalandırılır. Maddenin ikinci fıkrasında şu hükme yer verilmiştir: "Bilgileri otomatik işleme tabi tutmuş bir sistemi kullanarak kendisi veya başkası lehine hukuka aykırı yarar sağlayan kimse" cezalandırılır.

Hükümde yer alan "herhangi bir unsur" ibaresi anlaşılmaktadır. Her halde unsur kelimesi ile "sistem"e ve "veri"ye benzer önemde bir "unsur" kasdedilmektedir.

Fransız projesinin 307/3. maddesi hükmü şöyledir: Kasden ve başkasının haklarını hiçe sayarak otomatik bilgi toplayan bir sistemi tahrip eden veya kısmen veya tamamen bozan veya hile karıştıran kimse ceza görür.

Fransız projesinin 307/4. maddesine göre otomatik bilgi sisteminden hile kullanarak kendisine gayrı meşru bir menfaat sağlayan kimse cezalandırılır.

3) Bilgisayar sahteciliği:

Bakanlık tasarısının 344. maddesi ve metin (m. 525 c) şöyledir: "Hukuk alanında delil olarak kullanılmak maksadiyle, sahte bir belgeyi oluşturmak için bilgileri otomatik olarak işleme tabi tutan bir sisteme verileri veya diğer unsurları yerleştiren veya var olan verileri, diğer unsurları tahrif eden" veya "tahrif edilmiş olanları bilerek kullanan kimse" cezalandırılır.

Bakanlık tasarısında (m. 346/1) bu bölüme "giren suçlardan tüzel kişilerde sorumludur" denilmektedir. Bakanlık tasarısında "Tüzel kişiler"in sorumluluğu gösterilmiş (m. 26), "Tüzel kişiler kanunun ayrıca belirttiği organ veya temsilcilerinin tüzel kişi yararına işledikleri suçlardan dolayı sorumlu oldukları" ve "bu sorumluluğu, fiili işleyen kimsenin suçunu ortadan kaldırmayacağı açıklanmış, tüzel kişi hakkında uygulanacak cezalar ayrıca gösterilmiştir (m. 27).

Mecliste Alt Komisyonda tüzel kişilerin sorumluluğuna ilişkin hüküm kaldırılmıştır. Böylece bir boşluk myeydana gelmiştir.

Fransız projesinin 307/7. maddesi şu hükmü kapsar: Tüzel kişiler 121/2. maddeye göre cezaen sorumlu sayılırlar. 121/2. maddede de kendi hesaplarına suç işleyen organ veya temsilcilerinin fiillerinden tüzel kişiler sorumlu sayılmışlar ve tüzel kişinin sorumluluğunu kaldırmayacağı açıklanmış, tüzel kişinin çarpılacağı cezalar gösterilmiştir. Tüzel kişilerin sorumluluğu gerekçede (s. 6) etraflıca gösterilmiştir.

4) Fer'i cezalar:

Bakanlık tasarısında (m. 345) ve Pehlivanlı Tasarısında (m. 525) ve metinde (m. 525 d) aşağıdaki hususlar fer'i ceza olarak öngörülmüştür.

a) Meslekten yasaklama:

"525 a ve 525 b maddeleri hükümlerini ihlal eden kişiler hakkında maddelerde yazılı cezalara ek olarak, meslek icrası sırasında veya icrası dolayısıyla suçun işlendiği bir kamu hizmetinden veya meslek veya sanat veya ticaretten altı aydan üç yıla kadar yasaklanma cezası da verilir".

Bu hüküm genel veya kanunu içinde düşünüldüğüne göre TCK. nun 35. maddesi ile ahenk sağlanmalıydı.

b) Müsadere:

"Suçun işlenmesinde kullanılan veya bu maksada tahsis edilmiş bulunan veya suçtan meydana gelen şeylerin müsaderesi" hükmü tasarıda yer almıştı. TCK.nun koyduğu müsadere şartları (TCK. 36) ihtiyacı daha iyi karşılayacağı gerekçesi ile tasarıdaki müsadere hükmü çıkarılmıştır.

CUMHURBAŞKANINA HAKARET

I. GİRİŞ

TCK.nun 158. maddesine göre "Reisiicumhura muvacehesinde hakaret ve sövme fiillerini işleyenler" cezalandırılır, "hakaret ve sövme reisicumhurun gıyabında vaki olmuş ise" faile daha az ceza verilir (Tatbikat için bk. TCK. 160, f. 2) (1).

Teknik manaları muayyen olan "hakaret" ve "sövme" suçlarının Cumhurbaşkanına karşı işlenmesi halinde bu madde hükmü uygulanacaktır. Cumhurbaşkanının hususi bir himayeden faydalanmasındaki Anayasa hukuku zarureti iddiası bu hükmün nedenini teşkil etmiştir. Bu itibarla Cumhurbaşkanına hakaretin sıfatı veya görevi dolayısiyle işlenmiş olması şart değildir.

1) Karma düşünce:

158. madde "Devlet Kuvvetleri aleyhinde cürümler" faslında yer alır. Cumhurbaşkanının iki vasfının (hem devletin başı hem in-

(1) "Reisicumhur hakkında zem ve kadehde bulunan bir kimse bir seneden üç seneye kadar hapsolunur. Zem ve kadeh haricinde olarak her ne suretle olursa olsun hakaret veya alenen lisanda bulunan kimse üç aydan bir seneye kadar hapsolunur" (Muaddel Umumi Ceza Kanunu TBMM sene: 340, 28 Zilhicce 373, İstanbul 1341, M. Kanun no: 635, m. 113), "Zatı hazreti padişahiye alenen itaei lisana cüreti sabit olan şahıs üç aydan üç sene kadar hapsolunur" (Ceza Kanunnamei Hümayünü m. 55, 28 Zilhicce 1374).

san olarak) nazara alındığı anlaşılmaktadır (2). Bununla beraber "Ceza himayesinin konusu devlet kuvvetlerinin korunmasıdır (3).

Bir Türk yabancı ülkede Cumhurbaşkanına hakaret ederse Türk Kanunlarına göre cezalandırılır (TCK. 4) (4).

2) Maddenin kapsamı:

Kanumumuz Cumhurbaşkanna hakareti üç şekilde kabul eder: Cumhurbaşkanının muvacehesinde (huzurunda) hakaret, gıyabında hakaret ve bunun neşir yoluyla işlenmesi hali. Mehaz Kanun ise (m. 1227 kral'a "söz veya hareket ile hakareti" kabul etmiş, suçun "alenen işlenmesi" ile "muvacehede hakareti" şiddet sebebi saymıştır.

Kanunumuz hakaret ve sövmenin Cumhurbaşkanının "muvacehesinde" olması ile "gıyabında" olması halini ayırmış, ikinci halde daha az ceza öngörmüştür.

Tadilden evvel Cumhurbaşkanına muvacehinde hakaret ile "tecavüzkarane neşriyat" aynı fıkrada yer alıyor, aynı cezayı gerektiriyordu (5).

---

(2) Florian (E.) Trattato di diritto penale (Milano) II-I, s. 310-311.

(3) Manzini (V.) Trattato di diritto penale İtaliano, IV (Torino, 1926) s. 198 "Yargıtay Ceza Umumi Heyeti, Devlet Kuvvetleri Aleyhine İşlenen Suçlar bölümüne dahil bulunan 158. madde metnindeki fıkralardan açıkça anlaşılacağı üzere vazife sırasında veya ifa edilmiş bir vazife sebebiyle Devlet Başkanına karşı bir suç işlenmesi halinde bahis konusu etmeksizin, genel olarak Cumhurbaşkanına tevcih edilmiş hakaret fiillerine teallük etmektedir" (Öztürk, s. 509).

(4) bk. Saltelli-Di Falco, Commento teorico-pratico del nuovo codice penale, (Torino, 1931), II, s. 136.

(5) bk. Baytok (N.), Türk Ceza Kanunu (Ankara, 1958), s. 137.

Cumhurbaşkanına Mecliste gıyaben hakaret halinde dokunulmazlık bahis konusu olacak mıdır? Bizce şartları varsa dokunulmazlık bu hali de kapsar (6).

Kanun Cumhurbaşkanına hakaret veya sövme arasında 158. maddede fark görmemiştir (7).

II. SUÇUN HEDEFİ

1) Cumhurbaşkanı:

Hangi andan itibaren Cumhurbaşkanlığı sıfatının kazanıldığı, hangi andan itibaren fiilin Cumhurbaşkanına hakaret sayılacağı tartışılmıştır:

a) Yargıtay "Cumhurbaşkanı sıfatı seçimle kazanılır" düşüncesini (8) kabul etmemiş, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Cumhurbaşkanlığının "andiçme" ile başlayacağı sonucuna şu gerekçe ile varmış bulunmaktadır" "Cumhurbaşkanlığı sıfatı, seçimle değil, andiçmeyle başlar, suçun mağduru andiçmeden evvel, suç tarihinde Cumhurbaşkanı sıfatını taşımadığından, sanık hakkında yüklenen eylemden dolayı 158. madde uygulanamaz". "Andiçme, Cumhurbaşkanlığı görev ve yetkilerini kullanabilmenin önşartıdır" (9).

Anayasanın 102. maddesine göre "seçilen yeni cumhurbaşkanı göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görev süresi devam eder" (10). Anayasa Hukukunda düalizim (iki başlılık) yoktur.

---

(6) bk. Borciani (A.), Le offese all onore (Torino, 1927), s. 102.
(7) Manfredini (M.), Manuale di diritto penale (Roma, 1931).
(8) Tebliğname: 21.2.1990, n. 23.
(9) CGK, 2.4.1990, 84/106, YKD. 990/7, s. 1050.
(10) Rigaux (M.) - Trousse (P.M.) Les crimes et Les delits du codepenal (Bruxelle, 1950), s. 16.

"Seçimi takip eden ve eski Cumhurbaşkanının görev süresinin bitimine kadar geçen süre içinde bu sıfatı taşımadığı ve göreve başlamış sayılamayacağı açıktır. Çünki bu süre içinde zaten Cumhurbaşkanlığı makamı boş değildir" (11).

b) Madde hükmü ölmüş Cumhurbaşkanına hakarette uygulanmaz (12). Bunlar hakkında TCK.nun 488. maddesinde yazılan kişiler "şikayet" edebilirler.

Mağdurun ölümü, kendisi hayatta iken verilen takip iznini, etkisiz kılmaz (13). Dava devam eder.

2) Cumhurbaşkanlığına vekalet:

Cumhurbaşkanının şahsı esas tutulmuştur, görev ve yetkileri 158. madde ile korunmuş değildir.

a) Cumhurbaşkanına vekalet eden kişi (Anayasa 106) her ne kadar "Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır" ise de 158. maddenin uygulanmasını gerektirmez. Cumhurbaşkanına vekalet edene hakaret Cumhurbaşkanına hakaret değildir (14). Çünki Kanunumuz görevi değil, ferdi korumaktadır. "Bu fiiller gerçekte şahsa karşı suçlar arasında yer almış bulunan suçların bir siyasal-Anayasal niteliği bulunan kişiye işlenmiş özelliğini taşımaktadır" (15). Maddede "Devlet Başkanı" değil, Cumhurbaşkanı deyimi kullanılmıştır. Bu belki de vekilin asil gibi cezalandırılmak istenmediğini

(11) Kerse (A.), Türkiye'de 1961 Anayasasına göre Cumhurbaşkanı (İstanbul, 1973), s. 45.
(12) Manzini, IV, s. 200; Özek, s. 180.
(13) Kşz. Manzini, IV, s. 215.
(14) bk. Özek, s. 115.
(15) Özlü bir yapıt: Özek (Ç.), Devlet Başkanına karşı suçlar (İstanbul, 1970), s. 109.

gösterir. "Ceza Kanunu Cumhurbaşkanlığı fonksiyonlarını korumayıp, Cumhurbaşkanını şahsen korumayı kabul eden bir sistem içinde bulunmaktadır" (16).

b) Kanun Cumhurbaşkanını nazara almıştır. Bu sebeple münhasıran "başkanlık sistemi"nin yerilmesi Cumhurbaşkanının şahsına teşmil edilemez. Cumhurbaşkanının şahsına hakaret bahis konusudur, başkanlık makamına hakaretin, şahsa yönelik olup olmadığı araştırılmalıdır. Bununla beraber 158/2. maddedeki hüküm nazara alınacaktır.

3) Dolaylı hakaret:

Kanunumuza göre "dolaylı hakaret" iddiası geçerli değildir. 158. madde Cumhurbaşkanına "muvacehesinde", "gıyabında" hakaret denildiğine göre dolaylı hakaret suç sayılmaz. Bu itibarla Cumhurbaşkanının eşine, çocuklarına, kardeşlerine, yakınlarına hakaretin Cumhurbaşkanına sirayeti -her zaman- mümkün değildir.

III. SUÇUN TEKNİK YAPISI

1) Maddi unsur:

Madde hükmü evvelce "Reisicumhura karşı tecavüzkarane neşriyat"ı "Reisicumhur makamına ve Reisicumhurun şahsına karşı edep ve hürmete münafi hareket ve neşriyat"ı cezalandırmaktaydı. Hükmün değiştirilmesi sebebi şudur: "Bu ibarelerin manasının hududunu tayine imkan yoktur ve maksadı çok aşan tatbikata rastlanmıştır. Bu itibarla teknik manası malum ve muayyen olan hakaret ve sövmenin suç olmakta ve hatta maddedeki

(16) CGK, 2.4.1990, 84/106, YKD. 990/7, s. 1050.

ağır cezalarla cezalandırılmasına devam olunmakta isabet varsa da ceza müeyyidesini bu hududun dışında kalan fiillere teşmile imkan yoktur" (17).

a) **Tadilin anlamı:** Bu tadil ile kanunun insicamı da sağlanmıştır. Zira gerek suikast (TCK. 156), gerek fiili tecavüz (TCK. 157) hallerinde mevcut suçlar nazara alınmıştır.

158. maddenin geçirdiği değişiklik seçimle gelen Cumhurbaşkanının ancak hakarete (veya sövmeye) karşı korunmasını sağlamağa yöneliktir. Tenkit, hatta hor gören tenkit, cezayı gerektirmez. Cumhurbaşkanları örneğin krallar gibi dokunulmaz sayılmamıştır. Cumhurbaşkanı için "hiç bir isnat doğru değildir" yolunda bir kural benimsenmemiştir. Cumhurbaşkanı "kamu gerçek kişisi"dir. Bu sebeple "hakaret"e uğrayabilir.

Maddede "tecavüz", "tearruz", "tezyif", "itibar kırıcı" gibi kelimeler kullanılmamıştır. Tadilden evvel kullanılan "tecavüzkarane neşriyat" "lisanen tecavüzat", "reisicumhurun şahsına karşı edep ve hürmete münafi" hareketler ibareleri terk edilmiştir.

"Noksan terbiye", "kısır mantık", "refleks" mahiyetindeki sözler 158. maddenin bugünkü şekline giremez (18).

"Tadilden evvel "edep ve hürmete aykırı sözler" 158. madde ile cezalandırılırdı (19). Cumhurbaşkanının resmini kesmek de edep ve hürmete aykırı sayılmıştı (20).

(17) Bu gerekçe Milli Birlik Komitesince neşredilmemiştir. bk. 235 sayılı K. (RG. 12.10.1961, n. 10705). bk. Özek, s. 179, nt. 2.
(18) CGK, 12.3.1951, 23/19.
(19) 4. CD., 10.11.1950, 10326/11190; 4. CD., 6.1.1951, 16/16.
(20) 4. CD., 18.1.1951, 270/270.

Her ne kadar hakaret (ve sövme) bahis konusu ise de Cumhurbaşkanına hakarette ihtilat unsur değildir. Yargıtay'ca "158. maddede yazılı suçun tekevvünü için ihtilat şartı olmadığı nazara alınarak ve mevcut deliller takdir edilerek hüküm tesisi icap ederken ihtilat unsuru bulunmadığından bahisle beraat kararı verilmesi yolsuz" sayılmıştır.

Bununla beraber maddede "ihtilat" unsurundan söz edilmemekte ise de 158. maddede Cumhurbaşkanına "haraket" ve "sövme"den söz edilmekte olmasına göre -bizce- ihtilat unsuru aranacaktır. Maddenin değiştirilme gerekçesi bunu doğrulamaktadır.

b) **Mektup, telgraf, telefon:** Devlet Başkanına gönderilen mektup, telgraf gibi yazılarla (veya telefonla) hakaret veya sövme suçunun işlenmesi gıyapta sayılacaktır. Bu halin umumi hakaret veya sövmede olduğu gibi (TCK. 480, 482) ayrıca nazara alınması doğru olurdu.

Eski bir kararda şöyle denilmektedir: "Hakaret suçunun reisicumhura hitaben yazılı mektupla işlendiği kabul edildiğine göre gıyapta hakaret değil, vicahta hakaret sayılması gerekir" (22).

Buna karşın "mektup"la hakaret "muvacehede" sayılmaz. Mektubun başkaları tarafından Cumhurbaşkanının huzurunda okunması dahi durumu değiştirmez (23). Telefonla hakarette gı-

(21) 4. CD., 17.11.1955, 3982/11708, bk. Florian, II-I, s. 325, 330. Mehaz Kanun "alenen" işlenmesi halini şiddet sebebi saymış, alenen işlenen hakaret ve sövmede "sosyal zarar"ı daha ağır kabul etmiştir.

(22) 4. CD., 30.2.1956, 4908/4172.

(23) bk. Manzini, IV, s. 212; Öztürk (Nejat), Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı (İstanbul, 1970) s. 509; 4. CD., 17.11.1955, 8982/11708.

yaptadır. "Cumhurbaşkanına karşı mektup, telgraf ve benzeri vasıtalarla işlenilen hakaret ve sövme suçları gıyapta vaki olmuş sayılır" (24).

Hakaret icra fiilleri maddede sınırlanmamıştır, sözler, imalı şarkılar, nefreti gösteren hareketlerle hakaret mümkün görülebilir.

158. madde açıkça "hakaret" ve "sövme"den söz eder. Bu terimlerin anlamı bilinmektedir, genişletilmeleri doğru değildir (TCK. 1). Cumhurbaşkanına saygısızlık sayılabilecek hareketler madde dışında kalmaktadır. Merasim kusurları, protokol hataları, her türlü saygıdışı hareket, Cumhurbaşkanının adının kısaltılarak harfle zikretmesi gibi hareketler madde dışında kalır.

Cumhurbaşkanına işlenen tahkir fiillerinin Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili veya nedeniyle olması zorunlu değildir (25). "Cumhurbaşkanına ölüm" diye bağırmak (26) 158. maddeye girer.

Hakaret, fiili "işlemek" (TCK. 158) suretiyle olursa "icabi suç", "zarar suçu"dur. Selbi hareketlerle (ayağa kalkmamak, alkışlamamak gibi) suç işlenmiş sayılamaz. "Teşebbüs" mümkündür (27). Basılı bildiriler henüz dağıtılmamış ise Cumhurbaşkanına hakarete teşebbüs edilmiş sayılamaz.

Bir fiil ile birden ziyade hüküm ihlal edilmiş olabilir. "Sanık bir söz (bir fiil) ile gerek Cumhurbaşkanına gıyabında alenen hakarette bulunmuş, kanunlara sövmüş ise ve TBMM.nin şahsiyeti mane-

(24) 9. CD., 8.6.1988, 2945/5790; YKD. 988/9, s. 1312.
(25) CGK, 2.4.1990, 84/106; YKD., 990/7, 1058; Özek, s. 182.
(26) Manzini, IV, s. 205, n. 930.
(27) Kşz. Manzini, IV, s. 207, n. 932.

viyesine sövmek suretiyle kanunun muhtelif ahkamını ihlal etmiş olması sebebiyle 79. maddenin uygulanması" doğru görülmüştür (28).

2) Manevi unsur:

"Umumi kast" kafidir. "Saik"in siyasi olması da şart değildir. Devlet Başkanlığı sıfat veya vazifesi ile alakalı saika da lüzum yoktur (29). Failin mağdurun sıfatını bilmediğinin sabit olduğu hallerde umumi hakaret ve sövme hükümleri uygulanır.

"Manevi unsur bakımından failin serbest iradesinin ürünü kasta teveccüh etmiş olması şarttır" (30). Suç "taksir" ile işlenemez.

"Dava konusu telgraf metni açıkça Cumhurbaşkanına hakareti içerdiğine göre, ayrıca özel kast aranmasına gerek yoktur" (31). Tenkit kastı yeterli değildir.

Gıyapta işlenen fiillerde "Reisicumhurun ismi sarahaten zikredilmeyerek ima veya telmih suretiyle vaki olsa bile mahiyeti itibariyle Reisicumhura matufiyetinde tereddüt edilemiyecek derecede karinler varsa tecavüz sarahaten vuku bulmuş addolunur" (TCK. 158, f. 2). Bu hüküm manasızdır. Hakaret veya sövmenin Devlet Başkanına matuf olup olmadığı hakimin tesbit edeceği hususlardandır.

(28) CGK, 21.11.1955, 72/71; bk. Özek, s. 190: "Tahkir maksadının mevcudiyeti şarttır".

(29) "Cumhurbaşkanına, Parti Genel Başkanı sıfatı ile vaki hakaret ve tecavüz fiilleri 158. maddeye göre suç teşkil eder" (CGK, 13.2.1950, 90/48).

(30) Öztürk, m. 158, s. 510; Özek, s. 191.

(31) 9. CD., 2.11.1988, 3381/7758; YKD., 989/1, 134; Özek, s. 135.

"Sanığın hakareti mutazammun sözleri Reisicumhur tabirini kullanmış olmasına göre" hakaretin Cumhurbaşkanına yönelik olduğundan şüphe edilemez (32).

IV. CEZAYA ETKİLİ SEBEPLER

Cezaya müessir umumi sebeplerin (akıl maluliyeti, hatta haksız tahrik) Devlet Başkanına hakaret ve sövmede tatbik edileceği tabii olmakla beraber, umumi hakaret ve sövmeye ait sebeplerin (fiile mağdurun sebebiyet vermesinden dolayı cezanın sükutu gibi) (TCK. 485) tatbik edilip edilmiyeceğinde fikir ayrılığı vardır. Hakim fikir (33) mağdurun sıfatı dolayısiyle ve onun fiilleri nazara alınmaksızın hususi bir himayetinin Anayasa hukuku zaruretleriyle kabul edildiği hükümlerde hususi sebeplerin tatbikinin doğru olmadığı yolundadır.

Bununla beraber şöyle düşünmekte kabildir:

Cumhurbaşkanının haksız hareketleri ile hakarete sebep olması mümkündür. Cumhurbaşkanının hareketlerinin suç teşkil edip etmeyeceği konusunun (Anayasa, 105) Cumhurbaşkanına hakaret konusu ile ilgili yoktur. Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu fiilin "hukuka aykırılığı"nı kaldırmaz. Bu itibarla Cumhurbaşkanının haksız hareketi sanık lehine 485. maddenin uygulanmasını gerektirir.

"Karşılıklı hakaret"e ilişkin (TCK. 484) herhangi bir hüküm bu suç bakımından kanunda yer almamaktadır. Bu gibi hallerde boşluk sadece 59. madde ile kısmen doldurulabilir (34) keyfi hareket (TCK. 272) için de böyle düşünülmelidir.

(32) 4. CD., 14.2.1948, 1378/1752.
(33) bk. Manzini, IV, n. 934.
(34) kşz. Manzini, IV, s. 210.

Bizce -şartları varsa- meşru müdafaa (TCK. 49) uygulanabilir. Meşru müdafaa "genel hükümler" de yer almaktadır (35).

Aynı düşünce esas tutulursa Devlet Başkanına hakarette "isbat hakkı"na da (TCK. 481) yer verilmemek icap edecektir, isbat iddiası Cumhurbaşkanına hakarette kabul edilmemiştir (36). Hukuk tekniği bakımından bu doğru gözükebilir. Zira şahıslara karşı işlenen suçlar babında yer alan isbat hakkı ile alakalı hükmün Devlet kuvvetleri aleyhine işlenen cürümlerle alakalı sahada tatbiki isabetli değildir. Fakat isbat hakkının esasını teşkil eden kamu isabetli değildir. Fakat isbat hakkının esasını teşkil eden kamu murakabesinden, seçimle gelen Devlet Başkanlarının hariç tutulmasını izah pek müşküldür.

V. İZİN

"158. maddede yazılı hal... hakkında takibat yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır" (TCK. 160).

İzin kararı politik bir tasarruftur.

Sadece Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü imzalı tezkerede "izin verildiği"nin yazılı olması geçerli sayılamaz (37). Müsteşarın imzasının yeterli olduğunu kabul eden kararlarda vardır (38). İznin geri alınamaması şikayet ile farklarından biridir (39). Bakanlıkca takip izni verildikten sonra geri alınamaz. Çünkü izin verilmekle yürütme organının Adalete müdahale imkanı sona er-

(35) kşz. Manzini, IV, s. 210.
(36) Florian, II-I, s. 329; Özek, s. 192.
(37) 1. CD., 1.7.1970, 996/2188.
(38) 1. CD., 13.2.1973, 471/494.
(39) Battaglini, s. 89.

miştir. İznin geri alınması davayı düşürecek olursa bu bir çeşit ferdi af olacaktır ki, bu başka tür bir usule tabidir.

Suçun takibi "şikayet"e bağlı değildir. Bu itibarla Cumhurbaşkanının "vazgeçmesi"de takibe engel olmaz.

"Takibi adliye vekaletinin iznine bağlı olan hususatta izin istihsalinden mukadem delillerin toplandığı sırada suçlunun sulh hakimi kararı ile tevkifine usul hükümleri müsaittir" (40).

Takibi izne bağlı suçlarda meşhut suç kanununun uygulanmaması için sebep yoktur (41).

Adalet Bakanının izni ile açılan kamu davasına Cumhurbaşkanının "müdahil" olması herne kadar mümkün ise de bu fiilin izne bağlanmasındaki gerekçe ile bağdaşamaz. Çünki davacı olan Cumhurbaşkanını teşhir suretiyle hırpalamak istenmemiştir.

VI. SONUÇ

158. madde hükmü krallık dönemlerinin kalıntısı olarak devam etmekte, demokratik bir ülke için Anayasalara uygun düşmemektedir.

Mehaz Kanun (m. 122) Krala ve kral ailesine hakareti aynı maddede göstermiş, kraliçe ve veliahtlara (m. 117) hakaret için daha az ceza öngörmüştü.

Mehaz kanunda "kral'ın kutsal varlığı" (42) korunmuştur. Beccaria (43) "Fikirsel despotluk" diye isimlendirmişti. "1876 Osman-

(40) Ceza İşleri Tamimi, 26.2.1939, no: 20/81.
(41) 9. CD., 16.3.1977, 641/610.
(42) Florian, II-I, s. 395.
(43) Beccaria (e.), Dei deletti e della pene, s. 85.

lı Kanun-u Esasiyesi de hükümdarın şahsının mukaddes ve gayri mesul olduğu" belirtilmişti (44). Bu konu eski çağların düşüncelerinin az, çok devamıdır.

"Cumhuriyetlerle parlamenter monarşiler arasında önemli bir fark vardır. Monarşilerde hükümdarın cezai sorumsuzluğu mutlaktır ve görevle ilgili olmayan suçları da kapsar. Cumhuriyet rejimlerinde ise, Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu bu kadar mutlak anlamda kabul edilmiş değildir. Cumhurbaşkanı, adi suçlardan, yani görevi ile ilgili olmayan suçlardan dolayı her vatandaş gibi sorumludur" (45).

Bu durumda Cumhurbaşkanına hakarette, Devlet kuvvetlerine de hakaret edildiği düşüncesi haklı değildir.

158. maddenin "Devlet kuvvetleri aleyhine cürümler" faslında müstakil madde olarak yer alması doğru olmamıştır. Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili hakaretlerde 266 maddenin, görev dışı hakaretlerde de 480, 482. maddelerin uygulanması aynı sonucu verirdi. Kuşkusuz 266. maddeye bir şiddet sebebi hükmü ilave edilebilir.

"Anti demokratik hükümlerin kaldırılması" komisyonunun çalışmaları sırasında bu konunun da nazara alınmasını dileriz.

(44) Özbudun (E.), Türk Anayasa Hukuku, s. 288.
(45) Özbudun, s. 288, kşz. Özek, s. 181.

İŞKENCE

I. KONUNUN İNCELENMESİ

1) İşkence iddiası:

Hükümet programında "insan hakları evrensel beyannamesinde ifadesini bulan hak ve hürriyetlerin sağlanması ve teminat altına alınması"na işaret olunmuş, Hükümet "işkencenin yasaklanması"na ilişkin Avrupa Sözleşmesine katılmıştır.

Memleketimizde, zaman zaman yoğunlaşan "işkence" iddiaları, sürüp gitmektedir. Bu iddiaların haklı olduğunu kanıtlayan "mahkeme kararları" da vardır. "İşkence uygulaması"nı, geleneksel "karakol tatbikatı" olarak, haklı gören düşüncelere de rastlanmaktadır. Böyle düşünenlere göre "mademki zor kullanarak itiraf elde edilebiliyor o halde, sanığa konuşuncaya kadar işkence uygulanabilir, yeterki itiraf elde edebilsin.

2) Devlet rejimi:

Almanya'da Nazi döneminde Himmlerin emirnamesi şu hükümleri getiriyordu: "sabotajcılara, tedhişçilere, mukavemetçilere, paraşütle indirilen ajanlara, anti-sosyal unsurlara, Rus ve Polonyalı serserilere işkence uygulanabilir. İşkence, duruma göre şunları kapsar: Gıdayı (ekmek ve suyu) azaltma, sert yatak, ışıksız hücre, uyutmamak, yorucu bedeni hareketler, kırbaçlama (yirmi kırbaçtan fazlası için hekimden mütalaa alınacaktır). Doktorun fikrinin alınması insanlık nedenine dayanmıyordu. "İtiraf" etmeden

ölen kişiden bir şey öğrenmek kabil olmayacaktı. Gestaponun bulunduğu her şehirde bir "işkence merkezi" de kurulmuştu. Bu uygulama yadırganamazdı. Hitler, böyle bir rejim seçmişti.

Devletimiz demokrasiyi, "Hukuk Devleti"ni, "Sosyal Devlet"i benimsemiştir. Hukuk Devletinin yerine hangi yönlü olursa olsun bir diktatörlük (totaliter devlet) kabul etmiş olsaydık belki de "işkence" meşru sayılırdı. "Hukukun Üstünlüğü" huzurunda gayrı meşru sayılan devletlerde işkence "meşru"dur. Görülüyor ki işkence yasağını ihlal etmek, "anayasayı ihlal sonucu"nun bir çeşididir. Anayasamız (Md. 17) "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz" diye emrettiğine göre münferit olayları aşan "sistemli işkence" TCK.nun 243. madesinden taşar ve 146. maddeye yaklaşmış olur. Unutmamak lazımdır ki tutuklanmış veya gözaltına alınmış kişinin hayatı ve sağlığı hükümetin sorumluluğu altındadır.

Bazı rejimler, "Devlet hakları" ile "insan hakları" arasında, birincilerin tercihi yolunda bir anlayışa dayanır. Halbuki "Hukuk Devleti" bu hakları bağdaştırabilmiş, bunu başarabilmek için de "Anayasal rejimi" getirebilmiştir.

Anayasamızın 17. maddesine göre ceza "insani" olmak zorundadır. Sanık hükümlüden evvel gelir. O halde hükümlüye işkence edemezken, sanığa işkence edilebilir mi?

Biran için işkenceyi meşre sayalım, hatta Himmlerin emirnamesi gibi bir "işkence kanunu" çıkarıp, onu normal bir soruşturma aracı haline getirelim. Türkiyemizde bunun genel sonucu ne olur? Evvela mahkemeye, savcıya ihtiyaç kalmaz. "İşkence uzmanları" onların yerini alır. Sonuçta, yirminci yüzyılda ünlü bir "engizisyon" örneği yaratırız.

3) İşkenceli itiraf:

İşkence ürünü "itiraf"a rağmen kişinin sonunda suçsuz olduğu anlaşılsa, yapılanı nasıl izah edeceğiz? Suçsuzlara yapılan işkencelerin toplumda doğurduğu çöküntülerin zararı ile işkencenin sözde faydasını karşılaştırmak gereksiz midir?

Kaldı ki işkence uygulamasında genel sonuca bakmak lazımdır. İşkence ile elde edilen itirafa dayanan "haksız hüküm"ler az değildir. Hatta bunlar pek az da olsalar, bir gün haksızlıkları anlaşılınca "toplumsal tepki" bütün düzeni sarsabilir, zararları pek ağır olur.

"Acı"nın mutlaka gerçeği söyleteceği sanılmamalıdır. Acı, işkenceye tutulanı sadece konuşturur. Acıya tahammül fizyolojik" bir özelliktir, kişiden kişiye değişir. Fizik acının derece derece artırılması sonunda susmayı ölüme tercih edenleri de bulunduğu sadece varsayımdır. Şüyhesiz işkence tehdidinin bile yeterli sayıldığı zayıf kişilerden başlayarak çok dirençli yapılara rastlanabilir. Fakat sonunda işkencenin istenen şekilde konuşturamayacağı insan yoktur.

"Dayaksız sorgu" usulleri "günlerce ayakta tutmak, uyutmamak, aç bırakmak, tabii ihtiyaçlarına müsaade etmemek, dayanılmaz ışık altında günlerce süren sorguya çekmek ve bu gibiler) "işkence" değil midir? Bu usullerle "dayakla (elektrikli) sorgu" arasında nesnel fark yoktur. Bunların hepsine, yoğunluk farkı olmakla beraber, "fizyolojik işkence" denilebilir. Fakat "manevi işkence" asla gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun da pek çok çeşidi vardır.

İşkencenin iz bırakmayan ilginç uygulamalarından yabancı yapıtlarda söz edilmektedir. Bazı maddelerin, özel surette hazırlanmış kliniklerde tedavi adı altında zerk edilmesi ve bu ilacın (!)

dayanılmaz, feci ağrılar verdiği, tekrarlamak tehdidi ile "itiraf"ların alındığı ileri sürülmektedir.

Sanığı "işkenceli sorgu" yoluyla "hakim"den evvel "ceza"landırmak isteği teşhis edilmelidir. Hakim, sonunda ne karar verirse versin, sorgu kılığı altında "peşin idari ceza" çok düşündürücüdür.

Ceza Adaletine ilişkin uygulamalarda çok dikkatli olmak lazımdır. İşkence "insan soyunun, insanca bir yerinin, yıkılmasıdır".

"İşkence" korkusunu önlemek için "sanığın sorgusu"nun kaldırılması (ilgası) dahi önerilmiştir. Yeni İtalyan Ceza Usulü Kanunun gerekçesinde sorgunun "delil" olarak değil "savunma aracı" olarak muhafaza edildiği yazılıdır.

Orta çağın Engizisyon artıkları ile donatılmış bir Ceza Usulü Kanununun "iktibası" ve buna eklenen düşüncesiz, bilinçsiz, ilkesiz uygulamalar Türk Ceza Adaletini çağ dışına itmiştir. Her yönden ve (adli zabıtadan başlamak üzere) "Türk Ceza yargılamasının insanileştirilmesi" gerekli hale gelmiştir.

4) Avrupa Sözleşmesi:

Avrupa Sözleşmesine katılmakla ileri bir adım atılmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin imzaladığı "işkencenin ve insanlık dışı, küçültücü muamele ve cezanın önlenmesi Avrupa Sözleşmesi" temelini "insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına ilişkin sözleşme"den almış ve "giriş" bölümünde buna işaret etmiştir. İnsan hakları sözleşmesi, 3. maddesinde "hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı veya küçültücü muameleye veya cezaya tabi tutulamayacaktır" hükmü yer alır. O halde Avrupa Sözleşmesi bu hükmün uygulanmasını sağlamak amacını taşımaktadır. Bu amaç "adli olmayan yollar"la sağlanacaktır. "Bir kamu makamı tarafın-

dan hürriyetinden yoksun bırakılan kişiler bulundukları her yerde" ziyaret edilecek, böylece ve özellikle "işkence" önlenecektir. Kurulan komite ile Milli makamları "işbirliği" yapmakta anlaşmışlardır.

II. ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

1) Adli zabıta:

İşkence iddialarının önüne geçilmesinin en kesin ve bütün tereddüt ve kuşkuları gidermenin tek çaresi (Adli) zabıtanın kurulmasıdır. Bağımsız olmaları koşulu ve tam anlamı ile kurulacak Adli Zabıta bir çaredir. Savcılığın emri altında zabıtanın işkenceyi uygulaması imkansızdır.

a) Ayrım:

Zabıta suçları aramakla ve işin aydınlanması için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Adli zabıtanın yetkileri sistemli bir şekilde kanunda nizama konmuş değildir. Adli zabıtanın "zabıt" muamelelerinde "CMUK. 90) "aramada" (CMUK. 97), "muvakkat yakalamada" (CMUK. 127), "tedbir almakta" (CMUK. 156) yetkilerini gösteren hükümlere tesadüf olunmakta ise de adli zabıtanın soruşturma usulü tesbit olunmamıştır. Sanığın teminatı "adli zabıta"dan başlamalıdır. Adli zabıtanın bir "hukuk öncesi" sayılmasına imkan yoktur.

Adli zabıta makam ve memurları tanzim ettikleri evrakları hemen savcılığa gönderirler (CMUK. 156). Zabıtanın, işin savcılığa intikalini geciktirmeye hakkı yoktur. Savcı zabıta tahkikatının her safhasında müdahale edebilir. Diğer bir deyimle savcının, zabıtanın soruşturmasına her zaman müdahaleye hakkı vardır. Adli zabıtanın yaptığı soruşturma "hazırlık soruşturması"nın bir parçasıdır. Adli zabıta memurlarını kanun "savcının muavini" sayar.

(CMUK. 90) ve savcının emirlerini icraya memur olduklarını bildirir (CMUK. 97).

Memleketimiz kanunlarında "adli zabıta" kavramına yer verilmiş olmasına mukabil, bu zabıtanın umumi zabıtadan tefrik edilmemiş ve doğrudan doğruya adli makamlara bağlı müstakil bir teşkilat haline getirilmemiş olması doğru değildir. Suç haberlerini savcılığa verecek olan zabıtadır. Diğer haber alma yolları ikinci derecededir.

Zabıtanın "cebir" veya "hile" kullanarak tesbit ettiği "ikrar"a dayanılarak mahkemeye verilen ve sonunda beraat eden sanıkların durumu her memlekette endişe ile karşılanmıştır. Zira bu çeşit davalarda "beraat kararı aynı zamanda zabıtanın kanun dışı tatbikatlarının zımmen mahkum edilmesi anlamına gelir. Nitekim bu husus İtalya'da bir "meclis soruşturması"na sebep olmuştur. Bu arada, savcı tarafından hazırlık soruşturmasında sanığın sorguya çekilmesinden sonra tekrar zabıtada sorguya çekilmesi ve defa ikrarda bulunması, sanığın kendilerinden şikayet ettiği zabıta memurlarının huzuru ile sorguya çekilmiş olması, sanığın hasmı oldukları aşikar surette bilinen kimselerin zabıtaca yapılan sorgu sırasında hazır bulundurulmaları, savcının sanığı karakolda sorguya çekmesi, tevkif edilerek tevkifhaneye konulmuş sanığın bilahare buradan alınarak zabıtanın emrine verilmesi ve bu suretle sorguya çekilmesi, sanığın uzun müddet sorgusu için hakim önüne çıkarılmaması ve ikrarını müteakip derhal hakimin önüne sevkedilmesi gibi tatbikatın yolsuzluğu üzerinde de durulmuştur.

b) Gayrımeşru sorgu:

Kötü muamele, yorucu sorgu, kimyasal maddeler veya mihaniki aletler kullanılması, işkence, hileli vasıtalar (gerçek olmadığı halde suç ortağının ikrar ettiğini, bir rüyet şahidinin bulunduğunu

söylemek gibi) kanuna aykırı bir tedbirin uygulanacağı tehdidi, bir fayda sağlanacağı vaadi gibi haller gayrı meşru sorgu usullerine dahildir. Fakat sorguya çekenin, bildiği bazı hususları sanığa söylememesi hile sayılmaz. Gizlice dinlemek, zabıta adına çalışan bir şahsın sanığın hücresine suçlu diye sokularak itirafını sağlamak hakkında serbstçe karar vermek imkanını kaldıran her tutum hile sayılmalıdır.

Suçları meydana çıkarmak, suçluları ve suç delillerini ve kanunun tatbikini sağlayacak sair hususlar araştırmak, suçların başkaca neticeler doğurmasını önlemek, kısaca suç işlenmesinden sonraki bütün safhalarda vazife gören zabıtaya "adli zabıta" demek lazımdır. Bu itibarla adli zabıta umumi (önleyici) zabıtadan tamamiyle farklı bir iş görür.

c) Güvence:

Gördükleri işin idari değil, adli bir iş olması adli zabıtanın da bir "teminat"a ihtiyacı olduğunu gösterir. Bazı memleketler bu hususu Anayasada gösterecek kadar önemli bulmuşlardır. İtalyan Anayasasının 109. maddesi adli zabıtanın doğrudan doğruya adli makamlara tabi olduğunu bildirmektedir. 1955 yılında İtalyan Usul Kanununun 220. maddesi değiştirilmiş ve adli zabıtanın baş savcılara karşı mes'ul olduğu ve adli zabıta mensuplarının baş savcıların rızası olmadan vazifelerinden alınamayacakları kaide olarak kabul edilmiştir.

Memleketimizde de adli zabıtanın umumi zabıtadan vazife ve memurluk statülerinin hukuki vasfı bakımından, ayrılması lazımdır. Böylece yeniden tanzim edilecek bu durumdan sonra adli zabıtanın müstakilen hareket edeceği halleri de genişletmek uygun olur. Usul Kanunumuzda adli zabıta suç ihbarlarını almak (CMUK. 152) gibi vazifeler açıklanmış ve "zabıta makam ve me-

murları suçluları aramakla ve işin tenviri için lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir" (CMUK. 156) kaidesi konulmak suretiyle adli zabıtanın müstakilen yapılabileceği hususlar işaret olunmuştur. Buna mukabil "bütün zabıta makam ve memurları, cumhuriyet savcılığının adliyeye ilişkin işlerde emirlerini yerine getirmekle yükümlüdürler" CMUK. 154) kaidesiyle adli zabıtanın bağımsız olmadığı gösterilmiş bulunmaktadır.

Adli zabıta kavramının Fransız kökenli olduğu söylenebilir.

Fransa'da savcılık kurulunca, bir kısım zabıtayı emrine vermek ihtiyacı duyuldu. Adli zabıta idari zabıta ayrımına ilk defa Fransa'da "3 brumaio anno IV" tarihli Kanunun 19 ve 20. maddelerinde rastlandı. Bu Kanun, ayrımı şöyle tanımlıyordu: "Adli zabıta, idari zabıtanın işlenmesini önleymediği suçları araştırır, delillerini toplar, faillerini cezalandıracak mahkemelere tevdi eder".

Adli zabıta müessesei, Napolyon'un etkisi ile İtalya'ya geçti. İtalya'daki usule kaynak oldu.

d) İdare Hukuku:

İdare hukukunda hakim görüş şudur: "Bu iki zabıta arasında benzerlik hatta bir kaynaşma (fusion) mevcuttur: Bunlardan biri mani, diğeri zecri ve tenkili maksat takip etmekle beraber organik, uzvi bakımından bunlar aynıdır. Yani adli zabıta, umumi zabıta teşkilatının içindedir. Polis ile jandarmadan müteşekkildir. Mahiyeti, ifa ettiği vazifeye göre değişir: Mani zabıta rolünü ifa ederken idari makamların emri altındadır ve bir idare kuvveti mahiyetindedir. Halbuki suç delillerini ve suçlunun aranması sırasında yanı zecri ve tenkili fonksiyonuna yardım ederken adli zabıta mahiyeti ve unvanını alır ve aynı kuvvet adli otoritenin emri altına girer."

e) Anayasal ilişki:

İtalyan Anayasanın 109. maddesine göre "Adli zabıta, adli makamların doğrudan doğruya, emri altındadır". Bu maddeyi İtalyan kurucu meclisinde önerenler doğrudan doğruya Adalet makamları emrinde özel bir kuruluş olarak adli zabıtanın Anayasada öngörülmesini istemişlerdi. Mer'i metin bir çeşit uzlaşma sonucudur. Fakat "doğrudan doğruya adli makamların emri altında olmaklık" formülünün Adliye ile Emniyet makamları arasındaki çekişmeye son vermediği bildirilmektedir.

1930 İtalyan Usul Kanununun 220. maddesi yeni İtalyan Anayasasının 109. maddesi hükmüne uydurulmak için 1955 yılında değiştirilmiş, fakat yine de tartışmalar sona ermemiştir. Bu değişikliğe çeşitli dirençler sonucu bir "uzlaşma" gözü ile bakılmaktadır. İtalyan yazarlarınca, çeşitli makamlara bağlı Adli Zabıtanın sakıncalı olduğu bu zabıtanın her açıdan savcılık emrinde toplanması gerektiği, adli zabıtanın ayrı bir organ halinde ve adli zabıtanın "el", savcının "baş" olması lüzumu savunulmaktadır.

Almanya'da genel olarak adli zabıtanın adli makamlara hiyerarşik bağlılığı kabul edilmemiştir. Fakat görevde bağlılık, soruşturmaya yön saptayıcı emirler vermek yetkisi kesinlikle tanınmamıştır.

Adli zabıtanın görev bakımından savcılık'a, idari hiyerarşi bakımından emniyet makamlarına tabi olması şeklindeki statüler her memlekette tenkit edilmiştir.

"İyi bir ceza adaleti, mükemmel bir adalet polisinin kurulmasına sahip olan devletlere müeyesser olur". "Dünyada en zor olan adli zabıta görevini yapabilmek için polisin yalnız tecrübe ile yükselmesi kafi değil, teknik ve ilmi bakımdan da yükselmesi ve ona göre soruşturma yapması gerekir."

f) Adli zabıtanın savcılığa bağlanması:

Adli zabıta işlemlerinde de vatandaş için teminata ihtiyaç vardır. Savcıya bağlılık bir teminat sağlayacaktır. Adli zabıtanın özlük işleri dahi (tayin, terfi, tecziye vs.) savcıya tevdi edilmelidir. Savcılığa organik bağlılık da sağlanmalıdır.

Adli zabıta fikri "savcılık" ile aynı çağa rastlar, diğer bir deyimle savcılık diye bir organın kurulması iledir ki adli zabıtaya ihtiyaç duyuldu. Yine o tarihten beridir ki genel zabıta makamlarının, adli zabıtanın ayrılmasına dirençleri başladı.

Adli zabıtanın idari zabıta içinde yer alması usul hukuku ilkeleri ile de bağdaşmamaktadır. Adli zabıta savcılığın "yardımcısı"dır, işlemleri hazırlık soruşturması içinde ve savcı adınadır. "Savcılığın bölünmezliği" ilkesi ile "karma adli zabıta"yı bağdaştırmak olanağı yoktur. İdari zabıtaya, adalet organları için zaruri vasıflar (Örneğin tarafsızlık, reddedilebilirlik gibi) tanınmadan, sağlanmadan "adli zabıta" adını vermek içtenlik sayılmaz. Kişinin güvencesi ancak mahkemede başlarsa çok geç kalınmış olur".

Eğer bir suçun işlendiği iddia ediliyorsa, bu iddiada suçun önlenemediği kabul ediliyor demektir. Buna rağmen aynı organın, bu kerre iddianın doğruluğunu aramaya memur edilmesi düşündürücü değil midir? Önlemekte görevli olanın cezalandırma görevine katılması sadece mantıksız değil, sakıncalıdır da. Genel zabıta "teknik zabıta" değildir, fakat "adli zabıta" tümden teknik bir zabıtadır. Bu zabıtanın yalnız "kriminalistik" (fenni polis) bilgileri ile değil, aynı zamanda hukuksal bilgilerle de donatılmış olması gereklidir. O halde böylesine nitelikleri olan zabıta yapısı nedeni ile diğer zabıtadan ayrıdır. O halde neden "tabii amir"ine bağlı olmasın?

Fransız Yargıtay içtihadına göre, Anayasadaki kuvvetler ayrılığı Adalet hizmetine ait bütün konuların, özellikle Adli zabıta işlemlerinin adalet makamlarının yetkisinde olmasını gerektirir.

"İtalyan Ceza Muhakemesi Kanununun 16. maddesinde bulunan ve adli polis amir ve memurları aleyhine Adalet Bakanının izni olmadan kovuşturma yapılmasını engelleyen hüküm, Anayasanın (Adli makamlar suç kolluğundan doğrudan doğruya faydalanır ve onu vasıtasız olarak kullanır) hükmüne (m. 109) aykırı görülerek iptal edilmiştir". Her bölgenin zabıta amiri o bölgenin savcısının rızası olmadan azledilemez, nakil edilemez, terfi edemez. İtalyan Kanunu Adli zabıtaya "teminat" sağlamak ihtiyacı duymuştur. İtalyan Usul Kanununun 220. maddesini yorumlayanlara göre bu madde hiyerarşik bağlılığın İçişleri Bakanlığında kaldığını, fakat disiplin mükafat ve terfi gibi konularda İçişleri Bakanlığının Başsavcılığın olumlu mütalaasını almadan işlem yapamayacağını ileri sürmektedirler. Fakat İtalyan yazarları bunun yeterli olmadığını, tayin, nakil, tecziye gibi hususlarda savcılığın karar veya makama öneri mercii olmasını savunmakta, sadece bir çeşit "veto yetkisi"nin etkisiz kaldığını ileri sürmektedirler.

İtalyan Usul Kanununun 220. maddesi hakkında Mer'iyet Kanunu (25 Ekim 1955, n. 932) adli zabıta amirleri hakkında sayılan işlemleri yapmadan evvel savcılığın mütalaasının yazı ile isteneceğini bildirmektedir. Savcılığın mütalaası olumsuz ise, ilgiliye tebliğ olunur.

İtalyan Usul Kanununa göre (m. 229) görevlerine ilişkin kanun hükümlerini ihlal eden, Adli makamların emrini yerine getirmeyen veya geciktiren adli zabıta amir ve memurları hakkında, savcılığın doğrudan tecziye hakkı vardır.

g) Memleketimizde durum:

Memleketimizde zabıtanın soruşturması derece derece genişlemiştir. Bu genişlemenin bazı yönlerinin kanuni dayanağı da yoktur. Savcıların yetkilerinden büyük bir kısmını zabıtaya fiilen terk etmeleri memleketimizde bir gelenek yaratmıştır. "Gerçekte hazırlık soruşturmasını zabıta yapar" sözü doğrulanmış gibidir. Zabıta, bütün adli soruşturmayı yapar sonuna bir de "fezleke" ekler. Bu bir çeşit "iddianame" gibidir.

Adli zabıtanın yürütmeye hiyerarşik bağlılığının devamında zaruret görülüyorsa, sakıncaları bir dereceye kadar gidermek için isabetli bir öneri şudur: Adli zabıtanın yapacağı işlemleri sınırlamak, ihbarları, şikayetleri ve diğer "suç haberleri"ni derlemek, işlemsiz savcılığa göndermek, yalnız meşhut suç halinde yakalama, hızla kaybolması mümkün suç delillerini tesbit, muhafaza etmek (fakat "delil telakki ve takdiri" anlamına gelecek işlemlerden kaçınmak), tanıkların ve sanıkların kimliklerini tesbit etmek (fakat dinlememek ve bu gibi işlemlerle zabıtanın yetkilerinin kısılması halinde "yürütmeye bağlı adli zabıta"nın sakıncaları önlenebilir. Nitekim İtalya'da 1953 yılında toplanan bir hukuk kongresinde "adli zabıta her hangi bir halde ve her hangi bir sebeple sorgu, yüzleştirme, teşhis işlemi yapamaz" ilkesi benimsenmiş, bu işlemlerin yapılması halinde bunların geçersiz (batıl) sayılması şeklinde müeyyide önerilmiştir.

Diğer bir tedbir daha düşünülmektedir: Zabıta soruşturması sadece savcılığı aydınlatmaya tahsis edilmelidir. Yargı makamlarına zabıta evrakını ihtiva etmeyen, savcılığın kendisince hazırlanan dosya tevdi olunmalıdır.

h) Gelişim:

"Hukuk Devleti" kavramı geliştikçe "zabıta" kavramında bir gerileme görülmüştür, neden? Buna karşın insanlık tarihinde ilk çağlarda "adli zabıta" diye bir örgüt yoktur, niçin? Adli zabıta büyük Fransız ihtilalinden sonraya rastlar, bir nedeni yok mudur?

Fransa'da gerçek "adli zabıta"nın kurucusu olarak Clemenceau gösterilir. Bu zorunlu isteği ortaya attığı zaman altmış dört yaşında idi ve insanca çekişmenin yoğun bir deneme üstünlüğü onu destekliyordu.

Bir anlayışa göre Adli zabıta ne İçişleri ne Adalet Bakanlığına bağlanamaz. Tamamiyle bağımsız ve tamamiyle teknik bir kuruluş haline getirilmelidir. Savcıya bağlandığı zaman hareket yeteneğini kaybedecek, emir bekleyen kuruluşlara dönüşecektir. Hangi bakanlığa bağlı olursa olsun, hatta başbakanlığa bağlı olsa bile politikanın etkisi altına girecektir.

Bu düşüncede gerçek payı yok değildir. Tamamiyle bağımsız ve teknik, sadece baştaki bir şefe bağlı iyi donatılmış, kuvvetli bir örgüt halinde adli zabıta elbette istenen bir şeydir. Fakat adli zabıtanın savcılığa bağlanması önerilirken savcılığın bugünkü hali düşünülmemelidir. "Teminat"ı sağlanmış savcılık esas tutulmaktadır. Bu nedenle adli zabıtanın yeniden düzenlenmesi konusu savcılığa teminat tanınması konusu ile beraber ele alınmalıdır.

2) Yargısal önlem:

Zabıtaca alınan ikrarı geçerli sayan anlayış "hukuk dışı", "hukukun üstünlüğü"ne aykırı bir anlayıştır. CMUK.nun 247/1. maddesi şu hükmü koymuştur: "Sanığın hakim tarafından tanzim kılınan tutanaktaki ifadesi ikrarına delil olmak üzere okunabilir". Bu hükmün anlamı zabıtanın tanzim ettiği "ikrar zabtı"nın geçerli ol-

madığıdır. Eğer bu anlayış genelleşirse işkence sonucu ikrar lüzumsuz hale gelir. Halbuki "tutanak mümzilerinin ifadelerinin alınması" yoluyla bu hükmün yok edilmesi yolundaki uygulama "Örneğin CGK. 21.3.1977, 110/132) yasalara uygun sayılamaz. "yan deliller varsa" zabıta ikrarının geçerliliğini kabul dahi çok kez bir bahanedir. "Yan delil" değil, "delil"in bulunması gereklidir. "Oluşa ve savunmaya göre, zora dayanan, sanığın kolluktaki ikrarının dışında ve bunu doğrulayacak bir delil elde edilmediği halde hükümlülük kararı verilmesi"ni yolsuz bulan İçtihat (Örneğin 6. CD. 17.1.1984, 1471/2480) bir dereceye kadar isabetli sayılabilir. Fakat zabıtadaki ikrarın bir "usul konusu" sayılması, bunu doğrulayıcı delil aranması yanlıştır. Çünkü duruşmada okunamayan tutanağın hiç bir değeri yoktur. "Sanıkların isnat edilen suçu işlediklerine dair hazırlık tahkikatında zorla alındığını beyan ettikleri ikrarlarından başka hiç bir delilin bulunmadığı gözetilmeden hükümlülüğe karar verilmesi"ni geçersiz sayan anlayış (CGK. 1.4.1985, 511/182) gerçeğe daha yakındır. O halde usul kanununun 247. maddesine gerçek anlam verilecek ve uygulanacak olursa, zabıtanın dayak zoru ile sözde ikrarı sağlaması önlenmiş olacaktır. Tutanak mümzilerinin dinlenmesi uygulamanın bulduğu gereksiz ve yanlış bir tutumdur, kaldı ki zor kullanmak, işkencede bulunmak kişiyi suçlu hale sokacağına göre (TCK. 243, 245) bu kişilerin dinlenmesi dahi usulsüzdür. "İşkence suçunun tekevvünü için basit bir dövmenin kafi olmayıp, en azından 10-15 günü geçecek derecede rapor alınması gereğinin" Yargıtay içtihadına uygun düşeceği yolundaki karar "Yenimahalle 1. Asliye Ceza Mahkemesi 10.2.1987, 177/47) "dövme"nin belli bir süreye varmaz ise suç teşkil etmeyeceği anlamına gelmesi doğru sayılamaz.

TCK.NUN 10. MADDESİ

Kanunun 10. maddesine "a" bendi olarak (14.6.1991, R.G. 3756) şu hüküm eklenmiştir "Bir Türk Vatandaşı veya yabancı, Yabancı Ülkede bir suç işleyip de bu bab hükümlerine göre Türkiye'de yargılandığı takdirde, Türkiye zararına işlenmiş suçlar dışında, suçun işlendiği ülke kanunu ile Türk Kanunundan hangisi uygulamada sanığın lehine sonuç verecek ise, o kanun gözönünde bulundurulmak ve yabancı kanunda tanımlanan suça Türk Kanunlarına göre verilmesi gereken en yakın olan ceza tesbit edilerek uygulama yapılır. Ancak, suçun işlendiği ülke kanunu, Türkiye'nin kamu düzenine veya Milletlerarası yükümlerine aykırı ise bu ülke kanununa itibar edilmez".

1) Yabancı Ülke:

İlave edilen bu hüküm bir Türk'ün veya yabancının "yabancı ülkede" işledikleri suçlar hakkında uygulanacaktır. Türkiye ve Türkiye sayılan yerler (kara suları, harp gemileri, hava ülkesi gibi) dışında kalan her yer yabancı ülkedir. Türk, Türk Vatandaşı olan kişidir; başkaca özellik aranmaz. "Suç anı"ndaki "tabiyet" esastır. Suçtan sonra Türk tabiyetinin kaybedilmesi önemli değildir. Türk sayılmayan herkes yabancıdır. Bu nedenle tabiyetsiz kişiler de (haymatlozlar) yabancıdır.

2) Yabancı Kanun:

Suçun işlendiği yer yabancı kanunun cezası, Türk Kanununda gösterilen cezadan daha hafif ise o cezanın verilmesi esas tutulacaktır.

Bu hükmün maksadı yabancı ülkede işlenen suça, o memleketin verebileceği cezadan fazla bir cezanın verilmesini önlemektir. Bu nedenle eklenen hükümün amacı budur.

Yalnız uygulamanın kolay olmadığı açıktır. Zira Türk ve Yabancı kanunlarının karşılaştırılması kolay değildir. Bizce bahis konusu yabancı ülkenin dilini en az çok hukukunu bilen bilirkişilere başvurulması doğru olacaktır. Bu güçlük özellikle arap ülkeleri, şeriat hukuku açısından daha önem kazanacaktır.

Kural, Türk Ceza Kanununun uygulanmasıdır; yabancı kanun cezası bakımından nazara alınmıştır. "14.6.1991 gün ve 3756 sayılı Kanunla, Türk Ceza Kanununa eklenen 10/a maddesi, Türkiye'de yapılacak yargılamalarda münhasıran Türk Ceza Kanunlarının uygulanacağına ilişkin genel kuralı değiştirmediği, fakat suçun işlendiği yer kanununda öngörülen cezadan fazla ceza ile sanığın tecziye edilemiyeceğini hükme bağlamış bulunduğundan, sanık hakkında Türk Ceza mevzuatı uyarınca ceza tayini gerekirken doğrudan doğruya Alman Ceza Kanunu tatbik edilmek suretiyle hükümlülüğüne karar verilmesi yasaya aykırıdır" (765 s. TCK. m. 10/a, -3756 s. K.la ek-); (1. CD, 14.4.1992, 537/798, YKD/5, s. 786). Bu kararda Almanya'da bir yabancıya karşı bir Türk'ün işlediği suç bahis konusudur.

3) Suç:

Maddede "Türkiye zararına işlenmiş suçlar dışında" olanlar hakkında" bu hükmün uygulanacağına işaret olunmuş ise de bu bir "teknik" tabir sayılamaz. Bu kayıt TCK.nun 4. maddesine veya 6. maddesine işaret etmek istediği düşünülebilir.

"Türk kanununda bulunup yabancı ülke kanundaki cezaya en yakın ceza" deyimi düşündürücüdür. "Kanunsuz ceza olmaz" kuralına (TCK. m. 1) aykırılık bahis konusu olabilir.

Türk ve yabancı kanunun karşılaştırılmasında "uygulamada sanık lehine sonuç verecek kanun" nazara alınacaktır. Bu nedenle cezayı bulabilmek için kanunların kül halinde ele alınması (tahfif ve teşdit sebepleri ve diğer haller) gereklidir.

Madde hükmü "Türkiye'de yargılanma" haline indirgelidir. Eğer yargılanan kişi hüküm giydikten sonra durum anlaşılırsa TCK.nun 2. maddesi uygulanmalı ve "infaz olunur" kaydına dayanılmalıdır.

Şu husus üzerinde durulmak gerekir: Kanunun 5. maddesinde yabancı ülkede bir Türk tarafından işlenen suç öngörülmüş, bu suçun maktül veya mağdurunun Türk veya yabancı olması arasında fark görülmemiştir. Böyle bir halde yabancı ülkenin kanununun daha hafif olan cezasının (hele maktul veya mağdur Türk ise) uygulanması nasıl kabul edilebilir? Eğer Türk tarafından işlenen suç bir Türk zararına işlenmiş ise bu halin kabulü haklı gözükemiyecektir. Yalnız ek maddede yer alan "Türkiye zararına işlenmiş suçlar" ibaresinin anlamı Türkiye veya Türk aleyhine işlenen suçların hariç olduğu anlamı verilecek olursa hatanın düzeltilmesi mümkün olabilir; fakat "Türkiye zararına" deyimine "Türk zararı"nın dahil olduğunu kabul pek güçtür. Bu durumda örneğin bir Türk'ün yabancı ülkede Bir Türk'ü öldürmesi halinde yabancı ülkedeki cezanın esas tutulması nasıl izah edilecektir?

Bir başka olayda şu husus düşündürücüdür: TCK.nunda değişiklik yapan 3756 sayılı Kanunun 6. maddesi ile TCK.nun 403. maddesini değiştiren hükümlerden 4. bendine göre: "Böylece ihraç edilmiş maddeler dolayısıyle yabancı memlekette hükmedilmiş ve çekilmiş veya yabancı ülkede çekilmemiş olmakla beraber Türkiye'de infazı kabil cezalar çekildikleri takdirde, ihraç sebebiyle hükmedilecek cezadan indirilir". Bu hükme rağmen 10. maddeye eklenen (a) bendi dahi uygulanacak mıdır?

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME YETKİSİNİN KÖTÜYE KULLANILMASI

Anayasa Hukukunda oldukça tartışmalı bir konu olan "Kanun Hükmünde Kararname" usulünün ilk önerildiği günlerde Türkiye Barolar Birliği öneriye karşı çıkmış, bu usulün kötüye kullanılacağını, her değişikliğe "yasamanın devredilemezliği" kuralının zedeleneceğini Türkiye Büyük Millet Meclisinin, yürütmenin emrinde güçsüz bir kuruluş haline geleceğini ileri sürmüştü (1). Birliğin görüşü haklı çıktı. Bugün Meclisin güçsüz hale gelmesinden -genellikle- yakınılmaktadır. Esasında Meclisin yetkilerini daraltmakla "güçlü yürütme" sağlamak tüm Anayasal ilkelere aykırı bir görüştür. Kanun Hükmünde Kararname (=KHK) müessesesinin dayandığı neden hükümeti güçlendirmek değildir. Asıl amacından saptırılmak yoluyla sağlanmak istenen diktatörlüğe yaklaşmak, demokrasiden uzaklaşmaktır (2).

KHK usulünün kabulünde gösterilen "resmi neden" kanun yapmaktaki formalitelerin zaman kaybına sebep olmasıdır. Halbu-

(1) Türkiye Barolar Birliği (=TBB), Anayasa değişikliği öntasarısı hakkında görüşler (Ankara, 1971) s. 88.

(2) KHK ve Yürütmeyi güçlendirme konusu için bk. Soysal (M.), Temel Nitelikleri ile 1961 ve 1982 Anayasaları, Anayasa Yargısı (Ankara, 1984), s. 16, Tan (T.), Güçlü Devlet ya da Güçlü Yürütme (Anayasa Yargısı) (Ankara, 1984), s.32.

ki asıl neden yürütmeye yasa yetkisi vermek, yani yasamaya müdahale edebilmektir. Olağanüstü hallerde KHK yapılabilmesi (Anayasa 121) olabilir. Fakat bunu genişletmek (Anayasa 91) yasamanın zararına olmuş, TBMM Yasamanın adeta dışına itilmiştir.

Anayasamızda öngörülen KHK sistemine Bon Anayasası kaynak gösterilmiş ise de bu anayasanın 80. maddesinin bizim sistemimizle ilgisi yoktur (3). Fransız kaynaklı KHK sistemimiz esasında İtalyan Anayasasından alınmış, fakat alınırken niteliği bozulmuş garip bir sistem meydana gelmiştir.

KHK usulü 1961 Anayasamızda (m. 64) yapılan değişiklikle (1971) Anayasa hukukumuza girmiştir. 1982 Anayasası ile sistem tümden değiştirilmiş, yürütmeye yasamaya ilişkin yetkiler tanınmıştır. Yürütme -yetki kanununa dayansa bile- dilediği kanun hükmünü kaldırabilecek, bir kanun hükmünün bulunmadığı hallerde de boşluğu kendi taktirine göre doldurabilecektir. Artık sadece bir idari "düzenleme" değil, yasama tasarrufu bahis konusu olabilecektir (4). Böylece "TBMM.nin yetkisinin devredilemeyeceği" hükmü (Anayasa 7) esaslı şekilde ihlal edilmiştir.

Bir Kanun hükmünü kaldırabilen, değiştirebilen bir tasarruf sadece düzenleyici sayılamaz. O halde -bugünkü hali ile- bir yetki devri bahis konusudur (5).

---

(3) bk. Sağlam (F.), Anayasa Yargısı, Kanun Hükmünde Kararname. (1984) s. 261.

(4) Teziç (E.) Anayasa Hukuku (İstanbul, 1986), s. 77.

(5) Bu konu için bk. Duran (L.), Kanun Hükmünde Kararname, Amme İdaresi Dergisi, C. 8, n. 2; Özbudun (E.), 1961 ve 1982 Anayasalarında Kanun Hükmünde Kararnameler, Anayasa Yargısı (Ankara, 1986), s. 228.
— Duran (L.), Türk Anayasa Yargısının İşlevi ve Yetki Kanunu Anayasa Yargısı (Ankara, 1984), s. 61.

TBMM.nin yetkilerinin devredilemeyeceği kuralına aykırı düşünülmediğini gösterebilmek için yetki ve onay kanununa bağlı kalınacağı ileri sürülmekte ise de yetki kanununun içeriğinin eksik gösterilmesi, tam bir sınırlamanın getirilmemiş olması ve onay kanunu çıkıncaya kadar bir sınırlamanın getirilmemiş olması ve onay kanunu çıkıncaya kadar kararnamenin kanun hükmünde kabulü gereği, onay kanunu ile "değişiklik yapılmış ise- bu ana kadar yürürlükte kalacağı düşünülecek olursa -geçici de olsa- kural ihlal edilmiş olacaktır. "Son dönemlerde Bakanlar Kuruluna hemen her konuda ve sık sık KHK ile düzenleme yetkisi verildiği gözönüne alınırsa, bu alandaki Anayasal denetim yokluğu veya eksikliği insan hakları ve temel özgürlükler için ne denli sakıncalı ve zararlı olabileceği sorulmak gerekir" (5). Çünkü Anayasa mahkemesine başvurma yolları sınırlıdır. Bu yoldan geçmeyen bir KHK.nın iptali bahis konusu değildir (6).

Bu durumdan istifade edilerek 1983 tarihinde 89 adeti, 1984 tarihinde 46 ve 1987 tarihinde 23 adet KHK çıkarılmış, 1978'den 1982'ye kadar kararname çıkmamış bu yazının kaleme alındığı tarihte ise 335 adedine ulaşılmıştır.

I. GENEL DEĞERLENDİRME

1) Zaruret: Anayasamızda KHK çıkarmanın ne zaman mümkün ve meşru olabileceği açıklanmamıştır. KHK usulünü kabul eden Anayasaların hemen hepsinde (Örneğin İtalyan Anayasası, m. 77) ancak kesin "zaruret ve acele haller" de bunun mümkün olabileceği açıklanmıştır. Çünkü KHK, her açdan olağanüstü bir yoldur.

(6) Daha çok evvel (1876) Kanun-u Esaside (m. 36) farklı biçimde KHK vardır. Fakat Devleti tehlikeden veya genel güvenlik bozulmadan korumak için bu yola gidiliyordu, KHK.yi padişahın tasdiki şarttı. bk. Özbudun (E.), 1961 ve 1982 Anayasalarında KHK. Anayasa Yargısı, (Ankara, 1986), s. 227.

Ancak kesin zaruret veya çok acele hallerde bu yola gidilmesi doğru olabilir. Aksinin kabulü halinde KHK.lerle, Meclisin yetkisi kaldırılmış olurdu.

Kesin zaruret ile göreli (izafi) zaruret açısından bir tartışma mümkündür. Fakat her halde zaruret yoksa bu yola gidilmemelidir. Kanunun gecikmesinin doğuracağı zararın açıkca belli olduğu hallerde zaruret düşünülebilir.

Her ne kadar zaruret unsuruna Anayasamızda yer verilmemiş ise de TBMM yetkisinin devredilmezliği kural, KHK ise istisna teşkil etmesine nazaran her halde zaruret şarttır.

Anayasanın 91/6. maddesine göre "KHK.ler, resmi gazetede yayınlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih gösterilebilir".

Acele ve zaruret halinde çıkarılması gereken KHK.de yayımından daha sonraki bir tarihin gösterilmesi, her olayda, haklı gözükemez. Böyle bir hüküme Anayasada yer verilmemeliydi. "Yasama yetkisinin devredilemezliği" kuralı'nın KHK.lerle ihlal edilip edilmediğinde tereddüt edilebilir. Eğer yetki Kanununda KHK. yapmanın koşulları eksiksiz mevcut ise belki kesin bir devir bahis konusu olmaz. Fakat bu hususa dikkat edilmemektedir. Kaldıki bu dikkat dahi yeterli değildir. KHK.nin ancak zaruret, gecikmede sakınca bulunma halinde çıkarılacağına ilişkin kaydın Anayasamızda yer almaması, İtalyan sisteminde olduğu gibi Meclisin hemen toplanacağı, belli bir sürede Hükümetin sunduğu metni karara bağlamasına ilişkin kaydında bulunmaması yüzünden yetkinin kötüye kullanılması önlenemez (7).

(7) Bu konuda kşz. Duran (L.), Kanun Hükmünde Kararname, AİD, c. 8, no. 2 s. 3; Teziç (E.), Yasama Yetkisi ve Kanun Hükmünde Kararname, AİD, c. 5, nt. 1, s. 12.

2) Sorumluluk: KHK. sistemimizin kökeni (me'hazı) İtalyan Anayasası olduğuna göre bu köken hakkındaki açıklamalardan faydalanmak mümkündür (8). İtalyan Anayasasında açık bir hükümle KHK.lerin "hükümetin sorumluluğu altında" çıkarılabileceği açıklanmıştır. Böyle bir kayıt Anayasamıza alınmamış ise de genel ilkeler açısından başka türlü düşünülemez. Sorumluluk KHK. çıkarmak yetkisinin "kötüye kullanılması" halinde bahis konusudur (9). KHK.ye yasaklanmış olanlarda, yani Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevlere ilişkin KHK çıkarmak, yetkinin kötüye kullanılmasına örnektir.

"Kuramsal açıdan her ne kadar temel hak ve özgürlükler alanında kanun gücünde kararname çıkarılamaz denilirse de, özellikle kötüniyetle uygulamalarda temelde hak ve özgürlük alanına dokunulmaması düşünülemez. Çünkü hemen her sahada kökene inilirse karşımıza temel hak ve özgürlükler çıkar" (10).

KHK.leri Cumhurbaşkanı da imzalamaktadır. Bu hal sorumluluk açısından Anayasanın 105. maddesi ile karşılanmıştır. Sorumluluk Bakanlar Kurulunundur. Sorumluluk yalnız "şekil kusuru"na ait değildir. Kararnamenin konusuna da ilişkin olabilir. Sorumluluğun cezai de olabileceği ileri sürülmektedir (11).

Yalnız Anayasanın açıkça gösterdiği alanlarda (Anayasa 91/1) değil, Anayasada ancak kanunla düzenleneceği açıklanmış konularda da KHK çıkarılamaz. Bu itibarla hükümete bu konularda

(8) bk. Espozito (C.), deerento-legge, Enciclopedia del diritto, XI, s. 832.
(9) Esposito, IX, s. 833 nt. 8.
(10) Yılmaz, s. 527.
(11) Esposito, s. 833.

yetki verilemez. Üçüncü bölümde "öyle haklar vardır ki, bunların bizzat kanunla düzenleneceği madde metinlerinde açıklanmıştır" (12). Hiç olmazsa üçüncü bölümdeki haklardan kanunla düzenleneceği açıklananlar hakkında KHK çıkarılamayacağını kabul etmek gerekir.

Anayasanın ikinci kısmının üçüncü bölümünde yer almalarına rağmen 42-44, 46-47, 50, 54, 63, 82, 117, 123, 126, 127, 128, 130, 131. maddelerin konuları hakkında yetki verilemez (13). Sorumluluk bunlar hakkında da geçerlidir. Bu itibarla yetki kanununa dayanılarak çıkarılan hükümetin kuruluşuna ilişkin ve 2680 sayılı Yetki Kanununa dayanılarak çıkarılan 12, 165, 178-181, 187, 189-190, 198, 206 sayılı kanun hükmünde kararnameler -bizce" tartışmalıdır.

II. YASAL KOŞULLAR

1) Kanunlar arası ilişki:

Yetki Kanunu, KHK ve onay kanunu arasındaki ilişki üzerinde durmak gerekir. Anayasanın 91/2. maddesine göre "yetki kanunu çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir".

1961 Anayasasında (m. 64) ayrıca "yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi" lüzumuna işaret olunmuştur.

---

(12) Yılmaz (M.), Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname (Armağan, Ankara 1977), s. 557.

(13) Bu konu için bk. Özbudun (E.), s. 232, bk. Yılmaz (M.), Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname (Armağan, Ankara 1977), s. 557.

Bu hükümler aşağıda incelenmiştir:

a) TBMM. yetkisinin devri "Bu eğilimin birçok sakıncayı birlikte getirmesi kaçınılmazdır. Herşeyden önce bunun bir alışkanlık haline gelmesinden korkulur. Kendi işlerini başkasına yaptırma alışkanlığı, yasama organının tembelleşmesine, siyasal tartışmaların odak merkezi olmaktan uzaklaşmasına, sorumluluk duygusunun zayıflamasına ve bir onay mekanizması haline dönüşmesine yol açar. Tüm Anayasal ve yasal koşullar mevcut olduğu alde, işlevini başkasına gördüren bir parlamento, zaten yara almış olan saygınlığını yeniden kazanamaz ve bundan da yeniden kurulmakta olan demokrasimiz zarar görür" (14).

"Yetki Kanununun sınırları belli olmayan bir alanda Bakanlar Kuruluna KHK çıkarmak yetkisi verebileceği sonucu çıkarılamaz" (15). Konu açıkça belirtilmelidir. Aksi taktirde KHK.nin yetki Kanununa dayandığı ileri sürülemez, denetlenemez.

KHK yetki kanunu dışına çıkmamalıdır. Yetki Kanununun tayin ettiği amaca sırf benzerlik (kıyaslama) nedeniyle başkaca hüküm getirilmesi "yetki tecavüzü"dür. KHK.lerde yer alan "... sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak" kararnamenin çıkarıldığına işaret olunmasında maksaz budur. Belirsiz deyimlerle yetki verilmemelidir. "Anayasal çerçeve aşılıp yetki devrine varacak boyutlara" ulaşılmamalıdır (16).

b) Yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesine ilişkin hüküm 1961 Anayasasında vardı, hüküm yeni Anayasaya alınmadı. Böylece "belirsizlik" yaratılmış, "yasa hük-

(14) Sağlam, s. 271.
(15) Özbudun, s. 231.
(16) Sağlam, s. 266.

münün değiştirilmesi imkanı açılmıştır", "1961 Anayasasına göre kararnamelerle her hangi bir yasa hükmünde değişiklik yapma olanağı bulunmayıp ancak yetki yasasında değiştirileceği açıkça belirtilmiş olan yasa hükümlerinin değiştirilmesidir. Oysa 1982 Anayasasında böyle bir zorunluk kaldırılmış, yetki kapsamına giren herhangi bir yasa hükmünün KHK ile değiştirilmesi olanağı doğmuştur" (17).

c) Süre içinde "birden fazla kararname" çıkarılıp çıkarılamayacağı" yetki kanununda gösterilmesi gereklidir. Eğer bu gösterilmemiş ise birden fazla kararname çıkarılamaz. Evvelce çıkarılmış bir KHK hükmünün değiştirilmesi veya kaldırılması dahi (Örneğin KHK no. 333) yeni bir kararname yapmak sayılmalıdır.

2) Yayınlama zorunluğu ve yürürlük:

Anayasanın 91/7. maddesine göre "kararnameler, resmi gazetede yayınlandıkları gün TBMM.ne" sunulur.

O halde yayınlanmak yürürlük koşuludur. Halbuki 267 ve 268. numaralı Kararnameler yayınlanmamıştır. Anayasanın 91/9. maddesine göre "yayınlandıkları gün TBMM.ne sunulmayan kararnameler bu tarihte, TBMM.nce reddedilen kararnameler bu kararın Resmi Gazete'de yayınlandığı gün yürürlüğe girer".

Hiç yayınlanmamış kararname bu hükmün dışında kalmaktadır.

Eğer bir kararname, mevcut bir kanun hükmünü kaldırmış ise Meclis onaylanmak için kendisine gönderilen kararnamenin bu hükmünü kabul etmez ise kararname ile kaldırılan hükmün avdet

(17) Sağlam, s. 264, 266; kşz. Yayla (Y.), Anayasa Yargısı (Ankara, 1984), s. 50, 51.

edeceğini ileri sürmek gerekecektir. Çünki KHK esasında şarta bağlı bir tasarruftur.

a) Meclise sunulan kararnamenin ne zaman görüşüleceği, hangi süre içinde kanun haline dönüşeceği, değiştirilebileceği veya reddedileceği Anayasada gösterilmemiştir. Her ne kadar KHK.lerin öncelik ve ivedilikle görüşüleceği (Anayasa 91) bildirilerek gecikme önlenmek istenmiş ise de "Anayasa KHK.lerin TBMM'inde görüşülüp karara bağlanması için belli bir süre tayin etmiş değildir (18). Bazı Anayasalarda (Örneğin me'haz İtalyan Anayasası, m. 77, kşz. Anayasa m. 121) kararname yayınlandığı aynı gün Meclise sunulacak, eğer Meclis toplantı halinde değil ise beş gün içinde toplantıya çağrılacak, kararname yayımı tarihinden altmış gün içinde kanunlaşmamış ise kendiliğinden yürürlükten kalkacaktır. Kararname, Resmi Gazete'de yayınlandığı gün parlamentoya sunulmaz ise (veya geciktirilirse) hükümet sorumludur.

Bu hükümler Anayasamıza alınmamıştır. Her ne kadar (m. 91/8) "yetki kanunları ve bunlara dayananKHK.ler TBMM ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" kaydı varsa da bu hüküm yeterli değildir.

b) Anayasanın 91/1. maddesine göre "TBMM tarafından Bakanlar Kuruluna KHK. çıkarma yetkisi verebilir". 1961 Anayasasında ise (m. 64) yetkinin "belli konular" için verileceği açıklanmıştı. Yeni metinden "KHK, çıkarma yetkisinin belli konularda verilebileceği ibaresinin çıkarılmış olması, verilecek yetkiyi geniş tutma eğiliminin ilk belirtisidir" (19).

(18) Özbudun, s. 234.
(19) Sağlam, s. 264.

c) Yetki ancak "süreli" olarak verilebilir süresiz yetki verilemez. Anayasanın 91/3. maddesine göre (Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş yetkinin sona ermesine sebep olamaz.

Yetki Kanunu ile KHK.nin yayınlandığı tarih arasında çok büyük zaman geçmesi (4 numaralı kararnamede Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu hakkındaki 72 sayılı kararname tarihinin 26.6.1983, yetki kanunu tarihi ise 17.6.1982 olması, 77 sayılı Kararname tarihinin 16.8.1983, Yetki Kanununun ise 17.6.1982 tarihli olması gibi) düşündürücüdür ve zaruret fikri ile bağdaşamaz. Halbuki çok kısa zamanda KHK. çıkarılabilir, ödeme güçlüğü içinde olan Bankerler hakkındaki kararname tarihi 14.1.1982, Yetki Yasası ise 13.1.1982'dir.

SONUÇ:

Türkiye Barolar Birliğinin KHK. fikrine karşı çıkmasının, yetkinin kötüye kullanılacağından kuşkuya düşmesinin ne kadar haklı olduğu meydana çıkmıştır. Mevzuatımızı kapsayan KHK'lerin çokluğu, kusurluluğu, TBMM'ni yürütmenin etkisi altına sokması demokratik esaslara ve "hukukun üstünlüğü" ilkesine aykırı düşmektedir.

SAVUNMA VE CEZA YARGILAMASININ TEMELDEKİ KUSURLARI

I. KUSURLARIN KÖKENİ

Ceza Yargılama Hukukumuzdan her birimiz şikayetçiyiz. Bu şikayette hakim, savcı, avukat birleşmektedir. O halde bu şikayetlerimizde haklı mıyız? Bu konuda, bizim dışımızda, başvuracağımız bir ölçü bulunamaz mı? O ölçüye göre yargılama sistemimizi değerlendirmek olanağı yok mudur?

Böyle bir ölçüyü bulabilmek için yargılama hukukunun geçirdiği değişikliğe kısaca tarihi seyri içinde değinmek, bundan sonra yargılama hukukunun esasda neye dayandığını araştırmak istiyorum.

Böylece yakınlarımızın haklı olduğu anlaşılacak, bunları gidermenin tek çıkar yolunun "Ceza Usulü Kanunumuz"un tümden değiştirilmesi gereği ortaya çıkacaktır. Yeni bir Yargılama Yasasının hangi temellere dayanması gerektiği de açıklanacaktır.

1) İtham usulü:

Tarihte rastlanan ilk usuldür. İki hasım arasında bir çekişmeye dayanan itham usulünde hakim dava dışında kalırdı. Ve sonuçta hangi tarafın haklı olduğuna karar verirdi. Hukuk ve ceza davaları arasında başlangıçta fark görülemezdi. Her iki dava türü aynı usule tabi idi. Ceza, tazminat üzerinde, tazminat ceza üzerinde etkili idi.

İtham usulünde daima bir itham eden bulunurdu. Toplum adına her vatandaşın itham yetkisi vardı.

İtham usulünde hakim her hangi bir girişimde bulunamazdı. Davaya kendiliğinden el koyamazdı. Lüzum görse bile soruşturma işlemlerine başvuramazdı. Çekişmenin dışında kalırdı.

İtham usulüne ilk kez Doğa Ülkelerinde rastlanmıştır. Oradan Yunan ve Roma uygarlıklarına geçti. Bu, en eski usuldür. Şu kurallara dayanırdı:

a) İtham olmadan dava başlamaz. İtham edenle kendisini savunan kişi arasında tam bir eşitlik vardır. Duruşma sözlü ve alenidir.

b) Kesin hükme kadar sanık, hürriyetinden mahrum edilemezdi, "tutuklama" yoktu.

2) Tahkik Usulü:

Bu usul ortaçağa rastlar. Bu usulde suçun ve suçlunun araştırılması, soruşturulması suçdan zarar görene bırakılmış değildir. Hakim hem savcıdır, hem de hakim. Her türlü soruşturmayı kendisi yapar. Soruşturma yazılı ve gizlidir, tek taraflıdır. Avukata lüzum yoktur. Usul vicahi (yüze karşı) değildir. En mükemmel delil olarak "itiraf" aranır. Bunu elde etmek için "işkence" soruşturma aracı sayılmıştır. Hakimin kanaatına yer verilmemiştir. "Kanuni delil" yani her suça özgü evvelden belli edilmiş delil aranırdı. Hakimin mahkumiyet kararı verebilmesi için her dava çeşidi için evvelden belirtilen delilin elde edilmiş olması zorunlu idi.

Bu sistem Kilise hukukunca benimsenmiştir veya Kilise hukuku bu sistemi yarattı. İşkence genelleşti. Böylece Ortaçağ ve engisizyon dönemi başladı. Bu sistem şu esaslara dayanır:

a) İthamcıya (hatta savcıya) lüzum yoktur. İtham edenle mahkum eden aynı kişi, yani hakimdir. Avukata da lüzum yoktur. Her şeyi hakim çözer.

b) Davalar gizlidir. Bu gizlilik bütün dava sürecince devam eder. Böylece Orta Çağ Avrupa'da sürüp gitti.

3) Karma sistem:

Nihayet "Rönesans" (Yeniden doğuş) geldi. Engizisyon sistemi sarsıldı, fakat yok edilemedi, kilise hukuka direniyordu. Ara bulucu anlayışlar, karma usuller ortaya çıktı. Soruşturmanın ilk bölümü gizli, duruşma bölümü aleni idi. Kilise hukukunun direnişi çeşitli karma sisteme sebeb oldu. Engizisyon sisteminin kalın izleri varlığını koruyordu. Alman Usul Yasası da bu tür izler taşır. Alman Usulü dahi tam bir rönesans ürünü sayılamaz. Fakat Anglo-Saksonların tepkisi tamdı. Türkiye Usul Kanunu Alman Kanunundan aldı. Alman Kanunu en az karma olan bir sistem yansıtır. Esasında karma değildir. Belki şiddeti azalmış bir engizisyon dönemini yansıtır.

O halde bugün ceza yargılamasındaki yakınmaların hepsinin kökeni böylece açıklanabilir.

Usul Kanunumuzun genel görünümünü çizdikten sonra niçin hazırlık bölümünün gizli olduğunu, tutuk sanıklarla avukatın görüşmesinin neden gözetim altında tutulduğunu ve diğer sakıncaları böylece açıklamak mümkündür. Bunlara alışıldı. Bu alışkanlık sakıncaların devamını sağladı.

Yepyeni bir usul kanunu yapmak zorundayız. Bazı hükümlerini değiştirmekle Usul Kanunumuz islah edilmiş olamaz. Çünkü esasını teşkil eden anlayış tutarsızdır. Halen engizisyon sistemini Türkiye'de yaşatamayız. Anglo-Sakson sistemine yönelmek zorundayız. O halde nasıl bir "usul yasası" yapılmalıdır:

II. DİYALEKTİK YARGILAMA

1) Açıklama:

Tarihi gelişimi özetledik. O halde itham sistemi diye isimlendirdiğimiz sistemin en iyi sistem olduğunu söyleyebiliriz. Bu sistemin esası diyalektiktir. O halde yürürlükteki Usul Kanununun ve yapılan ilavelerin, eklerin, değişikliklerin ve uygulamanın değerlendirilmesi için aradığımız ölçüye yaklaşıyoruz demektir. Bu ölçü diyalektik kurallarıdır. Pek çok değişiklik -sonuçta- diyalektik kurallarını bozmuştur, diyalektiğin normal seyrinde yürümesini engellemiştir, yanlış sonuçlar vermesine sebeb olmuştur. Bu gözlemimizi açıklamak için evvela diyalektiğin izahını yapmamız, sonra bundan doğru olan sonuçları çıkarmamız lazımdır.

Diyalektiğin şöylece tanımlandığına rastlanır: "Her şeyin ustalıkla ve incelikle tartışılması sanatı." Bu tanım doğru sayılmaz. Diyalektik sadece sözlü tartışma sanatı değildir. "En yüksek diyalektik, insan aklının gerçeği tümden anlayabilmesidir."

İnsanlık tarihinde en eski diyalektik uygulaması itham -savunma- hüküm üçlüsüdür. İtham bir "tez"dir, savunma "antitez", hüküm ise tam bir "sentez"dir.

O halde bu usulü doğruyu bulmak için kullanabiliriz. Doğruyu bulmak için sadece tez (itham) yeterli değildir. Eğer antitez (savunma) olmazsa sentez (hüküm) sadece ithamı yansıtır, sonuç yanlış olur.

Hiç bir şey kendi karşıtı olmaksızın (bilinmeksizin) ortaya çıkmaz. O halde savunma olmaksızın, itham değersizdir. Hüküm iki karşıtı bir sonuçta bağdaştırır. Ceza Yargılamasında tez'in karşısında bir tek karineye rastlanır: "Masumluk karinesi". Böyle bir karine kabul eden sistem içinde savunmanın aczinden söz edilemez. Fakat bu karineyi yıkacak bir "takdir"e yer verilmemelidir.

Her davanın özü, çelişkide toplanır. Çelişki oluşum ilkesidir. Diyalektik sadece doğru düşünmek anlamına gelmez, amaç doğruyu, gerçeği bulmaktır. İki karşıt unsurun varlığı (çelişki) bir hareket doğurur. Yargılamanın akışı böylece ortaya çıkar. Herakleitos'un dediği gibi "uyum, karşıtlarla doğar, benzerlerle değil".

Yargılama felsefesi diyalektik dışında kurulamaz. İtham sistemi ile tahkik sistemini birleştirerek "karma sistem"i ortaya koymak, bir başarı değildi. Çünkü ortaya sadece bir "halita" çıktı. Halbuki usul hukuku, kendini bir teknikle dışlaştıran, diyalektik mantığına dayalı kurallar topluluğudur.

Usul hukukunu çeşitli yönlerden inceleyebiliriz. Hatta yorumlarımız farklı da olabilir. Fakat sorun bu hukuku "diyalektik determinizime" ulaştırabilmektir. Yorum, "boş çabaların uğraşısı" olmaktan çıkmalıdır. Diyalektik "ilerletici yorum"a sürekli ve tükenmez kaynak olmalıdır.

Usul hukukunun esası diyalektiktir. Hatta yürürlükteki yasalar - bir derecede - az çok bu gerçeği kabul etmişlerdir. Usul yasamızda yer alan "suç vasfında değişiklik ihtarı" buna tam bir örnektir. Çünkü adalet "gafil avlamak" değildir.

Türkiye'mizde şimdiye kadar yasaları açıklamaktan gayrı bir çaba denenmedi. Bugün "Türk Adaleti" sosyal değişimi karşılayamamak aczi içindedir. Çünkü, Kanun ortaçağ kanunudur. Diyalektik biçimde bir düşünce sistemi kuramadık. Usul diyalektiği salt gözlemci değil, kanıtlayıcı mantıktır.

İtham ve savunma, her ikisi de toplum adınadır. İkisi arasında eşitlik bundan gelir. Savcı-Avukat eşit haklara sahip olmalıdır. Hatta duruşmadaki yerleri bile eşit olmalıdır. Ya savcı avukat gibi yere inmeli veya avukat da kürsüye çıkmalıdır. Her ikisi de "sonuç"

da birleşir. Bu hükümdür, "Savcının yeri"ni belirleyen bir hüküm ceza yargılama yasasında bulunmamaktadır. Aksine, itham ile savunma arasında eşitlik "yargı kuralı" olduğuna göre bir düzenleme savcının yerinin değiştirilmesini veya avukatın kürsüye çıkmasını gerektirir.

"Kesin hüküm" üzerinde durulacak bir konudur. Bir şeyin yasal değişmezliği değişmemesine yeterli değildir. O halde, eğer itham koşulları değişirse, hüküm de gerçekte değişmiş olur, Usul Hukukumuzda "Yargılamanın yenilenmesi" kabul edilmiştir. O halde bu kabul dahi, diyalektiğe bağlılığı gösterir. Hatta ortaya şu düşünce atılmıştır. Yargılamaların, belli bir süre sonra kendiliğinden (re'sen) - istek olsun veya olmasın- yenilenmesi bir usul haline getirilmelidir.

Buna karşın verildiği mahkemede kesinleşen (kanun yoluna tabi olmayan) hükmün kesinliği daima tartışılabilir. İtiraz veya temyizi kabil olmayan hükümler, yasa gereğince kesinleşirse de kamu vicdanında aynı kudrete ulaşamazlar, hatta bunu veren makam Yüce Divan olsa dahi. Anayasamızın bu açıdan değiştirilmesi gereklidir. Yücü Divan'da küçük bir kurul yargılamalı, vereceği hüküm Genel Kurul'da temyiz edilmelidir.

(2) Diyalektiğin özü:

Diyalektik dar olmayan bir anlam taşır. Bir iddiadan, olumlu veya olumsuz, tüm sonuçlarını - eksiksiz - çıkarabilmek belli bir sanattır. Müdafiilik sanatının büyük bir kısmı burada kendini gösterir. Fakat bu mantık ameliyesi aldatıcı veya sadece gerçek benzeri olmamalıdır. Tam gerçeği göstermelidir. Örneğin Stoiciens'lerin ustalığı, daima aldatıcı olmuştur. "Dıştan görünüşün mantığı" biçiminde savunma makbul olamaz. Kandırıcı değil, inandırıcı olabilmek, savunmanın - diyalektik içinde - yeridir. Max Weber, hu-

kuk sosyolojisi eserinde şunları söyledi: "Avukatlar, ancak akılcı dava usullerinin uygulanmaya başladığı devirlerde ortaya çıkmışlardır" ve devam eder: "sadece belli formülleri söylemekle görevli (sözcü) ile tüm hukuk tekniği bilgisini dayalı veya davacının savunmasına tahsis eden (Avukat) arasında büyük fark vardır".

Avukatını seçmek özgürlüğünün sınırlandırılması sistemi bozar. Mithat Paşa kendini yargılayanlara "bir avukat ile istişareye hakkımız var mıdır" diye sormuş, "Biz üç avukatın adlarını tesbit ettik, bunlardan birini seçebilirsiniz" cevabını almıştı. Olağan dışı mahkemelerde "mutemed hakim" kadar mutemed avukat da usul diyalektiği dışındadır.

Usul Kanununda ender hallerde kullanılması öngörülen bazı yetkilerin fazlaca sert bir şekilde kullanılması davanın görünümünü değiştirir. Hakim "iktidar temsilcisi" gibi gözükmemelidir.

Diyalektik, "hüküm"ün gerçekten varoluşunu sağlayabilmesi için bir başka açının gözönünde tutulması gerekir. Bütünsellik ilkesi diyalektik düşüncenin en kapsayıcı ilkesidir. Herhangi bir şeyin tek başına ve içinde bulunduğu bütünden ayrı olarak ele alındığı zaman kavranamayacağını ileri sürebiliriz. İtham ve savunma ancak hüküm içinde değerlendirilebilir. Karşıtlık dıştan gelmez, suçlu insan dediğimiz "bütün" de suçlu olmak istemeyen bir güç vardır. Dava da bir bütündür. Sanığın suçlu olduğunu veya olmadığını kanıtlamak isteyen iki güç karşılaşır. Fakat bunu davanın bütünü içinde tutmakla görevliyiz. Ceza Hukuku'nda geçerli olmayan "kıyaslama" ceza yargısında kabul edilmiştir. Çünki kıyaslamada geniş bir görüş yer alır. Davaya dıştan gelen bir güç diyalektiği mutlaka bozar. "Olağan dışı yargılamalar"ın kusuru buradadır. Özellikle "savunmanın köleleştirildiği" sistemlerde diyalektik ortam yok edilmiştir. Sonuç, istenilen gibi olmuş ise de gerçek aranmamış, yerine evvelden saptanan bir "gerçek benzeri" çıkmıştır.

Usulde "vicahilik kuralı", savunma hakkı daraltılırsa, "müdafiden evrak saklanırsa" usul diyalektiği yanlış sonuç verecektir. Davanın aşamalarında yürütme organının müdahalesi, dosyayı incelemekte, sanıkla görüşmekte çıkarılan güçlükler, hazırlanmaya yetmeyecek çok kısa mehiller, dolaylı sınırlamalar diyalektik dengesini bozar. Savunma heyecanı ile çok defa makul karşılanan davranışların makama hakaret sayılması, işlem yapılması, verilecek hükmün toplumca kabulünü engeller. Savunmanın, itham ile birlikte başlaması elbetteki zorunludur.

3) Diyalektiğin sakatlanması:

"Sözlü savunma" esas tutulmalıdır. Sözlü savunmanın lüzumsuzluğu ileri sürülür, yazılı savunma tercih edilir, hatta zaman zaman sınırlamalara gidildiği görülür. Fakat şu söz hiç unutulmamalıdır: "Sözlü duruşmayı ve sözlü savunmayı kaldırınız arkasından engizisyon gelir".

Diyalektiği bozan nedenlerden biri de "yargı birliği" ne karşı tutumlardır. Genel yargı ve buna eklenen yargı gücünü kullanacak diğer kuruluşlar karşısında şu düşünce akla geliyor: Parçalayınız, hükmederseniz. Bu açıdan genel yargı organları dışına her organ hatalıdır. Hatta Bakanların Yüce Divan'da yargılanmaları bile. Örneğin bir Bakan'ın rüşvetten ayrı bir mahkemede yargılanmasını haklı gösterecek bir neden yoktur. Memurin muhakematı için de aynı şeyi söyleyebiliriz, Yargı birliği sağlanmalıdır. Adli yargı dışında kalan her kurulu sakıncalıdır.

"Hiddete bürünmüş adalet" gerçek adalet değildir. "Gösteri adaleti"nde de aynı kusur görülür. "Mahkeme hükmü" kollektif peşin hükmün tescili de değildir. Yargılama yoluyla gerçek hüküm bulmak gerekir. "Zorba hukuk"un yargılama ile ilgisi yoktur.

Bazen savunma serbest olabilir. Fakat yargı yetkisi kısıtlanır. Kanunun iyi ve kusursuz olduğunu yerinde kullanılınca anlarız. Garnalutti'nin dediği gibi "bir usul kanunu hakime itimatsızlığa göre kurulamaz". Hakimi her adım atışta yöneltmek isteği sonuçda diyalektiğin verilerini bozar. Kanunun her olaya uygulanmasında hakimin yarattığı bir şey vardır. Bu görüş "Hakim, davasını gördüğü hadisenin kanun koyucusudur" sözünü doğrular. Hakimin üstü kapalı "tehdit" altında bulunması, kişisel korku, diyalektik dokusunu zedeler, hakimlerin yardımcısı diye isimlendirilen bilirkişilerin "resmi bilirkişi" haline sokulması da diyalektik kuralların a aykırıdır. Yürütme organınca saptanan listeden bilirkişi seçmek zorunluğu için de aynı şey söylenebilir.

Diyalektik dokunun iyi ve gerçeğe uygun bir sentezle sonuçlanması, hakime takdim edilen iki unsurun (itham ve savunmanın) kendi kuralları içinde hazırlanmasını gerektirir. Adalet Bakanlığı'nın emri ile açılan kamu davası ne kadar yanlış ise işkence zoru ile alınan ikrara dayalı hüküm de o kadar yanlıştır. İşkenceye dayanabilen insan düşünülemez. Yargıtay'ın "işkence ile elde edilmiş olsa dahi yan delillerin bulunması halinde geçerlilik düşüncesi" isabetli bir uygulama değildir. Zor, gerçeği yok eder. İkrara kaçan beyan karşısında "isterseniz avukatınızı çağıralım" yolundaki uygulama dahi isabetlidir. Avukatın huzurunda olmayan ikrar geçerli sayılmamalıdır.

"Mecburi müdafilik" usulü tesis olunmalıdır. Fransız usul kanununun 114. maddesi, her sanığa - geliri ne olursa olsun - müdafi istemek hakkını tanımıştır. Müdafi Baro Başkanı tarafından seçilir. Alman Kanunu (md. 140) müdafi istemek hakkını fakirlik şartına bağlamamıştır. Belçika'da Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, sanığın müdafii yoksa, duruşmadan evvel bir müdafi tayin eder, eğer unutulursa işlemler batıl sayılır. Bizim usul yasamız "mecbu-

ri müdafi" tayini hallerini saymıştır. Fakat bunlar arasında "ağır cezalı işler" yoktur. O halde, müdafisiz "ölüm cezası" verilebilmektedir.

Her biri başka bir isteği yansıtsalar bile bütün savunma kısıtlamalarının birleştiği nokta şudur: Savunmayı etkisiz hale getirmek, dolayısıyla doğru ve gerçekci sonucu engellemek.

Bu amaçla diyalektik dokusunu zedelemekte kullanılan araçlar üzerinde durmakta fayda vardır: "Eşit silahla çarpışma dengesi"ni bozmak, sık rastlanan usullerdendir. Bu araç ya yasadan gelir, yahut duruşmayı idare edenin müdahalesinden. "Savunma gereklerini getirebilme olanağı" sağlanmazsa diyalektik sonuç vermeyecektir.

Diyalektik somut bir tekniği gerektirir. O halde Ceza Yargılaması usulü bu tekniği sağlayabiliyor mu? Çapraz sorgusuz usuller diyalektiği sıfıra yakınbir düzeye indirir. Bizim usul sistemimiz bunlar arasındadır.

Usul diyalektiğini "son soruşturma" ya indirgeli sayamayız. Kuşkusuz son soruşturmada "aleni celse" de diyalektik daha somut görülür. Fakat tam anlamı ile yargılama diyalektiğinin sonuç verebilmesi "olayların özündeki çelişkileri" aleni celsede tartışma konusu haline getirebilecek kadar açık-seçik ortaya konulabilmesi koşuluna bağlıdır.

İtham-savunma diyalektiğinin doğal koşullarını sağlamak, bu koşulları - başka maksatlarla - bozmamak, gerçek bütüne (gerçek hükme) varabilmenin tek yoludur

Sonuç:

Toulemon'un şu gözlemini belirtmek isterim: "Mutlu yaşamak için gizli yaşamak lazımdır". Bu kural avukatlar için geçerli değil-

dir. Avukatlar "sessizce yaşamak hakkı"na sahip değildirler. Solzhenitsyn memleketinden kovulduktan sonraadaleti şöyle tarif etmiştir.

— "Adalet insanlığın çağlar boyu ortak mirasıdır. Bu insan tabiatına kenetli bir kavramdır. Başka hiç bir yerde ona rastlanmamıştır. Adalet ona inananların pek az sayıda var olduğu zamanlarda dahi yaşayabilmiştir. Göreli adalet yoktur, vicdanlarda olmadığı gibi. Zira Adalet bütün insanların, insanlığı bilincidir. Hangi olayda olursa olsun adalete uygun hareket ederseniz asla hataya düşmezsiniz".

İNSAN HAKLARI AVRUPA SÖZLEŞMESİNİN TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

Avrupa Sözleşmesinin gereklerini yerine getirmemiş olmakla Türkiye'nin tenkide uğradığını söylemek mümkündür. Buergenthal'ın makalesi buna misal gösterilebilir. Makalede sözleşmenin Türkiye'de ne durumda olduğunu tayin etmenin mümkün olamadığı bildirildikten sonra anlaşmanın tasdik edildiği tarihte (1954) yürürlükte olan Anayasa hükmüne göre Millet Meclisince tasdik ile anlaşmanın bir dahili kanun haline gelmiş olduğu bildirilmekte ve Menderes rejimi sırasında insan haklarına tecavüzler karşısında sözleşmenin bir teminat sağlıyamadığına işaret olunmakta, 1961 Anayasasının temel hak ve hürriyetler bakımından yeni teminatlar getirdiğine temas edilmekle yetinilmektedir.

1- Sözleşmenin hukuki statüsü:

Avrupa Sözleşmesinin Anayasa değerinde olup olmadığı veya milli kanunlara eşitliği ile yetinilmesi gerekip gerekmediği tartışmalıdır:

a) Alman doktirininde kuvvetli bir akım, Avrupa Sözleşmesinin "Anayasa Kanunu" değerinde olduğunu şu gerekçeye istinad ettirmektedir. Sözleşme "insan hakları" kavramını tarif ve ikmal etmektedir. Alman Anayasasında bu haklar genel hatlariyle gösterilmiştir. O halde Sözleşme Anayasayı tamamlayan bir metindir (1).

(1) bk. Buergenthal, s. 71.

Bu doktrin Türk hukukunu ilgilendirir. Alman ve Türk Anayasası hükümleri arasında bu konuda açık benzerlik bu ilgiyi meydana getirmektedir.

Bununla beraber Alman mahkemelerinin Sözleşmeye anayasa değeri tanınmasını açıkça benzerlik bu ilgiyi meydana getirmektedir.

Bununla beraber Alman mahkemelerinin Sözleşmeye anayasa değeri tanınmasını açıkça ve zımnen reddeden kararlarına rastlanmaktadır (2).

b) Avusturya, anlaşmayı onayladığı zaman (1958) ona bir Anayasa Kanunu değeri (Verfassungsgesetz) vermek istemişti. Fakat bu hususun sarih bir kayıtla açıklanmamış olması ve anlaşma hükümlerinin sarih bulunmadığı gibi gerekçelerle konu tartışmalı hale geldi. Nihayet parlamento (1964) milletlerarası anlaşmalara ait Anayasa hükmünü değiştirme sırasında Avrupa Sözleşmesinin Anayasa Kanunu hükmünde olduğunu açıkça tasrih etti.

c) Fiilen yürürlüğe girebilmesi bir kanun yapılmasına bağlanmamış olan anlaşmaların, derhal yürürlüğe girmesi ve bu arada Avrupa Sözleşmesinin derhal yürürlüğe giren bir kanun değerinde olduğu kanaatine en geniş şekilde Federal Almanya mahkeme tatbikatında rastlanmaktadır.

2- Avrupa Sözleşmesinin Türkiye'deki hukuki statüsünü tayinde tereddüt etmemek mümkün değildir:

a) Her ne kadar bu sözleşme eski Anayasa zamanında kabul edilmiş ise de konu yeni Anayasaya göre bir neticeye bağlanmalıdır. Anayasanın 65. maddesine göre anlaşmaların onaylanmasını,

(2) bk. Buergenthal, s. 71.

Meclis'in bir kanunla uygun bulması gereklidir. "Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında" bu hüküm uygulanacaktır.

Anayasamız, anlaşmaların usülüne göre yürürlüğe konmasından sonra bunların "kanun hükmünde" olduklarına işaret etmiştir. O halde sözleşmenin diğer kanunların üstünde (mesela Anayasa gibi) bir kanun olduğu kabul edilmemiş demektir. Yalnız Anayasa bunlar hakkında Anayasaya aykırılık davasının açılamıyacağını bildirmekle yetinmiştir.

Bu durum karşısında sözleşme hükümlerinin milli kanunlar gibi mahkemelerce uygulanması gerekli bulunacak, fakat milli kanunlarla çatışma halinde, çözüm şekli tercih esasına göre değil, herhangi iki kanun çatışmasındaki kurallara bağlı kalacaktır. Fakat Anayasaya aykırılığı dava edilemiyecek bir anlaşmanın, diğer bir kanunla çatışması halinde, genel kurallara göre neticeye varılması, mesela yürürlük tarihlerine göre netice çıkarılması izahsız kalmaktadır.

b) Avrupa Sözleşmesine aykırı muahhar bir kanun yapılabilir mi? Avrupa Sözleşmesine Anayasa değeri verilmedikçe bunun yapılamıyacağı iddia edilemez. Böyle bir kanunun, sözleşmeye aykırılık sebebiyle uygulanmamasını mahkemeden istemek mümkün değildir. Yapılan kanunun anlaşmaya aykırılığının çözüm yeri Millet meclisi olacaktır.

c) Sözleşmeye dayanan talepler: Türk mahkemelerinde sözleşmeye dayanılarak talepte bulunulmasının mümkün olduğunu zannediyoruz. Sözleşme "kanun hükmü"nde olduğuna göre ona istinat edilebilmesi tabii görülmelidir. Sözleşmeyi kabul etmiş diğer memleketlerden bazılarının tatbikatı hakkında aşağıdaki misaller de bu anlayışı kuvvetlendirmektedir:

a') Belçika Yüksek Mahkemesi, fertlerin sözleşme hükümlerine dayanarak hak iddia edebileceklerine karar vermiştir. Nezaret altında tutulan bir şahsın dosyayı tetkik etmesine müsaade edilmemesini haksız bulan talebi Yüksek Mahkeme şu gerekçe ile reddetmiştir: Anlaşmanın 6. maddesinde (3/b) sanığın "müdafaasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara malik olmak" hakkı, soruşturmada değil, dava sırasında ileri sürülebilecek bir haktır. Yine aynı mahkeme savunma şahitlerinin çağrılmaması suretiyle sözleşmenin (m. 6, 3/d) sanıklara tanıdığı "müdafaa şahitlerinin de iddia şahitleriyle aynı şartlar altında davet edilmesini ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek hakkı"nın ihlali sayılması yolundaki talebi sözleşmenin, bir şahidin şahadetinin isbat değeri olup olmadığını takdir hususunda hakimlerin yetkisini kaldırmadığı gerekçesiyle reddetmiştir (3).

Bu kararların gerekçesinde anlaşmaya istinad edilemiyeceğine dair hiçbir kayıt yoktur.

b') Alman Anayasa Mahkemesinde, gayritabii mukareneti suç sayan Alman Ceza Kanununun 175. maddesinin insan hakları sözleşmesine aykırı olduğu dava edilmiş, Yüksek Mahkeme Sözleşmenin (8/2) sağlık ve ahlak bakımından konulacak tahditleri yasaklamadığı gerekçesiyle talebi reddetmiştir (4).

Bu karar dahi sözleşmenin Alman mahkemelerinde bir hak iddiasına mesnet olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

3- Sözleşmeye uymak için alınacak bazı tedbirler:

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi (Roma, 4 Kasım 1950) Türk Devletince de kabule dil-

(3) Buergenthal, s. 68.
(4) Buergenthal, s. 75.

miştir (RG. 13 Mart 1954, n. 8662). Bu sözleşmenin birinci maddesi şöyledir: "Yüksek akit taraflar kendi yargı haklarına tabi her şahsa, bu sözleşmenin birinci faslında tarif edilen hak ve hürriyetleri tanırlar."

Bu hükmün bazı özellikleri vardır: Anlaşma ve "mütekabiliyet şartı"na bağlanmış, ne de akit devletlerin teb'alarına hasredilmiştir. Diğer taraftan birinci madde doğrudan doğruya uygulama zorunluğu getirmektedir. Bazı anlaşmalarda olduğu gibi akit devletler, sadece kanunlarında gerekli değişiklik yapmak taahhüdüne girmiş değildirler. Anlaşma ile milli mevzuat çatışma halinde ise bunların anlaşmaya uydurulması zaruridir. Nitekim akitlerden pek çoğu bu intibakı, kanunlarında değişiklik yaparak, sağlamışlardır.

Memleketimizde böyle bir ameliyeye başvurulmadığına göre durum nedir? Tasdiki anında derhal bağlayıcı anlaşmaların milli kanunlardan farkı yoktur. Böyle olunca mahkemelerde, herhangi bir kanundan farksız olarak, anlaşma hükümlerinin uygulanmasını talep etmek mümkündür ve mahkemeler de bu hükümleri kanun hükümleri gibi uygulamak durumundadır.

Sözleşmenin 57. maddesi, akitlerin "dahili mevzuatının, işbu sözleşmenin bütün hükümlerinin fiilen tatbikini ne suretle temin ettiği hususunda Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin talebiyle izahat vermeğe" onları mecbur tutmaktadır. Böyle bir talep halinde bazı konularda Türkiye için izahat verebilmek pek güçtür. Filhakika sözleşmenin 64. maddesine göre, akit devletlerin milli bir kanun sözleşmenin muayyen bir hükmüne uygun bulunmaması halinde, tasdik belgesinin tevdii sırasında ihtirazi kayıt koymaları mümkün idi (m. 64). Böyle bir ihtirazi kayıt mevcut olmamasına nazaran Türk Devletinin ne kadar geniş bir taahhüt altına girdiği aşikardır.

Buna rağmen, mevzuatta bir ayarlama ameliyesine ihtiyaç vardır. Bu düşüncenin birkaç örnekle açıklanması doğru olur:

1) **Tevkif sebepleri:** Usul Kanunumuzun 104. maddesinin 3. bendinde, "Suç Devlet ve Hükumet nüfuzunu kıran fiiller'den ise bu hal ve tevkif sebebi olabilecektir. Halbuki Sözleşmenin 5. maddesinin "c" bendi ancak suç işlediği hakkında kuvvetli şüphe ve kaçma şüphesi hallerinde tevkifi mümkün görmektedir. Usul Kanunumuzun bahis konusu hükmünün Anayasaya uygun olduğu hakkındaki Anayasa Mahkemesinin gerekçesinde şu ibareye yer verilmiştir: "Toplumun içinde bulunduğu şartlara ve özelliklere göre değişik ihtiyaçların gerektirdiği tedbirleri almak zarureti inkar edilemez". Bu gerekçe, anlaşmanın yukarda arzedilen özellikleriyle bağdaşamamaktadır.

Sözleşmenin 5/c. maddesinde, "... suç işlemesine ... mani olmak zarurite inancını doğuran makul sebeplerin mevcudiyeti" halinde de bir kimsenin tevkifi mümkün görülmektedir. Bu hükümden maksat hiç şüphesiz bir kimsenin suç işlemesi "ihtimal"ine göre tevkifi değildir. Fakat sadece ihtimal üzerine tevkif tatbikatına yol açması mümkün olan bu anlayış isabetli değildir.

2) **Dava süresi:** Anlaşmanın 5. maddesinin 3. bendi ve 6. maddesinin 1. bendi ceza davalarının ve tevkifin "makul süre"yi aşmaması esası kabul edilmiştir. "Makul süre" deyimi vazıh değildir. 1966 yılında Divan'a Almanya ve Avusturya Hükümetlerine karşı iki dava intikal etmiş, Divan "makul süre"nin açık ölçülere dayanmadığı, sürenin fahiş olup olmadığını tayin için her olayın özelliklerine göre yorumlanması gerektiği sonucuna varmıştır. Alman mahkemelerinin içtihadına göre: "Alman Usul Kanununun 121/1. paragrafına nazaran, hiç kimse altı aydan fazla tutuklu kalamaz. Bu hüküm, İnsan Hakları Avrupa Anlaşmasının 5/3. maddesinde yer alan "herkesin makul bir süre içinde yargılanmasını istemek

hakkı"na uygun düşmektedir. Hakimlerin hastalık, izin gibi özlük durumları hükmün gecikmesini mazur gösteremez" (5). Amerikan Yüksek Mahkemesi içtihadına göre "makul süre içinde yargılanmak Amerikan Anayasasının gereğidir" (6).

Şöyle düşünmek de mümkündür: Soruşturma safhaları, hatta hüküm safhası için kanunla azami süreler koymak imkansız değildir. Fakat süresinde soruşturmayı bitirmek, süre dolmadan hüküm vermek zorunluğunun da ilk feda edileceklerin savunma hak ve işlemleri olacağından korkulur.

4) **Çapraz sorgu:** Anlaşmanın 6/d maddesine göre itham şahitlerini (kamu tanıklarını) sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da itham tanıkları ile aynı şartlar altında davet edilmesinin ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek hakkı sanıklara tanınmıştır. Bu hükmün Usul Kanunumuzla ve bilhassa bu kanunun uygulanmasiyle çelişme halinde olduğu görülmektedir.

Yukardaki örnekler Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin memleketimizde gereği gibi uygulanabilmesi için mevzuatta ve bilhassa usul kanunlarında bazı değişikliklerin yapılması ve boşlukların da doldurulması gerektiği sonucunu vermektedir.

5) **Uygulama:** Her memleketin kendi iç usullerine ve uygulamalarına "İnsan Haklarının Korunma Avrupa Anlaşması"nın ve bilhassa bu Anlaşmanın 6. maddesinin etkili olması gereklidir. Bu madde hükmüne göre her sanığın "adilce, alenen, makul bir süre-

(5) Breme İstinaf Mahkemesi: 9 Eylül 1965 (Rev. de la commission internationale de juristes, 1957, n. 2), s. 140.

(6) Amerikan Yüksek Mahkemesi: 13 Mart 1967 (aynı dergi), s. 160.

de ve kanunla kurulmuş bağımsız, tarafsız bir mahkemede yargılanmak" istemesi, hakkıdır. Alman Yargıtayının, bu anlaşmaları içhukuk kuralları gibi uyguladığına örnekler verilmektedir (7). Yargıtayımızın usul hukuku uygulamasında bu yola gitmemesini izah imkansızdır.

(7) bk. Leibinger, s. 11.

İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARLARININ MAKABLE ADEMİ ŞÜMULÜ

Kanun hükmünde olduğu umumiyetle kabul edilen İçtihadı Birleştirme kararları, mevcut içtihadı bazan ilgililerin lehine, bazan aleyhine olarak tesbit eylemektedir. İçtihadı Birleştirme kararı eğer ceza davası kesin hükme bağlanmadan evvel çıkmış ise bu karara göre davaların neticelendirileceği tabiidir. Fakat kesin hükümden sonraki İçtihadı Birleştirme kararlarının hükümlüler lehine bir durum ortaya attığında nasıl hareket olunacaktır?

Bu konu, son zamanlarda bilhassa Baz morfin konusunda önem kazandı. Ceza Genel Kurulunun Baz morfini morfin sayan ve TCK.nun 403. maddesinin 2. bendine tabi tutan anlayışı, İçtihadı Birleştirme kararı ile değiştirilmiş ve Baz morfin aynı maddenin birinci bendi hükmüne tabi tutulmuştur. Bu duruma göre, İçtihadı Birleştirme kararından evvel hükme bağlanan hadiselerde "müebbet ağır hapis" cezası verilmiş olmasına mukabil, bundan sonraki kararlarda 10 sene ağır hapis cezası verilecektir.

Bu haksız durum karşısında eski hükümler için tashihi karar yoluna gidilmiş ise de Ceza Genel Kurulu 9.3.1964 tarih ve 116/128 sayılı kararı ve şu gerekçe ile talepler red olunmuştur: "Yeni İçtihadı Birleştirme Kurulu kararlarına dayanılarak daha önce müstakar bir surette uygulanan içtihadlar dairesinde kesin hüküm teşkil etmiş olan kararlar hakkında karar tashihi yoluna gidilemiyeceği".

Bu görüş hatalıdır. Çünkü her hangi bir mesele, umumi hukuk kuralları içinde, çözülmek gereklidir.

TCK.nun 2. maddesinin son fıkrası ceza kanunlarının lehte değişikliği halinde bu değişikliğin "kesin hüküm"lere de teşmil edileceğini kabul etmiştir. O halde kanun değişikliği halinde dahi muhafaza edilmesi düşünülmeyen kesin hükmün mutlak olduğunu kabulde isabet yoktur.

Diğer taraftan, İçtihadı Birleştirme kararı, içtihadı değiştirmiş ise bu evvelki içtihadın hatalı olduğunu, yani kanuna uygun olmadığını gösterir. O halde, hatalı bir anlayış sebebi ile büyük ceza farklarının, bu cezayı çekenlere nasıl izah edilebileceği düşündürücü bir sorudur.

Bu durum karşısında tatbikat çözümü imkansız bir hale kendini sokmuş ise ancak kanun vazıının buna bir çare bulması gereklidir. "Hukukun emniyet supabı" sayılan af yetkisi ile ceza farkının kaldırılması şeklinde bir çare haklıdır. Esasen özel af, ancak bu çeşit teknik çıkmazları gidermek için kullanılmak gereklidir.

"STRES" KAVRAMI

"Stres" kelimesi halk dilinde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Stres yargılama hukukuna henüz yansımamış bulunmaktaydı. Adli Tıp Müessesesi ilk kez, TCK.nun 452. maddesine ilişkin bir mütalaasında stres'i ceza hukukunda etkili görmüştür.

Adli Tıp Birinci İhtisas Kurulu bir kararında (6 Temmuz 1988 gün ve 1035) "Hadisenin ceryan tarzı, olay ile ölüm arasında geçen süre ve otopside görülen kalp bulgularına göre (kalp aşırı derecede büyük eski infarktis, artetama yakın tıkalı) bir kalp hastası olan kişide ölümün, kişinin maruz kaldığı olayın yarattığı STRES'in akut kalp yetmezliğine yol açarak meydana gelmiş olduğu, dolayısıyla olayla ölüm arasında illiyet bağı (nedensellik) bulunduğu, TCK.nun 452/2. maddesine uyduğu" ileri sürülmüştür.

1) Stres'in etkisi:

"İnsan ister bedensel (elektrik şoku gibi), ister psikolojik (kişiliğine yönelmiş bir suçlama gibi) bir tehdit karşısında kalsın, buna sonuç olarak kalp-damar cevap verir" (1). Fakat stres bozuk bir kalbi durdurabilirmi? Kuşkusuz evvelce geçirilen stres doğurucu olaylar kalbi (diğer organlarla birlikte) hırpalar.

"Stres, organizmanın bedensel ve ruhsal sınırlarının tehdit edilmesi ve zorlanması ile ortaya çıkan bir durumdur (2).

---

(1) Özlü bilgi için bk. Baltaş (A.Z.) Stres, s. 117.
(2) Baltaş, s. 23.

"Stres kalp hastalıklarına etkilidir. Belki uzun süreli kalp hastalığı stresi doğurur. Kalbin duruşunun bir stres'in etkisi ile meydana geldiği kesin olarak söylenemez. Bu açıdan Adli Tıp Kurumu mütalaasında isabet olup olmadığı düşünülebilir.

Kalp hastalığı iki biçimde kendini gösterir: Angina pectoris kroner damarların daralması, böylece kalp kaslarına yeterli oksijen gelmemesi, Miyokart infarktüsü ise kroner tıkanması yoluyla kalp krizidir. Bu iki halin stres'le meydana geldiği, kalbi aniden durdurduğu söylenemez.

2) Stres'in bazı biçimleri:

a) "Hapse girme" başlıca streslerden biridir (3). "Ceza evi psikozu" ayrıca incelenmiştir. Bizce ceza evi psikozu çevreden gelen aktif bir stres'tir.

Hapishane psikozları "tababeti ruhiye"nin ehemmiyetli bir kısmıdır (4). Mahpusun alınganlığı (hassasiyeti) fazladır, mütemadiyen dolaşır, bazılarında bir hareketsizlik görülür, miskince bir yere çöreklenir. Bunlarda nedamet duygusu uyandırılamaz. Diğer mahpuslar üzerinde eğlence konusu olan anormallik günün birinde korkunç neticeler doğurabilir (5).

b) Çevre değişikliği:

"Miyokard infarktüsü geçirdikten sonra hayatta kalan 279 hasta üzerinde yapılan araştırmada hastaların krizlerinden önceki altı ay içinde, sayı ve önem olarak artan ölçüde hayat değişikli-

(3) Baltaş (A.Z.), s. 56.
(4) Gökap (F.), Ruh Hastalıkları (5. Bası İstanbul 1929), s. 224.
(5) Bk. Erem (F.), Adalet Psikolojisi (8. Bası, 1988), s. 440.

ğiyle karşılaştıkları ortaya konulmuştur" (6). Kuşkusuz "çevre değişikliği" bir çeşit "hayat değişikliği" ile sonuçlanır.

Kalp ve damar hastalıklarının stres sayılabilecek ani bir olayla son bulacağı iddiası bizce Bilimsel değildir. "Rahe ve Lind Stokholm'de ani kalp krizi ile ölen 67 kişiden 39 kişide son altı ayda toplam 3 kerre daha fazla hayat değişikliği meydana geldiğini saptamışlardır" (7).

"Herhangi bir durumda çevreye uyum sağlamak konusunda kişinin bir kalıba uygun olarak (bağırmak, silaha sarılmak gibi) tepki verme eğilimidir" (8).

Her insanın ruhunda -en sakin görünenlerde bile- bir iç dram oynanmaktadır. Her insanın çevresi ile kişiliği arasında bir uyumun varlığı şüphe dışıdır. Çevrede gerçek ani değişmeler (zorla göç, hatta büyük kazalar, harp sonrası) olduğu gibi, çevrede ani ve hayali değişmeler (bir suçlu sanığın mahkumiyet beklerken delil yokluğundan beraati gibi) gerçek bir stres yaratır (9).

SONUÇ:

Her ne kadar stres bazı etkiler yapabilirse de henüz Ceza Hukukunda benimsenmesi (Özellikle 452. madde açısından) zamanı gelmemiştir.

Konu Yargıtayımıza intikal etmiş ve şu sonuca varılmıştır:

(6) Baltaş (A.Z.), s. 60
(7) Baltaş (A.Z.), s. 60
(8) Baltaş (A.Z.), s. 27
(9) Erem, s. 238.

"Ayrıntıları Ceza Genel Kurulunun 29.11.1982 gün ve 217/450 11.3.1985 gün ve 288/132, 20.11.1989 gün ve 382/361, 1. Ceza Dairesinin 22.11.1989 gün ve 2835/3286 sayılı kararlarında açıklandığı gibi, ika edilen müessir fiilden sonra, bir ınkıta vuku bulmuşsa, ölüm kalp hastalığı gibi müessir fiilin doğal sonucu olmayan ve bu zaman dilimi içinde oluşan başka olayların da doğurduğu ortam nedeniyle meydana gelmişse, illiyet bağının kesilmesi nedeniyle ölüm sonucundan fail sorumlu tutulamaz.

Enfarktüs krizine sebep olan "stres" gibi psikolojik haller, pek çok nedenden etkilenerek azalıp çoğalabileceğinden, her krizin nedenini olayımızda olduğu gibi tek nedene, yani bir kaç saat önce vuku bulmuş bir müessir fiile bağlamak, o müessir fiil olayı olmasa dahi vukubulacak bir ölüm olayından sanığın sorumlu tutulmasına neden olabileceğinden ve böylece "şüpheli hallerde sanık lehine yorum yapılması gerektiği" ilkesi zedeleneceğinden kabul edilmez ve her olayın özellikleri gözönünde tutularak, vukubulan bir müessir fiille, ölüm sonucu arasında illiyet bağının bulunup bulunmadığının, mevcut raporları da değerlendirerek takdiri davaya bakan hakime aittir. Olay akşamı sarhoş vaziyette olan maktulün karakola gitmemek için direnmesi nedeniyle polis memuru Ahmet Süslü tarafından zor kullanılmak zorunda kalındığı, maktule karşı müessir fiilde bulunduğu hususunun kesinlikle tesbit edilemediği, müessir fiil olayı kabul edilse dahi öldürülenin olay anında fenalık geçirmeyip, ölümün birkaç saat sonra husule gelmesi, sanık sıfatıyla karakola götürülmesinin de öldürülende stres yaratabileceği, 31.5.1988 tarihli otopsi raporunda ölümünün lıykort infarktüsüne bağlı olarak gelişen dolaşım yetersizliği sonucu meydana geldiği, ölümü sırasında orta derecede alkollü olduğu, ölümü üzerinde etki edebilecek herhangi bir harici neden saptanamadığı... kalp 600 gr. ağırlığında, ileri derecede büyümüş eski infarktüs izleri mevcut, sağ kroner asterosklerotik olarak tama yakın tıkanmış,

sol kroner ileri derecede sertleşmiş ve daralma var... maktulde alkolik hepatitisile beyinde hiperemi ve ödem tesbit edildiğinin belirtilmesi de gözönünde tutulduğunda sanık hakkında mahkumiyetine yeterli ve inandırıcı delil elde edilemeyen sanığın beraatine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi" yolsuz sayılmıştır (1. CD., 20.12.1989, 2669/3632).

Kaldıki stres konusunda Yargıtay İçtihadı artık kesinleşmiş sayılabilir ve Adli Tıp'ın anlayışı kabul edilmemiştir. Yargıtay diğer bir kararında şöyle demektedir.

"Eski bir kalp hastası olan, müteaddit enfarktüs krizleri geçirdiği anlaşılan ve otopsi sırasında "vücudunun hiçbir yerinde darp ve cebir belirtisi tesbit edilemeyen 58 yaşındaki maktule, sanığın müessir fiilde bulunmasından bir süre sonra maktul geçirdiği yeni bir enfarktüs sonucu tedavi gördüğü hastahanede ölmüştür. Adli Tıp Kurumu Genel Kurulunun raporunda kişi eski bir kalp hastası olmakla birlikte, olay sırasına kadar normal yaşantısını devam ettirdiği, ancak olayı takiben kısa süre sonra akut enfarktüs krizi geçirerek, tüm tedavi girişimlerine rağmen yedi gün sonra ölüm meydana geldiğine göre, ölüme neden olan son enfarktüs krizinin olayın etkisi ile meydana gelmiş olduğu, olayla ölüm arasında illiyet rabıtasının bulunduğu kabul edilmekle birlikte, maktul maruz kaldığı müessir fiilin yarattığı travmatik sokla fenalaşıp, enfarktüs krizi geçirmiş değildir. Maktulün eşinin anlatımlarına göre, sanıkların evlerinden ayrılmalarından dört saat kadar sonra, sabah saat 6 sıralarında maktul kriz geçirmiş, kendisini muayene eden Hükümet Doktorunun uyarılarına rağmen, derhal hastahaneye götürülmemiş, 12.4.1988 günü götürüldüğü Ankara Numune Hastahanesinden 13.4.1988 günü Yüksek İhtisas Hastahanesine sevkedilmiş, ölüm olayı hastahaneye kaldırılışından altı gün sonra vuku bulmuştur. TCK.nun 452. maddesinin uygulanmasında fail-

ce yapılan hareketin objektif takdire göre ölüm sonucunu meydana getirmeye uygun ve elverişli sayılması daima aranmaktadır. Her olayın özellikleri gözönünde tutularak vuku bulan bir müessir fiille ölüm sonucu arasında illiyet bağının bulunup bulunmadığının takdiri mevcut raporları da değerlendirilerek davaya bakan hakime aittir. Ayrıntıları Ceza Genel Kurulunun 29.11.1982 gün, 227/450 ve 11.3.1985 gün ve 288/132 sayılı kararlarında da açıklandığı gibi ika edilen müessir fiilden sonra bir inkıta vuku bulmuşsa, ölüm kalp hastalığı gibi müessir fiilin doğal sonucu olmayan bir sebepten ileri gelmişse ve maktulün zaruri olmayan davranışları mevcut sebeplere eklenerek illiyet bağının kesilmesine neden olmuşsa, ölüm sonucundan fail sorumlu tutulamaz. Enfarktüs krizine neden olan "stres" gibi psikolojik haller, pekçok nedenden etkilenerek azalıp çoğalabileceğinden, her krizin nedenini olayımızda olduğu gibi tek nedene, yani saatlerce önce vuku bulmuş bir müessir fiile bağlamak, o müessir fiil olayı olmasa dah vuku bulabilecek bir ölüm olayından sanığın sorumlu tutulmasına neden olabileceğinden ve böylece "şüpheli hallerde sanık lehine yorum yapılması gerektiği" ilkesi zedeleneceğinden kabul edilmez. Açıklanan hususlar gözönünde tutulduğunda, sanın maktule karşı eylemi adiyen fiili müessirde bulunmak şeklinde nitelendirilmesi gerekirken, TCK.nun 452/2. maddesinin uygulanması suretiyle cezalandırılmasına karar verilmesi" yolsuz sayılmıştır (1. CD., 22.11.1989, 2835/3286).

Görüldüğü üzere iki karar arasında müessir fiilin varlığı ve yokluğu farklıdır. Fakat ikisi arasında "stres" bakımından fark yoktur.

ETKİLİ PİŞMANLIK

1) Etkili pişmanlığın mahiyeti

Kanunumuz tam teşebbüsü (TCK. 62) tanımlarken "Bir kimse..... cürmün icrasına taallük eden fiilleri bitirmiş, fakat ihtiyarında olmayan bir sebebden dolayı o cürüm meydana gelmemiş ise" demiş, fakat engelin "failin ihtiyarında bir sebebden" neticenin meydana gelmemesine temas etmemiştir. Bu sebeple öldürmek kastı ile yaraladığı kimseyi pişmanlık duyarak hemen hastahaneye götüren, hatta kurtulması için kan veren ve kurtaran kişi, zehirlediği kimseye, pişmanlık duyarak kusturucu ilaçlar vererek ölmesini engelleyen kişi, öldürmek kastı ile suya attığı kişiyi çırpınırken görüp pişman olan kişiyi suya atlayıp kurtaran kimse, "etkili pişmanlık" halindedir.

Pişmanlık yürürlükteki kanuna pek yabancı sayılmaz. Özel hükümlerde pişmanlık bazı suçlarda değişik şekillerde kabul edilmiştir. (170, 180/2, 202/3, 223, 224, 285/7, 289, 300, 326, 413, 404/3, 432, 523 maddelerde olduğu gibi). Bazı hallerde (TCK 170, 171) pişmanlık cezayı kaldırıcı sebep sayılmıştır. Ön tasarı ise bütün suçlarda pişmanlık halini kabul etmiş, "kanunda (Tasarıda) ayrı hüküm bulunan haller"i saklı tutmuştur. Böylece etkili pişmanlık "bütün suçlar bakımından genel hafifletici sebep" haline getirilmiştir (bk. Tasarı gerekçesi, s. 186).

Nakıs teşebbüste (TCK 61) ihtiyarı vazgeçmede fiile devam etmemek gibi olumsuz bir nitelik, etkili pişmanlıkta ise yeni bir fa-

aliyet, neticeyi önlemek çabası, olumlu bir nitelik görülür. Fakat ikisinde de ortak (1) bir nitelik vardır: Pişmanlık: Yürürlükteki Kanuna göre fail tam teşebbüsten ceza görecek, belki "takdiri tahfif'den (TCK 59) faydalanacaktır. Halbuki bu hallerde cezanın önemli surette indirilmesi gerekli idi. Yabancı Yasalar (2) bu boşluğu açık bir hükümle doldurmuşlardır. Adalet Bakanlığında hazırlanan tasarıda bu boşluğu dolduracak bir hüküm öngörmüştür.

Türk Ceza Kanununda şimdilik etkili pişmanlık hakkında hüküm mevcut olmamasına göre yorum yoluyla, mevcut hükümler içinde, boşluğun doldurulmasına çalışılmıştır: "Failde suç işlemek kastının artık bulunmaması neticeyi önler, en önceki kararını ortadan kaldırması ve böylece TCK.nun 45. maddesi ile uyuşmayan bir durumun meydana gelmesi ve TCK. 62. maddesindeki unsurların gerçekleşmediği" düşünülmektedir (3). Bununla beraber yorumla boşluk doldurulamaz. Bu itibarla tasarı hükmü yerinde ve zorunludur.

2) Bakanlık tasarısı:

Adalet Bakanlığınca hazırlanan Türk Ceza Kanunu tasarısında (m. 20) "faal pişmanlık" olarak isimlendirilen müessese şöyle tanımlanmıştır: "Bir kimse, kasdettiği cürmün icra hareketlerini bitirmiş olmakla beraber gayretleriyle neticenin meydana gelmemesini sağlamış veya meydana gelmiş olan neticeyi tamamen ortadan kaldırmış ise, kanunda ayrı hüküm bulunmayan hallerde 18. mad-

(1) Bk. Antolisei, I. n. 167; Vannini, s. 95, Erra (C.), teşebbüste ihtiyari ile vazgeçme (Çev. Erman, İst. HF. Dergisi 1945, n. 3-4), s. 679 Battaglini (Diritto penale...) n. 26, kşz. Florian, I, s. 274, Bettiol (1962), s. 450.

(2) D'Agostino (A.), La Condatto Susseguente al reato (Milano 1959) ss. 2 özlü bilgi için bk. Bayraktar (K.), Faal Nedamet (Ayrı Bası İstanbul, 1968), ss. 19.

(3) Köksal, Faal Nedamet, s. 33.

denin (eksik teşebbüs) birinci fıkrasında yazılı olduğu şekilde cezalandırılır. -İştirak halinde, yukardaki hüküm sadece hareketi ile suçun tamamlanmasını engelleyen veya meydana gelen neticeyi ortadan kaldıran şerik (ortak) hakkında uygulanır".

Yabancı dillerde etkili pişmanlık anlamına "pentimento operaso", "Ravvendimento atuuoso", "Repentir actif" terimleri kullanılmaktadır.

Faal pişmanlık yerine "etkili pişmanlık" denilmesi daha doğru olurdu.

3) Öngörülme nedeni:

Etkili pişmanlığın kanunlarda öngörülmesi nedeni şöylece açıklanmaktadır:

Faal pişmanlık "mağduru koruma ilkesi"nin gereği olarak benimsenmiştir. Bundan başka etkili pişmanlık, failin daha az kötü kişi olduğu, daha az tehlikelik arzetmesi, hukuka aykırı iradenin geriye doğru kalktığı, suç iradesi ile bunun zıddı irade arasındaki diyalektik, etkili pişmanlığın isnadiyeti değil, sorumluluğu azalttığı sebep olarak ileri sürülmektedir (4).

Etkili pişmanlık halinde cezanın indirilmesinin takdire bağlı olması daha doğrudur. Etkili pişmanlığın içinde ceryan ettiği hal ve şartların özelliğinin nazara alınması mümkün olur. İsviçre kanunu bu usulü benimsemiştir.

(4) Maggiore (G.), Principi di diritto penale (Parte generale, I, Bologna, 1937), s. 432.

4) Neticeyi önlemek:

Etkili pişmanlığın şartı neticeyi failin önlemiş olmasıdır, netice meydana geldikten sonra bu neticeyi gidermek etkili pişmanlık değildir. Fakat tasarı bu hususa dikkat etmemiştir.

Tasarıda 20. maddede şöyle denilmektedir: "Bir kimse kasdettiği cürmün icra hareketlerini bitirmiş olmakla beraber gayretleriyle neticenin meydana gelmemesini sağlamış veya meydana gelmiş neticeyi tamamen ortadan kaldırmış ise".

Tasarı failin "kendi çabaları ile neticeyi önlemesini" esas tutmuş ise de başkasının önleyici çabalarına etkili şekilde katılan fail dahi indirimden faydalanacaktır.

Etkili pişmanlıktan yararlanmak için sonuç önlenmiş olmalıdır. Failin neticeyi önlemek için doktor çağırması yeterli değildir, gelen doktorun neticeyi önlemekte başarılı olması, neticeyi önlemiş olması lazımdır.

Tasarı "neticeyi önlemek" ile "meydana gelmiş neticeyi ortadan kaldırmak" halini (Post delictum) eşit saymıştır. Bu oldukça geniş bir hükümdür. Emsal yabancı Kanunlardan tasarı ayrılmıştır. Netice meydana gelmiş ise suç tamamlanmıştır. Artık teşebbüs bitmiştir. Neticeyi ortadan kaldırmanın başka hükümle karşılanması mümkün olabilir (5).

Pişmanlığın suçun tekemmülünden (sonucun meydana gelmesinden) sonra meydana gelmesi halini İtalyan Ceza Kanunu açık bir hükümle "genel indirici sebep" (m. 62, n. 6) saymıştır (6).

(5) Bu konuda bk. Bettiol (G.), Dirittopenale (Palermo, 1962) s. 452 Vidal (G.), Cours de droit erininel (Paris, 8. Bası 1935) s. 149 Garraud, Traite du duroit penal Français, I s. 505 nt. 28.

(6) Bettiol, s. 451.

5) Pişmanlık:

Önleme çabasının saiki önemli değildir. Bu çaba pişmanlıktan ileri gelebileceği gibi, mesela cezalandırılmak korkusundan da meydana gelebilir, yeterki fail kendiliğinden (örneğin mecbur kaldığı için değil) hareket etmiş olsun (7).

Bununla beraber pişmanlık sebebi çeşitli olabilir, çeşidine göre cezanın ayarlanması daha isabetli olabilir. Örneğin gerçek pişmanlık ile korku aynı şekilde takdir olunamaz.

İsviçre Kanunu pişmanlık saikini nazara almamış, fakat ceza indirimini takdire bırakmış, saikin aşağı derece bir kötülük göstermesi halinde cezanın tayinini ayarlamak olanağını tanımıştır (8).

İsviçre Kanununun cezanın takdirinde hakimi serbest bırakması isabetlidir. Örneğin mağdura acıyarak önleme çabasını başaran kimse ile ceza korkusu ile hareket eden arasında bir fark olmalıdır.

6) Özel hüküm bulunmaması:

Tasarı etkili pişmanlık hükmünü tasarıda özel hüküm bulunmaması haline indirgeli saymıştır.

Mer'i Kanunun özel olarak nazara aldığı en önemli pişmanlık hali 413. maddede yer alan haldir. Bu maddeye göre büyük tehlike suçlarında (TCK 369-383), Nakliye ve muhabere suçlarında (TCK 384-394) suçun neticelerini "fail, men'i veya tahdit etmek için hususi ve ciddi bir surette mesai sarf eylemiş bulunursa" ceza "indirilebilir" . Görüldüğü üzere cezanın indirilip indirilmemesi takdire

(7) Logoz (P.) Commentaire du code pe'nal Suisse (Neuehatel), I, m. 22.
(8) Logoz, I, m. 22.

bırakılmıştır. Fakat tasarıda bu bölümde özel hüküm bulunmamasına göre tasarıdaki genel hüküm uygulanacak ve ceza indirilecektir (9).

7) Ceza:

Kimi yabancı kanunlar etkili pişmanlıkta cezanın nakıs teşebbüs cezası olacağını, kimi kanunlar ise teşebbüsün cezasının bir miktar indirileceğini kabul etmişlerdir.

İtalyan Kanunu etkili pişmanlığı cezasızlık sebebi saymayı aşırı bulmuş teşebbüsün cezasını azaltan sebep saymıştır (10). Bakanlık tasarısı ise sadece tam teşebbüsü, nakıs teşebbüs saymakla yetinmiştir.

Yasalarda etkili pişmanlığın cezayı kaldırıcı veya hiç olmazsa bağımsız indirici sebep sayılmasını isteyenlerde vardır (11). Norveç Kanunu (m. 50) ihtiyari vazgeçme ve etkili pişmanlığı (hareketinin meydana çıkmasından önce olmak şartı ile) cezayı kaldırıcı sebep saymıştır. 1931 tarihli Polonya Kanunu (m. 25) benzer bir hüküm kabul etmiştir. 1932 kanunu ile Finlandiya Ceza Kanunu'nu (m. s. 2) gerek ihtiyari ile vazgeçmeyi gerek etkili pişmanlığı aynı madde içinde ele almış, bunlara ceza verilmeyeceğini bildirmiştir.

İsviçre Ceza Kanunu'na göre (m. 22/2) "kendi hareketi ile veya başkasının hareketine katılarak neticenin meydana gelmesini önleyen kimsenin cezasını hakim serbestçe indirebilir". İsviçre Kanu-

(9) Gerekçe için bk. Manzini, VI, s. 372, nt. 1, Erem, Özel Hükümler, IV, s. 103.
(10) bk. Maggiore, I, s. 454.
(11) Vidal, s. 149, nt. 1.

nu'na göre cezanın "serbestçe" indirilmesi (m. 66) hakimin cezanın cinsi ve asgari haddi ile bağlı olmaksızın indirilmesi demektir (12).

Tasarı etkili pişmanlık halinde cezanın indirilip indirilmeyeceğini hakimin takdirine bırakmamış tam teşebbüsün noksan teşebbes sayılması yoluyla cezanın indirileceğini benimsemiştir.

8) İştirak:

Bakanlık tasarısı indirici sebepten kişi olarak faydalanmayı esas tutmuş, suçun tamamlanmasını kim (veya kimler) önlemiş iseler yalnız onların faydalanmasını kabul etmiştir. İştirakin fer'i veya asli olması arasında fark yoktur.

(12) Clere (F.) introduction a l'étude du code penal suisse (Lausanne, 1942) sh. 60.

USÛL HİLESİ

"Meslek deontolojisi" çalışmalarında esas tutulacak ölçü kuşkuları içdenlikle ortaya koymak ve hisse değil, akla sığınarak sonuçlara varmaktır. Bazı davranışların yasalara uygunluğu yeterli mazeret sayılamaz. Avukat "hukuka uygunluk" ölçüsüne bağlıdır. "Hukukun üstünlüğü" kavramı "meslek deontolojisi"nin ilkelerinde tükenmez kaynak"dır. Bu yazımızda yapmak istediğimiz deneme akla hitap eden bir meslek deontolojisinin kurulup kurulamayacağını göstermek çabasıdır. Bunun için somut bir konu seçtik: Usulde hile.

Genel anlamda "dava"nın taraflar arası bir mukavele kavramına dayandığı fikrinden, davanın kamu vasfına intikali, "usûl hilesi" kavramına da etkili olmuştur:

1) Kavramın mahiyeti: Davanın mukavele fikrinden ceza hukukunda kamu kavramına geçişi "şahsi intikam"dan Devletin cezalandırmak hakkına geçişine benzemektedir. Davada tarafların iradesi haricinde, bir üçüncü kuvvet, ihtilafların çözümü ile görevlidir. Bu anlayış, davayı taraflar arasındaki ihtilafın haline matuf bir anlaşma (mukavele) sayan fikir ile izah edilemez. Davada hususiyet hakimin temsil ettiği "üstün irade" de toplanır.

Davaya hile karıştırılması davanın bir "adli mukavele" olarak izahı ile davanın kamu vasfında olması arasında, neticede fark yoktur. Her iki anlayışta da irade (ikincisinde hüküm verecek olan üstün irade) ifsat edilmiş, dolayısiyle doğru olan karar verileme-

miştir. Davada hilenin "pasif süje"si daima "yargıç"tır. Carnelutti'nin dediği gibi taraflar, birbirlerine değil, daima "yargıç"a hitap ederler.

2) Hilenin çeşitleri: Tarafların anlaşmalı hilesi, tek taraflı hile, olmak üzere, başlıca iki çeşit ile tefrik olunur. Tali tefrikler de mümkündür. "Anlaşmasız tek taraflı hile" gibi. Bu çeşit hilede iki tarafın birbirlerine karşı hile kullandığı görülür. Anlaşmalı hile de ise taraflar arasında hile hakkında bir iştirak mevcuttur. Bazan hile taraf olmayanlardan da gelebilir. şŞahidin hilesi (yalan şahadeti) gibi.

Bütün hile çeşitlerinin birleştiği bir nokta mevcuttur: Hile, yargıcın adaleti bulma çabasını şaşırtır veya güçleştirir. Konuyu bu yönden ele almak lazımdır. Hilenin, hükme tesirine göre müeyyidelendirilmesi doğru olmaz. Zira, yargıcın hükmünü hazırlayan "saik"lerin tahlili şu veya bu yöne göre bölünmesi adeta imkansızdır. Bununla beraber pek müşahhas bazı hallerde "hile" ile "hüküm" arasında "sebep - sonuç bağı" açık olarak görülebilir. Bu itibarla hükümlerde "gerekçe" ve "delile dayanan vicdani kanaat", sebep-sonuç bağını göstermesi dolayısiyle hükmün değerlendirilmesi bakımından da zaruridir.

Usûl hilesinin "hile" olarak, mahiyeti itibariyle "umumi hile" (mesela borçlar hukukundaki hile) kavramına benzeyeceği tabiidir, fakat doğrudan doğruya yargıca matuf olması, kamu vasfında bir usul münasebetine taallük eylemesi bakımlarından usûl hilesi "umumi hile"den ayrılır.

Yargıcın iradesini ifsat eden bir kavram sayılması suretiyle veya davada tarafların bağlı olmaları lazım gelen ve dava münasebetinin esasında mevcut sayılan "hüsnüniyet vazifesi"nin ihlali şeklinde "hile" yi izah etmekte - zannımıza göre - isabet yoktur. Hile

kanunların kazai yol ile tatbikine karşı, yani yargılamaya karşı bir fiildir. Bu fiilin herhangi bir davada "hukuki meseleler"e taallük etmesine imkan yoktur. Hile ancak "maddi meseleler"le alakalı olabilir.

3) Sanığın hilesi: Davada sanığın hususi durumu sebebi ile onun tarafından yapılanın hilenin bir hususiyeti olmak lazım gelir. Her ne kadar sanığın da "dava münasebeti"ne bağlılığı ve dolayısiyle iyi niyetle hareket vazifesi iddia edilebilirse de, ithamın hedefi olması sanığın hususi durumunu meydana getirir. Zira kanun sanığa kendini müdafaada en geniş serbestiyi tanımak isteğindedir. Fakat bunun müdafii de kapsadığı söylenemez.

Sanığın sorgusu hakkında kanunların ihtiva ettiği hükümler ve bilhassa sanığın sorgusunun, kendi lehinde olan hususları bildirmesine mani olmayacak tarzda icrası hakkındaki kaide (CMUK. 135) kanun vazıının isteğini açıkca gösterir. Bazı kanunlarda bu serbestinin, sanığın hüviyeti hakkında yanlış bilgi vermesinin cezalandırılması suretiyle, tahdidi yoluna gidildiği görülmektedir (bk. İtalyan CK. 496, kşz. TCK. 343).

Filhakika sanığın hüviyeti hakkında doğru bilgi vermesi hususundaki böyle bir hükmün haksız olduğu iddia edilemez. Zira hüviyeti hakkında bilgi vermek sanığın "müdafaa serbestisi"ni tahdit etmiş olamaz. Kaldı ki hüviyeti hakkında sanığın yanlış bilgi vermesi, hatta bilgi vermekten çekinmesi masum üçüncü şahısların haksız bir itham altında kalmasına da sebebiyet vermiş olabilir.

Usûl Kanununun gerekçesinde şu kanaat izhar olunmuştur: "İsticvabın bir hedefi de, maznunun hüviyetinin ve suça ve cezaya müessir olabilecek ahvali şahsiyesinin tesbitidir. Binaenaleyh, hakim bir taraftan maznunun hüviyetini tesbit edecek vesaiki taharri, diğer cihetten sevabıkı ahvali, içtimai vaziyeti, temayülatı ruhi-

yesi, ailesi, vaziyeti akliye ve bedeniyesi gibi şahsın maddi ve manevi anasırını tahakkuk ve tesbite çalışır."

Tatbikatta ceza davalarında rastlanan "atfi cürüm" (sanığın suçu bir başkasına atması) hadisesi müdafaa serbestisi içinde mütalaa edilemez. Bu müdafi içinde düşündürücü bir konudur. Böyle hallerde "iftira"nın diğer şartları mevcut ise sanık bu yönden de takibe uğrayabilir. Zira haksız atfi cürüm, neticede bir "hile"dir. Esasen iftira bakımından "saik"in ehemmiyeti yoktur.

Görülüyor ki sanığın hilesi esas itibariyle "müdafaa hakkı"nın zaruri neticesi olan bir serbestiden istifade etmektedir. Bununla beraber, müstakil suç sayılan bir hareket (mesela sahte vesika ibrazı) suç olmakta devam edecektir. Sanık için, hoşgörü ile karşılanan bir davranış, müdafi için vahim bir tutum sayılabilir.

4) Hilenin müeyyidesi: Usûlde hilenin bir çeşit "usûl dolandırıcılığı" sayılması lazım gelip gelmediği üzerinde de durulmuştur. Hukuk davasında taraflardan biri, yargıcı aldatır ve diğer tarafa maddi zarar veren bir karar alırsa, bu hallerde "dolandırıcılık" mevcut mudur? (bk. Logoz, I, m. 148, n. 6). Eğer taraflar, yalancı şahit veya hakikat hilafı bilirkişi temini gibi yollara sapmak veya sahte vesika ibraz etmek gibi şekillerle yargıcı hataya düşürmüşlerse, bu hareketler ayrı birer suç teşkil ettiklerinden ait oldukları hükümlere göre cezalandırılır. Ceza davasında durum biraz daha değişiktir. Zira "müdafaa hakkı", bazı ahvalde buna inzimam eden "müdafaa masuniyeti" sanığa kısmen serbesti tanımıştır. Fakat bu serbestinin "savunma pervasızlığı" anlamına gelmez. Müdafi çok dikkatli olmalıdır.

"Usûl hilesi" terimi adliye aleyhine suç veya herhangi hususi bir suç teşkil etmeyen bir hareket ile yargıcı aldatmak suretiyle karar istihsal etmek manasına alınabilir. Belki de bunda zaruret

vardır. Bu manada usûl hilesinin müstakil bir suç sayılması için Ceza Kanununa bir hüküm ilavesi doğru olur mu? Doğru ise böyle bir suçun yeri dolandırıcılık hükümleri mi, yoksa adliye aleyhine suçlar bölümü müdür? Liszt, bu hilenin, mer'i hükümlere göre dolandırıcılık sayılacağı düşüncesindedir (Liszt, II, s. 266; diğer alman müellifleri için bk. Escobedo, studi sul reato di truffa (1928, s. 160) Tolomei'nin fikrine göre, hilesine kanuni bir şekil vermek suretiyle yargıçtan hakkı olmayan bir şey istihsal etmiş bulunmak cezasız kalmamalıdır. Hile, adli makamlara matuf olunca daha ağır sayılmalıdır (Escebedo (=dan naklen, 161). Logoz, Federal Mahkemenin - hiç olmazsa şimdilik - meseleyi menfi olarak karara bağladığını, bunun gerekçesi olarak da yargıcın davadaki hususi durumunu nazara aldığını bildirmektedir (Logoz, I. m. 148, n. 6). Goldschmidt ise davada taraflardan birinin "yalan"ının suç sayılamıyacağı, zira hakimin tek tarafın iddiasına itimat etmeyeceği kanaatindedir (Goldschmidt, in torno l concetto di truffa (Riv. italiano di diritto penale, (1936), ss. 210).

Zannımıza göre kanunun husisi hükümlerle müeyyideye bağladığı hileler dışında kalabilen "usûl hileleri"nin umumi ve tamamlayıcı bir hükümle cezalandırılması zaruridir. Dava, ciddi bir ameliyedir. "Yalan"ın, "hile"nin yargıç huzurunda olunca bir çeşit muafiyetten faydalanması mantıksızdır. Bundan "müdafaa hakkı"nın zarar göreceği düşünülemez. Zira yalan, hile, tasni "savunma aracı" olamaz.

SOYUNU SÜRDÜREBİLMEK ÖZGÜRLÜĞÜ

Giriş: Kürtaj, Tüp-Bebek, yapay döllenme, kısırlaştırma gibi konular üzerindeki tartışmalarda ortaya atılan düşünceler farklı, çoğu kez birbirinin karşıtıdır. Hukuksal açıdan nasıl bir sonuca varılabilir?

Konuyu ümanist doktrin açısından inceleme belli bir sonuca varmayı sağlayabilecektir. "Her şeyin ölçüsü insandır" sözü (Protagoras) Hukukun, insan için yaratıldığını gösterir. Bu açıdan "Antik Ümanizma"nın çağdaş Ümanizmaya kadar geçtiği uzun yol, gelecekle kıyaslanırsa bir adım gibi kısa görünecek, fakat bu bir tek adım insanlığa sonsuz umut sağlayacaktır. Çünkü bu adımı atabilmek kolay olmadı.

"İnsanla hayvan, yirmi milyon yıl geride ortak bir atada birleşiyordu". Bu çok geride kalmıştır. İnsanlığın, dönüş yolu yoktur. (Hançerlioğlu)

İnsanlar, hayvanlar gibi döllenemez. Bu nedenle döllenme doğa kurallarına terkedilmemelidir. Doğa insanı, belli bir yerde yalnız bırakır. Doğaya sığınmak güveni yitirilince insanlık ilkelerine açlık başlar. Doğanın gözünde insan diğer canlılardan farklı değildir. İnsan doğa kurallarından ayrılabilmekle insanlığını kazandı.

Yepyeni bir kavram karşısındayız; *"Soyunu sürdürebilmek özgürlüğü"* veya "döllenme özgürlüğü".

Bu özgürlük çocuk sahibi olmayı veya olmamayı aynı ölçüde kapsar. Yukarda işaret ettiğimiz konuları (kürtaj, tüp-bebek, yapay döllenme, kısırlaştırma, önleyici önlemler ve bu gibi) sonuca bağlarken, bir kanıya varırken bu noktadan hareket edilmelidir.

İlk bakışta bu konular birbirine karşıt görünebilirler, örneğin kürtaj doğumu önler, tüp bebek doğumu sağlar, fakat birleştikleri ortak nitelikleri vardır. Bunların hepsi eşlerin çocuk sahibi olmak veya olmamakta sadece kendilerinin karar verebilecekleridir.

Raslantı döllenme sayısız felaketlere yol açabilir. Çocuk sahibi olmakta eşlerin iradeleri esas tutulmalıdır. Eşler, sosyal, ekonomik yönden, sağlık açısından çocuk sahibi olmayı veya olmamayı saptayabilecek durumdadırlar. Bu konuları örneğin "nüfus plânlaması" ölçüsüne göre çözmek insanlık açısından ne kadar haksızsa, "Irkın tümlüğü" gibi düşüncelerle, ırksal evlenme yasaklarıyla konunun değerlendirilmesi o ölçüde haksızdır.

Yukardaki düşüncelerle, kürtajın yasaklanmasını, çocuk sahibi olmak isteyenlere olanak sağlanmasını, çağdaş Devletin görevlerinden saymaktayız. Kürtajın serbest olması yeterli sayılmaz. Bunun ana için tehlikesizce gerçekleşmesini, çocuk sahibi olmak isteyenlere de olanak sağlanmasını bu amaçla yalnız tıbbi değil, sosyal yardımların da esirgenmemesini gerekli görmekteyiz. Konumuzu bu açıdan aşağıdaki açıklamalarla daha berraklaştırmak isteriz:

Yapay Döllenme: Yapay tohumlamaya yasal olanak görmeyen Adalet Bakanlığı şu kanaattedir. "Ne özel hukukla ilgili mevzuatta, ne ceza yasalarında, insanlar üzerinde yapılacak sun'i tohumlamayı yasaklayan veya buna olanak veren veya yapılış usulü ile sonuçlarını düzenleyen hiç bir hüküm bulunmamaktadır", "Evlilik birliği içinde kocadan olmadığı bilinen bir çocuğun, sun'i to-

humlama sonucu doğumu nedeniyle ortaya çıkacak çeşitli sorunları çözümleyecek hükümlerin yasalarımızda bulunmaması dolayısıyla sun'i tohumlamaya olanak bulunmadığı" sonucuna varılmıştır.

a) Türdeşlik: Hiç olmamanın yerine, yarım evlat sahibi olmanın ailenin sürekliliğini sağlayabildiği söylenebilir. Fakat konu dikkatlice ele alınmalıdır. Tıbbi yardımlarla türdeş döllenme ısrarla denenmeli, sonuç alınamıyacağı kesinlikle anlaşıldıktan sonra yapay yola gidilmelidir. (Özlü bilgi için bk. Cihan, E. Sun'i İlkah İstanbul, 1971). Organ naklinde yapıldığı gibi (2238 sayılı yasa) konuyu her açıdan düzenleyen bir yasa gereklidir.

b) Karşılaştırmalı Hukuk: 1980 yılında Fransa'da yapay döllenmeyi kabul eden bir yasa gerekli düzenlemeyi de getirmiştir. Bu yasaya göre yapay döllenme sonucu çocuğun "nesebi sahih" sayılacaktır. Yalnız bu hak evli olmayanlara tanınmamıştır. Para karşılığı tohum vermek yasaktır. İşlemlerde gizlilik şart kılınmıştır. Fransa'da bu yasanın kabulüne nüfus artışındaki duraklama, evlat edinmelerin azalması neden olmuştur.

c) Kiralık Anne Kavramı: Kiralık anne uygulaması (karısı kısır olan kocanın spermelerinin yapay dölenme ile bir kadına yerleştirilmesi) özellikle Amerika'da hızla ilerlemektedir. Hatta gizliliği daha iyi sağladığı gerekçesiyle "kiralık anne şirketleri" kurulmuştur, müracaat bu şirketlere yapılmaktadır. Bazı kurallar da belirmeye başlamıştır, örneğin kiralık annenin bekar olması tercih edilmektedir, eğer evli ise kocasının rızası şart olarak aranmaktadır.

Gebe kalacak kadının, tohumun sahibi erkeği bilmemesine dikkat edilmekte, bunu araştırmayacağına ilişkin bir belge imzalattırılmaktadır.

Kiralık annelikte iki olasılık vardır. Ya babanın spermleri kiralık annenin rahmine konur, yahut yumurta üretebilen fakat rüşeymin üterüste yerleşmesini başaramayan annenin yumurtası ile babanın tohumunu tüpte -tüp bebek metodu ile- birleştirildikten sonra büyümesi için kiralık anneye yerleştirilir.

Yapay döllenme sadece çiftlerden birinin kısır olması halinde değil, hareket imkansızlığı içinde olan eşler açısından da uygulanabilmiş, örneği belden aşağı felçli bir çift bu yolla çocuk sahibi olabilmiştir.

Tüp-Bebek: Bu konuda tıbbi başarı sağlanmıştır. Yapay döllenmeden daha çok az sorunlar getirecek Tüp-Bebek uygulaması, bazı kısırlıkları gideren bir uygulamadır. Aile müessesesi açısından sakıncası yoktur. Diyanet İşleri şu kanısını açıkladı: Tohum, ana-babaya ait ise İslam dini açısından hiçbir sakınca yoktur.

Tüp Bebek olayını ilk zamanlarda katolik kilisesi kınadı. Bazı bilim çevrelerinde kuşku ile karşılandı. Artık bu kuşkular dağılmış gibidir.

İlk tüp bebek Louise Browe (kız) 8 Temmuz 1978 de doğdu, ikincisi Alastair Montgomerry (erkek) 14 Ocak 1979 da dünyaya geldi. Bundan sonra başka başka ülkelerde diğerleri onları takip etti.

Esasında "Tüp Bebek'in annesi "kısır" değildir. Yaratılış veya sonradan meydana gelen nedenler (travma sonucu organ tahribatı gibi) hariç tıbben "kısır kadın" yoktur. Tıb bu gün bazı engelleri gideremiyorsa da "metod" bulunmuştur. Örneğin "Tüp Bebek" olayında annenin kanalları kapalıdır veya hareketsizdir. O halde çare bulunabilir, döllenme tüpte yapılır, döllenmiş yumurta üterüse yerleştirilir. Eğer bu ameliye başarılı olursa bundan ötesi ananın

"biyolojik görevi", dolayısıyla sorumluluğu ve ilerdeki "ana şevkatı"nın nedeni ve kaynağı olur.

Amerikada "Barren Vakfi" ilk tüp bebeğin doktoruna (Dr. Patrick Steptoe, Jinekoloğ ve Robert Edwards, fizyoloji bilgini) 15 Kasım 1978 günü ödül vermeyi kararlaştırmıştı. Fakat verilmedi. Bebek, ana babanın birleşmesinden olabilirdi, hekimler bunu kendi başarıları sanabilirlerdi. Bu hekimler şarlatan da olabilirlerdi. Bunun üzerine adı geçen iki İngiliz hekimi "Tüp-Bebek tekniği"ni açıkladılar, açıklama doyurucu ve inandırıcı oldu.

Tüp Bebek ameliyesi çok basit, fakat ileri bir tekniği gerektirmektedir. Ayrıca döllenme anı için en elverişli biyolojik ortamı ve zamanı ayarlamak dikkat edilecek hususlardandır.

Yumurta (ovule) ve spermaozoit yalnız başlarına biyolojik bir "hiç"tir. İki aybaşı arasında olgunlaşan yumurta tek, spermatozoitler pek çoktur, bunlardan yalnız biri yumurtayı dölleyecektir. Bu tercihin J"yumurta"dan geldiği bilinmekte ise de "tercih" (seçme) sebebi bilinmemektedir. Tıpkı organ naklinde olduğu gibi "kabul" bir sorun olarak ortadadır.

Anestesi yapılmış anneden ucu ışık veren bir J'eoelioseope" ile alınan olgunlaşmış yumurta tübe konmaktadır. Isı 37 derece olacaktır. Spermalarla yumurta 30 saat kadar tüpte beraber tutulmaktadır. Bundan sonra döllenmiş yumurta üterüs'e yerleştirilmektedir.

Ananın olgun yumurtası ile babanın spermi bir kapta birleştirilmekte ve böylece döllenmiş yumurta 3 gün sonra üterüs'e yerleştirilmektedir. Erkeğin spermi merkezkaç bir aletle yıkanıp yabancı maddelerden ve ölü hücrelerden arındırıldıktan sonra birleşme kabına konmaktadır. Döllenmiş yumurta üterüs'e gece yerleştirilir,

gece yapılırsa tutma olanağının daha fazla olduğu görülmüş, fakat nedeni henüz anlaşılamamıştır.

İngilteredeki başarı da her iki tüp bebek erken doğmuşlardı, fakat sağlıklı idilir.

Yumurta döllenince anlayabileceğimiz zaman kavramının dışında sıvısal bir zırhla çevrilir, dışarda kalan spermatozitler çekilmeyi yeğlerler, üterüste kısa sürecek "serseri yaşam"larını yürütürler, sonra ölüleri dışarı atılır.

Tüp-Bebek olayının beklenmedik özelliklerine de raslandı. Pek çok anne çocuklarının "tüp bebek" yoluyla meydana geldiğinin bilinmesini istememektedir. Bunun sebebi hem kendilerinde bir kusurun bulunduğunun bilinmesini, hem de çocuklarının garipsenmesini, istememelerindendir. Bu sebeble dünyada kaç tüp bebek olduğuna ilişkin kesin bilgi sahibi değiliz. Fakat sebeb sadece bu değildir. Yumurta yerleşip gebelik başlayınca anne çok kez asıl doktoruna artık görünmemektedir.

Tüp tekniğindeki bir eksiklik Avusturalya'daki bir vakada dikkati çekti, tüp bebek ikizdi, ikizlerden biri sağlıklı, diğeri kalbi zayıf ve "mavi çocuk" olarak doğdu, yaşamadı.

Tüp Bebek metodu son günlerde hayvanlar üzerinde denenmeye başlandı. Özellikle soyu tükenmekte olan bazı hayvanlar açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Şimdilik Londra Hayvanat bahçesinde erkeği bulunmayan veya çiftleşmeleri sağlanamayan bazı hayvanlara bu metot uygulandı ve yavru elde edildi. Pensilvanyada ilk tüp dana elde edildi. Bu ilginç bir konudur. Genellikle denemeler hayvanlar üzerinde yapılır, sonra insanlara uygulanır. Bu kez aksi oldu.

Kısırlaştırma: Gebeliği engelleyici önlemlerden biri de "kısırlaştırma"dır. Hazırlanan tasarıda Sterilizasyon (=kısırlaştırma) ameliyatının" tıbbi sakınca olmadığı takdirde reşit kişinin isteği üzerine yapılabileceği" belirtilmiştir. Görüldüğü üzere bu konuda rızadan gayrı bir koşul aranmamaktadır. Sterilizasyon ve rahim tahliyesi yapılabilecek yerlerin, koşulların, kişiden istenecek belgenin ve sair hususların saptanması yapılacak tüzüğe bırakılmıştır.

Tasarıya göre "bir erkek veya kadın üzerinde rızası hilafına sterilizasyon yapmak" suç sayılmıştır. Eğer bu iş J'sterilizasyon ameliyatı" yapma yetkisi olmayan kişi tarafından yapılırsa ceza yarı oranda artırılmaktadır.

Yeni tasarıda-özellikle- erkek açısından kısırlaştırma öngörülmektedir. Bunun tekniğinin çok basit ve tehlikesiz olduğu kabul edilmektedir. Sperm taşıyan kanalların (vasdeferans'ın) iki taraflı olarak kesilmesi ile kısırlık kesin surette sağlanabilmektedir. Bu ameliyattan sonra cinsel güçde hiç bir azalma olmamaktadır. Ayrıca arzu edildiği zaman, tersine yapılan bir ameliyatla kanalların yeniden çalışması sağlanabilmektedir.

Kanalları kesmekle kısırlaştırılan erkeğin, husyelerine yerleştirilen çok ufak bir torbacığa spermeler akıttırılıp biriktirilmekte, istendiğinde oradan alınarak kadına "yapay döllenme" yoluyla verilmektedir ki, kanal kesmeden dönüşün başarılı olmadığı hallerde bu bir çeşit garanti sayılmaktadır.

Bu konuda bazı hukuksal sorunlarla karşılaşılmıştır: Alman Federal Mahkemesinin yeni bir kararına göre (18.3.1980) "Kısırlaştırma" ameliyatına rağmen doğum halinde hekim, etkisiz doğum kontrol hapı imal eden kuruluş, ananın istemediği doğum sancısını çekmesinden dolayı J'manevi tazminat"a, babaların, iste-

mediği çocuğun erginlik yaşına kadar yapacağı masraflar için de "maddi tazminat"a mahkum edilebilecektir. Federal Mahkeme ortada somut bir zararın mevcut olduğu, tazminin ahlak değer kurallarına da aykırı düşmeyeceği kanısına varmıştır.b

Kimyasal Önlemler: Engelleyici hapların bazı tehlikeler yaratabileceği Thalidomide olayı ile belirgin hale geldi. Bu haplar gebeliği önleyemediği gibi, doğan çocukların eksik organlı (kolsuz, bacaksız gibi) oluşu büyük felaketler doğurdu.

Son günlerde erkeğin sperm üretme olanağının geçici olarak durdurulmasını sağlayan bazı kimyasal maddelerin bulunabileceği ve bunların kadınlardaki kargaşayı yaratmadığı ileri sürülmektedir. Bunlar arasında LHRH denen bir maddenin erkeklerde sperm sayısını bir milimetre karede 94 milyondan 12 milyona düşürdüğü saptanmıştır. Bu ilacın hap biçiminde alınamıyacağı, enjeksiyon veya burun damlası halinde alınacağı bir kaç gün devam edilince bu sayının sıfıra düştüğü, fakat bırakılınca kısa sürede bu geçici kısırlığın hemen kaybolduğu görülmektedir. Fakat bir sakınca ortaya çıkmıştır. İlaç "testosterone hormonunu" da azaltmaktadır. Şimdi bu yan etkinin kaldırılmasına çalışılmaktadır.

Henüz kesin olarak bilinmemekle beraber Çin'de pamuk çekirdeğinden üretilen bir ilacın bulunduğu, fakat ateş yaptığı için bu etkisinin ortadan kaldırılmasına çalışıldığı bilinmektedir.

Haplarla önlemenin yan tesirleri az değildir. Her yeni buluşun yan tesirleri olup olmadığının saptanabilmesi için en azından 20 yıl denenmesi gerektiği tıpta kural olarak ileri sürülmektedir. Çünkü bazı yan etkilerin çok geç ortaya çıktığı görülmektedir.

Kürtaj: Cinsel zevkin sonucuna katlanmak zorunluğu bir çözüm değildir. İstenmeyen "cenin"i döl yatağında tutabilecek hiç bir güç yoktur.

"Çocuk düşürme ve kürtaj sorunu evrensel bir olgu. Konunun insanlık tarihine kadar uzanan bir boyutu var" (Atabek, Erdal, Çocuk Düşürme ve Kürtaj, Önsüz).

Kürtaj sözcüğü, eskiden "küret" denilen bir aletle rahmin cidarları kazınarak çocuk alındığı için ve bu ameliye kazımak (curettage) anlamına geldiğinden, bu alete izafeten kullanılmıştır. Fakat şimdi bu usul terk edildi, daha ilerlemiş, daha az tehlikeli usuller mevcut bulunmaktadır.

Kürtaj deyimi kürete deyimi kürete etmekten (kazımaktan) gelmekte ise de gebeliğe son verici tıbbi başkaca yollarda vardır, "vakum aspirasyon", "histeretomi", "su kesesine (veya vücuda) bazı ilaçlar uygulamak gibi".

a) Nüfus Artışı: Memleketimizde hazırlanan tasarıya göre durumun değerlendirilmesi faydalı olabilir. Tasarının başlığı "557 Sayılı Nüfus Planlaması hakkındaki Kanun ile Türk Ceza Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı"dır.

Tasarının bizim anlayışımıza göre isabetsiz yönü konuyu nüfus planlaması açısından alması ve Türkiyemizde bir nüfus patlamasının varlığı görünümünü vermiş olmasıdır. Bu konuya ağıda değineceğiz.

Tasarının gerekçesinde "1965 yılında yürürlüğe giren" Nüfus planlaması hakkındaki kanundan bu yana "15 seneyi aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın nüfus artış hızının azalması konusunda istenilen (!) düzeyde başarı elde edilemediği belirtilmektedir.

Memleketimizde hızlı nüfus artışı bir gerçektir. Fakat duyulan kuşku -dış akımların etkisi altında, bir çeşit "özenti"dir. İstatistik çalışmalarına göre eğer bir memlekette nüfus artışı yılda %1 ise o memlekette ancak 70 yılda nüfus bir misli artmış olacaktır. Artış

%2 ise 30 yılda, %3 ise 23 yılda, %4 ise 17 yılda nüfus iki misli olacaktır.

Memleketimizde artış %2.6 olarak hesaplanmıştır, fakat buna halen yurt dışındakiler eklenirse belkide artış %3 olacaktır, o halde 2000 yılında 80 milyon alacağız.

1980 yılında yapılan genel nüfus sayımının, sosyal ve ekonomik niteliklerini belirleyen istatistiklere göre, bir yıl içinde, ülkemizde 1 milyon 59 bin 123 kadın, 1 milyon 80 bin 36 çocuk dünyaya getirdi. Buna göre 20 bin 913 çocuk ikiz ya da üçüz olarak dünyaya geldi.

Devlet İstatistik Enstitüsünün bu konudaki araştırmasında, 12-14 yaş grubunda evli olan 18 bin 78 kadına da yer verildi ve bunlardan 880 inin çocuk dünyaya getirdiği ortaya çıktı. En çok doğurganlık ise, 20-24 ve 25-29 yaş grubunda oldu. 20-24 yaşları arasında çocuks ahibi olan anne sayısı 328 bin 252 olarak tespit edildi. 25-29 yaş grubunda ise, 295 bin 630 kadında, 12 bin 215 çocuk doğurdu.

b) Nüfus Planlaması Özentisi: Türkiyemizde "nüfus patlaması" diye isimlendirilen olayın, örneğin Hindistan gibi ülkelerinkine benzer boyutlara ulaştığı söylenemez.

Türkiyemizde nüfus patlaması gibi bir olayın varlığı söz konusu değildir. Yaklaşık 1 milyon karelik bir ülkemiz var. 13 milyonluk ülke olduğumuz amanki kalkınma hızı bugün 45 milyonluktakinden çok düşüktü. Nüfusumuz, tüm ekonomik, sosyal, eğitimsel önlemleri aldığımız takdirde kalkınamamak çıkmazından bizi uzak tutabilecek niteliktedir.

Kürtaj sorununu bir "nüfus planlaması" amacı olarak incelersk konuyu, kendisini çok aşan bir alana aktarmış oluruz. Kürtaj ister

serbest ister yasak olsun, nüfus planlamasına hiç bir etkisi yoktur. Nüfus planlaması çok geniş, çözümü başkaca sorunlara bağlı bir "sosyal ekonomi" konusudur. Bizce kürtaj, soyunu sürdürebilmekle ilgili "hakkın kullanılması" sorunu olarak - diğer bir deyimle- hukuksal açıdan ele alınmalıdır.

Nüfus planlaması konusunda acaba Türk toplumu ne düşünüyor? Bütün dünyada literatür şeklinde süregelen bir akımın (nüfus planlaması akımının) Türk toplumuna uygun, bilinçli bir yansıması varmıdır? Yoksa yasayla topluma kabul mu ettirilecektir? Bu konuyu bir yabancı ele aldı. "Türkiye de nüfus sorunu karşısında halkın düşünce ve eylemi" konusunda Bernard Berelson., Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve AİD Araştırma Bürosunun işbirliği ile 240 köy, 46 ilçe, 29 ilde yapılan araştırma sonucunda "Türk ailesinin %60'nın 2-4 çocuk istediği" saptanmıştır.

Kırsal bölgelerde hiçbir sınırlama düşünülmemektedir, zira kırsal bölgede çocuk ölümü oranı, kentlere göre daha fazladır, köylü aile geriye ne kalırsa bana yeter anlayışı içindedir. "Canı veren tanrı rızkını da verir" tevekkülü esasında böyle bir anlayışa dayanmaktadır.

Diğer yandan kırsal bölgede geniş aile daha güçlü, kentlerle küçülen aile daha geçerli görülmektedir.

Kentte ailenin küçülüşü kuşkusuz ekonomik faktörlerle izah edilebilir. Ayrıca kentte çalışan kadının sorunu başkadır.

Hazırlanan tasarının gerekçesinde gebeliğine son verilmesini isteyen kadınların bu isteklerinin zaten sahip oldukları çocuk sayısı ile ilişkili olduğuna temas edilmekte ve şöyle denilmektedir: Yapılan araştırmalara göre "kadınların %75,3 si veya daha az sa-

yıda çocuğa sahip olmayı istediklerini belirtmişlerdir. Halbuki ailelerin sahip oldukları ortalama çocuk sayısı 5 dolayındadır. Aradaki 2 çocukluk fark istenmeyen gebeliklerin ürünüdür".

Nüfus azlığı veya azalması ile kürtajın yasaklanması arasında her memlekette ilginin varlığı iddia edilemez. Örneğin nüfusu 4.5 milyon olan Danimarkada kürtaj serbesttir. Ve Danimarka hükümetinin cinsel eğitim komisyonuna göre yılda yaklaşık 20 bin kürtaj yapılmaktadır. Aynı şekilde İsviçrede bir uzmanlar komisyonu haftada iki defa toplanmakta, başvuruları incelemekte, isteğin kabulü halinde yasa ile saptanan (ki oldukça cüzidir) ücreti ödeyerek hastahanelerde kürtaj yapılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Dünya nüfus konferansındaki açıklamalara görü düşürülen çocuk sayısının bütün dünyada 30 milyon civarında olduğu belirtilmiştir.

Nüfus planlaması konusuna ekonomik yaklaşımla politik yaklaşım aynı sonuçları vermemektedir. Örneğin Hindistan nüfusunu azaltmak veya hiç olmazsa dondurmak çabası içinde, İsrail nüfusunu artırmak politikasını gütmektedir.

c) Önleyici ceza anlayışının iflası: Suçları sadece cezaların önlediği inancı çoktan yitirildi. Eğer kanunun yasakladığını sosyal çevr kusur saymıyorsa uygulama istenen sonucu sağlayamaz. Çevrenin kendisini ayıpladığı korkusu kişiyi suçtan döndüren etkenlerin başında gelir. Bugün rızalı kürtaj sadece kanunda yasak görünümlüdür. O halde çevre-yasa çelişkisi yasal direnç'in yenilgisiyle sonuçlanabilir. Dinlenmiyen yasa çağdan düşmüş demektir.

Hazırlanan tasarının gerekçesinde Memleketimizde de Ceza Hükümlerinin "suçu önleme" etkisini yitirdiğine ilişkin olarak şu hususlar belirtilmektedir: Ülkemizde çocuk düşürme fili çok sayı-

da işlendiği halde bunların içinde ancak tesadüfi bir kaç tanesi yargı organlarına intikal etmektedir. Bu oran, istatistiklere göre yüksek olasılıkla yüzbin de dörttür. Yüzbin aynı fiili işleyenden ancak dördünün cezalandırılması sonucunu doğuran kanun hükmü Adalet duyguları ile tamamen çelişmektedir. Bugün toplumumuz çocuk düşürme fiilini müsamaha ile karşılamakta ve çocuğunu düşürmek isteyen her kadın bunu rahatlıkla başarmaktadır. Diğer bir deyişle söz konusu hükümlerin genel önleme özelliği hemen hemen hiç yoktur. Her yıl en azından 500 bin yasaya aykırı fiilin işlendiği bir ortamda kanun hükmünün genel önleme özelliğinden söz etmek olanaksızdır".

Kürtaj nedeni ile ölenlerin adedinin menleketimizde yaklaşık 10 bin ile 25 bin arasında olduğu söylenmektedir. Ayrıca kürtaj için ödenen para oldukça yüksektir. Bu parayı bulamıyanlar kendileri düşük yapmaya çalışmakta, çok ilkel yollara ve araçlara başvurmakta, bu da ölüm oranını artırmaktadır.

Bu konudaki tahmini rakkamlar değişiktir. Çocuk düşürmedeki gizlilik istatistik bilgilerden bizi yoksun bırakmaktadır. Sağlık nedenleri ile yılda 250.000, cinai nedenlerle 500.000 müdahalenin yayıldığı, bu arada 15000 kadar kadının öldüğü ileri sürülmektedir. (Prof. Dr. Ali Gürgüç)

Tasarıda ceza kanunu açısından yapılan değişiklik 468. maddenin 2. fıkrasının değiştirilmesi, 3. fıkrasının 1 ve 2 numaralı bentlerinin kaldırılması ve aynı maddeye şu fıkranın eklenmesi biçimindedir: "Gebelik süresi 12 haftadan fazla olan bir kadının rızasıyla çocuğunu tıbbi nedenler mevcut olmadan düşüren" kişi ile, buna razı olan kadın cezalandırılacaktır. Görüldüğü üzere 12 haftayı doldurmamış gebelikte geniş bir serbesti getirilmektedir.

Tasarı Rahim Tahliyesine "yetkilileri"i saptamakda, yetkisiz kişinin böyle bir ameliyeyi yapmasını cezalandırmaktadır.

Tasarı onikinci haftadan sonraki tahliyeyi "ancak" gebeliğin annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ya da onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde" gerekçeli bir rapor üzerine kabul etmektedir.

ç) Yasal gelişme: Bu konuda yasalarımız ilginç bir gelişme içindedir. İlk metin 1889 İtalyan Ceza Kanunundan alınmıştır. Bu tarih özgürlüklerin biçimlendiği döneme raslar. Bundan sonraki 1936 yılında, ceza kanunumuza, 1930 İtalyan faşist ceza kanunundan bazı bölümler aktarıldı. Bunlardan biri de çocuk aldırmaya ilişkin bölümdür. Bu bölümün başlığı şudur: "Irkın tümlüğüne karşı cürümler". Böylece İtalyan faşizminin benimsediği ırkçılık yasalarımıza yansımış oldu. Çünki İtalyan faşizmi ne sebeple olursa olsun çocuk aldırmayı İtalyan ırkının üstünlüğüne (!) karşı davranış sayıyordu.

Bu bölümdeki yasaklardan biri de döllenmeyi önleyici araç ve ilaçların yapımını, satılmasını, döllenmeden korunma amaçlı açıklamaları, yayınları cezalandırıyordu. 1965 yılında bu yasaklar kanunumuzdan çıkarıldı. Fakat Kürtaj yasağı kaldırılmadı. Henüz düşünceler olgunlaşmamıştı. Bugün herhalde bu anlayış çok geride kalmıştır. Hazırlanan tasarının "sosyal ve ekonomik sebeplerle" de kürtajı kabul edişi yıllarca evvel hiç kimsenin "kabul" edebileceği birşey değildi.

Kürtaj açısından tasarı oldukça geniş bir anlayışı yansıtmaktadır. "Gebeliğin onikinci haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından sakınca olmadığı takdirde ekonomik, sosyal ve tıbbi nedenlerle istek üzerine rahim tahliye edilebilir." Görüldüğü üzere "ekonomik sebebler" "sosyal sebebler" nazara alınmaktadır ki bu deyimler oldukça geniş kapsamlıdır.

Sosyal ve ekonomik nedenler hakkında tasarının gerekçesinde şu hususlar belirtilmektedir: "Kürtajın tıbbi nedenler haricinde ekonomik sosyal nedenlerle yapılmasının yasaklanması gizliliğe neden olmuştur. Neticede ekonomik gücü olan aileler kürtaj olabilir, bu gücü olmayan aileler ise, insanlık için yüz kızartıcı, utanç verici vasıtalarla ölüme terkedilir olgusunu doğurmuştur."

Tasarı gerekçesine göre "Amerika, Bulgaristan, Tunus, Batı Almanya, Danimarka, Finlandiya, Hindistan, İsveç, Macaristan, İngiltere, Belçika, Polonya, Çekoslavakya, Japonya, Rusya, Yugoslavya gibi ülkelerde üç aya kadar olan gebeliklerde rahim tahliyesi serbest bırakılmıştır."

Rakamlarla ifade edilirse kürtaja tabi tutulanların % 55.9'u evlenmemiş, %29.9'u evli, %14.2'si dul kadınlar olduğu belirlenmektedir. (Prof. Dr. Saim Mermut)

Övünerek diyebiliriz ki evlilik dışı ilişki memleketimizde hoşgörülü değildir, dolayısıyla "kürtaj" sorunu memleketimizde başkaca nedenlere dayanır.

d) Karşılaştırmalı hukuk: İngilterede 1861 kanunu ile cinai kürtaj yasaklanmıştır. 1929 ve özellikle 1967 tarihli değişikliklerle bazı koşullarla kürtajın serbest bırakıldığı görülmektedir. İsveç oldukça geniş kapsamlı bir yasa kabul etmiştir, bu yasaya göre kadının sağlığının ciddi bir şekilde tehdit altında olması, gebeliğin zorla ırza geçme ürünü bulunması, çocuğun sakat doğması olasılığının yüksek bulunuşu halinde kürtaj yapılabilir. Sair hallerde biri kadın hastalıkları uzmanı, biri psikiyatris, biri sosyal bilimci olmak üzere üç kişilik bir komisyonun başvuruyu incelemesi bunların vereceği kararın kraliyet kurulunca gözden geçirilmesi gereklidir. 1951 yılında yapılan bir araştırmaya göre nüfusu 7.5 milyon olan İsveçte bir yılda 6 bin yasal kürtaj yapılmıştır. Son yıllarda

yasal zorluklar nedeniyle pek çok İsveçli kadının kürtajın hiçbir zorluğa bağlanmadığı Polonyaya giderek gebeliklerine son verdiklerinden söz edilmektedir.

Fransada nüfus azalması yüzünden kürtaja "hemen hemen" fiilen izin verilmemektedir. Batı Almanyada da durum aynıdır, cinai düşükler (ciddi hayati tehlike arzeden durumlar dışındakiler) cezayı gerektirmektedir, kürtajı yasak saymayan yabancı bir ülkede dahi çocuk aldırmak suç sayılmaktadır.

Fransız kanunun değiştirilmesi sırasında çocuk aldırma sebebleri arasında "ruhsal çöküntü" deyimi üzerinde tartışıldı, bunun yerine "zaruret hali"nin konması istendi.

Fransız kanunu bir konseyin çocuğunu aldırmadan evvel kadına bundan vazgeçirmek için telkinlerde bulunmasını öngörmektedir.

Çocuğunu aldırmak isteyen kadının bu talebinin reddi halinde ortaya çok ciddi sorunlar çıkabilmektedir. İngilterede yapılan bir araştırmada talebi reddedilen annelerin pek azı sonradan memnun olduklarını belirtmişler, büyük çoğunluk çeşitli ruhsal ve bedensel yıkımlara uğramışlar, doğan çocuklardan pek azı sıhhatli kalabilmişlerdir.

e) Zamanlama: Kürtajda zamanlama çok önemlidir. Genellikle 12. haftalık gebeliğe kadar kürtaja müsaade edilir. Bu süreyi hekim taktir (tesbit) edecektir. Bu taktirin hekimden hekime değişkenliği unutulmamalıdır.

Kaçıncı aya kadar tehlikesiz tahliye olasılığı biraz da uygulanan usule göre değişir. Fakat genellikle 12 hafta uygun sayılmaktadır. Bununla beraber "vakum aspirasyon" ilk altı hafta için tehlikesi en az usuldür. 16 haftalık gebeliklerde "su kesesine ilaç vermek" kolay ve tehlikesiz sayılmaktadır.

f) Terapötik kürtaj: Terapötik (tedavi maksadı il) kürtajı haklı gösteren tehlikelerin neler olduğunu tadadi olarak göstermek herzaman mümkün olmayabilir, çünkü bunda bünyenin de payı vardır. Ayrıca güç geçtikçe ilerleyen tedavi usulleri de göz önünde tutulmak gerekir. Bu nedenle hekime geniş bir takdir hakkı tanınması önerilmektedir. Bununla beraber genel bir saptama yapılabilmektedir. Örneğin İngiliz Tıp Birliği 20 Ocak 1968 tarihli raporunda şu durumların kürtajı haklı kıldığını belirtmiş bulunmaktadır. İç hastalıklardan karında tromboz, müzmin oniki parmak bağırsağı ülseri, safra kesesi iltihabı, kanser, (kalp hastalıkları, kalp romatizması, yüksek tansiyon, kroner hastalıkları, anjin puvatrin, nörolojik hastalıklardan epilepsi, beyin veya bel kemiği tümörü, habis tümörer ve bu gibi.

Bu konuda memleketimizde "Tıbbi zaruret halinde gebeliğin sona erdirilmesi ve sterilizasyon yapılması hakkındaki tüzük" esas tutulmalıdır. (Resmi Gazete: 3.7.1967 gün ve No: 12637)

Soyunu sürdürmek isteği kuşkusuz sağlıklı biçimde sürdürmeği de kapsar. Bu nedenle doğumdan önce döl yatağındaki cenin hastalıklı veya sakat olmasının doğumdan evvel anlaşılması çareleri, mümkün olursa bu kusurları daha rahimde iken tedavi çareleri aranmaktadır. Bunun "yüksek titreşimli ses dalgalarıyla fotoğraf çekme" usulleri ile sağlandığını ileri sürenlere rastlanmaktadır. Fakat böylesine bir "teşhis" rahmin tahliyesini gerektirirse buna anayı razı etmek mümkün olabilirmi? teşhiste "hata" edilirse bu bir çeşit "insan hayatı"na kıymak değilmidir?

Yukarda işaret ettiğimiz tüzüğün 3/d maddesi "rüşeymin veya ceninin normal gelişmesini imkansız kılan veya doğacak çocuk ile onu takib edecek nesiller için eğer maluliyet sebebi teşkil edecek hallerin bulunduğunun anlaşılması" halini yasal kürtaj saymaktadır.

Sonuç: İsabetli ve insanca bir sonuca varmak "ümanist doktirin" anlayışından yola çıkmakla, bu anlayıştan ödün vermemekle, sağlanabilir. Soyunu sürdürmek özgürlüğü Devlet yardımı olmaksızın gerçekleşemez. Tıbbi gelişmenin parasal gerekleri karşısında birey güçsüz kalmaktadır. Örneğin tüp bebek endüstrisi doğmak üzeredir. Halen bunun bedeli 1500 dolarla 4000 dolar arasındadır.

Bizce Devletin kişinin "soyunu sürdürmek" konusunda Anayasadan gelen bir yükümlülüğü vardır. Anayasamızın 35. maddesine göre "Aile Türk toplumunun temelidir. - Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" Demek ki görev "Özel Sektöre (.) bırakılamaz. Kürtajın serbest bırakılması ile (denetim altında olsa bile) özel hastahanelerde bir "kürtaj endüstrisi"nin doğmasından korkulabilir. Bu açıdan tasarıyı isabetli bulmuyoruz. Halen Devlet Hastahanelerinde başvurana ücretsiz spiral takılmaktadır, yerinde bir uygulamadır, Sakıncasız olduğu saptamak şartı ile "doğum kontrol hapları"nın da ücretsiz dağıtılması gereklidir. Bu ilaçlar pek ucuz değildir, onu satın alamıyacakların durumu, "ailenin ve ana sağlığının korunması" açısından Anayasa önünde "eşitlizlik"leri düşündürücü bir konu değilmidir?

"Dürüst ve cesur çözüm yolu, tıbbi, sosyal, ekonomik ve moral nedenlerle dayanan kürtajı bir Devlet görevi saymak ve ücretsiz olarak yapmaktır" (Dr. Tarnesby, P. çocuk düşürme ve kürtaj, s. 33).

Kuşkusuz kürtajın ancak resmi hastahanelerde yapılmasına izin vermek daha çok isabetlidir. Fakat ilgili makamlar bir yılda bu kadar çok başvurunun karşılanabilmesi olanağının bulunmadığından kuşku duymaktadırlar.

Tasarının "özel sektör"e olanak sağlaması, sadece düzenleyicilikle yetinmesi sakıncaları önleyemeyecektir.

Belli süre (genellikle 12 hafta) geçmeden, resmi müessesede ehil hekimlerce yapılan kürtajın tehlikesinin bademcik ameliyatından daha az olduğu ileri sürülmektedir. "Kürtajın Devletleştirilmesi"ne bu gerekçe yetmez mi?

MESLEK KURALLARINA GİRİŞ

Baro Başkanı Rousse şöyle demişti: *"Biz bütün memleketlerin yerlisiyiz, bütün yüzyılların da çağdaşı". (Chammard, G.B. Les avocats, G.B. Les avocats, Paris, 1976, s. 12)*

Bugün her uygar devletin avukatlık kanunu ve meslek kuralları şaşılacak kadar birbirinin aynıdır. Bunun nedeni Avukatlığın tarih boyunca, değişmez temellere dayanmasıdır. Avukatlık mesleğinin, şekil kazanmağa, belirlenmeğe başladığı dönem olarak eski Yunan-Roma uygarlığı kabul edilir. Bunun nedenini belki de yazılı kaynakların bu dönemde yoğunlaştığında bulmak gerekir, (bk. Falchi, G.F. Diritto Penale I. Pedavo 19387, önsöz).

1. Eski Yunanda Avukatlık: Eski Yunanın ilk günlerinde taraflar hâkimin önüne gitmeğe mecbur idiler (eski Yunan Ceza hukuku için bk Thonisson, Le droit penal de la Republigue Athenienne, Bruxelles, 1875.) Solon kanunu da, hâkimin önünde dâvalarını, savunmalarını, bizzat izaha tarafları mecbur tutuyordu. Fakat bir akraba veya bir dost taraflara yardım edebiliyor, onların izahlarını tamamlayabiliyordu. Bunlar sonradan "synagore" ismini aldılar. Bir süre sonra taraflara evvelden savunma hazırlıyan ve "Legographes" adını alan yardımcılara rastlandı. Bunların ilki Aniphon'dur. Mahkemede söylenecek sözleri bir nutuk halinde yazıyor, ilgililere ücret mukabili veriyor, ilgililer bunları ezberleyerek hâkimin önünde tekrarlıyorlardı. (Rousselet M. Histoire de la justice. Paris, 1968, s. 16). Mesleğe Demosthene'de bir Leographe olarak başlamıştı. (Rousselet, s. 17).

Bunlar arasında, Lysias, İsocrate, Demosthene en ünlüleridir. İlgililerin iyi ezberlemeleri, unutmaları, şaşırmaları karşısında yardımcılar onların yanında bulunmağa başladılar. Logographe'lar hakiki "avukat" haline geldiler. "Baro" Atina'da kuruldu.

Dracon ve Solon Atina Barosuna çok sert bir disiplin getirdiler: Ancak hür kişiler avukatlık edebiliyordu, esirlere bu hak tanınmamıştı. "Böyle asil bir görevi esirler yapamazdı" (Molierac, 'Initiation au Barneau, Paris, 1947, s. 43). Ana babalarına saygısızlıktan cezalandırılanlar, vatan savunmasına veya bazı kanuni görevlere katılmayı reddedenler, ahlaka aykırı işlerle uğraşanlar, sefahat yerlerinde görülenler, miras yolu ile kendilerine intikal eden serveti, lüks içinde yiyip bitirenler, avukatlık edemezlerdi. (Rousselet, M. Histoire de la Justice, Paris, 1943, s. 15).

Areopage, kutsal yer sayılıyor ve duruşmadan evvel iyice yıkanıyor, temizleniyordu. Bundan maksat hâkimlere ve kâtiplere buraya temiz ve saf olandan gayrısının giremeyeceğini hatırlatmaktı (Molierac, s. 43).

Eski Yunanda, duruşma başlamadan evvel bir nidacı konuşmacılara davayı kazanmak için heyecan doğurucu hiç bir hareket-te bulunmamalarını, bağırarak ilan ederdi. Her konuşmacının konuşma süresi üç saatle sınırlı idi. Konuşmacıların harekete kaçmamaları, acı sözler söylememeleri, duruşmadan sonra sakince çekilip gitmeleri, etraflarına kalabalık toplamamaları şart koşulmuştu. Bu kurallara uymayanlara para cezasına çarptırırlardı (Chammard, s. 20).

Eski Yunanda mahkemeye, itham edenin ve kendini savunanın dostları da gelir, bu suretle itham ve savunmaya ağırlık verilmesi sağlanırdı.

Hitabeti avukatlığa sokanın pericles olduğu kabul edilir. Bununla beraber "Hitabet"in sakıncalarından korkulmuş ve bazı sınırlamalara gidilmiştir.

Şöyle bir olaydan bahsedilir. Ahlâk dışı davranıştan sanık güzel Pyrne'nin savunmasını yapan Hyperides, Aeropag'ın önündeki müvekkilesinin göğüslerini örten tülü yırtmış, kadının güzelliğinin etkisi altında kalan hakimler beraat kararı vermişlerdi. Fakat bu skandaldan sonra savunma daha sert tedbirlere tabi tutulmuştu. Hatiplerin, hakimlerde merhamet veya nefret uyandırmağa yönelmiş konuşmaları yasaklandı. Bazı Yunan cumhuriyetleri konuşmadaki hünerleri ile hissi, akla galip kılan konuşmacıları hudut dışına çıkarmışlardı. Konuşmacılar tevazu içinde kalmakla görevlendirildiler, hakimler nezdinde tavassut, hakaret, acı sözler, ayağını yere vurma, kırıcı hareketler yasaklandı. Mesleğin vakar ve onurunu sağlamağa yönelmiş bu kurallar, Roma avukatlarına örnek oldu.

Avukatlığın tarihinde "Sözlü Savunmadan daima kuşku duyulmuştur. Buna rağmen sözlü savunma (özellikle ceza davalarında) yüzyıllar sonunda kural haline geldi. Metinlere göre, sözlü savunmayı kabul etmiyorlardı. Bir hatibin konuşması ve hareketleri ile hakimleri etkileyeceğinden korkuyorlar ve savunmanın yazılı olmasını istiyorlardı.

Tanrıyı somutlaştırdığı kabul edilen Firavun hem yüksek hakim, hem de en yüksek yönetici sayılıyordu. Avukatlar ise adaletin yardımcısı sayılmışlar, savunma ve adalette temsil tekelini elde etmişlerdi.

2. Roma'da Avukatlık: Roma'da da yalnız erkekler avukatlık yapabilirlerdi. Kadınlar, evvela babalarının, evlenince de kocalarının otoritesine bağlı olduklarından avukatlığa ehil sayılmazlardı.

Romanın ilk döneminde yalnız Patrisiyenler ve din adamları kutsal kuralları biliyorlardı. Eğer bir patron bir plebe yardımı kabul ederse, onu her alanda korur ve adalet huzurunda savunurdu, plebin de patronuna sadakat borcu vardı. Patron için bu pek ağır, fakat en onurlu bir görev sayılırdı.

Eski Romada Plebisien harpte de, duruşmada da patronunun peşinden giderdi. Fakat patron da ona her alanda yardım ederdi. Davasında da avukatı idi (Chammard, s. 18).

Roma'da avukatlar savunmalarını daha etkili kılmak için "alkışlayıcılar" (Laudiceni) tutarlar, bunlar evvelden saptanan yerlerde konuşmayı alkışları ile keserlerdi (Marguiset, s. 18).

Milâttan 350 yıl kadar evvel Patrisiyen appius Claudius'un yardımcısı Cais Flavius, onun evrak ve formüllerini gizlice aldı ve kitap halinde yayınladı. Bu nedenle plebler, Flavius'a minnet duydular. Patron ile müşteri arasındaki ilişkiler zayıflıyordu. Plebler, müdafiilerini seçmekte özgür hale geldiler. Patronun yerini "Avukat" aldı (Molierac, s. 46). Böylece müdafini serbestçe seçme hakkı doğdu.

452 yılında oniki levha kanunu ilan olundu (bk. Charles R. Histore de droit penal, Paris, 1963, s. 14). Bu suretle hukuk herkesçe anlışılabilir hale geldi. Plebler eşit haklar elde ettiler. Bundan sonra Avukat "uzman kişi" sayıldı (Chammard, s. 20). İmparatorluk zamanında Baro disiplinini kazandı. Fakat Baro hiçbir zaman bağımsızlığını elde edemedi. Çünkü avukatları "Yüksek Hakim" tayin ediyor ve haklarında disiplin tedbirleri alıyordu.

Romalı avukat her davaya başlarken doğruluk yemini ediyordu. Bu yemin Adaletin zaferini sağlamak, müvekkilin haklarını eksiksiz savunmak, dürüstlük yolundan ayrılmamak unsurlarını

kapsıyordu. Fakat bu yemin sadece hukuk davaları içindi. Ceza davalarında avukat yemin etmezdi, zira suç esasında haksız bir hareketti (Chammard, s. 21).

Avukat davanın haksızlığını anlayınca, davadan çekilmek zorunda idi, "davadan çekilme hakkı"nın doğuşu bu dönemden başlar.

İlk zamanlarda avukatların ücret almaları yasaktı. Ovide'in şu sözleri tekrarlanırdı: Güzel kadınların güzelliklerini satmaları ne kadar utanç verici ise bir tanığın tanıklığını, bir hakimin hükmünü, bir avukatın yardımını satması da o kadar utanç verici sayıldı.

Avukatlar ücret almıyordu, fakat Avukatlık Cumhuriyette yüksek görevlere giden yolu açıyordu. Avukatlar evleri önündeki bir palmiye ağacı ile tanınırdı. Cicero consul olduğu zaman avukattı. Cesar da Roma Barosunda avukattı (Rousselet, s. 21).

Disiplinin sertliği ile ün kazanmış ve her söylevini "kartaca ortadan kaldırılmalıdır" cümlesi ile bitiren Caton (M.Ö. 237-142) Avukatı şöyle tanımlamıştı: "Konuşmasını, inandırmasını bilen namuslu adam."

Cumhuriyet döneminde dâvalara ücretsiz bakılırdı. Fakat bu kurala bazan uyulmadığı görüldü. Milattan 204 yıl evvel, Cincia kanunu ücret veya hediye kabulü suretiyle dava alınmasını yasakladı (Rousselet, s. 21). "Alınan ücretle orantılı savunma" anlamsızdı. Fakat bu Kanun uzun süre uygulanamadı. Claude, avukatların ücret alabileceklerini, fakat ücretin belli bir tavanı (onbin sesteres) aşamıyacağını yasalaştırdı (Marguiset, Z. - Les gens de justice, Paris, 1967, s. 20; Rousselet, s. 21.) (Garçon, s. 185).

"Hasılı dâvâ" ile orantılı ücret yasağı pek eskidir. Roma hukukunda da "guoto litis" yasağı vardı. Bu yasak daima "Avukatın ba-

ğımsızlığı" kuralına dayanmaktadır. Böylesine bir ücret anlaşması Avukata bağımsızlığını kaybettirir, onu müvekkilin ortağı haline getirir. Avukat dava ile şahsen ilgili olmamalıdır.

359 yılından itibaren, imparatorluk döneminde avukatlar topluluklar halinde örgütlenmeye başlamışlardı. Daha sonraları Barolara raslandı. İlk zamanları, levhaya yazılma tarihine göre en kıdemli olan Baro Başkanı sayılıyordu. Avukatlar bir sayı ile bağlı idiler ve adetleri sınırlı olarak resmen tayin olunurlardı.

İmparatorluk dönemi, Roma tarihi kitaplarında, bütün kuruluşları ile yerilmiştir. Avukatlık müessesesi de bunun dışında kalmadı. Artık eski Roma Avukatlığı değişmişti. "Roma yaşantısı" adlı yapıtında Paoli şunu yazdı: "Çiçeron avukattı, artık avukat Ciçeron değildi."

Kuşkusuz Romanın en ünlü avukatı Ciceron'du. 43 yılında Antoine'ın askerleri tarafından öldürüldüğünde 63 yaşında idi. 37 yıllık meslek ve siyaset yaşamında inanılmayacak kadar çok eser verdi (Marguiset, J. Les gens de justice, Paris, 1967, s. 17). İlk başarısını babasını öldürmek ithamı ile haksız yere suçlanan Roscius isimli kişinin savunmasında, kazomok Verres'i, Sicilya'yı haraca başlamakla ithamda elde etmişti (Rousselet, s. 21).

3. Sonuç: Yukarıdaki kısa tarihçe mesleğimizin gelişmesini göstermek bakımından ilginçtir. Eski Yunan ve Roma döneminden sonra Orta Çağda hiç bir gelişme görülmedi. Çünkü bu çağ "Savunma hakkı"na karış idi. "İşkence" ile "İtiraf" elde edildiğine göre "savunma" lüzumsuz sayılıyordu. (bk. Vidal, cour de droit criminel, Paris 1935, s. 721 nt. 1).

Rönesansta Avukatlık bir gelişme gösterdi. Tanım şu idi: *"yumuşak, sâkin, Tanrıdan korkan, hakikati ve adaleti seven."* Fransız

parlamanları kurulunca, bunların başka başka şehirlere giderek duruşma yapmaları nedeni ile avukatlara "adaletin gezici şövalyeleri" denilirdi. 1327 tarihinde Philippe de valois ilk defa bir "tableau" ihdas etti ve adına "Matricule" veya "Rolle" denildi. Bu suretle "Avukatlık Levhası" ortaya çıktı. 1344 yılında "staj" müessesesi kuruldu ve avukatlar üç sınıfa ayrıldı: "Conciliarii, (müşavirler) (Bunlara mahkemeler hukuki konularda danışıyorlardı) "Advocati" (mahkemelerde iddia ve savunma yapanlar), "Novi" (stajyerler.) Avukatlık şövalyelik gibi bir düzene bağlandı, "Kanun şövalyeleri, şövalyelik onuru ile bağlı idiler, onurlarını olayların üstünde tutmak zorunda idiler.

Ne yazık ki, Fransada, iki avukatın raporu üzerine 1789 da Baro kaldırıldı. Ne tuhaftır ki 1810 yılında, Avukatlardan nefret eden Napoleon tarafından yeniden kuruldu (Toulouse, A. Önsöz: Chammard, G.B. Les Avocats, Paris 1976.)

Bu kısa tarihçeden bir başka sonuç daha çıkarılabilmektedir. Yunan-Roma uygarlığında kabul edilen Usul sistemi "İtham usulü" idi. Savunma mesleği gelişti. Orta çağ "engizisyon sistemi"ni kabul etti. Meslek adeta ortadan silindi. Rönesans itham sistemine döndü, mesleğin yeniden ve hızla gelişmeye yöneldiği görüldü (bk. Leone, Trattato di Diritto Processuale Penale, I. Napoli 1961, s. 21; kşz. Largier, J-La procedurie penal. Paris, 1963, s. 10). Rönesanstan sonra İngiltere (Anglo Sakson Hukuku) itham sistemine sadık kaldı. Bugün Anglo-Sakson ülkelerindeki gelişmeye Batı kara Avrupası hâlâ ulaşamamıştır. Nedeni şudur: Kara Avrupası, Kilise Hukukundan arınmamış, usulünü itham, tahkik (engizisyon) karması (uzlaştırıcı) bir sistem halinde sürdürmüştür. Kanunlarını onlardan alan Türkiyemizin aynı karma usulü benimsemiş olmasının sakıncalarından biri de Avukatlık mesleğinin gereken düzeye ulaşmasını bu usulün engellemiş olmasıdır.

4. Disiplin hukuku: Avukatlık disiplin hukuku "Meslek Kuralları" ile tamamlanmıştır.

Genel anlamda işlenen suçların yargılanması sonucu Disiplin hukukuna da yer verilmiştir. Fakat Genel Kurul kararının kesinleşmesi gerekir. "Avukat hakkında açılan davanın Yargıtay incelemesi sonunda yerel mahkeme kararı bozulmuş ise, Baro Disiplin Kurulu'nca davanın kesin sonucunun beklenmesi gerekir" "TBB Disiplin K. 64. 1991, 22/29).

Avukat "zaman aşamı" ileri sürebilir: "Disiplin cezasını gerektiren eylem aynı zamanda bir suç teşkil ediyorsa ve bu suç için kanun daha uzun bir zamanaşımı süresi koymuş bulunuyorsa, bu zamanaşımı süresinin uygulanması gerekir." (TBB. 6.4.1991, 18/32).

SAVUNMA HAKKININ KÖKENİ

1- Savunma Hakkı:

Savunma hakkı anayasanın tanıdığı haklardandır. Romalılar, esirlere bile "savunma hakkı" tanımışlardır (1). Anayasanın 36. maddesine göre: "herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir". Anayasamızın bu hakkı "hak arama hürriyeti" içinde mütalaa etmiştir.

Bizce savunma hakkı, başka bir hak içinde düşünülemiyecek kadar sınırsızdır. Diğer taraftan Anayasa bu hakkı "yargı mercileri"ne hasretmekle hata etmiştir. Kaldı ki ceza davalarında daha henüz yargı mercilerine intikal etmeden savunma hakkının zaruri olduğu safhalar da vardır.

Genel hukuk sistematiğinde savunma hakkı "sübjektif kamu hakları"ndan sayılır. Bu hakkın kullanılabilmesinin mutlaka sağlanması lazımdır. Bu hakkın zararına geniş (memleket çapında) veya mevzii (mahalli) tazyikler, hasmane bir ortam, müdafilere yönelmiş sistemli hasmane yayın ve benzeri hadiselerin mutlaka önlenmesi lazımdır. Hüküm verilinceye kadar davalar hakkındaki yayın yasağının sanıklar veya müdafilerine yönelmiş yayına da teşmili gerekir. Zira Devlet bütün sübjektif kamu haklarının kullanılmasına elverişli ortamı temin ve muhafaza ile görevlidir.

(1) Carrara (Programma...), II, S. 834.

İthamı ve bunu delillerini bilmemek savunmayı güçleştirir veya imkansız kılar. Bu itibarla savunma hakkı, soruşturma dosyasını öğrenmek hakkını da ihtiva eder.

"Sübjektif kamu hakları"nın (2) bütün hususiyetleri savunma hakkında en açık şekilde görülür. Savunma hakkı, bugünkü uygarlıkta yerleşmiş bir haktır. Müdafaaya yer vermeyene mahkeme, müdafaasız karar verene "hakim" denmez.

Hakikatin meydana çıkabilmesi ve ayrıca adaletin insani olabilmesi için "savunma hakkı" korunmalıdır. Bu itibarla savunma hakkının korunmasında başlıca sorumlu hakimdir (3).

Müdafaa hakkı "tabii hak"dır, zaman aşımına tabi değildir (4), kullanılması "mehil"e bağlanmamıştır. Sanık soruşturmanın "her hal ve derecesinde... müdafiin yardımına müracaat edebilir" (CMUK. 136).

Kanun müdafaa hakkını kaldıramaz, onu sadece nizamlar, Nizamlama gayreti, her şeyden evvel müdafaayı daha müessir ve daha teminatlı hale getirmek için olmalıdır. Usul Kanunumuz sanığın "hakkı müdafaasını son derecede temine çalışmıştır" (5). Fakat

(2) Leone (G), Lineamenti di diritto processuale penale, 205; Sübjektif Kamu hakkı kavramı için bk. Erem, Türk Ceza Hukuku.

(3) Vanwelkenhuyzen, s. 50. "Müvekkili idam isteği ile yargılanan sanık müdafi son oturumda mütalaasını verdikten sonra aynı gün dosya arasında konulan dosya ve iddianın ağırlığını da ileri sürmekle savunmasını yapabilmek için mahkemeden süre istediği halde aynı gün saat 12.50 de verilen bir kararla duruşma 1 saat 10 dakika sonraya bırakılarak sanık müdafiinin bir saat on dakika içinde savunmasını hazırlamak durumunda bırakılmış olması olay niteliği bakımından savunma hakkını kısıtlayıcı nitelikte görülmüş ve karar bozulmuştur". 1. CD. 7.6.1977 1044/1962).

(4) Garraud, II, n. 515.

(5) CMUK, gerekçesi.

bu gayretin istenilen niteliklerin hepsini verebildiği iddia edilemez. Müdafaa hakkını daraltmağa müncer olacak her hüküm, hukuka aykırıdır. Muayyen bir safhadan evvel veya muayyen bir safhadan sonra müdafie müracaat hakkını kaldıran ve hatta müdafi adedini tahdit eden (6), müdafi seçimini tasdik ile tekemmüle tabi tutan kanun hükümlerinin hukuka uygun sayılması imkansızdır.

Davada fikirler çatışma halindedir. Buna bir mücadele denilemez. Esasen "fikir mücadelesi" deyimi yersizdir. Fikir kavramında mücadele yoktur. Davada sanığın lehinde veya aleyhindeki bütün fikirler adaletin tecellisi lehindedir. Bu itibarla vicahilik aidesini, bir mücadelenin kaideleri topluluğu olarak değil, bütün fikirleri ortaya atabilmek kaidesi olarak anlamak icap eder. "Duruşma adabı"nı bu açıdan manalandırmak lazımdır.

Hakimden gayrısını ihmal etmek, hakimi ceza davasının her şeyi kabul etmek "dava" kavramına aykırıdır. Dava, bütün zıt fikirlerin örgütü ise, fikri ortaya atanlar, davada ikinci derecede süje halinde sayılamazlar. Sanık bile, kendini müdafaa ederken, kendi hakkındaki hükme katılmış, hüküm vermiştir. Zira müdafaasız "hüküm" tasavvur edilemez. Tatbikatta, böylesine hükümlere rastlanırsa da onların sadece ismi hükümdür. İtham makamı mütalaasında, sanık hakkında kendi hükmünü vermiştir. Bütün bu hükümler hakkında "hüküm" veren hakim nihayet netice çıkarmaktan başka birşey yapamamıştır. Bu itibarla yerleri nerede olursa olsun müdafiin de, savcının da hüküm makamında mevkileri vardır.

Yürürlükte olan usul kanunu ve bunun tatbikatı savunma gibi bir hakkın kullanılmasına elverişli bir ortamı sağlamış mıdır?

(6) bk. Garraud, I, n. 518.

Bu üzüntü ile ortaya atılmış bir sorudur. "Adalete yardım" ölçüsünün anlamı pek değişiktir, buna "mahkemeye yardım" manasına almak doğru olmaz. "Bilirkişi hakimin yardımcısıdır" yolundaki kaideye benzeyen bir kaide koymak ve müdafii, mahkemenin emrinde kabul etmek yanlıştır (7). Çünkü müdafaanın, mahkemenin kararından daha fazla adalete yakın olduğu ve bunun pek açıkça anlaşıldığı haller çok olmuştur. Savunmada mahkemenin murakabesi asla kabul edilemez. Savunma kadar sadece "kendi kendini murakabe"ye muhtaç ve buna tamamiyle elverişli hiç bir konu düşünülemez.

2- Savunma görevi :

İtham (iddia) kavramının zaruri sonucu müdafaadır, zira müdafaa mevcut değil ise itham "hüküm" gibi bir şey olur. Bir iddia yanlış da olabilir, çünkü sadece iddiadır, hüküm değildir. O halde ithamı hükme yaklaştıran bir sistem (veya tatbikat) mahzurlu ve tehlikelidir. İtham bir kimsenin "suçlu" olduğunu kabul, onun "masum" olduğunu da inkar etmektir. Hüküm hem bu kabul ve hem de inkar hakkında bir sonuca varmakla mümkündür. Suçlama (itham) ile savunma (müdafaa) kavramından çıkan sonuç şudur: Bu ikisi arasında "görev dengesi" mevcut olmalıdır. Daha ileri gitmek de lüzumludur. Bu dengeye baştan itibaren ihtiyaç vardır. İtalyan Anayasasının 24. maddesindeki "savunma, davanın her hal ve safhasında, ihlal edilmez bir haktır" yolundaki hüküm, görev dengesinin başlaması zamanını da gösterir (8). Bu düşünceler, memleke-

(7) Aksi: Funaro (Giorgio), la difesa del processo penale (Riv. Penale, 1955), s. 807.

(8) Forchini, l'autodifesa dell'imputato, Div. penale 1955, s. 788, bk. Bellavista, ss. 786, kşz. Funaro, ss. 404, Kunter (Usul...) n. 129, bk. Kunter, (Ceza tatbikatında amme vazifesi ve amme hizmeti tefriki ve avukatların durumu, İst. HF. Mec. 947. II.

timiz Usul Kanununun ve kanunundan ziyade usul tatbikatının savunma yönünden isabetsizliğini mantık uyarınca ortaya koymaktadır.

Yalnız bu diyalektiğin kutuplarının yapısı üzerinde de durmak lazımdır. Ortada bir "suçlama", bir de buna karşı "savunma"mı vardır, yoksa birbirine zıt iki savunma mı? Zira itham, sonuçta toplumun savunması değil midir? O halde bu manada "özel savunma", "kamu savunması" arasında bir diyalektik mi kabul edilecektir? Her halde kamunun savunması pozitivist görüşlerindeki "toplumun korunması" anlamında değildir, bu daha ziyade adaletin savunmasıdır. İthamı, böyle bir savunma olarak anlamak ithamı ilkel anlayışlardan ayırır.

Özel savunma, kamu savunması terimlerine başka anlamlar da verildiği olmuştur. Müdafiin tamamiyle özel bir anlaşmaya bağlı kalması halinde savunması özeldir. Halbuki, müdafiin, sanığı aynı zamanda toplumun bir ferdi olarak da savunmasını gerektiren bir sistemde savunma kamu savunmasıdır.

Savunmada "fert" ve "toplum" unsurları ceza usulünde müdafiin sadece sanığın "temsilcisi" veya sadece onun "yardımcısı", kısaca onun vasıtası olmadığını gösterir. "Savunma muhtariyeti"nin esaslarından biri de böyle bir anlayıştan gelir. Sanık ile müdafii arasındaki "hukuki münasebet" böyle izah olunmalıdır "iddia makamı" karşısında savunmanın bir "makam" oluşu bundandır. Toplum faydasından (adalet isteğinden) ırak bir savunmanın konusu ile itham konusu arasında konu ayrılığı tam anlamında mevcuttur, denemez.

Yalnız toplum unsurunun ifrata götürülmesinde bazı sakıncalar yok değildir. Eğer sadece "Ceza davasında müdafi sanık için bir teminattır" fikri esas tutulacak olursa sanığın asla haksızlığa uğ-

ramıyacağı iddiasında olan bir usul tatbikatında müdafiye de yer verilmiyecektir. Fransız büyük ithalinde ferdiyetçi görüşün tesiri ile avukatlık kaldırılmıştır, sadece "kendi kendini savunma" usulüne yer verilmiştir. Buna mukabil sosyalist eğilimli memleketlerde savunma "Devlet memuru" hükümlerine tabi kimselere verilmiştir. Bu eğilim, aynı zamanda "kendi kendini savunma"yı ortadan kaldırmaya veya resmi değerden mahrum etmeye yönelmiştir. Devlet elinde bir çeşit "savunma tekeli" fevkalade mahzurdur. Bu fikir savunmanın neden daima "özel hizmet" olarak kalması gerektiğini de gösterir. Bu itibarla kendi kendini savunmayı takviye eden, fakat buna bağlı olmayan bir savunma ancak makul ve faydalı olabilir. Bu anlayış "her ceza davasında müdafi bulunmalıdır" kaidesinin terki anlamına gelmez. Devletin göstereceği müdafie bağlı kalmak zorunluğu ile arasında büyük fark vardır.

Bu açıklamalara dayanarak makul ve faydalı anlayışa uygun bir usul saydığımız savunmaya, karışıklığa meydan vermemek için "Ferdi savunma" değil "kendi kendini savunma" demeyi uygun bulmaktayız. Bu çeşit savunmanın hususiyetleri üzerinde aşağıda durulmuştur:

İki çeşit savunma vardır (9). Maddi savunma (sanığın savunması) teknik savunma (müdafiin savunması). Bu iki savunma birbirinden tamamiyle ayrıdır. Bu itibarla müdafi savunmasında, sanığın savunması ile bağlı sayılmaz, sanık müdafiini muayyen bir savunmaya zorlayamaz. Yine aynı sebeple soruşturma ve duruşma safhalarında sanık, müdafiinden bazı münferit usul muamelelerinde muayyen bir şekilde hareket etmesini istiyemez. Müdafi tam bir hareket serbestliğine sahiptir. Müdafiin bu serbestliğinin sınırı onun vicdanında ve mesleğini nizama koyan disiplin mevzuatında-

(9) Leone (Trattoto..... 1961), s. 576.

dır. Hakimler gibi, müdafiler de "görevlerinde bağımsızdırlar, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre savunma yaparlar" (kşz. Anayasa 132). Bu sebeple sanığın savunmasına bağlı olmayan, onu cerheden bir savunma yapmağa müdafiin yetkisi vardır.

3- Savunma görevi, temsil görevi:

Bu iki görev ceza davalarında karıştırılmaması lazımdır.

a) Savunma görevi: Bu göreve davanın her hal ve safhasında ihtiyaç vardır. Hazırlık ve ilk soruşturmada bu göreve imkan vermeyen usul hükümlerini izah imkansızdır. Kaldı ki son soruşturmada kanunun kendisine bu kadar önem verdiği müdafii, bundan evvelki safhalarda ihmal etmesini anlamak pek güçtür. Bazı memleketlerde bu hususun ıslahına gidilmiştir. Mesela 1930 İtalyan Ceza Usulü Kanununda ön soruşturma safhasında müdafiin mahdut olan yetkileri - 955 yılında yapılan tadil ile - genişletilmiştir (10).

b) Temsil görevi: Ceza davalarında müdafiin temsil görevi olmadığı, müdafiin mümessil sayılamıyacağı fikri kaideyi teşkil eder. Müdafiin mümessil sayılmaması, ceza davasının "kamu vasfi"ndan ve ceza mesuliyetinin şahsiliğinden ileri gelir. Buna mukabil Usul Kanununda temsil manasına gelebilen bazı hükümler yok değildir. Bunlar bazı teknik kolaylıklar sağlamak için prensibin unutulmasıdır ki bizce isabetli sayılamaz.

c) Savunma görevinin temeli: Müdafiin hak ve yetkilerini izah edecek umumi bir "savunma kavramı" bulmak gereklidir. Fakat bu yapılırken davanın diğer süjelerinin hak ve yetkileri ihmal edilemez.

(10) İtalyan CMUK. 94; bk. Cordova, I, s. 165; De Marsico, nn. 61

"Dürüst ve mahkemeyi rencide etmeyen bir savunmadan dolayı avukat şahsi veya mesleki bir zarara uğramamalıdır" (11).

Savunma, sanık için esas haklardan olduğuna, sanığın hukuk bilgisine sahip olmamasının mümkün bulunmasına ve "iddia makamı" ile arasındaki mücadelenin "eşit araçlarla" yapılması gerekmesine göre müdafiin ceza davalarında önemi pek açıktır (12). Kaldı ki bilgisi olsa dahi, kimse kendi kendini gereği gibi savunamaz.

"Dava münasebeti" içinde "müdafi" ile "sanık"ın bir tek süje mi, iki ayrı süje mi teşkil ettikleri üzerinde durmak icap etmektedir. Müdafi ile sanığın bir "hasım taraf" karşısında "müdafaa - taraf" teşkil ettiğini, müdafi ile sanığın bir madalyanın iki tarafı gibi olduğunu ileri sürenler olduğu gibi müdafiliğe bir taraf menfaatinin vücut verdiği, fakat "adalet" için hareket eden bir "organ" olduğunu kabul edenler de vardır (13).

Ceza usulünde "taraf" mevcut değildir. Bununla beraber ceza usülünde "taraf" kavramına yer verenler dahi müdafii bu kavram içinde göremezler. Müdafi, daima adaletin gerçekleşmesine katılan kişi sayılmıştır. Bu itibarla hakları ve görevleri bulunan bir makam olarak "savunma makamı" daima esas tutulmuştur (14).

---

(11) Primeute du droit et droits de l'homme (Genevre, 1966) (1955 Atine kongresi kararları), s. 28.

(12) Bellavista (Girolamo), la difesa nella istruzione penale, Riv. penale, 1955, ss. 785.

(13) Bellavista, s. 786.

(14) bk. Cordova, commento al codice di procedura penale (Napoli, 1934) s. 202, Kunter (1967), nn. 126: "Müdafa fonksiyonunun önemi, bu fonksiyonun bir makama verilmesini gerektirir. İddia fonksiyonu iddia makamına, yargılama fonksiyonu yargılama makamına verildiği gibi, müdafaa fonksiyonunu da, müdafaa makamı ifa eder.

"Savunmayı hiçe indirmek"den başka anlamı olmıyan kanun tadilleri veya bu yolda davranışlar insanca değildir. Sanığın müdafiini seçme hakkına karışılmamalıdır, sanığın müdafiini seçmekte itimadı sınırlanamaz.

Ön soruşturmasında müdafiin ancak muayyen muamelelerde (CUMK. 143) hazır bulunabileceği hükmü çağımız usul hukuku anlayışına aykırıdır (15). 1931 Faşist İtalyan Usul Kanununun gerekçesi şu idi: "Soruşturmanın gizliliğindeki kamu faydası, savunma bakımındn bir istisna kabul edilemiyecek kadar, büyüktür, Esasen böyle bir istisna soruşturmayı yapan hakime itimatsızlık demek olacaktır. Liberal demokrasilerde idareye karşı resmi itimadsızlığın pek çok tatbikatı vardır. Fakat faşist devlette böyle bir tatbikata yer verilemez, zira rejimin esas prensipleri ile tezat haline düşer (16). Ancak faşist bir kanunun gerekçesine uygun düşen bir hükümü demokratik bir memleket, kanunundaki isabetsizliği pek açıktır.

Savcının sanığın haklarını da koruyacağı, mahkemenin de aynı şekilde hareket edeceği iddiaları bir çeşit "mevhum savunma"dan başka bir şey değildir.

Müdafi, hakim ve savcı gibi muayyen bir görevi kabul etmiş kişidir. Müdafaa "makamı"nın izahında, müdafi ile sanık arasındaki bağın, itham ve yargı makamlarında böyle bir bağ bulunmaması sebebi ile, güçlük doğurduğu düşünülebilir.

(15) Aynı kanı: Battaglia (Achille), cadono i dirtti e i privilegi della di - fesa (Rivista penale 1960) s, 70.

(16) Battaglia, s. 71.

Savunma, imtiyazlı bir hale getirilmek istenmese bile, hiç olmazsa ithama eşit imkanlara sahip kılınmalıdır. Bu eşitlik bilhassa süreler, delil gösterme imkânı, tartışma hürriyeti bakımından sağlanmalıdır (17).

Avukatlığın tarihi, ceza usulü hukukunun tarihidir. Ceza usulü doktrininde hiç bir yön değişikliği yoktur ki müdafilik görev ve önemine etkisi olmasın (18). Fakat bu görev daima hürriyete bağlı kalmıştır.

"Gerçekten, müdafi görevini yaparken hür ve serbest olmalıdır. Hür ve serbest olmayan bir müdafi, şeklen müdafi olup hakikatta müdafi değildir" (19).

4- Müdafiilik deontolojisi:

a) Eşitlik: Ceza davalarında "avukat" ile "müvekkil"i arasındaki mukaveleyi bir vekalet (veya hizmet) akdi olarak görme imkanı yoktur. Çünki bu davalarda hiç bir mukaveleye girmeyen bir konu mevcuttur: Sanık kaderini müdafiine tevdi etmiştir. Bu bir mukaveleye konu olabilecek bir şey değildir, geniş anlamda bir mes'uliyet konusu olabilir. Ceza davasında müdafie başvurmada sanık ile avukat aynı derecede eşitlik içinde değildirler. Avukat bu anlaşmada sanığa insanca eşitliği sağlamak zorundadır.

b) Doğruyu bilmek hakkı: Tıpta, çok vahim ve öldürücü bir hastalığı, hekimin hastadan saklamağa hakkı olduğu iddia edilir. Hatta Fransa'da le code de deontologie, 31. maddesinde şu hükmü ihtiva eder: "Vahim bir teşhisin hastadan saklanması meşrudur".

(17) Carrara (Programma ...), II. ss. 992.
(18) Bellavista (Lezinoni ...) 1960, s. 195.
(19) Kunter, n. 254, (1967), n. 126.

Fakat buna mukabil hastanın "insanlık haysiyeti"nin onu "doğruyu bilmek hakkı"nı verdiği kuvvetle savunulmaktadır. Hatta bazı ameliyatlardan evvel hasta gerçeği bilmelidir ki ameliyat için verdiği rıza muteber olsun (20). İşte bunlara benzeyen durumlarla müdafilerin de karşılaşması mümkündür. Müdafiyen durumlarla müdafilerin de karşılaşması mümkündür. Müdafiin, davanın muhtemel neticesini sanıktan saklamaması icap eder. Kötü niyetlerle davanın neticesini sanıktan saklamak, hatta aksini söylemek ile, muvakkat da olsa, sanığa bir huzur sağlamak gibi iyi niyetle hareket edilmesi arasında, sonuçta fark yoktur, zira sanığın bilmek hakkı ihlal edilmiş olur.

5- İşi reddetme hakkı:

A.K.'na (m. 37) göre "avukat, kendisine teklif olunan işi sebep göstermeden red edebilir". Bunu takip eden maddede "reddi zorunlu işler" gösterilmiş ve bunlar arasında avukat "kendisine yapılan teklifi haksız... görür yahut... sonradan haksız olduğu kanaatine varırsa" işi red etmek zorunluluğunda olduğunu açıklamıştır.

Kanunun bu hükmünü değerlendirebilmek, uygulamada takdirin ölçüsünü bulabilmek için bu kuralın tam karşıtını kabul eden İngiliz hukukuna değinmek faydalı olacaktır. Bu hususta Boultan (21) şunları yazmaktadır:

İngiltere'de, işin güçlüğü ve gerektirdiği emekle orantılı ücret verdiği takdirde Avukat işi almağa mecburdur. İngiliz hukukçusunun düşüncesine göre bu mecburiyetin haklı sebebleri vardır. Toplumun tepki gösterdiği davalar dahi müdafisiz kalmamalıdır. Eğer işi red hakkı tanınmış olursa görevden kaçabilmek için Avukata

(20) bk. Metzler (Leon) L'hummanisme juridique, Bruxelles, 1952, s. 103.
(21) Boulton (W), Les professions judiciaires et le droit: Le barreu D'angleterre et du pays de Galles (Rev. de la com. int. du. juristes. 1957, n. 1) ss. 127.

imkan tanınmış olur. İngiltere'de işi kabul mecburiyeti meslek kuralı olarak 1792 de hüviyet kazandı. O tarihlerde Tom Paine isimli bir kişi "insan hakları" isimli bir kitap yayınlamıştı. Bu kitapta kırala saygısızlık edildiği iddia olunuyordu. Sanığın savunmasını T. Erskine üstüne aldı, büyük baskılara maruz kaldı. Jüri önünde şunları söylemişti: "İngiliz Barosunun vakarı, bağımsızlığı olmadan, İngiliz Anayasasının en önemli bölümü olan Kralın adaleti de mevcut olamaz. Kral ile sanık arasına girip girmemek hakkı Avukata tanınmış olursa İngiltere'de hürriyetler tehlikede demektir. Eğer avukat işi red ederse kendisini hakim yerine koymuş olur, hükümden evvel, şöhret ve itibarı oranında sanık aleyhine (belki de hatalı) bir fikrin husulüne sebep olur".

1920 yılında İngiltere'de bir başka olaya daha rastlandı: Parlemento üyesi olan iki avukat siyasi hısımları durumunda olan bazı kimselerin müdafiliğini kabul ettiler. Bilhassa basında tenkitlere uğradılar. Tenkit şöyle idi: Avukat işi red edemez. Bu bir meslek kuralıdır. Fakat Parlamento üyesinin Devlete karşı da görevi vardır. Siyasi hasmının müdafiliğini alan kimse Parlamento üyeliğinin icap ettirdiği ve kendi seçmenlerine ve vatandaşlara karşı görevini yerine getiremez. Bu tenkitlere rağmen İngiliz Barosu ilgilinin Baroya mensup olduğu sürece meslek kuralının daha üstün sayılacağını, zira meslek kuralının adalet hizmeti niteliğinde olduğu kanaatini muhafaza etti.

İkinci Dünya Harbinde, halk nazarında büyük nefret toplayan casusluk ve beşinci kol mensuplarının savunmasını İngiliz Avukatları yapabilmişlerdir.

Amerikan tatbikatı, İngiltere'den ayrılmıştır. Amerikan avukatlarının işi kabul veya red hakları vardır. Fransız, Alman tatbikatı da böyledir. Alman kanununa göre (ss. 44) işi kabul etmek istemeyen avukat "ademi kabulünü derhal beyan etmek mecburiyetindedir. Aksi halde bu beyanın kusurlu gecikmesinden doğan zararı tazmin ile mükelleftir".

Görülüyor ki İngiliz teammül hukuku hariç diğer memleketlerin hemen hepsinde işi red hakkı avukatlara tanınmıştır. Bu sebeple kanunumuzun genel anlayışa uygun olduğu söylenebilir. Fakat İngiliz meslek kuralının doğru gözüken yönleri yok değildir. Kanunumuzun "sebep göstermemek", "işi başından haksız görmek", "sonradan haksız görmek" ibarelerini bu açıdan, meslek şuuru içinde bir takdire bağlamak zorunluğu vardır.

6- Müdafiin adedi:

Usul Kanununun 136. maddesine göre, sanık: "Bir veya birden ziyade müdafiin yardımına müracaat edebilir". Kanunumuz müdafi adedini tahdit etmemiştir. Bununla beraber müdafiin adedi arttıkça tebligat işlerinin artacağı, davaların uzayacağı gibi mahzurlar düşünülebilir. Fakat müdafilerden yalnız birine tebligatın hepsine yapılmış sayılması davanın sevk ve idaresinin ehil bir hakime tevdii uzamasının önlenmesi gibi çarelerle bu mahzurun bertaraf edilmesi imkansız değildir.

Müdafiin sayısının sınırlandırılması, savunma süresini tayin birden ziyade müdafi varsa savunmanın bunlar arasında bölünmesinin istenmesi gibi tahditlere başvuran duruşma yargıcı asla "makbul yargıç" değildir. Bütün bunların nizamlanması müdafilerin mesleki dürüstlükle kendilerinin yapacağı bir iştir.

1930 tarihli İtalyan Usul Kanununa göre "m. 124) soruşturmada sanık, ancak bir müdafi tutabilir, son tahkikatta ise sanığın en çok iki müdafii olabilir (m. 125) (22). Sanığın şaşırtıcı suallere veya manevi bir baskıya maruz kalmaması için, sanığın yanında mü-

(22) bk. De Marsico, m. 63: kşz. Garraud, II, (s.g.e) n. 518; bk. Poncet s. 181 nt. 322

şavir olarak kabul edilen bir tek müdafiin kanunun bu isteğini karşılamış olacağı, birden ziyade müdafiin lüzumsuz olacağı da ileri sürülmüştür (23).

Müdafiin durumu sanığın temsilcisi (vekili) olmak değildir. Savunmanın, ceza usulünde haiz olduğu amme vasfı ve cezada mes'uliyetin şahsiliği (24). müdafilen temsilci sıfatını reddeder. Bu itibarla müdafiin sözleri sanığı ilzam etmez. Müdafiin, vazifesinin ifasında sanığın müsaadesine, talimatına ihtiyacı yoktur, faaliyetlerini "mesleki vicdan"ına göre tanzim edecektir.

7- Müdafiin hakları:

Müdafi "özerk, usul hak ve yetkilerine sahiptir" (25). Müdafi bu haklarını kullanmak için sanığın müsaadesine muhtaç değildir. Müdafi, sanığın isteğine aykırı bir savunma işleminde bulunabilir. Sanığın bir an evvel davanın bitmesini istemesine rağmen müdafiin beraat kararı için bazı savunma delillerini ortaya atması mümkündür. Sanığın suçu inkarda ısrar edilmesini istemesine rağmen, müdafiin bunu imkansız gördüğü hallerde değişik ve lehe bir vasfı veya tahfif sebebini sağlayabilecek bir savunmayı tercihe yetkisi vardır. Savunma pek geniş bir "teknik yetki" teşkil eder, gayesine uygun olmak şartı ile müdafi, "savunmayı takdir" edecektir. Ancak bu suretle hakikatın araştırılması gayretlerine katılmış olabilecektir. Müdafi kavramı ve savunma sanığın faydasına bağlı kavramlardır, fakat görevi "adalet" içindir (26).

(23) bk. Garraud, II, s. 310, nt. 16.
(24) Leone (s.g.e), s. 209.
(25) De Marsico, n. 69.
(26) De Marsico, n. 69.

Müdafilerin "dosyayı tetkik" hakları ile "sanıkla temas" hakları üzerinde bilhassa durulmalıdır.

a) Dosyayı tetkik hakkı: Müdafaa, isnadı, delilleri bilmekle mümkündür. Bu itibarla son soruşturmada (son tahkikatta) müdafi dosyadaki "her türlü evrak ve vesikalar"ı tetkik hakkına sahiptir (CMUK. 143, f 1). Bu hak kanun yolu safhasında ve hatta muhakemenin iadesini isteyebilmek için yapılacak tetkikat bakımından da devam eder. Dava dosyasına dahil edilmiş hiçbir evrakın müdafi tarafından tetkikine mani olunamaz, ondan gizlenemez. Bunda mahzur da yoktur. Zira müdafi "meslek sırrı" ile bağlıdır.

"Ön soruşturma" (hazırlık tahkikatı, ilk tahkikat) safhasında "maznunun sorgusunu havi zabıtname ile ehlihibre raporlarının ve maznunun hazır bulunmağa selahiyetli olduğu (bk. CMUK. 186 f 4; 217, f 2) sair adli muamelelere müteallik zabıt varakalarının müdafi tarafından tetkikine hiçbir vakit muhalefet edilemez" (CMUK. 143, f 3). Bu hükümde sayılanların dışında kalan evrakın tetkike müsaadeye tabidir. Soruşturmanın gayesine zarar vermeyeceği anlaşılırsa bu müsaade verilir" (CMUK. 143 f 3) (27). Fakat uygulama böyle olmamaktadır.

Kaldı ki müdafi için sadece bazı evrakı tetkik yetkisini veren, diğerlerinin görülmesini mesela sorgu yargıcının takdirine bırakan kanun hükmü hatalıdır. Zira ilk soruşturma evrakını her zaman tetkik edebilecek bir "iddia makamı" karşı evrakı tetkik hakkı sınırlı bir "müdafaa makamı" anlaşılır bir hal değildir. Esasen "dava münasebeti"ne savcı ile birlikte giren müdafi onun kadar - hem hukuk, hem ahlak yönünden - sırla bağlıdır.

(27) bk. D'amiello (M.), Le innovazioni al codice di procedura penale (Milano, 1955), s. 152.

İlk soruşturmanın bütün safhalarında neden müdafiin hazır bulunmak hakkı olmadığını izaha imkan yoktur. Bu hakkın, sorgu hakimine itimatsızlık anlamına geleceği iddia edilmiştir, doğru değildir. "Ceza davasının karşılıklı bir murakabe sistemi" olduğunu ileri süren müelliflerin bulunduğu da (28) ve bilhassa murakabenin itimatsızlık sayılmamasının mantık gereği olduğu düşünülürse bu fikirde isabet olmadığı anlaşılır. İtham ile birlikte başlamayan bir savunma hakkının "mukaddes hak" deyimine layık görüldüğü iddia edilemez.

b) Sanığın sorgusunda müdafiin hazır bulunması: Sanığın bütün sorgularında (ön soruşturmada da) avukatının hazır bulunmasının kabulünü teklif edenlerin bunun sanık için bir teminat olduğu gereğini esas tuttukları görülür. Buna mukabil sanığın son soruşturmadan evvelki safhalarda yapılan sorgusunda müdafiin hazır bulunmasının bazı suistimallere yol açtığı ileri sürülmüştür, fakat bu ciddi bir mahzur sayılamaz, esasen bunun kuvvetli ve isabetli bir meslek disiplini" ile önlenmesi mümkündür. Sorgunun bir "isbat vasıtası" veya "savunma vasıtası" olduğundan hareket eden bazı düşünceler ön soruşturmadaki sorguda sanığın hazır bulunmasını lüzumsuz saymaktadır. Fakat bunda da isabet yoktur. Sorgu - umumiyetle kabul edildiğine göre - hem isbat ve hem savunma vasıtasıdır, bu ilk safhada da müdafiin faydası ve lüzumu büyüktür.

"Başlangıç soruşturması"nda müdafiin hazır bulunmaması lehinde ileri sürülen fikir şudur: Sanık, "üçüncü şahıs"lar hazır olmaksızın daha serbest olarak beyanda bulunabilir. Bu düşüncede isabet yoktur. Çünki müdafii yanında değil ise sanık kendini serbest değil, daima tazyik altında hissedecektir. Kaldı ki "susmak

(28) Bellavista, s. 786; bk. Poncet, s. 103.

hakkı"na dahi sahip olduğu kabul edilmiş sanığın konuşacak ise yanında müdafi bulunmasında mahzur görmekte tezat vardır.

Fakat herşeyden evvel sorguda hazır bulunacak müdafiin yetkileri ne olacaktır, sadece dinleyen ve susan bir kimse mi? Böylesine bir müdafi sadece sanığa himaye duygusu, sorguyu yapanlarda da kendilerine itimat edilmediği hissini verir, müdafii hazır bulunacaksa yetkili ve görevli olarak bulunmalıdır.

c) Aharı tevkil : Ceza Usulü Kanunumuzda müdafiin kendi yerine bir başka şahsa müdafiiliği devir edip edemiyeceğine dair açık bir hüküm yoktur. Bu sebeple tatbikatta, müdafiin vekaletnamesinde "aharı tevkil" diye isimlendirilen sarih bir kayıt varsa mahkeme bunu kafi saymakta, dolayısiyle konuyu fert iradesine bağlamaktadır. Ceza Usulünde müdafiilik "vekalet akdi" değildir. Bu itibarla vekalet akdi için mer'i hususi hukuk kaidelerinin tesiri ile varılan sonuçlar doğru olmaz. Ceza usulümüzde, müdafilik görevinin bir diğer müdafie devri özel bir hükümle nizama bağlanmış olmalıydı (29).

ç) Birden ziyade sanığın müdafii: Ceza Usulü Kanununun 142. maddesine göre "birden fazla maznunların menfaatleri birbirine uygun ise hepsinin müdafaası bir müdafie tevdi olunabilir". Bu hüküm resen seçilen müdafileri de kapsar.

Bir sanığın dilediği adette müdafi tutabileceği kuraldır. Usul Kanununun 136. maddesine göre sanık "bir veya birden ziyade müdafiin yardımına müracaat edebilir". Fakat aynı müdafiin birden ziyade sanığın savunmasını alabileceğine ilişkin böylesine açık bir hüküm yoktur. Kanunun 142. maddesinin lafzına nazaran her

(29) bk. CMUK. 127; Cordova, s. 206; De Marsico, n. 66.

sanığın bir müdafii olabileceği savunmasının aynı müdafide birleşmesi için "menfaat uygunluğu" şartının aranması gerektiği anlamı çıkmaktadır.

Bağdaşmazlık sebebi, sanıklar bakımından "menfaat zıtlığı" mıdır? Kanunda sanıkların "menfaatleri birbirine uygun ise" aynı müdafiin görev alabileceği zikredilmektedir. Kanun müşterek müdafiilik için "müsbet şart" olarak "menfaat uygunluğu"nu aramış gibidir. Buna mukabil Mehaz kanunda (ss. 146) kullanılan ve "savunma menfaatı çatışıyorsa" anlamına gelen deyim "savunma icaplarına aykırı bulunmamak", "müdafaa vazifesine aykırı düşmemek" şeklinde anlaşılmaktadır (30). "Menfaat zıtlığı" kavramı ise değişik anlamdadır. Birbirine zıt menfaatler, birbirine uygun değildir. Bu sebeple iki sanıktan biri suçu kendisinin değil diğerinin işlediğini iddia suretiyle "atfi cürüm"de bulunuyorsa menfaatler zıt demektir. "Atfi cürüm varsa ayrı müdafi lazımdır" (31). Fakat birbirine zıt olmayan menfaatler her zaman birbirine uygun sayılamaz. İki sanıktan birinin suçunu ikrar etmesi ve ikrarında suçu diğer sanık ile beraber işlediklerini bildirmesi halinde menfaatlerde zıtlık yoktur. Fakat bu iki sanığı birlikte savunma zorluğu açıkca görülür. Bu durum karşısında kanunun kullandığı "menfaat uygunluğu" deyimini - Mehaz kanunda olduğu gibi- "savunma icapları" ile takdir etmek lazımdır. Kanunun değiştirilmesi halinde en isabetli deyim "savunmalarda bağdaşmazlık" olacaktır (32). Bu terim "menfaat uygunluğu", "menfaat çatışması" gibi deyimler-

(30) bk. Kantar (Usul 1, 122) Schwartz-Taşkın, ss. 146; Daguin- Arıkan, Ankara 1951).

(31) 4. Cd. 11.3.1930 k. 1161 bk. Prinçek, Tüzük (CMUK. Ankara 1954: m. 146 nt. 1).

(32) bk. Carnelutti (Lezzioni ...) II, s. 172.

den daha isabetle kanunun gerçek anlamını yansıtmaktadır. Esasen "menfaat" kelimesi bu konuda eksik anlamlıdır.

Eski Avukatlık Kanunu (m. 27) "aynı işte menfaatı zıt" tarafların müdafiiliğinin alınamayacağını bildirmekteydi. Bu ifadenin dahi - ceza davalarında - isabetli olduğu söylenemez.

Bağdaşmazlığın ölçüsü şu olmalıdır: Mantık kurallarınca eğer sanıklardan birinin savunmasının doğru olarak kabulü diğerinin reddini gerektiriyorsa bağdaşmazlık vardır (33).

Bağdaşmazlığı kim takdir edecektir? Birden ziyade sanığın savunmasını alan müdafiin bağdaşmazlığı evvela kendi "mesleki vicdan"ına göre teemmül etmesi gerekir. Fakat bunun sadece müdafie ait yetki olduğu sanılmamalıdır. Bağdaşmazlık bulunup bulunmadığına talep üzerine veya resen mahkemece de karar verilebilir. Yalnız mahkemenin bu kararının tercih edilecek sanığı da tayin şeklinde veya savunmaya baskı anlamında gelecek tarzda olmaması lazımdır. Mahkemenin bağdaşmazlık hakkındaki kararına "itiraz" mümkündür (34). Her ne kadar bu karar bir "mahkeme kararı" ise de - bir bakıma - üçüncü şahıslara taallük eden karar"lardandır (CMUK. 298/2).

---

(33) bk. Carnelutti (Lezzioni ...) II, s. 172.

(34) Schwarz-Taşkın, ss. 146: "Sanık R'nin yasa dışı yaşadığı kızla kardeşi T'nin de cinsi münasebette bulunmasından ötürü kardeşi T'yi öldürmeye teşebbüs ettiği iddia edilmiş ve mahkemece de bu şekilde uygulama yapılmış olmasına göre sanık R ile T'nin öldürmeye teşebbüs olayında yararları çatışmakta olduğu göz önünde tutularak bu davada her iki sanığın aynı avukat tarafından temsili ve duruşmada da aynı avukatın R'yi savunurken vekili bulunduğu T'nin hukukuna ve yararına aykırı konuşmasını doğal bulunduğu göz önünde tutularak her iki sanığa yeniden tebligat yapılacak kendilerini ayrı ayrı avukatlarla temsil ettirmelerinin Avukatlık Kanununun 38. maddesi gereği olduğunun kendilerine bildirilmesine, bu nedenle duruşmanın 24.6.1977 tarihine bırakılmamasına, bunun da tebligatta gösterilmesine oybirliği ile karar verildi" (1 CD. 18.5.1977, 517/1148).

Bağdaşmazlık sonradan hasıl olursa müdafiin sanıklardan birini tercih suretiyle göreve devam etmesi tatbikatta mümkün görülmektedir. Her iki sanığın isnadı red şeklinde olan ifadelerinden dönerek "atfı cürüm"e başlamaları halinde bağdaşmazlık sonradan hasıl olmuştur. Müdafii için tercih zaruri hale gelir. Fakat böyle hallerde terk edilen ile tercih edilen sanık arasında "tercih sebebi" düşündürücüdür. Ayrıca o ana kadar müdafie intikal etmiş "meslek sırları" bakımından güç durumlar hasıl olabilir. Sonradan husule gelen bağdaşmazlıkta dahi müdafiin tamamile çekilmesi "meslek kuralları"na daha uygun olacaktır.

İtalyan Ceza Usulü Kanununda, Kanumumuz hükmüne benzer bir hüküme rastlanmaktadır. İtalyan Usul Kanununa (m. 133) göre "eğer bağdaşmazlık yoksa birden ziyade sanığın savunması müşterek bir müdafie tevdi edilebilir". Aynı kanuna göre (m. 133) bağdaşmazlık iddiasını bunda menfaati olanın, öğrendiğinde dermeyan etmesi ve her halde bu iddianın usul muamelelerini talik etmeksizin yeni müdafiin takibine elverişli zaman içinde ileri sürmesi lazımdır. Aksi takdirde kanun yolunda bunu bir bozma veya itiraz sebebi olarak kullanamaz.

İtalyan Anayasa Mahkemesi zamanında dermeyan edilmeyen bağdaşmazlık iddiasının kanun yolunda da artık ileri sürülmeyeceği şeklindeki kanun hükmünü Anayasaya aykırı bulmuştur, gösterilen sebeb şudur: "Menfaat çatışması savunmayı kötürümleştirir ve bağdaşmazlığı, sanığın yardımdan mahrumiyetine inkilap ettirir" (35).

(35) İtalyan Anayasa Mahkemesi kararı : 27 novembre 1959, bk. Archivio-panele, 1969, II, nt. Bk. Lattanzi (G.), i codici penali (Milano 1962), m. 133 nt: kşz. De Darsico (A.) Lezioni di dirtto processuale (Napoli, 1955), n. 66.

Bağdaşmazlığın aynı davanın kesin hükümle sonuçlanmasına kadar süreceği düşünülebilir. Fakat bazı hallerde bir sanık hakkında hüküm kesinleşmiş olmasına rağmen diğer sanık hakkında henüz dava açılmamış olabilir. Davada sanığın, suçun faili olmadığının anlaşılması ile beraatine karar verilmesinden sonra suçlu olduğu sanılan diğer bir sanık hakkında dava açılması halinde bu iki davanın birbirine ilgisiz olduğu söylenemez. "Bir sanığın müdafiliğini yapan veya yapmış kimsenin diğer bir sanığın müdafiliğini yapabilmesi menfaatlerinin uygun olması şartı ile mümkündür" (35)..

"Bağdaşmazlık"ın savunma görevine imkan vermemesi "hakimin davaya bakmaktan memnuiyeti"ne benzer. Bu hal müdafilikten "memnuiyet" sebebidir. Memnuiyet - savunmanın kamu niteliği sebebiyle - taraflar rızası ile etkisiz hale getirilmesi mümkün değildir. Bu sebeple İtalyan Usulündeki gibi buna dair iddiaların bir çeşit "iptidai itirazlar"dan sayılmasından isabet yoktur (36).

d) Sanıkla temas hakkı: Müdafiin sanıkla konuşmağa ve muhabere etmeğe hakkı vardır (CMUK. 144). Bu hakların, tevkifevi nizamlarına aykırı şekilde kullanılmasını istemek doğru değildir. Sanık ile müdafiin muhabere evrakının zaptı ayrı hükümde (CMUK. 89) bağlanmıştır.

Son soruşturma açılıncaya kadar hakim sanığın öğrenmesini uygun görmediği hususların ona bildirilmesini menedebilir. Bu yasağa müdafi dahi riayet etmekle mükelleftir (37). Tevkif sebebine

(36) Kunter (1957) n. 252, (1967) n. 252.

(37) Müdafiin bazı hususları sanığa bildirilmekten menedilmesi usulü bazı memleketlerde geniş bir surette uygulanmakta ise de bu usul tenkit edilmektedir. Böyle bir usulde sanığın müdafiine itimadının sarsılacağı, bir sırrı, hakim ile birlikte saklamanın onu hakime daha fazla yaklaştıracağı, bu suretle "hakimler diktatörlüğü" diye isimlendirilmesi mümkün bir zurumun ortaya çıkacağı ileri sürülmektedir bk. Vanwelkenhuyzen, s. 49.

göre (yani kaçma şüphesi değil, delilleri yok etme şüphesi ile tevkif) lüzumu halinde, son soruşturmanın açılmasına kadar sanık ile müdafiin görüşmelerinde hakim (veya naip) hazır bulunabilir (CMUK. 144) . Görülüyor ki bunun dışındaki hallerde sanıkla müdafii görüşürken kimse hazır bulunamaz. Görüşme mahrem cereyan eder. "Sanığın müdafii ile görüşmesi sırasında hiç birdinleme cihazı kullanılamaz, bu görüşmede idareye mensup herhangi bir şahısı hazır bulunamaz" (38).

Savunma hakkı sanığın müdafii ile serbestçe görüşmesini gerektirir. Bu yetkinin daraltılması savunmaya baskı demektir. Sanık müdafii ile görüşürken bir ceza evi mensubunun huzurunu şart koşmak haksız ve keyfi harekettir (39).

(38) Cohn, s. 1771.
(39) Carrara (Programma ...) II, ss. 991.

KONUŞMALARINDA FARUK EREM

1969 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Sayın Başkanımız,

Geçen adalet yılının en önemli olayı Türkiye Barolar Birliğinin kurulmuş olmasıdır. Demokratik düzenin zaruri müesseseleri başında gelen Barolar Birliğinin, geç de olsa, kurulması ile ıztırap veren ve kendini zaman zaman hissettiren boşluk nihayet doldurulmuştur. Kuruluşumuzun demokratik düzeni benimsemiş diğer memleketlerin emsal ölçüsüne tamamiyle uygun düştüğü inancı içinde değiliz. Bununla beraber yeni Avukatlık Kanunu -bu açıdan- iyi bir başlangıcı müjdeler gibidir.

Çağdaş adalet anlayışı hukukun üstünlüğü kavramında büyük gelişmeler kaydetti. Değişen dünyanın, değişik bir hukuk sistemini hazırlamakta olduğu hissediliyor. Hukuk reformu gerçekleşmesinde ivedilikle görevli olduğu kanısındayız. Pek büyük sayıda hakim, savcı, avukat meslekdaşımızın ve bilim adamlarımızın Cumhuriyet Kanunlarının alınmasından bu yana sarfettikleri ortak, aralıksız, sürekli emeklerinin yepyeni kuralları ortaya koyacak niteliğe ulaştığından şüphe edilemez.

Adaletin gerçekleşmesi açısından sorumda, özellikle manen eşit olduğunu hiç bir meslekdaşımız unutabilme, ihmal edebilme durumunda değildir. Türkiye Barolar Birliği meslek törelerini en isabetli şekilde tesbit gayreti içine girmiş bulunmaktadır.

(*) Sayın Av. Faruk Erem'in yaptığı konuşma

Meslekdaşlarımızın sosyal güvenliğinin, ayrıcalıklarla, üstünlüklerle sağlandığı yolundaki iddiaların gerçek ile bir alakası yoktur. Bu iddiaların, metinlerin dahi gözden geçirilmesine lüzum hissedilmeden ortaya atıldıkları görülmektedir. Yeni Avukatlık Kanunu sosyal güvenliğimizi gereği gibi sağlayamadı. Nedenlerini, ilerde etraflıca açıklamak imkanını bulacağımızı ümit etmekteyiz.

Müdahalesi gecikmiş müdafilik usulünün terk edildiği bir çağda mevzuatımızın gününü doldurmuş bazı hükümlerinden Türkiye Barolar Birliği şikayetçidir. Bunların sebeplerini, düzeltilmesi yollarını, diğer memleketlerdeki örnekleri ile Türk Kamu oyuna, Türk Hukukçularının kararlı ve seviyeli dilekleri halinde açıklamak zamanının geldiğine inanmış bulunuyoruz.

Avukatlık kamu görevinin niteliğinde sonuna varılamayacak bir gelişme sürüp gider. Bu gelişmenin doğal olmayan koşullarla memleketimizde zaman zaman tereddütler geçirdiği görülmüştür. Böylece mesleğimizin gecikmeli dönemlerinde kaybedilmiş zamanı, herhangi bir batılı meslektaşımızla aramızdaki mesafeyi kapayabilmek için bilinçli ve ısrarlı olacağız. Bu çabalarımızda yüce hakimlerimizin, savcılarımızın, bilim adamlarımızın desteğine kesin surette muhtacız. Bunun bizden esirgenmeyeceğine olan inancımızın mesnetsiz olmadığını gösteren olayları memleketimizin yakın hukuk tarihçsi şerefle tescil etmiştir.

Henüz kuruluş çabaları içinde olan Türkiye Barolar Birliği, önümüzdeki adalet yıllarında, mesleğimizin sorunlarını huzurunuzda açıklayabilmek geleneğinin isabetini daha somut bir görünüşte sunabileceği umudundadır.

Sayın Başkanım,

Yüksek şahsınızda ve buradaki seçkin toplulukta temsilcilerini bulan Türk Adaletine, Türkiye Barolar Birliği adına, en derin bağlılık duygularımızı, saygı ile arzederiz.

1970-71 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Türkiye Barolar Birliği kuruluşunun ilk yıldönümünü bir ay evvel kutladı. Fikirce güçlü tarafsızlığında titiz, bir kuruluş olan Birliğimiz Türk Adaletinin hizmetinde olmak bilinç, sorum ve kararındadır. Adalet Yılının açılışında Birliğimize de bazı konulara değinmek imkanını veren anlayış, mensuplarımıza kıvanç ve güven vermiştir. Demokratik esaslara gerçekten bağlı her ülkede adaletin elbetteki en dinamik unsuru savunma mesleğidir. Görevimiz gereğince, bizler olaylarla daha yakından temastayız. Bu bizlere bazı sorunları hukuki açıdan incelemek, onları görülür hale getirmek ödevini de yüklemektedir. Bu açıdan pek seçkin kişilerin toplandığı huzurda bugün için en önemli saydığımız bir tek konuyu arzetmekle yetineceğiz:

Pek değerli Yargıtay Başkanımızın Barolar ve Birliğin bağımsızlığı hakkında izhar buyurdukları kanaat bizler için ölçülemiyecek kadar büyük değerdedir. Türk Baroları en yetkilinin bu kanısını daima şükranla anacaklardır.

Bu konu bizim için görevimizi gereği gibi yapabilmek isteğinden gayri bir düşünce ürünü değildir. Vesayet altında barolar çağdaş baro anlayışına uygun düşmemektedir. Yapılagelmekde olan

(*) Türkiye Barolar Birliği Başkanı Avukat Faruk Erem'in konuşması TBB Bülteni Kasım 1970 Yıl : 1 Sayı: 4

çalışmalar sona erdiğinde ve Avrupa Barosu tahakkuk ettiğinde; koşulan şart gereğince bağımsız olmadıklarından Türk Baroları Avrupa Barosuna kabul edilmezlerse bunun uygar batı adalet anlayışı içerisinde Türk Hukukçularına ne kadar büyük üzüntülere mal olacağını öngörmek güç değildir (1).

Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun 1955-1966 yılları arasında yaptığı toplantılara ait bilgiler bir kitap halinde yayınlandı; bu kitapta "Barolar kendi üyelerini kabulde ve disiplin işlerinde bağımsız olmalıdırlar", "Mesleğe ait hususların barolara bırakılması gereklidir "hukukun üstünlüğünü sağlamak hizmetinde başarı meslek teşekküllerinin özerk ve serbest olması ile mümkündür".

Klecatsky "hukuk üstünlüğü" adlı ünlü makalesinde şu esası ortaya koymaktadır (2):

"Hukuk üstünlüğü kavramını savunmaya kendini hasretmiş, yürütme karşısında bağımsız baronun mevcudiyeti". Bu satırlar, Baroların bağımsızlığının çağdaş anlayışta hangi unsurlarla önemde eşit ve mevcudiyette zaruri sayıldığını açıkca göstermektedir.

İngiliz "Baro Genel Konseyi" (General Concil of the Bar) daha 1946 yılında bazı esaslar koydu. Bunların başlıcaları şunlardır: Baronun şerefini, itibarını ve bilhassa bağımsızlığını sağlamak, adli makamlarla ve hükümet ile olan ilişkilerde Baroyu savunmak" (3).

Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun 1959 toplantısı bir kitap halinde yayınlandı: Bu kitapta -özetle- şu düşünceler yer almaktadır: Kanunilik prensibine bağlı özgür bir toplumda hakimlerle Baronun görevi birbirine sıkıca bağlıdır. Gerçekten Avukatlı-

ğın "serbest meslek" olup olmadığı sorulabilir. Nasıl hakimlik keyfilik değil ise, nasıl hakimler bu anlamda bağımsız değil ise, Avukatlar da bağımsız değildir. Bu itibarla Barolar faaliyetlerinde yürütme ve hatta yargının müdahalesi dışında kalmalıdır.

Vesayet altında Baro Anayasamızın ruhuna uygun sayılamaz. Kuvvetler ayrılığı bir Anayasal prensip olduğuna göre Baroları vesayet altında tutan bir sistem, dolayısiyle adliyeye de müdahale etmiş duruma girer. "Adliyenin bağımsızlığı" fiilen ve tamamen sağlanmış olmazsa "hakimlerin bağımsızlığı" eksik kalmış demektir.

Milletlerarası Hukukçular Komisyonun Delhi toplantısına 53 ülkeye mensup hukukçular katıldı. Yayınlanan beyannamede şunlar yer almaktaydı (4): "Hukukun üstünlüğünün ve haklı bir adliye idaresinin kurulabilmesi için Baroların bağımsızlığına ihtiyaç vardır". Delhi kararları bütün Devletlere resmen duyurulmuştur. O halde kanunumuzda "vesayet" hükümleri milletlerarası tutuma karşıdır.

Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun Atina Kongresi (1955) kararında aynen şu cümle yer alır. "Bütün Dünyanın Avukatları mesleklerinin bağımsızlığını korumaya mecburdurlar" O halde, biz de Kanunumuzun vesayet hükümlerinden şikayetçi olmak zorundayız.

Avukatın görevinde nazari olarak bağımsızlığı yeterli değildir. Avukat kendini gerçekten hür hissetmelidir. Avukatlık Kanununa göre (1/2) "Avukat, görevini yerine getirmede bağımsızdır." Fakat mensup olduğu ve kendisini destekleyecek, denetleyecek ve koruyacak kuruluş bağlı ise Avukat böyle bir duygu içinde olamıyacaktır.

Yeni Avukatlık Kanununun isabetli hükümleri az değildir. Fakat Barolar ve özellikle TBB.nin "vesayet" altında kabulü çağ dışı

bir anlayıştır. Kanun mutlaka düzeltilmelidir. Bağımsızlık bir "ayrıcalık" sayılmaz, görev icabıdır.

Baroları vesayet altında tutmak, örtülü şekilde "savunma hakkı"nın sınırlandırılması isteğinden gelir. Savunmaya herhangi bir tahdit bu hakkın özü ile bağdaşamaz. Avukatlığın tarihi, usul hukukunun tarihidir. Usul Hukuku doktrininde hiç bir yön değişikliği yoktur ki Avukatın görevine etkili olmasın (5). Bu görev özgür kalabildikçe etkili olabilmiştir. "Gerçekten müdafi, görevini yaparken hür ve serbest olmalıdır. Hür ve serbest olmayan bir müdafi şeklen müdafi olup hakikatte müdafi değildir" (6).

Barolar Birliğinin ve Baroların bağımsız olamıyacakları iddiası Anayasanın ruhu ile çelişmeli bir yoruma dayanmaktadır:

"Anayasanın 120. maddesinde, özerk bir kuruluş olan Üniversitelerin kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yürütüleceği ve aynı zamanda denetleneceği hükmünün sevkedilmesi suretiyle kendi kendini denetleme kavramının ancak özerk teşekkül için söz konusu olduğu ve 122. maddede buna muvazi bir hüküm sevkedilmediğine göre kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları bakımından merkezi idarenin denetleme hakkının mahfuz tutulduğu" (!).

Bu mütalaanın özerklik ile bağımsızlık kavramları karıştırılmaktadır. Serbest meslek mensuplarının kuruluşlarında özerklik pek tabiidir, ayrıca tasrihine bu sebeple lüzum görülmemiştir. Konu bağımsızlıktır. Hakimlerin bağımsızlığı ne ise Baroların ve Birliğin bağımsızlığı da odur. Baroların ve Birliğin görevlerinde bağımsız olmaları için Anayasada sarahata lüzum yoktur. O halde kanunun vesayet hükümleri, Anayasal mesnedi olmayan bir müdahaleden başka şey değildir.

Anayasamıza göre "kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları" bahis konusudur. Bu hükümden çıkan anlam şudur: Bu kuruluşlar, kamu kurumu değildir, o niteliktedir. O nitelikte olmalarındandır ki, kuruluşları "kanun"la olur. O halde bu kuruluşların işleyişlerine ancak yasamanın müdahalesi meşrudur. Eğer yasama, bu müdahale yetkisini, kanun ile de olsa yürütmeye verirse, bu kanun Anayasaya uygun olamaz. Diğer bir deyimle bir şeyin ancak kanunla yapılabileceği, yürütmenin müdahalesini meşru kılmağa yetmez. Bu formül, bunun tam aksini ifade eder. Kanun ile de olsa, Barolara müdahale yetkisi yürütmeye verilemez.

Anayasamızın sistematiği kendiğine göre bir anlam içinde hazırlanmıştır. Diğer bir deyimle Anayasanın sistematiğinin dayandığı bir "fikir" vardır. 120. madde Üniversitelerden 121. madde TRT den 122. madde de kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlardan söz eder. O halde Barolar ve Barolar Birliğinin kamu vesayeti ile ilgisi "üçüncü derece"dir. Halbuki 1. ve 2. derecede olanlardan daha fazla, yürütmeye bağlanmıştır.

Anayasanın başlıkları da önemsiz değildir. Başlıkların metinden sayılamıyacağı doğrudur (Anayasa m. 156). Fakat bu başlıkların, kuralların tedahürünü önlemek gibi bir görevleri olduğu da açıktır. Anayasamızda "özerk kuruluşlar" (-a. Üniversiteler - b. Radyo, televizyon ve haber ajansları) gösterilmiş başlık değişmiş, "kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları" ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır. O halde lafzi bir yorumla, özerk olanlar sayılmıştır, bunlar arasında Barolar yoktur, düşüncesi, kavram karışıklığından ileri gelen bir tutumdur.

Baroların bağlı kalmaları asla devam edemez. Barolar Kanunla değişebilecek müesseselerden değildir. Bazı yazarlar, Baroları "tabii hukuk müesseseleri"nden sayarlar. Zira "savunma hakkı" bağımsızdır (7).

Yukarıdaki açıklamalar 1961 Anayasası hakkındaki kanaata, ona verilecek anlama göre haklı veya haksız kabul edilebilir. Bu sebeple "Anayasa anlayışı" üzerinde durulacak bir kavramdır.

Anayasayı "temel" deyimi izah edememektedir. Anayasa bir "Kaynak" kabul edilmelidir. Anayasaya aykırılık kavramı da, bir Kanunun bu kaynağın ürünü olmak niteliğini taşıyıp taşımadığına göre belli edilmelidir. Bu anlayış bizi Anayasa kurallarını yorum tekniğine götürür. Eğer "lafzi tefsir" esas sayılırsa Anayasa kolaylıkla "tutucu kurallar topluluğu" haline gelecektir ve eskime hızı da artmış olacaktır. O halde soru şöylece düzenlenmelidir. 1961 Anayasası Baroların bağımsızlığını reddeden bir Anayasa mıdır? Anayasa genel tutumu ile bağımsızlığı reddetmiyorsa, bağımsızlığı kabul etmiyen bir kanun Anayasaya (yani kaynağa) uygun değildir.

Görülüyor ki, "Anayasada özerk müesseseler sayılmıştır, bunlar arasında Barolar yoktur. O halde Barolar özerk değildir" mantığı sadece "lafzi tefsir"dir. "Kaynak yorumu" değildir. Bu mantık Baroların bağımsızlığına yapılan, en kuvvetli değil en anlamsız itirazdır.

1961 Anayasası bazı kurum ve kurallarla Türkiye'mizde Adalet problemini çözmek istedi, kısmen de çözdü. Fakat bu davranış Adaletin kendi (öz) ihtiyaçlarını karşılamak için değildi. Bu istek eksik kurum ve kurallara adaletin siyasal akım ve kuruluşları koruyamamış olması sebebine dayanıyordu veya başlıca sebebi bu idi. Adaletin öz ihtiyaçları üzerinde durulmamış olmasının sonuçları küçümsenmemelidir. Bunun etkisi kendini duyurmağa başladı. Baroların bağlılıklarından şikayetleri buna ancak bir örnektir.

Türk adaletinde reform, başka nitelikte ve yüzeyde kalmayacak bir anlayışa geçilmezse, başarılamaz. Fakat bunun için bazı

engeller kaldırılmalıdır. Bu engellerin biri de "Baroların bağlılığı"dır. 1961 Anayasası adalet organlarına müstesna bir yer sağlamakla onlara yürürlükteki yasaları ilerletici yorumla süresiz geliştirme görevini verdi. Zira, Hukukun Üstünlüğü böyle bir gelişme çabasına girilmezse sadece tutucu bir kavrama dönebilir.

(1) Dereli (F), İstanbul Baro Dergisi.

(2) Klecatsky H. Réflexion sur la Primauté du droit Rev. de la Cob. interde jusistes, 1963, n. 2. S. 215.

(3) Boulton, W. Des. professions judi ciarie et droit juristes, 1957, n. 1.

(4) Commission internationale de juristes, New Delhi, Janvier 1959, s. 303.

(5) Bellavista, lesioni, 1960, s. 195.

(6) Kunter, N. Ceza muhakemesi hukuku, 1961 n. 254; 1967, n. 126.

(7) Garraud, II, n. 516.

1971 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Adalet yılının açılışı gününde, bu kadar seçkin kişilere Türkiye Barolar Birliğinin düşüncelerini sunabilmek olanağını sağlayan geleneğin devam etmesinden Türk Avukatlarının duyduğu şükran hislerini, sagı ile arz ederim.

Bu konuşmada Türkiye Barolar Birliğinin çalışmaları hakkında özetle maruzatta bulunmama müsaadelerinizi istirham etmekteyim:

Barolar Birliği, mensularının sosyal güvenliğini sağlamak hususunda çaba harcamış, bazı sonuçlar alabilmiştir. Sosyal güvenliği sağlanmış bir savunma mesleğinin kendisinden beklenen koşullara uygun bir davranış içinde olacağı tabii sayılmak icap eder. Bu nedenle Birliğimiz Genel Kurulunda kabul edilen, uyulması zorunlu "meslek kuralları" büyük bir aşamadır. Kendi kendini denetim usulünün mümkün ve daha başarılı olacağını Türkiye Barolar Birliği kanıtlamıştır.

Adalet Bakanlığına bırakılmış bazı yetkilerin, kuruluşumuzdan sonra Birliğimize emanet edilmiş olması karşısında, eskisinin daha iyi olduğu özlemini veya iddiasını, haklı çıkarabilecek bir tu-

(*) TBB Başkanı Av. Faruk Erem'in 1971-1972 Adalet yılı açış konuşması ve bildirisi

tumdan bilinçle kaçınmış olan Birliğimiz, bağımsız baro kavramının memleketimizde hiç bir sakınca doğurmayacağını göstermiştir. Bu sebeple, savunma mesleğinin bağımsızlığına aykırı düşen idari vesayete son verilmesinde keskin bir zaruret vardır.

Türkiye Barolar Birliği, kuruluşunu sağlayan kanunun emrettiği "hukuk açısından uyarma görevi"ni eksiksiz başarma çabasını sürdürebilmiştir. Her önemli konuda birliğimizin, bütün Türkiye Barolarının ortak görünüşü derleme ve duyurma olanağını gecikmelere meydan vermeden kamuya ve ilgili makamlara ulaştırdığı kabul edilebilir. Bu görüşlerin yasama ve yürütmenin istek ve tutumlarına zaman zaman uygun düşmediği izlenimler arasındadır. Buna rağmen Birliğimiz hiç bir olumsuz tepki ile karşılaşmamıştır. Bu husus, tarafsız, iyi niyetli ve emek ürünü olan görüşlerin, ne kadar ayrı ve karşıt olursa olsun, gerçek bir dokunulmazlıktan faydalandığını kanıtlamaktadır.

– Türk toplumunun adliyenin işlemesinden şikayetçi olmadığı iddia edilemez. Gecikmiş adalette, az çok adaletsizlik vardır. Fakat gecikmelerin sebebini bu işde çalışanlarda aramak en büyük haksızlıktır. Adalet ucuz bir kamu hizmeti değildir. Toplumca fedakarlık ister. Diğer devlet dairelerine kıyasla adliye binalarının, tüm çalışma koşullarının Türk adaletine nasıl yakıştırılabildiğini anlamak imkansızdır.

Sür'ati sağlamak hiç de güç değildir. Maddi araçlar bakımından adliye tamamiyle ihmal görmüştür. Esasen Cumhuriyet Adliyesi, kuruluşunda kendisine gösterilen ihtimamdan her geçen yıl biraz daha mahrum bırakılmıştır.

Memleketimizde birkaç il hariç diğerlerindeki adalet binaları üzüntü verecek durumdadır. Orada çalışan insanların havadan, ışıktan yoksun bir halde, en ilkel araçlarla çalışmaya terk edilmiş

olmasını nasıl izah edeceğiz? Adalet personelinden, savcısından, hakimine kadar memleketimizin pek çok yerinde her türlü medeni ihtiyaçlarını gidermekten yoksun kişilerin ıstırabı mutlaka giderilmelidir.

Bu kadar büyük bir göreve memur edilmiş kişilerin bu kadar terk edilmiş olmalarının onlarda yarattığı hüsranı, ruhsal çöküntüyü, bunun göreve etkisini mutlaka nazara almak lazımdır.

– Türkiye Barolar Birliği kuruluşundan bu yana Türk Hukukunda reform ihtiyacını yansıtan isteklerle karşılaştı. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yabancı memleketlerden iktibas edilen ana kanunlarımızın büyük faydalar sağladıkları bir gerçektir. Bu kanunlar sayesinde yepyeni bir hukukcular kuşağı yetişmiştir. Bugün çağdaş hukuk anlayışına uygun bir Türk hukuku gerçekten mevcuttur. Doktrin ve içtihadın genişliği, kudreti, ortaya attığı sorunlar küçümsenemeyecek bir önem kazanmıştır. O halde iktibas edilen kanunlardan bu yana alınan sonuçlar nelerdir? Hukukumuz ihtiyaçları ne derecede karşılamaktadır? Toplum ile hukukumuz arasındaki boşluğu kapatabildik mi? Hukuk reformunun esasları neler olmalıdır? Bu soruların cevabını, Türk Hukukçularının verebilecek durumda olduğu kanısını taşıyan Barolar Birliği Ekim ayı sonunda Birinci Türk Hukuk Kongresini toplamağa karar verdi. Hazırlıklar ikmal olunmuştur. Hakim, savcı, avukat ve öğretim üyelerinin katılacakları kongrede hukuk reformunun esasları saptanacak, bu suretle kanun koyucuya eksiksiz ve hatasız kanunlar yapabilmek olanakları hazırlanmış olabilecektir.

– İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine memleketimiz de katılmış ve belli hak ve hürriyetlerin tanınması yükümü altına girmiştir. Gerek yasaları, gerek uygulamaları ile akit devletlerin yükümü bir çeşit karşılıklı gözetim görevini de gerekli kılmıştır. Halen bu sözleşme ile bağlı devletler arasında yargılama usul ve uygulama-

larında sınırları aşan bir nitelik görülmektedir. İthamı zamanında öğrenmek hakkı ve diğer haklar açısından kanunlarımızda büyük boşluklar mevcuttur. Avrupa Sözleşmesini başta Almanya olmak üzere bazı devletler Anayasa değerinde kabul etmişlerdir. O halde mensup olduğumuz uygar ve demokratik camianın ortak koşullarına göre Usul Kanunlarımızda esaslı değişiklikler yapmak zorunluğu altındayız.

– Az gelişmiş ülkelerde hukukcunun görevi Milletlerarası Hukukcular Komisyonunun bazı kongrelerinde bütün ayrıcalıkları ile tartışıldı. Bunların en önemlisi 1959 da Delhi'de, 1962 de Rio'da 1965 de Bangok'ta, 1967 de Lagos'ta toplanan kongrelerdir. Bu kongrelerde konu "gelişmekte olan ülkelerde hukukçunun görev ve sorumu" olarak ele alındı. Varılan sonuç özetle şöyledir:

Hukukçular, kendi memleketlerinin sosyal ve ekonomik sorunları ile ilgilenmek zorundadırlar. Zira bu sorunların çözümü hukukcuya muhtaçtır. Gelişme yolunda belli bir hız kazanabilmiş ülkelerde hukukçular önemli mevkilere sahiptirler. Bu bir vakıadır. Bu itibarla hukukcu ekonomik ve sosyal gelişmeye en etkili yardımda bulunmakla görevli ve sorumludur. Bangok toplantısında bu göreve girebilecek konulara misal olarak şunlar gösterilmişti: Toprak reformu, millileştirme, milli kaynakların işletilmesi, sosyalizasyon tedbirleri, işsizlikle, fakirlikle mücadele ve kendi memleketini iyi tanıma. Bu kongrede hukukcu "sosyal konuların yüksek mühendisi" olarak tanımlanmıştı.

Gelişmekte olan bir ülkenin hukukunda daima yenilenmesi gerekli hukuk tekniğine ihtiyaç vardır. Bunların lüzumunu göstermeğe, aranıp bulunmasına hukukcu toplumcu memur edilmiştir.

– Sosyal hukuk devleti, "hukuk devleti" kavramının çağımızda kazandığı yegane anlamdır. Hukuk devleti olmaksızın "sosyal devlet", sosyal devlet olmaksızın "hukuk devleti" düşünülemez.

Sosyal hukuk devleti, yeni hukuk yapıtlarında, genel kamu düzeni kavramı yanında "ekonomik kamu düzeni" kavramını müesseselendirmiştir. Bu düzenin, Anayasaya uygun, hukuka uygun ve bilinçle kurulması çabasına girişilmesi takdirinde, az gelişmiş bir memleketin hukukcusu olmamız nedeni ile bizlere büyük görevler düşmektedir. Böyle bir çabada hukuk hız kesici olmamalıdır.

Hukuk toplumunun ekonomik ve sosyal gelişiminde bağımsızlığını kaybetmemelidir. Çünkü bu gelişmenin adalete ve insanlığa karşı olması da mümkündür. Hukuk bu anlamda adaletin ve insanlığın emrinde olmaktan gelen bir bağımsızlık ve üstünlüktedir.

Türk mevzuatının bugünkü durumu sosyal haksızlıkları giderebilecek nitelik açısından mükemmel değildir. Ekonomik hürriyetler ile kamu hürriyetleri arasındaki dengenin önemine dikkat edilmemesi halinde, birincilerin ikincileri etkisiz hale getirdiği görülmektedir. Sosyal hukuk devleti bazı hürriyetleri, bazı hürriyetlere karşı korumak özelliğini taşır.

"Sosyal hukuk devleti" kavramındaki "hukuk devleti" unsurunun Anayasamızdaki anlamı, Anayasadaki uygulama hükümleri ile berrakca gözükebilmektedir. Temel haklar ve bunların özüne dokunulmazlık, özgürlüklerin sayılması, devletin kuruluşu, erkler ayrımı, bağımsız yargı ve zayıflatılmadığı takdirde yargı denetimi gibi müesselerle hukuk devletinden ne anlaşılacağı kestirilebilir. Fakat "sosyal devlet" unsurunun aynı derecede yoğun uygulama hükümlerine bağlandığını söylemek mümkün değildir.

"Ekonomik kamu düzeni"nin yeri "sosyal devlet" kavramı içindedir. "Ekonomik (demokratik) kamu düzeni" bir hukuk müessesesidir. "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal adalet ilkeleri ile bağdaşmıyacak surette sınırlayan iktisadi bütün engelleri" kaldırmakla (Anayasa 10), "iktisadi ve sosyal hayatın tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi

sağlamak"la (Anayasa 41) devleti görevli kılan bir Anayasa "ekonomik kamu düzeni" anlayışını, müesseseleştirmiş demektir.

– Hukukun üstünlüğü büyük bir borcun ödenmesi çabasını temsil etmektedir. "İnsan, insana mutlaka bir şey borçludur". Türk toplumuna karşı en büyük borç Türk hukukcularının omuzlarına çökmüştür. Bu borç ödenecektir. İnsanlık davası aşırılıklar değil, demokrasi davasıdır. Bu dava kazanılacaktır.

Hukukcudaki "beyin gücü" ölümsüzdür. Hukukun üstünlüğü işte bu güce dayanır.

Adalet yılının, kutsal görevimizde bizleri başarılı kılması dileğini, Türk avukatlarının yüce Türk Hakimlerine saygılarını arz ederim.

1972-73 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Yüksek huzurunuzda, Türk adaletinin bu kadar seçkin mensupları önünde, Türkiye Barolar Birliğinin düşüncelerini sunabilmek olanağına kavuşmuş olmasını, şükranla karşıladığımızı en derin saygılarımızla arzederiz.

1971-1972 Adalet yılının en önemli olayı Birinci Hukuk Kongresinin toplanmış olmasıdır. Bu kongreye yüksek mahkemelerimizin üyeleri de dahil, hakimlerimiz, savcılarımız, üniversite öğretim üyeleri ve avukatlar katılmışlardır.

– Birinci Türk Hukuk Kongresinde Sayın Cumhurbaşkanımız bizlere hitap etmek lütfunda bulundular, Meclis Başkanımız ve Hükümet Başkanımız da görüşlerini açıkladılar.

Cumhurbaşkanımız "Adalete, bağımsızlığa, eşitliğe hürriyetlere kaynak ve dayanak olan ulusal eğemenliğimiz ile, bunu müşahhas hale getiren Cumhuriyetimizin hukuk devleti niteliği, *hukukun üstünlüğü* ilkesini Anayasamızın temeli yapmıştır.", buyurmuşlardır. Bu, pek üstün bir hukuk anlayışıdır.

Sayın Meclis Başkanımız konuşmalarında "bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti her alanda *hukukun üstünlüğü* prensibini hakim kılma esasına dayanmaktadır" demek suretile yasama

(*) Türkiye Barolar Birliği Başkanı Avukat Faruk Erem'in konuşması

açısından uygulamanın kendini bağlı sayması gereken *hukukun üstünlüğü* ilkesine temas buyurmuşlardır.

Çok değerli Hükümet Başkanımız devletimizin "demokratik düzen içinde hukuka bağlı ve *hukukun üstünlüğünü* şiar edinmiş olduğunu" ifade ettiler.

Bu üç demeci, Türk Hukukçuları, en mutlu belgeler olarak değerlendirmişlerdir ve her üçünde geçen "hukukun üstünlüğü" ilkesinin hukuk reformunun gerçekleştirilmesinde, ihmal veya ihlali imkansız bir ölçü olarak benimsenmesi lüzumuna inanmışlardır.

Türk Hukuk Kongresinin toplantı tarihinin hukuk reformu çalışmalarına rastlamış olması ayrı bir önem ve anlam taşımaktadır. Kongre, alınan kararların uygulanması çabasında ve ikinci kongrenin toplanmasında Türkiye Barolar Birliğini görevli kıldı. Bugün, Yönetim Kurulumuz adına yaptığım bu konuşmanın kongre kararlarının uygulanmasını sağlayabilmek çabalarından biri olarak telakki buyrulmasını takdirlerinize arzetmekteyim.

- Kongre, ivedilikle ceza adaletinden şikayetlerin ele alınmasını istemiştir. Bu şikayetlerin büyükce nedenini memleketimizde adli zabıtanın idari zabıta içinde tutulmasında görmek kabildir. Yürütmenin yargıya müdahale görüntüsünü uyandıran bu duruma son verilmelidir. Bu konuda kusursuz diyebileceğimiz iki kanun tasarısı Adalet Bakanlığınca hazırlanmış ise de Yüce Meclise intikal edememiştir. Zira yürütmede, yetkilerinden bir kısmının elinden alındığı gibi bir kuşku idari dirence sebep olmuş ve tasarı Meclise sunulamamıştır. Bu direnç haksızdır. İstenen, idarenin elinden bir şeyin alınması değildir, savcılığa doğrudan doğruya bağlı bir adli zabıtanın kurulması istenmektedir. Su sorununu kriminalistik bilgilerle donatılmış ve hukuk esaslarına vakıf kimselerle, karşılamak ancak mümkün olabilir. Sayın Cumhurbaşkanı-

mız, iki kez, demeçlerinde adli zabıtanın kurulması lüzumuna işaret ve emir buyurmuşlardı. "İdari direnç"in bu tutumunu, Cumhurbaşkanımıza, yüksek huzurlarında, şikayet ediyorum.

- Adalet binaları kifayetsiz ve hizmetin vakarına uygun değildir. Mevcut binaların da ihtiyaç ile hiç bir alakası yoktur. Binalara ait bütçe Bayındırlık Bakanlığından alınıp Adalet Bakanlığı bütçesine aktarılmalı ve bütün Türkiye'de Adalet binalarının gereken duruma getirilmesi için belli bir plan hazırlanmalıdır. Doğu illerimize tayin edilen hakim ve savcıların oturacak ev bulamadıkları, her türlü imkandan yoksun kaldıkları, buna mukabil bazı kuruluşların mensuplarının lojman ve benzeri kolaylıklardan faydalandıkları görülmektedir. Adalet her gittiği yerde itibarına uygun veya hiç olmazsa eşit imkanlara kavuşmalıdır. Bu sebeple ve bilhassa doğu için adaletin yerleşmesi bakımından görevi ve görevlileri kapsayacak özel bir planın hazırlanmasında zaruret görülmektedir.

Adliyenin cari masraflarını karşılayacak bütçe imkanları çok dar tutulmaktadır. Pul olmaması, telgraf tahsisatının yokluğu gibi sebeplerle dosyaların Adli Tıp Müessesine, Yargıtaya gönderilmediği, hatta tahliye tellerinin bile zamanında çekilemediği, tutuklu davaların uzun süre beklediği daima şikayet konusu olmaktadır. Tahsisat yetersizliğinden keşiflere dahi gitmek mümkün olamıyor. "Tahsisat" insanların hürriyetinden de üstün sayılırsa hukuktan söz etmek pek güçleşir.

- "Adli müzaheret"e ilişkin hükümlerin bir araya getirilmesi ve adli müzaheretin işleyebilecek hale sokulması zaruridir. Kanun önünde eşitlik ve hakkını arama hürriyetinin gerçekleşmesi ancak adli müzaheret sisteminin yürüyebilecek hale gelmesi ile mümkündür. Genişletilmiş ve etkili kaynaklara kavuşturulmuş adli müzaheret ile beraber (hiç olmazsa şimdilik) ağır cezalı suçlarda "mecburi müdafilik" usulünün getirilmesi zorunludur. Demokrasi-

lerde maddi imkanı olmadığı için hakkını arayamayanlara veya kendisini savunacak imkanı olmayanlara rastlanmaması gerekir. "Hakkını arayamazsın" demekle, "şu kadar harç ve masrafı ödersen hakkını arayabilirsin" demek arasında fark yoktur.

- Devletimiz müteaddit milletlerarası anlaşmalar imzalamış ve bu anlaşmalar gereğince kanunlarımızda gerekli değişiklikleri yapmak yükümü altına girmiştir. Bu taahhütlerden hemen hiç biri tutulmamıştır. Öğrenildiğine göre Birleşmiş Milletler Camiasında bu durumda olan devletlerin tesbiti gibi bir teşebbüs bahis konusudur. Bu anlaşmaların taranması ve gereken kanun tekliflerinin Yüce Meclise sunulması pek yerinde olur.

- Özel hayatın korunması hakkında Avrupa Adalet Bakanları toplantısında gerekli kanuni tedbirlerin alınması kararına varıldı. Bu toplantıya memleketimiz de katılmıştır. Belki de bu yıl tekrarlanacak olan yeni toplantıya katıldığımız zaman gerekli teşebbüslere hiç olmazsa başlamış durumda olmamız pek isabetlidir.

- Usul Kanunlarımızın eksik yönleri pek çoktur. Fakat bunlar arasında en düşündürücü olanı savunma makamına yeteri kadar yer verilmemiş olmasıdır. Aynı düşünce, iddia makamı için de doğrudur. Çapraz sorgunun yokluğu, iddia ve savunma makamlarının görevlerini başarmalarına engel olmaktadır. Devletimizin de katıldığı "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nde "çapraz sorgunun yapılamadığı bir memlekette insan hakları teminatsızdır" hükmü yer almaktadır. Usul kanunlarımızı çağdaş demokratik memleketlerin usul kanunlarının belli ettiği standart ölçüye göre yeni baştan düzenlemekte daha fazla geç kalmamak gereklidir.

- Adliyenin yükü, bu kuruluşun altından kalkamayacağı hale gelmiş, bu yükün azaltılması olanaklarının artırılması önerileri red edilirken bir taraftan da adliyenin çalışması yermelere hedef

tutulmuştur. Yükün azaltılması kolayca mümkün olabilir. Hukuk davalarında "yargı öncesi" önleyici müesseselere yer verilmesi, ceza davaları açısından da kanunlarımızda kendini gösteren bir çeşit "ceza enflasyonu"nun önlenmesi yoluna gidilmelidir. Devlet adına uygulanan müeyyideyi ifade eden "ceza"nın ufalanması adaletin itibarını yitirmeğe sebep olması bir yana, gereksiz ve anlamsız "kamu davaları"na yol açmaktadır.

- Hukuk usulümüzde bazı müesseselerin anlamını kaybettiği, sebebi kalmamış bir biçimsellik haline geldiği bilinmektedir. Bunların usul kanunlarımızdan çıkarılması hiç bir eksiklik doğurmayacak, sür'atli ve isabetli adalet ilkesinin gerçekleştirilmesinde yardımcı olabilecektir. Ceza Usulümüzde adli zabıtasına sahip, maddi araç ve gereçle donatılmış savcıların yapacağı hazırlık soruşturmasını takiben son soruşturmanın başlaması en isabetli usuldür. Bir kimseyi mahkemeye sevk etmeden evvel takdirine ihtiyaç duyulan "karar hakimliği"nin ihdası şartı ile sorgu hakimliğinin kaldırılması sür'at kazandıran çarelerin başında gelmektedir.

- Toplu hakim usulü hemen her memlekette terk edilmektedir. Sorumun tek kişide toplanması şarttır. Toplu mahkemelerde, birden ziyade hakimlerin uzun celseler boyu emeklerinden yoksun kalınması için sebep düşünülemez. Toplu mahkemelerden tek hakimliğe geçiş daha çok davanın görülmesini sağlayabilecektir. Esasen "mahkeme" deyimi ile kararlara getirilen bir çeşit anomima yerine, belli bir hakimin, belli bir kararının değerlendirilmesi daha büyük bir çaba, daha büyük bir isabet sağlayacaktır.

- Hukukta icra daireleri, cezada infaz müesseseleri büyük şikayetlere sebep olmaktadır. Yerine getirilmeyen bir hukuk ilamı, vatandaşın nazarlarında adaletin etkenliğini zedelemektedir. İcra ve İflâs hukukumuzun biçimselliği en aşırı sınırdadır. Ceza infaz mü-

esseselerimizden ancak bir kısmı ile övünebiliriz. Fakat pek büyük bir kısmı Birleşmiş Milletlerce kabul ve memleketimizin de iltihak ettiği "mahkumlara uygulanacak asgari insani muamele" esaslarını karşılamaktan çok uzaktır. "İnfaz hakimliği" kurulması artık ihtiyaç haline gelmiştir.

- İdari mahkemeler ve istinaf mahkemelerinin kurulmasını Danıştay'ın ve Yargıtay'ın yükünü hafifletmek gerekçeleri ile savunmak elbette mümkün ve yerindedir. Fakat bu iki üst mahkemenin kurulmasının asıl nedeni illerimizin hukuk açısından örgütleşmesini tamamlamaktır. Adliye mahkemelerinin görevi dışında kalan pek çok idare ve vergi davalarının sadece merkezde karar bağlanması isabetli olamamıştır. İdari konularda ve vergi işlerinde vatandaşın kendi bulunduğu il de adaleti arayabilmesi gereklidir. Fakat idari mahkemelerle istinafın sadece birkaç il de kurulması, yani bölgelere ayırmak usulü sakıncalıdır. Her il de adliye mahkemeleri yanında yer alacak idare üst mahkemeleri ile istinaf, illerimizdeki eksik adalet örgütünü tamamlamış olacaktır.

Cumhuriyetin 50 nci yılına yaklaşılmış olmasına rağmen bazı konularda (Osmanlı) mevzuatının devamı anlaşılmaz bir haldir.

- Adalet reformunun özellikleri hakkındaki Birliğimizin görüşünün ilgili makamlara, bütün ayrıntıları ile arzolunmasına ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Huzurunuzda sadece özeti ve yalnız bir kısmı arzolundu.

- Hukuk reformunun her halde bir ileri atılış anlamına geldiği kabul edilmelidir. Fakat bir çelişme ciddi kuşkulara sebep olmaktadır. Bir yandan reform çalışmaları sürdürülürken yargının yetkilerini kısıcı yasama tedbirlerine gidileceği yolundaki beyanlar karşısında meydana gelen çelişme izahsız kalmaktadır.

İdarenin önemli işlem ve eylemlerinin yargının onayı olmadan yürürlüğe konulamayacağına kadar giden sistemlerin bile mevcut olduğu demokratik ülkeler tatbikatının varlığı karşısında, idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin sadece yargı denetimi dışında kalamayacağını bildiren Anayasamız hükmü, itidali ifade ederken, bunu dahi daraltmak eğiliminin ve özellikle yargının kendini yürütme yerine koyduğu iddiasının bilim dışı kaldığını, siyasal nedenli bir istekten ileri gitmediğini gösterir. Hukuka aykırılık arttıkça, yargının yürütmenin yerine geçdiği iddiaları yoğunlaşmıştır. Bunun elbette bir anlamı vardır. "Takdiri kararlar"a karışmak yasağı getirilmesi özellikle idari yargıyı, asıl bu çeşit kararlardan ötürü genel yargıdan ayırmış, özel bir yargı türü halinde kurulmak ihtiyacını cevaplandırmıştır. Tarihte bağımsız adaletten daha iyi düşünebileceğini sanan siyasal akımlara rastlanmıştır. Fakat tarih daima bağımsız adaleti tutanları haklı çıkarttı.

Yargının "aciz hali"ne bağlanmasının doğuracağı, "idarede emniyetsizlik" duygusunun demokrasimizin niteliğine etkili olacağından endişe etmekteyiz. 1972-1973 Adalet Yılı'nın Türk hukukunun, hukukun üstünlüğü ilkesini, bir kere daha ebedileştiren çabalarla geçmesini temenni ederken Türk Avukatları adına yüce Hakimlerimize en derin saygılarımızı arzederiz.

1973 DANIŞTAY KONUŞMASI (*)

Türkiye Barolar Birliği, Danıştayımızın kuruluş yıldönümünü kutlarken Hukukun üstünlüğü kavramına doğru genişleyen Hukuk Devleti anlayışının Türk Toplumuna mutluluk getireceği inancındadır. Hukukun üstünlüğü kavramının yürütme kesiminde büyük görev ve sorumunu vakar içinde temşil eden Danıştayımızın Anayasa açısından gelişimine deyinmek yerinde olacaktır:

Anayasamız Türk Devletini "Sosyal Hukuk Devleti" olarak tanımlar. Danıştayımız, Hukuk Devletinin gerçekten kurulması bakımından -içtenlikle açıklamak gerekirse- büyük bir sınav geçirmiş ve bunu kazanmıştır.

Cumhuriyetimizin ilanından itibaren derece derece yürütmede Hukuk Fikri yerleşmiş ise bunda Danıştayın payı büyüktür. Bazı dönemlerde ve çeşitli nedenlerle yürütmenin kendini adeta Kanun Öncesi kabul eden davranışlarını önlemekte Danıştay başarılı olmuştur.

Cumhuriyet döneminde Danıştayın yeri bir özellik gösterir. Batıda Yüksek İdare Mahkemelerinin görülmeğe başladığı tarih 150 yıl kadar evvele gider. Danıştayımızın ömrü de 100 yılı aşmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar Danıştayımız önemli bir yargısal yetkiye sahip olamadı. Daha ziyade bir danışma organı halinde süregelen Danıştaya 1924 Anayasası ile "idari ihtilafları rüyet ve halletmek" yetkisini tanımıştı. Bu dönemden itibaren idari davaların gittikçe yoğunlaşan bir hızla arttığı görüldü. Danıştayımız, ger-

çek niteliğini 1961 Anayasası ile kazandı. 1924 Anayasası Danıştayı daha ziyade Yürütme yanında görüyor, onu yürütme bölümünde kabul ediyordu. 1961 Anayasası Danıştaya Yargı bölümünde ve Yüksek Mahkemeler arasında yer verdi. Bu çok önemli bir değişikliktir. 1961 den bu yana Danıştayımız yerini daha çok doldurabildi.

"Yürütmenin Yargı Denetimi dışında kalamayacağı" yolundaki kuralın büyük anlamı vardır. Demokrasilerde Danıştayın yerini belirtmekte bu kural en iyi göstergedir. Yürütmenin Yargı Denetimi dışında kalamayacağı kuralı ile Devlet fertlere şunu açıklamak istemiştir: Devletin tasarrufları da dava edilebilir. Çağımızda Devlet pek kudretli bir kuruluştur. Böylece kendine karşı dava hakkını ilan etmek zorunda değildi. O halde bunu ilan etmiş olmasının bir nedeni bulunmak gerekir. Devlet dava edilmezlik ayrıcalığından feragat etmiştir. Bunun insanlık doktrini açısından derin anlamını kabul etmek gerekir. Bu yönden yürütmenin yargı denetimi dışında kalmasını istemeyen devletin, bu çağına uygun feragatına ters düşen ve yargı denetimi alanını sınırlamak eğiliminde bulunan yasama ve yürütmeden gelen tasarruflar demokratik devlet Gerçeğine aykırı düşer.

Bu tür tasarrufların isabetsizliğini bir başka açıdan da ele almak olanağı vardır: Devlet, kendisinin de dava edilebileceğini kabul etmekle ahlaki bir davranış içindedir. Devlet "kendiliğinden hak alma" yolunu seçmemek suretiyle Hukukun Üstünlüğüne hem saygısını göstermiş, hem de fertlere örnek olmak istemiştir. Devlet bile hakkının kabul ettirmekle adaletten kaçmamak yolunu benimsemişse yürütmenin yargı denetimi dışında kalamayacağı kuralı daha büyük anlam kazanır. O halde yargı denetimini şeklen mevcut, fiilen tesirsiz kılacak yasama ve yürütme tasarrufları demokratik devlet gerçeğine uygun düşemeyecektir.

Demokrasinin esası üç kuvvetin ayrılığıdır. Üç kuvvetin ayrılığı kabul edilince Danıştayın hukuk devletindeki yeri kendiliğinden ortaya çıkar. En ilkel diyebileceğimiz anlayış Kanunu yapan kuvvetle onu uygulayan kuvvet arasında (yani Yasama ile Yürütme arasında) bir üçüncü kuvvete yer vermeyen anlayıştır. Bütün kuvvetlerin aynı elde toplanmasından sonraya rastlayan Yasama-Yürütme ayrımı, yeterli olamamış, Yasama-Uygulama-Yargılama ayrımına ulaşılmıştır. Kanunu yapmakla, kanunu uygulamak aynı şey değildir. Eğer "Hakim" yoksa Kanun da yok demektir. Yürütmeye karşı hakime gidilemeyen bir ülkede uygulanan metne Kanun denmez. O halde Yargı, hukuk Devletinin şartıdır. Eğer hakim olmazsa yürütme, kanunilik görünümü altında, fakat kanundan başka bir şeyi, dilediği şekilde uygular. Bu suretle yürütme, yasamanın yerine geçmiş olur. O halde idari yargının görevlerinden en önemlisi, "Yasama ile Yürütmeyi" ayrı tutabilmek ve hatta birbirlerine karşı onların varlığını korumaktır. Danıştayın önemini ve görevini bu açıdan değerlendirmek ve kabuletmek lazımdır.

Danıştayın Hukuk Devletindeki yeri yalnız, biraz evvel değindiğimiz ilkelerle, yeteri kadar, açıklanamaz. Yürütmenin, bazı haklı nedenlerle "idarede takdir yetkisi"ni kullanmasında zorunluk vardır. Yürütmeden takdir yetkisini alırsak yürütme kötürümleşir. Fakat "Takdir Yetkisi" olağanüstü sakıncaların tehdidi altındadır. Bunların başında keyfilik gelir. O halde yürütme keyfilik içinde olmadığını topluma kanıtlamak durumundadır. Bunun şimdiye kadar bulunabilen tek çaresi yürütmenin Danıştay'da dava edilebilir olmasıdır. O halde Yürütme, muhtaç olduğu takdir yetkisini muhafaza etmek istiyorsa idari yargıyı zedelememek zorundadır. İdari Yargıya rıza göstermek, özellikle yürütmenin durdurulması kararlarına saygılı olmak, sadece yürütmenin lehinedir.

Usul Hukukunda "Yargı Birliği", eski deyimi ile "vahdeti kaza" fertler için bir güvence sayılır. Fakat bu kavram sadece Adliye Mahkemeleri'nin bulunabileceği anlamına gelmez. Bir kuruluşa "mahkeme" diyebilmek için gerekli bağımsızlık ve teminat sağlanmış olmak şartı ile, "Adliye Mahkemeleri" dışında, mahkeme kurulabilir. Zira ihtisas mahkemeleri bir ihtiyacı karşılar. Yargı birliğinin bozulması, ihtisas mahkemeleri görüntüsü altında, özel mahkemeler yaratılması ile vücut bulur. Bir ihtisas mahkemesi mevcut iken, aynı görevi yapacak ikinci bir mahkemenin kurulması esaslara aykırıdır. Bu nedenle Danıştayın görevine girecek işler arasında olması pek tabii bulunan konuların, onun yetkisi dışında bırakılmasını doğru bulmuyoruz.

Kuruluş yıldönümünü kutlarken, Türkiye Barolar Birliği, Danıştayımızın büyük hizmetine deyinmeyi bir borç saymaktadır: Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Danıştayın yaptığı en büyük hizmet idari yargı içtihadını kurabilmiş olmaktır. Yalnız yürürlükteki kanunlara bakarak idari tasarrufların doğru veya yanlışlığını kestirmeğe imkan yoktur. Köklü ve yoğun bir idari içtihat mevcut olmadığı sürece hiç bir kanunun toplumca bilinmiş, benimsenmiş olduğu ileri sürülemez. Türk İdare Hukukunun esasları belli olmuş, bütün özellikleri ortaya çıkmıştır. Danıştayın en büyük hizmeti budur. Yabancı kaynaklardan her zaman faydalanmamız mümkündür. Fakat önemli olan toplumumuza özgü bir idare hukuku doğmasıdır ki Danıştay içtihadı bir açıdan en değerli fikri bir mamelek haline gelmiş bulunuyor. Gelip geçen ve halen görevde bulunan Danıştay Hakimlerimizin ortak emekleri ürünü olan bu içtihadı bir çeşit "Milli Servet" sayıyoruz.

Danıştayımızın, İdare Hukukunda, hukuk üstünlüğünün en somut örneklerini veren içtihadının, her kuruluş yıldönümünde, daha güçlenmiş olmasını görmekten, Türk avukatları, mutluluk duymaktadırlar.

1973 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Adalet Yılının başlangıç gününde sizlere hitap etmek imkanını bana lütfeden Baromuzun değerli Başkanına ve Yönetim Kurulu Üyesi arkadaşlarıma teşekkürlerimi arzederim.

Aziz meslekdaşlarım,

Çağlar boyu toplumumuzun övündüğü Türk Adaletini, bu gün de sarsıntısız sürdürebilmek sorumluluğu içinde yeni bir Adalet Yılına giriyoruz. Bu sorumlulukta, eşit paylara sahip Hakim, Savcı Avukat olarak, görev bilincini yitirmemekte kararlıyız.

"Bir ülkede bir tek masum kişi cezalandırılmış ise o ülkede herkes suçludur" deyimi, özellikle Adalet dağıtımında görevlilere hitap eder. Bu nedenle, Adaletin gerektirdiği sorum, birbirimizi içtenlikle bezenmiş, karşılıklı denetlemeyi de haklı kılmaktadır.

Bundan doğacak ilk sonuç, tasada, kıvançda ve uyumda ortak kişilerin tam bir dayanışmaya ulaşabilecekleridir. Genel inançlarımız ne olursa olsun, hakim, savcı, avukat olarak özellikle, belli bir "asgari müşterek"de birleşecek yetenekteyiz. Bu bağlayıcı, birleştirici ölçü "Hukukun Üstünlüğü"ne inanmış olmaktır.

(*) Yeni adalet yılının açılışı sebebiyle Ankara Barosunun düzenlediği toplantıda Birlik Başkanı Av. Faruk Erem'in konuşması.

"Merhamet" Adalet değildir. "Merhametli hakim" makbul sayılmamalıdır. Fakat "İnsaflı hakim"in Adalete yaklaşabilme olanağı daha çok fazladır. "Kanun" Adalet hizmetinde sadece bir araçtır. Gerçek adalet hakim, savcı ve avukatın emek birleşimindedir.

Adalet, insan toplumunun ayrıcalığıdır. Fakat bu ayrıcalık toplumdan gelmez. Fert olarak "insan haysiyeti"ne saygı, Adaletin esaslarındandır, başta gelenlerindendir. "İnsan haysiyeti" fertlere göre değişen bir kavram sayılamaz, bu kavram insanlığa aittir. Toplumun nefret ettiği kimse için dahi bu haysiyet kabul olunur. Zira bunu reddetmek insanlığa karşı bir davranış olurdu. İnsan haysiyeti ölçülemez, paylara bölünemez.

Adalet "peşin hüküm"lerden uzak kalmalıdır, bunlar arasında en sakıncalı olanı "kollektif peşin hükümler"dir. Mahkeme hükmü, peşin hükmün tescili demek değildir. Araştırmak ve doğruyu bulmak gayreti sonunda verilen hükme "mahkeme hükmü" denir.

Adalet aynı zamanda siyasal bir meziyettir. Başka bir deyimle siyasal kuvveti, kaba kuvvetten ayıran özelliklerin başında adil olmak gelir. "Siyasal Adalet" teriminin ise birbirine zıt iki sözcükten kurulu bir terim olduğu açıktır.

"Adalet olmazsa toplum dağılır" inancı usulün devamlılığını izah eder. Sürekli olmayan, her olayda elde edileceği kesin surette bilinmeyen Adalet, yokluğuna eşittir. Adaletin bazan olmaması, toplum da hiç olmadığı kanısına döner. Her şeyin sonunda adil bir mahkemenin bulunabileceği toplumda en büyük "emanet duygusu"nu sağlar. Bu bakımdan "Adalete güven" toplumu tutan bağların başında gelir.

Yakın tarihte ve çağımızda bazı ülkelerde itibar görmüş "zorba hukuk" anlaşılır kavramlardan sayılmaz, kendinden maskeli hu-

kuka, her göründüğünde karşı koymak gerek. Bunda özenecek hiç bir şey yoktur. Adaleti ancak mükemmel bir yargılama usulü, kusursuz bir uygulama haklı gösterebilir. Hakim, savcı, avukat olarak sorumluluğumuzun ağırlığı bellidir.

Hak, haktan fazla bir şey sayılmaz. Haksızlık ise haksızlıktan çok fazla bir şeydir. Bunun sakıncalarını, ancak, yargılama görevinin ruhunu sezmiş, hakim, savcı ve avukat giderebilir.

Hukuk gerçek görevine ihanet etmemelidir. Kandırma aracı hukuk olunca, kandırılan insanın gücü kırılır. Toplum umudunu böyle yitirir. Unutmamalı: Adalette insanlığın geçtiği yolun dönüşü yoktur. Tersine çabalar ömürsüzdür.

Gerçek adaletin bulunduğu yerde halkın en kötü bir hükümete tahammül ettiği görülmüştür. Yürütme kuvvetinin işleyişinde az veya çok kusur bulunabilir. Fakat Adalet sosyal yapıyı sağlıkta tutar. Bir memlekette Adalet, kudretini ve onurunu kaybederse "sosyal bağ" kopar. "Mülkün temeli Adalettir" deyiminin gerçek anlamı budur. "Hakkı insanlar dağıtıyor" değil, "Hakkı Adalet dağıtıyor" kanısını verebilmek. Bütün mesele budur.

Yeni Adalet Yılının, Hukukun Üstünlüğü çabalarında tüm hukukçuların başarısı ile geçmesini diler, derin saygılarımı arzederim.

1974 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Yargı, geçmiş bir dönemde en ağır yermelere maruz kalmış, yasal kısıtlamalara gidilmiş, Anayasa değişiklikleri ile bugünkü duruma gelinmiştir. Yermelerin, kısıtlamaların haklı olup olmadığını, bugünkü yasal durumun bilime, demokratik ilkelere ne derece uygun sayılabileceğini, durumun ıslahı için neler yapılabileceğini arza TBB. Yönetim Kurulu kendini görevli bilmiştir. Bu konu diğer Adalet sorunlarından daha önemli ve ivedili sayılmıştır.

İlk soru şudur: Yargıya yönelen yermelerin asıl sebebi ne idi?

Anayasamız üç gücün ayrılığı ilkesini kesinlikle kabul etmiştir, yasama, yürütme ve yargının, birbiri ardına 5, 6 ve 7 inci maddelerde yer almasının anlamı budur.

Güçler ayrılığının "Devletin Bütünlüğü" ilkesini zayıflattığı daima ileri sürülmüş, iltifat görmemiştir. Bundan esinlenerek yapılan Anayasa değişikliği Bilimde köksüz bir tenkitten cesaret almış gibidir. Devletin bütünlüğü üç kuvvetin Devlet Başkanında birleşmesi ile korunmuştur. Anayasamız - bazı Anayasaların aksine - üç kuvveti ayrı ayrı belirtmek lüzumunu bu nedenle hissetmiştir (md. 5, 6, 7).

(*) Adalet yılının açılışında TBB. Yönetim Kurulu adına Başkan Av. Faruk Erem'in yaptığı konuşma.

Yargı gücünün temelinde hakların ve özgürlüklerin korunması yer alır. Bu Anayasal yetki yargıya, örtülü veya açık, fiili veya yasalar yoluyla baskıyı, hatta manevi baskıyı dahi reddeder.

İnsanlık yepyeni bir dönemin eşiğindedir. Korkunç çatışmalardan sonra tek gerçek olarak ortada kalan şudur: "Değerlerin en büyüğü Düşünce özgürlüğüdür". Bu özgürlüğü sürdürecek bir ortam ancak yargının bağımsızlığında güvence bulur.

Güçler ayrılığı nazari bir kökenden gelmiş değildir. Bütün güçlerin tek elde toplandığı mutlakiyet döneminin tepkisi güçleri ayrı tutmakta güvence gördü, güçler ayrıldı. Bütün güçleri kendinde gören "Hükümdarlık" ile ayrı güçleri temsilde birleştiren "Başkanlık" kavramı çok farklıdır.

Devlet Başkanlığı kavramı güçlerin ayrılığı fikrine dayanır. O halde yargı gücünün ana sorunlarını çözecek kuruluşun başı Devlet Başkanı olmalıdır. Bu nedenle yargı erkini temsil edecek, doğrudan doğruya Devlet Başkanının başkanlığında, ihtimam, savunma hüküm unsurlarını kapsayan Anayasal yüksek bir kuruluşa ihtiyaç vardır. Geçirilen acı tecrübeler bu anayasal ihtiyacı kanıtlamıştır.

"Güçler (Kuvvetler) ayrılığı" "Anayasamızın temeli olduğuna göre bu ayrılık iddiasının Türkiyemizde gerçeğe uygunluğu nedir? Çoğunluk - bir dönemde - daima yasama kuvveti ile yürütmeyi tek güç haline getirmiş, güçler ayrılığını sadece yargı kuvvetinin diğerlerinden ayrılığı temsil edebilmiştir. Yargıya o dönemde yönelen siyasal yermelerin, seviyesiz suçlamaların, yargının güçler ayrılığının tek temsilcisi kalmak isteğini yitirmek direncinden ileri gelmiştir.

Biçimsel tartışmalar yasama - yürütme kuvveti ayrımı üzerinde toplanmış, yargının bunlardan ayrılığı olağan kabul edilmiş, fakat siyasal gerilim dönemlerinde saygı değer görünüm altında yargıyı peşinden sürüklemek eğilimleri saptanmıştır.

TBB.nin hukukun üstünlüğü kavramını topluma kabul ettirmek çabası maksatsız değildir.

Yasama-Yürütme ayrımı uygulamada kesin bir güvence olamamaktadır. Bu her ülkede böyledir. Fakat yargının diğer güçlerle yakınlaşması, birleşmesi yapısına aykırıdır. Hiç bir ülkede böyle bir şey kendiliğinden olmamıştır. Bunu yasamanın kanunlarla yapmak yolunu seçmesine ise her ülkede emsal bulunabilir. Anayasamızın değiştirilmesi olayı maalesef Türkiyemiz'de de bizi bu emsallere kattı. Bu değişiklik kaldırılmalı, yargı gerçek görevine, Türk demokrasisi lekesiz itibarına kavuşturulmalıdır.

Yasama ile yürütme arasında Anayasal kurallara uygun olarak yetki aktarması (Kanun kuvvetinde kararnameler gibi) mümkün görülebilmiştir. Fakat yargı, ne yetki kabulü, ne yetki devrine elverişli değildir. Bu itibarla kuvvetler ayrılığını kemaliyle temsil eden tek güç yargıdır. Yargıyı idareye yaklaştırmak bilinçsiz bir çabadır.

Yargının, kanunları uygulamanın bir çeşidi olduğu, bu nedenle yürütme kapsamına girdiği, üçüncü kuvvet olarak yargıdan söz edilemiyeceği yolundaki totaliter anlayışın süreksiz de olsa, itibar kazandığı politik bir dönem yaşadık. Anayasamızın özellikle yargıya ilişkin hükümlerinde yapılan değişiklik bu mutsuz anlayışın ürünü olmuştur.

Siyasal partilerin yasama etkisi arttıkça, yürütmenin de ayrı bir güç oluşunda tereddüt başlar. Fakat bunun yargı gücüne riayeti, isterse sadece ithama etkili, sadece savunmayı kısıcı olsun, bü-

yük anayasal sakıncalar doğurur. Partilerin üç kuvvetin ayrılığını korumada dikkatli olmaları görevleridir. Üç gücün gerçekten ayrılığı, güçler arası sızmaların iltifat görmemesi, nihayet bu ayrı güçlerin Devlet Başkanlığında toplanması demokrasinin anlamı büyük simgesidir.

Fransada 1958 Anayasası Yüksek Hakimler Kurulunun teminatını Cumhurbaşkanlığına bağlamakla sağlıyordu.

Yürürlükteki İtalyan Anayasasının 104. maddesi hükmü şudur: "Yüksek Hakimler Kuruluna Cumhurbaşkanı Başkanlık eder".

Değişik şekline göre Anayasamızın (1488 sayılı K.) 143. madde hükmü şudur: "Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder". Değişiklikten evvel hüküm şu idi: "Adalet Bakanı, Yüksek Hakimler Kurulu toplantılarına katılabilir; oylamaya katılamaz". Aradaki fark büyüktür. Yüksek kurula katılmak maruzatta bulunmak içindi. Fakat Yüksek Hakimler Kuruluna Başkan olarak katılmak çok farklıdır. Yürütmenin Adalet Bakanı "tabii başkan" haline getirilirse ve bu anlayış Anayasada yer alırsa yargı gücü büyük kayıplara uğramış demektir. Üç gücün dengesi bozulursa sistem çöker. Bugünkü iktidarın bu yetkisini kullanmamış olması kendilerine saygıyı gerektirir. Fakat ilerisi için bir güvence değildir.

Gerçek adaletin bulunduğu yerde halkın en kötü bir Hükümete dahi tahammül ettiği görülmüştür. Devletin kuruluşunda, Hükümetin işleyişinde az ya da çok kusur bulunabilir. Fakat adalet sosyal yapıyı sağlıkta tutar. Bir memlekette adalet, kudretini ve haysiyetini kaybederse "sosyal bağ" kopar "mülkün temeli adalettir" deyiminin bir anlamı da budur. "İnsanları insanlar cezalandırıyor" değil, "insanları adalet cezalandırır" kanısını verebilmek. Bütün mesele budur.

Zaman zaman her ülkede adliyenin aczinden bahsedilir ve "Teşkilatlı tedhiş sistem"lerine istekliler ortaya çıkar. Bu istekler adliyeyi "zabıtaya" pek yaklaştırır. Suçsuz insanlar da korkuyorsa ortada adliye yok demektir. Arada haksız yere cezalandırılanlar da olsa suçu önlemek için adaletsizlik mübahtır, iddiası içtenlikten yoksundur.

"Ceza adaleti kimin elinde ise iktidar ondadır", sözü yargının neden öbür yasama ve yürütmeden ayrı, onlardan bağımsız bir kuvvet sayılması gereğini de açıklar. Ceza adaletini "ele geçirmek" için sarfedilen üstü kapalı ve teknikle örtülü çabalar, böylece teşhis edilmeli ve önlenmelidir.

Zamanına ve mekanına uygun idari Adalet isteği ile gerçek adaleti ortaya koymakla görevli olanlar arasında çekişmeden Adliyenin zararlı çıkarılması övünülecek bir şey değildir.

İdeolojilerle Adalet'in alakası yoktur. Kamuoyu kavramı da Adalet'e yabancıdır.

Adalet "peşin hüküm"lerden uzak kalmalıdır, bunlar arasında en sakıncalı olanı "kollektif peşin hükümler"dir. Mahkeme hükmü, peşin hükmün tescili demek değildir. Araştırmak ve doğruyu bulmak gayreti sonunda verilen hükme "mahkeme hükmü" denir. Yargıyı peşin hükümlerle bağlamak çabasına pek yakın geçmişimizde örnek bulmamalıydık. Böylesine bir çaba Adalet organlarının "yetki"lerini daraltıcı Anayasa tadilleri için bahane edildi.

Bu durumda gerçek demokratik rejimlere özgü Adaletin gerçekleşmesi koşulları üzerinde durulmak lazımdır.

Bazı ülkelerde Anayasa Mahkemeleri kendinden bekleneni vermemiş, bazı memleketlerde ise Anayasa Mahkemesi Anayasa Hukukunun gelişiminde tükenmez bir kaynak haline gelebilmiştir.

Amerikada şu söz hiç yadırganmaz: "Yüksek mahkeme demek, Anayasa demektir". Amerika'da yüksek mahkemenin tenkit edildiği olmuştur. Fakat bu mahkemenin "Halk Vicanı"nı yansıttığı daima kabul edilmiştir. Memleketimizde Anayasa Mahkemesinin kararları gittikçe daha derin anlamlar kazanmaktadır. Yüce mahkemenin en yüksek Kanunun somut örneklerle Türk toplumunca kavranıp benimsenmesi yolundaki büyük hizmeti siyasal hayatımızda, demokrasimizin gelişmesinde en isabetli bir tutum haline gelmiş, böylece kaydedilmiştir.

Devlet hukuki bir kuruluştur, topluma ne kadar uygunsa o kadar gerçektir. Zaman zaman Devlet ile Toplumun birbirlerinden uzaklaştıkları, Devletin yapaylaştığı görülmüştür. Demokrasimizin tarihinde böylesine dönemler olmuştur. Günümüzde Toplumunu yansıtan Devlet kavramının en mutlu görüldüğü bir dönemin başladığı göz çarpmaktadır. O halde yargıyı kısıtlıyan anlamsız Anayasa tadillerinin kaldırılması zorunlu hale gelmiştir.

Yargının, yürütmenin ve yasamanın yerine geçtiği yolunda itirazlar demokratik hukuk ilkelerine aykırıdır. Eğer Anayasa Mahkemesi bir kanunu veya kanun hükmünü, Danıştay bir idari tasarrufu iptal etmiş ise yüce mahkemeler yasamaya da, yürütmeye de müdahale etmişlerdir. Bunu sistemin tabii sonucu saymak lazımdır. Eğer aksini kabul edersek yüksek mahkemeler karar olanağını yitirmiş olurlar. Kaldıki bu tasarruflar, güçler arası yetki tecavüzü değildir. Eğer bir olayı bir yargı organına tevdi etmiş isek, kısıtlamalar yersizdir. İptal ile yerine konacak tasarrufu ayırmağa imkan yoktur. Anayasamız sürekli iptallere meydan verecek idari veya teşrii direnmelere elverişli değildir. Yargı organları ile yasama ve yürütme arasında çekişme olanağına inananlar Anayasaya inanmayanlardır. Yargı ne dediyse o içtenlikle yerine gerilmelidir.

İdari yargı kamu ile kişi arasındaki dengeyi hukuk ölçülerine göre sürdürebilmek ihtiyacını temsil eder. Bu dengeyi bozmak isteği yürütmeden gelirse çok tehlikelidir.

Eğer bir idari yargı düşünülmüş ve kurulmuş ise, bu istek sadece Hükümet tasarruflarının kanuna uygunluğunu teyit edecek bir organa ihtiyaçtan değil aynı zamanda Devlet gibi kudretli bir kuruluşun karşısında "fert" gibi zayıf bir varlığın haklı çıkabileceği hukuk düzenine inanılmış olmasındandır.

İdari yargının özelliği küçünsenmemelidir. Bir tasarrufun hukuka aykırılığını denetlemek yanında, "maksada aykırılık" gibi idari yargının yetkisine dahil sayılan bir iptal nedeni, niçin bir idari yargıya ihtiyaç duyulduğunu da açıklar.

Adaletin gecikmesinden şikayet edilmektedir. Fakat asıl şikayet edilen kararların yerine getirilmemesi veya buna eşit etkide geciktirilmesidir. Bu şikayetler idari yargıda yoğunlaşmaktadır.

Üç gücün ayrılığının kemaliyle uygulanması yargı organlarının kuruluşuna, seçimlerine diğer bir gücün karışmaması koşuluna bağlıdır. Eğer Anayasa değiştirilecek idiyse, değişiklik her alanda ve bu yolda olmalıydı.

Hukukun gayesi "Adaletin gerçekleştirilmesi"dir. Bunun sadece yargı organlarının çabası ile başarılması mümkün olamaz. Kuruluş yasalarının da buna göre hazırlanmış olması gereklidir.

Yargı örgütünün Kanunda kesinlikle saptanmış kendi içindeki hiyerarşisi yeterlidir, idari veya siyasi sızmalar - bunlar kanunla yapılmış olsa dahi - ilkeye aykırıdır.

Adalet örgütünün kurulması sadece kanun koyucunun isteğine bırakılmış değildir. Ana kurullara uygun olarak kurulmayan,

yetkileri kısılan kuruluşlar mahkeme sıfatından bir şeyler yitirmiş olurlar. Diğer yönden, hiç bir ülkede Hakime itimatsızlığa dayanan bir sistemle gerçek Adalet sağlanamamıştır.

"Yargısal Denetimi" kısıtlayan anlayış ilkelere aykırı düşmüştür. "Hukuk Devleti", "güçler ayrılığı" ilkeleri ihlal edilmiştir. Bu cümleden olmak üzere Anayasa'mıza reva görülen:

- Hakim ve savcıları idari yargı güvencesinden yoksun kılan değişiklikler;

- Savcıların teminatını daha da azaltan değişiklikler;

- Adalet Bakanının Yüksek Hakimler Kuruluna başkanlığını sağlayan değişiklikler;

- Danıştayın bazı kişilerin özlük işlerine bakamaz hale getirilmesi, ayrı bir Anayasal güvence olan "Yargı Birliği"ni bozmak eğilimlerini taşıyan değişiklikler;

- Bunların hepsinden daha vahim saydığımız Anayasa Mahkememizin Anayasa değişikliklerini denetim yetkisini "şekil koşulları"na inhisar ettirmeyi sağlama çabasındaki değişiklikler;

"Hukuk Devleti" anlayışına aykırı bir durum yaratmıştır. Bu bilim dışı, Türk demokrasisini yönünden saptırma, gelişmesini önleme istekleri ile sakatlanmış değişikliklerin bir an evvel kaldırılmasını umut etmekteyiz. O tarihlerde bu değişiklikler yapılırken karşı koyan tek kuruluş olmak onuru, Türkiye Barolar Birliği'ne bu umudu taşımak hakkını vermiştir.

Derin Saygılarımızla.

1976 DANIŞTAY KONUŞMASI (*)

Son dönemde gittikçe yoğunlaşan ve genişleyen bir OLAY'la karşılaştık: Yürütmenin, Yargıya karşı gösterdiği direnç.

Bu pek önemli bir olaydır. Aynı devlet kavramı içinde, iki kuvvetin çekişmesi bazı esasları tahrip etmekte ve derece derece Devlet Anayasal niteliğinden kayıplara uğramaktadır.

Konuyu, açıkca, bu şekilde, ortaya koyduktan sonra. Olayı "teşhis" etmek, varılacak "sonuç"a göre de çözümünü bulmak gereklidir :

1) Çağdaş Devlet Kavramı: Yürütmeden gelen direncin başlıca nedeni "Devlet Kavramının" çağdaş anlamına doğru yücelen gelişiminin farkedilememiş olmasıdır. Yürütmenin, Yargı kararlarından ancak uygun gördüklerini uygulayacağı yolunda bir yetki ile donatılmış olduğu zannı, bu gelişmeyi kavramamış olanların verdikleri mütalaalara dayanmakta ve İdare mevcut olmayan bir hakkın güvencesine inandırılmaktadır. Böylesine bir Hak Mülk-Devlet'de vardı. Fakat Mülk-Devlet'den, Polis-Devleti'ne, bundan sonrada "Hukuk Devleti"ne geçildi. Fakat gelişim duraklamadı. Çağımızda Devlet "Hukukun Üstünlüğüne İnanan Devlet" kavramına ulaştı.

(*) TBB Başkanı Av. Faruk Erem'in, Danıştayın 108. yılını kutlama töreninde yaptığı konuşma (10 Mayıs 1976)

a) Mülk-Devlet anlayışının kalıntısı düşüncelerle sonuca varmak istenirse bu büyük bir yanılgı olur. Yargı Denetimini Anayasal bir müessese olarak kurabilmek kolay olmamıştır. Başka çareler de denendi. Örneğin, 1975 Fransız Anyasası "Anayasa Jürisi" bile kurdu. Nihayet en etkili çare olarak "Yargı Denetimi" bulunabildi.

b) "Hukukun Üstünlüğüne İnanan DEVLET" anlayışına varılan bir dönemde, Danıştay hakkındaki kanaatlerin çok değişik olması gerekir. "Meclis Vala'ya ŞURAYI DEVLET unvanının verilmesi" ile başlayan, Cumhuriyet döneminde büyük aşamaları başaran Danıştayımızın, 1961 Anayasa dönemine ulaşması sırasında, Anayasa Hukukunun getirdiği yeniliklerin dışında kalamayacağı doğaldır. İdari Yargının yetkilerini hala "Şurayı Devlet" anlayışı ile kısıtlamak, çağdan geri kalmayı benimsemeğe eşittir. Bugün Danıştayın "İstişari görev"i bile yadırganmaktadır.

c) 1787 de Amerikan Anayasasını hazırlayanlara göre "Zulmün gerçek tanımı Yürütme ile Yargının bir elde toplanmasıdır". Bu görüşte şimdiye kadar bir isabetsizlik kaydedilmemiştir.

Adalet olmazsa toplum dağılır, sürekli olmayan, her olayda elde edileceği kesinlikle bilinmeyen Adalet, yokluğuna eşittir. Adaletin bazen olmaması, Toplumda hiç olmadığı kanısına dönüşür. Her şeyin sonunda adil bir mahkemenin bulunabileceği inancı Toplumda en büyük "Sosyal Güvence" duygusunu sağlar. "Adaletin bulunmadığı ülkede herkes suçludur".

"Adalet kimin elinde ise iktidar ondadır" sözünün, hukuk tarihinde hüküm giymiş bir düşünce olduğunu söylemek "Hukukun Üstünlüğü" çağında olağan karşılanmalıdır.

2) Yürütme-Yargılama ayrılığı: Yürütme ile Yargılamanın ayrılığından Yargıyı dinlememek yetkisini çıkarmak yanlıştır. Aynı

Devlet Kavramı içinde olmanın gereği, Yürütmenin kendini Yargıya tabi sayması ve bunu benimsemiş olmasıdır. Nedeni şudur:

Toplum, Yürütme Yetkisinin Hukuk içinde kalması Yargı Organında güvenceye bağlamıştır. Böyle bir görevle donatılmış "Yargı Organı" elbetteki İdarenin üstündedir. "Hiç bir eylem ve işlemi Yargı Denetimi dışında kalamayan" Yürütmenin, Yargı kararlarını denetleyeceği, tercihler yapabileceği, Devlet Kavramının ilkel anlayışı içinde ancak haklı görülebilirdi.

"Yürütme Görevi, Kanunlar çerçevesinde..... yerine getirilir", fakat, "Yargı Yetkisi Türk Milleti adına.... kullanılır". Anayasamızın bu deyimleri bile Yürütme'nin Yargı Denetimi içinde kalmasının zorunluğunu ortaya koymaktadır.

3) Hak Arama Özgürlüğü: "Hak Arama Özgürlüğü", Anayasal "Temel Haklar" dandır. Yargının engellenmesi, kararlarının uygulanmaması yıkıcı etkisini her şeyden evvel bu alanda gösterir. Yürütmenin, Yargı Kararlarını yerine getirip getirmemekte bir tasarruf yetkisinin bulunduğunun kabulü halinde Hak Arama Özgürlüğü anlamını yitirir. Uygulanmayan bir Yargı Kararı, öyle bir "aciz vesikası" dırki Devleti manevi iflasa sürükler, bunun sorumu pek ağırdır.

4) Yargı güvencesi: Yargının sağladığı en büyük güvence Yürütme'de görev alanları korumasıdır. Ünlü Amerikan Cumhurbaşkanı Jefferson'un bir dostuna yazdığı mektup, bütün bilimsel yapıtlarda yer alır. Jefferson bu mektubunda şunları yazmıştı: "Yasaların dürüst ve erdemli yargıçlar eliyle uygulanması, bizi, Anayasanın vermediği yetkileri kullanmak tehlikesine ve yanılgısına karşı koruyacaktır". Böylece Yargının gücü, güvencesi ve faydası ortaya konuluyordu. Büyük Devlet Adamları ancak böyle düşünürler.

"Meşruluğunu Yitirmek" artık bütün Anayasalarda baş koşul haline gelmiştir. Bu koşulu ayakta tutan, sorumluluğunu yüklenen Yargı'ya inanmak ve Yargı'nın kararından sonra "Artık yapacak bir şey kalmamıştır" diyebilmek anlayışına ulaşmak gereklidir.

5) Takdir Hakkı: "Yürütmenin Takdir Hakkı" anlayışı, "Hukuk Devleti" ve "Hukukun Üstünlüğüne inanan Devlet" dönemlerinin geride bıraktığı ölçülerle çözülemez. Yürütmenin bütün eylem ve işlemleri Yargı Denetimine bağlanınca "Takdir Hakkı" artık, "kendi içine kapalı, esrarengiz bir kavram" olmaktan çıkmıştır. Takdir Hakkı, keyfilikten, "Gerekçe" ile ayrılır. Yargı Denetimini inkar etmiyorsak, idari karar ve işlemlerin, Hukukça geçerli gerekçelere dayanması zorunluğunu da kabul etmemiz gerekir. Haklı gerekçe gösterilince, Yargı Denetiminden çekinmek için sebep de kalmaz.

6) Taraf Anlayışı: İdari Davalarda yürütme kendini taraf" gibi görmek durumunu terketmelidir. İptal Davalarında Yürütme, kararı temyiz edilen bir mahkemenin Yargıtaydaki durumu gibidir. Yargıtay, kararı veren mahkemeyi değil, sadece verilen kararı yargılar. İptal davalarında da somut bir "İdari Karar" yargılanır. Bundan Yürütmenin aleyhine kuşkular sezinlemek, yersiz ve isabetsizdir.

7) Müdahale İddiaları: Yürütme'ye "Müdahale" edildiği, Yürütmeye Yargı'nın müdahale ettiği iddiaları da yanlıştır. "İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı Yargı yolu açıktır". Bu Anayasal Kuralın anlamı şudur: Yürütmenin eylem ve işlemleri Hukuka Uygunluk varsayımından faydalanır. Böylesine bir varsayım Yürütmeye tanınmış bir ayrıcalıktır. Fakat bu ayrıcalık bir koşula bağlanmıştır. Varsayım, aksi kanıtlanıncaya kadar geçerlidir. Bu kanıt Yargının Kararıdır. O halde İdarenin eylem ve işlemleri, "İptal" edilmezlerse, yürürlükte kalabilir. Demek ki Yargı'nın Kararı, bir "müdahale" değil, Yürütmenin eylem ve işlemlerinin içinde yer

alan bir "geçerlik koşulu"dur. Müdahaleden yakınmak düzeysel bilgilerden gelir. Bu gün Yürütmenin eylem ve işlemlerine karşı Danıştay'ın "Millet Adına" bir çeşit "Veto" müessesesi olduğu yolunda izahlara dahi rastlanmaktadır.

"Yargı Yetkisinin, Yürütme Görevinin Kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamayacağı" yolunda Anayasamıza, yapay biçimde, bir hüküm eklenmiş ve bu hükümden Yargı Kararlarının tercihli uygulaması sonucuna varılmak istenmiş ise de bir Kararın sınırlayıcı niteliğini takdir yetkisinin Yürütmede olduğunu savunmaya olanak yoktur.

SONUÇ: İdare Hukukunun bir çeşit "Eşitsizlikler Hukuku" olarak göründüğü ilk dönemlerden, "Hukukun Üstünlüğüne İnanan Devlet" anlayışına geçişe kadar, insanlığın gösterdiği çaba, dönüşü olmayan bir yol çizmiştir. Türk Hukukcusunun, bu yolda, değil geriye dönmek, duraklamağa bile hakkı yoktur.

1976(**) ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI(*)

Adalet Yılının Açılış Töreninden faydalanarak yüksek huzurlarınızda Türkiye Barolar Birliğinin bazı düşüncelerini arza müsaade buyrulmasını istirham etmekteyiz.

Toplumumuzun Adaletten şikayetçi olmadığını söylemek mümkün değildir. Bu şikayetlerin bir kısmının haklılığını kabul zorundayız.

Adaletimiz, ayrıntılara girilmeksizin, en geniş çizgilerle ve kuşbakışı, beş büyük kusur içindedir:

- Yavaşlık,

- Dava ve ceza enflasyonu,

- Adalette bürokrasinin yoğunlaşması,

- Aşırı merkeziyetçilik,

- Temel kanunlarımızın toplum gelişiminin gerisinde kalması.

(*) TBB Başkanı Sayın Prof. Dr. Faruk Erem'in 1976-1977 adalet yılı açılış töreninde yaptığı konuşma (6 Eylül 1976)

(**) Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin yenilenmesi nedeniyle (1975) adli yıl açılış töreni yapılmamış.

1) Yavaşlık:

Adaletimizin istenen hızla davaları sonuçlandıramadığı, şikayetlerin başında, gelmektedir. Gecikmiş adalette az çok adaletsizlik vardır. Buna mutlaka bir çare bulunmak gerekir. Bazı hukuk davalarının bir kaç kuşağın ömrünü doldurduğu, yine de sonuç alınamadığı acı gerçeklerdendir. Ceza davalarında gecikmeler ise, kişilerin Adaleti kendi başlarına araması gibi çok ağır sonuçlar vermektedir.

Gecikme nedenlerini, Adalet hizmetinde çalışanlarda aramak doğru değildir. Herşeyden evvel memleketimizde araç ve gereç açısından Adalet hizmetine gereken önem verilmemektedir. Adliyemiz, yıllardır, ihmal görmüştür. Yükselen nüfus oranından ve başkaca nedenlerden gelen dava sayısındaki artışı adli kuruluşlarımız, sabit kalan olanakları ile, karşılıyacak durumda değildirler. Adliyemizde ağır bir kriz başlamıştır.

Adliyenin olanakları kısılırsa, başarısız kalır. Bu başarısızlığın sonucu Adaleti başka alanlarda, kendi olanaklarında arayanlar artar. Adalet olanaklarından yoksun bırakılırsa, Devletin bir tarafının da eksik sayılması gerekecektir. Özellikle doğuda, bazı bölgelerde, resmi adaletin dışında, bir başka adalet varlığını sürdürmektedir.

1975 yılı itibariyle, müstakil binası olan Adliyemiz sadece 59 dur. 355 bina Hükümet Dairesi içindedir. 157 bina kiralanmıştır. Depolarda hizmet görenler 63 dür. Bazı büyük illerimizde mahkemelerimiz ve icra daireleri birbirinden uzak küçük kiralık yerlere sığınmışlardır. Bu yüzden hizmet aksamaktadır. Aynı mahaldeki bir başka devlet dairesine veya bir kuruluşa sağlanmış pek mükümmel binalarla Adliyemize layık görülen köhne yapılar arasında, vatandaşın yapacağı bir kıyaslama, adalete saygıyı pek azalt-

maktadır. Kiralık ve dağınık binalar arasında emeğini tüketen meslekdaşlarımızın çektiği meşakkat dayanılmaz hale geldi. Bu yüzden talikler, müracaata kalmalar toplamı oldukça kabarıktır. Bir büyük milletin adaletine böylesine bir göçebelik reva görülmemeliydi.

Özellikle doğudaki mahrumiyet bölgelerinde hizmet eden adliyecilerimizin durumu ile aynı bölgede görevli diğer delet memurlarının sahip oldukları olanaklar, lojmanlar, diğer sosyal tesisler, devleti temsil edenler arasında böylece yaratılmış farklar, izahsız kalmaktadır.

2) Adalet Bürokrasisi:

Usul Kanunlarımızın bazı gereksiz, faydasız, karışık hükümleri bir çeşit "Adli Bürokrasi" yarattı. Bunlar davaların lüzumsuz yere uzamasına sebep oldular. Bu kuralların pek çoğu biçimsellikten ötede, hiç bir yarar sağlayamamaktadırlar. Usul Hukukumuzun basitleştirilmesi istenemez. Fakat sadeleştirilmesi mümkündür. Hiç bir mali yükümü gerektirmeyecek olan bu çaba, adliyenin hızını artırabilecektir.

Hukuk yargılamasını düzenleyen kanundan kopmuş bir takip hukukunu izah edebilmek imkansızdır. "Yasal varsayımlar"ın yoğunlaştığı takip hukukumuzda "esas", biçime feda edilmektedir.

"Verimlilik" Adalet hizmetinde elbetteki, sadece sayıda fakat ne olursa olsun Adalet cihazımızın verimliliği açısından gözlemler bazı gerçekleri ortaya koymaktadır.

Türk toplumunda Adalete daha fazla etkenlik gereklidir. Eğer bir ülkede vatandaş, sürüncemede kalmış hakkını aramaktansa "kaderine katlanma"yı daha isabetli bulursa o memlekette Adliye görevini yapamıyor, demektir.

Adalet bürokrasisi, adaletin kendisi değildir.

Eğer bir alanda harcanan emek ile alınan sonuç ters orantılı ise o alanda adalet, bürokrasinin aşırılığına düşmüştür. Adalet reformu, bütün boyutları ile, gecikmeden, politika dışı, fakat her halde bilimsel bir yöntemle ele alınmalıdır. Parçaları, genel bir adalet sisteminde bilinçleşmiş, yepyeni bir örgütleşme zorunluğu hissedilmektedir. "Tevsik şüpheciliği" lüzumsuz külfetlere sebep olmaktadır. Hakime, Savcıya, Avukata itimatsızlığa dayalı hiç bir adalet Sistemi kurulamaz.

Yargı çeşitlerine göre farklı usuller, tek biçimlilikte itibarını yitireceğini sanan Bürokrasinin sonucudur. En iyi adaleti sağlamakta bu usullerden elbetteki yalnız birisi en başarılıdır. O halde neden onun yansıttığı anlayışı benimsemiyoruz?

3) Dava ve ceza enflasyonu:

İdari tedbirlerle veya sosyal disiplin müeyyideleri ile sür'atle karşılanması mümkün bazı davranışların ceza kanunlarımızda kamu cezalarına bağlanmasında, ufalanmış cezaları gerektirecek davalarla adliyenin bunalmış hale getirilmesinde neden yoktur. Memleketimizde bir çeşit "dava ve ceza enflasyonu" başgöstermiştir. Bu çeşit davranışların suç olmaktan çıkarılması, idari cezalara bağlanması, kısacası, teferruattan ceza kanunlarımızın arınması ile kazanılacak emek ve zamanın asıl önemli davalara yönelmesi, diğer bir deyimle "Adalet Ekonomisi" büyük faydalar sağlayabilir.

Cumhuriyetin ellinci yılını esas tuttuğumuzda (trafik, toplu basın, icra ceza hariç) döküm şudur:

- Ağır Ceza Mahkemelerindeki dosya sayısı	53.004
- Asliye Ceza Mahkemelerindeki dosya sayısı	+ 302.729
Toplam	**355.733**
- Sulh Ceza Mahkemeleri dosya sayısı	657.059

Görüldüğü üzere adliyemizin büyük yükü Sulh Ceza dosyalarında toplanmakta ve bunların bir kısmı da Yargıtaya intikal etmektedir. Mevcut davaların 1/2 sini meydana getiren sulh ceza işlerinin büyük kısmını (sosyal disiplin müeyyidelerine bağlamak, bir çeşit sosyal disiplin kuralları veya kollektif disiplin kurulları yaratmak) suretiyle, azaltmak kolaylıkla mümkündür. Hatta böylesine bir sistem daha çok etkili ve önleyici olabilecektir.

Hukuk davalarını azaltabilmenin başka ülkelerde denenmiş, başarılı olmuş çareleri vardır. Uzlaştırıcı bir aşamadan geçmeden dava açılamaması (uzlaştırıcı ve davaları önleyici avukatlık sisteminin kurulması) pek yerinde olacaktır. Bu usulün toplumsal yararı daha büyüktür. Çünki kesin hükümle de sonuçlansa her dava, ardında bir şeyler bırakır.

4) Aşırı merkeziyetçilik:

İdari sistemimizdekinden belki de daha fazla merkeziyetçiliğe adalet işlerinde rastlanmaktadır. Bu arada Yargıtay yoluna başvurmada abartılmış bir tutum içindeyiz.

Temyize tabi işlerin azaltılmasında hiç bir sakınca doğmayacaktır. Usul Kanunlarımızın yürürlüğe girdiği ilk dönemlerde ölçünün geniş tutulması haklı idi. Fakülte mezunu, yetişmiş hakimin azlığı, henüz batıdan alınan kanunların yerleşmemiş olduğu bir dönemde yargılamada merkeziyetçiliğin bir anlamı vardı. Bugün kadrolarımızdaki hakimlerin hepsi hukuk fakültesi mezunudur. Memleketin neresinde olursa olsun kanunları uygulamakta yeteneklidirler. Bu sebeple kanun yolunu Yargıtaya kadar getirmemek, bölgenin bir üst mahkemesinde "itiraz" yolunu açmakla hız ve ekonomi sağlanmış olabilecektir, Yargıtayımızın emeğini, çabasını ve dikkatini en önemli işler üzerinde toplayabilmesi sağlanacaktır.

5) Temel Kanunlarımızın sosyal gelişimin gerisinde kalışı:

"Ekonomik kamu düzeni" kavramı mevzuatımıza henüz yansıyamamış, "Sosyal Güvenlik Hukuku" gelişememiştir. Halbuki bu iki kol, çağdaş hukuk sisteminin simgesidir.

Temel Kanunlarımızın, toplum gelişiminin çok gerisinde kaldığı açıkca görülmektedir.

Özel Hukuk Kanunlarınının kabul ettiği ilkelerin istisnaları o kadar genişlemiştirki, bugün Türkiyemizdeki geçerli hukuku "İstisnalar Hukuku" diye isimlendirebiliriz. Fakat bu suretle düzensiz, birbirinden farklı, Türk toplumunun onayından geçmiş hak anlayışına dayanmayan kurallar topluluğu "Yaşayan Hukuk"umuzu temsil etmektedir. Türk toplumunun kendisini hangi adalet anlayışının yönettiğini bilmesi gereklidir.

Hukukun yasama yoluyla yaratıldığı bir dönem Türkiye'mizde başarıya ulaştı. Atatürk Devriminin büyük hukuk önderleri (kendilerini minnet, şükran ve rahmetle anarız) bugünkü aydın hukukcu kuşağını yetiştirdiler. Onların bunca emeğine karşın, Cumhuriyetin 50. yılından sonra da, hukukun gerçek kendi kaynakları ile yaşamını sürdüremiyeceği iddiası, haksız ve insafsızdır.

İnsana ve topluma ilişkin hiç bir sorun Adaletin denetimi dışında kalamaz. Gerçek Atatürkçü bunu haklı görür. Atatürk Adaletin görevinde "Yasak Bölge"yi kabul etmişti. Çünkü bir "Devlet" kurmak azmindeydi. Adaleti sınırlamak isteğinde bulunan günümüzdeki köksüz akım, "Atatürkü tahrip özgürlüğü" iddiası içindedir.

Türk adliyesinin, Türk toplumunu tümden kavrama çabası, engellenmemelidir. Hukukun sadece bir teknik sayılmasına devam

edildiği sürece bu amaç bizden daima uzak kalacaktır. Kanunlarımızın hemen hepsi bir çeşit "hukuksal oportinizim"i yeterli sayan anlayış ile veya sadece bilimdışı, dolayısiyle hatalı sosyal tahminlerle hazırlanmıştır. Temel Kanunlarımızın toplumumuza yabancılaşması yapaylığın doruğundadır. Hukuk sadece Devletin iradesi sorunu değildir. Yasama, iç politika çekişmeleri içinde, çağdaş hukuka katkı olanağını yitirdi. Kanunlarımız geleneksel "Baskı hukuku" niteliğini aşamıyorlar. 1961 Anayasamızın dayanağı, "Özgürce güvence hukuku" anlayışına geçilemedi. Ana Kanunlarımız (Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Usul Kanunları) hukukun doğal gelişmesini önlemeğe başlamışlardır: Yaratıcı içtihad, yasal tutuculuğu yenememekte, hukuk bilginlerimiz yeni bir teoriyi ortaya atamamaktadırlar. Halbuki hukuk tarihi, biçimsel kuralların rahatlığını yenemeyen hukuk sistemlerinin nasıl yok olduklarına örneklerle doludur. Türk Hukukcusunun böyle bir sonuca rızası yoktur.

Bütün dileğimiz, 1976-1977 Adalet Yılında, toplumumuzu daha mutlu kılacak bir Adalet Düzenine bizleri ulaştıracak çarelerin aranması ve bulunmasıdır. Türk Adliyecisinde, hakiminde, savcısında, avukatında, bu yetenek, bu güç fazlası ile vardır, yeterki:

- Hukukcudan yüzeyde kalması istenmesin.

1977 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI(*)

Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu adına Yeni Adalet Yılının "Hukukun Üstünlüğü" ilkesine daha etkili uygulamalar getirmesi dileğimizi sunarken adalet hizmetinde sabırla emeklerini sürdürmekte olan değerli Yargıç ve Savcılarımıza Türk Avukatlarının en iyi dileklerini sunarız.

Adalet Yılının açılışından faydalanarak savunma mesleğinin bir şikayetini dile getirmekte, yasama ve yürütmede görev alan Avukat ve hukukçu meslektaşlarımızın dikkatini bir konuya çekmekte, gerekli yasal önlemlerin alınmasını dilemekte ısrarlı olduğumuzu açıklamak istiyoruz. Türk toplumu "gecikmeli adalet"den Türk Avukatları da "gecikmiş savunma"dan şikayetçidirler. "İthamın başladığı anda savunma da başlar" kuralının memleketimizde yürürlükte olmadığını, kanıtları ile birlikte, kamu oyunun takdirine sunmak istiyoruz. Böylece hukukumuzun savunma açısından çağdan düşmüşlükten arınması isteği, ilgi görmüş olabilecektir.

1961 Yılında Anayasamız yenilendi. Yeni Anayasa savunma hakkı açısından etkin kuralların getirilmesini öngörüyordu. Uygulama bunun tersine oldu. Anayasanın emri yerine getirilmedi, aksine geriye dönüş özlemleri savunma hakkına da el uzattı.

(*) 1977-1978 adalet yılı açılışında Türkiye Barolar Birliği Başkanı Sayın Prof. Dr. Faruk Erem'in konuşması

1924 Anayasasında da kabul edilmiş olan "Savunma hakkı", 1961 Anayasamızda "Hak arama özgürlüğü" üst-kavramı içinde ve yargı bölümünde değil, "Temel Haklar" bölümünde yeraldı. Bu tutum büyük değişiklikleri müjdeliyordu. Çünkü Yeni Anayasamızda Temel Haklar İnsanın "kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve özgürlükler" diye tanımlanıyordu. Anayasanın bu anlayışına göre savunmaya ilişkin kanun hükümlerinin yeniden düzenlenmesi gerekirken bir başka dönem geldi ve "Temel Hakların özüne dokunulabileceği" anlayışı ile Türk hukuk gelişiminin yönü -yapay önlemlerle- değiştirildi. Bundan "Savunma Hakkı" da kendini kurtaramadı, zedelendi.

Türkiyemizde "Savunma makamı" Kanun Hükümleri ile pekiştirilmiş "Gizlilik"ten şikayetçidir. Bu şikayetin haklılığını soyut deyimlerle değil somutlaştırarak açıklamakta inandırıcılığın daha fazla olabileceğini sanıyoruz:

I- AVUKATTAN EVRAK SAKLAMAK:

1. Konu: Yirminci yüzyılda ve demokrasilerde müdafiiden belge saklamak büyük bir kusurdur.

1894'te, Fransa'da yüzbaşı Dreyfus, askeri mahkemeye tevdi edilen, fakat sanık ile müdafiiden gizlenen bir "belgeye" dayanılarak mahkum edilmişti. O tarihlerde Aurore adlı gazetenin yazarı ünlü Emile Zola, Dreyfus'un mahkumiyetini haksız bulan ve Cumhurbaşkanı Félix Faure'a hitap eden bir açık mahkemenin bilgisine sunulan "gizli belge uygulamasına şöyle karşı çıktı: "Gizli belge (!). Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? Bu, bir insanın ondan gizlenen bir belgeye dayanılarak, yargılanması mahkum edilmesi, kendisinin, çocuklarının, ona yakın herkesin şerefsizliğe hüküm giymesi demektir. Baylar, içinizden hanginiz, bu şartlar altında mahkumiyete isyan etmezsiniz. Şekil, gerçeğe tercih edilme-

melidir. Vatan, sadece toprak parçası değildir, aynı zamanda, fikirleri ne olursa olsun, dost olsun, düşman olsun, bütün insanların birleştiği adalet, vatandır. Bu herkesin ısındığı ocak, güvenlik, herkes için eşit olan adalettir. Adaletin olmadığı bir vatan düşünülemez". Bu çabalar sonuç verdi. "Gizli belge" usulünün uygar devletlerce nefretle reddedilmesinde "Dreyfus davası"nın etkisi büyük olmuştur.

2. Yasalar: Memleketimizdeki durum nedir? Bu konuda oldukça vahim bir hüküm mevcuttur; Danıştay Kanununun 82. maddesine eklenen fıkra şöyledir: *Görevli daire veya kurul veya kanun sözcüleri tarafından getirilen veya idarece gönderilen gizli her türlü belge, taraf ve vekillerine incelettirilemez".* 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 54. maddesinden esinlenerek yapılan bu genelleştirme büyük sakınca doğurmaktadır.

a) Davada taraf olan kişi veya vekili kendi aleyhlerine olan bir belgeyi göremeyecektir. Memleketimizde, resmi yazışmalarda gizlilikte ne kadar ifrata gidildiği düşünülürse uygulamada bir kimsenin kendisini nasıl savunacağını kestirmek mümkün olmaz.

Bu hükmün Anayasa'ya aykırılığı bakımından şöyle düşünülebilir. Anayasamızın 31. maddesine göre *"herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir".* Kendilerine ilişkin bir konuda ilgililer, gizlilik iddiası ile dosyalarını göremezlerse dava savunma hakkını nasıl kullanccaklardır?

b) Usul Hukukunda savunma hakkının ön koşulu "İthamı öğrenmek hakkı"dır. İdari işlemi dava eden ilgili, idarenin gizlilik iddiası ile Danıştay'a gönderdiği evrakı göremezse hakkındaki ithamı nasıl karşılayacaktır?

İdarenin "gizli" damgasını bastığı her belge böyle bir ayrıcalıktan faydalanırsa, artık savunma hakkından sözetmek olanaksızdır.

c) Eklenen hükmün Anayasada yeralan duruşmaların açıklığı (aleniyet) kavramını da zedelediği görülmektedir. İdarenin gizli dediği belge duruşmada da okunamayacaktır. Halbuki bu evraka dayanmak suretiyle "hüküm" veya "vicdani kanaat" teessüs edebilecektir.

Bu davalarda Danıştay verdiği kararda "gizli belge"den ya söz etmemekte veya ne içerdiğini göstermeksizin sadece böyle bir varakanın varlığına işaretle yetinmektedir. Bu suretle ne hakkını arayan, ne de kamuoyu, davanın ne sebeple reddedildiğini anlamayacaktır.

II- DELİL AYRICALIĞI:

Ceza Usulü Kanununun 88. maddesine göre "resmi dairelerde saklı evrak vesair vesikalar münderecatının ifşası memleketin selametine zarar vereceği o dairenin en büyük amiri tarafından beyan edilirse bu evrak ve vesikaların gösterilmesi ve teslimi istenemez. Şu kadarki bu beyan kafi görülmezse o dairenin mensup olduğu vekalete müracaat edilebilir" (bkz. HUMK. 249, 336; Danıştay K.).

Bu madde hükmü üzerinde özellikle "hukukun üstünlüğü" kavramı açısından durmak gereklidir.

1. Hükmün Özelliği: Böyle bir hüküm, ceza adaletinin her türlü delile sahip kılınması kuralına bir istisna teşkil eder. Fakat eksik delil ile de hüküm verilebileceği sonucuna varıldığında bu istisna düşündürücüdür. "Memleketin selameti adaletin de üstünde-

dir" denilirse tereddütler artar. Sanık-vatandaşın bağımsız mahkemeler önünde, bütün delillerin "aleniyet" içinde tartışılarak yargılanmak hakkı açısından da konu önemlidir. "Hukukun üstünlüğü" esas ise, bundan da üstün bir kavramın bulunabileceği düşüncesinde isabet görülmeyebilir.

Buna karşın gerçekten açıklanması ağır toplumsal zarar doğurabilecek konularda (örneğin Milli Savunma sırlarında) istisna haklı gözükebilir. O halde konu, yargısal yorumun en isabetli tercihi yapacağından odaklaşmaktadır, takdir yürütmeden alınmalı, yargıya bırakılmalıdır. "Memleketin selameti" ve benzeri deyimler müphemdir, vuzuha kavuşturulmalıdır. Böylece, yargı organlarının eksik olanaklarla göreve zorlanmaları gibi bir duruma meydan verilmemiş olur.

2. Sistemler: Bu konudaki sistemler aşağıda özetlenmiştir:

- İngiltere'de yetkili Nazırın, mahkemeden böyle bir delili kim tarafından ikame edilirse edilsin telâkki (kabul) edilmemesi hakkında karar istemek yetkisi vardır. Böyle bir isteğin, mahkeme bu kanaatte olmasa dahi, daima kabul edildiği bildirilmektedir.

- Fransız Danıştayı "Devletin güvenliği"ni tehlikeye düşürebilecek evrak ile diğer evrakı tefrik eder. Şu olaydaki Fransız Danıştayının kararı önemlidir: Fransa'da yüksek memuriyetlere geçebilmek için bir idare okulundan mezun olmak, bu okula girebilmek için de bir sınavı başarmak gereklidir. İdare, sınav adaylarından bazılarının dosyalarını incelemiş ve onların sınava alınmamalarına karar vermiştir. Açılan idari davada adayın siyasal kanısı dolayisiyle sınava kabul edilmemesinin kamu görevine alınmada vatandaşlar arasındaki eşitlik kuralına aykırı olduğu ileri sürülmüş, Danıştay bu adayların dosyasını istemiş, Hükümet dosyaları vermemiştir. Danıştay, bu durum karşısında davacıların siyasi kanaatleri sebebi ile sınava alınmadıklarını iddia etmek suretiyle orta-

ya attıkları "karine"nin aksinin sabit olmaması, idari tasarrufun mesnedini idari kazanın denetlemesinin gerekli bulunması gerekçesi ile kararı iptal etmiştir.

- İtalyan Usul Kanununa göre (m. 342) memuriyeti veya mesleği gereğince yanında bulunan evrakı memur veya meslek sırrı ile bağlı olan kimse, talep halinde, adli makamlara tevdie mecburdur. Siyasi, askeri memuriyet veya meslek sırrı bahis konusu ise yazı ile ve hatta sebep göstermeksizin, evrakın verilmeyeceği beyan olunur. Eğer siyasi, askeri sır ileri sürülmüş ve adli makam bu beyanı yerinde görmemiş ise durum Adalet Nazırına bildirilir. Fakat Nazırın izni olmaksızın yalan şahadet suçundan takibat yapılmaz. Eğer memuriyet veya meslek sırrı ileri sürülmüşse ve adlî makamın, beyanının asılsızlığından şüphe etmesi için sebep varsa ve bu evrak olmaksızın takibe devam mümkün değil ise gerekli araştırma yapılır, sonunda beyanın varit olmadığı anlaşılırsa evrakın zabtına karar verilir.

3. Memleketin Selameti Kavramı: Usul Kanunumuz "memleketin selametine zarar"dan bahsetmektedir. Kanunun gerekçesi şöyledir: "Dairenin en büyük amiri tarafından beyan edildiği halde memleketin menafii âliyesi noktasından o gibi evrak ve vesaikin talebinde bulunulamıyacağı keyfiyetinin tasrihi faydalı görülerek bu madde tertip olunmuştur". Bu faydayı Hakim takdir etmelidir. Kanunun gerekçesi ve maksadı uygulamadaki abartılmış gizlilik anlayışını önlemeliydi. Kanunun herşeye rağmen (Adalete rağmen) gizliliği tuttuğu sonucu çıkarılmalıdır.

III- CEZA KOVUŞTURMALARINDA GİZLİLİK:

1. Hazırlık Soruşturması: Hazırlık soruşturmasının gizliliği iddiasının ifrata götürüldüğü, zabıta soruşturması sırasında ilgilinin avukatı ile görüşmesinin engellendiği, Birliğimize yapılan baş-

vurmalarla saptanmıştır. Bu engellemelerin yasal bir temeli yoktur. Tatbikatçı gizlilik kurallarına alıştırılmış, bunları tartışmasız kabule zorlanmıştır.

a) Esas kural şudur: "İthamın başladığı anda savunma da başlar". Bir kimsenin, ne sebeple olursa olsun hürriyetinden mahrum edilmesi, nezarete alınması, hatta sanık olarak sadece sorguya çekilmesi onun "İtham" edildiğini gösterir. Artık bu andan sonra "savunma" bütün olanaklara kavuşturulmalı, ilgili istediğinde Avukatı yanında bulunabilmelidir. Avukatın hazır olmadığı bir sorguda sanığın ikrarı geçerli sayılmamalıdır. Bu usul dayaklı sorgu (işkence) suçlamalarının da önüne geçmiş olacak, ceza kovuşturma sistemimizin "insanileştirilmesi" isteklerini geniş ölçüde karşılayabilecektir.

b) Nezarete alınan kimsenin nerede olduğunun dahi bilinmediği, öğrenilemediği, soran Avukatın cevapsız bırakıldığı bir ortamda savunma hakkının geçerliliğinden söz edilemez. Birden alınıp götürülenin akibeti hakkında yakınlarının bir avukata başvurması, Avukatın onlara aczini bildirmekle yetinmesi "savunma mesleği"ne çok şey kaybettirmektedir.

c) Anayasamız Kurucu Mecliste tartışılırken *"Türkiye'de hiç bir şey tevkif kadar suistimal edilmemiştir"* yakınması güncelliğini bugün de yitirmemiştir. Hazırlık soruşturmasında verilen tutuklama kararına Avukatın itiraz hakkı vardır. Fakat bu hakkı kullanıp kullanmamak, kullanacak ise itiraz gerekçelerini saptamak olanaksızdır. Çünkü hazırlık soruşturması, avukat için de gizlidir. Bir hakkı tanıyıp, kullanma olanağını sağlamamak tam bir çelişkidir, içtensizliktir.

2. İlk Soruşturma: İlk soruşturmada Avukatın yalnız bazı evrakı görebileceği yolundaki hükmün yanlış yorumlanması fiili bir

gizlilik yaratmıştır. Her sorgu yargıcının tutumu değişik olabilmektedir. Ancak "son soruşturma da geçerli sayılan "savunma" etkisini yitirmiş olur. Faydası azalmıştır.

IV- YÜRÜTME LEHİNE GİZLİLİK:

Yürütme, kamu hizmeti görür. Bu hizmet gizli olamaz. İdare Hukukunun gelişmesi aleniyete yönelmiş, bundaki kamu yararı - özellikle Demokrasilerde- daha gerçek, daha üstün görünmüştür.

İsveç'te aleniyet demokratik rejimin ilkesi sayılmaktadır. Bu ilke gereğince herkes kamu idaresinin elinde bulunan her belgeyi görebilir, her vatandaş kendisi hakkında kayda geçmiş her bilginin kendisine yazı ile bildirilmesini istemek hakkına sahiptir.

İsviçre'de yürütmenin kararlarına mesnet olan her belge alenidir. Bu belgeleri yalnız taraflar değil, herhangi bir vatandaş ve basın görebilir.

Yürütmenin açıklığı İdare Hukukunda yepyeni bir yöndedir. Bu akım karşısında memleketimizin, gününü doldurmuş İdare Hukuku anlayışını sürdürmesi, faydalı değildir. Yürütmede, idari karar ve işlemlerde alışıldığı için haklı sanılan gizlilik en yaygın haldedir.

Örneğin köy sınırı ile ilgili bir dava açabilmek için İçişleri Bakanlığı dosyasındaki tesbitleri, dosyayı, bir emeklinin, dul veya yetiminin hakkını arayabilmek için Emekli Sandığındaki dosyayı, Avukat inceleyememektedir. Bu haksız davanın veya dava haklı ise yanlış veya yetersiz gerekçelerle, delilsiz dava açılmasının nedeni olmaktadır. Vergi ile ilgili davalarda "Vergi Mahremeyiti" kavramının ilgili mükellefin aleyhine kullanılması büyük sakıncalar doğurmaktadır.

Bütün kuruluşların, yetkililerin avukatın görevini kolaylaştırması kuralını koyan Avukatlık Kanununun 2. maddesindeki "Amir Hüküm", çeşitli fiili sınırlamalarla işlemez hale getirilmiştir. Avukatın, idari mercideki dosyayı, işlem hakkında karar verildikten sonra, fakat dava açılmadan önce inceleme olanağı mutlaka sağlanmalıdır. Gerçeği bilmeden açılan davaların sebep olduğu toplumsal zarar, sanıldığından çok fazladır. Kamu hizmetinde gizlilik düşünülemez. İdarede "şahsi dosya" anlayışı hukuk dışıdır.

Yasalarımızdaki ve buna eklenen uygulamalardaki gizlilik halleri bu sayılanlara indirgeli değildir. Daha pek çok örnek gösterebilecek durumdayız. "Kısıtlı Savunma" Usul Hukukunu değerden düşürür. Sınırlamaya, koşula bağlandığında özünü yitiren tek kavram "savunma"dır.

V- SONUÇ:

Bir "Hukuk Devleti"nde İdarenin bir davayı kazanması veya kaybetmesi özellik taşır. Devlet haksız olduğu davayı kazanmamalıdır. Kazanırsa, bu Hukuk Devletinin kendi kendini inkarı olur. Gizli tutulan belgenin bilinmesi halinde idarenin davayı kaybetmesi gerekeceğini farzedelim. Bu belge gizli kaldığı için idare davayı kazanırsa kaybeden sadece davacı vatandaş değildir.

Türk Avukatlarında genel kanı şudur: Yasalarımızda savunma hakkını kısıtlayan hükümler kaldırılmadıkça *"Hak Arama Özgürlüğü"* ne ilişkin *"Temel Hak"* gerçekleşmeyecektir.

Saygılarımızla.

1978 ADLİ YIL AÇILIŞ KONUŞMASI (*)

Yüksek Yargı Organlarının Değerli Başkanları, Sayın Yargıçlarımız, Aziz Bakanımız ve Değerli Meslekdaşlarım.

Avukatlık Kanunu (110/6) pek açıkbir hükümle Türkiye Barolar Birliğine şu görevi vermiştir: **"Kanunların memleket ihtiyaçlarına uygun olarak gelişmesi ve yürütülmesi yolunda dileklerde, yayınlarda bulunmak, gerekirse öntasarılar hazırlamak".**

Kanunun gerekçesinde de Birliğin "Türk Hukukunun gelişimi"ne katkıda bulunmak görevine değinilmiştir. Hukukun gelişimi deyimi, "Hukuk Dinamizmi" kavramı ile eşanlamlıdır.

Böylece saptanan görevi Türkiye Barolar Birliği yerine getirmek olanağına sahip midir? Bu soru aşağıda yanıtlanmıştır.

Herşeyden evvel Kanunumuzun bu hükmü ile Hakimin, Savcının ve Avukatın ortak çabalarının somutlaştırdığı "Yargı Görevi"nin çağdaş anlamı ve önemi üzerinde durmak lazımdır:

I. YARGI GÖREVİNİN ÇAĞDAŞ NİTELİĞİ

1) Bilimsel Metod: Vaktiyle teoride kullanılan bilimsel metodların, şimdi uygulamada, daha başarılı olarak yer aldığını görmek, Türk Hukukçusu için mutluluk, ilerisi için de güvencedir.

(*) Birlik Başkanı Av. Faruk Erem'in konuşması

2) Siyasal Bilmler: Siyasal Bilimcilerle Hukukçular arasındaki yapay ve gereksiz ayrılık silinmiştir. Siyasal konulu Hukuk da bir Hukuktur. Yargısal uygulamanın dışında kalamaz. Bugün yüksek dereceli mahkemelerin uygulamada verdikleri isabetli kararlar, yön göstermekle kalmamakta, Demokrasiden ayrılma eğilimlerini de önleyebilmektedir.

Siyasal gereksinmelere göre Demokrasinin yozlaşmasını önleme direnci, her ülkede hukukçuya düşen görevdir. Demokrasimizi yitirirsek, bundan, Türk uygarlık tarihi önünde bizler, hepimiz, Türk hukukçuları sorumlu tutuluruz.

Türk adli ve idari yargısı "Devletin kusursuz sorumluluğu", "Tehlike Sorumluluğu" gibi konularda, batıdan çok ileri çözümler getirebilmiş ve topluma benimsetebilmiştir. Petrol Hukukunda "Özel Hukuk Bağıtları"nın geçerliliğini ileri süren kalmamıştır. "Dinamik Hukuk" anlayışını yansıtan daha pek çok örnek getirebiliriz. Yasa Boşluklarında, Medeni Kanununun **Birinci maddesinde yer alan "Kural Koyuculuk"** görevini Yargıtayımız, en iyi biçimde yerine getirmektedir.

3) Türk Yargısının dışa açılışı: Milletlerarası Antlaşmaları da yargı yetkisi içinde görebilen bir sistem (Helsinki Antlaşmasının uygulanması gibi) Türk Hukuku için büyük bir aşamadır.

Bugün bir "olgu" ile karşı karşıyayız. Hiç bir ülke mensup olduğu hukuk sistemine katılmış ülkeler topluluğunun benimsediği hukuksal ilkelere ters düşen Yasalarını yürütebilmek olanağına sahip değildir. "İstisnalar Hukuku" yaşamını sürdürebilmek olanağını yitirdi. O halde "Dış" ile olan "Hukuksal Ahenk" nasıl sağlanacaktır? Bunun tek başarılı ve yapay olmayan çaresi, Türk Yargısının çabalarında aranmalıdır.

4) Geleceğin hukuksal teşhisi: Türk Yargısı bu gün her kararında Yasanın ne dediğini açıklamakla kalmamakta, Yasanın nasıl olması gerektiğini de gösteren uyarılarda bulunmaktadır. Yüksek Mahkemelerimizin İlke Kararlarını bu açıdan dikkatle izlemek, geleceği öngörmek bakımından, çok değerli bir olanaktır.

Hukukta "olan"la, "olacak olan"ı birbirinden ayrı tutmak çağımızın hukukçuluğu değildir. Hukuk, geleceğini de kendi içinde oluşturan bir Bilim koludur. Bu günün uygulaması, geleceğin teşhisini savsayamaz. Bu nedenle "olan"la "olacağın" ayrılmaması, görevin yapısından gelen özelliğidir. "Hukuk Dinamizmi"nin ve aranan "Dinamik Hukukçuluk"un temeli budur.

5) Olaylara Yaklaşım: Hemen her ülkede Hukuk Fakülteleri teorik araştırmalar merkezi haline geldi. Toplumun yaşayan yönünden uzaklaştılar. Yargılamada görev alanlar ise, olaylara ve olayların sosyal özüne inmek zorunda kaldılar. Bu özelliğin, "Soyut Hukuk Kuralları" dışında "Yaratıcı İçtihad"a olanak sağlaması- belki de - zorunluk getirmesi olağandır.

"Yürütmenin hiç bir eylem ve işleminin Yargı Denetimi dışında kalamayacağı" kuralı "Hiç bir toplumsal olayın Yargının değerlendirmesi dışında kalamayacağı" isabetine dönüşmüştür. Bu gerçek, Türk Yargıcına ve Avukatına daha büyük ve soylu bir görev ve aynı zamanda pek büyük ve pek ağır bir sorumluluk yüklemektedir.

6) Doğmatik Hukuktan Uzaklaşma: Hukukun, Toplumun gerisinde, biçimselliğe, tutuculuğa indirgeli kalmamasını, her Ülkede Yargıçlar ve Avukatlar sağlamışlardır. Toplum yaşadıkça değişecektir. Bu süreci karşılayamayan düşünceler Hukukun dışında kalır.

Gelişmekte olan ülkelerde "Doğmatik Hukuk" ile toplumsal aşamaların çatışmasını sadece Yargının "İlerletici Yorumu" başarı ile çözebilir. Yüksek mahkemelerimizin bazı kararları bu gerçeğin bilincini yansıtmaktadır. Demokrasimizin yaşamında yargı en ön saftaki yerini hiç bir dönemde terketmedi.

Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki "Hukukçunun görevi"nin gelişmiş ülkelerdeki görevinden başkalığı üzerinde artık hiç bir tartışma yapılmamaktadır.

Gelişmiş ülkeler hukukçularının rahatlığına özenmenin ve buna göre davranmanın sakıncalarını veya buna ulaşamamış olmanın umut kırıcılığına düşmenin anlamsızlığını görebilmek için gelişmekte olan Ülkeler Hukukçularının yaptığı ortak toplantıların, Milletlerarası kongrelerin (Delhi, Bangkok toplantıları gibi) sadece tutanaklarına bakmak bile yeterlidir.

Gelişmekte olan ülkemizin kalkınma sorunlarının çözümünde hukukçularımıza büyük görevler ve sorumluluklar düşmektedir.

Dördüncü Beş Yıllık Plan çalışmalarının sonuçlandırılmak üzere bulunulduğu şu günlerde, uzun vadeli plan hedeflerinin tüm yurt düzeyinde dengeli, adil, güvenli bir toplumun koşullarını yaratmaya yönlendirilmesi zorunluluğuna özellikle değinmek isteriz.

II. GÖREVİ BAŞARABİLME OLANAKLARI

Avukatlık Kanununun 110. maddesinin Barolar Birliğine verdiği görevin başarılabilmesinin -bazı alanlarda- olanak dışı kalmakta olduğunu ileri sürmek durumundayız. Nedeni şudur: Anayasamız ve bazı Yasalar yapıldığı zaman Türkiye Barolar Birliği henüz kurulmamıştı. Soru şudur: Anayasa ve bazı Yasalar yapılırken Türkiye Barolar Birliği kurulmuş olsa idi, ona ne gibi olanaklar tanınmış olacaktı; Bu varsayım bizi bazı sonuçlara ve haklı isteklere götürmektedir.

Düşüncemizi bir kaç örnekle açıklamak istiyoruz: Anayasamız, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda, Anayasaya aykırılık savı ile, "İptal Davası açmak" hakkını, ismen saydığı kuruluşlara tanımıştır. Bunlar arasında Barolar Birliği yoktur. Çünkü 1961 yılında Birlik henüz kurulmamıştı. Türkiye Barolar Birliği olarak "Savunma Hakkı"nı kısıtlayan hükümleri tek tek saptamış ve açıklamış durumdayız. Fakat bunlar için İptal davası açmak yetkimiz yoktur. Bundan asıl zarar gören avukatlık mesleği değil "Adalet"tir.

Kaldı ki, en geniş anlamda Anayasaya aykırılığın bir davacısı bulunmak gerekirdi. Bu gün Anayasaya aykırı hükümlerin tümü yasalarımızdan silinmiş değildir. Çünkü onları Anayasa Mahkemesine götürecek, geniş yetkili "Davacı Organ" düşünülmemiştir. Bu organ Barolar Birliği olabilirdi.

Demokrasilerde "Kamuoyu" en önemli etkendir. Kamu oyunun yanılgısı, saptırılması sosyal felaketlere yol açabilir. Onu sağlıkta tutabilecek kuruluşların sorumlulukta pay sahibi kılınmaları gerekir. Örneğin **"Anayasanın özüne ve sözüne bağlı kalmak", "Atatürk devrimlerinin Türk Toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini öngören dünya görüşünü yerleştirmek ve geliştirmek"** ilkesini amaç saydığını bildiren TRT Kanununun, Yönetim Kurulu seçim yetkisinde Türkiye Barolar Birliğini unutmuş olması isabetli değildir. Ticaret Odalarına, Borsalar, Esnaf Birliklerine ihmal etmiş olamazdı.

Organik bağlantı kurulması gereken daha pek çok kuruluşa değinmek mümkündür. Sansür kurulları, Sosyal sigortalar Yönetim Kurulu, Adalet Komisyonları, Planlama gibi kuruluşlarda sadece fiilen değil, Yasal açıdan da Birliğin ve Baroların görevli sayılması gerekli hale gelmiştir. Bunlar yapılmamış olursa Birlik kuruluşunu tamamlamamış olacak, başta işaret ettiğimiz görevini,

tam anlamı ile, başarmış da sayılamayacaktır. Görev verilmiş, araç düşünülmemiştir.

- Bu yılın pek önemli bir olayına değinerek sözlerimi bitirmek istiyorum:

Yargıçlarımız açısından bağımsızlık, Savcılarımız açısından güvence sağlanmış olmasına karşın, Baroların "Vesayet" altında tutulması yolunda, demokrasi öncesi kalıntıların kaldırılması çabasını sürdüren Adalet Bakanlığı, Baroların "Özyönetim"ini sağlayıcı Yasa Değişikliğini Bakanlar Kuruluna sunmuş bulunmaktadır. Geçen Adalet Yılının açılışında, Sayın Yargıtay Başkanımızın söylevinde işaret ettikleri **"Baroların özyönetimi sağlanmalıdır"** buyruğunun Adalet Bakanlığınca gerçekleştirilmesi çabasını en isabetli kararlardan saymaktayız. Sonuçlandığında, bunu, Türk Avukatları şükranla karşılayacaklardır.

Saygılarımızla

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ'NİN ONUNCU KURULUŞ GÜNÜNDE BİRLİK BAŞKANI FARUK EREM'İN KONUŞMASI

A. GİRİŞ

Bugün, TBB onuncu kuruluş gününe erişmiş bulunmaktadır. Gün geçtikçe kamuoyunda etkinliği artan kuruluşumuzun Özgürlükçü Demokrasi anlayışının yitirilmemesine yönelik çabaları, güvence gücüne ulaşmıştır.

Kuruluşumuzdan bu ana "Her İlde Baro" amacı gerçekleşmeğe pek yaklaşmıştır. Ancak 6 ilde henüz müstakil baro kurulamamıştır.

Memleketimizin çeşitli bölgelerinde, görev almış olan meslekdaşlarımızın bugünkü sayısı 17.541'dir.

Birliğimiz şimdiye kadar 11 Olağan, 3 Olağanüstü Genel Kurul toplantısı yapmış, 1979 yılı hariç Birlik Yönetim Kurulu 242 toplantı ile görevini sürdürmüştür.

B. TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ'NİN KURULUŞUNDAN BU YANA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ HİZMET VE FAALİYETLERİNİN BAŞLICALARI

I. MESLEKİ KONULAR

1- Avukatların sosyal güvenliği ile ilgili "Sosyal Sigorta" sistemi kurulmuştur. Bununla beraber avukatların sosyal güvencesi tam anlamı ile sağlanamamıştır, Meslek kredisi, sağlık sigortası, emeklilik ikramiyesi, iş göremezlik, gibi konulardaki çalışmaların sonuç vermesi zorunluğu duyulmaktadır.

2- Avukatlık ücret tarifeleri hazırlanmış, Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bu konuda, Onay Makamı olan Adalet Bakanlığı'nın, öneri makamı olan TBB'nin önermediği hususları tarifeye koymasının, önerilerde değişiklik yapmasının yasaya uygun olmadığı kanısındayız. Bu sakıncanın giderilmesine çalışılmaktadır.

3- 1970-1971 Adalet Yılının başlaması nedeniyle 7 Eylül 1970 günü yapılan törendeki konuşması ile TBB Başkanının "Adli Yılın Açılışında" konuşma geleneği'nin ilk adımı atılmış ve uygulama böylece aralıksız devam edegelmiştir.

4- Birlik Genel Kurulu'nun 8, 9 Ocak 1971 tarihlerinde Adana'da yapılan IV. Olağan toplantısında "Meslek Kuralları" kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Böylece kendi meslek kurallarını kendisi koyan ve uygulama çabalarını eksiksiz yürüten tek kuruluş olan Birliğimiz bu kuralların mesleğin gelişmesi, vakarı açısından büyük faydalar sağladığı kanısındadır.

5- Avukatlık Kanunu Yönetmeliği hazırlanmış, 20.2.1973 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmelik 22.3.1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

6- Avukatlık Kanununun 49. maddesiyle belirtilmesi Birliğe bırakılan resmi kılıkla ilgili olarak hazırlanan Yönerge 30.7.1974 tarihli ve 35/1959 sayılı Genelge ile Barolara duyurulmuştur.

7- Baroların ve Barolar Birliğinin özyönetimini temin gayesiyle Milletvekillerine "Avukatlık Kanunu Değişiklik Tasarısı ve Gerekçesi" 12.7.1974 tarihli ve 1870 sayılı yazı ile gönderilmiştir. Özyönetim ilke olarak Hükümetçe kabul edilmiş, bunu sağlayıcı Hükümet teklifi TBMM'ne sunulmuştur.

8- İlke kararları yayınlanmıştır.

9- Haziran 1970 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan Birlik Bülteni'nin yayımı sürdürülmektedir. Kitap ve broşür konusunda faydalı sonuçlar alınmıştır.

10- Birlik Genel Kurulu'nun 9, 10, 11 Ocak 1975 tarihlerinde Samsun'da yaptığı VIII. Olağan toplantısında "Ölüm Yardımı Esasları" kabul edilmiş ve 1 Ocak 1976 gününden itibaren yürürlüğe konulmuştur.

11- Kamu kuruluşlarında çalışan Avukatların, görev statüleri ve mali hakları ile ilgili çalışmalara ısrarla devam olunmuş, bazı haklar sağlanabilmiş, ayrıntılı konularda ilgili makamlar nezdinde girişimlerde bulunulmuştur. Bölgelerden gelen temsilcilerle yapılan toplantıda özellikle "Devlet avukatlığı kurumu" düşüncesi ittifakla benimsenmiştir. Bu kurumun doğrudan Başbakanlığa bağlı, Yargının ve savunmanın bağımsızlığı esasına dayalı olması zorunlu sayılmaktadır.

II. KONGRELER

1- 23, 24 ve 25 Nisan 1972 tarihlerinde Ankara Hukuk Fakültesinde 1. Türk Hukuk Kongresi yapılmıştır.

2- 28, 29 ve 30 Kasım 1975 tarihlerinde yine Ankara Hukuk Fakültesinde Ekonomi ve Hukuk Kongresi aktedilmiştir.

III. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURUL TOPLANTILARI

1- 30 Nisan, 1-2 Mayıs 1976 tarihlerinde İzmir'de yapılan Olağanüstü Genel Kurul toplantısında, Avukatlık Kanununda yapılacak değişiklikler görüşülüp karara bağlanmış, hazırlanan tasarılar TBMM'ne sunulmuştur.

2- 18 ve 19 Eylül 1976 tarihlerinde Ankara'da yapılan Olağanüstü Genel Kurul toplantısında Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında Kanun teklifi tartışılmış ve aleyhinde kararlara varılmıştır.

3- 17, 18 ve 19 Haziran 1977 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Olağanüstü Genel Kurul toplantısında Türk Pozitif Hukukunda Antidemokratik hükümlerin saptanması ve kaldırılması tartışılmış ve kurulan yedi komisyonun raporları kabul edilmiştir. Bu amacı sağlayıcı tasarı Hükümete sunulmuştur.

IV. EYLEMSEL FAALİYETLER

Birlik Genel Kurulunun 6, 7 ve 8 Ocak 1977 tarihlerinde Sakarya'da yaptığı X. Olağan toplantısında alınan karar gereğince 4 Mart 1977 günü "Yargı kararlarının yerine getirilmemesini kınama günü" ilan edilmiş ve Avukatların o gün müvekkillerinin hakları ile ilgili gerekli önlemleri alarak duruşmalara girmemeleri Barolara duyurulmuştur.

V. YURT VE DÜNYA SORUNLARINA İLİŞKİN KONULAR

1- 23 Nisan 1970 tarihinde İdari Zabıta - Adli Zabıta ayırımı ile ilgili olarak bildiri yayınlanmış, hazırlanan Muhtıra ilgili yerlere gönderilmiştir.

2- 31 Ekim 1970 tarihli kararla uçak kaçırma olayları hakkında yetkili mercilere muhtıra gönderilmiş, önerilerde bulunulmuştur.

3- Yönetim Kurulu 28 Eylül 1970 günü Van Bölge Barosunda yaptığı toplantı sonunda "Doğu Sorunları" ile ilgili görüşlerini açıklamıştır.

4- Yönetim Kurulu 4.7.1970 günü Konya Barosunda yaptığı toplantı sonunda "Hukuk Reformu ve İnsan Hakları Sözleşmesinin Uygulanması" hakkında neler yapılması gerektiğini açıklamıştır.

5- Yönetim Kurulu 25/9/1971 günü Sivas Barosunda yaptığı toplantı sonunda "Dış Ülkelerde Çalışan İşçilerin Sorunları", "Göçmen İşçilerin İnsan Hakları" üzerinde durulmuş, gerekli uyarılarda bulunulmuştur.

6- Yönetim Kurulu 12/6/1972 günü Amasya Barosunda yaptığı toplantı sonunda "Amaç ve Anlamı Kalmamış Kanun ve Yönetmeliklerin Tasfiyesi" hakkında görüş ve önerilerini açıklamıştır.

7- "Ana Kanunların Hazırlanmasının Yeni Esaslara Bağlanması Hakkında Tasarı Taslağı" 28.2.1972 tarihli ve 511 sayılı yazı ile Başbakanlığa gönderilmiştir.

8- Anayasa Değişikliği Tasarısı hakkında hazırlanan Birlik görüşü 3.6.1971 tarihli ve 1643 sayılı yazı ile Anayasa Değişiklik Önerisi hakkında hazırlanan Birlik Görüşü 27.1.1973 tarihli ve 20/5 sayılı yazı ile ilgili yerlere bildirilmiştir.

9- Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanun Tasarısı hakkında hazırlanan görüş 2.7.1973 tarihli ve 2641 sayılı yazılarla Cumhurbaşkanına ve Adalet Bakanına sunulmuştur.

10- Cumhuriyetten önceki Kanun, Nizamname ve Tezkereleri yürürlükten kaldırmak üzere hazırlanan tasarı taslağı 6.11.1973 tarihli ve 4008 sayılı yazı ile Başbakanlığa gönderilmiştir.

11- Resmi belgelerin Türk harflerine çevrilmesi hakkında hazırlanan tasarı taslağı 6.11.1973 tarihli ve 4009 sayılı yazı ile Başbakanlığa sunulmuştur.

12- Cumhuriyetin 50. Kuruluş Yıldönümü nedeni ile Avukatların armağanı olarak yaptırılmasına karar verilen Mahmut Esat Bozkurt büstü 11 Ocak 1974 günü Ankara Hukuk Fakültesinde yapılan bir törenle açılmıştır.

13- Ölüm cezası hakkında Birlik görüş ve teklifi 16.5.1974 tarihli ve 1564 sayılı yazı ile Adalet Bakanlığına bildirilmiştir.

14- 25, 27 Mayıs 1974 tarihlerinde Trabzon'da "Türkiye'de Kan Davası ve Önlenmesi Çareleri" konulu tartışmalı toplantı yapılmıştır.

15- Suçtan Zarar Görenlerin Devletçe Korunması hakkında hazırlanan Tasarı Taslağı 10.7.1974 tarihli ve 1830 sayılı yazı ile Başbakanlığa gönderilmiştir.

16- Kıbrıs Barış Harekatı ile ilgili olarak hazırlanan bildiri 20.7.1974 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır.

Ayrıca Kıbrıs konusundaki Birlik görüşü 25.9.1974 tarihli ve 1974/28-1 sayılı yazı ile Dünya Barolarına bildirilmiştir. Kıbrıs'ta yapılan toplantıda iki bölgeli federasyonun hukuksal temelleri açıklanmıştır.

17- Yönetim Kurulunun 1.6.1975 tarihli bildirinden sonra Kuruluşun görüşleri "İdari Yargı Kararlarının, Özellikle Yürütmenin

Durdurulması Kararları'nın Uygulanmaması Konusunda IBB Yönetim Kurulunun Görüşleri" başlığı altında bir broşürde toplanmış ve yayınlanan broşür ilgili yerlere gönderilmiştir.

18- Parlamento üyeliği ile bağdaşmayan görev ve işler hakkında da 13.10.1975 tarihli ve 1578 sayılı yazı ile Millet Meclisi Başkanlığına verilen mütalaadan sonra, hazırlanan tasarı taslağı da 7.6.1976 tarihli ve 996 sayılı yazı ile sunulmuştur.

19- Temel Kanunların 50. yılı münasebetiyle hazırlanan bildiri 17.4.1976 tarihli ve 1976/36-2 sayılı yazı ile ilgili yerlere gönderilmiş ve ayrıca tasarı taslağı hazırlanmıştır.

20- Sıkıyönetim hakkında hazırlanan rapor, 2.10.1976 tarihli ve 630/13-A sayılı yazı ile ilgili yerlere gönderilmiştir.

21- 10 Temmuz "Dünya Hukuk Günü" nedeniyle, aynı günde 1978 yılında "Barış ve Silahsızlanma" konulu bir Sempozyum düzenlenmiş, alınan sonuçlar, ileri sürülen düşünceler bir broşür halinde kamuoyuna ve ilgili mercilere duyurulmuştur.

DANIŞTAY GÜNÜNDE TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI'NIN KONUŞMASI (*)

"Hukuk Devleti"ni, "Hukukun üstünlüğü" ilkesine en uygun biçimde gerçekleştirmenin, sürekli, her dönemde yansız çabasını kararlarında yansıtan Danıştayımızın kuruluş yıldönümünü kutlarken yüce yargıçlarımıza Türk avukatları adına en içten saygılarımızı sunarız.

Yüksek huzurlarınızda, özellikle idari yargıyı, diğerlerinden daha fazla ilgilendiren bir konuya ilişkin, Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulunun görüş ve girişimlerini takdirlerinize ve ilginize sunmak istiyorum:

Türkiye Barolar Birliğinin bu konudaki girişimleri somuta yaklaşmış gibidir. Bu girişimler sonucu olarak DBYKP Adalet hizmetleri bölümünde şu ilkeye yer verilmiştir:

"(20) uyuşmazlıkları mahkeme önüne gelmeden çözümleyecek yetkilerle de donatılacak bir Devlet Avukatlığı Kurumu oluşturulacak, kurum etkinliğini ve sağlıklı çalışmasını öngören yöntem ve koşullara kavuşturulacaktır".

(*) 1979 Yılı Konuşması Ankara Barosu Dergisi Yıl. 1979-3

Her yıl artarak çoğalan idari davaların çözüme bağlanabilmesi insan üstü emeği gerektirecek hale yaklaştı.

Devlet Planlama Dairesince "kurumun Başbakanlığa bağlı olarak kurulması görüşü benimsenmiş bulunmaktadır." (Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 22.3.1979 gün 1378 sayılı yazısı) Gerekli önlemlerin 1980 yılında alınacağını ümit etmekteyiz.

Devletin davacı veya davalı oluşu, kişilerinkine benzemiyen, kendine özgü bir "olay"dır. Devletin bu sıfatla yargı önüne gelmesi bir başka önem taşır.

Hukuk Devleti olmanın sorumluluğu, ancak bu tür davalarda somutlaşır. Devlet haksız olduğu davayı kazanmamalıdır, Devlet haksız olduğu davaya sebeb de olmamalıdır. Sorumluluk dağıtılırsa sorum kuşkusunun neden olduğu davalar da artar, Yargı kararlarının yerine getirilmesinde yürütme fiili ayrıcalıklara düşmemelidir.

Açılmaması veya meydan verilmemesi gereken bir davayı "hazine çıkarı" anlayışı ile yürütme zorunda bırakılan avukat kendisinden ve mesleğinden çok şey kaybetmektedir.

Türkiye Barolar Birliğinin saptadığı kuruluş biçimi Devlet Avukatlığının bir tek kurum halinde birleştirilmesi, Devlete ilişkin davaların yürütülmesinde aynı hukuksal ölçüler içinde kalınmasıdır.

Bu tür kurumlaşma Devletin sağlamakla yükümlü bulunduğu Kamu Düzeni ve Kamu yararı yönünden Cumhuriyet Başsavcılığı ile Danıştay Başkanunsözcülüğü örgütlerinin benzerini kurmak zorunluğundan da doğmaktadır.

Avukatlar memur statüsünde ayrı bir sınıf oluşturmuşlarsa da, bu farklılık onları üslendikleri mesleki hizmetlerin niteliğine uygun bir düzeyde sağlanamamıştır. Hem kurumlaşmada, hem de mali ve mesleki hak ve yükümlülüklerin saptanmasında "Devlet Avukatlığı" kavramının gereği örgütsel yasalarla bir an evvel düzenlenmelidir.

Bir çekişme yargısal nitelik alınca yürütme aradan çekilmelidir. Bundan ötesi Devlet Avukatlığının görevidir. Uzlaşma, dahil bütün işlemlere bu örgüt karar verecektir. Devlet başavukatı doğrudan Başbakana bağlı, yalnız ona karşı sorumlu tutulacaktır.

Değişen siyasal koşullara göre dava açılması veya açılmaması, diğer bir deyimle davaya karar vermenin salt yürütme yetkisinde sayılması "Hukuk Devleti" anlayışına aykırı düşmektedir. Bu tür müdahalelere her dönemdeki örnekler az değildir. Bu durumdan uzaklaşmanın en etkin önlemi şudur: Yürütmenin taraf olduğu davalarda bütün yetkileri "Devlet Avukatlığı Kurumu"na bırakmak.

"Görevi sürdürmekte bağımsızlık" Avukatlığın baş özelliğidir. Bu nedenle dağınız, yürütme birimlerinin emrinde, müdahalesinde, farklı statüler içinde çalışan meslektaşlarımız şikayetçidirler.

Devlet Avukatlığı yasası, hakimler kanununu örnek tutarak görev, yer, özlük işler güvencesi getirmelidir. Yürütme biriminde idari amirin tezyikesine bağlı avukatlık savunma mesleğinin özü ile bağdaşamaz.

Devlet Avukatlığı hemen her ülkede ayrı bir yasal statüye bağlanmıştır. Bu nedenle Türkiye Barolar Birliğinin böyle bir kuruluşun gerçekleşmesini sağlamak çabası örneksiz sayılmamalıdır. Bu konuda en uygun örneğin "İtalyan Devlet Avukatlığı Kurumu" olduğunu sanmaktayız.

İtalyan sisteminde Devlet Avukatlığı Merkezde Devlet Başavukatlığına bağlı, özerk örgütleşme biçimindedir. Atama, disiplin ve diğer özlük işler bu örgütün içişleri sayılır.

İtalyan sistemin göre "Devlet Avukatlığı" (Avvocatura dello stato) özerk bir kuruluştur. Genel veya idari yargıda ve diğer yargı mercilerinde, hatta milletlerarası yargı da Devletin davacı veya davalı olduğu her iş ve Devletin hukuk danışmanlığı bu kuruluşun görevine girer (Scaranetti. Avvocaturo dello stato, Nuoro dig. it. II, 1937, 69).

Bütün Devlet davalarının bir elde toplanması Devletin Hukuksal tutumunda tek biçimlilik sağlamakta, "Hukuka bağlı Devlet" görünümünü daha fazla somutlaştırmaktadır (Belli, G. Avvocatura dello stato, Enciclapedia del Diritto, IV, 670).

Devlet avukatlarına yer ve görev güvencesi tanınmıştır (calamandrei, Gli avvocati dello stato el'inanmovibilita, Foro it. 1943, III, 33).

İtalyan sistemine göre görevinden ötürü hukuk veya ceza davasında davalı veya sanık olan memurların savunmasıda devlet avukatlığı örgütüne bırakılmıştır. Fakat bu olanak serbest avukata başvurulmasına engel değildir.

Anayasa Mahkemesinde, iptali istenen bir yasanın Anayasaya aykırılığının bulunmadığını savunmak yetkisi de Devlet Avukatlığının görevinde sayılmıştır.

Yüksek huzurlarınızda Türkiye Barolar Birliğinin memleketimizde de "Devlet Avukatlığı Kurumu"na ilişkin düşüncelerini - özetle de olsa- arzederken yakın ilgilerinizin esirgenmiyeceği inancı ile saygılarımızı sunarız.

YAYIN
LİSTESİ İLE
FARUK EREM

PROF. DR. FARUK EREM'İN YAYIN LİSTESİ (*)

Av. Dr. Ejder YILMAZ - Av. Tacar ÇAĞLAR

- **Acıma Duygusu** (Balıkesir Barosu Dergisi 1993/48 s. 9-11).
- **Açığa İmzanın Kötüye Kullanılması** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1956 XIII/1-2, s. 19-30).
- **Açığa İmzanın Kötüye Kullanılması** (Yargıtay Dergisi 1983/4 s. 496-509).
- **Adalet Önünde Eşitlik** (Yargıtay Dergisi 1981/4 s. 485-490).
- **Adalet Reformu** (Ankara 1971, 7 s.).

(*) • Faruk Erem'in tüm yayınları alfabetik sıraya göre dizilmiştir.

• Elinizdeki Armağanda yer alan konuşma metinlerine, yayın listesinde ayrıca yer verilmemiştir.

• Bütün uğraşılarımıza karşın; ulaşılamayan ya da farklı kaynaklarda birden çok yayınlanan, ancak bu yayın listesinde yer almayan hocamıza ait yazılar bulunabilir.

• Birden ziyade baskısı yapılan eserlere, yayın listesinde bir kez yer verilmiştir.

- **Adam Öldürme** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1953 X/1-4 s. 33-91).
- **Adam Öldürme "Karar İncelemesi"** (Jurisdictio. 1956 I/1, s. 10-11).
- **Adam Öldürme ve Müessir Fiil** (Ankara 92+III s.)
- **Adam Öldürme Cürümleri** (Ankara 1982, 164 s.).
- **Adalet Psikolojisi Açısından Trafik Kazaları ve Önleme Çareleri** (Trafik Sigortası. V. Tic. ve Ban. Huk. Haftası. 25-28 Nisan 1973. 1975, s. 91-97).
- **Adalet Psikolojisi**
- **Adalet Psikolojisi Bakımından Heyecanlar ve İhtiraslar** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1945 II/4 s. 50-79).
- **Adli Görevi İkmal "Karar İncelemesi"** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1, s. 65).
- **Adli Yardım** (İ. Öktem'e Armağan. 1970, s. 107-124).
- **Adliye Aleyhinde Cürümler** (Ankara 1955 91+V s)
- **Adliye ve Basın Haberleri** (Ankara Barosu Dergisi 1967/ 2, s. 1005-1006).
- **Adliye ve Basın Haberleri** (Yargıtay Dergisi 1978/3 s. 241-243).
- **Af Konusu** (Bilim ve Sanat Dergisi 1985/57 s. 11).
- **Ağır Tahrik Hafif Tahrik "Karar İncelemesi"** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1, s. 43).

- **Akıl Malüliyeti** (Adalet Dergisi 1945/12, s. 1263-1287).
- **Aleyhe Bozma Yasağı** (Ankara Barosu Dergisi 1967/4, s. 615-619).
- **6123 Sayılı Kanunla Değişen Türk Ceza Kanununun İnfaza Müteallik Hükümlerinin Tatbik Sureti Hakkında Adalet Vekaletinin 16.7.1953 Tarih ve 77/18 Sayılı Tamimi Münasebetiyle** (H. Demirel ile beraber) (Ankara Barosu Dergisi 1953/4, s. 293-295).
- **Ammenin İtimadı Aleyhine Cürümler** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1961 XVIII/1-4 s. 101-123).
- **Ammenin Selameti Aleyhine Cürümler** (Ankara 1960 93 s.).
- **Anayasa Mahkemesinin "Yüce Divan" Olarak İncelemesi** (Ankara 1963 22 s.).
- **Anayasa ve Savunma Hakkı** (Ankara Barosu Dergisi 1963/2, s. 183-184).
- **Anayasadaki Değişikliklerin Geçersizliği** (Günümüzde Yargı 1976/8 s. 3-5).
- **Avukat Bürolarında Arama** Ankara 1971.
- **Avukat Bürolarında Arama** (Günümüzde Yargı 1977/11 s. 2-3).
- **Avukat Croissant Olayı ve Verilen Hüküm** (Ankara Barosu Dergisi 1979/2 s. 6-10).
- **Avukat Kendi Davasında Cübbe Giyebilir Mi?** (Ankara Barosu Dergisi 1971/4, s. 510).

- **Avukatlar Hakkında Özel Soruşturma ve Kovuşturma** (Atila Sav ile beraber) (Ankara Barosu Dergisi 1970/2 s. 267-269).

- **Avukatlar Hakkında Soruşturma İzni** (Ankara Barosu Dergisi 1977/2 s. 264-265).

- **Avukatlar Müvekkilleri Adına İnsan Hakları Komisyonuna Müracaat Edebilirler Mi?** (Ankara Barosu Dergisi 1956/1 s. 1-3).

- **Avukatlık Mesleğinin Geleceği** (İzmir Barosu Dergisi 1989/1 s. 66-68; Balıkesir Barosu Dergisi 1986/25 s. 30-31).

- **Avukatlık Sırrı** (Ankara Barosu Dergisi 1969/5 s. 838-841).

- **Avukatlık Sigortası ve Teminat** Ankara 1973 4 s.

- **Avukatlık Vazifesinin Suistimali** (Ankara Barosu Dergisi 1955/5 s. 317-312).

- **Avukatlık ve Duruşma İnzibatı** Ankara 1969, 6 s.

- **Avukatlıkta Meslek Sırrı** Ankara 1972, 14 s.

- **Avukatlıkta Reklam Yasağı** (Ankara Barosu Dergisi 1971/6 s. 854-856).

- **Avukatın Evrakı Hapis Hakkı** (İstanbul Barosu Dergisi 1970/3-4, s. 179-181).

- **Avukatın Duruşmayı Terketmesi** (Bursa Barosu Dergisi 1977/3 s. 11-15, 1979/8 s. 1-2).

- **Avukatın İşi Reddetme Hakkı** (Ankara Barosu Dergisi 1969/4 s. 631).

- **Avukatın İşten Yasaklanması** (Ankara Barosu Dergisi 1978/5 s. 767-770; İstanbul Barosu Dergisi, 1978/10-12 s. 657-662).

- **Avukatın Samimiyeti** (Ankara Barosu Dergisi 1954/6 s. 500-502).

- **Avukattan Evrak Saklamak** (Ankara Barosu Dergisi 1976/3 s. 363-364).

- **Az Gelişmiş Ülkelerde Avukatın Görevi** Ankara 1970, 5 s.

- **Banka Hukuku Bilgisi** Akın Altıok ile Birlikte, Ankara.

- **Bankalar Hukukumuza Genel Bir Bakış** (Banka 1968 V/8, s. 13-18).

- **Bankalar Kanunu Şerhi** (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1961 I/1, s. 133-134).

- **Bankalar Kanunu Şerhi** (Akın Altıok ve Haluk Tandoğan ile beraber, Ankara).

- **Bankalar Kanunu ve 3005 Sayılı Kanun** (Akın Altıok'la beraber, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1965 III/2, s. 291-292).

- **Bankalar Kanununun 31. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Meselesi** (Akın Altıok'la beraber, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1965 III/3, s. 521-522).

- **Bankaların Paylaşılması** (Günümüzde Yargı 1977/18 s. 3-4).

- **Baroların Bağımsızlığı** (İstanbul Barosu Dergisi 1969/9-10, s. 417-421).

- **Baroların Bağımsızlığı** Ankara 1970 13 s.
- **Barolar Birliği ve Siyaset** (Ankara Barosu Dergisi 1972/3, s. 430-431).
- **Baro Organlarının Feshi** Ankara 1972, 3 s.
- **Baroların Özerkliği** Ankara 1969, 8 s.
- **Basın Suçları** (Siyaset İlimleri Mecmuası 1952 XXII/254 s. 47-49).
- **Başmüddeiumuminin Daire Kararlarına Heyeti Umimiyede İtirazı. Fakrü hal İlmühaberi Karar İncelemesi** (Juristictio. 1957 I/4 s. 321-323).
- **Belçika Cezaevlerinde Mükerrirlerin Islahı** (Adliye Ceridesi 1940/4 s. 47-59).
- **Bettiol, Prof. Dr. Giuseppe (çeviri) :** Ceza Hukukunun İnsanileştirilmesi (Adalet Dergisi 1949/7 s. 936-944).
- **Bettiol, Prof. Dr. Giuseppe (çeviri) :** Klasizm ile Pozitivizm Arasındaki Tezadın Bugünkü Durumu (Adalet Dergisi 1949/7 s. 945-954).
- **Bettiol, Prof. Dr. Giuseppe (çeviri) :** Suç ve Cezanın Sukutu Meselesi (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1955 XII/1-2 s. 1-15).
- **Bilinç Altı (Gayrı Şuur) ve Suçluluk** (Yargıtay Dergisi 1988/1-2 s. 65-90).
- **Bina Yakılması** (Bursa Barosu Dergisi 1991/39 s. 10-13).
- **Bir Ceza Avukatının Anıları** Ankara 1975, 40 s.

- **Bir Kimsenin Kendi Malını Tahrip Etmesi** (Ankara Barosu Dergisi 1956/4 s. 247-250).

- **Birden Fazla Kişinin Öldürülmesi** (İstanbul Barosu Dergisi 1979/1-3 s. 67-73).

- **Birden Ziyade Sanığın Müdafiliği** (Ankara Barosu Dergisi 1968/3 s. 413-415).

- **Birden Fazla Sanığın Müdafiliği** (Adalet Dergisi 1977/4 s. 610-613).

- **Bozmanın Sirayeti** (Ankara Barosu Dergisi 1963/1 s. 5-8).

- **Ceza Adaleti** (Günümüzde Yargı 1976/1 s. 5-6).

- **Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması** (Adalet Dergisi 1968/6 s. 334-349).

- **Ceza Adaletine Toplum Katkısı** (Oğuzoğlu'na Armağan 1972, s. 587-596; I. Ticaret Hukuku Kongresinde Sunulan Tebliğ 1972, Tebliğ No. 22, 17 s.).

- **Ceza Davasında Mazaret Sebeplerinin Şüpheli Kalması** (Ankara Barosu Dergisi 1963/6, s. 689-690).

- **Ceza Davası Yönünden "Tabii Hakim" Kavramı** Ankara 1963, 14 s.

- **Ceza Evlerinde İnsan Hakları** (Günümüzde Yargı 1978/21-22 s. 2).

- **Cezaevlerinde Cezanın Ferdileştirilmesi** (Adliye Ceridesi 1940/39, s. 772-781).

- **Ceza Hukuku. Hususi Hükümler** (1. Cilt Ankara).

- **Ceza Hukuku. Hususi Hükümler** (2. Cilt Ankara).
- **Ceza Hukuku Bakımından Vicdan ve Din Hürriyeti** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1951 VIII/3-4 s. 60-84).
- **Ceza Hukuku Tekniği Açısından "İrtica"** (İstanbul Barosu Mecmuası 1971/5-6 s. 395-403).
- **Ceza Hukuku Yönünden Anayasaya Aykırılık İddiası** (Adalet Dergisi 1962/5-6 s. 459-471).
- **Ceza Hukukunda Hakkın Kullanılması** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1989-1990/1-4 s. 5-17).
- **Ceza Hukukunda İrade, Şuur ve Gayri Şuur** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1950 VII/3-4 s. 63-85).
- **Ceza Hukukunda Meslek Sırrı** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1943 I/1 s. 35-72).
- **Ceza Hukukunda Türk Bayrağı** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1988/1-4 s. 115-120).
- **Ceza Hukukunda Ümanist Doktrin** Ankara 1980, 102 s.
- **Ceza İnfazının İlmi Esasları** (Adliye Ceridesi 1941/10 s. 803-810).
- **Ceza Kanununda Boşluk** (Yargıtay Dergisi 1985/1-2 s. 47-49).
- **Ceza Takibi İzni** (Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi 1974/1 s. 6).
- **Ceza Usul Hukuku** (Ankara).

- **Ceza Usulü Kanununun Zaman Bakımından Uygulanmasında Yeni Görüşler** (Ankara Barosu Dergisi 1964, Sa. 1, s. 5-7).

- **Ceza Usulünde Kesin Hüküm** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1963 XX/1-4 s. 37-52).

- **Ceza Usulü Hukukunun Umumi Nazariyesi** Ankara 1962 44 s.

- **Ceza Usulünün Temeli** (Yargıtay Dergisi 1984/4 s. 395-399).

- **Ceza Yargılamasının Tenkidi** (Kırıkkale Barosu Dergisi 1992/7 s. 13-15).

- **Ceza Yargılaması Hukuku, Diyalektik Açıdan** Ankara 1986, 727 s.

- **Ceza Yargılamasında Yakınmanın Kökenleri** (İstanbul Barosu Dergisi 1989/1-3 s. 5-13).

- **Cezaların Tecili Kararı ve Bunun Neticeleri** (Adalet Dergisi 1948/8 s. 885-902).

- **Cezalandırılabilme Objektif Şartı (Şartlı Suçlar)** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1970 XXVII/3-4 s. 9-14).

- **Cezayı Azaltıcı Takdiri Sebepler** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1946 III/2-4 s. 357-364).

- **Cumhurbaşkanına Hakaret** (Türkiye Barolar Birliği Dergisi 1991/1 s. 13-22).

- **Cürüm İşlemek İçin Cemiyet Kurmak** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1955, XII/3-4 s. 50-58).

- **Çalışma hürriyeti Aleyhine Cürümler** (Adalet Dergisi 1952/11 s. 1295-1303).

- **Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek** (Yargıtay Dergisi 1986/4 s. 410-428).

- **Çocuk Düşürme** (Arsebük'e Armağan, 1958, s. 307-338).

- **Çocuk Düşürmeye Teşebbüs - İcra Hareketleri - İhzari Hareketler. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1957 I/7 s. 607-608).

- **Çocuk Terkinde Ana ile Baba Arasındaki Fark** (Ankara Barosu Dergisi 1968/2 s. 203-204).

- **Çocuk Terkinde Ana ile Baba Arasında Fark** (Bursa Barosu Dergisi 1982/16 s. 8-32).

- **Çocuk Yapmayı Önleyici İlaçların Satışı Suç Mudur?** (Ankara Barosu Dergisi 1957/2-3 s. 60-64).

- **Dernek Kapatmak** (Günümüzde Yargı 1978/29 s. 4).

- **Devlet Güvenlik Mahkemelerinde Hakim Tayini ve Tasfiyesi** (Günümüzde Yargı 1976/4 s. 3-4).

- **Devlet İdaresi ve Amme Nizamı Aleyhine Cürümler** Ankara 1959, 167 s.

- **Din Görevlileri-Memurin Muhakematı Kanunu-Memur Kavramı. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni, 1969/2 s. 7-8).

- **Diyalektik Açıdan Ceza Yargılaması** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1977/1-4 s. 1-8).

- **Dolandırıcılık** Ankara 1956, 54+II s.
- **Dolandırıcılık - Karşılıksız Çek. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1957 I, Sa. 5, s. 425-426).
- **Duruşmasız Yargılama** (Balıkesir Barosu Dergisi 1981/4 s. 8-9).
- **Ehliyetsizlerden Faydalanma Suçu** (Yargıtay Dergisi 1987/1-2 s. 51-59).
- **Ekonomik Düşünce Özgürlüğü** (Halkevleri Dergisi 1976/105 s. 18-23).
- **Ekonomik Kamu Düzeni** (Bursa Barosu Dergisi 1993/45 s. 20-21).
- **Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzeni Açısından Sosyal Güvenlik** (Ekonomi-Hukuk Kongresinde Sunulan Tebliğler, 1975. Tebliğ No. 21, 20 s.).
- **Ekonomik Kamu Düzeni** (Sayıştay Denetçileri Meslek Dergisi Mali Hukuk 1976/37 s. 3-13).
- **Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzeni Açısından Sosyal Güvenlik** [Türkiye Barolar Birliği Ekonomik-Hukuk Kongresi (Ankara 28-31.11.1975) 1975 s. 1-20].
- **Ekonomik Düşünce Özgürlüğü** (Ekonomi-Hukuk Kongresinde Sunulan Tebliğler, 1975. Tebliğ No. 20, 14 s.).
- **50. Yıl ve Mahmut Esat Bozkurt** Ankara 1973, 13 s.
- **Eski Hale Getirme-İtiraz. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 27-28).

- **Eski Yunan'da ve Roma'da Avukatlık** (Ankara Barosu Dergisi 1976/5 s. 849-854).

- **Etkili Pişmanlık** (İzmir Barosu Dergisi 1990/2 s. 15-19; Ankara Barosu Dergisi 1990/1, 85-89; Bursa Barosu Dergisi 1990/38 s. 8-11).

- **Faili Bilinmeyen Adam Öldürme** (Yargıtay Dergisi 1984/3 s. 208-217).

- **Fakültenin 25. Yıldönümü Münasebetiyle Dekan Prof. Dr. Faruk Erem'in Merasimi Açış Konuşması** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1950 VII/3-4 s. 7-9).

- **Fikir Suçları Üzerine** (Dost 1969, XXII/54 s. 4-7).

- **Firar Cürmü** (Adalet Dergisi 1955/9 s. 843-854).

- **Fücur İlişkisi** (Yargıtay Dergisi 1986/3 s. 227-234).

- **Gecikmeli İtham ve Müdafiin Hakları** (Ankara Barosu Dergisi 1970/1 s. 23-24).

- **Genel Takdir Hakkı - İbreti Müessire - Cezaların Şahsiliği. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1957 I/6 s. 517-518).

- **Gerekçeli Türk Ceza Kanunu. Tadiller-Tadil Gerekçeleri-Yargıtay Kararları-Tamimler ve Meriyet Kanunu.** Ankara 1945, 385 s.

- **Gerekçeli Türk Ceza Kanunu ve Meriyet Kanunu** İstanbul 1948 XIV + 623 s.

- **Göçmen İşçilerin İnsan Hakları** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1978/1-4 s. 1-8).

- **Grispigni (çeviri) :** Suçlu Antropolojisinin İnkişaf Safhaları (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1954 XI/1-2 s. 82-96).

- **Hakaret-İsbat Hakkı. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 33-35).

- **Hakaret ve Sövme** Ankara 1958, 98 s.

- **Haksız Tahrik** (Adalet dergisi 1946/7 s. 637-654).

- **Haksız Tevkif Edilenlere Tazminat. İktibas** (Ankara Barosu Dergisi 1955/2 s. 726-729).

- **Hakim Avukat İlişkisi** (Ankara Barosu Dergisi 1986/1 s. 22-26).

- **Hakimin Davaya Bakmaya Memnu Olduğu Haller. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1956 I/1 s. 14).

- **Hırsızlık "Karar İncelemesi"** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 58-59).

- **Hırsızlık Malı - Malı İade. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1956 I/2 s. 117-118).

- **Hizmetle İlgili ve Askeri Mahal Kavramı** (Askeri Adalet Dergisi 1968 XII/46 s. 6-8).

- **Hukuk Açısından Enformatik** [Milli Prodüktivite Merkezi Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Semineri (Ankara 28-31.1.1974) 1975 s. 129-135].

- **Hukuk Açısından Halk İktidarı Kavramı** (Günümüzde Yargı 1977/10 s. 3-4).

- **Hukukun Üstünlüğü Kavramı ve Yasama** (Günümüzde Yargı 1976/4 s. 21-23).

- **Hukukun Üstünlüğü** (Bursa Barosu Dergisi 1991/141 s. 10-12).
- **Hukukun Üstünlüğü ve Delilde Ayrıcalık** (Günümüzde Yargı 1976/2 s. 24-25).
- **Hususi Hükümler ve Ümanist Doktrin** (Ankara Barosu Dergisi 1966/5 s. 849-851).
- **Hukuk Usulünden Ceza Usulüne Kıyaslama** (Ansay'a Armağan 1964, s. 105-108).
- **Hürriyeti Tahdit - Müessir Fiil. Karar İncelemesi** (Juristictio, 1956 I/2 s. 121-123).
- **Hürriyet ve Suç** Ankara 1952, 157 s.
- **İçtihadı Birleştirme Kararlarının Makable Ademi Şümulü** (Ankara Barosu dergisi 1964/5 s. 495-496).
- **İdarenin Kışkırtıcı Ajan Kullanması** (Onar'a Armağan, İstanbul 1977, s. 271-284).
- **İftira** (Adalet Dergisi 1954/9 s. 1063-1073).
- **İlmi Bakımdan İsbat Hakkı** (Adalet Dergisi 1956/1 s. 22-47).
- **İlmi Bakımdan İsbat Hakkı** Ankara 1956 18 s.
- **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek** (Ankara 1968, 130 s. (T. Kalpsüz-G. Çelebican'la beraber).
- **İnfaz Kanunu ve Kısa Süreli Ceza** (Ankara Barosu Dergisi 1965/6 s. 580-582).
- **İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin Türkiye'deki Durumu** (Ankara Barosu Dergisi 1969/1 s. 5-8).

- **İnsan Hakları ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Değişikliği** (İnsan Hakları Yıllığı 1992 s. 25-46).
- **İnsan Hakları Sözleşmesi ve Savunma Hakkı** (İstanbul Barosu Dergisi 1979, s. 262-271).
- **İnsan Hakları Komisyonuna ve Divanına Başvurma Hakları** Ankara 1973, 14 s.
- **İnsanlığa Karşı Cürümler** Ankara 1948, 43 s.
- **İntihar** (Bursa Barosu Dergisi 1983/17 s. 4-5).
- **İstinaf Mahkemeleri** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1950 VII/1-2 s. 9-17, Siyasal İlimler Mecmuası 1950/235, s. 272-275).
- **İşkence** (Türkiye Barolar Birliği Dergisi 1988/2 s. 197-207).
- **Kalp Para** (Kırıkkale Barosu Dergisi 1992/1-2 s. 16-20).
- **Kamu Hukuku Açısından Sibernetik** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1974 XXXI/1-4 s. 1-7).
- **Kanıtlanamayan Para, Eşya, Anahtar Bulundurmak** (Kırıkkale Barosu Dergisi 1991/3 s. 63-67).
- **Kanun Dışı Yakalanan ve Tutuklananlara Tazminat** (Adalet Dergisi 1964/7-8 s. 714-731).
- **Kanunen İfası Lazım Gelen Hizmetten İmtina** (Ankara Barosu Dergisi 1954/4 s. 313-317).
- **Katılmalı Demokrasi Anlayışı ve Barolar** (Günümüzde Yargı 1978/27 s. 7-8).
- **Kasdın Asılması** (Yargıtay Dergisi 1983/3 s. 253-259).

- **Kavga** (Yargıtay Dergisi 1982/4 s. 550-560).
- **Karşılıklı Tahkir** (Ankara Barosu Dergisi 1958/ 2 s. 60-66).
- **Karşılıksız Çek** (Adalet Dergisi 1956/9 s. 935-941).
- **Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği** (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1974 VII/4 s. 901-905).
- **Kendiliğinden Hak Alma** (Adalet Dergisi 1954/8 s. 949-962).
- **Keyfi Muamele** (Ankara Barosu Dergisi 1959/1 s. 3-7).
- **Kışkırtıcı Ajan** Ankara 1974, 13 s.
- **Kışkırtıcı Ajan** (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1975/1-4 s. 5-15).
- **Kışkırtıcı Ajanın Sorumluluğu** (Günümüzde Yargı 1977/9 s. 3-7).
- **Kimlik Suçları** (Bursa Barosu Dergisi 1991/40 s. 4-9).
- **Kitap Toplattırılması - Zabıt - Müsadere. Karar İncelemesi** (Doktrin ve içtihat Bülteni 1969/1 s. 48-50).
- **Kontragarantiye Müstenit Teminat Mektubu Muamelelerinin Bankalar Kanunu Muavacehesindeki Durumu** (Akın Altıok'la beraber, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1967/1 s. 105-108).
- **Kullanma Hırsızlığı. Karar İncelemesi** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1951 VIII/3-4 s. 718-724).
- **Leaute, Jacques (çeviri)** : Fransız Ceza İnfazında Islahat (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1960 XXVII/1-4 s. 99-111).

- **Logoz, Paul (çeviri) :** İsviçre Ceza Kanunu Tasarısında İspat Hakkı (H. Demirel ile Birlikte, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 1955 X/4 s. 150-167).

- **Mağdurun Korunması** (Adalet Dergisi 1966/4 s. 277-279).

- **Mahpusların Tabi Tutulacağı Asgari İnsani Muamele Hakkında Birleşmiş Milletler Teşkilatınca Tespit Olunan Esaslar (çeviri)** Ankara 1954, 24 s.

- **Mecburi Müdafilik ve Adli Yardım** (Yargıtay Dergisi 1978/4 s. 439-443).

- **Mefruz veya Muvazaalı Emre Muharrer Senetler** (H. Demirel'le Beraber, Ankara Barosu Dergisi 1955/1 s. 609-613).

- **Memnu Hakların İadesi** (Adalet Dergisi 1948/6 s. 621-649).

- **Memnu Hakların İadesi. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969, Sa. 2, s. 59).

- **Memur Grevi Kavramı** (İş ve Sosyal Sigortalar Dergisi 1971 IX/94 s. 11-13).

- **Memuriyet Vazifesini Terk Suçu** (Adalet Dergisi 1959/1 s. 3-8).

- **Mesken Masuniyeti Aleyhinde Cürümler** (Adalet Dergisi 1951/10 s. 1558-1577).

- **Mesken Masuniyetini İhlal. Karar İncelemesi** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1951 VIII/3-4 s. 724-729).

- **Meslek Bibliyografyası** Atila Sav ile Birlikte, Ankara 1970, 20 s.

- **Meslek Kuralları Şerh** Ankara 1971, 3 y+59 s.
- **Mesleğimizin Geleceği** Ankara 1975, 12 s.
- **Mesleğimizin Geleceği, Avukatlık** (Günümüzde Yargı 1977/12 s. 3-4; İstanbul Barosu Dergisi 1975/11-12 s. 943-949).
- **Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler** (Ankara Hukuku Fakültesi Dergisi 1962 XIX/1-4 s. 3-47).
- **Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkili. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1957 I/ 3 s. 217-219).
- **Müdafaa Masuniyeti** Ankara 1956, 15 s.
- **Müessir Fiilde Cezayı Artıran Sebepler** (Adalet Dergisi 1957/2 s. 157-172).
- **Mütemadi Suç Kavramı ve Hümanist Doktrin** (Adalet Dergisi 1968/7-8 s. 423-432).
- **Müstehcenlik** (Yargıtay Dergisi 1984/1-2 s. 102-106).
- **Nası İzrar** (Adalet Dergisi 1956/12 s. 1305-1316).
- **Nedensellik Bağı ve Ümanist Doktrin** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1968 XXV/3-4 s. 1-21).
- **Norveçte Barolar ve Avukatlık** (Atila Sav ile Birlikte, Ankara Barosu Dergisi 1969/6 s. 1051-1054).
- **Nurculuk - Ağır Tahrik. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 28-29).
- **Nüfuz Ticareti** (Ankara Barosu Dergisi 1956/6 s. 365-370).

- **Nüfuz Ticareti ve İltimas** (Hatay Barosu Dergisi 1990/7 s. 15-23; Adalet Dergisi 1990/6 s. 55-63).
- **Ortak Büro** Ankara 1969, 4 s.
- **Ord. Prof. Baha Kantar** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1955 XII/3-4 s. 1-3).
- **Ord. Prof. Baha Kantar Hakkında Bir Konuşma** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1953 X/1-4 s. IX-XII).
- **Organ Nakli Hakkında Kanun** (Yargıtay Dergisi 1979/4, s. 707-718).
- **Ödünç Para Verme İşleri Kanunu ile İlgili Kararlar** (Ankara 1967 VI+54 s., Akın Altıok'la Beraber).
- **Özel Hayata Saygı Hakkı Konusunda Kuzey Memleketleri Hukukçuları Kongresi Kararları (çeviri)** Ankara 1967, 8 s.
- **Parlamento Üyeliği ve Avukatlık** Ankara 1972, 5 s.
- **Patronaj Mahkumların Himayesi** (Adalet Ceridesi 1940/35 s. 639-675).
- **Patronajın İstinat Ettiği Esaslar** (Adalet Ceridesi 1942/4 s. 402-412).
- **Polis Mahkemeleri** (Polis Enstitüsü Dergisi 1973/3 s. 6).
- **Protokol ve Barolar** (Ankara Barosu Dergisi 1973/3 s. 457).
- **Reklam Yasağı** Ankara 1969, 4 s.
- **Reklam Yasağı** (İstanbul Barosu Dergisi 1977/4-6 s. 4-10).

- **Responsabilité Pénale Du Banquier** (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi 1973/2 s. 259-267).
- **Sahte Hakim Olayları** (Ankara Barosu Dergisi 1967/1 s. 5-6).
- **Sanat Özgürlüğü** (Günümüzde Yargı 1976/7 s. 7-9).
- **Sarhoşlukta Ceza Sorumluluğu** (Adalet Dergisi 1946/6 s. 580-589).
- **Savcıların Teminatı Meselesi ve İlgili Metinler** Ankara 1968.
- **Savcının Temyizi - Aleyhe Bozma. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 10-11).
- **Savunma ve Ceza Yargılamasının Temeldeki Kusurları** (Türkiye Barolar Birliği Dergisi 1988/1 s. 91-99).
- **Savunma Diyalektiği ve Deontolojisi** Ankara 1967, 5 s.
- **Savunma Diyalektiği ve Son Gelişmeler** Ankara 1973, 12 s.
- **Savunma Hakkı Niçin Kutsaldır** Ankara 1980, 24 s.
- **Savunma Hakkını Kısıtlayan Antidemokratik Hükümler** (B.N. Armağanı, Ankara 1977, s. 607-618).
- **Savunma Hakkının Kökeni** (Ankara Barosu Dergisi 1984/5 s. 689-705).
- **Savunma Hakkının Tarihsel Gelişimi** (Ankara Barosu Dergisi 1990/2 s. 206-214).
- **Savunmasız Ölüm Cezası** (Ankara Barosu Dergisi 1978/6 s. 925-927; Günümüzde Yargı 1978/3 s. 9-10).

- **Savunmasız Ölüm Cezası** (Günümüzde Yargı 1978/32 s. 9-10).

- **Selahiyet İtirazı-Süre. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 45-46).

- **Sermaye, Serbest Meslek, Avukatlık** (Günümüzde Yargı 1977/20 s. 2-3).

- **Şikayetten Vazgeçme** (Adalet Dergisi 1948/10 s. 1103-1128).

- **Siyasi Haklara Karşı İşlenen Suçlar** (Adalet Dergisi 1951/6 s. 886-902).

- **Siyasi Haklara Karşı İşlenen Suçlar** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1951 VIII/1-2 s. 73-89).

- **Siyasal Davalar ve Avukatlık** Ankara 1977, 8. s.

- **Siyasal Davalar ve Avukatlık** (Günümüzde Yargı 1977/14 s. 3-4).

- **Siyasi Davalarda Müdafilik** Ankara 1971, 7 s.

- **Sosyal Ekonomi Açısından Avukatlık Ücreti** (Ankara 1972, 8 s.).

- **Sosyal Ekonomi Açısından Avukatlık Ücreti** (Ankara Barosu Dergisi 1979/4 s. 8-11).

- **Soyunu Sürdürebilme Özgürlüğü** (Ankara Barosu Dergisi 1981/3 s. 236-240).

- **Sözlü Savunma** (Günümüzde Yargı 1977/14 s. 10-11).

- **Sözlü Savunma** (Trabzon Barosu Dergisi 1986/2 s. 6-7; Balıkesir Barosu Dergisi 1986/26 s. 3-4).

- **Sözlü Savunma** (Kırıkkale Barosu Dergisi 1990/1-2 s. 9-12).
- **Suça İştirak** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1946 III/1 s. 62-107).
- **Suç İşlemeye Tahrik** (Adalet Dergisi 1955/12 s. 1133-1140).
- **Suç Tasnii** (Adalet Dergisi 1954/10 s. 1179-1185).
- **Suçlu-İnsan Psikolojisi** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1944 I/4 s. 506-524).
- **Suçların ve Cezaların İçtimaı Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki** (Adalet Dergisi 1944/8 s. 630-666).
- **Suçu Haber Vermemek** (Kırıkkale Barosu Dergisi 1991/1-2 s. 21-26).
- **Suçluyu Koruma Cürmü** (Adalet Dergisi 1955/8 s. 727-735).
- **Suçluların Geri Verilmesinde Türk Sistemi** (Adalet Dergisi 1943/4 s. 218-232).
- **Suçun Konusu ve Ümanist Doktrin** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1968 XXV/1-2 s. 11-33).
- **Susma Hakkı** (Bursa Barosu Dergisi 1980/10 s. 10-11).
- **Taksiratlı ve Hileli İflâs** (Adalet Dergisi 1956/10 s. 1063-1072).
- **Tasarlanmış Ehliyetsizlik** (Yargıtay Dergisi 1992/4 s. 486-489).
- **Tecil - Gerekçe. Karar İncelemesi** (Doktirn ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 41-43).

- **Tehdit ve Cebir Kullanma Suçu** (Adalet Dergisi 1952/7 s. 863-879).

- **Teknik İlerleme ve Ceza Hukuku** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1970 XXVII/3-4 s. 15-26).

- **Tekerrür Hakkında Kanun Hükümlerinin Tetkiki** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1945 II/2-3 s. 191-222).

- **Tekerrürde Cezanın Çekilmiş Olması Şart Değildir** (Adalet Dergisi 1945/ 5 s. 453-466).

- **Tekerrürün Esası** (Adalet Dergisi 1949/10 s. 1417-1432).

- **Teksif Kuralı, Ön Mesele, Savcılık** (Yargıtay Dergisi 1985/3 s. 210-215).

- **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler** Ankara.

- **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler** Ankara, Nevzat Toroslu ile beraber).

- **Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1944 I/3 s. 351-378).

- **Türk Ceza Kanununun 61 ve 62. Maddeleri** (Adalet Dergisi 1945/7 s. 618-644).

- **Türk Ceza Kanununun 455 ve 459. Maddelerine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Hakkında** (Ankara Barosu Dergisi 1964/6 s. 635-638).

- **Türk Ceza Kanununa Göre Muvafakat ve Şikayet** (Mukayeseli Hukuk Dergisi 1959, IV/3 s. 109-111).

- **Türk Ceza Kanunun Hükümlerine Göre Hukuki ve Fiili Hata** (Adalet Dergisi 1947/1 s. 9-20).
- **Türk Ceza Kanununun İkinci Maddesi** (Adalet Dergisi 1946/8 s. 781-800).
- **Türk Ceza Kanununun 29. Maddesi** (Adalet Dergisi 1946/11 s. 1159-1176).
- **Türk Çocuk Islahevi Sisteminin İlmi Esasları** (Adalet Dergisi 1940/13 s. 190-204).
- **Türk Hukukunda Mal İçin Meşru Müdafaa** (Adalet Dergisi 1943/8 s. 605-624).
- **Türk Kanunu Bakımından Lukata ve Enkaz** (Mukayeseli Hukuk Dergisi 1957 II/1 s. 7-11).
- **"Türk Milleti Adına" Deyimi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 3-4; Ankara Barosu Dergisi 1969/2 s. 309-310).
- **Uçak Kaçırma Olaylarının "Siyasal Suç" Kavramlarına Etkisi** (C. Sar'a Armağan, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 1972 XXVII/3 s. 407-417).
- **Uçak Kaçırma Suçları** (S. Keyman'la Beraber; Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1970 XXVII/1-2 s. 1-24).
- **Usul Hilesi** (Ankara Barosu Dergisi 1972/1 s. 5-7).
- **Usul Hilesi** (Yargıtay Dergisi 1977/3-4 s. 171-174).
- **Usul Hukukunun Niteliği** (Balıkesir Barosu Dergisi 1984/16 s. 16-17).
- **Uygulamada Karşılıksız Çek** (Prof. Dr. Fadıl H. Sur'un Anısına Armağan, Ankara 1983, s. 411-428).

- **Ümanist Ceza Hukuku Doktrini** Ankara 1964, 43 s.
- **Ümanist Ceza Hukuku Doktrinine Giriş** (Hirsch'e Armağan 1964, s. 131-165).
- **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku 1. Cilt Genel Hükümler 10. Bs.** Ankara.
- **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku 2. Cilt Genel Hükümler 10. Bs.** (Ankara 1971 Sevinç Matbaası 4y+602 s.).
- **Ümanist Doktrin Açısından "Özel Kast"** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1969 XXVI/1-2 s. 1-4).
- **Vasıf Değişikliği - Muhakemenin Men'i Kararı. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/2 s. 21-22).
- **Vicahilik Prensibi. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 68).
- **Vicdan ve Din Hürriyeti** (İnsan Hakları 1954 s. 158-170).
- **Yabancı Hukuk Danışmanları** (İstanbul Barosu Dergisi 1980/3-4 s. 56-58; Günümüzde Yargı 1980/45 s. 8).
- **Yabancı Ülkelerde Kamu Hukukunda Yasal Yenilikler ve Bundan Çıkan Sonuçlar** (M. Koloğlu Armağanı 1975, s. 223-250).
- **Yalan Şahadet, Hikakata Aykırı Bilirkişilik ve Tercümanlık** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1954, XI/3-4 s. 42-59).
- **Yaş Tashihi. Karar İncelemesi** (Jurisdictio, 1956 I/1 s. 17-18).
- **Yasak Evlenmeler** (Yargıtay Dergisi 1986/1-2 s. 25-30).

- **Yargıtay Kararlarının Ceza Hukukunda Bağlayıcılığı** (Yargıtay 100. Yıl Armağanı 1968, s. 71-77; Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/I s. 3-9).

- **Yargıtay Kararlarına Göre Ceza Kanunlarının Yorumu** (Adalet Dergisi 1946/2 s. 111-125).

- **Yeni Doğmuş Çocuğun Öldürülmesi** (Yargıtay Dergisi 1983/1-2 s. 68-74).

- **Yeni İsviçre Ceza Kanunu Hakkında Bir Tetkik** (Adalet Ceridesi 1941/2 s. 123-135).

- **Yeni Türk Ceza Kanunu Projesi** (İzmir Barosu Dergisi 1944/2-30, s. 663-666).

- **Yığınların Suçları ve Türk Ceza Kanunun 48. Maddesi** (Adalet Dergisi 1948/7 s. 821-829).

- **142 İçin Ne Dediler** (İstanbul Barosu Dergisi 1979/1-3 s. 67-73).

- **Yüz Kızartıcı Suç Kavramı** (Ankara Barosu Dergisi 1976/2 s. 172-173).

- **Zaman Aşımı - Kesici Sebepler - Sorgu. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 23-24).

- **Zimmet - Temellük Kasdı. Karar İncelemesi** (Doktrin ve İçtihat Bülteni 1969/1 s. 52-53).

- **Zimmet ve İhtilas** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1957 XIV/1-4, s. 38-47).

- **Zina** (Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi 1961 XVIII/1-4 s. 125-159).

CERİDE-İ KANTAR'DA FARUK EREM

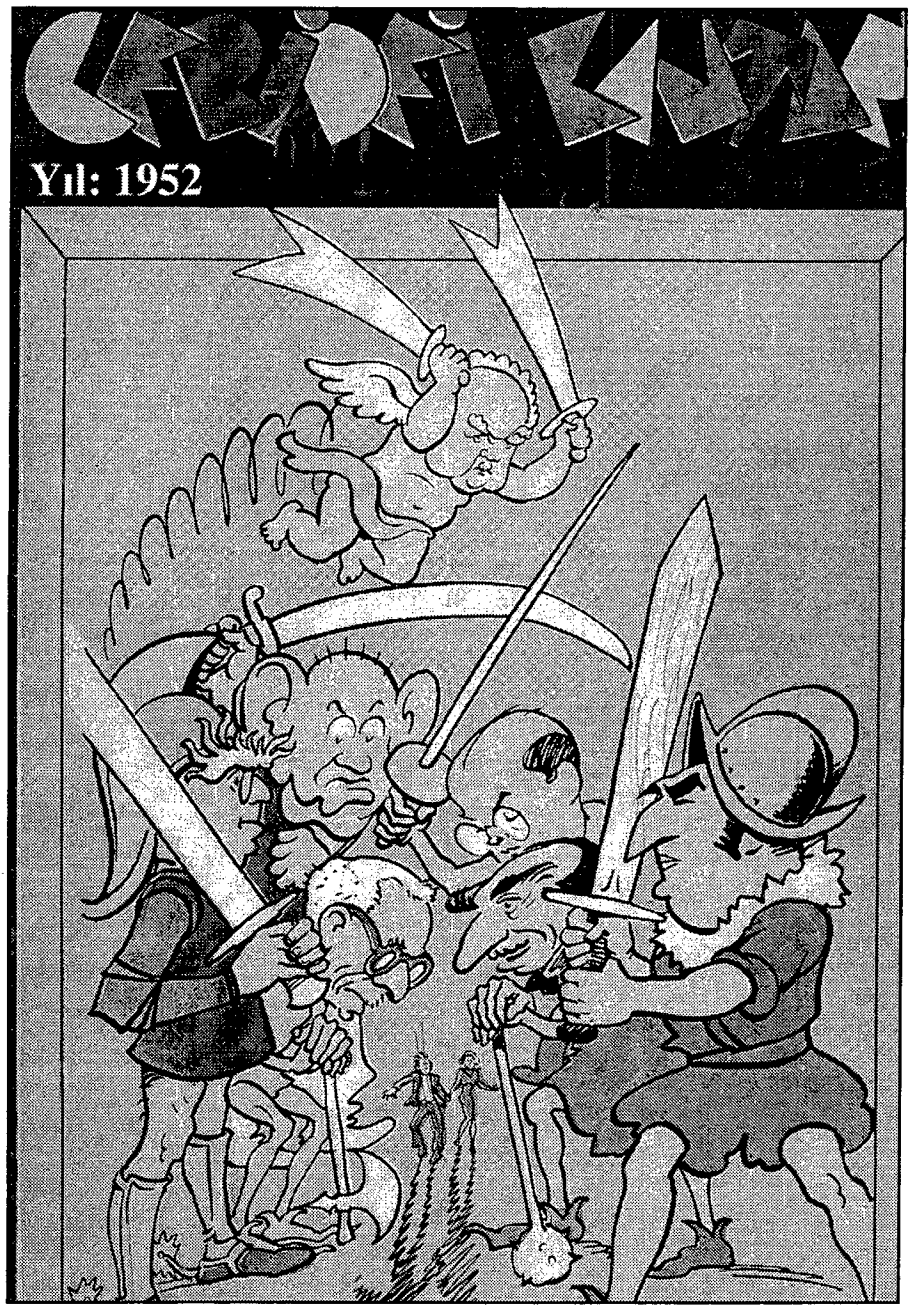
GRİKAT
Yıl: 1952

Hocaların Münazarası

MEVZU : Talebenin derslere devamı mecburi tutulmalı mıdır?
JURİ : Lafları kursaklarında kalan eski münazara hatipleri.

EKİPLER :

MÜSBET TEZ : Kantar, Sur, Oğuzoğlu, Koloğlu.
MENFİ TEZ : Esen, Üçok, Göktürk, Abadan.

Konuşma müddetleri onar dakika tesbit edilmişti. Fakat Esen'in teklifi ve diğerlerinin kabulüyle üç dakika 47,5 saniye olarak değiştirildi.

İlk söz müsbet tezden Koloğlu,na verildi. Kürsüye gelen hatip çantasını masanın üzerine bıraktı, iskemleye oturdu, mikrofonu önüne çekti, boynunu kıstı ve konuşmaya başladı :

— Bu hususta menfi fikirde olanlar fayda mefhumu ile ahlâk ve hak mefhumlarını karıştırıyorlar. Faydalı olan şey mutlaka ahlâki olmıyabilir. Bendeniz bu konuda müdahalecilerin fikrine iştirâk ederim. Talebeyi büsbütün arzusuna bırakmak doğru değil. Zaten bugün artık Devletin bu gibi işlere müdahalesini istemiyen kimse kalmamıştır. Mesele mahiyet ve şiddet meselesi olarak belirmektedir. Bu mevzuda Bandrol usulune gitmek ve derse giren talebenin boynuna bir bandrol yapıştırmak bence doğrudur. Bu hem şıklık, hem de... — Arkadaşımız uyuklamıya başladığından arkasını not tutamamıştır.

Esen'in kürsüye çıkışı çok sükseli oldu. Hocamız koltuğunun altında notları cübbesini savura savura geldi. Notları açtı. Ellerini şöyle havada sallıyarak cübbesinin kollarını sıvadı. Herkesin susmasını bekledi. Ayakta duran bir iki dinleyiciyi oturttu. İğilerek kürsüye dayandı ve konuşmıya başladı :

— Bayanlar, baylar. Berveçhi peşin, alelitlak şunu arzetmeliyim ki bu mesele komisyona geldiği zaman hocanız muhalif kalmıştı. Biz, o zaman şu fikri ileri sürmüştük : Hürriyetler tahdit edilemez. Hürriyet başkasına zarar vermiyecek her şeyi yapabilmektir. Bu tarif Anayasamıza da bu şekliyle girmişir. Anayasanın babası Duguit, - var ya - da bu fikirdedir. Müteveffa Reis Roosvelt'inde dört hürriyeti bundan mülhemdir. Binaenaleyh bu mesele halledilmiştir.

Üzerinde fazla durmıya lüzum yok. Talebe, öğrenci, étudiant derse isterse gelir, isterse gelmez.

Müsbet tezden Oğuzoğlu peşinde asistanı olduğu halde kürsüye geldi:

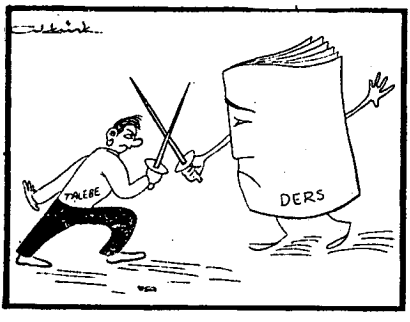

Ebedi düello

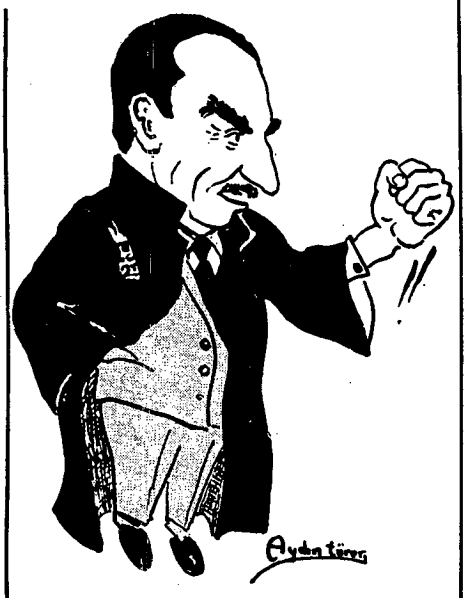

Hocamızın münazarada bir pozu

Mikrofona şöyl e bir baktı. Sonra kürsüyü kucakladı kenara aldı. Mikrofon açıkta kaldı. Boğazını temizledikten sonra önüne açtığı talebelik notlarına göz atarak konuşmıya başladı:

— Öhö, arkadaşlar geçen dersimizde talebenin derse - Hocamız kendisini derste sanıyordu - devamının faydalı olduğunu görmüştük. Bu dersimizde devamın mecburi tutulmasının zaruretini anlatacağız. Evet. Arkadaşlar mevzubahs olan nokta budur. — Bu sırada konuşmakta olan iki jüri azasını gören hocamız bağırmaya başladı : — Sen, sen konuşmakta olan beni dinle. Derse giripte konuşacağına bahçede kırıştırsan daha iyi. Ben konuşanlara bir şey demem. Yalnız görürüm. Öhö, o ördek gibi başını sokar ama avcı onu görür. Öhö. İnsanın biraz yüzü kızarması yeter. Zaten adam olan da utanır. Biz derse girerdik ama dinlerdik. Ben bu fakülte kurulduğundan beri derslere devam ederim. Tabii Avrupada olduğum zamanlar müstesna. Zaten o zamanlar da dersleri telefonla takip ederdim. Öhö, evet ederdim. Hulasâ arkadaşlar...

Sıra Göktürk'e gelmişti :

— Sizlerle bu konuyu inceleliyelim, diye söze başladı. Zaten talebenin derse girmesi bir vecibedir. Bu vecibe tabirini biz bir borç olarak kullanıyoruz. Fakat borç doğru bir mânâ ifade etmiyor. Buna bağlam demek bepsinden uygundur. Evet burada müteaddit şahısların bölünemiyen bir edim ile, Veldet buna ediş diyor ama bu da doğru değildir, evet edim ile mükellef olması meselesi vardır. Buna şekli teselsül, formale solidaritat denir. Müteselsil borç başkadır. O solidär schuld'dur.

Bu sırada hademe hatibe bir limonata getirmişti, dinleyiciler arasında şapırtılar başlayınca hocamız :

Hangi Müellifi Örnek Tutarlar

— Hocalarla hayalî bir mülâkat

Sual ettik : «Hocam ilhamı kim verdi size
Cevabı yazacağım lütfen söylesenize»

ARSEBÜK :

Eserlerimin hepsi «VON TUHR» dan mülhem oldu
Aşığıyım ben onun, yan bakan göz kem oldu.

KANTAR :

Severim Almanları zaten «usûl» onların
«LÖVE» nin kitabından benim oldu çok kârım.

ESEN :

Kesmeyi at bir yana, diğer hususlarda ben
Fransız yazarlarla fayda gördüm «DUGUIT»den

N. ERİM :

Sormağa ne hacet var benim eski dost «LE FUR»
Umde'i demokraside o, aşılmaz bir sur.

KOLOĞLU :

«Diyorlar ki» «derler ki», ondan bari anlasana
SMİTH, RİCARDO, FOURYER... bir bir sayamam sana.

F. EREM :

İtalyan yazarları ileridir cezada
Fakat bence «Kantar» la FERRİ aynı hizada

ABADAN :

Her ne kadar siklette rakipsizsek biz lâkin,
Esir-i aşıkıyız müellif HEGEL'in.

S. DERBİL :

İlham verdiler bana Türk, Fransız yazarlar
Üstadım GASTON JEZZ le ord. prof. ONAR

ANSAY :

Hukukta bize önder Alman JHERİNG'tir fakat
Lisanda mürşidimdir benim NURULLAH ATAÇ.

F. H. SUR :

Maliyede pirdir, Amerikalı Seligman
Kitabıyla o oldu, benim derdime derman.

GÖKTÜRK :

Kitabımın önsözü bildiriyor rehberim,
TUOR'u satır satır, daim kopya ederim.

ASLAN :

Müridiyim düvelde yazar FAUCHİLLE le SCELLE'in
Beğendiğim yazarlar işte bunlardır benim.

OĞUZOĞLU :

İlham almayız, yolumuzda yok bize rakip,
Derya KOSCHAKER bile bizi-edemez takip.

ANKARA HUKUKU EXPRESİ...

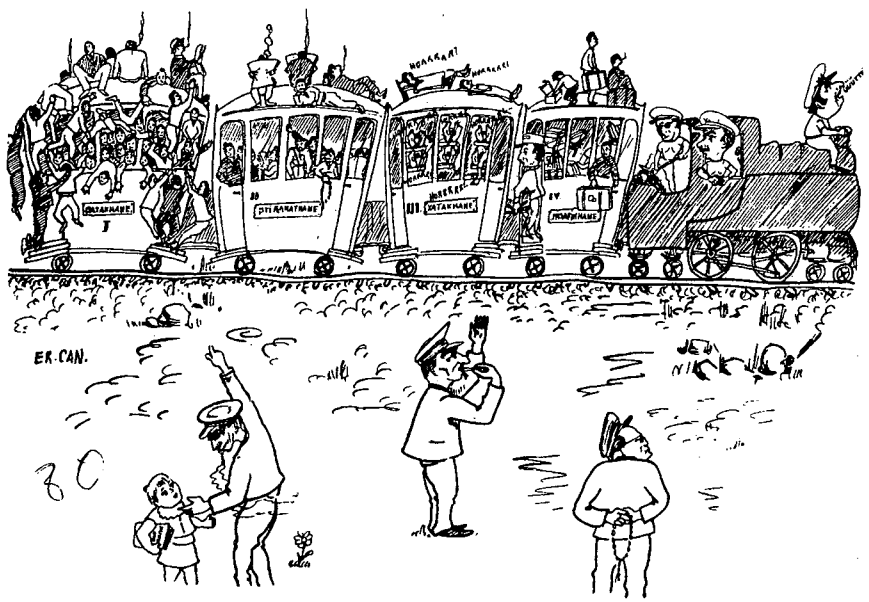

Eğer Hoca Olmasalardı Ne Olurlardı?

B. Nuri Esen	:	Aktör
H. Cahit Oğuzoğlu	:	Mübaşir.
Faruk Erem	:	Pehlivan.
Hirş	:	Garson (10 lisan bilir.)
F. H. Sur	:	Mizah muharriri.
S. Ş. Ansay	:	Evkaf memuru.
E. Arsebük	:	Başkâtip
H. Belbez	:	Piyanist.
Y. Abadan	:	Profesyonel dansör (Bu ciddi.)
C. Üçok	:	Orta mektep hocası.
V. R. Sevig	:	Metr'dotel
N. Erim	:	Hariciyeci
H. Topcuoğlu	:	Berber.
H. A. Göktürk	:	Dilci
Z. M. Alsan	:	Şirket-i Hayriye memuru.
M. Akbay	:	Fahri talebe cemiyeti başkanı.
B. Kantar	:	Cellâd
K. Arar	:	Kahveci.

Kısacık Haberler

Ord. Prof. E. Hirş yakında bütün kürsülerinde kendisinin ders okutacağı bir fakülte kurmak tasavvurundadır.

∴

Ord. Prof. Baha Kantar yalnız asistan Saim bütün ev ve fakülte işlerini tedvir edemediğinden bir asistan daha almak arzusundadır. İlgililerin kriminoloji enstitüsüne müracaatları.

∴

Ankara (C. K. A.) Yedi senedenberi asistan bulunan Dr. Yaşar Karayalçın'a gösterdiği feragat ve gayret dolayısiyle Profesörler Kurulu tarafından Ordinaryüs Asistanlık ünvanı tevcih olunmuştur.

Pamuk Prenses ve yedi Cüce

Fakültemiz sanat hayatını canlandırmak maksadiyle sayın hocalarımız mutad gösterilerinden fazla olarak, fakülte sahnesinde bir eser oynamıya karar vermişlerdir. Meşhur çocuk masalı «Pamuk Prenses ve Yedi Cüce» büyültülerek oynanaçaktır. Pamuk Prensesi Hamide Topçuoğlu'nun canlandıracağı bu piyesde yedi cüce rolünü şu zevat oynıyacaktır: B. Kantar, Arsebük, S. Ş. Ansay, F. Erem, Bülent Nuri Esen, F. H. Sur. Keloğlan rolünü Baha beyin teklifi üzerine başına bir işkembe geçirmek şartiyle Asistan Saim yapacakdır.

Genç ve yakışıklı Prens rolünü ise Rıza Çubukgil Erol ve Münci sırayla oynıyacaklardır.

Kötü kraliçe ve cadı rolünü oynıyacak kimse hocalar arasında bulunamıyacağından, bunun talebeler arasından seçilmesine karar verilmişdir.

Piyesde tabii gürültüleri Oğuzoğlu idare edecek, kostüm ve dekorları asistanlardan, Müzehher, Tale, İşık hazırlıyacaklardır..

— Ee. Bu hafta hangi filim güzel?

«Ufak Bir Şaka»

Sayın profesörümüz Fadıl Hakkı Sur talebeyi çok sever. Keyfiyeti bilen talebeler derse girmeden önce anahtar deliğinden hocanın yoklama yapıp yapmadığına bakıp ona göre içeri girer veya girmezler. Bu vaziyeti farkeden hocamız bir gün her zamanki âdeti üzere yoklama yapmak için kâğıdını cebinden çıkardı, açtı ve «ufak bir şaka» diyerek öteki cebine koydu.

Pek tabii biz bu şakayı talebelerin akın halinde derse girmesinden sonra anladık.

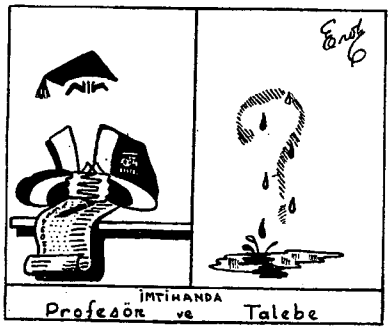

Kulağımıza Gelenler

Veda balosunda dans ediyorlardı. Bir genç kavalye damını maharetle çeviriyordu. Muvaffak Bey, Faruk Beye sordu:

— Şu gence bak damını ne güzel döndürüyor kim acaba?

Faruk Bey cevap verdi:

— Dönüşüne bakılırsa mutlaka yeni yönetmelik talebesidir.

⁂

Geçen senc Sayın Ord. Prof. Hirş Ticaret Hukuku dersinde son sınıfa şöyle söylemişti:

— Arkadaşlar, sizler zayıf yetişdiniz ama arkanızdan gelenlere kulak verin.

Talebeler bu söze uyarak kulak verdiler: Fakat birkaç inildiden başka bir şey duyamadılar.

Kitaplar ve biz?

S. Ş. Ansay	:	Hayat ellisinde başlar
B. Kantar	:	Bir tesbih tanesi
V. S. Seviğ	:	Batarya ile ateş
Arsebük	:	Kâbusname
Hirş	:	Dedikodulu seyyahat
M. Akbay	:	Bir içim su
H. Belbez	:	Kibar korsan
O. F. Berki	:	Gülme.
F. H. Sur	:	Baldan damlalar
Z. M. Aslan	:	Sıkıntı
H. C. Oğuzoğlu	:	Kuru gürültü
F. Erem	:	Zamanımızın kahramanı
N. Erim	:	Yuvaya dönüş
M. Koloğlu	:	Muammasız bir Sfenks
Y. Abadan	:	İsveç jimlastik metodu.
S. Derbil	:	Bektaşi fıkraları
B. N. Esen	:	Casanova
C. Üçok	:	Büyükler için masallar
H. A. Göktürk	:	Dil kılavuzu
K. Arar	:	Kopuklar

ÇİMDİK

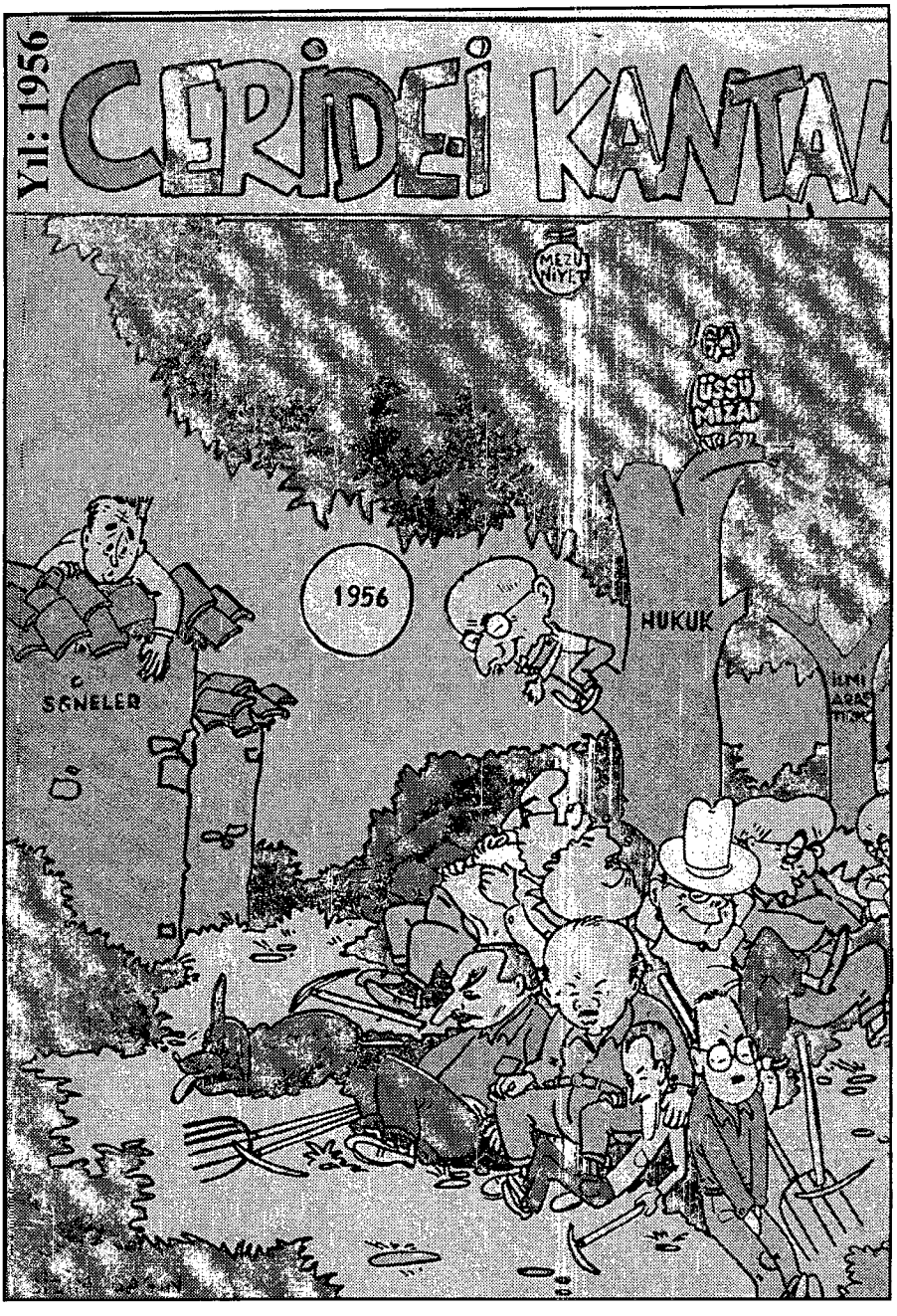
Yıl: 1956
GERİDEKİ KAMYA
MEZUNİYET
1956
HUKUK
SENELER

VERMESELER DE İSTERİZ

DEKAN'DAN	:	Kantin «Hakkımız değil mi?»
S. ŞAKİR ANSAY'DAN	:	Ses «Kulağımızın zarı patlamalı»
O. FAZIL BERKİ'DEN	:	Tebessüm «Güller açmıyor»
Z. MESUT ALSAN'DAN	:	Gürültü «Bu da bir ihtiyaç»
V. RAŞİT SEVİĞ'DEN	:	Teşrif «Göremiyor gözlerimiz»
KEMAL ARAR'DAN	:	Lügât-ı Osmanî «Başka çare yok»
FADIL H. SUR'DAN	:	Nükte «Vallahi doymadık»
MAHMUT KOLOĞLU'NDAN	:	Pikap iğnesi «İthal malı günkü»
HAMİDE TOPÇUOĞLU'NDAN:		Bir aded Pall-Moll «Tiryakiler için»
YAŞAR KARAYALÇIN'DAN	:	Taşmıyan bardak «Fakat haklıyız»
FARUK EREM'DEN	:	Konferans «Suya sabuna dokunmalı»

VUR - AL

BERABERİZ

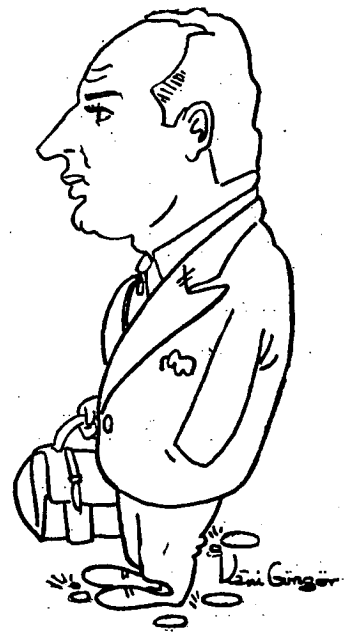

MÜNAZARAYA ELVÂDA

Prof. Coşkun ÜÇOK anlatıyor:

SİYASİ TARİH İMTİHANINDA

İmtihanda bir kız arkadaşınıza Lübna'nın başkentini sordum. Bilemedi. Aramızda şöyle bir konuşma oldu :

— Cumhurbaşkanımız geçenlerde nereye gitti geldi?

— !!!!

— Naylon bluz almak için nereye gidersiniz?

— (Büyük bir heyecanla ve bir anda) Beyrut'a efendim.

HAYATA KADIN HÂKİMDİR (!)

Birinci sınıfın «Hayata kadın hâkimdir? Erkek hakimdir?» konulu münazarasının sürprizli neticesini biliyorsunuz. Kuvvetli (!) jüri «Hayata kadın hâkimdir» tezini savunanları kazandırdı.. Siz olunda şimdi kadın hâkimiyetine inanmayın.. Üç kişilik jürinin sadece bir üyesi bayandı...

Gün - ÖZ

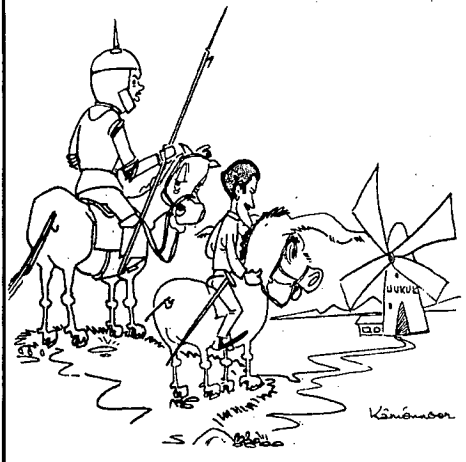

Hapishaneden mektuplar :

İki Gözüm Faruk Abi,

Herşeyden evvela mahsus selâm eder iki ellerinizden hürmeti alâ ile öperim. İnşallah afiyetiniz zengindir. Şu yalancı dünyada evvel allah sonra siz. Başka neyimiz var ki? Kusurumuza kalma..

Abicim.. geçen akşam zil Yusuf, Anaforcu Kemal, Kitipiyos Ali, bizim Felek Memet ve ben kulunuz şöyle bir âlem yaptık. Hani sizi de yâdettik Allah için. İyice zom olmuştuk Mamedin çenesi laçka. Mübarek zırıltı çıkarmasa orucu bozulur sanki. Aliyle tutuştular. Yok Ali'nin afdosu cılk çıkmış, yok Memedin babası arakçıymış, kendisi haşlama Ali'nin çenesi de kaynanamınkinden betermiş abi «Ulan dedim Memede posta koyanın yolu mezarlıktan geçer, ufalarım adamı, burnunu yamalı köprüye çeviririm, gebeşlik edip zıvanadan çıkarmayın beni çifte kuvvetli benzin almış motora dönersiniz.». İştim tam ya abi.. Ali kerestesi de törpüsüz hergelenin biri çamur mu çamur. Tükürsen Nisan yağmuru zanneder. İt çobanı «Bana bak Amet, sen zıpta bozluk etme, numarayı bırak ta tüy burdan» demez mi kanım sel olup beynime aktı. Rum hakareti vız gelirdi, fitil oldum abi. Bana ha.. Amede katakulli oynamak.. Suratımı harabeye çevirdim, marizledim keratayı.. Kargayı besle gözünü oysun. Benim avanemden olmasa, yaralardan düzine defa iade edilmiş mektup gibi hışır olurdu. Erkekliğime dokundu hani. Bu yaşa çengel taktım abi, babam hâlâ Amet demeden düşünür. Toz kondurmadım kabadayılığıma daha. Ben adama kıyacak adam değilim bilirsin ya. Fakat dalga geçen, tünel geçen olursa sıfırı harcatırım. Ne ise bir de baktım aynasızlar sökün etti. Hemen ipi kırdım. İstanbul kaldırımı çiğnemişim. Hava aldı toylar. Bu işlerde bitirmişimdir vallah. Kaçın kurrasıyız biz abi kül yutarmıyız? Tekimdir yani.

Evde enselenip yaka paça olmıyayım diye Memedin gacosunun yanına attım kapağı. Çiroz bir kız kurusu. Duymuşsuundur, Memed onu dikizlerken yakalandı. Papalleri uçlandıkta röntgencilikten mahzeni boylamaktan kurtuldu... Mahallenin külhan geçinen avilleri çok asılıp yeşillendiler ama iş yok abi. Erkek gibi karşı namussuzum. Değme yiğitler eline su dökemez. Elâlem bizi ipsiz tanır ya bizim de namusumuz betonarmadan sağlamdır ha... Evvelce bekçiyle arayı kaynatmış bu paçoz. Haber aldı. Az daha tongaya düşecekken oradan da cızlamı çektim. Bir dümen uydurup gıcır bir halıda yeni damat gibi sabahlamıştım. Ucuz atlattım amma. Korkmam abi, ne yaparsın ki avradı finoları düşündüm. Senin kanun sözlerin kulağımda aksetti.

Ben olmasam tahtalıköyde onbaşı idi şimdi. Andavallı Memed.. E.. İkiz sayılırız biz. Vitesi bozuk arabalar gibi yokuşta tekliyor. Boru gibi herif efkârdan tele dönmüş.. Ne ise filmi koparmıyayım. Şipşak evden pırlamasaydım hapı yutmuştum. Böyle yerlerde birini tavlamak otelcilik yapmaktan iyi. Gece ayazda çivi kestim. Kalleşlik edip moruk komisere çivi koyan olmasaydı işim işti. Hırbonun biri az daha polis leblebisiyle naallandıracaktı beni. Elime geçerse eleğe çevirmezsem eğer, ıslatıp tozunu almazsam kökünden yuh desinler ervahıma Beni görünce yüreği ağzına gelmeli. Bana, şeytana abdest aldıran Ağa Amet derler..

Şimdi halim malûm. Allahın günü iki paket tüttürüyorum. Arkamda ağlıyanım olmasa kafesin beynamaz çorbasıyla pehlivan olacağım. Amma ve lâkin köroğlunun gözleri yaştan pas tutar olmuş.. Yaşıyamadığım günleri rüyamda boyalı film gibi dikizliyorum.

Evrak Temyize yol olmuş abicim. Burada çuval gibi bir avukat var. Nanemolla. Yuvarlak bir herif. Gözüm tutmadı. Biterim abi samimiyete. Kafam kızarsa bunu da fukara sümüğü gibi duvara yapıştıracağım. Adam lolo okuyup bana yutturmasın. Hukuk dilinden de anlamam. Yetmiş lisan bozması birşey.. İş sana bağlı. İmdadıma yetişmezsen hakkısız kalasın. Beni de yok bil. Daim de bekâr olasın.

Baki hürmetler. Mektubu yazdırdığım arkadaş ta selâm eder.

DENİZCİ

AMET

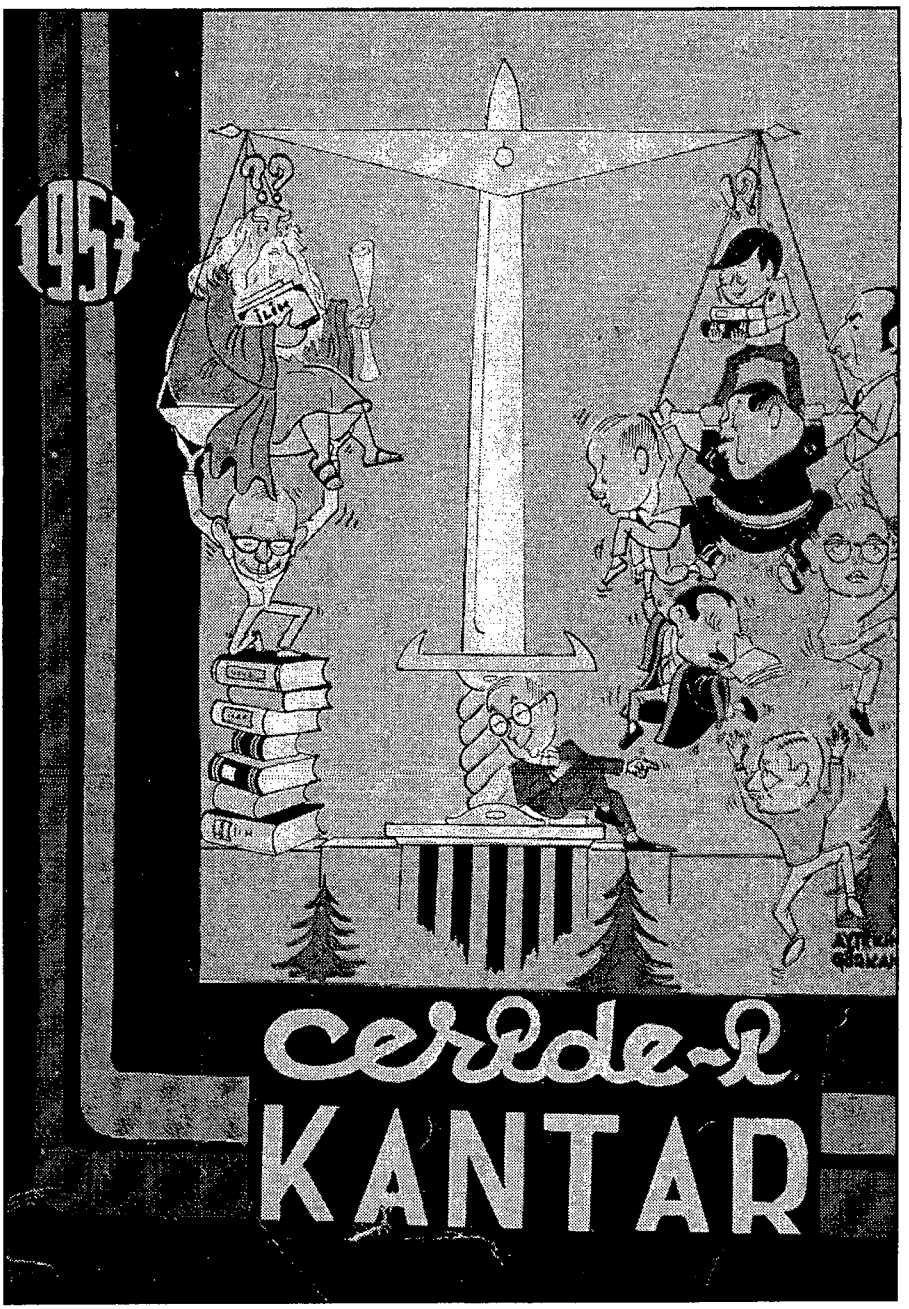
1957
ceride-i
KANTAR

En Sevinçli Anlar....

Hocalarımıza ve arkadaşlarımıza en sevinçli oldukları günleri sorduk, aldığımız cevapları aşağıda bulacaksınız :

Pr. Dr. Osman Berki : Fakültemizin önünün asfaltlanmış olduğunu gördüğüm gün.

Ord. Pr. Sabri Ş. Ansay : Oğlum Tuğrul'un Profesör olduğunu gördüğüm gün.

Ord. Pr. V. Raşit Sevig : Roma Hukukunda kadının toprak sayıldığını öğrendiğim gün.

Pr. Yavuz Abadan : Her günüm sevinç içinde geçer. Felsefe ilmini boşuna yapmadık ya. Hayat felsefesinin bir hiç olduğu öğrenilince de üzülecek şey kalmıyor. Ama pek fazla ısrar ederseniz sevinçli günlerim içinde en sevinçlisinin Agoro'dan bahsettiğim günler olduğunu söyliyebilirim.

Pr. Dr. Çoşkun Üçok : Nezaket derslerime vakit ayırabildiğim günler.

Pr. Dr. Şakir Berki : Toprak Hukuku kitabımı talebelerim için imtihanlara kadar yetiştirebilirsem.

Pr. Kemal Arar : Argonun hukuk terimleri arasına girdiği gün.

Pr. Dr. Kemal Gürsoy : Yoklama korkusu olmadan derslerime talebe tarafından rağbetin % 100 olacağı günler.

Pr. Dr. Hikmet Belbez : Zaten başımdan aşan ve benim ziyadesi ile memnun olduğum meşguliyetlerime bir yenisinin ilâve edildiği gün.

Pr. Dr. Faruk Erem : İlk şiir kitabım olan «Fantazya» yı dostlarıma dağıttığım gün.

Pr. Dr. İlhan Lütem : Hanıma ithaf ettiğim eserimin çıktığı gün.

Dç. Dr. Mukbil Özyörük : Arkadaşım Reşit Kayalı ile sohbet edip gülüştüğümüz günler.

Dç Dr. Hicri Fişek : Siyah kıravatımı ilk taktığım gün.

Dç. Dr. Yaşar Karayalçın : Ceride'nin barut fıçısı gibi çıktığı gün.

As. Burhan Gürdoğan : Hocam S. Şakir Beyin izniyle dördüncü sınıfta kurpratik yaptığım gün.

Güzin Bayır : Ceride'de çenemden bahsedilmediğini gördüğüm veya duyduğum zaman.

Reyhan Duruca : Ceride'ye Başkan Vekili seçildiğim gün.

Aytekin Gürkan : Ceride'nin çıktığını gördüğüm gün.

Gülsen ve Jülide : Sabahları geç kalmamıza rağmen sınıfta ön sırada yer bulabildiğimiz zaman. (Not : Ayda bir kere sınıfa gelirler)

Metin : Bu yaz İzmir'de Karşıyaka'da geçirdiğim günler.

Firuzan Aydın : Bütün günlerim sevinç içinde geçiyor.

Canavar Burhan : «Canavar» lâkabından kurtulduğum zaman.

Kürdan Seyfullah : Sevgilimi kaybettim. Kendisini veya yenisini bulduğum zaman.

Kadillak Sabri : Şiir okuyup yoğurt yediğim günler.

Aysel ve Nazan : Sınıfta şöyle tiz perdeden doya doya bağırabildiğimiz günler.

Yüksel Akovalı : Fakülteye devam edebildiğim günler.

Güven ve Erol Çırakman : Kırk yılda bir sevinçli günümüz olacaktı, fakat ne yazık ki seçimleri kaybettik.

Turgut Kuruç : Operada, Stadyumdaki gibi doya doya yuha çekebildiğim gün.

Şahap Yüzbaşı : Atacın Gökceyazın yapıtlarını ve yır betiklerini eleştiren güncelerini okuduğum günler.

Yahya Zubunoğlu : Dışkapı Kız Yurduna gittiğim günler, ayrıca Demirlibahçe futbol maçında dayak yiyecekken kurtarıldığım gün.

Kâni Güngör : Hergünün ayrı bir sevinci var.

Salim Tansuk : Yeni aldığım pipo ağzımda birinci sınıfta tur yaptığım günler.

Çetin Oğuzsoy : Birinci Şubeden serbest bırakıldığım gün.

Ustura Yılmaz : Kırmızı papyonumu taktığım günler.

Özer Öçlü : Şu benim gönüle bir eş bulunduğu zaman.

Hüseyin Ağa : Akılsızlar, varın dersinize çalışın deliye hergün bayram.

Sıtkı Erkul : Mezun olup nişanlandığım gün.

Hakkı Ersöz : Mülkiyeli sevgilisini gördüğü zaman.

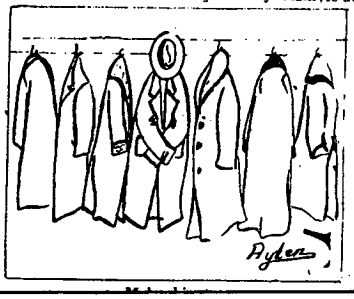

ÇAM SAKIZI

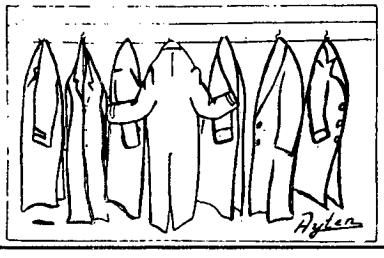

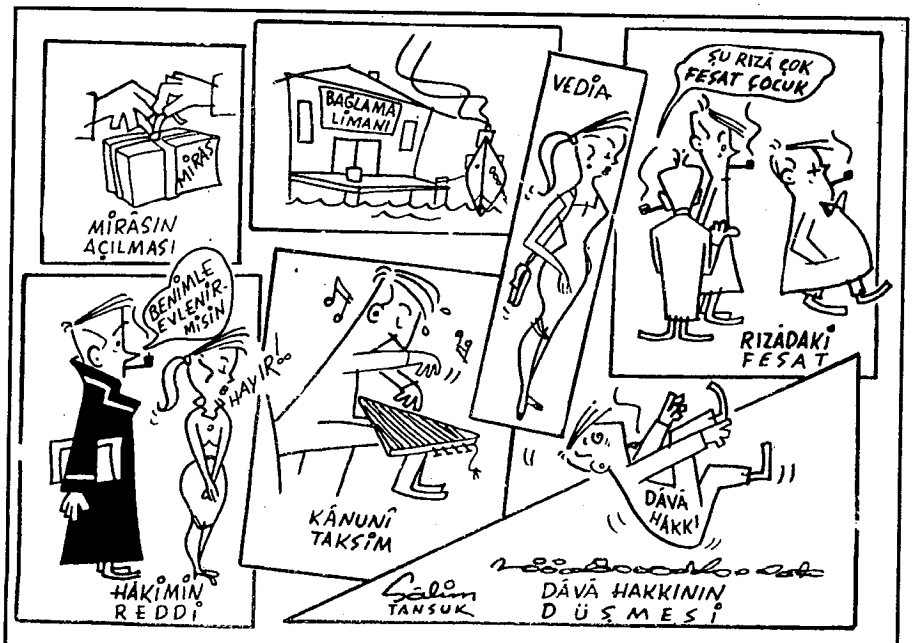

Ne Çıkar?

Madem ki niyet ettik her şeyi söylemeye
Hele biz anlatalım bakın bundan ne çıkar?
Açık kalble doğruyu söylemek düstur ise
Dikkat edin hocalar fecaat bundan çıkar.
İmaymış kinayeymiş böyle şey anlamavız
Herşey bilinmelidir hakikat bundan çıkar.
Hak mahrumsa kuvvetten, kuvvete hak demişler,
Bu durumda Hukukta ilim yapsak ne çıkar?
Öldürdün talebeyi korkudan Osman Berki
İmtihanda yanında, Fişek olsa ne çıkar?
Argo kullanır her an derslerde Kemal Arar
Kızsa da imtihanda küfür etse ne çıkar?
Bir kız hizmet etmeli Muvaffak'a sınıfta
İsterse güzel olsun, çirkin olsun ne çıkar?
Tuğrul'um alim olsun istiyor Sabri Şakir
Profesör olsa da olmasa da ne çıkar?
Kırk tane iş tutarmış Hikmet Belbez diyorlar
Bir tanesi hocalık olsa bundan ne çıkar?
Cürmü kadar yer yakar ne yapsa Karayalçın
On beşinci yüzyılda Tarçın olsa ne çıkar?
O ne eda, belagat, hayran olduk doğrusu
Mukbil'de çeneyi gör Çiçero'dan ne çıkar?

Uğur var ya yanında sevgili Faruk hoca,
Hakkı simdi olsa da olmasa da ne çıkar?
Hayat bir hikâyedir değil mi Derbil hoca
Sallanarak yerinde anlatsanda ne çıkar?
Mirasda hesap lâzım diyorsun Kemal Gürsoy
Talebe değilsin ki bilmesen de ne çıkar?
Rüşvet olmayan selam nezaketin alâsı
Coşkun Üçok alsada almasada ne çıkar?
Hepsi de agora'da birleşiyor Abadan
Felsefe, İnkilâpmış, tarih imiş ne çıkar?
Melâike gibidir Hamide Topçuoğlu
Kanatları olsada olmasada ne çıkar?
Kibar nazik Koloğlu laubali istemez
Bilmiyerek kırdıksa affetmese ne çıkar?
Göz dağı vermek için, sınıfta Oğuzoğlu
Esmese de gürlese öhhööö dese ne çıkar?
Altın gibi kalbin var sevgili Şakir Berki
Talebeye kızsan da bağırsan da ne çıkar?
Mademki şu dünyadan pervan yoktur Figani
Nükteyi sen yapsan da gülse Fadıl ne çıkar?

FİGANİ

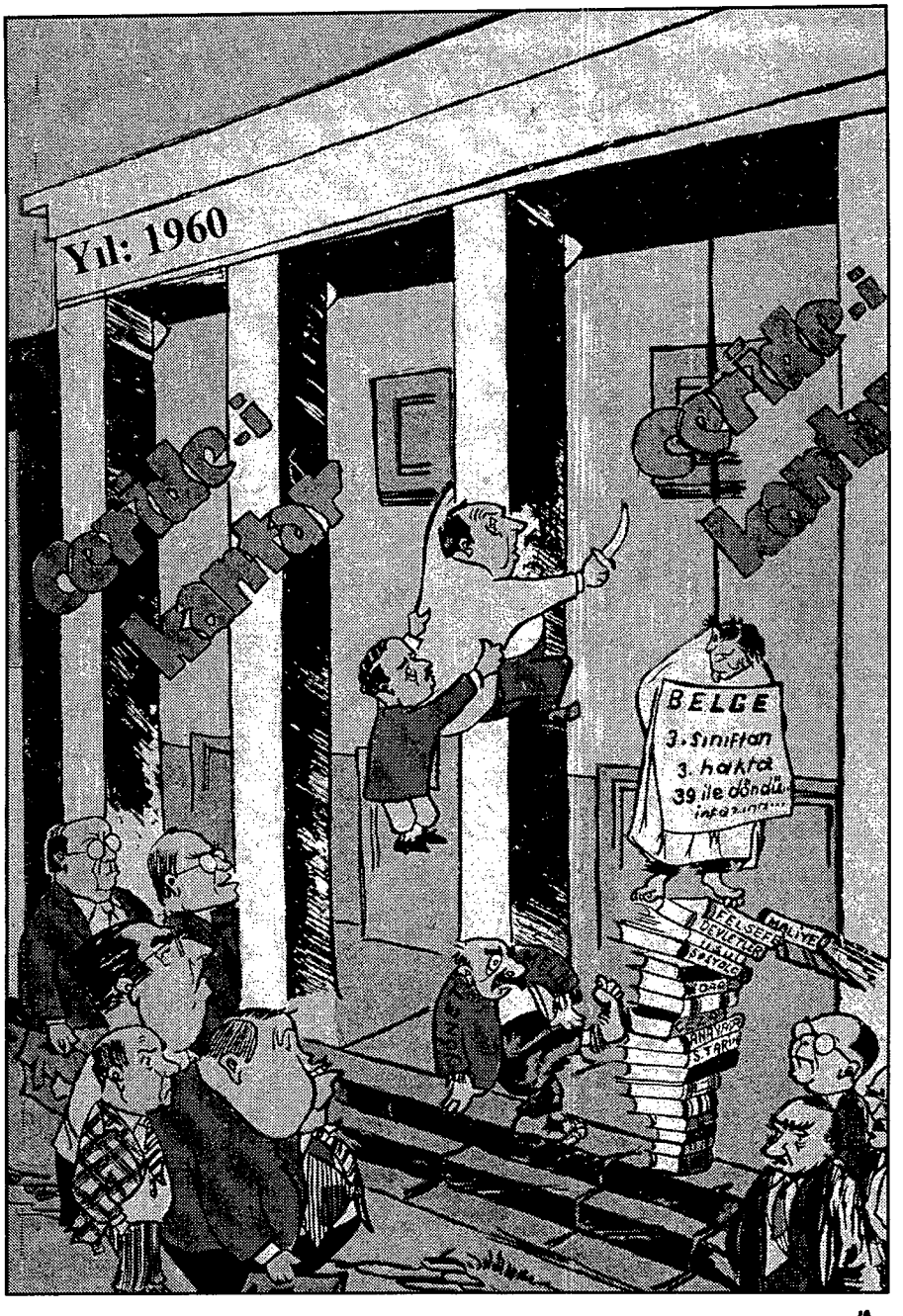
Yıl: 1960
BELGE
3. Sınıftan
3. haktan
39. ile döndü

Faruk Erem'i bir haftadır dört gözle bekliyordum. O'nu ele geçirmek, hele konuşmak için vakit bulabilmek şimdiye kadar değme babayiğidin kârı olmamıştı.

Nihayet buldum, bir taraftan paltosunun kolunu takıyor bir taraftan merdivenlerden Mercur'ye doğru koşuyordu. Yolunu kestim:

— Efendim avukat olmak istiyorum fakat açlığa dayanamam. Ne yapmamı tavsiye edersiniz?

— Müşteri bulmanın iki yolunu söyliyeyim. Atpazar'ında tabanca bıçak satan bir dükkân vardır. Onun muhasebecisi olur, gelen giden müşterinin ismini ve sarih adresini alır, gündüz dükkânda gece onların peşinde dolaşırsın. Adalet psikolojisini seçtiysen hangisinin ekmek yedirecek müşteri olduğunu anlar, boşuna ayakkabı eskitmezsin. Böylece 1 davada hem şahit hem bilirkişi hem de vekil olursun. İkisinin tazminatı üçüncüsünün de bol parası vardır. Bir taşla üç kuş. İş bununla bitmez mahkûmlarla irtibatı kaybetmemek lâzımdır. Bana bayramlarda en çok tebrik kartı hapishanelerden gelir. Mahkûmun hapishaneden çıktığını öğrendiğim gün yeni bir iş hazırlanıyor demektir.

— İdam cezasının niçin aleyhindesiniz?

— Böyle «verimli» müşterileri bir dâvadan sonra kaybetmemek için.

Karayalçın'a sınıftan çıkarken sordum:

— Hocam, Ticarî İşletme Hukukunu bukadar iyi biliyorsunuz. Mahdut bir maaşla hocalık yapana kadar bir ticarethane işletseniz çok daha kârlı bir iş yapmış olmaz mısınız?

— Sizler dururken ticarethane işletmeye ne lüzum var?...

Oğuz Oğlu'nun koridorda yanına yaklaştım, daha doğrusu üç adım iyan geriden burnun gölgesine sığınarak sormağa cesaret ettim:

— Hocam evlenme hukuku hususundaki derin bilgi ve vukufunuzun sebebini öğrenebilir miyim?

— Ömrümün yarısı nikâhlarda şahitlikle geçti. Ve bunun büyük faydalarını gördüm. Hatta tatbikatımı daha artırayım diye ek görev olarak nikâh memurluğu istedim. Sesimi kifayetsiz buldukları için reddettiler. (Belediye herhalde nikâhsız evlenmelerin artacağından korkmuş olacak).

— Gazetede resminizi görmüştüm, pekiyi gelinin yanında niçin boyunatkısı ve paltonuzla oturuyordunuz?

— Yeni nikâh memurlarının beni damatla karıştırmamaları için. Şahısta hata bildiğiniz gibi butlan sebebidir, evlenmenin feshini mucip olur.

Hoca'nın ilmine de hayatına da gıpta edip sekiz adım gerilemek zorunda kaldım.

Kemal Gürsoy'u bulmak kor değil.

— Hocam bu derece ilmi kelâma, hukuk müesseseleri hakkında derin vukufa ve temyiz kararlarına karşı yüzde yüz aksi kanaata nasıl vasıl oldunuz. Bunun hikmetinden kulunuzu müstefit kılmaz mısınız?

Kemal Bey'in huyu öyledir, az amma öz söyler:

— Shuwarz'ın kastettiği bir takım gecekondu profesörler vardı ya, işte ben onlardan değilim de ondan...

— Sağolun Hocam...

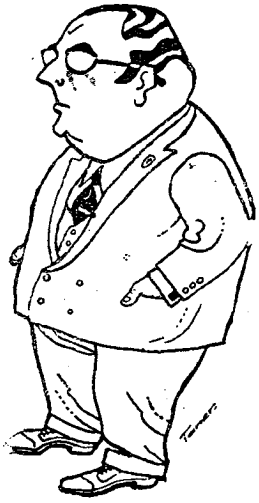

Bozer'e nezakteli bir selâmla yaklaşıtm:

— Efendim geçen sene Ticari İşletmeyi okuttunuz, busene de öyle yapsanız daha iyi olmaz mıydı?

— Ticarî senetler hakkında bilgimi biraz kuvvetlendirmek için bu sene Karayalçın'la değiş tokuş ettik.

Vardım Ki...

-Bayburt'lu Zihni'ye-

Vardım ki eleme çoktan çekilmiş
Bir hüzün kaplamış köşe bucağı.
Derslerin de tadı tuzu kalmamış
Güzeller, sınıftan çekmiş ayağı.

∴

Şimdi nerde bulsam ben o merali?
Zihnim çözmek ister binbir suali.
Zalim yönetmelik avcı misali
Bizim yolumuza kurmuş tuzağı.

∴

Lâle'yi, Sabri'yi soğuk ter almış
Sevişen çiftleri bir keder almış.
Aşkın ta yanında dersler yer almış
Ne kadar değişmiş muhabbet çağı.

∴

Cevdet, gizli gizli her zaman ağlar
Vardım ki Gül ağlar, Perihan ağlar.
Yönetmelik berbat, herkes kan ağlar
Halimiz rüzgârda bir güz yaprağı.

Âşık CEVDET

FADIL HAKKI

İzmir'den de Fadıl Hoca İzmir'den
Çeken bilir maliyenin derdinden
Felsefeden, devletlerden, usulden
Acap geçsek bize lütfun varmola?

HÜSEYİN CAHİT

Verin benim iki dersim ikisin
Kahredeyim talebenin hepisin
Bir Mayıs sabahı sınıf kapısın
Roma, Roma diye açtı Genç Cahit

SÜHEYP DERBİL

Süheyp'tür benim adım
İlmi içtim yudum yudum
İki cihanda maksudum
Öğretmek yine öğretmek.

YAVUZ ABADAN

Agora'nın orta yeri sinema
Cümle yunan hançer soktu yarama
Aristo'dan Eflâtun'dan bana ne,
Edalım, boynuna vebalim.

İLHAN LÜTEM

Ne atom bombası
Ne Londra Konferansı
Bir elinde devletler umumi
Bir elinde biz Fakir-i Fıkara
Umurunda mı dünya.

HİCRİ FİŞEK

Servi boylu hocam gelmiş diyeler
Siyah kravatı solmuş diyeler
Karagözlerine dayanamayıp
Devletler hususi ölmüş diyeler.

FARUK EREM

Garibim nâmıma Erem diyorlar
Ayşe'yi Fatma'yı harem diyorlar
Şairim derdime verem diyorlar
Bir de ruhbilime kapılmışım ben.

BÜLENT NURİ

Ne muamma imişsin
Sen ey ders-i hürriyet
Bunca yıldır anlatırım
Ben dahi anlamadım.

SABRİ ŞAKİR ANSAY

Büyük hocanı Ansay
Sözlerine inan say
Kürsü hanedanıdır
Veliaht Tuğrul Ansay

MAHMUT KOLOĞLU

Koloğlu kolda gezer
Bir ince yolda gezer
Ille ortadan yürür
Ne sağ, ne solda gezer.

COŞKUN ÜÇOK

Coşkun'um Coşar gider
Gül gibi yaşar gider
On bin talebe senin
Ardından koşar gider.

Kimde ne var?..

Oğuzoğlu'nda
ses
Arsel'de
nefes
Esen'de
kafes
Üçok'da
asalet
Topcuoğlu'nda
adalet
Gürsoy'da
hitabet
Erginay'da
servet
Abadan'da
hikmet
Ayiter'de
kudret
Lütem'de
meserret
Bozer'de
şetaret
Bilge'de
sükûnet
Belbez'de
faaliyet
Erem'de
feraset
Berki'de
ciddiyet
Fişenk'de
nezaket
Berki'de
samimiyet
Derbil'de
temşiyet
Özyörük'de
merkeziyet

HİÇ

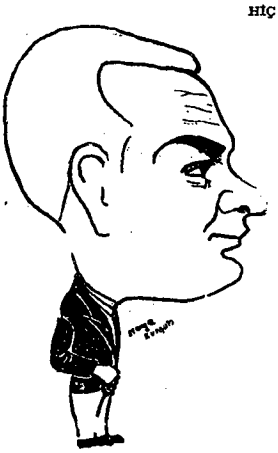

- FALAN FİLÂN -

(MÜŞTEREK İLÂN)

Güler ile Metin vestiyerde buluştular
Fakülte
Bir yakışıklı ile kızlar bakıştılar
Fakülte
Cerideciler içtima ettiler
Kapı aralığı
Kızların mektuplarını sansürden geçirdiler.
Alt kat
Çiftler anlaştılar veya bozuştular.
Dolap arkası
Sesi güzel kızlar bir türkü tutturdular.
Lavabo
Talebeler hoşça vakit geçirdiler
Koridor
Bir ideal çift aynı kitaptan çalıştılar.
Kütüphane
Hafız takımı ders saatlerini de millî kütüphanede geçirdiler.
Kızılay
Zil göründü.
SOĞUK SINIF

Profesörler akşam yemeklerinde neler yer?

ŞAKİR BERKİ :

Garsonu çağırdı. Git babama sor ne yemek yiyeyim, dedi. Ve o akşam şu yemekleri yedi :

Tarhana çorbası - Zeytinyağlı fasulye - hoşaf

H. CAHİT OĞUZOĞLU :

Bu gün perhizim dedi. Sonra da şunları seçti : Hindi dolması - Ciğerli Pilâv - Lâhana Turşusu

FADIL HAKKI SUR :

Kese mülâhazasiyle üçüncü sınıf bir lokantaya gitti. Her ihtimale karşı biraz karbonat aldı. Alü balâ ile yemekleri seçti : Pirzola - Karnıyarık - Aşure Ama pirzolayı yemekte güçlük çekti. Arkasından garson terliklerinin kaybolduğunu anladı.

YAVUZ ABADAN :

İşkembe çorbası - Tandır kebabı - Zeytinyağlı lâhana dolması - Biftek - Yoğurt. Sonrada meyva yedi. Hesabı keserken de : «Bu gün hiç iştaham yok» dedi.

JALE AKİPEK :

Zarif hocamız o gece şunları yedi :

Sucuklu yumurta - Patlıcan dolma - yoğurt tatlısı.

SÜHEYP DERBİL :

Bayan garsona «Kendi sevdiğiniz yemekleri getirin» dedi. Gele gele: Rafadan yumurta - Patates haşlaması portakal suyu geldi. Hocamız garson bayanın şişmanlamamak için dâimî perhizde olduğunu bilmiyordu.

NECİP BİLGE :

Balık çorbası - Kıymalı yumurta - Şambaba istedi. Necip Bey o gece balık çorbasının nasıl yapıldığını öğrendi. Bir daha yememeğe karar verdi.

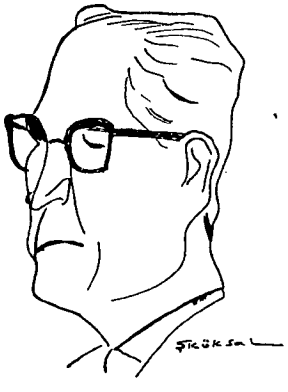

MAHMUT KOLOĞLU :

Seçtiği yemeklerden birini garson anlamayınca : «Lâübalilikten hoşlanmam beyefendi.» dedi. Yemekleri bayan garson getirdi. Hocamız bayan garsonu masasına davet zorunda kaldı. Terbiyeli köfte - omlet - kabak tatlısı yediler.

İLHAN ARSEL'le

KEMAL ARAR'ın

O gece ne yedikleri tesbit olunamamıştır.

OSMAN F. BERKİ :

Un çorbasını - etsiz karnıbahar - irmik helvasını kemali afiyetle yedi. Garsona 25 kuruş bahşiş verdi.

KEMAL GÜRSOY :

«Sen ne istersen getirmekle beraber bende bir seçmek lâzım.» dedi. (Garson bu sözü anlamadı) Garson:

— Zeytinyağlı kereviz yok» deyince «Canım o yoksa şehriye çorbası getiriverirsin, söylediğin şeye bak.» Sonunda: Talaş kebabı - Makarnalı ıspanak (.) Ayva yedi.

BÜLENT NURİ ESEN :

Garsonu fazla bekletmedi.

Çerkes tavuğu - Russalatası - Hurma tatlısı - muz istedi. Garson bir dehâyla karşı karşıya olduğunu anladığından üstüne çekti düzen verdi.

HİKMET BELBEZ :

Dün gece ne yediğinizi yazın dedik. Amerika'daydı. Ödemeli tel çektik.

Şöyle cevap geldi. «Dün gece ne yemek yediğimi hatırlayamadım. Her ihtimale karşı sosisli sandviç yemiş olabilirim. Selâmlar...»

FARUK EREM :

Lokantaya oturdu. Garson geldi. «Nasılsın A'met kardeşim.» dedi. Garson isminin İbrahim olduğunu söyledi. «Burda bir A'met vardı n'oldu? deyince garson onun dün hapse girdiğini söyledi. Faruk Bey çok yufka yürekliydi. Yemek yemeden A'medin ziyaretine gitti. Hapishâne de A'metle çorba içtiler.

COŞKUN ÜÇOK'la

MUKBİL ÖZYÖRÜK beraberdiler :

Coşkun Bey: Midye dolması, İtalyan makarnası, vanilyalı sufle ısmarladı. Mukbil Bey ise garsondan kadın budu köfte, ve hanım göbeği getirmesini istedi. «İmam suyunu da unutma ha..» dedi. «Bunlarla iyi gider» Garson imam suyunu anlamayınca, Mukbil bey imam suyunun mahiyetini garsonun kulağına söyleyiverdi.

AKİF ERGİNAY :

Yemek beğenemedi. Talebe nasıl imtihanda terlerse garsonda öyle terledi, o gün. Sonra şu yemeklerde karar kılındı: Tatar böreği, imam bayıldı, söğüş. Garson imambayıldıyı getirirken fenâlık geçirdi.

İLHAN LÜTEM :

O gece hanımıyla lokantaya gitti ve yediklerini hanımına ithaf etti.

Jambonlu yumurta - püreli rosto - sup.

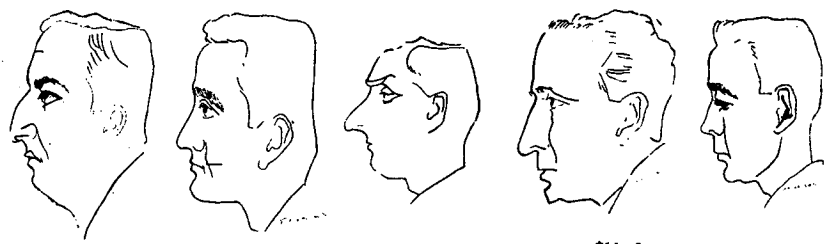

AKROSTİŞ

Şule-i irfanına, yansakta biz Pervaneyiz
Alem-i fenada ancak bir katre bir taneyiz
Kadir-i mutlak için kul değil de ya neyiz
İdrak ile bin güçlüğü bir lâhzada yendik
Rabbin bize ihsan ettiği akla güvendik
Bir gün seni yad eyleyecekler sana hayran
En güzel huylu en velûd insana hayran
Ruhunda fedakârlık örneği eksilmedi bir an
Kudreti Mevlânın bize ihsan ettiği akla güvendik
İdrak ile bir güçlüğü bir lâhzada yendik.

MÜNACAAT

Ya rab dersimizi âsân et n'olur kerem eyle
Harabezara döndürme bağımızı bağ-ı İrem eyle
Bu vatan, bu millet için nabız ya Rab
Her birimizi bir Faruk EREM eyle.

MEDED

Kâr eylemezmiş belli, bu dünyada âr eden
Biz zarar hanesindeyiz, varsın olsun kâr eden
Kimdir idarede güçlüğü zorluğu inkâr eden.
Meded ya Mukbil Hocam meded İdareden.

GEÇEN

İdareden geçenler bazen sille-i Derbil'le geçer
Bazen talii yar olan hande-i Mukbille geçer.
Arab-ı dille Tilcikleri belleyen talebe
Merak etmeyin arkadaşlar ille geçer ille geçer.

İlânlar

Arasıra gördüğümüz ilânlar :
Paltomu yanlışlıkla alan arkadaşın getirmesi..
Yeni görülmeğe başlayan ilânlar :
Kilidi alan arkadaşın yerine koyması...
Bu gidişle görülmesi muhtemel ilânlar :
H. F. Sekreterliğinden :
Vestiyeri alanın yerine koyması

ER-GÜR

Acaba ne olacağız?

Ben talebeyken, idareden zayıf alırdım diyen Mukbil Özyörük İdare Hukuku Doçentidir.

Ben Zürih'teyken, Haurio'yu anlamamıştım diyen Süheyp Derbil Âmme Profesörüdür.

Ben talebeyken, usulü anlamamıştım diyen Necip Bilge, Medenî Hukuk Profesörüdür.

Ve biz hiç bir şey anlamıyoruz. Acaba ne olacağız dersiniz?

HATAY BÖRTÜÇENE

Cesaret

İki kafadar konuşuyorlardı :
— Hazırlandım ama, imtihana girmiyeceğim. Korkuyorum.
— Neden?
— Nedeni varmı? Bu gün subaylar da giriyor.
— Daha iyi ya sen de o akıntı ile geçip gidersin.

GEL-GEÇ

Hocalarımız Evlenmeden Bahsediyorlardı?

Ceride-i Kantarın sinek muhabiri..... pencereden duhul ile masa altına saklanmış ve aşağıda sunacağımız konuşmaları banta almağa muvaffak olmuştur :

ESEN : Kadın giren eve anayasa girmemeli. Çünkü, o hürriyetleri bir öğrenirlerse alimallah hepimize top attırırlar. (Hamide hanım hariç diğer hocaların şiddetli alkışına mazhar oldu.)

ÖZYÖRÜK : Silsile-i neratip bakımından ailede iki sistemden biri cereyan eder :

1 — Kazak sistem : Koca en büyük hiyerarşik amiridir. Onun dediği dediktir.

2 — Kılıbık sistem : Müellifler bu sistemin eşitlik prensibine müstenit olduğunu söylerler. Fakat, ummî, objektif, gayri şahsi bir nazarla incelenirse görülür ki, bu sistemde de eşitlik namevcuttur. Burada sadece hiyerarşik amir hanımefendi olmuştur. Beyefendi ise, döşü önlüklü mutfak şefidir.

EREM : Evlilik hayatında evvelâ üç yıl hapsi, sonra yirmibeş - otuz yıl iş esasına müstenid serbest hapis, bünyenin hapisliğe tamamülü kalmadığı anlaşılınca da salıverme uygunlanır. Bakın, ceza infaz sistemine ne kadar benziyor.

KOLOĞLU : Evlenme yeni bir müessese kurmaktır. Burada da müteşebbis ve sermaye lâzımdır. Teşebbüs için en müsait yerler fakülteler, at koşuları, duraklar ve sinemalardır. Enflâsyon yapmaması için teşebbüse geçmeğe en müsait zaman askerlik ve tahsilin bitiminden sonra başlar. Bu müessese de İş Kanunu'na tabi olduğu için, iş yerinin sağlam, temiz ve aydın olmasına dikkat etmek lâzımdır.

BERKİ : Sağ kalan eş her derecede mirasçı olduğundan, müstakbel kayın pederin zengin olması da aranacak bir husustur. Adem Babamız bile dünya kendisine miras düşmese idi belki de Hava Anamızla evlenmezdi. Maamafih bu mesele çok mühimdir. arakadaşlar. Ayrıca bir tez mevzuu olabilir, diğl mi Fikret?

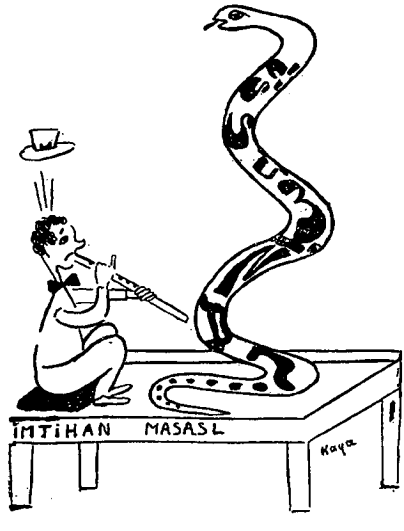

SUR : Evlenme birçok yeni malî meseleler ortaya çıkarır. Bütçede en mühim değişiklik evlenme yılında olur. Ayrıca kadının her gün esnafa, tüccara ödediği vergiler de kocanın bütçesine akseder. Temkinli erkekler eşinin tasarruflarını artırma, eksiltme, ihale kanununa ve kendisinin vizesine tabi kılarlar.

TOKAY : Evlenme ile bilânçoda değişiklikler olur : Öz sermaye azalır, demirbaş artar. Bu yeni demirbaş amortismana tabi değildir. İşletmenin kâr ve zarar ettiği dokuz ay sonra belli olur.

TOPÇUOĞLU : İnsan tabiatında meknuz içtimaîlik duygusu insanları ergeç birleşmeğe sevkeder. (Koloğlu'nun itirazıyla karşılandı.) Evlenme bu duygunun mahsulüdür. Duguit bu meseleyi tesanüt ile izah eder :

1 — Mihaniki tesanüt (benzeşmelerden doğan tesanüt) : Erkek ile kadın içtimaî seviye, sin ve bünye itibariyle biribirlerine benziyorlarsa hayatlarını birleştirmeyi düşünebilirler.

2 — Uzvi tesanüt (benzeyişsizliklerden doğan yakınlık) : İş bölümü zarureti ve esmerlerin sarışınlarla evlenmeyi tercih etmeleri misal olarak zikredilebilir.

DERBİL : Soyut bir kavram olan devlet, ailenin gelişmiş, olgunlaşmış bir şeklidir. Aralarında protokol bakımından şu farkı tesbit ettim : Devlette idare edenler önde yürürken, ailede şimdi idare edilenler önde yürüyor. Bu bakımdan aileyi kısaca şöyle tarif edebiliriz : Aile, devletin tersisizmleşmişidir. (Hamide hanımın lûgat sahifelerini karıştırdığı görülüyordu.)

FİŞEK : Ecnebi ile evlenen Türk kadını Türk kalır. Türkle evlenen ecnebi kadın Türk olur. Görüyorsunuz ki; Türk Vatandaşlığı Kanunu, rabbenâhep bana diyor.

İslâm Hukuku'nda ezcümle Pakistan'da dört kadınla evlenilebilir. Amma hukukumuz bizleri bir çiçekle yaz getirmeğe mecbur ediyor. Maamafih gürültüsüz patırtısız, sakin hayat temin ettiği için biz de bu görüşe taraftarız.

BELBEZ : Nişanlanan erkek gemi inşasına ve donatımına başlayan bir sanatkârdır. Evlenen erkek ise, her teçhizatı ile sefere hazır, asayiş berkemal, yolcu bekleyen kaptandır.

BOZER : Evlenme bir senetle olur. Bu senedi hazırlamak için zemini erkek ve kız yaratır. Amma, senet, erkeğin babası (keşideci) ile kızın babası (muhatap) arasında, lehdarlar menfaatına, nama muharrer olarak tenzim edilir. Binaenaleyh, kaideten ciro edilemez. Fakat, pek temenni etmemekle beraber pek az raslanan istisnaî bir keyfiyeti de kaydedeyim : Kadın isterse bu senedi emre veya hamile muharrer şekle koyarak gizlice ciro edebilir.

NOT : Tam bu esnada odaya D. D. T. sıkıldığı için sinek muhabirimiz sizlere ömür olmuştur. Muhabirimizin ebediyete zamansız ufulü sebebiyle diğer hocalarımızın konuştuklarını öğrenemedik. Özür dileriz.

NECATİ DEVELİOĞLU

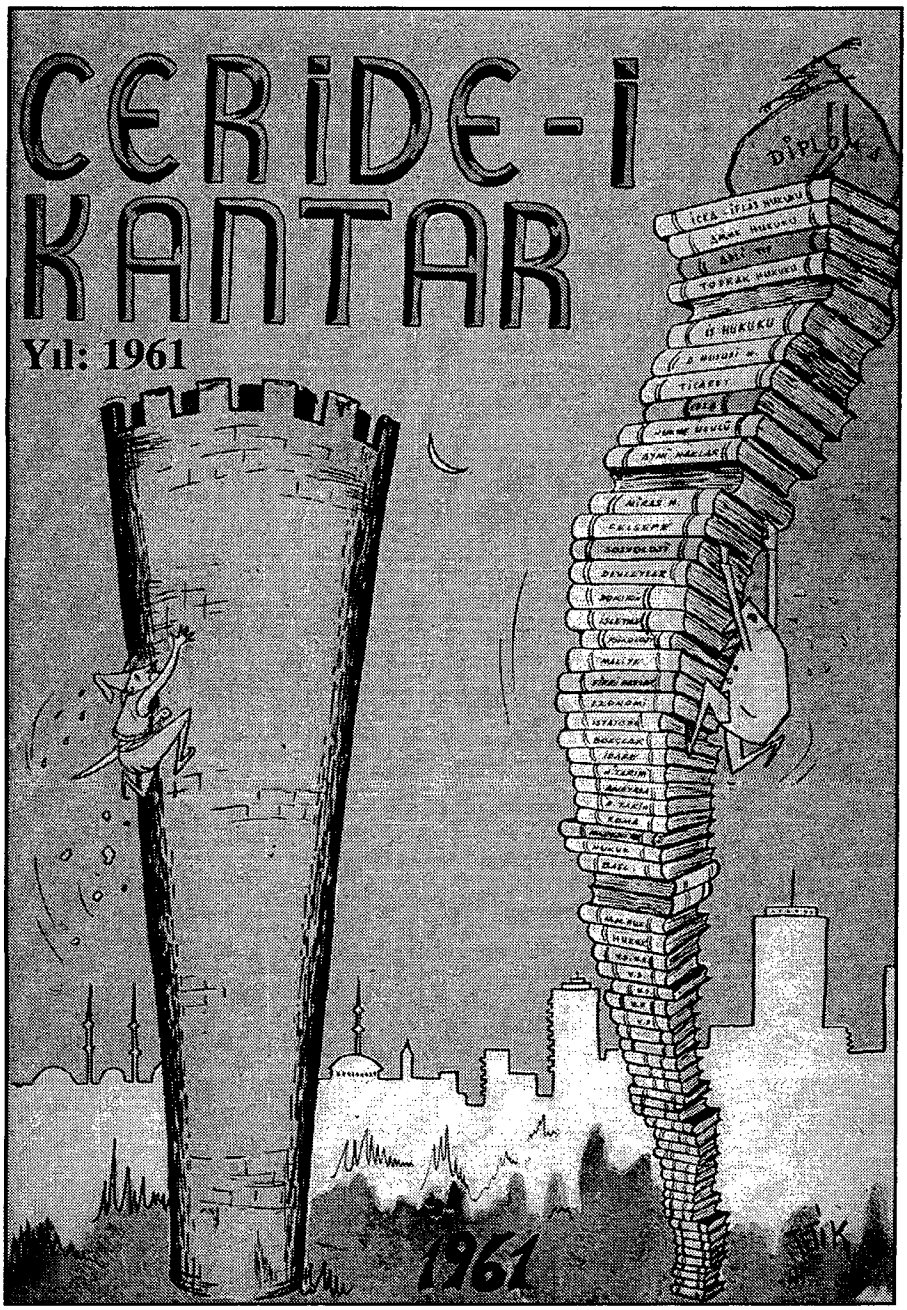
CERİDE-İ
KANTAR
Yıl: 1961
DİPLOMA
İŞ HUKUKU
1961

Hocalarımız ve Aşk

Hocalarımız olmaları ile iftihar ettiğimiz zevata aşk hususunda sualler sorduk, aldığımız cevapları hayatlarının baharında (!) olan arkadaşlara nasihat olur düşüncesiyle nakledeceğiz.

Profesör Kemal Arar'a sorduk :

— Hocam aşk hususunda fikirleriniz?

— Çocuklar size bir baba nasihatında bulunayım. Ciro edilmemiş kız bulun! Eğer o da sizi seviyorsa siz de asla ciro etmeyin.

Hemen orada Profesörü ile konuşan Tuğrul Bey'i yakaladık :

— Hocam aşk...

Doçent Tuğrul Ansay sözü bitirmemize fırsat vermeyip hemen yapıştırdı :

— Aşk kolektif bir şirketin Statüsüdür. Hazır cevap hocamıza teşekkür edip hemen ayrıldık. Bir ara da düşünüyorduk hangi Hocayı yakalasak diye... Birden gür bir sesle irkildik.

— Yahu bunu bilmiyecek ne var? Aşk hayatın sigortasıdır. Söylemeye lüzum yok. Konuşan Ali Bozer Hocamızdı.

— Peki Hocam aşk sigortası ihdas edilse nasıl olurdu?

— Hani arkadaşlar öyle bir şey olsa sigortacılar çok kazanırdı. Ve ben dahi Doçentliği bırakır derhal sigortacılığa başlardım... Bu arada bir haber geldi. Şakir Hoca odasındaymış. Hemen damladık :

— Hocam aşık olmak iyi midir, kötü müdür?

— Arkadaş! Sual hoşuma gitmedi. Ama cevap vermezsem bizim dersi seçmezsiniz. Aşk, toprak tır, toprak!. Ama bildiğiniz kara toprak değil, pembe toprak. Bu toprağın en büyük hususiyeti de nedir biliyor musunuz? Çok bereketli ve kuvvetli olması... Dolayısiyle insan bile yetişmesi. Hoca mütebessim, bizler memnun ayrıldık. Profesörler odasına girerken hemen hepsinin sohbet ettiğini gördük. Profesör Turhan Esener cevap verdi :

(Devamı bu mecmuada)

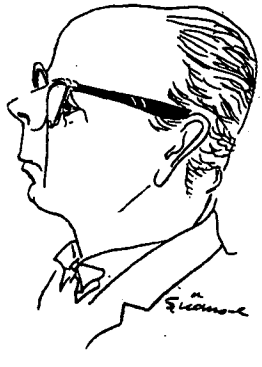

KAÇIRMIŞ

Devletler Hususî Hukuku dersinde Prof. Hicri Fişek anlatıyor. Yüksel Gökteke not tutuyordu. (Hayır zabıt kâtipliği yapıyordu) Bir ara yüksel

— Efendim dedi aniden,

Hocamız :

— Kaçırdınız mı?

Jale Akipek :

Sübjektif hüsnüniyet ile objektif hüsnüniyet arasında ne fark vardır?

Talebelerin hüsnüniyeti subjektif, hocalarınki ise objektiftir. Objektif hüsnüniyet ise subjektif hüsnüniyetten daha mühimdir. O halde, sizede tavsiyem hocalarınızdan öğrenin hüsnüniyeti. Zaten, hocalarınızın hüsnüniyeti olmasaydı, siz çoktan yutardınız hapı.

İlhan Arsel :

Esas Teşkilât Hukukuna niçin babayasa değil de Anayasa denmiş?

Dünyadaki düşünen mahlûkatın yüzde 50,5 i kadın olduğu için bu hukuk dalına Anayasa denmiştir. Babayasa denseydi, çoğunluğun hakkı yenmiş olurdu. Bu takdirde de demokrasi değil erkekrasi zuhur ederdi. Erkekrasi ise Jellinek'in tasnifine uygun olarak, diktatorya rejiminden başka bir şey değildir.

Faruk Erem :

Suçluluk ne demektir?

Tatbikatta bu mesele ihtilâflı olup, zannımızca tıpkı Manzini'nin tâbiriyle izâfi bir mefhumdur. Yani, insandan insana değişir. İki misal verirsek, daha iyi anlaşılır herhalde :

1) Savcıya göre, suçlu zanlı, zanlıya göre ise suçlu savcıdır.

2) Profesöre karşı suçlu talebe, talebeye karşı ise, suçlu profesördür. Hakikaten itiraf etmelidir ki, şu dünyada herkes suçlu olduğu halde kimse suçlu değildir.

Tehlikeli Kitap

Arkadaşın birinde Faruk Erem Hocamızın yeni çıkarttığı Ceza Muhakemeleri Usulü kitabını gördüm. Sayfaları kıpkırmızı idi. Merak ettim :

— Ne bu hal, renkli kâğıda mı basılmış? Diye sorunca arkadaşım :

— Yok canım, dedi. Kitabın ilk devirde mühim yerlerini çizeyim dedim. Kitabı okuyup bitirdiğim zaman bir de baktım ki bütün satırları çizmişim. İkinci devirde daha mühim yerleri çizdim. Üçüncü devirde daha mühimlerini derken, dördüncü devrimden sonra böyle oldu. Ben de şimdi uygun bir isim koydum buna: «Tehlikeli Kitap»

Gel keyfim gel

İlhan Akipek hocamız derslerinden birinde:

— Ben kırmızı ile çizilmeyen yerlerden sorarım.

Deyince millet çalışmayı bıraktı. Neden mi? Beleş geçme varken neden çalışsın.

Herkes bir günde iki cilt kitabın bütün satırlarını kırmızı kalemle çizdiler. Nasıl olsa sorulacak yer kalmadı diye (!) Gel keyfim gel. (Nasıl keyfse..)

Pişman

Sayın Hocamız Mukbil Özyörük derslerinde pek tatlıdır. (İmtihanda demedim, derste!) Öğrencilerin dikkatini çekmek için çırpınıp durur.

Yine böyle bir günde:

— Ne yapayım bilmem ki? Dikkatinizi toplamak için amuda mı kalkayım, deyince:

Yanımda yüreği yanık bir arkadaş eğilerek:

— Nihayet Mukbil'in de başaşağı geldiğini dünya gözü ile göreceğim, dedi.

Dedi ama, şimdi pişman. Hocamızın fakülteye dönmesi için imza topluyor.

SEZER

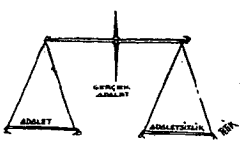

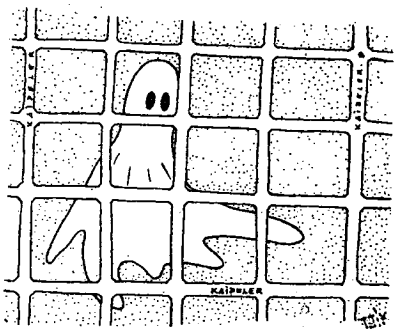

L'ésprit des Lois!..

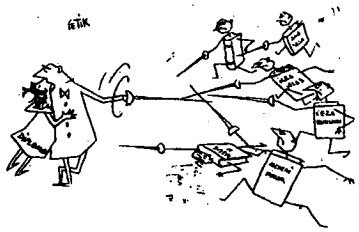

— Çalışkan talebe —

GÖRÜNÜR

Bu Hukuk Fakültesi sanki cihan görünür,
Dışardan bakılınca hep gülüstan görünür.

İçine girildi mi, ayan olur herkese,
Özlenilen hayaller bir bir viran görünür.

İlk defa yönetmelik bahsetmeliyim senden,
Bütün talebeler hep sana kurban görünür.

Ya büroya ne dersin ey Hukuklu arkadaş?.
Bu açılmaz kapılar bize divan görünür.

Bir kitap derdi vardır, talebenin başında,
Tamam okumak için bütçe noksan görünür.

Kantin açılsın diye bekledik senelerce,
Elhak boş sene geçti şimdi üryan görünür.

Hocalara gelince itidalli olmalı,
Yoksa Fethi-ya sana hayat zindan görünür.

Pek Sayın Dekanımız Bilge'ye bu Mayısta,
Hocalık ünvaniyle bir de Ayan görünür,

OĞUZOĞLU HÜSEYİN CAHİT'İ herkes sever,
Medeniye babında tahta sultan görünür.

ARAR'ın tâbirleri Hüseyin efendiler....
Geçer bütün derslerde peymane can görünür.

OSMAN BERKİ'den ise talebeler hep korkar,
Devletler hususi göze yaman görünür.

SÜHEYLP Niyazi Derbil bu yıl rahmetlik oldu,
Talebelerinde hep hal-i figan görünür.

Adli Tıp derslerine oluyor fazla rağbet,
ADNAN Öztürel gözde, modern lokman görünür.

ŞAKİR BERKİ «Arkadaş, kılı kırk yararım der»,
İmtihanda elinde sanki mizan görünür.

Yeni vazifelere atandı MÜNCİ Hoca,
Bu gidişle orada ona iskân görünür.

Ticaret derslerini severiz onun için,
Doçent ALİ BOZER'de yeni erkân görünür.

Mektepte şüphesiz ki en şık-temiz giyinen,
KALPSÜZ'dür, ona bizden sırma kaftan görünür.

Veliaht TUĞRUL ANSAY isbat etti ilmini,
Ders anlatırken bize sanki Mervan görünür.

Yirmi dokuz Nisanın kahraman hocasıdır,
HİCRİ FİŞEK gözlerde hep kahraman görünür.

Birer icra memuru olduk daha şimdiden,
BAKİ KURU bu sene bize umman görünür.

Bir talebe dostudur Sayın TURHAN ESENER,
Hocamızın her sözü bize ferman görünür.

AKİF ERGİNAY bu yıl oldu Dekanvekili,
Feyizli eserler için ona meydan görünür.

İftihar kaynağımız HAMİDE TOPÇUOĞLU,
Fakültede herkese Âli Ruhban görünür.

FADIL HAKKI SUR Hoca olmalıydın bu sene,
Talebeye sözlerin dürr-ü mercan görünür.

Artık boşuna gayret felsefe dersi için,
Yokluğundan YAVUZ'un bize hicran görünür.

ÖZYÖRÜK Hocamızı her an hatırlıyoruz,
Boş kürsüsü önünde bize nihan görünür...

LÜTEM bu sene yeni vazifeye atandı,
Fakültemiz dururken orda mihman görünür.

Espri yapmayı sever, Medeniyeci GÜRSOY,
Bu yarışta FADIL'a sanki akran görünür.

HAYRİ TOGAY'ın diye işletme seçilirse,
Ancak yedi numara için ferman görünür.

İmtihan Komiseri Devletlerci AKİPEK,
Çok fazla şiddetinden fakülte yan görünür.

JALE AKİPEK Hoca Medeniye okutur,
Derse devam edende daim iz'an görünür.

Beyefendi tâhiri KOLOĞLU'nu andırır,
Kibarlık branşında ona nişan görünür.

Borsa muamelesi bilinmezse çok zaman,
AVNİ ZARAKOĞLU'ndan nota ziyan görünür.

Fakültemiz kuvvetli cezacı çıkarırsa,
Sebebi FARUK Hoca EREM irfan görünür.

Feraizi bilmeli geçmek için ikiyi,
ÇOŞKUN ÜÇOK daima derde derman görünür.

TANDOĞAN demektedir «olsaydı Şubat hakkı,
Güzde çaktırmak için bize imkân görünür...»

Ezberle Korrelâsyon katsayısı ne demek,
RATİP YÜCEULUĞ'dan nota ihsan görünür.

KUDRET AYİTER ise takrir eder Roma'yı,
Talebe ders dinleyip daim hayran görünür.

Anayasa tahtına oturdu İLHAN ARSEL,
Mufassal takrirlere geniş imkân görünür.

FETHİ-ya bırak sözü başla çalışmaya seri,
Yoksa imtihan günü sana tufan görünür....

FETHİ YAŞAR ŞİŞMANOĞLU

E-RİDE-İ
1962
kantar
42

SOYADLARINI DEĞİŞTİRSEYDİK

— Hüseyin Cahit Horozoğlu
— Ali Buldozer
— Yaşar Karatarçın
— Turgut Kâlpsiz (geçen senekilerin ağzından bu)
— Necip Sille
— Baki Karakocaoğlu
— Münci Revani
— Osman Fazıl Babaoğlu
— Hamide Topçukızı
— Adnan Morgoğlu
— Ali Naim İnanma
— Erol Cansevmez
— Turan Gülener
— Adnan Güliz
— Faruk Kerem
— Uğur Uğurlu
— Mahmut Zaloğlu
— Avni Zaptiyeoğlu
— Hicri Karakıravatlıoğlu
— Coşkun Papyonluoğlu
— Kudret Güneşten
— Kemal Birsoy
— İlhan Yumuşakipek (Jale Hanım sayesinde verdik bunu)—
— Mukbil Yörük (Özlüğünü kaybetti)
— Bülent Nuri Kesen
— İlhan Bilâloğlu
— Kemal Solar
— Yavuz Sabandan
— Ahmet Dikişeri
— Rüçhan Fötörlüoğlu
— Selâhaddin Güleş
— Nevzat Kocabaşlıoğlu

BEN

147

147 lere dâhil olan Hocamız Bülent Nuri Esen'in ameliyat olması icabetmiş. Masaya yatırıp narkoz yapmışlar. Doktor, bayılıncaya kadar saymasını rica etmiş. Hocamız 1, 2, 3, 4... diye sayacak yerde 147, 147, 147, 147... diye saymaya başlamış

Adnan SELÇUK

ANAYASA

Soru: Contrat - Social nedir?

Cevap: Kongre Sosyal, Fransa Parlâmentosunda teşrîî organı teşkil eden millî meclisle beraber iş gören teşrîî organdır. Millî mecliste alınmış olan kararlar Kongre Sosyal tarafından da tetkik edilerek kanun halini alır.

★★★

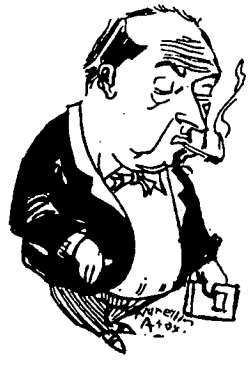

BİR FIKRA

Faruk Hoca otomobiliyle gidiyormuş. Trafik kontrol ekibi yolu kesmiş.

Birisi:
— Ehliyetiniz var mı?

Faruk Bey:
— Hem de Avrupa!

Bu defa polis:
— Geçmez beyim!
— O neden?
— Yerli malı haftası da ondan!

* * *

K A Z A

Avrupa'da kaza geçirdikten sonra dönüşünde Fakülteye ilk geldiği gün Hocamız Kudret Ayiter'e arkadaşları hoşgeldin diyerek geçirdiği kazadan ötürü üzüntülerini bildirmişler.

Koridorlarda onların gülerek tokalaştıklarını gören bir hademe derhal atılmış ve Hocanın elini sıkarak:
— Tebrik ederim efendim, demiş.

Adnan SELÇUK

QUİ

Oğuzoğlu hocamız İsviçre'ye bir seyahatinde boş bir vakit bulup biraz dolaşmak ister ama yalnızda hiç tadını alamaz o sırada kaldırımda yürüyen çıtı pıtı birini görüp yaklaşır:
— Parlai - Vous François Mademoiselle?
— Qui
Hocamız tebessüm eder ve devamla:
— Ben de Qui der.

Ertuğrul Güven

Siyasi Tarih imtihanında verilen cevaplar

İmtihan kâğıtlarından değiştirilmeden alınmıştır.

HARUN REŞİT:
★ H. R. Asur tarihinde adı geçen bir hükümdardır. Sezarın çağdaşıdır.
★ H. R. II. Meşrutiyeti ilân eden ve gülhane hattı hümayununu hazırlıyan ve okuyan Türk padişahıdır.
★ H. R. Babil Kralı'dır.
★ H. R. Osmanlı İmparatorluğunda yaşamış bir Abbasi halifesidir.
★ H. R. Osmanlı Padişahı olup (XVIII. Yüzyılda) Osmanlılarda ilk defa altın para bastırmıştır.
★ H. R. İlkçağda İspanya'da yaşamış dini bir adamdır.
★ Saba Melikesi Belkıs ve Babilin asma bahçeleri H. R. zamanına rastlar.

(Sonu sayfa 10 da)

CERİDE-İ KANTAR
Yıl : 1963
FELSEFE
MALİYE

Hocalarımız ve Bankalar

Hiçri Fişek	Merkez Bankası
Coşkun Üçok	Şekerbank
Osman Berki	Osmanlı Bankası
İlhan Arsel	Pamukbank
Mukbil Özyörük ...	Demirbank
Yavuz Abadan	Kan Bankası
Seza Reisoğlu	Denzcilik Bankası
Mahmut Kologlu ..	Esnaf Bankası
Paul Koschaker ...	Yabancı Sermaye
B. Nuri Esen	Hürriyet Bankası
Jale Akipek	Akbank
Y. Karayalçın	Ticaret Bankası
A. Bozer	Güven Sigorta
T. Ansay	Coke Bank
K. Ayiter	Banka di Roma
A. Zarakolu	Deutsche Bank
A. Erginay	İş Bankası
Şakir Berki	Vakıflar Bankası
Faruk Erem	Banka di Criminologia
Baki Kuru	Devlet Bankası
Halûk Tandoğan ...	Tebessüm Bank

Usandık

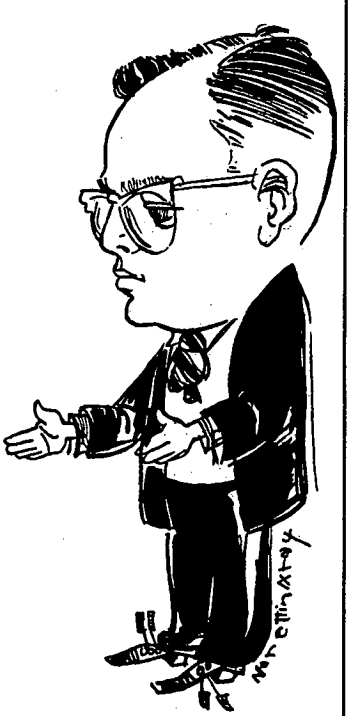

DEKANIMIZIN başını önüne eğmesinden,
Aşırı inadından USANDIK.
Prof ESEN İN cübbesinden
BALTA'nın şivesinden USANDIK.
KARAYALÇIN'ın kitaplarının hacminden
AKİF beyin yoklamalarından USANDIK.
KEMAL GÜRSOY'un Ceridede benimle uğraşmayın karışmam tehditlerinden
OSMAN BERKİ'nin canlar yakan bitirme imtihanlarından USANDIK.
OĞUZOĞLUNUN övünmelerinden,
Doçenti ALİ NAİM'in aşırı otoritesinden USANDIK.
ŞAKİR beyin arkadaş diye ders anlatışından
MÜNCİ KAPANİ'nin derste gözlüğünü çıkarıp silmesinden USANDIK.
FARUK hocanın nazariyelerinden,
Yakışıklı UĞUR beyin kurpratiklerinden USANDIK.
KOLOĞLUNUN kibarlığından,
TANDOĞANIN kürsüdeki gülüşünden USANDIK.
ZARAKOĞLUNUN ciddiyetinden,
BAKİ KURU'nun devlet babasından USANDIK.
İLHAN ARSEL'in imtihan totosundan,
COŞKUN ÜÇOK hocamızın kırışık beyaz mendilinden USANDIK.
İLHAN AKİPEK'in dersde güle söyleye su içişinden,
JALE hanımın kürsüye tık tık vurmasından USANDIK.
TUĞRUL ANSAY'ın meselelerinden,
BOZER'in imtihanda karışmam ihtarlarından USANDIK.
ABADAN'ın 14 lerinden
GÜRÜZ'ün koltuktaki sallanmasından USANDIK.
HAMİDE TOPÇUOĞLU'nun hüsniniyetinden,
TURAN ESENER'in giyinişinden USANDIK.
KUDRET beyin Roma takrirlerinden,
SEZA beyin not dikte ettirişinden USANDIK.
Anlıyorum sizler de bizlerden USANDINIZ,
İnanın bizler de artık öğrencilikten USANDIK.

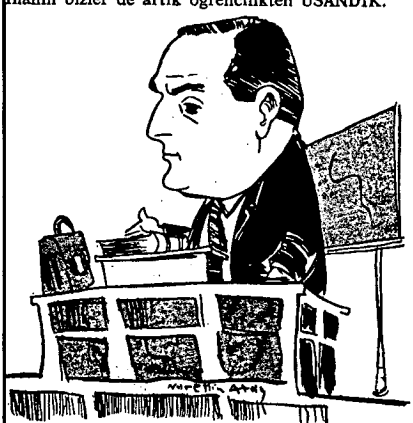

TURAN

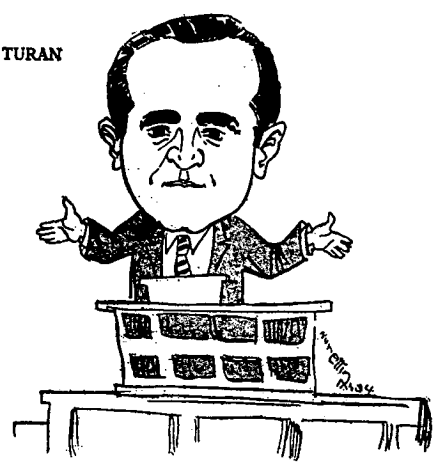

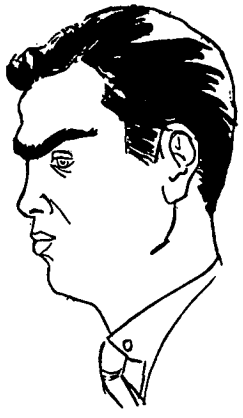

ŞABAN MİRZOTİ KİMDİR ?

— En geç 1965 yılının ilk haftasına kadar telle bildirmesi, bilene verilecek hediye Kırkiki ile geçme yollarını gösteren kitabın son tabından bir nüsha.

— Yakışıklı bir jön uzun saçlı sarışın bir B.B. arıyor. Taliplerin KTG rumuzuna müracaatları ilân olunur.

— Dikkat ! Dikkat ! Hocalarımızın kitapları bütün eczanelerde satışa arzedilmiştir. Fiatlar her keseye uygundur. Duyurulur.

Aziz kafası şişmiş dinliyenlerimiz : Bitmesini sabırsızlıkla beklediğiniz proğramımıza hamiyetli sanatkârımız **ALİ BOZER** den dinleyeceğiniz şarkıyla son veriyoruz :

Gelin arkadaşlar gidelim kantin veya odama,
Üstelik pasta ve çaylarda bedava
Dökelim dertlerimizi ta fecre kadar.
Biliyorum uçacak sözlerimiz havaya.
Allahaısmarladı .ı .ık . . .

Muhterem dinleyicilerimiz Reklâmlar ve küçük ilanlar geçidi sona erdi. güm . . . güm . . .

Sayın dinleyiciler Haberler bültenimizi sunuyoruz. Spikeriniz Fadik Saçıuzun.

ELEMELER ÇEKİLDİ. Makar : A.Ü.H.F.).

Birinci sınıfta	:	1) Islık ve Yuha Hukuku,
		2) Tarih-i Palavra Hukuku,
İkinci sınıfta	:	1) Belâ - ı Borçlar
		2) Şive-i İdare
Üçüncü sınıfta	:	1) Usul-ü Cürmiye
		2) Derd-i Maliye
Dördüncü sınıfta	:	1) Beş balyozlu Ticareti Hukukiye
		2) Yoklama-i Usul-i Hukukiye.

FARUK EREM merih Birinci pek ağır Ceza Mahkemesinde yaptığı savunmada ölüm cezasının bu gezegende de kaldırılmasını istiyerek hak sever Merihliler tarafından ıslıklandı.

AKİF ERGİNAY Yönetim kurulu toplantısında beş yıllık Kalkınma planın iç finansmanına yardım maksadiyle bir paket zamlı YENİ HARMAN içti.

ALİ NAİM İNAN İnanılır kaynaklardan haber aldığımıza göre geçen senenin aksine olarak birinci sınıf öğrencilerine iltifatlarda bulunmakta imiş.

HİÇRİ FİŞEK imtihanlarda yalnız son sınıfların canlarını yakmaktan usanarak Dekan oldu. Şimdi Fakültenin canını yakmaya başlamıştır.

BAKİ KURU Alacaklısı olduğu bir gayri menkul sahibinin gayrımenkulünü, vinçlerle havaya kaldırtıp altına tekerlekler koydurduktan sonra yedieminin deposuna tevdii ederek, üstad olduğu bu sahada meslekdaşlarının takdirini toplamıştır.

OSMAN FAZIL BERKİ : Şimdi aldığımız bir habere göre Hacı Bayram Camiinin baş müezzinliğini, devamlı ısrarlar karşısında kabul ederek gür ve kuvvetli sesini dindaşlarının hizmetine vakfetmiştir.

Haberlerimizi dinlediniz. Dan ; ; ;

Saygı değer dinleyicilerimiz : Teknik elemanlarımızın gördüğü lüzum üzerine proğramımıza bir sene ara vermek mecburiyetinde kalacağız. Özür dileriz. Hoşca kalın . . .

Hazırlıyanlar : Turan ASLAN, Salım KARADAĞ, Coşkun CABI

Hocalarımıza Veda Hediyesi

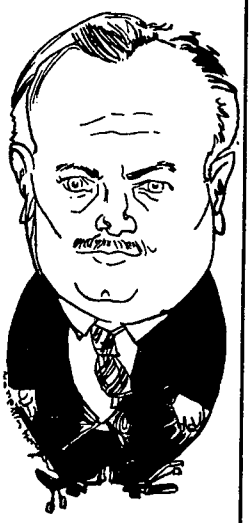

S. Şakir Ansay : Tanrıdan Rahmet
Kemâl Arar : Tanrıdan Rahmet
Yavuz Abadan : Filips marka jimnastik aleti
Jale Akipek : Bir adet vizon kürk
Kudret Ayiter : Papürüsler Taşbasmalar...
Ö. İlhan Akipek : Kırmızı spor kadillak
Tuğrul Ansay : Bir çift yaka Balenası
Uğur Alacakaptan : En genç doçentlik payesi
T. Bekir Balta : Geçti sevdalarla ömrüm plâğı
O. Fazıl Berki : Üsküdarda bir köşk.
Şakir Berki : Âmme cüzü
Ali Bozer : Bir çift boks eldiveni
Erol Cansel : Bir çocuk arabası
Faruk Erem : Çift parmakla tutulmuş altın terazi
Akif Erginay : Para basma makinesi
B. Nuri Esen : «Kürsüde bir jön» rolü
Turhan Esener : Tebessümü için bir gümüş plâka
Hicrî Fişek : Biraz güler yüz
Adnan Güriz : 1 adet 3. sigarası, 1 adet papaz karası ve Felsefeden mezesi
A. Naim İnan : Kurtuluş İstasyon Mah. Muhtarlığı
Mahmut Koloğlu : «Bekârlık sultanlıktır» yazılı bir levhacık
Yaşar Karayalçın : Canlı Kütüphane Ünvanı :
Münci Kapani : Bayan Arkadaşlarımız Ka.,.. ni
Bâki Kuru : Sürat Felâket sabır selâmet yazılı levha
H. Cahit Oğuzoğlu : Çalışkanlık rekoru hocamıza ait olduğu için maşallah altın nazarlık
Mukbil Özyürük : İdare Hukuku oteriteliği
Hâmide Topçuoğlu : Sabır, cesaret, muvaffakiyet.
Adnan Öztürel : Bir Balyoz, bir balta, bir hizar makinası, otopsi de yardımcı olur.
Halûk Tandoğan : Çok şey bekliyoruz muvaffakiyetler
Coşkun Üçok : Buruşmaz mendil
Avni Zarakolu : Hususi surette örülmüş askundurası

DAMAT

★

ALMANYADA

Siyasal tarih dersinde Coşkun bey Almanyanın Geopolitik durumunu anlatıyordu.

Almanyanın her tarafı açıktır, istilâya müsaittir. Bu sebeple Almanya ile ilgisi olmayan bir çok savaşlar Alman toprakları üzerinde cereyan etmiştir.

Meselâ Fransa ile Rusya savaştı. Savaş Alman toprakları üzerinde oldu. 1905 te Rusya ile Japonya savaştı; savaş nerede oldu ? Ön sıralardan bir arkadaş Almanyada. diye bağırdı.

Halil KILIÇ

Hocalarımızın ihtiyaçları

Kudret Ayiter: Roma Ordusu Başkumandanlığı

Seza Reisoğlu: Haciz memurluğu

Koloğlu: Marijinal bekârlık sabrı

Zarakolu: Plânlı ekonomide yetişmiş plânlı talebe

Baki Kuru: Mübaşirlik

Kemal Gürsoy: Muhakeme ve muhasebe

O. Fazıl Berki: Fahri devletler reisliği

Turhan Esener: Tavsiye mektubu (torpil)

Adli Tıp: Kasatura

Deniz Ticaret: Deniz teknesi (Mehtapta seyahat için)

Hayri Tokay: Fazla talebe bırakmamanın çareleri kitabı

Jale Akipek: Yumurta (sesinin kısılmaması için)

İlhan Akipek: Talebelerin marko paşalığı

Bülent Nuri Esen: Bant (tezahüratı almak için)

Oğuzoğlu: Ayrı bir nezaket dersi profesörlüğü

Fişek: Kanun itilaflarında beynelmilel hakemlik

Faruk Erem: Hapishane psikozlar ve bilumum suçlu psikatrisinin tetkikini sağlıyacak müddetçe gardiyanlık

Uğur Alacakaptan: Teaddüdü zevcat prensibinden istisna tutulması

Erginay: En fazla geçim çoğaltımı prensibinin nazariyatçılığı

Ratip Uluğ: Kuştüyü sezlong (İmtihanda uyuması için)

Balta: «Ak saçlarıma değil gönlüme bak sevgili» şarkısının yazılı bestesi

Talebeye: evvelemirde teksir parası, saniyen imtihan sabrı, salisen diploma

Tuzlu sevda

★

Kemal Tahir'e
Güya o hocay-ı yegâne
Gelmiş teksir için cihane

KORHAN

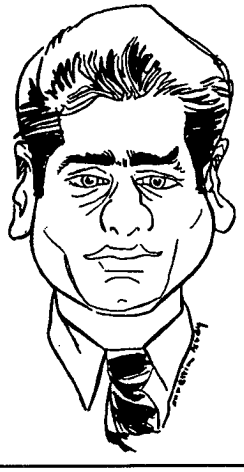

lerine hediye ediliyor. Ankara sokakları gelin gibi dolaşan ve herkesin nazarını üstüne çeken hukuk talebelerinin başındaki bereyi ta'kip etmekte.

Hepimizin başında cicili bicili (Kadife, Mavi Kordela Sırma) lı bereler var. Bir yemek zamanı Vekil Mektebi ziyarete geldi deniyor. Yüzlerce talebe yemekhaneyi bir anda boşaltıyor.

Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt ortada etrafı beş on halka halinde talebe ile çevrilmiş, Vekil söze başlıyor. (Atatürkün nutkuyla açılma şerefiyle mübahî hukuk mektebimizin bir sembolü olan Berenizden memnunmusunuz) diyor.

Yine Nef'îi Zeman (Hadi Okan'ın) irticalen cevabı.
Emrettiğin gün Mektebe Es'at Beyefendi.
Sapsağlam olan başlarımız hep berelendi.

Naci EREL

*

Muhterem Hocam FARUK EREM'e

Dokuz gün kalmış
Ne haber ?
Dokuz gün,
Bilmem kaç nazariye ezberlemiye
Daha bilmem kaç sayfa
okumağa Ceza Usulünden

Dokuz gün işte-
Sağ elimin beş parmağı-
Solunsa dört parmağı
kadar gün

Kısacası !.....
Hâkim ister çekilir
ister çekilmez
Ben Hâkim olmıyacağım
nasılsa....

Savcı,
Sanık düşmanı
Beraat te talep eder belki
(Bir kaza eseri !)
Savcı da olmam ki ben.
Bullow'u Kohler
Perişan etmiş,
Rocco en akıllıları,
Ne ifrat, ne tefrit demiş-
Ben Beccaria'yı severim en çok,
En yürekten-
«Dei Delitti e Delle Pene»yi
okumadım mı

«Kriminal Tango» var
dinlediğim-

Ben çaresiz, ben sanık
Profesör önünde
Allah bilir kâğıda
«Kriminal Tango»yu yazacağım

«Allahciamoci nel tango
bella pupa, fior del fango»

Sezer Ayşe GÖKHAN

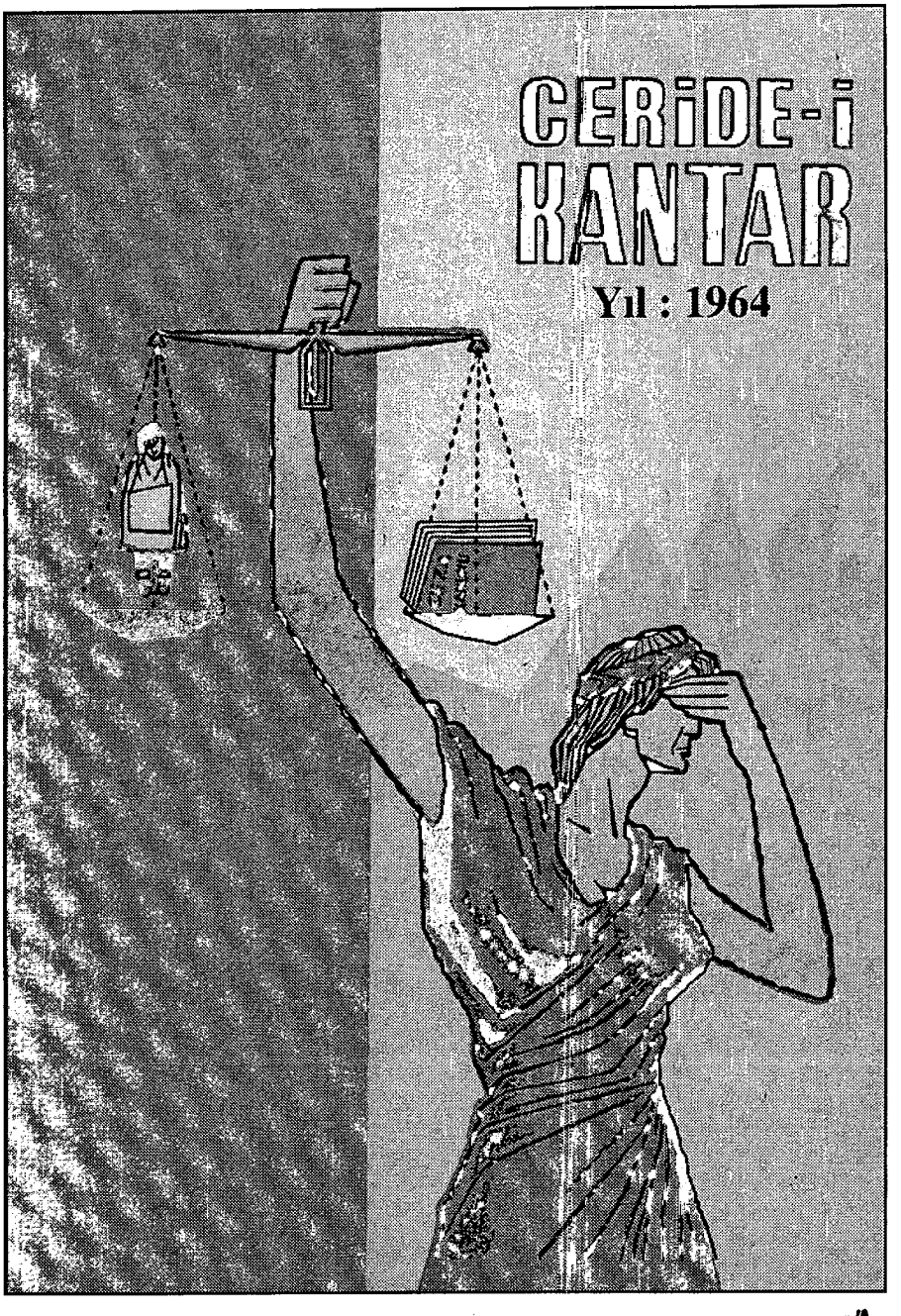
CERİDE-İ
KANTAR
Yıl : 1964

ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA

Yıl 4964, Günlerden Martın 31' i. Tam bundan 3000 sene sonra bugünkü Hukuk Fakültemizin bulunduğu sırtta bir seyyah küçük bir madeni parça buluyor. Üzerindeki paslar, çamurlar silindikten sonra bütün dünya arkeologlarını düşünceye sevk eden A. Ü. H. F. harfleri ortaya çıkıyor. O günün gazetecileri bu olayı büyük manşetlerle yayınlıyorlar.

Rozetin bulunduğu yere A.Ü.H.F. tepesi adı verilerek, bu tepede tahminen yirminci asırdan kalma bir saray harabesinin bulunduğu ilim âlemine bildiriliyor. Kısa bir müddet sonra da arkeolojik araştırmaya başlanıyor.

Kazılar iki noktada aynı anda başlıyor. Bu noktalardan biri bugünkü S.B.F. nin bulunduğu yer, diğeri ise İlâhiyat Fakültesinin bulunduğu kısımdır.

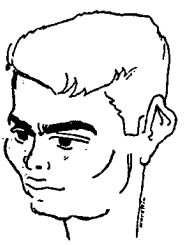

S.B.F. nin bulunduğu yerde bir inek kafası ele geçmişti. Fazla düşünmeye vakit kalmadan öğrencinin biri heyecanla, (Bu inek 20 nci yüzyılda bu topraklarda yaşıyan insanların totemiydi) diye bağırdı. Fikir müsbet karşılandı ve S.B.F. öğrencilerinin 20 nci asırda yaptığı bir azizlik yüzünden 4964 yılında inek efendi bugün yaşıyan bizlerin totemi olarak tarihe geçti.

Bu sırada kazılar ilerlemiş, bugünkü firijderin (son sınıf) bulunduğu kısımda yeni ip uçları bulunmuştu. Bilhassa tahta parçaları üzerine ucu sivri demirlerle oyulmuş İNEK, BAŞİNEK, MÖÖ..... gibi çizgiler dikkati çekmişti. Acaba bu çizgiler neyi ifade ediyordu, Âlimler bunu münakaşa ederken arkeoloji öğrencilerinden birinin sesi münakaşayı bastırdı.

Buldum, Buldum.....

Öğrencinin bulduğu tahta parçası üzerinde bir inek resmi ve resmin karşısında da inek kelimesi, işte öğrencinin dayandığı bütün vesika bu..... Genç arkeologun iddiası şuydu: (Bu çizgiler bugün bizim etinden, sütünden istifade ettiğimiz ineği ifade etmektedir.) Öğrenci haklıydı. 3000 sene sonra da olsa inek yine inekti.

Orada bulunan tarihçi ise gururla not defterine şunları kaydediyordu. (Bundan 300 sene önce de o günün insanları hayvanları evcilleştirecek kadar bir medeniyet seviyesine erişmişlerdi.) Neticede firijdere inakhane adını vererek diğer meselelere geçtiler.

Âlimler bu kararları veredursunlar, bu esnada da kazılar devam ediyor ve profesörler odasında bazı masa ve sandalya parçaları, bir çok kitaplar, bir büst bulunuyor. Bu parçalar üzerinde inceleme yapan âlimler ittifak halinde A.Ü.H.F. tepesinde bulunan kalıntıların bir Kral sarayı olduğu fikrini tekrar teyid ettiler. İkinci karar ise büst hakkında oldu ve (Bu büst A.Ü.H.F. sarayında uzun zaman hüküm süren bir Krala aittir). dendi.

Son münakaşa ise sandalye, masa kalıntıları ile kitaplar üzerinde oluyor. Sandalya, masa kırıntıları hakkındaki hüküm çabuk veriliyor. (O günün insanları yemekleri masa üzerinde sndalyeye oturarak yerdi).

Kitaplar mevzuuna gelince bütün kıyamet işte burada koptu. Âlimler bu kitapların hangi ilim dalına ait olduğuna bir türlü karar veremiyorlardı. Neticede oy çokluğu ile,

-- Siyasi Tarih : Coşkun Üçok isimli birinin acıklı hayat hikâyesi.

— Borçlar Hususi : Necip Bilge tarafından yazılan hikâye kitabı.

— Roma Aile Hukuku : Kudret Ayiter tarafından eşi Nuşin Ayirete yazılan ve ideal aile nasıl olmalıdır mevzulu mektuplar derlemesi.

— Hukuk Usulü : Basit bir Tiyatro eseri.

— Ekonomi : Açlık ve tokluk masalları.

— Ceza Muhakemeleri Usulü Nazariyeleri : Faruk Erem adlı bir şairin şiir derlemesi.

— İş Hukuku : Öğrencilere çalışma metodunu öğreten cep kitabı.

— Feraiz : Bilmece kitabı olduğuna dair gerekli karar verildi.

N. Ergin GÖKÇE

Mahmut Koloğlu Hocamız 1 nci sınıfta Ekonomiden imtihan yapıyordu. Karşısında sırasını bekliyen 35 - 40 yaşlarında hamile bir kadın vardı. Kadın sırası gelince masaya oturdu. Mahmut Koloğlu Hocamız kadının şişkin karnına, sonra yüzüne baktı ve sualini sordu :

— Hanım efendi, birinci sualiniz Matlhus'un Nüfus Nazariyesi.

Yan sırada da şık giyimli bir bey oturuyordu. Hocamız gene beylik suallerinden birini beye sordu :

— Beyefendi, evli misiniz?

— Evliyim ve 5 çocukluyum.

Bunun üzerine Hocamız sualini patlattı :

— Beyefendi, birinci sualiniz Doğum tahdidi meselesi.

T. HABİBOĞLU

EREM'DEN İLHAMLAR

Piştiyi bırak, inekleyeceğe bak; bu bir ikazdır.

(Nisan öğüdü)

Eleme komedisinin oynanmasından bıkılmadı mı?

(Aksülâmel of yeni yönetmelik)

Kahvede «Şeş - Cehar» atanla inekleyen arasında ne fark var? Biri çakar diğeri çakmaz.

(Sosyal adalet grubu)

Kıraathane hürriyetinin olmadığı yerde fakülte rejiminden bahsedilemez.

(Aliman'ın avukatı)

Nasıl ki kalbin mihaniki atışı yaşandığına delil ise bunun hızlanması da duracağına delildir.

(İmtihan kapısı)

C. COŞKUN

Abartma

O tatlı görünüşün
Bin vuslata bedeldir.
Satırların hayat verir
Sonun ise ceeldir.
İnanki «Siyasim» sana
Bizden - Özgesi - eldir
Bukadar - Bunluk - yeter
Kıyınçlara - gel son ver.

Ü. DİNÇ

Sözlük

Abartma : Mübalağa
Özge : Başka
Bunluk : Buhran
Kıyınç : Suikast

Not.: Kelimeler «Siyasal Tarih» kitabından alınmıştır.

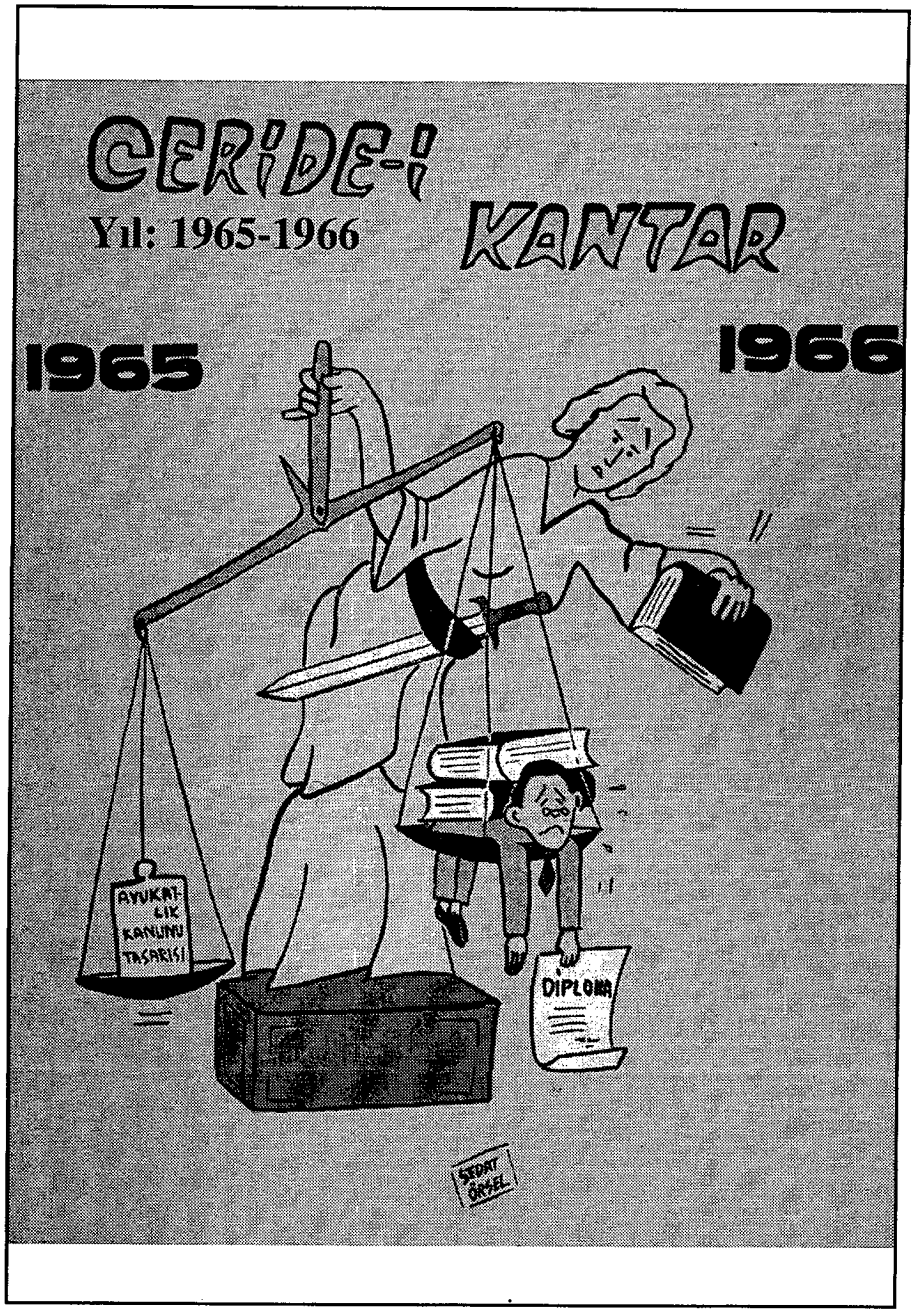
CERİDE-İ
Yıl: 1965-1966
KANTAR
1965
1966
AVUKAT-LIK KANUNU TASARISI
DİPLOMA
SEDAT ORSEL

HOCALARIMIZDAN NÜKTELER

Prof. Jale Akipek: Aaa.. canım anlamıyacak ne var? Muris, birinci parantele, müteveffa sonra usul ve füruğ terekenin 3/4 ü, yâni şey anlaşıldı dimi?

Prof. Şakir Berki: Arkadaş sana bir soru daha... (Not: ya 15 ya da 16. sorudur. Bunu daha başka sorular takibeder.)

Prof. Mahmut Koloğlu: Çalışmıyorsunuz bifen di, çalışmıyorsunuz.

Prof. Yaşar Karayalçın: Şimdi sıra tarife yâni Öztürkçecilerin deyimi ile tanıma geldi.

Doç. Bahri Kuru: İcra zor derstir, avukatlar bile bilmezler de icra memurları kahkahalarla onların haline gülerler.

Doç. Münci Kapani: Alışamadığım tek kelime özgürlük. Ben bu kelime yerine hürriyet diyeceğim, bunu da biraz gerici olmama bağışlayın.

Prof. Faruk Erem: Ceza usulü geçen sene okutulmadığı için unuttum. Müsaade ederseniz dersinizi kitaba bakarak anlatacağım.

Prof. Hamide Topçuoğlu: İlk 120 sayfadan mu af değilsiniz, ama yine de çalışın. Hep böyle diyoruz bakın yine de çalışmıyorlar.

Doç. Turgut Kalpsüz: Bu konu anlaşıldı mı be yefendiler?

(Not: Beyefendi tâbirine kızlar da dahil)

Efendim, şive çok mühim. Nasıl Alman, Türkçe konuştuğunda biz zevkleniyoruz, biz de ezanı Arapça okuduğumuzda Arap zevkleniyor. Çünkü şiveyi uyduramıyoruz.

Coşkun ÜÇOK

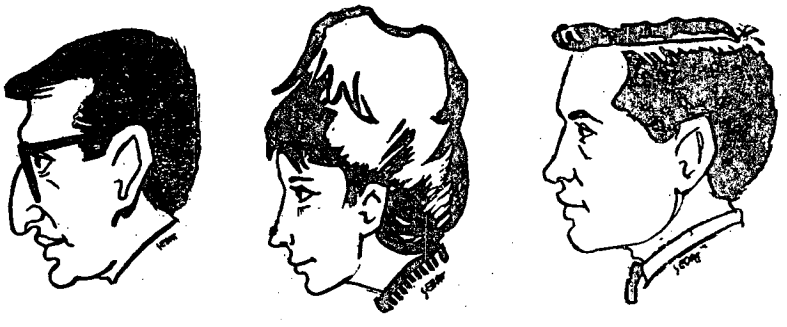

Bu da çok haklı söylemiş. Hakikaten, ızdıraplar ihtiraslardan doğmaktadır. Meselâ, not alma ihtirasınız olmasa beni burada dinlemek ızdırabına katlanmazsınız.

Coşkun ÜÇOK

İlhan Akipek hocamız dağlardan geçen sınırlarda akarsuları paylaştıran sistemi anlatıyordu. Biri yanındakine sordu: «Peki ya akarsu yoksa» Yanındakinin cevabı sınır komisyonlarına fikir verecek kadar kuvvetliydi:

«— Komisyon üyeleri dağın zirvesinde su dökerler. Hangi taraflara akarsa ona göre paylaştırırlar.

Ceza hocamız Eralp Özgen, ölüm cezasının anlatılması sırasında ölüm cezasının her zaman korkutucu tesirini gösteremiyeceğini söyledikten sonra harpte kurşuna dizilecek bir gencin yazmış olduğu bir mektubu okudu. Genç mektubunda arkadaşlarını ihbar vermediği için kıvanç duyduğunu ve vatanı uğruna öleceğinden dolayı ölüme seve seve gideceğini duygulu bir şekilde uzun uzun anlatıyordu. Hoca mektubu okumayı bitirince kahramanlık duyguları kabaran sınıf alkışlamaya başladı.

Şaşıran hocamız ellerini iki tarafa açarak «Fakat arkadaşlar yazan ben değilim» demez mi? 500 lira ile adam öldürülür mü yahu? Çok ucuz bir adammış.

Erol CANSEL

HUKUKÇU DEDİĞİN DÜŞÜNÜP TAŞINMADAN FİKRİNİ RAPPADAK ORTAYA ATMAZ.

Turhan ESENER

Derleyen :
Haldun AKYÜREK

CERİDE-i KANTAR
Yıl: 1967
YÖNETMELİK
ELEME
HARÇLAR
BARAJ SİSTEMİ
ÜÇ HAK
YAZILI İMTİHAN SİSTEMİ
ŞEVKET ÖRSEL

MERSİYE-İ HUKUKİYE

Önce test imtihanı, sonra girdik Hukuğa,
Altı ay ense yaptık, on gün çektik kızağa,
Geç geldi başa akıl, başladık ağlamağa,
Harcadık nice yılı, renkli hava peşinde.

* * *

Geçiyor günlerimiz yalan ile, dolan ile,
Bazımız kuru ekmek, bazımız soğan ile.
Farksızdır bizde geçen, sınıfta kalan ile,
Hepimiz ayni yolda, hava - civa peşinde.

* * *

Yönetmeliğimiz mort, biz tutarız yasını,
İnek bile tekmeler, kızdırır buzağısını.
Kimimiz Sosyalisttir, bilmez ama A'sını,
Kimimiz çok hızlıyız, hep burjuva peşinde.

* * *

Bütün sene gelmedik fakülteye nedense,
Kimimiz çay, dans, parti; kimimiz yaptı ense.
Ders çalışıp imtihana hazır gelmedense,
Ömrümüzün yarısı geçti, hoca peşinde.

* * *

Şu belâ-ı Hukuka giren girmeyen pişman,
Çekiyoruz bin derdi, bî-insaf hocalardan.
Başta tek saç kalmadı, dizlerimizde derman,
Ama gayemiz hep bir, hep diploma peşinde....

SADIK ERDOĞAN

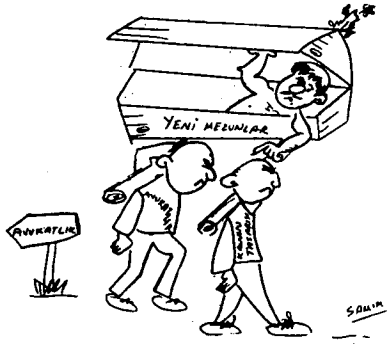

— **Biz gençliğimizde bu yoldan giderdik.**

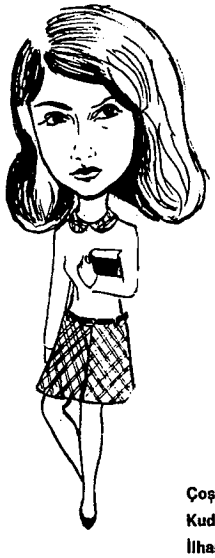

İyi çocuktu Ülkü.

KIYAFET BALOSUNDA HOCALARIMIZ

TANJU UYGUR

Çoşkun Üçok : Fransız Kontu
Kudret Ayiter : Roma Senatörü
İlhan Arsel : Asker
Bülend Nuri Esen : Sünnetçi
Turhan Esener : İlkokul talebesi
Tuğrul Ansay : Atlet
İlhan Akipek : Diplomat
Şakir ve Osman Berki : Futbolcu kardeşler
Hicri Fişek : Tenisci
Ali Bozer : Matador
Baki Kuru : Bekçi
Mahmut Koloğlu : Şoför
Erol Cansel : Diplomalı Berber
Turgut Akıntürk : Maden İşçisi
Seza Reisoğlu : Garson
Burhan Gürdoğan : Dişçi
Tahsin Bekir Balta : Karadeniz U-şağı
Munci Kapani : İngiliz Lordu
Avni Zarakoğlu : Japon Elçisi
Halûk Tandoğan : Tarzan
Mukbil Özyörük ve Akif Erginay : Killingler
Faruk Erem : Tek gözlü korsan
Turgut Kalpsüz : Kazanova
Gürgân Çelebican : Jandarma
Jale Akipek : Mürebbiye
Yaşar Karayalçın : Politikacı

HOCALARIMIZA AĞIT

Yazan : **A. C. K.**

— Öyle bir fakültede okuyoruz ki
hocalar olmasa hiç çekilmez. —

Kudret Atiyer için :
Bir insan üzülmekle girmez elbet komaya
Biliyorsunuz çocuklar bütün yollar Roma'ya.
Bülend Nuri Esen :
Babam almış soyadını aslında uymuyor bana Esen
Haddizatında olmak iktiza eder bana uygun soyadı 'kesen'
Coşkun Üçok :
Aslında sizi ilgilendirmez sultan Palamut'un yaptıkları
Ama yine de söyleyin, çocuklar, neydi Yunanlıların taptıkları
Mukbil Özyörük :
Kişiler bulur hatasını misalleri deneye deneye
Evlât, seni beklerim yine burada, seneye.
Mahmut Koloğlu :
Hocam, yok mu hiç geçmemizin ümidi
Oysa bir kerede bellemiştim Adam Smith'i
Halûk Tandoğan için :
Kişi huzursuz oluyor sevdikleri öldükçe
İçimiz açılıyor beyefendi, zatıâliniz güldükçe
Akif Erginay için :
Bırakınız şimdi en az geçim indirimini
Hiç denediniz mi acep 4 günlük simidin sindirimini
Tahsin Bekir Balta :
Talebe derslerimize oldukça kalabalık girmelidir.
Balta hoca o zaman hamsinin değerini bildirmelidir.
İlhan Akipek için :
Başa çıkamaz karım, benim bu huyumla
Bu gece de yatacağım bir bardakcık suyumla.
Gürgan Çelebican için :
Matematik lisede bir belâyı kül idi
Kulunuz imtihanda dut yemiş bülbül idi.

SİZLERE, BİZLERE TAŞLAR VAR

HUKUKTA «AH!» ÇEKENLER VAR

MUHSİN BİLGE

TUĞRUL ANSAY
Verir dersini türlü-çeşit Şirketten
Usanmaz derste tahtaya yazıp silmekten,
Hocam evlen artık, n'olur
Kızlar mahvoldu (Ah!) çekmekten...

MUKBİL ÖZYÖRÜK
«Hukuk şehrinde turistik bir gezidir dersim» der
Gözünü aç yavru bu gezi gene birde biter
Öğrenmedlysen virgülünedek tariflerini
Gitti bu senen de Tanrı affetsin taksirini...

KUDRET AYİTER
Ağır ağır anlatır derslerini yerinden kımıldamaz
Dekan olunca cemiyet seçimi yaptırmaz
İyi bilir malının kadr-ü kıymetini
Çantası parçalansa da elinden bırakmaz...

BÜLENT NURİ ESEN
Eskidendi efendim oi Anayasanın tadı,
Düşmezdi dilinden «Hürriyet» sırttan kaftanı
Sınıftan çıkan sesten okulda ders yapılmazdı
Alkışsız «yuh»suz Anayasanın tadı olmazdı...

TURHAN ESENER
Öğrenir önce üç kişinin adını,
Derslerde sorar onların hatırını
Aynî Haklar epey karışıktır ama
Şaka karışık duyurmaz acısını...

FARUK EREM
Sanma yalnız Ceza Hukukunda
Hümanisttir hocamız imtihanda da,
O'na göre katiller süt kuzusu
Babasını boğazlayıvermiş anasının yavrusu...

MAHMUT KOLOĞLU
İmtihanda bağırırsa hiç korkma
Rahat sınıfı geçtin
Sabah ezanı gelmezsen imtihana
«Bifendi» ayvayı yedin...

COŞKUN ÜÇOK
Dinleyenler bilir derslerinin tadını
Serpiştirir konulara fıkralarını,
meşhurdur papyonu ile mendili
Sevmeyen yoktur hocaların kralını...

I. SINIFA
Sekizyüz kişi birden alırlar
Mayısa kadar rahat bırakırlar,
Yedi dersle elini bağlayıp
Haziranda ananı ağlatırlar...

II. SINIFA
Kasım'da başlar ineklemeye
Sütten yanmıştır bir de dili
Borçlar, Ceza, İlle Maliye
Kutlayın birinci sınıf gazilerini...

III. SINIFA
Sekiz esas ders bir de seçimlik
Sona az kaldı gayret kardeşlik,
İki sene sonra mezunsun
Mezuniyet sonrasını düşünme; Kepazelik!...

IV. SINIFA
Kolay değil mezuniyet savaşı
Ayrıca, başlar nişanlanma telâşı,
Senelerdir Hukuk okur amcalar, teyzeler
Kafada saç kalmamış, çalışmaktan gözler şaşı...

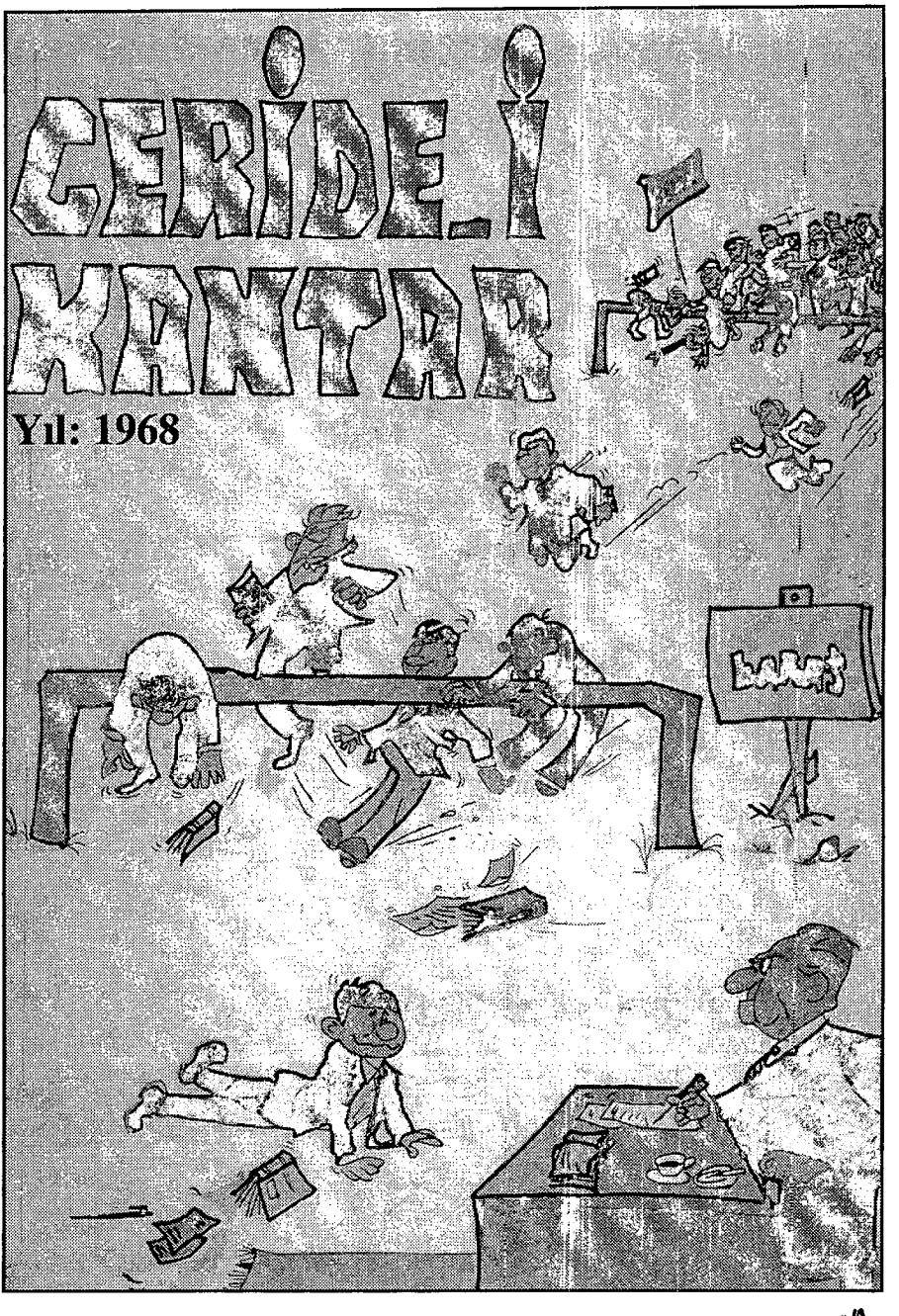
GERİDE KALANLAR
Yıl: 1968

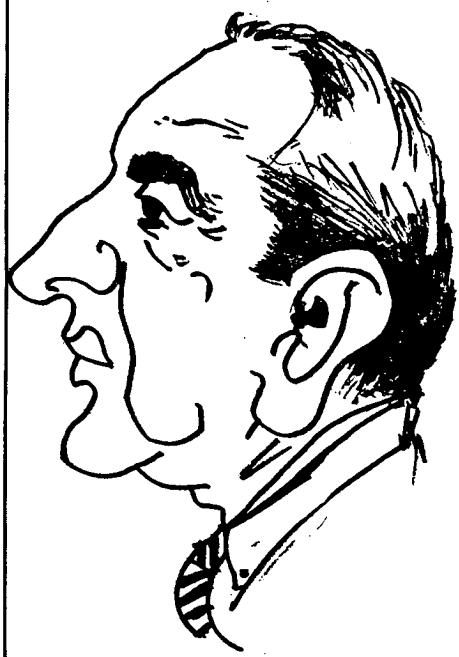

NASIL DERS ANLATIRLAR

MÜNCİ KAPANİ	:	Suflör gibi
NECİP BİLGE	:	Ninni gibi
HİCRİ FİŞEK	:	Mahcup taze gibi
ERALP ÖZGEN	:	Sessiz sinema gibi
COŞKUN ÜÇOK	:	Masal gibi
HÂMİDE TOPÇUOĞLU	:	Hatip gibi,
GÜRGÂN ÇELEBİCAN	:	Spiker gibi
AVNİ ZARAKOLU	:	Bilmece gibi
BÂKİ KURU	:	Şiir gibi
ADNAN ÖZTÜREL	:	Buz gibi
MUKBİL ÖZYÖRÜK	:	Hiciv gibi
ŞAKİR BERKİ	:	Hutbe okur gibi
FARUK EREM	:	Slow gibi
TURHAN ESENER	:	Hasbıhâl gibi
NUŞİN AYİTER	:	Arkadaş gibi
H. C. OĞUZOĞLU	:	Gazel okur gibi
JALE AKİPEK	:	Takır, takır
ERDOĞAN GÖĞER	:	Jet gibi
HALÛK TANDOĞAN	:	Şeker gibi
UĞUR ALACAKAPTAN	:	Türk filmi gibi
YILMAZ ERGENEKON	:	Muris gibi
TURGUT KALPSÜZ	:	Şarkı gibi
ALİ BOZER	:	Senatör gibi

Fakülteden Ayrılırken Unutamadığımız Sözler

TURHAN ESENER	:	Vallahi eşya hukuku aynîdir. İş hukuku daha akdîdir çocuklar.
OSMAN F. BERKİ	:	Ben 1928 Türk Vatandaşlık Kanununu nalıncı keserine benzetirim arkadaşlar
TURGUT KALPSÜZ	:	(Sınıfta gürültü olunca) Dersin hayatiyeti kayboluyor, sosyabilite tehlikeli hale geliyor.
MUKBİL ÖZYÖRÜK	:	Arkadaşlar ben 10 dakikada ne sınıf geçiririm, ne de bırakırım.
BÜLENT N. ESEN	:	İnsan haklarının esasını şu cümle ile belirtebiliriz... Sen seni bil sen seni, sen seni bilmezsen patlatırlar ensen.
BAKİ KURU	:	Borçluya ayın 29-30-21-32-33 üne (parmaklarıyla göstererek) kadar ödeme emri gönderilebilir.
COŞKUN ÜÇOK	:	Politikacıyı kadına benzetirim. Bir kadın hayır derse belki belki derse evet evet derse kadın değildir. Politikacı bunun zıddıdır.
ŞAKİR BERKİ	:	Arkadaş! Arkadaş! Meselâ... bunun meselâsı filân yoktur, bu böyledir.
HÜSEYİN C. OĞUZOĞLU	:	Bu memleketin iki dâvası var. Biri «Toprak dâvası» diğeri «Avrat dâvası»
FİKRET EREN	:	Öğleden sonraki kur pratiğe hepiniz serbest şekilde dâvetlisiniz ve şefkatli muamele göreceksiniz.

CERİDE-İ
Kanar
ÖZEL HUKUK
TAHTALIKÖY
FAKÜLTESİ
DİPLOMA
$
Yıl: 1969

Değerli Arkadaşlar;

Hatırlayacaksınız, Ocak ayı içinde sınıfımızda ANKET açmış ve bir takım suallerle sizden en az dörder senelik öğrenciler olmamız sebebiyle hocalarımız hakkında bazı değerlendirmeler yapmanızı rica etmiştik.

Bu anketimizi tasnif ederken cidden çok güçlük çektik, zira bazı hocalarımız biribirlerine çok yakın puanlar aldılar. Bu halde cevap hanesine bir isim mi yoksa birden çok isim mi yazmamız gerektiği hususunu tartıştık, neticede EN dediğimize göre bir isim yazmanın doğru olacağına karar verdik.

Aşağıda değerlendirmelerimizi bulacaksınız.

Anketimize katılan ve titizlikle cevap veren arkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

Aydın Gürel - Ayhan Sungur

Yılın Hocası: **Prof. Uğur ALACAKAPTAN**

En hümanist hocamız : **Prof. Faruk EREM**

En babacan hocamız : **Prof. Coşkun ÜÇOK**

En espritüel hocamız: **Prof. Turhan ESENER**

En popüler hocamız : **Prof. Bülent Nuri ESEN**

En kibar hocamız : **Prof. Ali BOZER**

En şık hocamız : **Prof. Turgut KALPSÜZ**

En dakik hocamız : **Doç. Erdoğan GÖĞER**

En prensip sahibi hocamız : **Prof. Kudret AYİTER**

En sakin hocamız : **Prof. Necip BİLGE**

En çabuk kızan hocamız : **Doç. Burhan GÜRDOĞAN**

En kıt notlu hocamız: **Prof. Halûk TANDOĞAN**

En iyi ders anlatan hocamız: **Prof. Osman Fazıl BERKİ**

En hareketli ders anlatan hocamız : **Prof. Tuğrul ANSAY**

En güzel ders kitabı olan hocamız . **Prof. Münci KAPANİ**

Fakültemizin en çok sevilen dersi : **KAMU HUKUKU.**

CERİDE-İ KANTAR'IN HOCALARINA MEZUNİYET HEDİYELERİ

Uğur ALACAKAPTAN: Sevgiden bir buket,

Münci KAPANİ: Nobel 1969 (Kamu kitabından dolayı)

Ali BOZER: Cömertlik Sertifikası,

Turgut KALPSÜZ: Centilmenlik Sertifikası,

Tuğrul ANSAY: Bir kilo zaman (Ceride sorularına cevap vermesi için)

Yaşar KARAYALÇIN: Ticaret Siciline kayıtlı bir bisiklet,

Turhan ESENER: Masa tenisi takımı,

Hamide TOPÇUOĞLU: Haftada beş saat ders,

Ülker GÜRKAN: Bir melek elbisesi,

Ali Naim İNAN: Amatör fotoğrafçılık hakkında bir kitap,

Burhan GÜRDOĞAN: Anjini iyi eden bir ilâç,

Necip BİLGE: Mikrofon (sesinin arka sıralardan da duyulması için)

Osman Fazıl BERKİ: Talebe Babalığı ünvanı,

Şakir BERKİ: Ayda bir arsa,

Coşkun ÜÇOK: Necip Ustanın yemek kitabı,

Adnan ÖZTÜREL: Bol hastalıklı bir ceset,

Faruk EREM: Hümanist Doktrin açısından yapılmış bir yaprak tablosu,

Eralp ÖZGEN: Dr. Barnard'ın muhakemesinde Savcılık,

Halûk TANDOĞAN: Asalet Belgesi,

İlhan ARSEL: Geçmez not,

Baki KURU: Hoş bir seda,

Akif ERGİNAY: Stradivaryüs keman,

Nuşin AYİTER: Sezar'ın mirası,

Jale AKİPEK: Ev hanımının el kitabı,

Bülent Nuri ESEN: İnsan hakları patenti,

Muallâ ÖNCEL: Maliye Bakanlığı,

Mahmut KOLOĞLU: Kolağalığı rütbesi,

Avni ZARAKOĞLU: Marjinal Fakülte yolu

Kemal TAHİR: Doğru yanlış cetveli,

Hüseyin Cahit OĞUZOĞLU: Fakültenin temel taşı,

Erol CANSEL: Aynî haklar üzerinde intifa hakkı,

Seza REİSOĞLU: Karadenizde Kaptan-ı derya, lık,

Fikret EREN: Gönlüne göre bir eş

Seyfullah EDİS: Kısa zamanda Prof'luk.

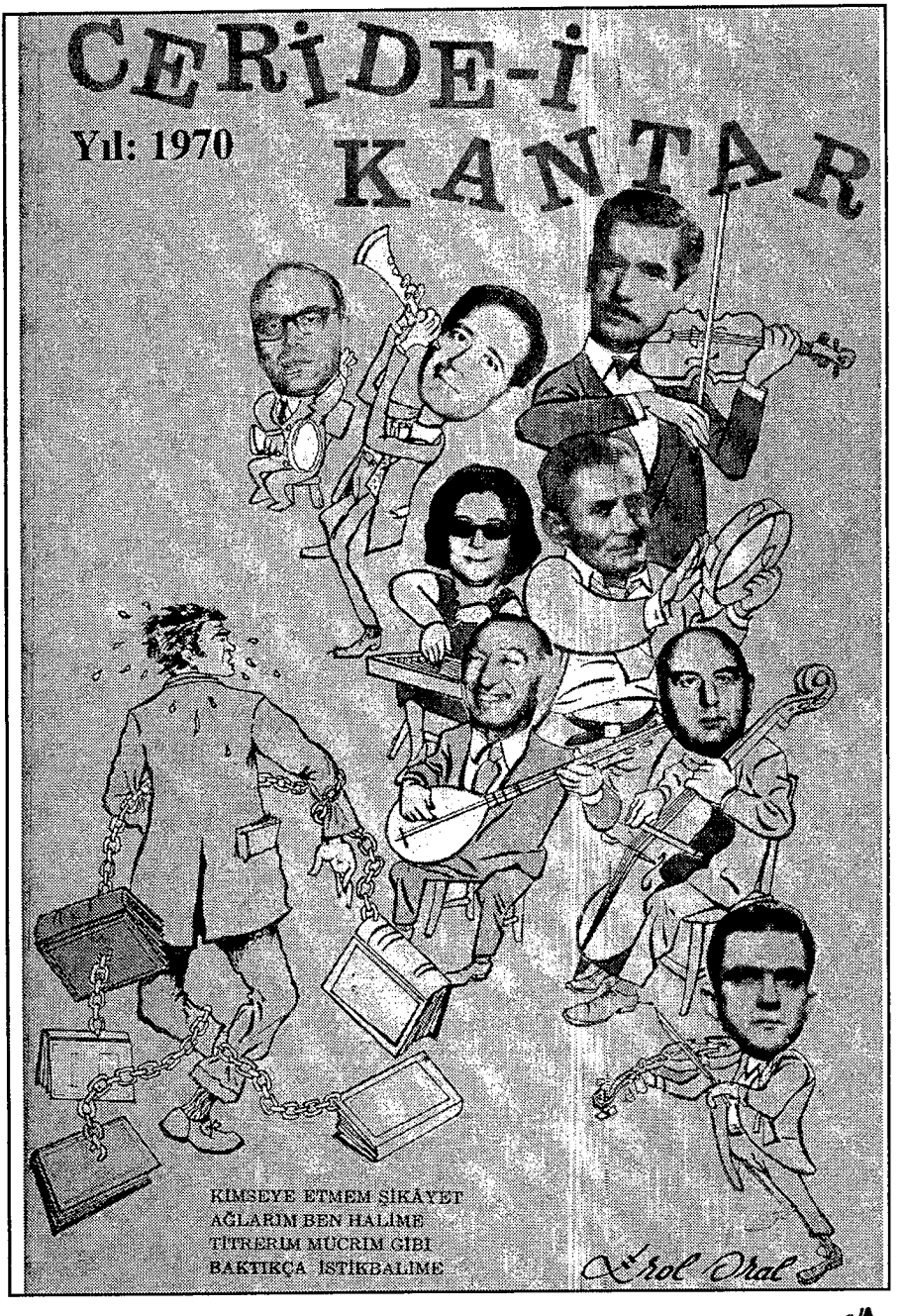
CERİDE-İ KANTAR
Yıl: 1970
KİMSEYE ETMEM ŞİKÂYET
AĞLARIM BEN HALİME
TİTRERİM MÜCRİM GİBİ
BAKTIKÇA İSTİKBALİME
Erol Oral

BÜYÜK İLÂNLAR

Aranıyor: Ceza Usulü derslerine girmek için fırsat arıyorum.

Faruk EREM

» : Kürsünün karşısındaki yazıları kapatacak badanacı arıyorum.

Yaşar KARAYALÇIN

» : Dersimi dört-beş kitaptan izliyecek kaabiliyetler arıyorum.

Turgut KALPSÜZ

» : Oldukça yavaş anlattığım dersleri not edemiyen son sınıf öğrencilerine yardımcı bir stenoğraf arıyorum.

Burhan GÜRDOĞAN

» : Son sınıftaki derslerimi bir başka arkadaş aldığı için İş Kanununa uygun bir iş arıyorum.

Turhan ESENER

» : Hukukun gerekli olmadığına beni inandıracak Hukukçular arıyorum.

Hamide TOPÇUOĞLU

» : Öğrencilerimce bu kadar çok sevilişimin nedenlerini arıyorum.

Coşkun ÜÇOK

» : Salı günleri dersimi dinledikten sonra rahat bir öğle yemeği yiyecek sağlam mideliler arıyorum.

Adnan ÖZTÜREL

» : Aşık Veysel'in «Kara Toprak» adlı şiirini arıyorum.

Şakir BERKİ

» : Son sınıf öğrencilerine armağan etmek üzere, işitme cihazları satan bir müessese arıyorum.

Münci KAPANİ

Hazırlayan : **Asaf Ülker**

— B E K L E M E K —

Hayal dünyasını yaratır,
Fakülteden Diploma beklemek
Kara kara düşündürür öğrenciyi,
Sene sonuna dek kitap beklemek.

∴

Esirlik zinciri gibidir,
Sınıf geçmeyi beklemek,
Gerginleştirir, sinirleri,
Sınıfta yer, kantinde yemek beklemek.

∴

Hangimizi terletmedi ki,
İmtihan kapısında beklemek
Gine de okumak zevki veriyor,
Sekizinci yılda Mezuniyet beklemek.

Sabahattin UYGUR

MEKTEB-ÜL BÂLÂ

Kalmak ister isen bu mekteb-i bâlâdâ
Balo, çay, gezi, kantin, harç ve dersleri altet
Pek çok kitabın suretine sireti uymaz
Ya hak bu ne belâdır. Ya rab bunu hallet
Harçlar ola davacı mevzuat dahi şahit
Ol yapılan tahsile hiç derler mi adalet
Noksanını bil kantine ya başlama evvel
Ya başladığın kârı hoş eyyam-ı hitam et
Hatun gibi mağlub-u moda olma er ol er
Kızlar seni râm etmeye sen kızları râm et
Hoca olanın hayr olur talebeye kastı
Hümanist doktrinlere budur işte delâlet
Meşhur yağcılarımız ön sırada oturur
Kurlara yoklamaya ederler hep riayet
Mezun olursan eğer bu mektebi âlâdan
Çemişkezeğe doğru dahi uzmü hiram et
Sınıfta çakanları ziyaret edip ondan
Adalet vekiline torpilli selâm et
Hiç bir işe yaramaz ortalıkta kalırsan
Üzülmek yersiz olur mebusluğa meramet

Uğur MUSLU

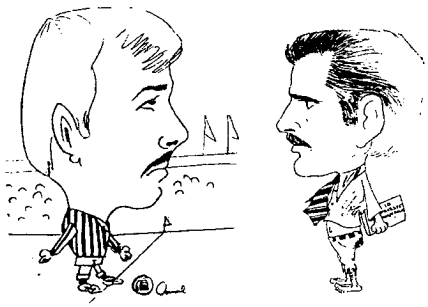

HAL VE GİDİŞ

Adalet temsilcisi, şanlı hukukçularız.
Nerde boykot, yol kesme, orada bizler varız.
«Özel Hukuk» dediler. Yürüdük Kızılay'a.
Biz, Altıncı Filo'yu, Ankara'dan kovarız.

∴

Beceremeyiz ama, hükümet devirmeyi,
Hiç âdet edinmedik, hergün derse girmeyi.
Belediye'ye karşı açtığımız savaşta,
Halk'a bizler öğrettik, otobüs çevirmeyi.

∴

Her sene, cemiyete görünür seçim yolu.
Kimi «MİLLİYETÇİ» dir, kimi «ORTANIN SOLU.»
Hepsinin derdi başka: «Tanrı Türk'ü korusun.»
«Emperyalizm'e paydos,» «İmanlı Anadolu.»

∴

Anlıyamadık, bütün bunların hepsi nedir.
Hocalar yukarıda, öğrenciler yerdedir.
Böyle giderse çıkmaz ne hâkim, ne avukat...
Bırakmalı hukuku, istikbal göklerdedir.

Sedat ERTAN

HOCALARIMIZA ARMAĞANLAR...

Yazan
Müslim Özcan

Uğur Alacakaptan'a

«Biz neden böyle olduk - Birlikte düşünelim»,
Dertlerimiz çoğaldı, işte bak dizi, dizi.
Gözlere zam, saçta yok, artık mezun olalım,
Soldurma saklayıver «sevgi buketi» mizi...

Burhan Gürdoğan'a

Mallarım hep döküldü mezat salonlarına,
Böylemi olacaktık, alıcı bulamadım.
Acımadın mı hocam, haciz koydun onlara.
Hepsi gitti elimden, biraz kaçıramadım.

Erdoğan Göğer'e

Ta ezelden beridir ben Türk vatandaşıyım.
Terkedemem ülkemi kovamazlar buradan.
Adalet, hak ve hukuk, bunların âşığıyım.
Biraz onlardan söz et, bahsetmeden sınavdan.

Turgut Kalpsüz'e

Battı tüm gemilerim o engin denizlerde,
Ne yaptıksa nafile, işte kurtaramadık.
Ticari iş yürümez «evet efendim» le,
Centilmen ve kültürlü bir kaptan bulamadık...

Şakir Berki'ye

Çok şükür müslümanım uludur cinsim, dinim,
Bizler yaratılmışız, yaratıcı ol haktır.
Düşmeyen bir türküdür, dudağından köylünün,
«Benim sadık yarim, kara topraktır...».

Adnan Öztürel'e

Yaşamak durur iken ölmekte neye yarar,
İnsanın birbiriyle savaşı bitsin artık.
Gülelim, eğlenelim, sevelim sona kadar,
Kendimizi güzele, iyiliğe adadık...

Yaşar Karayalçın'a

Bir çek imzalayıver, cepte para kalmadı,
Sermayesiz ticaret olurmuş, ne bilelim.
Fakir bir memleketiz fakat zengin çoğaldı,
Bunun adına tutup, kalkınma mı diyelim...

Münci Kapani'ye

Hürriyet şarkıları çoğaldı çevremizde,
Eşitsizlik var iken, bu bir tatlı nağmedir.
Hürriyet ve eşitlik ikisi varmı bizde,
Yoksa, gidip bakalım şimdi onlar nerdedir?

İlhan Akipek'e

Geçen yıl Fransa'ya bir konuk uğurladık,
Ayrı kaldık bir süre, demek kader böyleydi.
Bir ümit ve hasretle yollara baka kaldık,
Döndü yine bizlere «Ahde vefâ» eyledi...

Bülent Nuri Esen'e

Anayasa Alkışa, açık mı kapalı mı,
Bir yorumla bizleri kurtar bu müşkül dertten.
Zamanla gönüllere yazdırmışsın adını,
Yıkılır dere verdiğin sınıflar inlemekten....

Not : *Şiir dalında Birinci olup altın rozet kazanmıştır.*

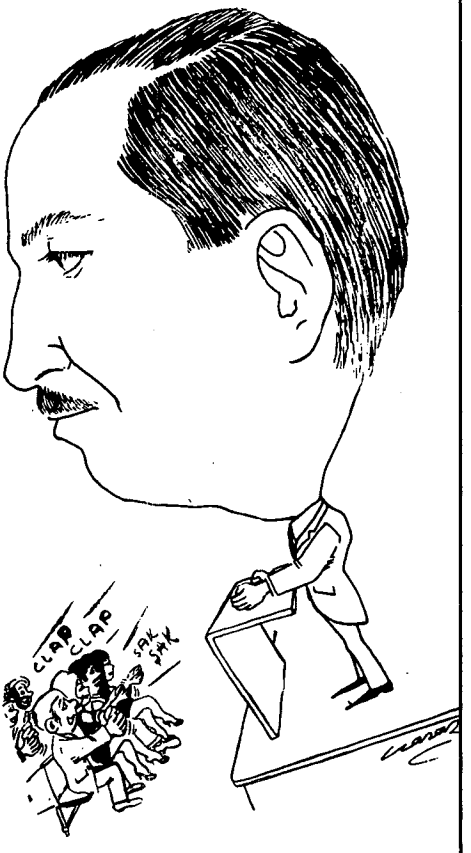

Faruk Erem'e

Üç yıldır yudum yudum cezayı içiyoruz.
Bizlerde bu evrene bitmeyen bir sevgi var.
«Kazıyın öğrenciyi insan çıkar» diyoruz,
Kalbimizdesin inan, ebediyete kadar...

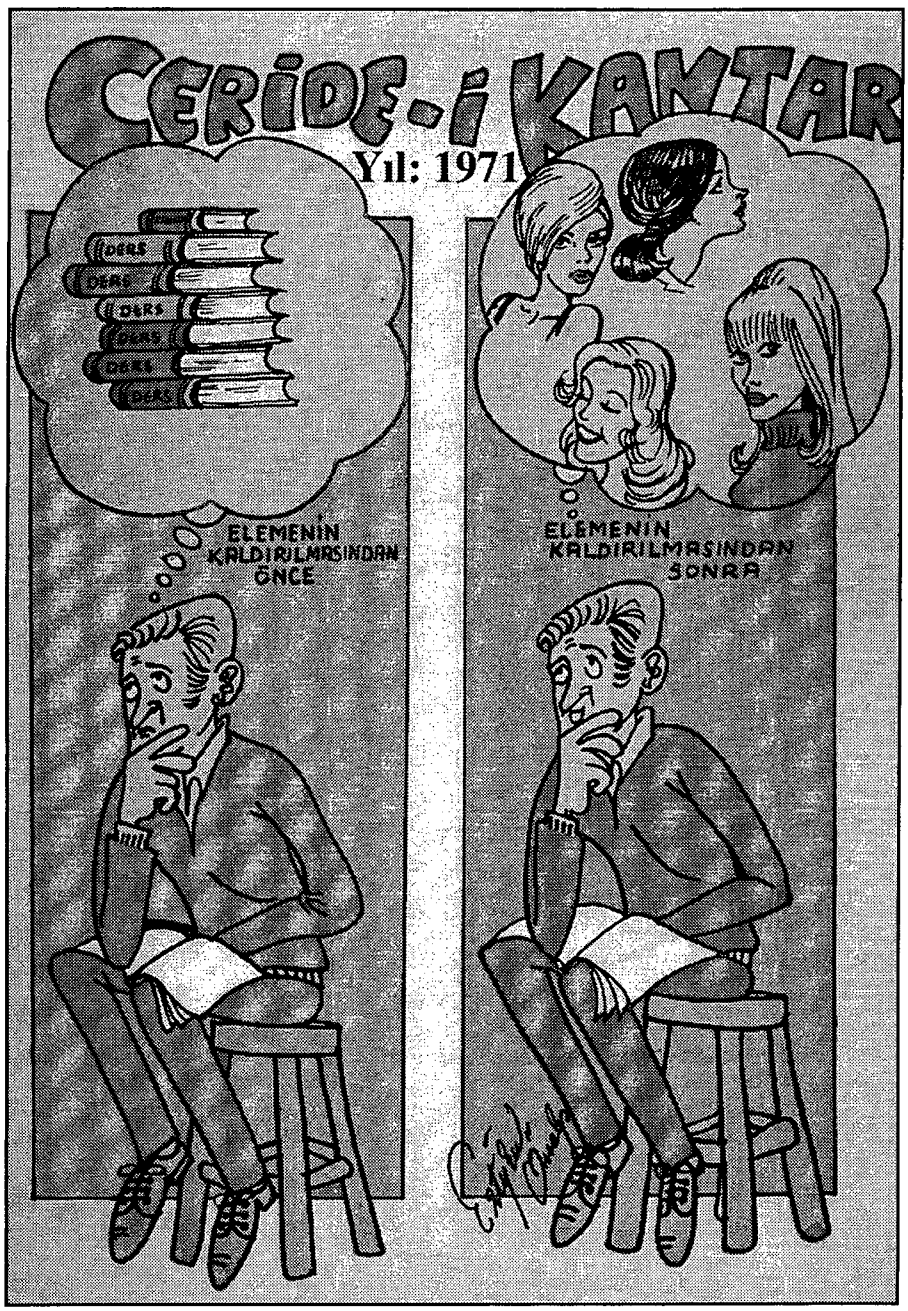
CERİDE-İ KANTAR
Yıl: 1971
DERS
DERS
DERS
DERS
DERS
DERS
ELEMENİN KALDIRILMASINDAN ÖNCE
ELEMENİN KALDIRILMASINDAN SONRA

Hocalarımız Minderde

A.Ü.H.F. öğretim üyeleri arasında kurulan güreş takımımız 1972 Münih Olimpiyatlarına katılacak olursa sondan birinci olacakları muhakkak. Alacakları bu sondan birincilikle dünyaya şampiyonluklarını duyuracak olan ve seçmeler neticesinde takımımızda yer alan güreşçilerimizin kilo ve sıraları şöyledir.

48Kilo'da Şakir BERKİ : Rakiplerine nazaran favori gösterilen bu genç güreşçimiz, Allah'ın izniyle bizi mahçup etmeyecek ve en azından bir sonunculuk alacağına inanmış durumdayız.

52 Kilo'da Mukbil ÖZYÜREK : Rakiplerine nazaran favori gösterilen bu genç güreşçimizin form durumu çok iyidir. Mücadeleden kaçınmayan ve şampiyonluk için çalışacak olan bu güreşçimiz başardığı takdirde profesyonelliğin yolunu tutmuş olacaktır.

57 Kilo'da Bülent Nuri ESEN : Müthiş çift dalışlarıyla dünyaca isim yapmış olan bu meşhur pehlivanımız seyircilerin yapacağı tezahürat ve alkış tufanları arasında şampiyonluğu alacağına eminiz.

62 Kilo'da Yaşar KARAYALÇIN : Kuvvetli el ense ve tırpanlarıyla rakiplerini geride bırakacağı ve üst üste tuş olup sonunculuğa oturacağı bir gerçek olan bu namlı pehlivanımıza güvencimiz sonsuzdur.

68 Kilo'da Faruk EREM : Güreşi hümanist açıdan yapar. Ve rakiplerine nazik davranarak faûl yapmaya dikkat eder. Antremanlara devamsızlığı ve nazik davrandığı müddetçe tuş üstüne tuş olma rekoru kırabilir.

74 Kilo'da Necip BİLGE : Gongla birlikte güreşe fırtına gibi başlayan bu güreşçimiz hiç değilse tuş olmamak için güreşecektir. Ayrıca müsabaka süresinde köprüde bekleyebilecek güçte olup bronz madalyaya sahip olabilecektir.

82 Kilo'da Mahmut KOLOĞLU : Rakiplerine nazaran biraz yaşlı durumda olmasına rağmen eski ve tecrübeli olan bu güreşçimiz zamanında yağlı güreş de yapmıştır. Tecrübesi sayesinde altın madalya alabilir. Yaşlı olması nedeniyle sondan birinci de olabilir. Bu iki sonuç da sürpriz sayılmaz.

90 Kilo'da Ömer İlhan AKİPEK : Kondisyonu çok düzgün ve iyi bir stile sahip olan bu güreşçinin dünyanın diğer devletlerinde ünlü rakipleri vardır. Sağ bacağını kaptırmaz, ve dana bağına düşmezse kolay kolay şampiyonluğu kaçırmaz.

100 Kilo'da Coşkun ÜÇOK : Güreş tarihini inceleyip eski ünlü güreşçilerimizin taktiklerini kendisine mal etmiştir. Müsabaka ortasında nefesi kesilip pes demezse başarı sayılır. Minder ortasında dahi beyaz mendilini yanından ayırmaz. En fazla denediği oyun çift salto ve bel kûndesidir. Kilo atması için üzerinde durulmaktadır. Şampiyonlukta ümitliyiz!

ANTRENÖR : Erol CANSEL

KAPTAN : Bülent Nuri ESEN

TEKNİK DİREKTÖR : Uğur ALACAKAPTAN

Güreş takımımız büyük bir titizlikle şimdiden olimpiyatlar için hazırlanmaktadır. Pazar günü hariç hergün Antrenör Erol Cansel nezaretinde saat 8.30, 18.00 arasında antreman yapılmaktadır. Çalışma yerleri; Profesörlerin odası, üst katlardaki özel odalar ve yer yer ders salonlarıdır.

Hasan TEKBAŞ

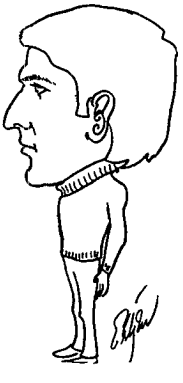

FAKÜLTE KAPATILIRSA HOCALARIMIZ NE YAPARLARDI

EROL CANSEL : Bir orkestra da çalışırdı.
MÜNCİ KAPANİ : Bakkallık yapardı.
YAHYA ZABUNOĞLU : Bakan olurdu.
DOĞU PERİNÇEK : Meydanlarda nutuk atardı.
İLHAN ARSEL : Turist rehberi olurdu.
B. NURİ ESEN : Aktör olurdu.
ERGUN ÖZBUDUN : Kaçak viski imâl ederdi.
TUNCER KARAMUSTAFAOĞLU : Polis olurdu.
MUKABİL ÖZYÖRÜK : Gazetelerde yazı yazardı. (Muhabir).
YILDIRIM ULUER : Sendikacılık yapardı.
ADİL ÖZKOL : Hapiste yatardı.
UĞUR MUMCU : Gazete satardı.
İLHAN AKİPEK : Parise giderdi.
AYDOĞAN ÖZMAN : Tekel bayiliği yapardı.
HALÛK TANDOĞAN : Sıfır verecek talebe bulamayacağından, simit satardı.
A. NAİM İNAN : Dolmuş şoförü olurdu.
NUŞİN AYITER : Mankenlik okulu açardı.
SEZA REİSOĞLU : Balıkçılık yapardı.
ŞAKİR BERKİ : Hacıbayram camiinde imamlık yapardı.
TURHAN ESENER : Marangozluk yapardı.
SEYFULLAH EDİS : Meyhane açardı.
FİKRET EREN : Derviş olurdu.
JALE G. AKİPEK : Ev kadını olurdu.
TURGUT AKINTÜRK : Bir tiyatro kurardı.
ERDEN KUNTALP : Manken olurdu.
AYDIN ZEVKLİLER : Futbol kulübü kurardı.
ALİ BOZER : T.R.T. de spiker olurdu.
TUĞRUL ANSAY : Amatör futbolcu olurdu.
FIRAT ÖZTAN : Tezgâhtarlık yapardı.
YAŞAR KARAYALÇİN : Ticarethane açardı.
TURGUT KALPSÜZ : Sahne hayatına atılırdı.
NURKUR İNAN : Yerli turist olurdu.
NECİP BİLGE : Müezzin olurdu.
BAKİ KURU : Kütüphane memuru olurdu.
BURHAN GÜRDOĞAN : Fedai olurdu.
OSMAN F. BERKİ : Bahçıvanlık yapardı.
HİCRİ FİŞEK : Vatandaşlık değiştirirdi.
ERDOĞAN GÖĞER : Müteahhitlik yapardı.
KUDRET AYİTER : Takdimci olurdu.
ÖZCAN KARADENİZ : Kuaför olurdu.
AKIN DÜREN : Gladyatör olurdu.
RÜÇHAN IŞIK : Ağır sanayi işçisi olurdu.
FARUK EREM : T. Barolar Birliğine demir atardı.
UĞUR ALACAKAPTAN : Pilot olurdu.
ERALP ÖZGEN : Sporcu olurdu.
SELÂHATTİN KEYMAN : Karpuz satardı.
NEVZAT TOROSLU : Gardiyan olurdu.
COŞKUN ÜÇOK : Mendil satardı.
AHMET MÜMCU : Müftü olurdu.
HALİL CİN : Şeytan olurdu.
HAMİDE TOPÇUOĞLU : Arkeolog olurdu.
ADNAN GÜRİZ : İnzivaya çekilirdi.
MAHMUT KOLOĞLU : Vaiz olurdu.
GÜRKAN ÇELEBİCAN : Ağlardı.
NAHİT TÖRE : Manav olurdu.
AVNİ ZARAKOLU : İnşaat kalfası olurdu.
AHMET GÖKDERE : Uçurtma uçururdu.
AKİF ERGİNAY : Vergi memuru olurdu.
MUALLÂ ÖNCEL : Sinir hastası olurdu.
AHMET KUMRULU : Tasarruf bonosu ticareti yapardı.
ADNAN ÖZTÜREL : Kasap olurdu.
KERRA TUNCA : Evlenirdi.
RAMAZAN ARSLAN : Kaplan olurdu.

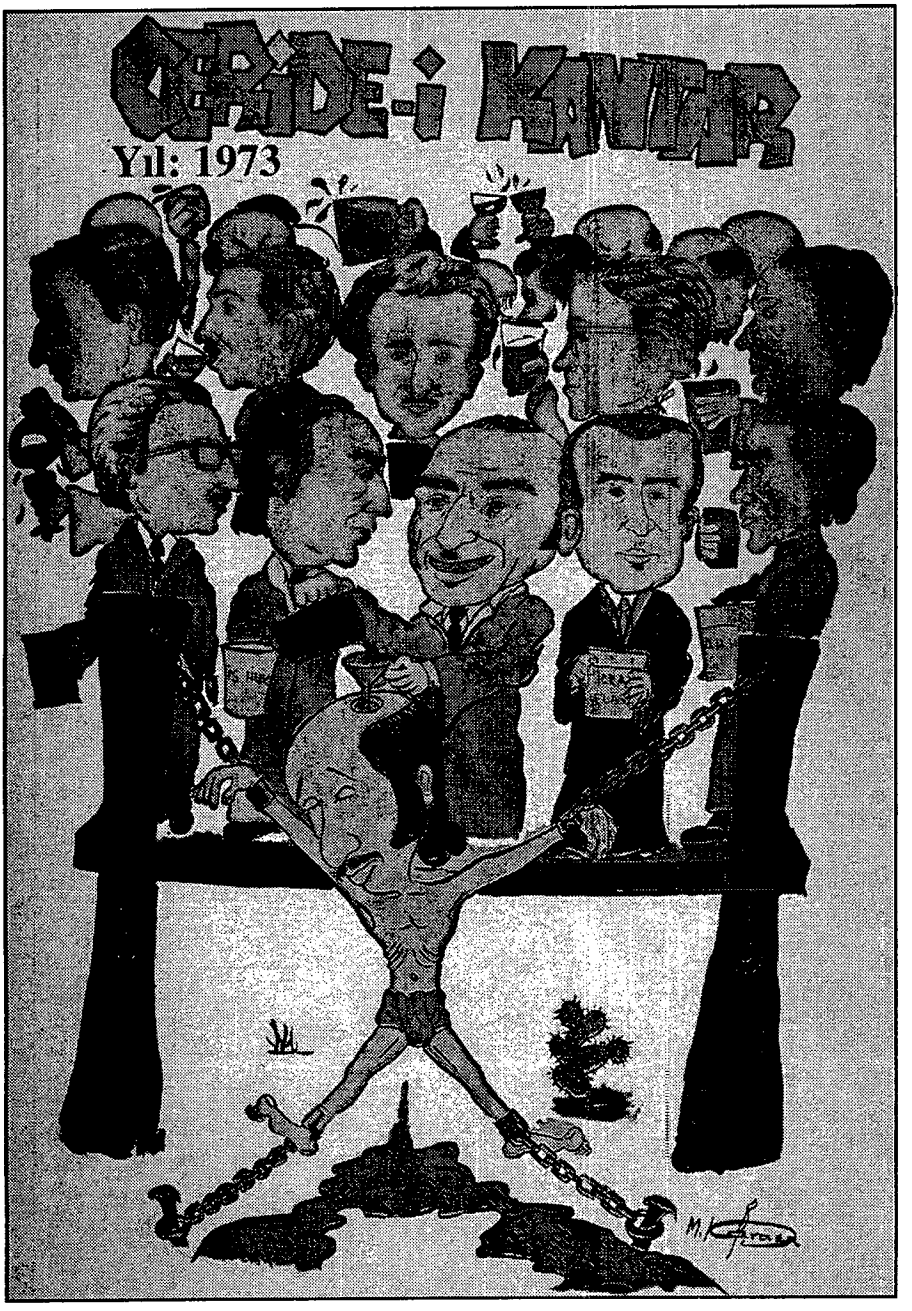
Yıl: 1973

Kanber Yıldırım — Yalancı çıkar. (Ben yanarım yane yane, bir yıldan beri bir kız etti beni divane. İMZA: Mustafa Avare).

Sema Okay — Herşey çıkar. (Herşey çıkmıştır artık, gidenler gidiyor, kalanlar ağlıyor).

Gülnur Pınar — Saçları ağarmış miyoplar çıkar. (Biz bu saçları değirmende ağartmadık canım. İMZA: Saçları ağarmış bir miyop).

Füsun Kutlutan — Büyük baş çıkar. (Başarının sırrı başı büyük olmaktır. İMZA: Ayfer Başıbüyük).

Hayati Hazır — Zabıt kâtibi çıkar. (İnan seni hasretle beklemektedir atî, zabıt kâtipliğine hazırdır Hayati).

Halil Oranca — Modern insan çıkar. (Ne modern). (Modern erkeğin traş bıçağı Perma Şark)

HİÇ GÖRDÜNÜZ MÜ?

İlhan Akipek'in Ceride, Balo ve Albümcülere elinden gelen yardımı esirgemediğini

Faruk Erem'in Haftada bir defa fakülteye geldiğini

Hamide Topçuoğlu'nun derslerde Fransızca kelime söylemediğini

Turgut Kalpsüz'ün modayı günü gününe izlemediğini

Coşkun Üçok'un meşhur beyaz çarşaf mendilini kullanmadığını

Mahmut Koloğlu'nun kahkaha ile güldüğünü

Turgut Akıntürk'ün fakültede bir iş olup da el atmayarak odasında boş oturduğunu

Fırat Öztan'ın Mercedes'ine kıyıp Fakülteye arabasıyla geldiğini

Fikret Eren'in tebessüm etmediğini

Adnan Güriz'in teksirlerini sene başında verdiğini

Bülent Nuri Esen'in hurriyet, hurriyet demediğini

İlhan Arsel'in bol not verdiğini

Kerra Tunca'nın maksi modasını sevdiğini

Ergun Önen'in gülümsediğini

Akif Erginay'ın ağzından sigarasını eksik etmediğini

Nuşin Ayiter'in siyah gözlüklerini çıkardığını

Şakir Berki'nin yüksek sesle konuştuğunu

Burhan Gürdoğan'ın espri yapmadığını

Tuğrul Ansay'ın arabasını yıkattığını

MUHABİR

HUKUK FAKÜLTESİNDE SÖYLENEN ŞARKILARI

Fakülteye yeni kaydolan öğrenci :
«Sevemez kimse seni benim sevdiğim kadar»

Listeler asılınca notunu gören öğrenci :
«Boş vermişim dünyaya»

Sınıfta kalan öğrenci geçen bir arkadaşına :
«Mademki gidiyorsun bırakıp burda beni»

Kütüphanede inekleyen öğrenci :
«O ağacın altını şimdi arıyor musun?»

Hoca, derse geç giren öğrenciye :
«Sakın geç kalma erken gel»

Derste konuşan öğrenci hocaya :
«Niçin baktın bana öyle?»

Sene kaybeden öğrenci :
«Ağlama değmez hayat»

İmtihanda arkadaşından yardım alan öğrenci :
«Sus, sus sus kimseler duymasın»

Derste sinirlenen hocaya öğrenci :
«Çatılmış kaşlarınla kime düşman gibisin»

Kantinde oturan öğrenci yan masadaki kıza :
«Anla artık anla beni»

Diplomasını alan öğrenci Fakülteye :
«Dönemem sana artık»

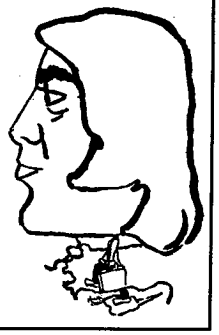

FAKÜLTEMİZDE BİR KABİNE KURULSAYDI

Başbakan — Bağımsız bir hoca bulunamadı, aranmaktadır.
Başbakan Yardımcısı — Turgut Akıntürk
Devlet Bakanı — Şakir Berki
Devlet Bakanı — Yahya Zabunoğlu
Devlet Bakanı — Erden Kuntalp
Adalet Bakanı — Faruk Erem
Milli Savunma Bakanı — Mahmut Koloğlu
İçişleri Bakanı — Mukbil Özyörük
Dışişleri Bakanı — İlhan Akipek
Maliye Bakanı — Akif Erginay
Milli Eğitim Bakanı — Yaşar Karayalçın
Bayındırlık Bakanı — Ali Naim İnan
Ticaret Bakanı — Ali Bozer
Sağlık Bakanı — Dr. Adnan Öztürel
Gümrük ve Tekel Bakanı — Burhan Gürdoğan
Tarım Bakanı — Akın Düren
Ulaştırma Bakanı — Fırat Öztan
Çalışma Bakanı — Rüçhan Işık
Sanayi ve Teknoloji — Nüşin Ayiter
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bak. — Turgut Kalpsüz
Turizm ve Tanıtma Bakanı — Hicri Fişek
İmar ve İskân Bakanı — Kudret Ayiter
Köyişleri Bakanı — Gürgan Çelebican
Orman Bakanı — Baki Kuru
Gençlik ve Spor Bakanı — Bülent Nuri Esen

SİYASİ

BUNLARI DUYSANIZ İNANIRMIYDINIZ?

— Yemek kuyruğunda herkesin sıraya girdiğini
— Kantincinin fiyatları indirdiğini
— Bülent Nuri Esen'in bir dersinin sessiz geçtiğini
— 5 Kasım, Fakültenin açılış töreninde eski talebelerin geleneksel ilk dersi sonuna kadar izlediklerini
— Dekanımız İlhan Akipek'in bilmediği çikulata tarifleri olduğunu
— İlk sömestr bitmeden bütün kitaplarımızın tamamı olduğunu
— İlk açılış günü I. sınıfı diğer sınıflarımızın erkek vatandaşlarının doldurmadığını
— II sınıfın kış ayında cehennem gibi sıcak olduğunu
— Ders saatleri içinde kantinin bomboş olduğunu
— Ara imtihanlara herkesin girdiğini
— Bütün bu sayılanlar olsaydı okulun daha neşeli olacağına

Fakültemizde Öğrenci Olmasalardı Ne Olurlardı?

Celâl Çece — «Bey men» mağazası açardı
Necati Demirytirek — Seyahat olur gezerdi
Murat Oran — Futbolcu olurdu
Fehma Kandemir — Manken olurdu
Ümran Seyrantepe — Yine hukukçu olurdu
Asuman Abay — Mimar olurdu
Niyazi Tülek — Lüzumsuz işler müdürü olurdu
Asuman Tekcan — Türkücü olurdu
Ülkü Uğurluoğlu — Ev idaresi öğretmeni olurdu
Naran Maral — Maskot olurdu
Ali Kavak — Aşçı olurdu
Recep Yalçın — Artist olurdu
Hasan İşgüzar — Politikacı olurdu
Ali Demir — Kasap olurdu
Yalçın Çakalır — Patron olurdu
Nalan İçel — Ana okuluna giderdi
Ayten Akalın — Bant doldururdu
Şebnem Günaydın — Salep satardı
Bahar Dellormanlı — Yazar olurdu
Nesrin Kanadıkırık — Aşık olurdu
Güner Ülgen — Stenocu olurdu

FOTOĞRAFLARLA FARUK EREM

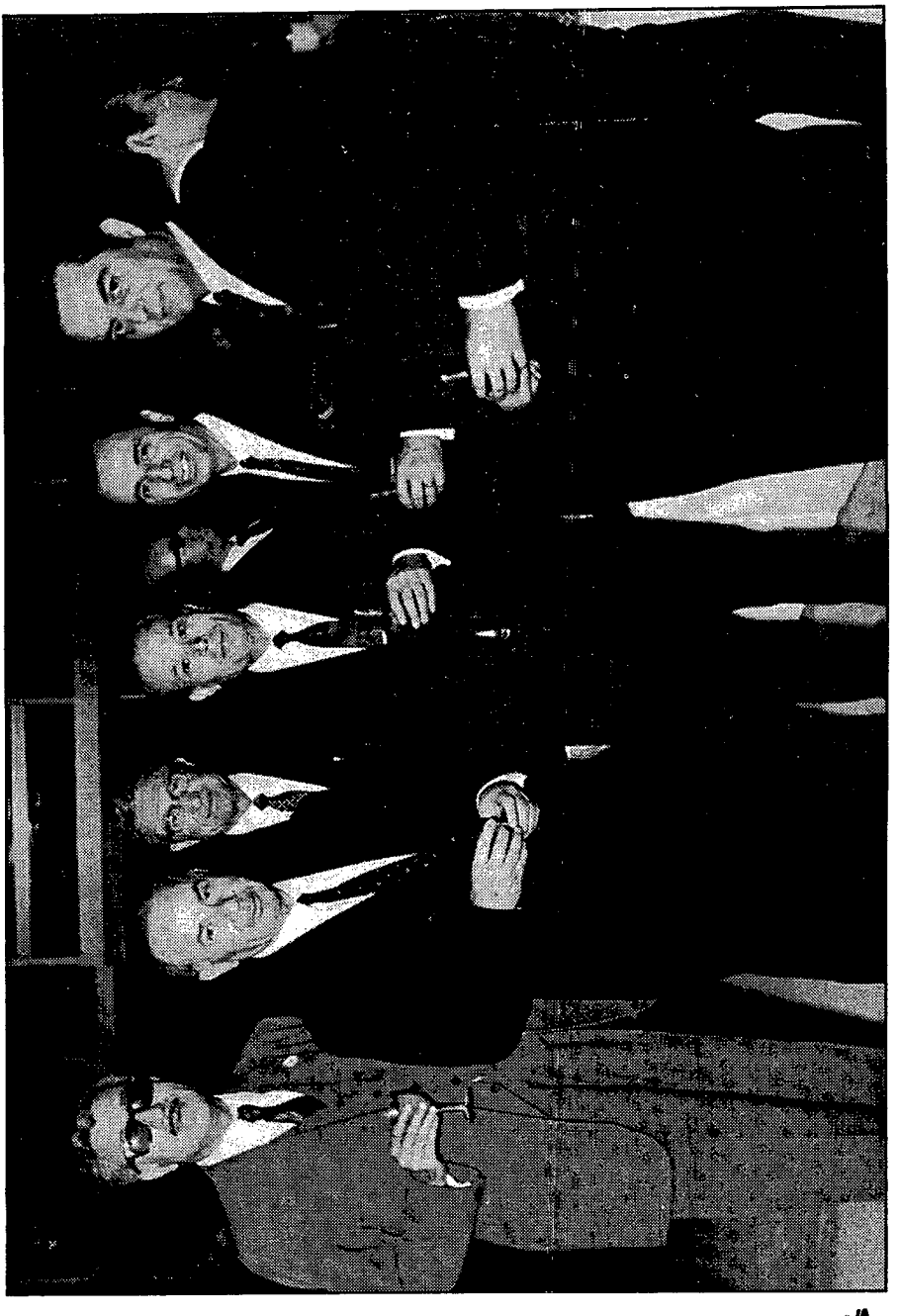

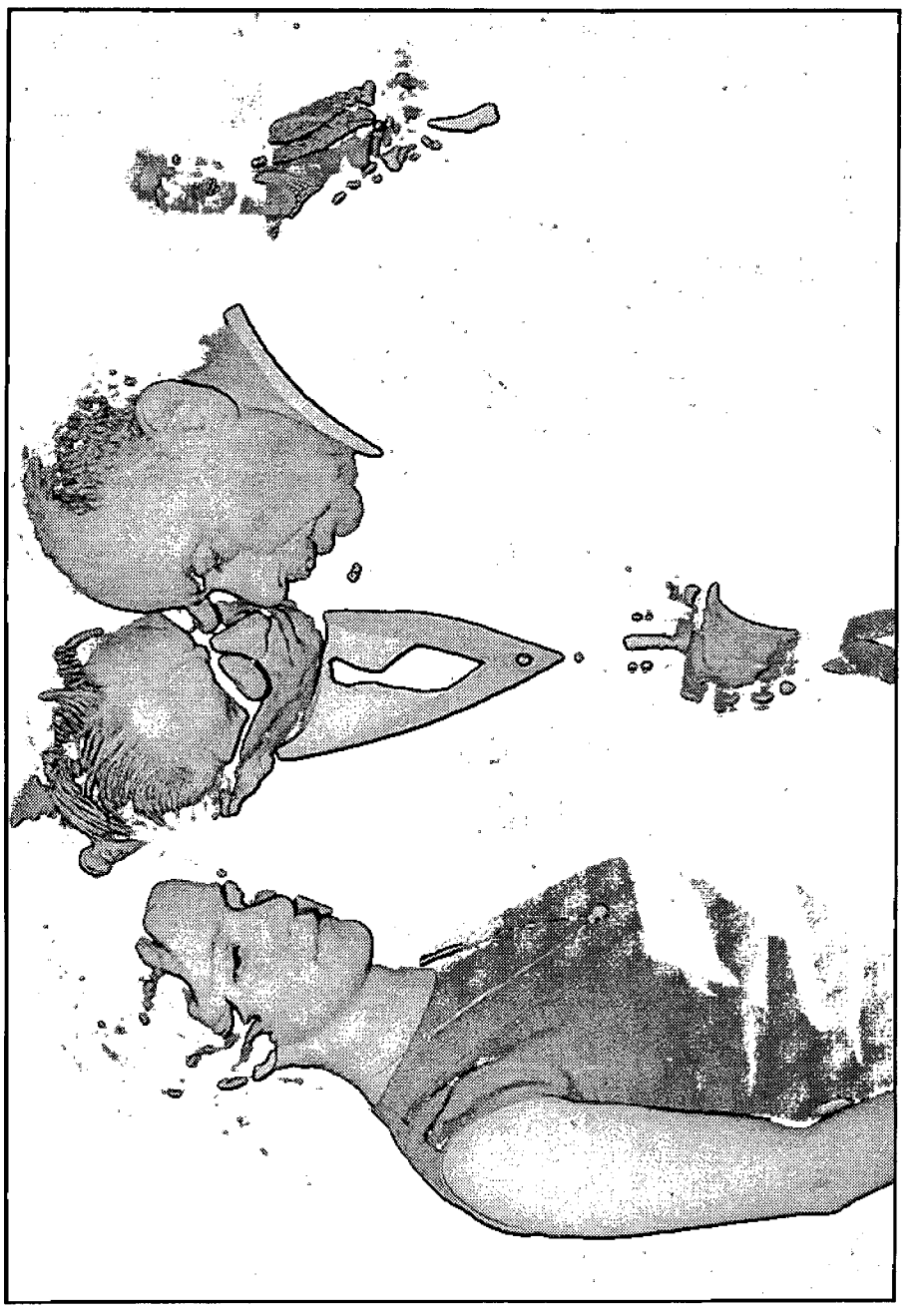

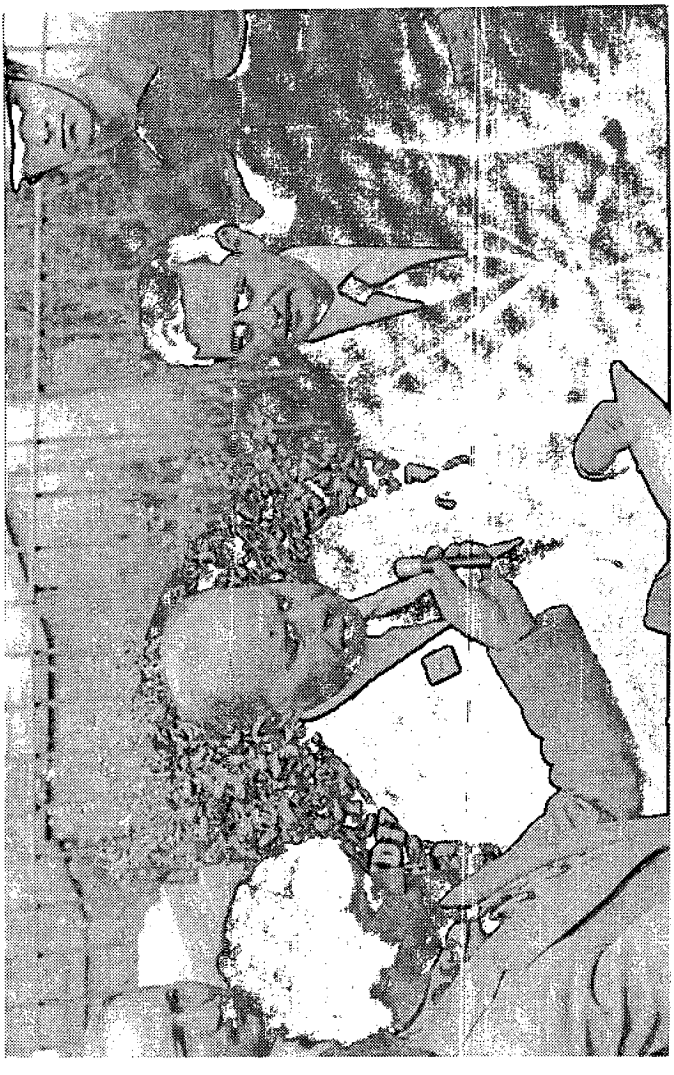

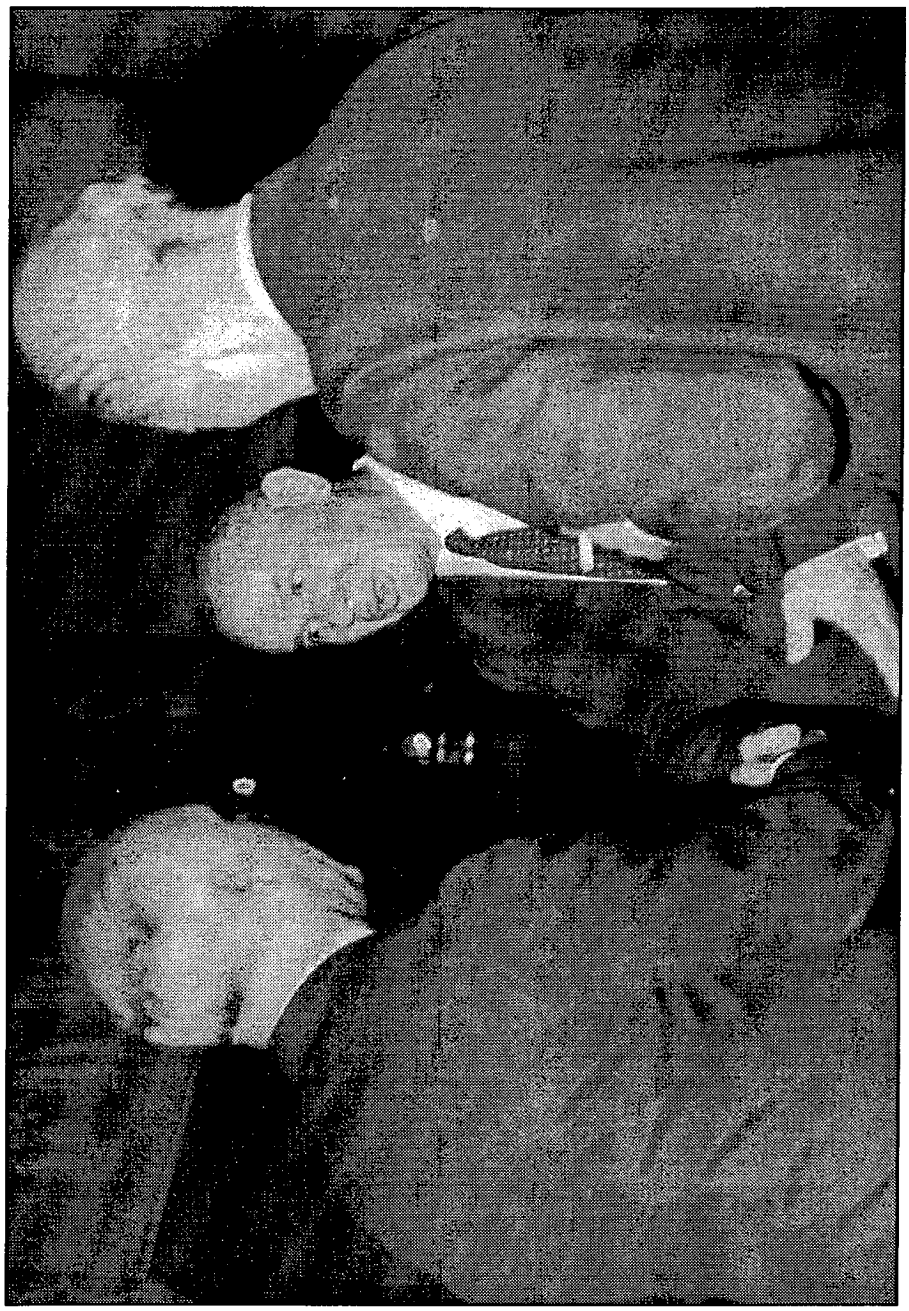

ADALET MÜLKÜN TEMELİDİR

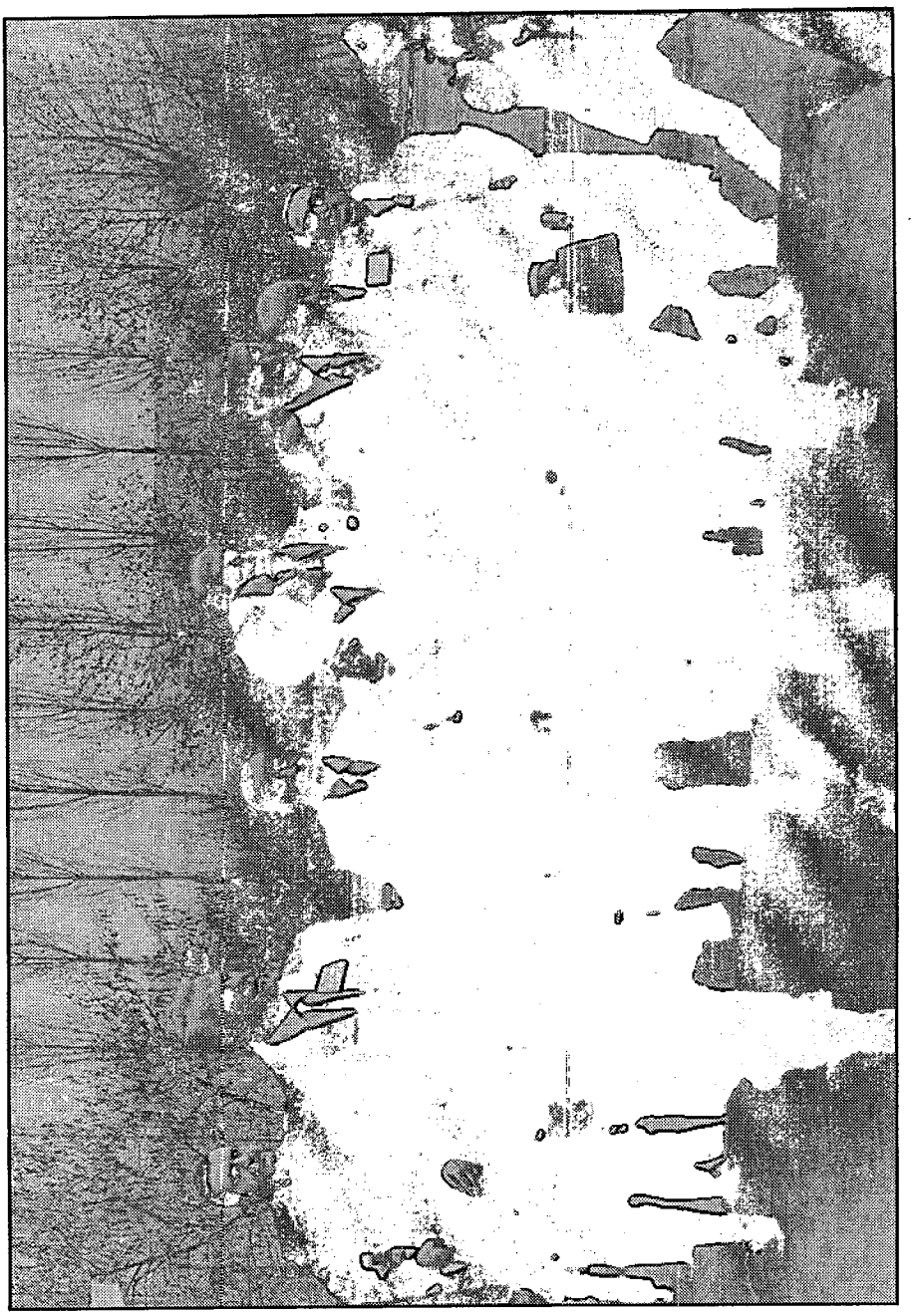

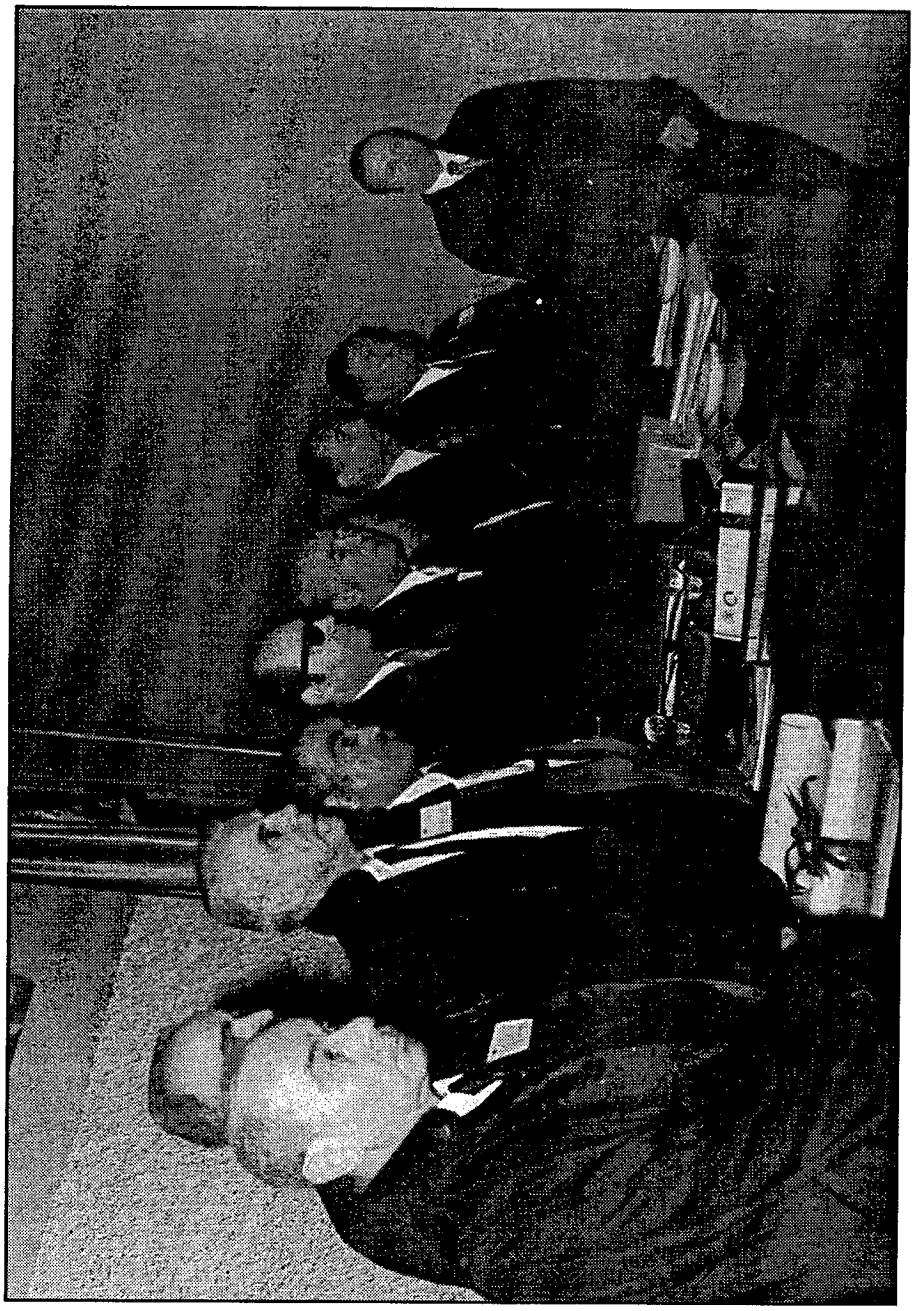

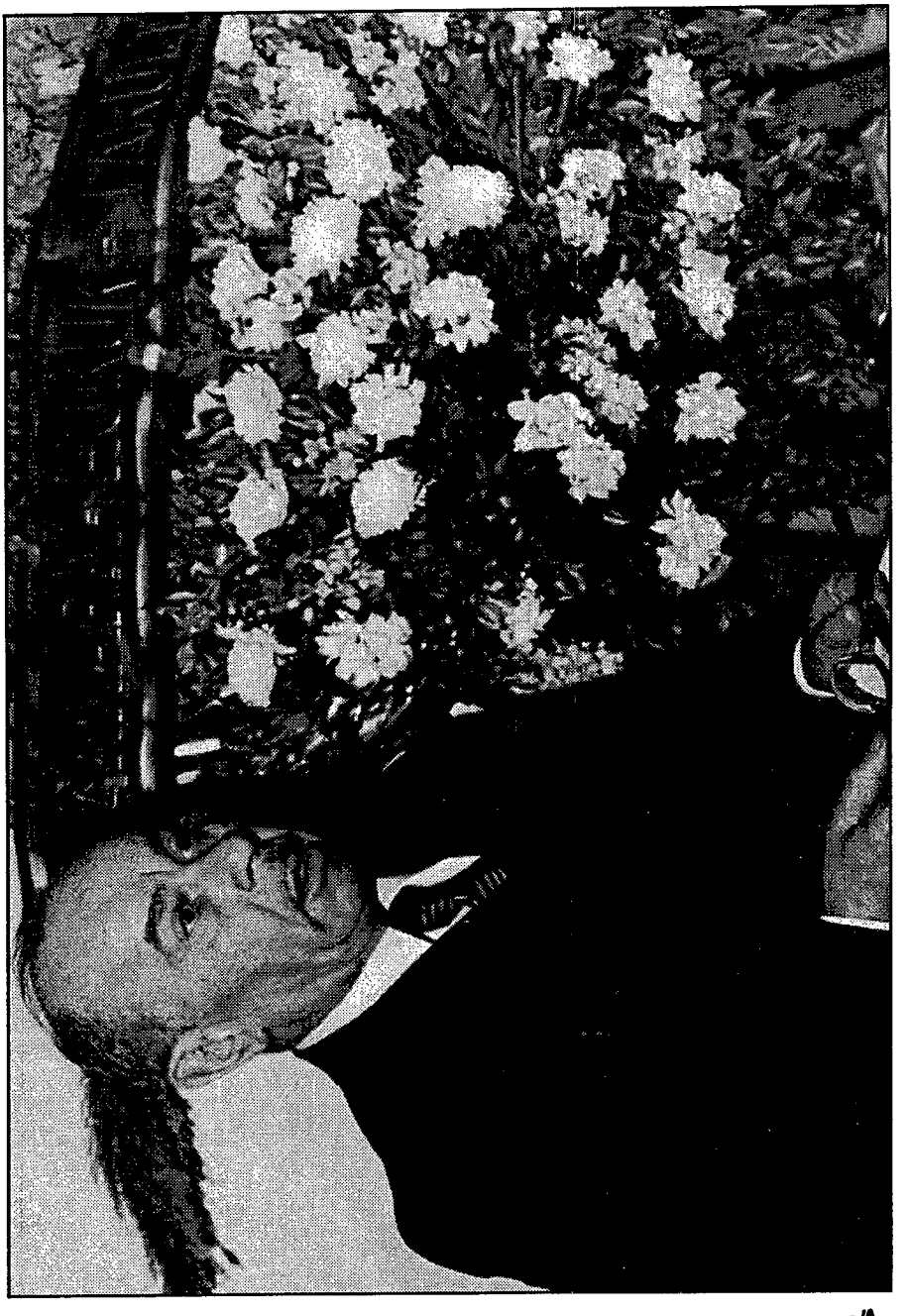

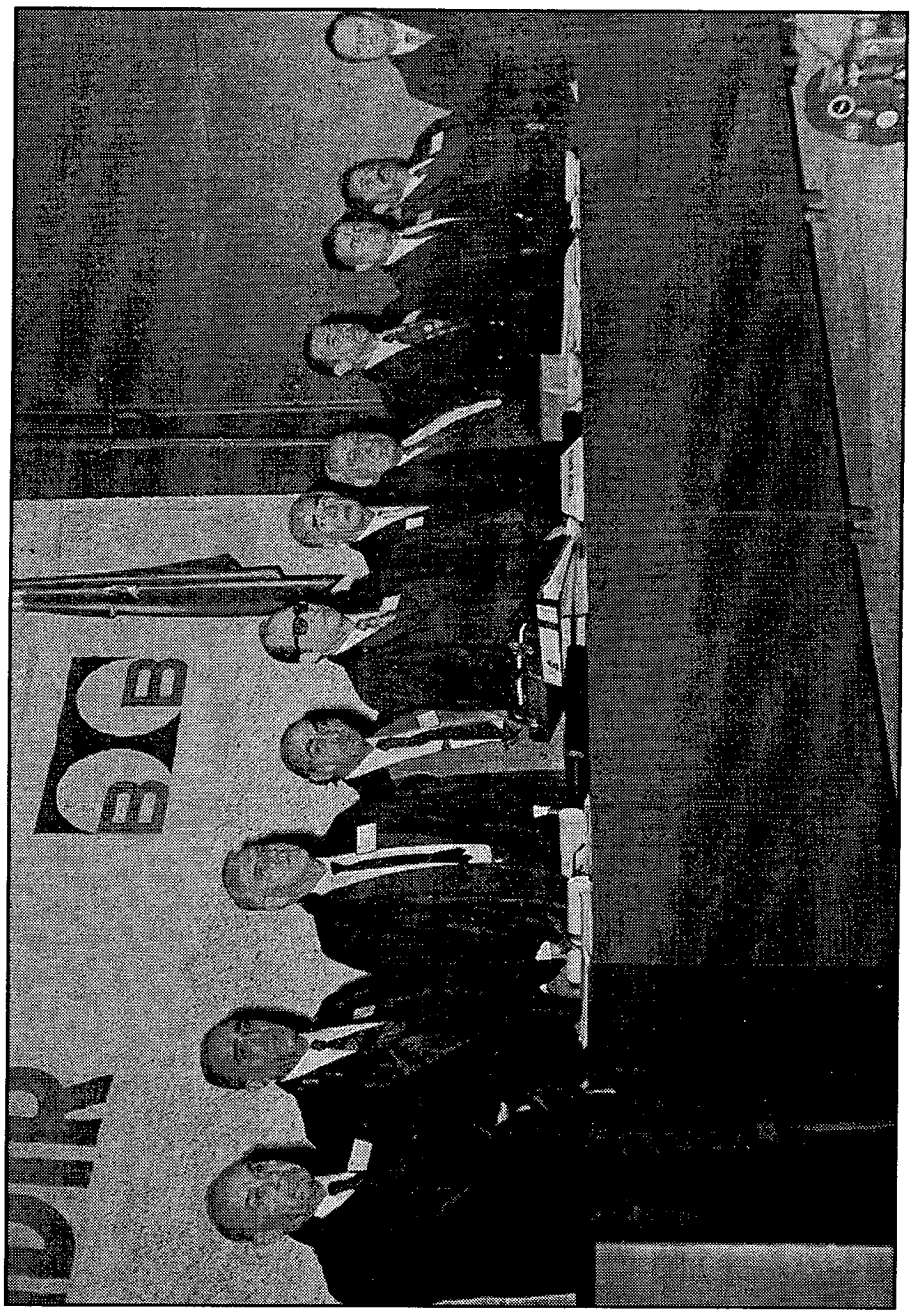

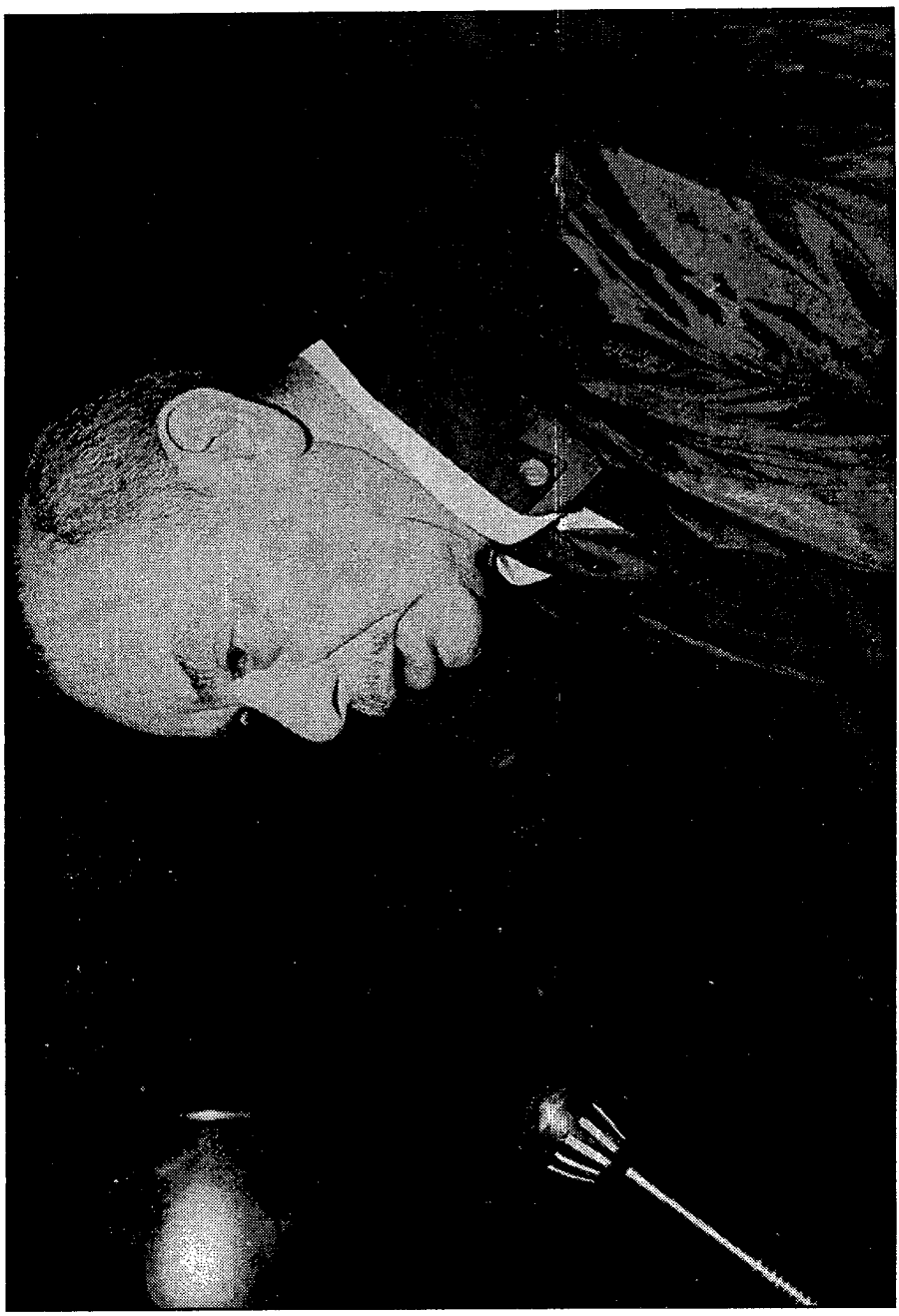

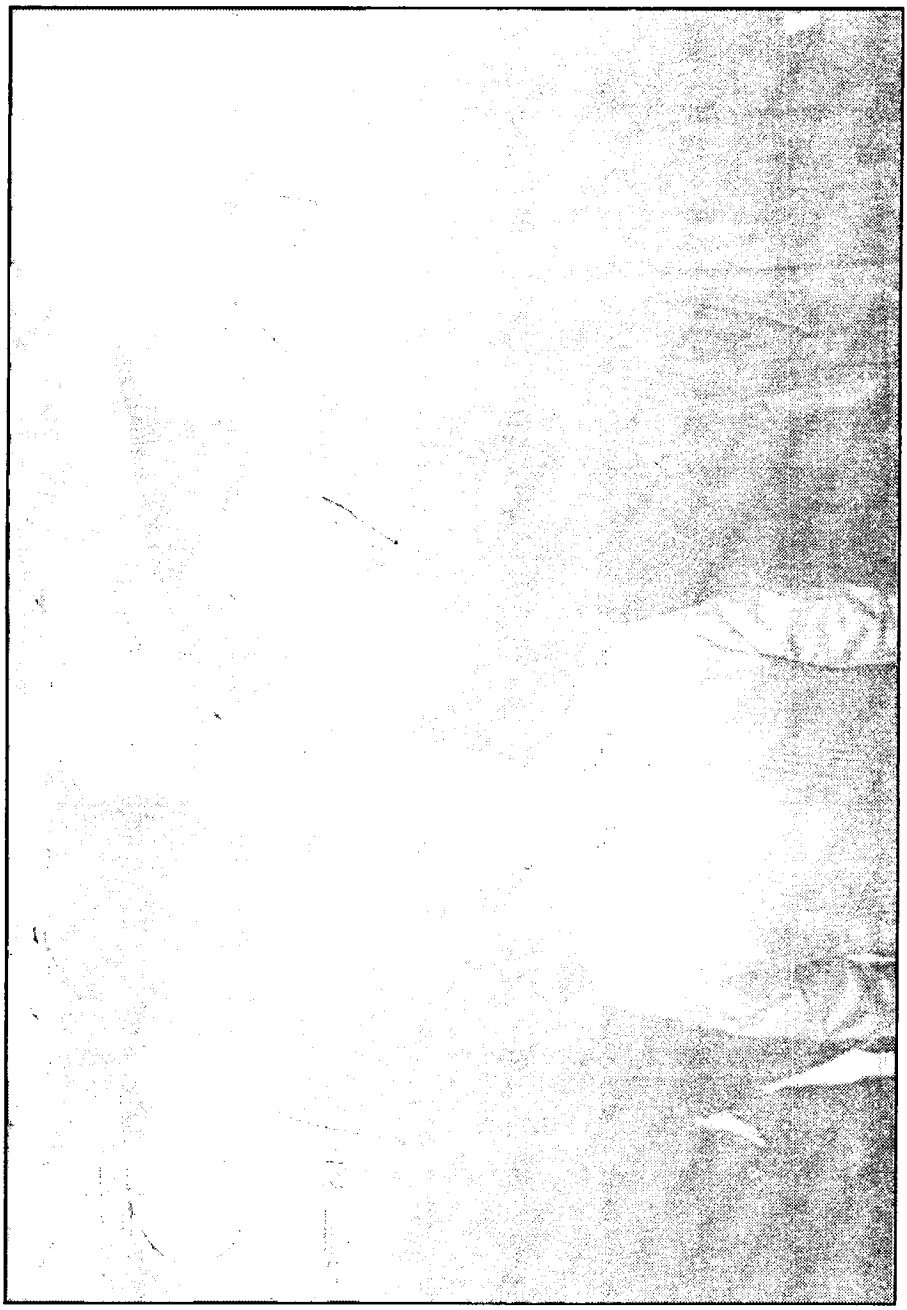

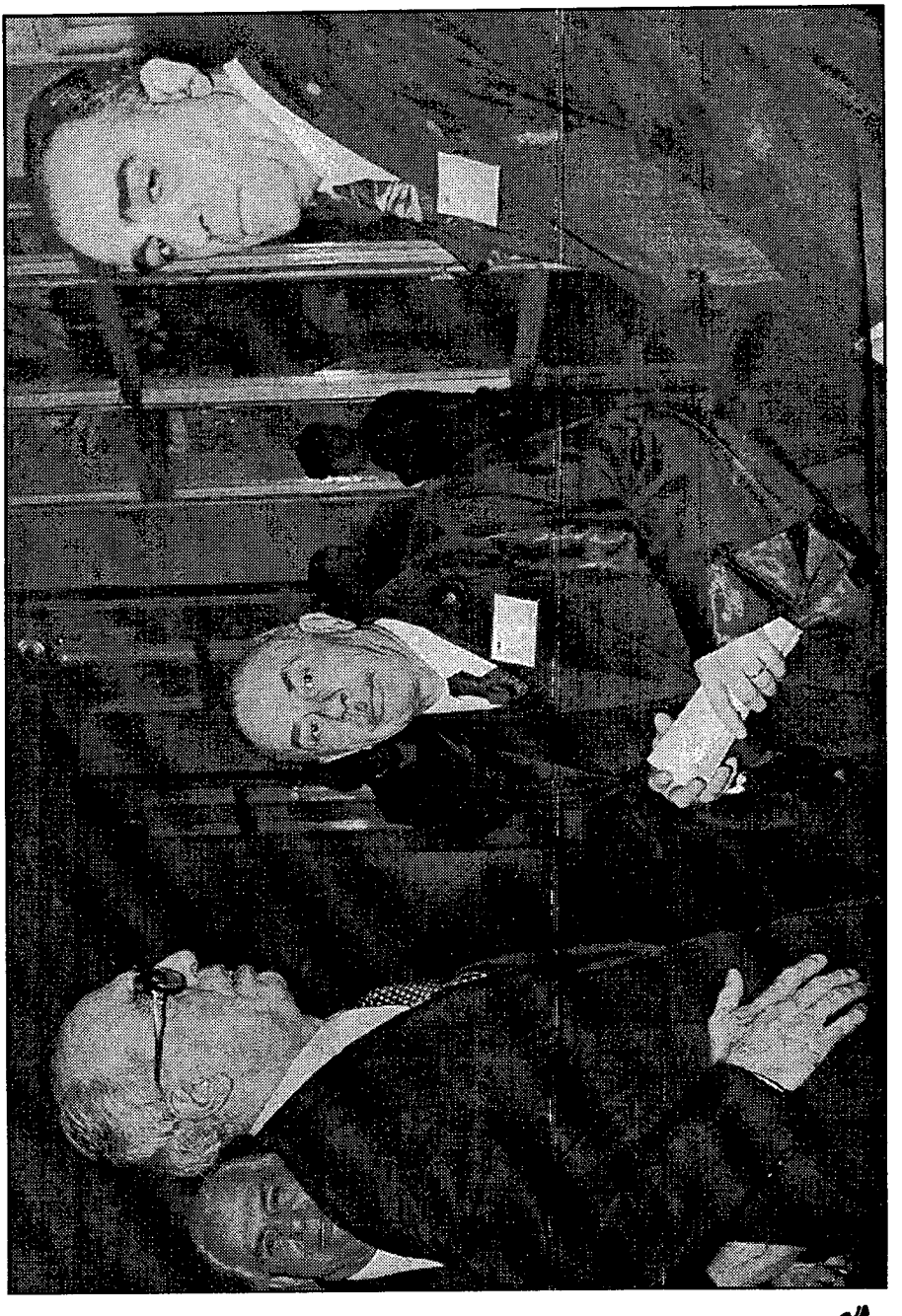

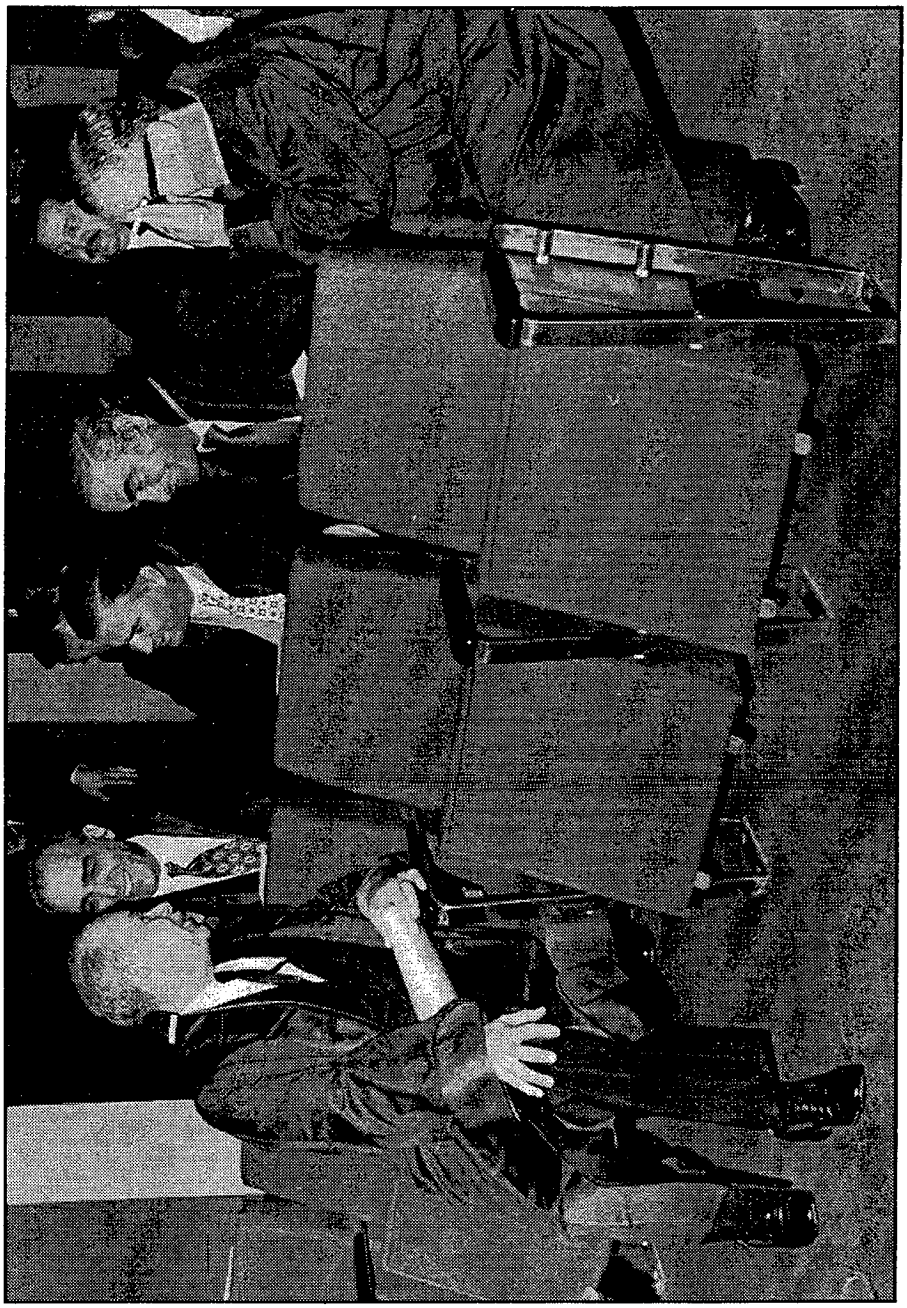

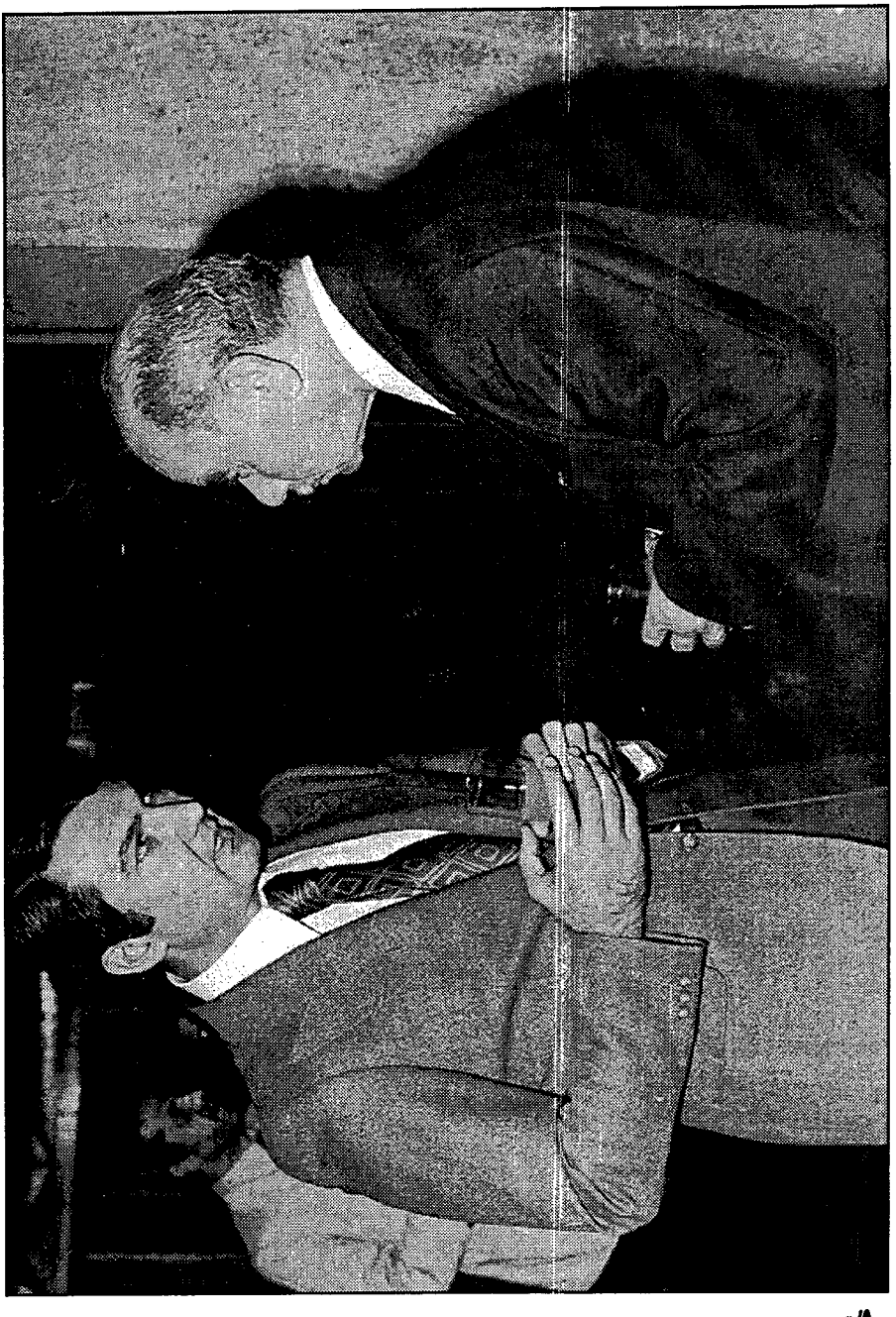

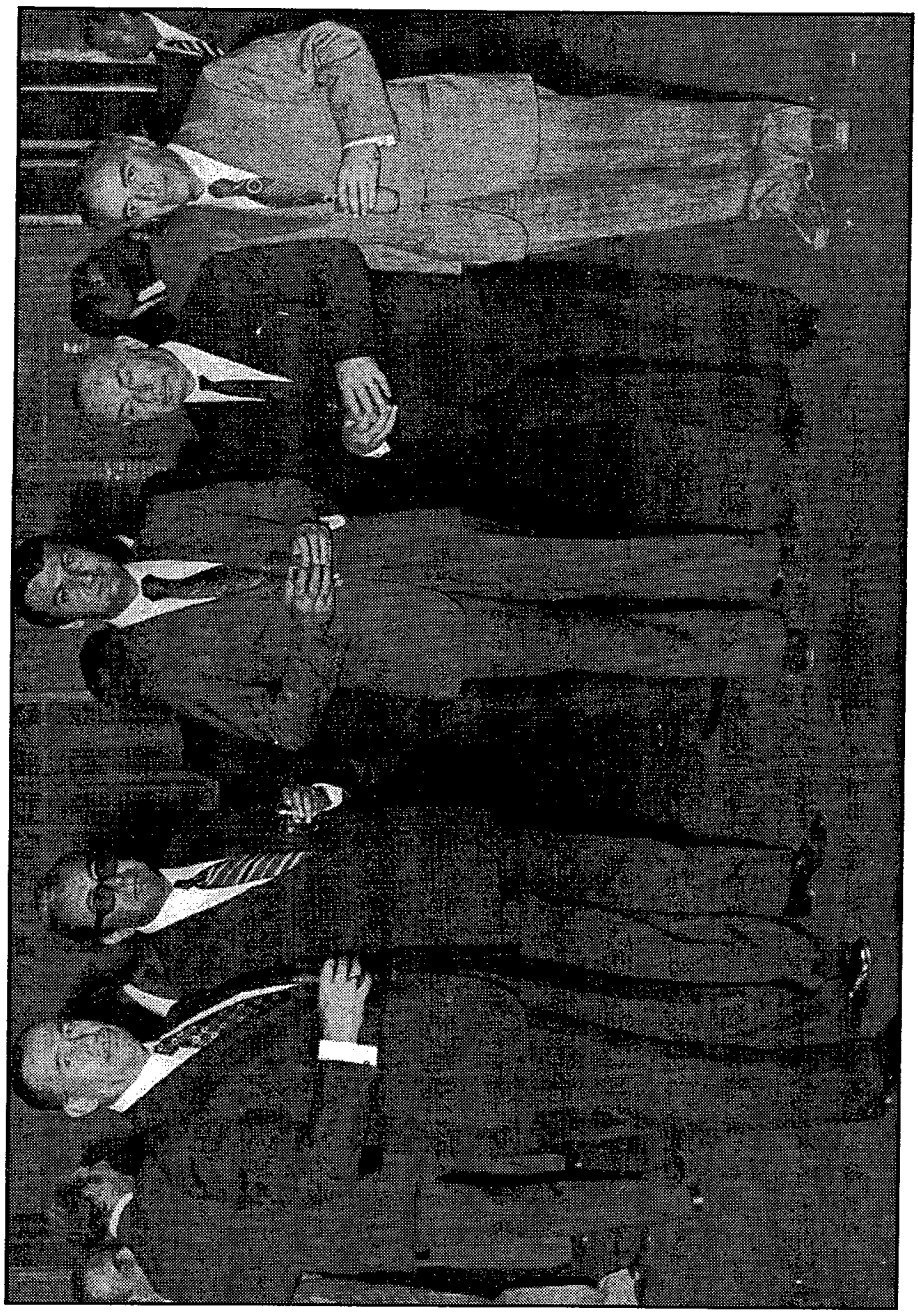

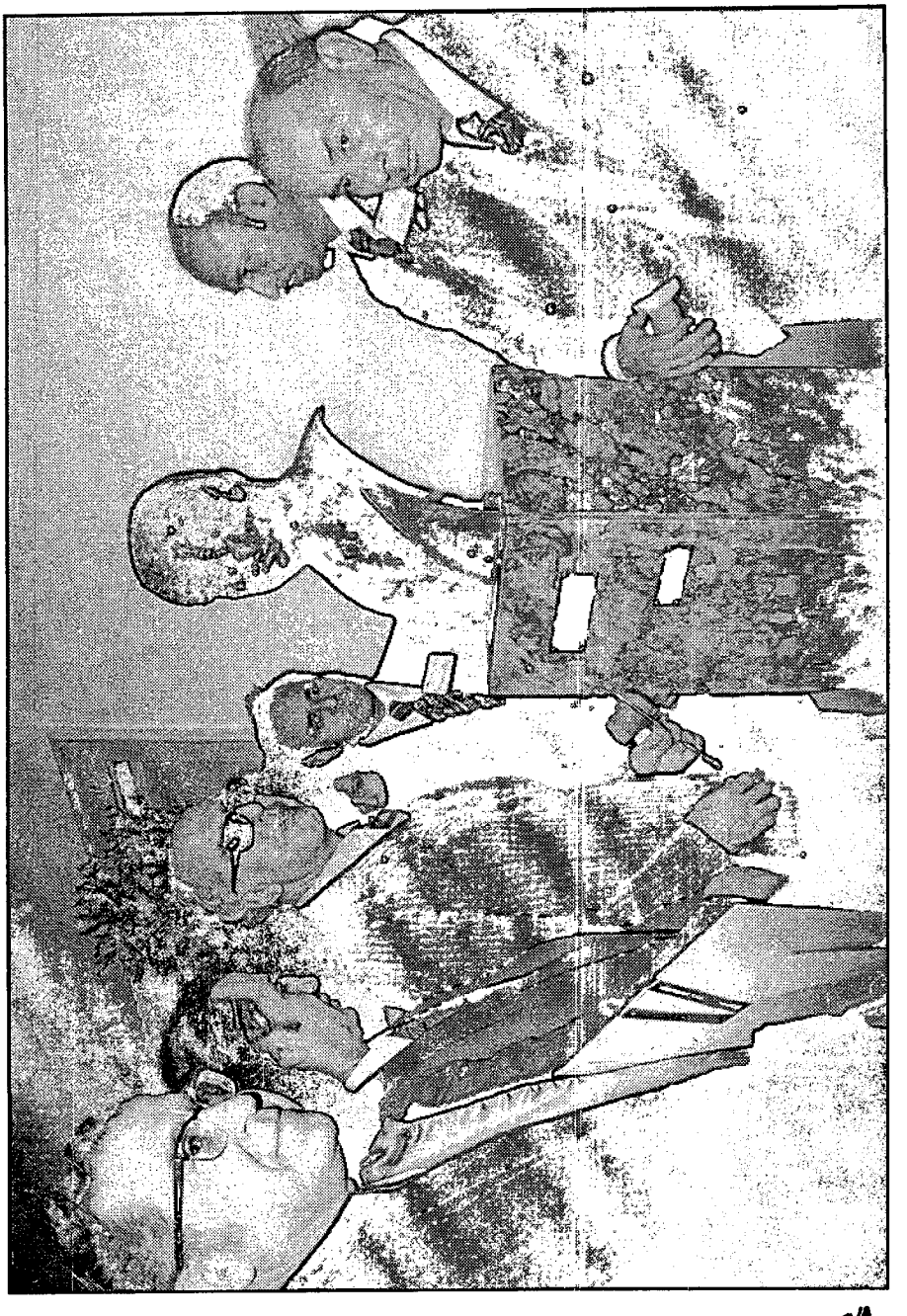

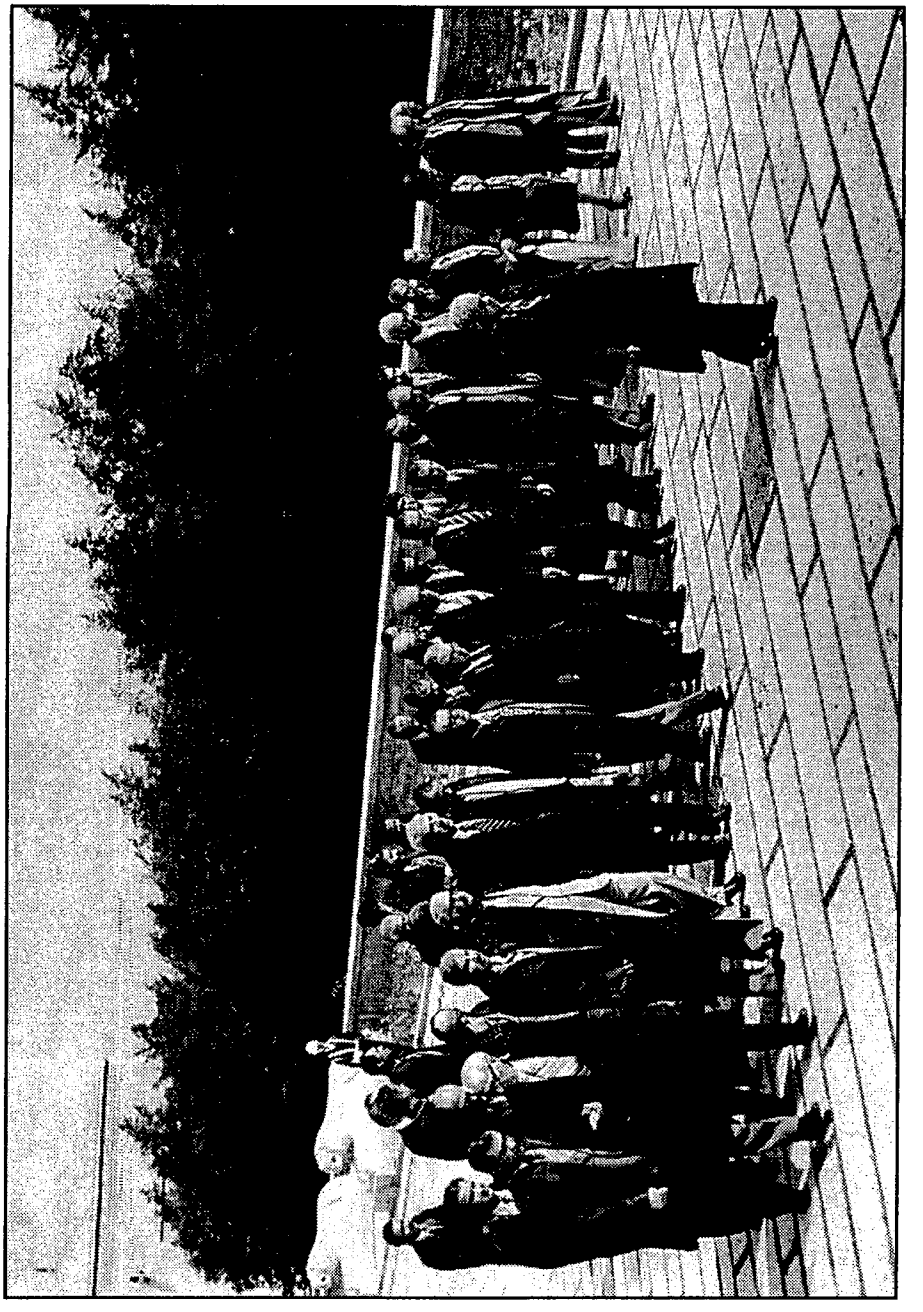

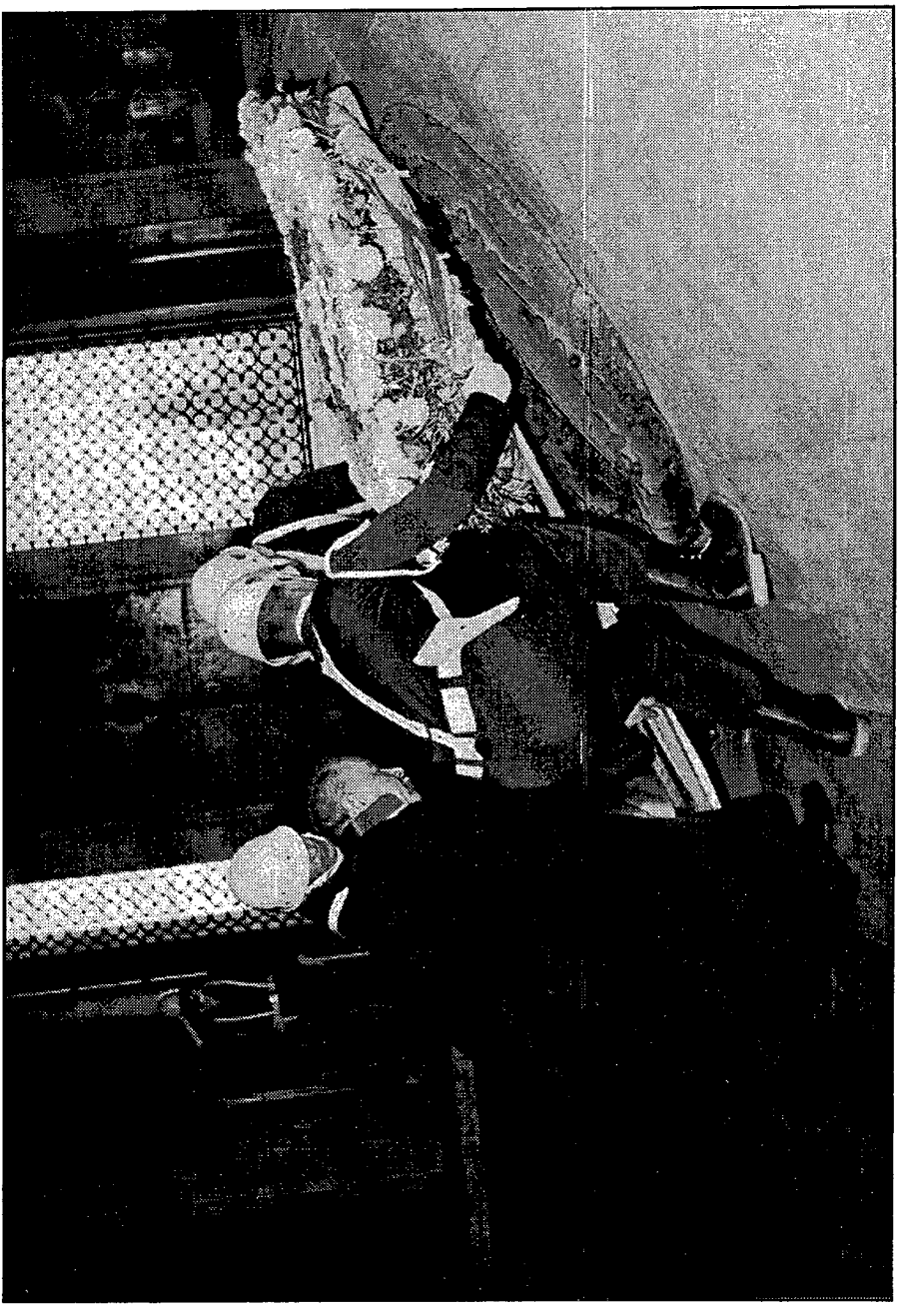

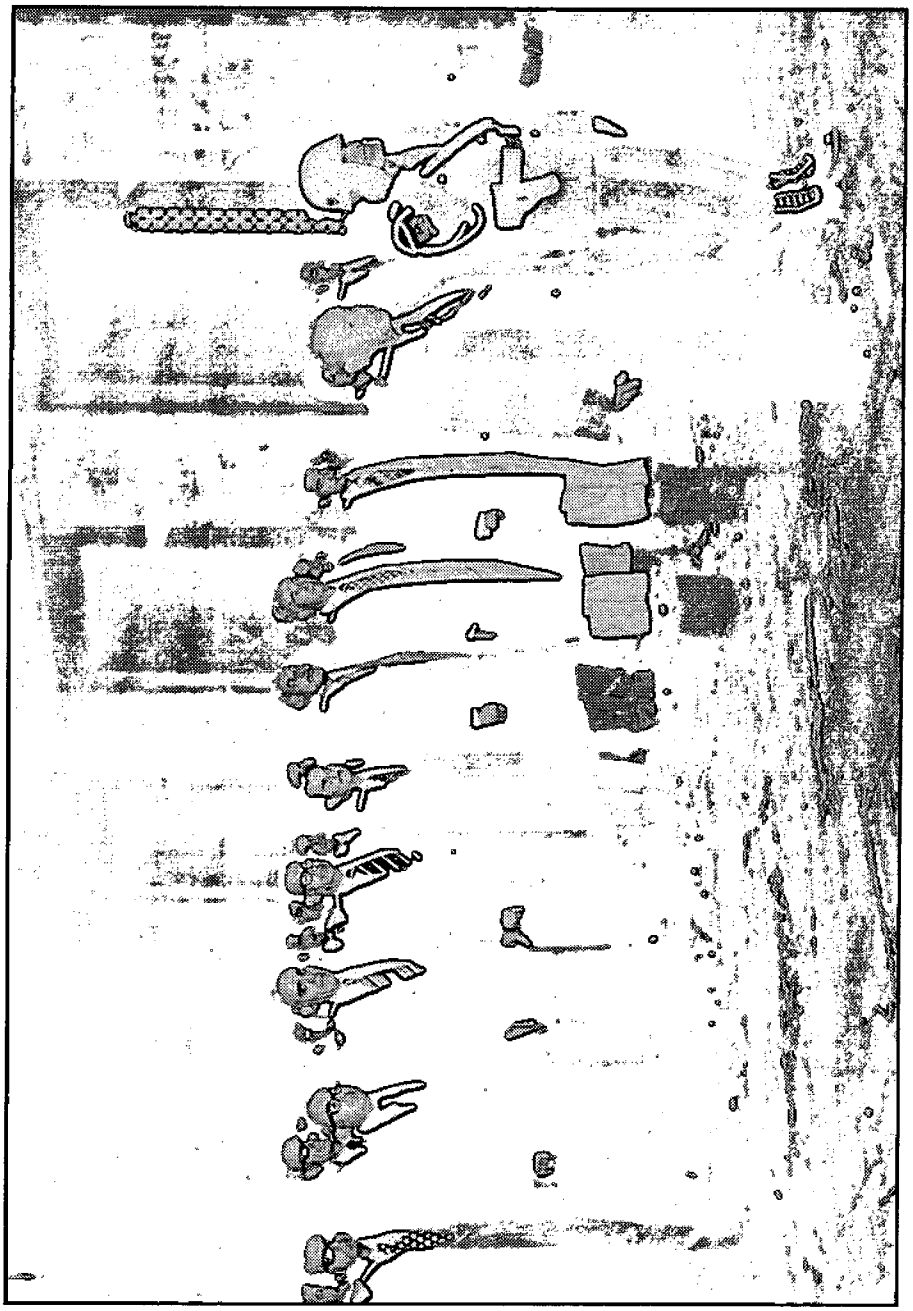

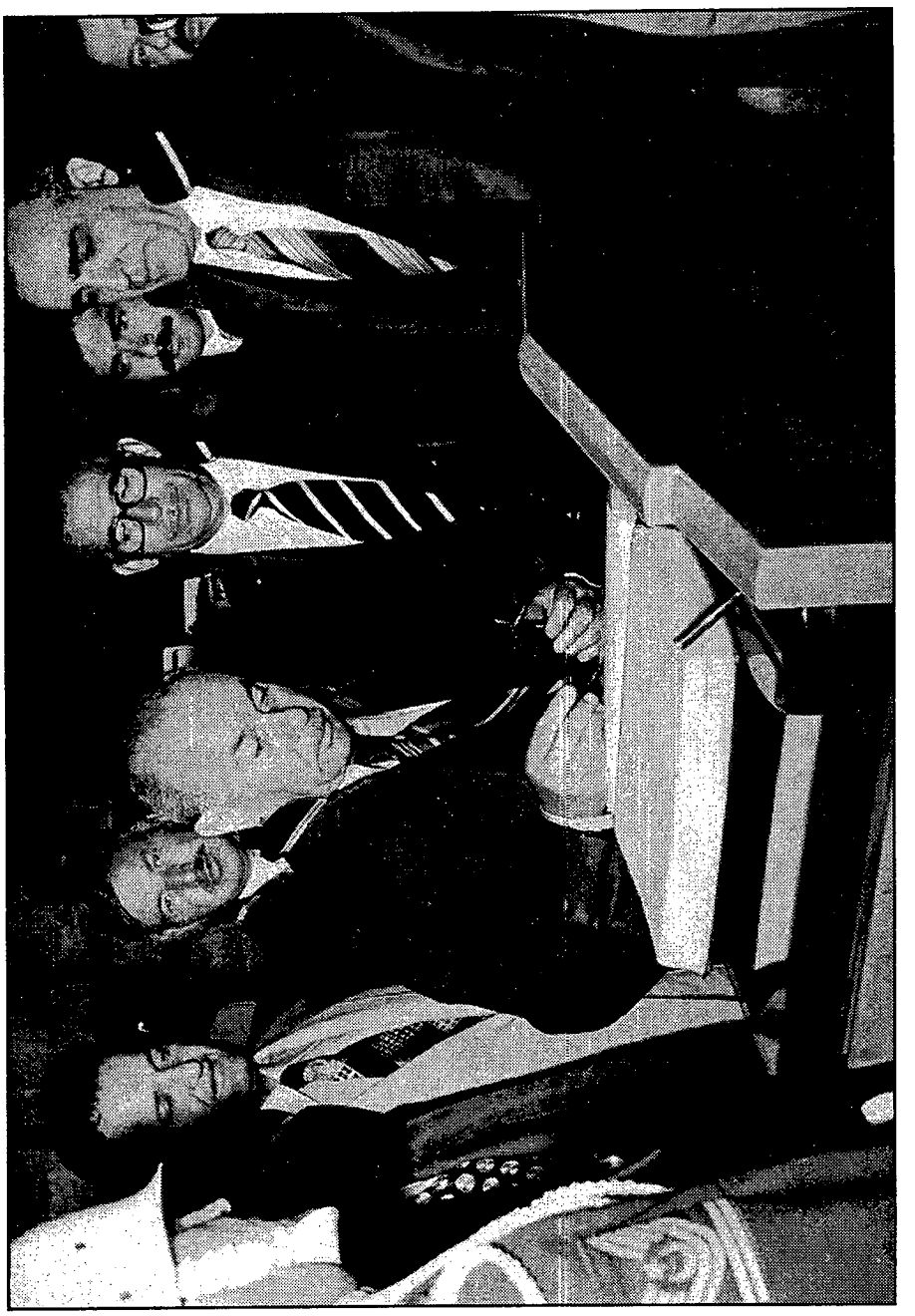

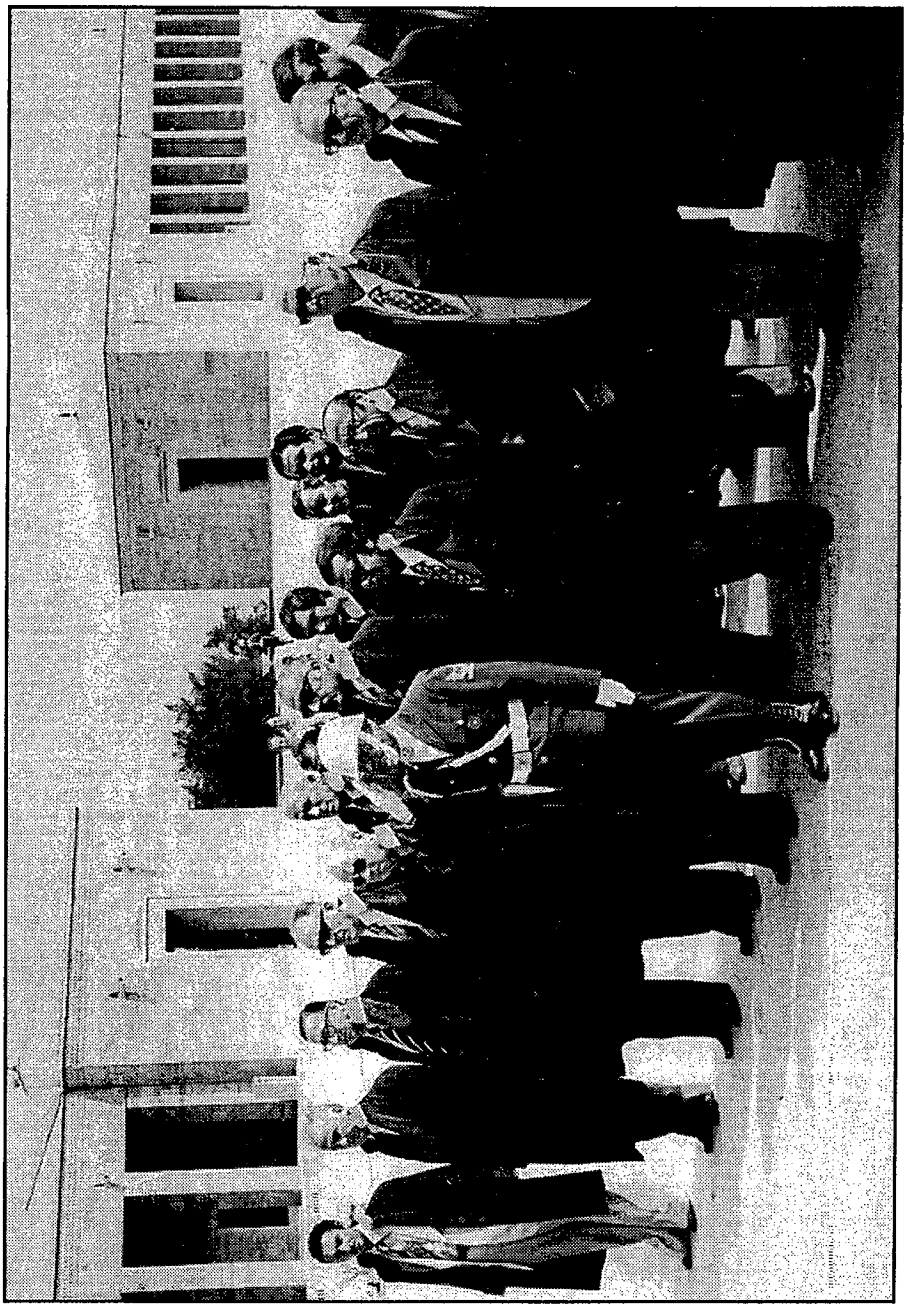

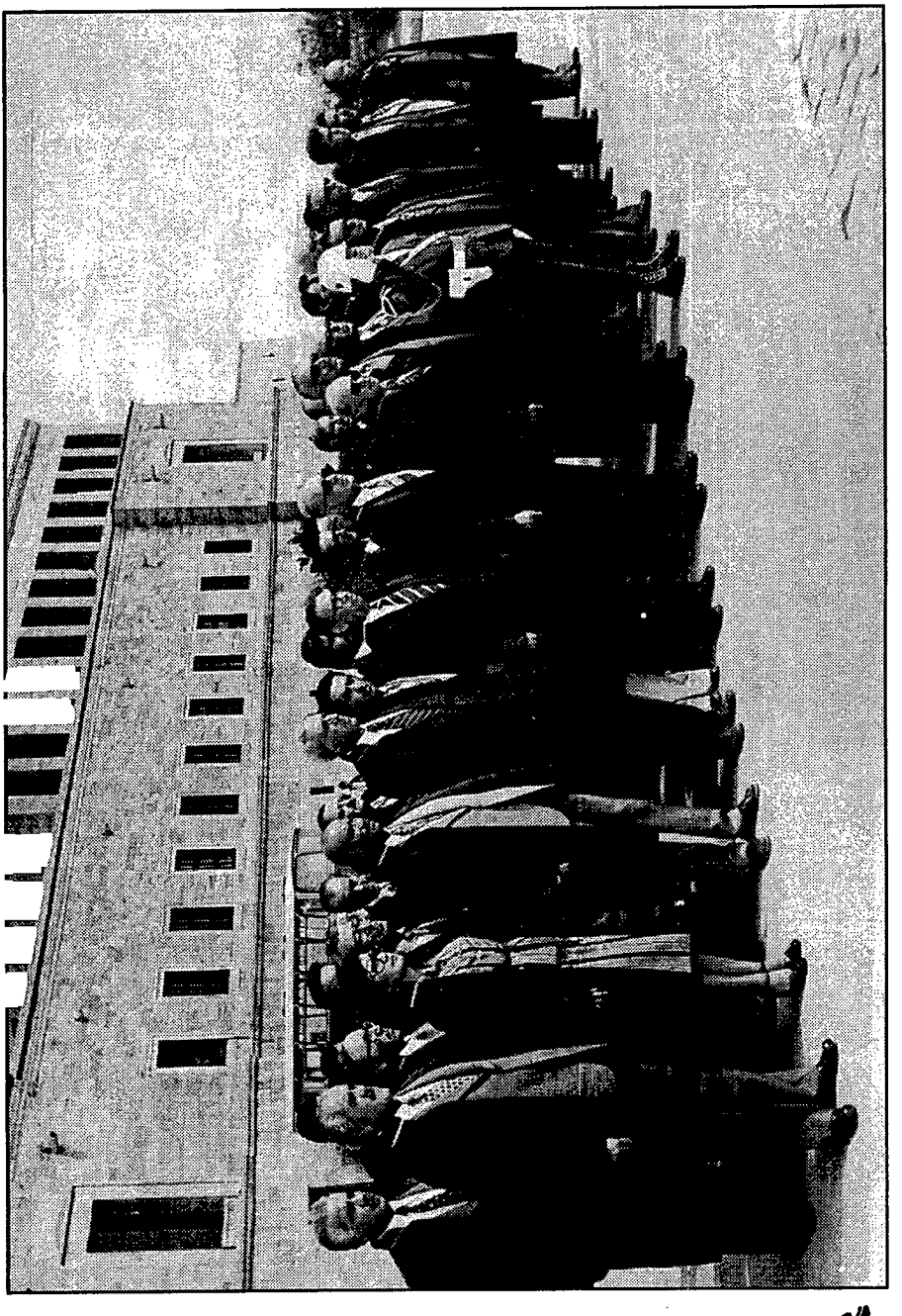

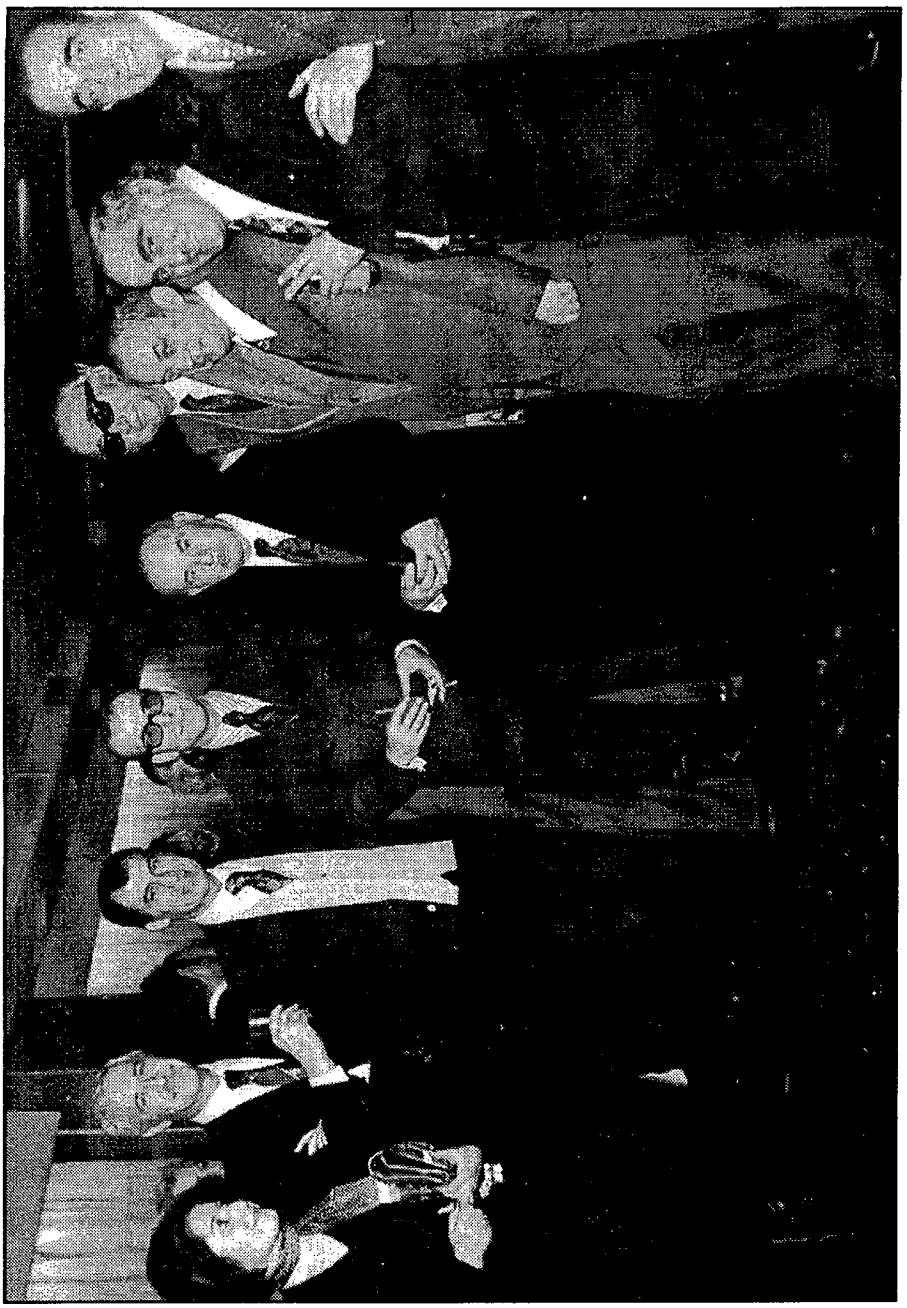

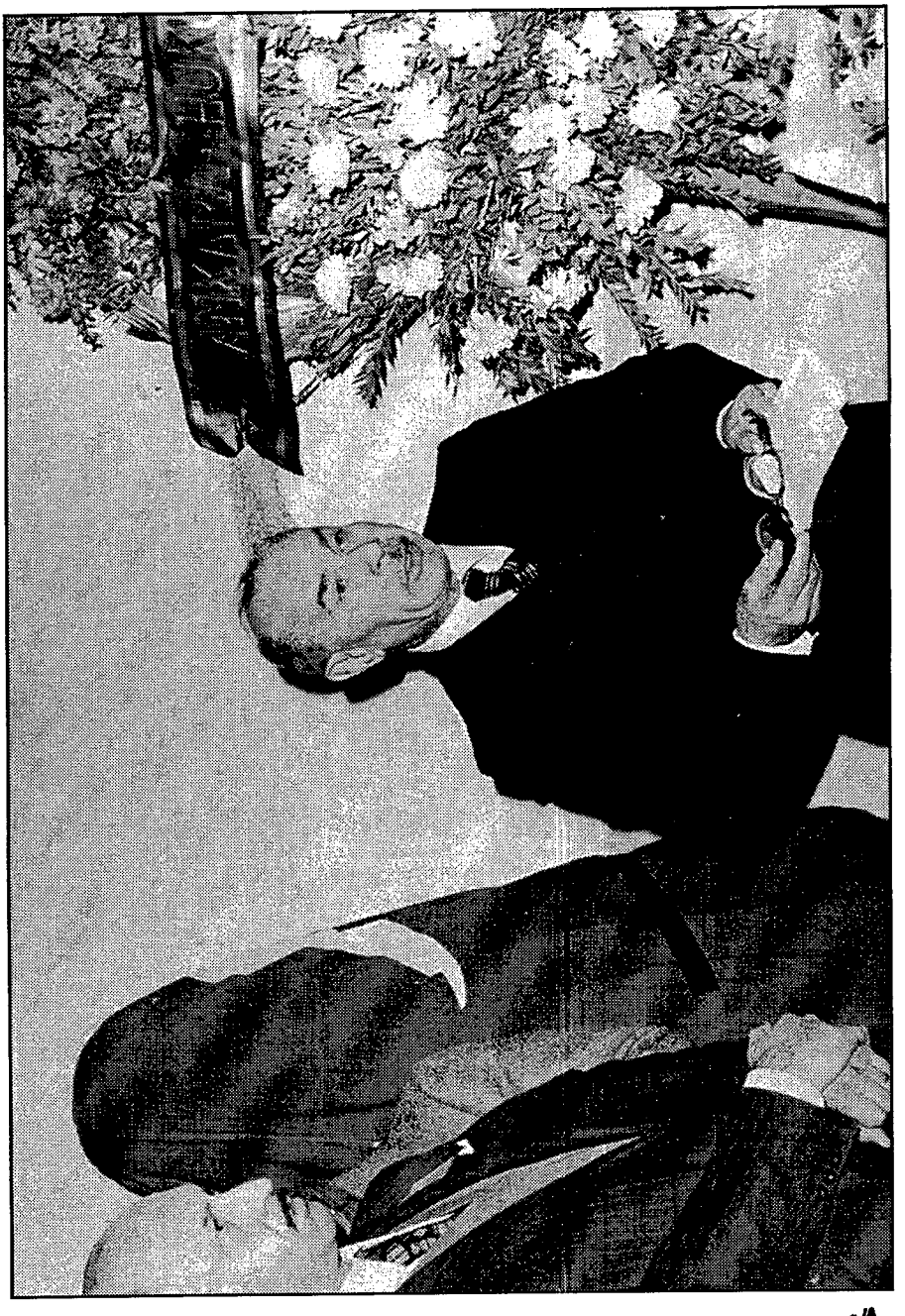

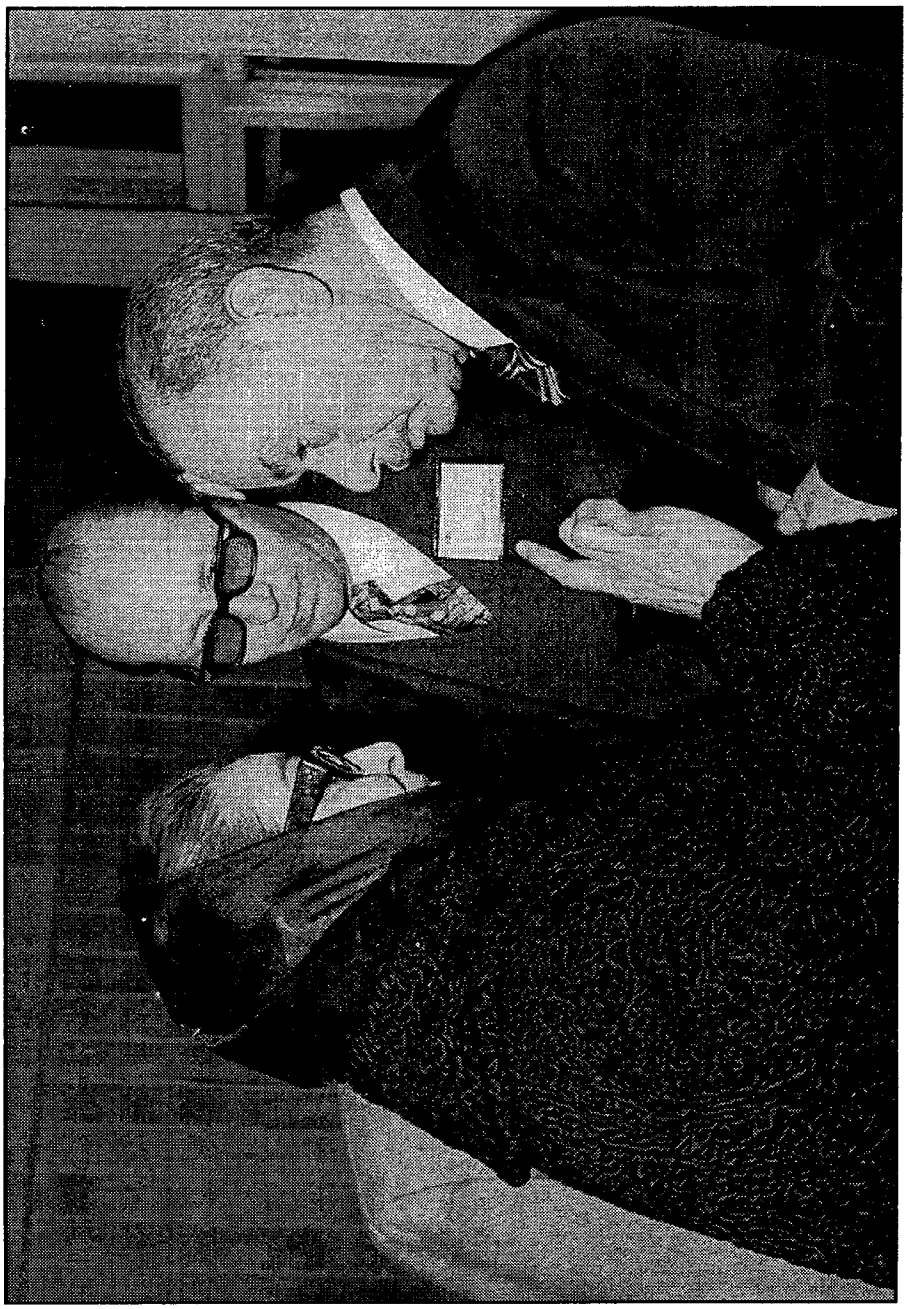

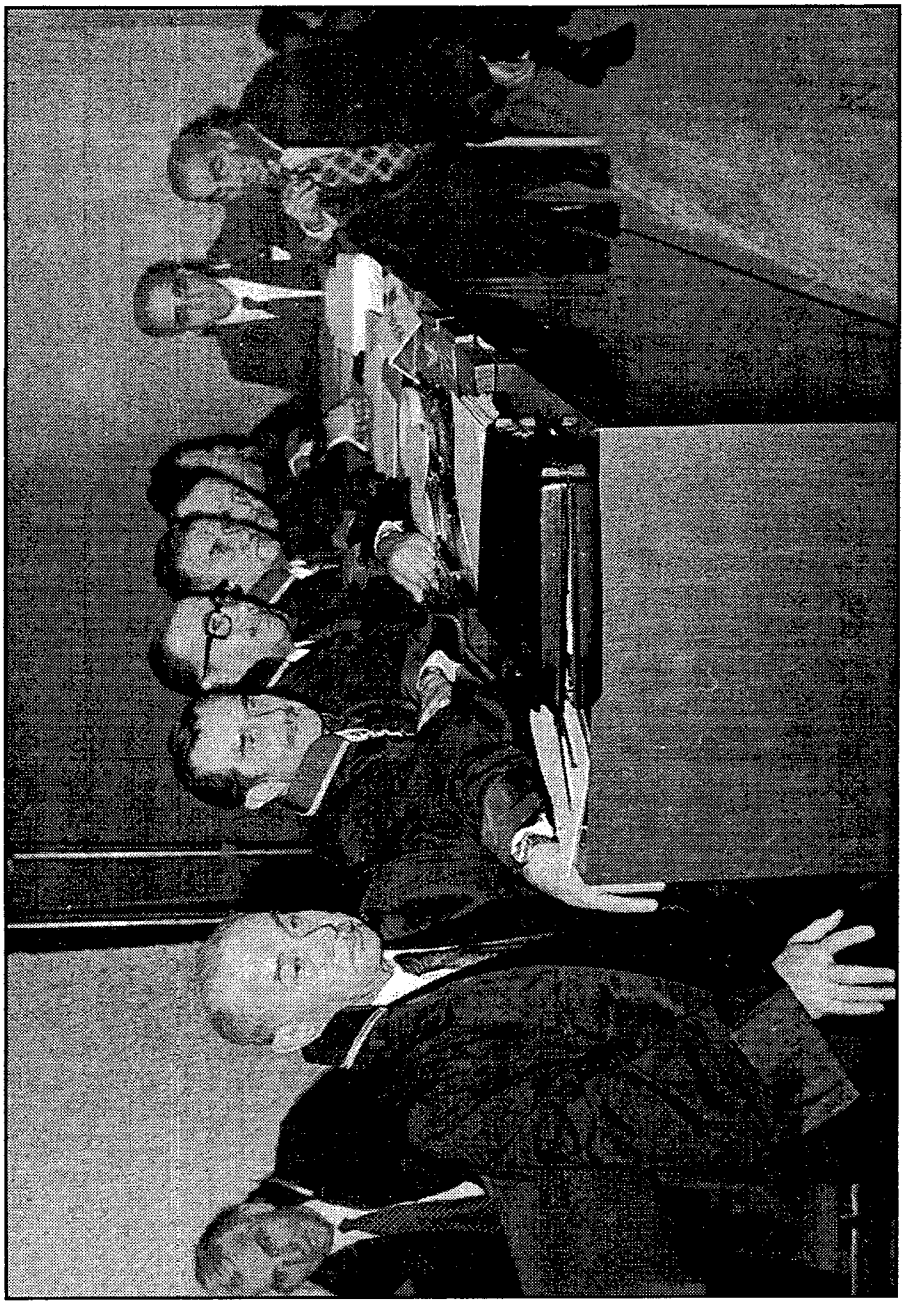

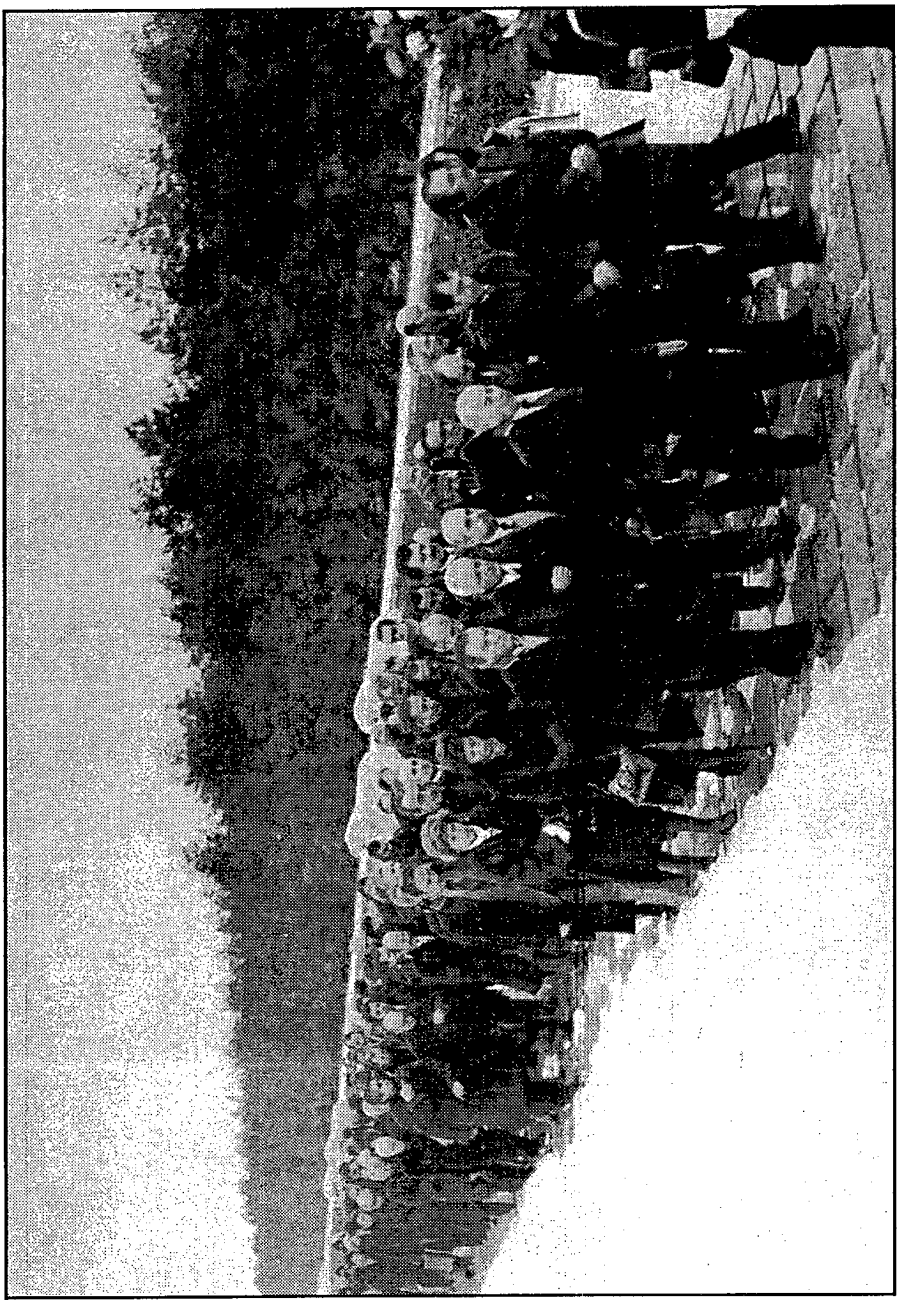

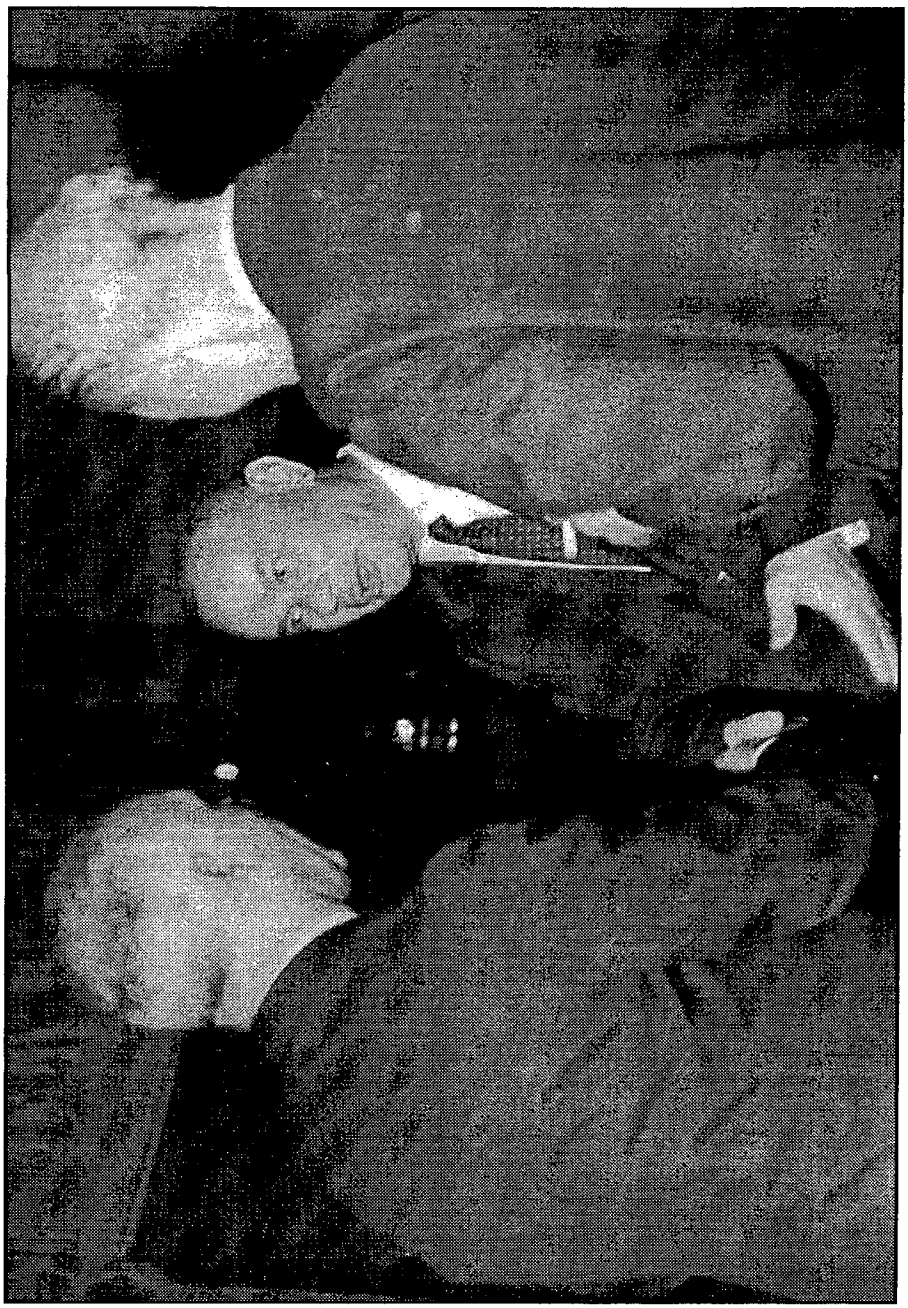

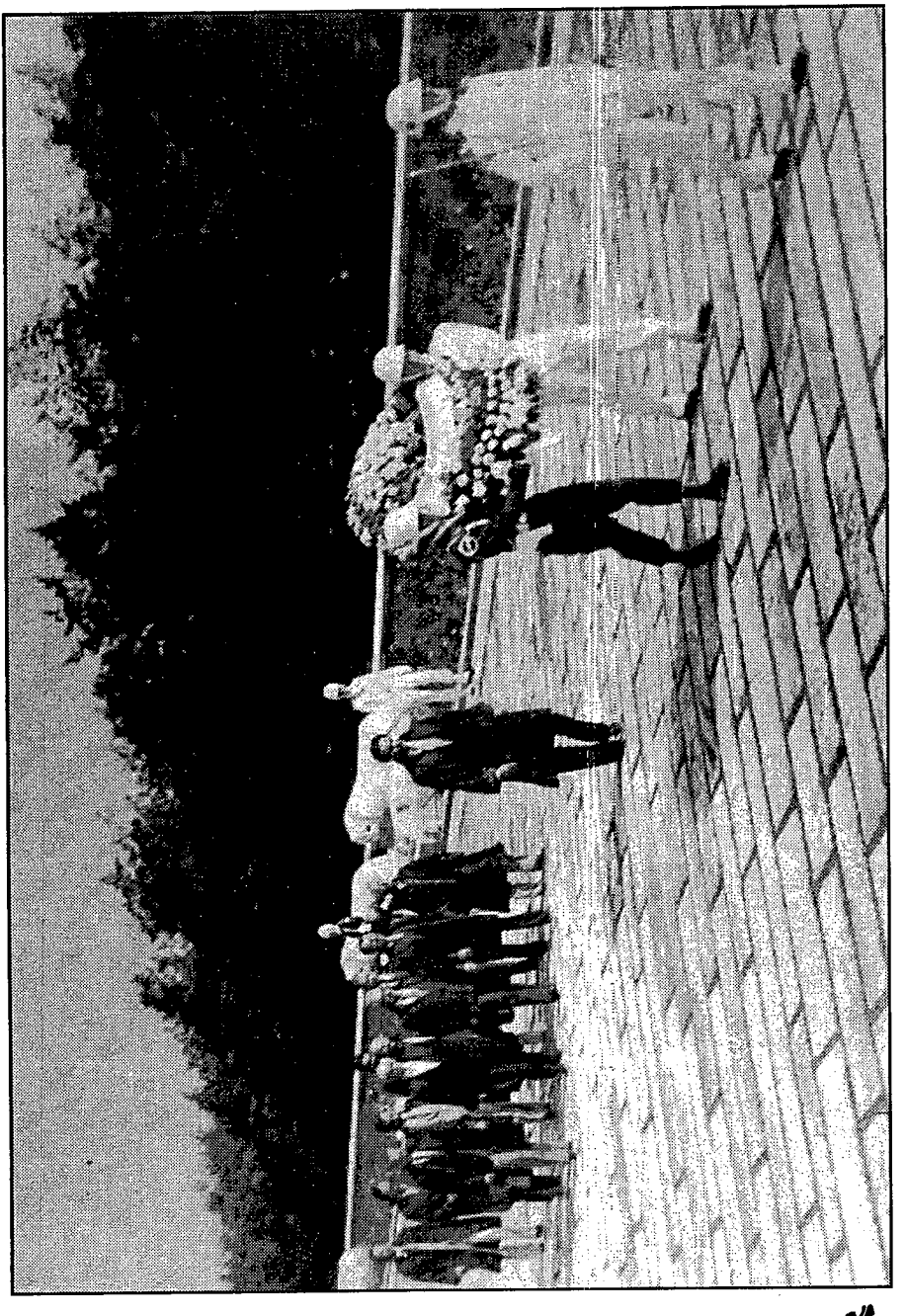

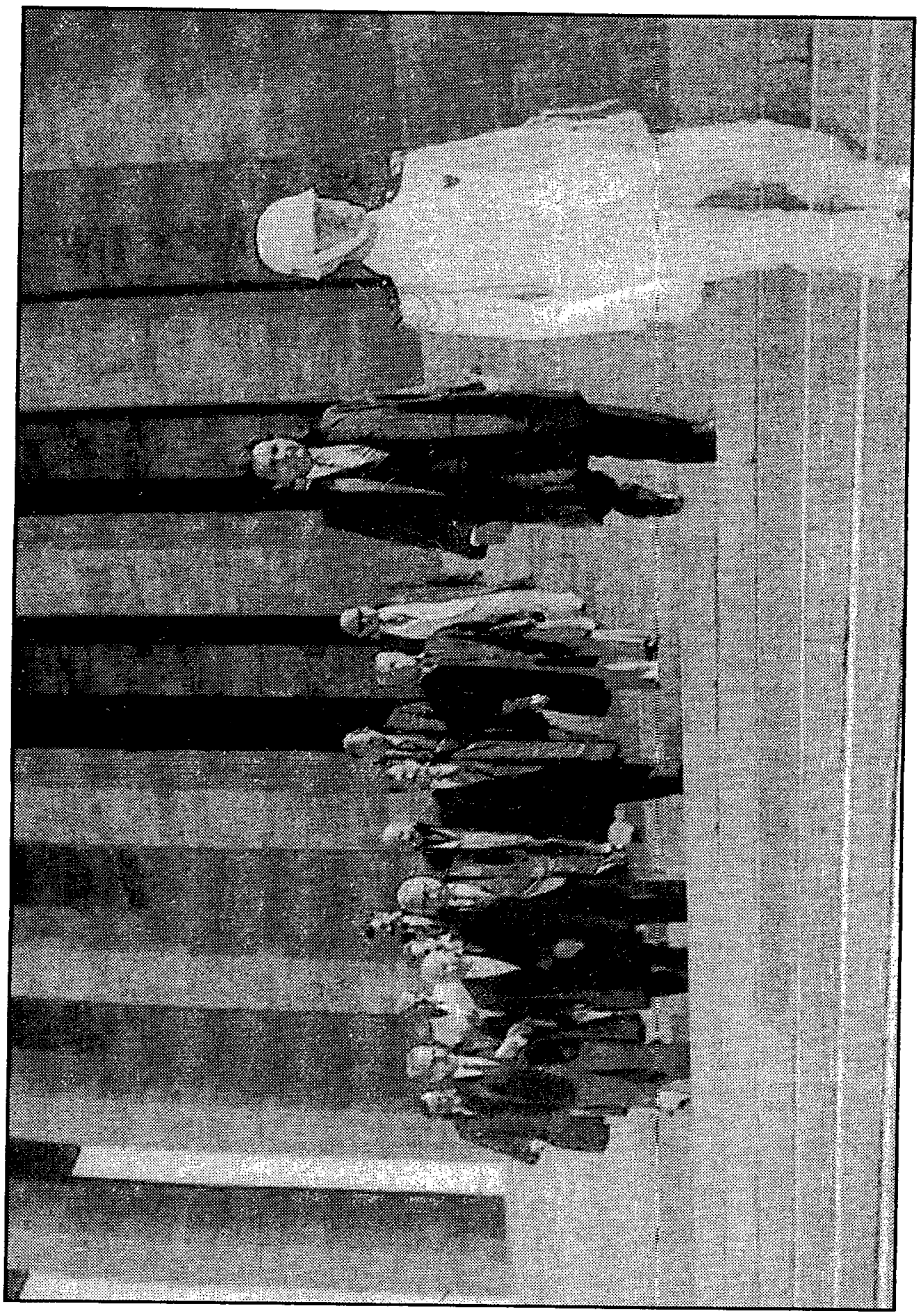

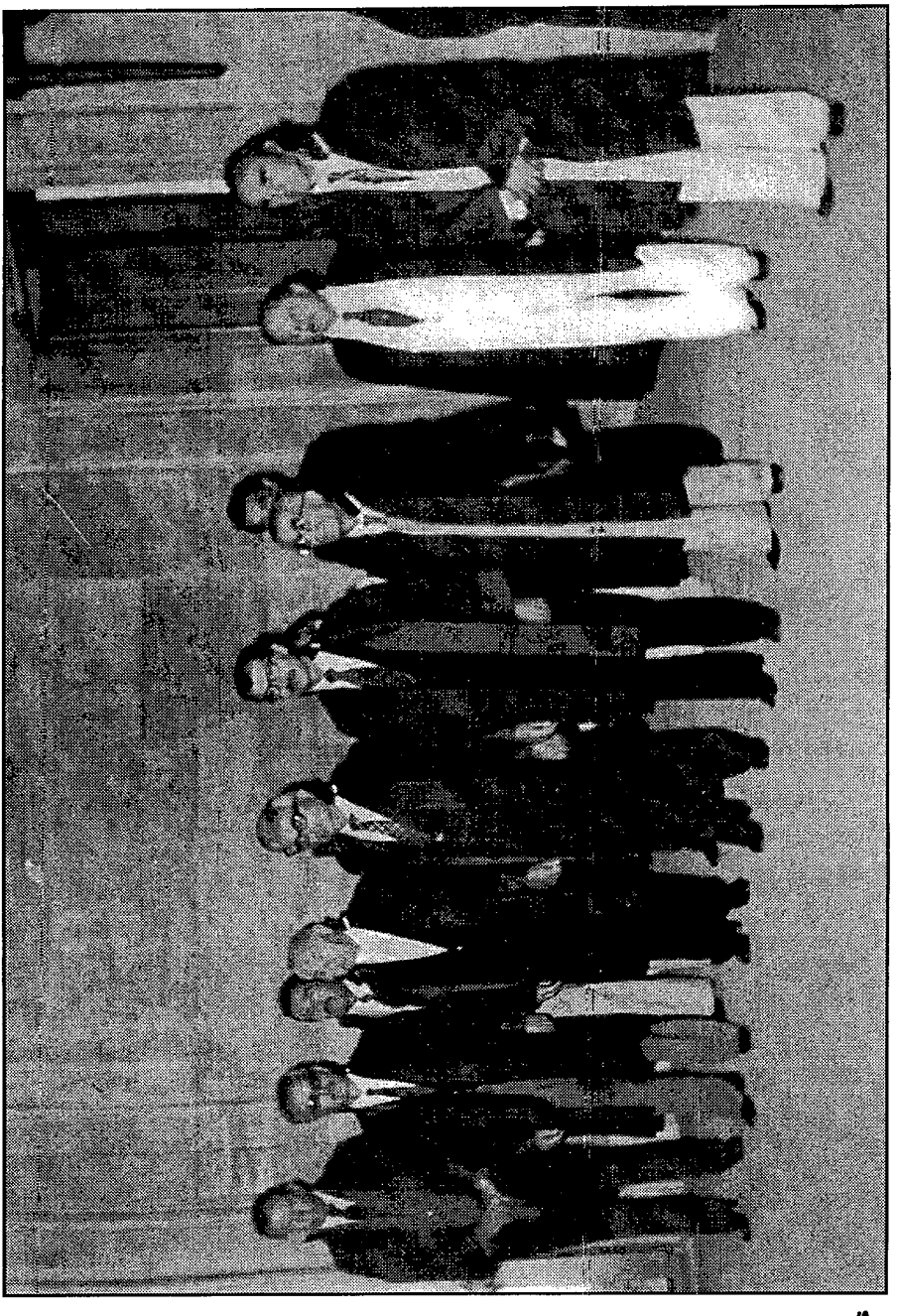

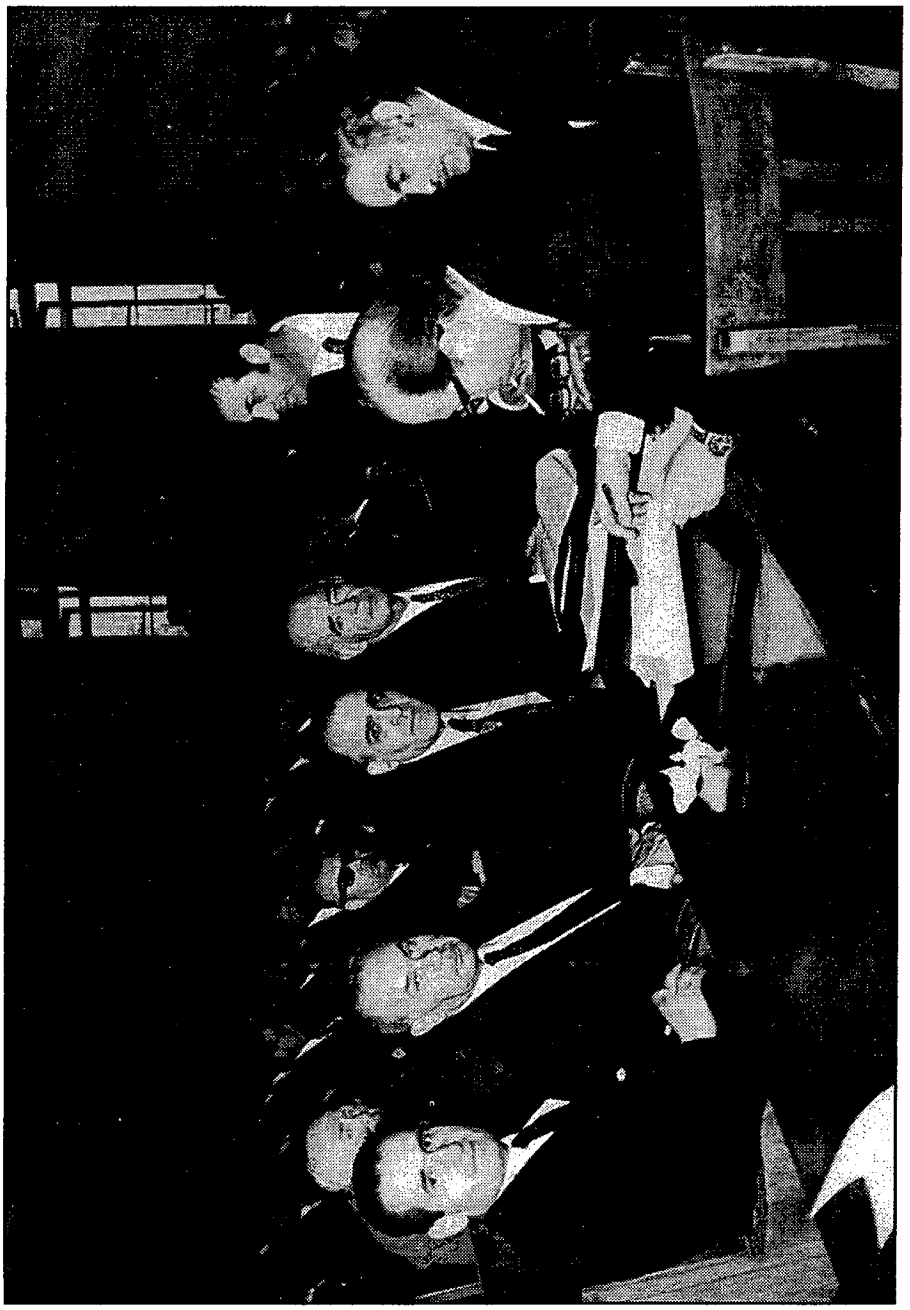

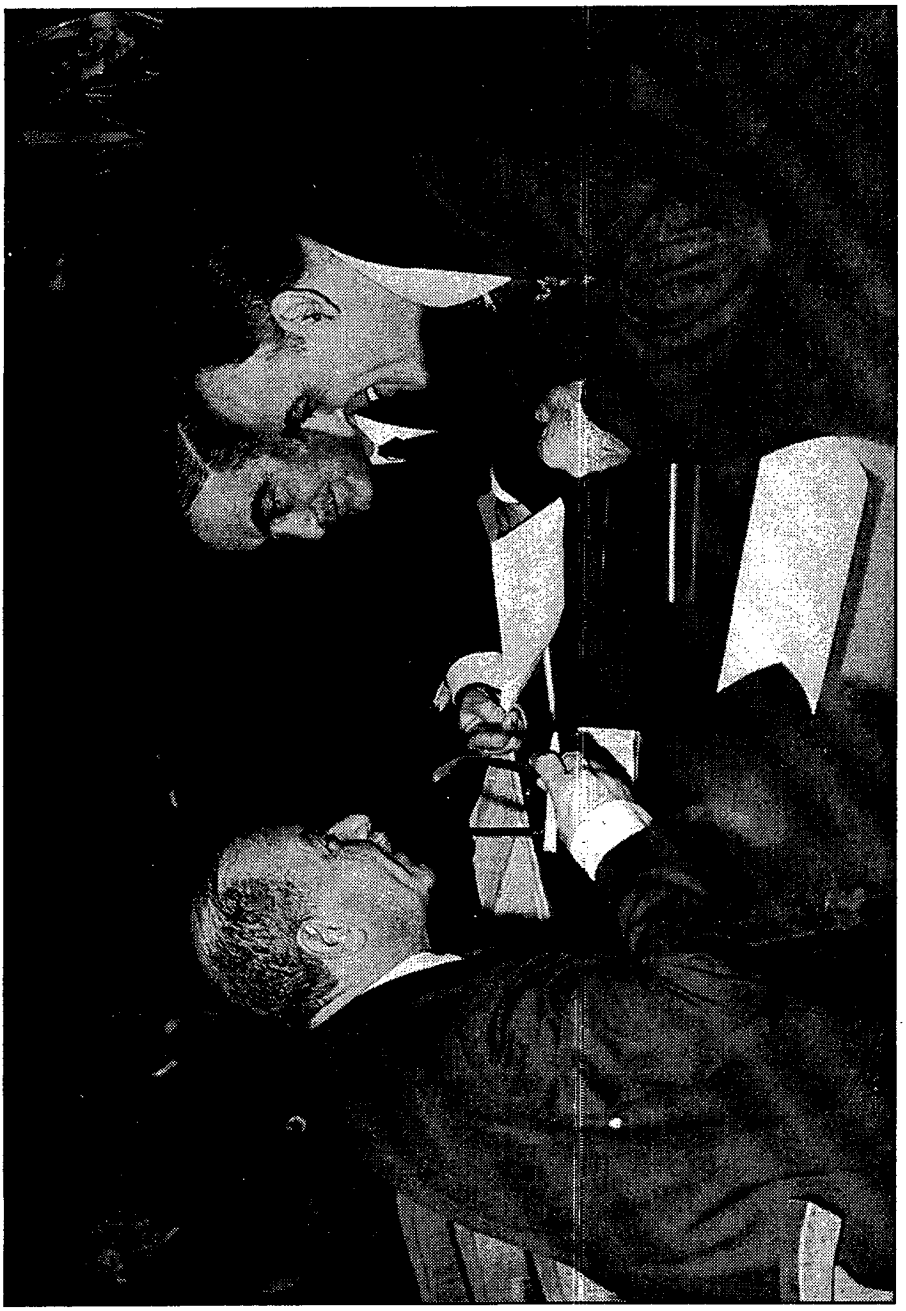

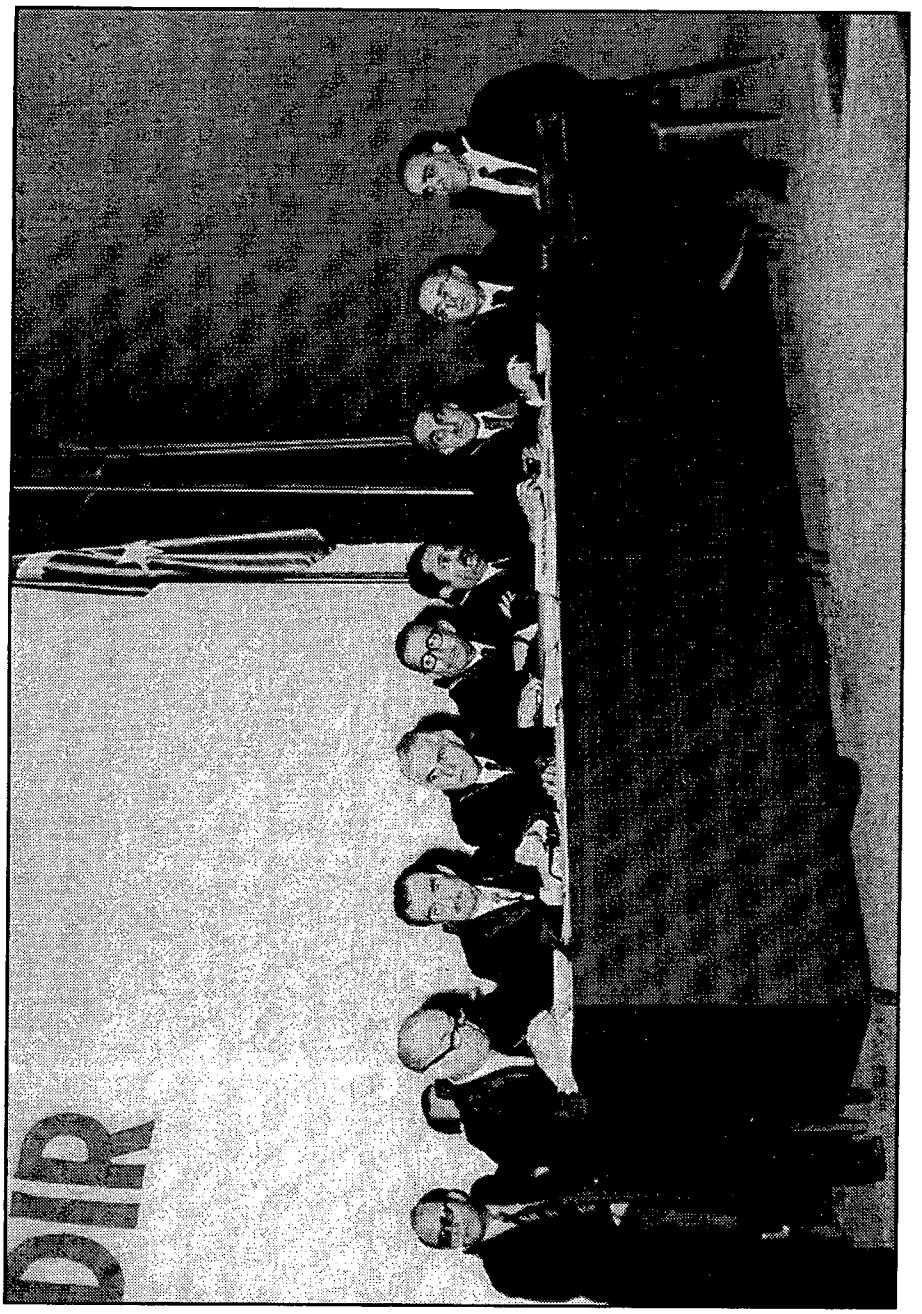

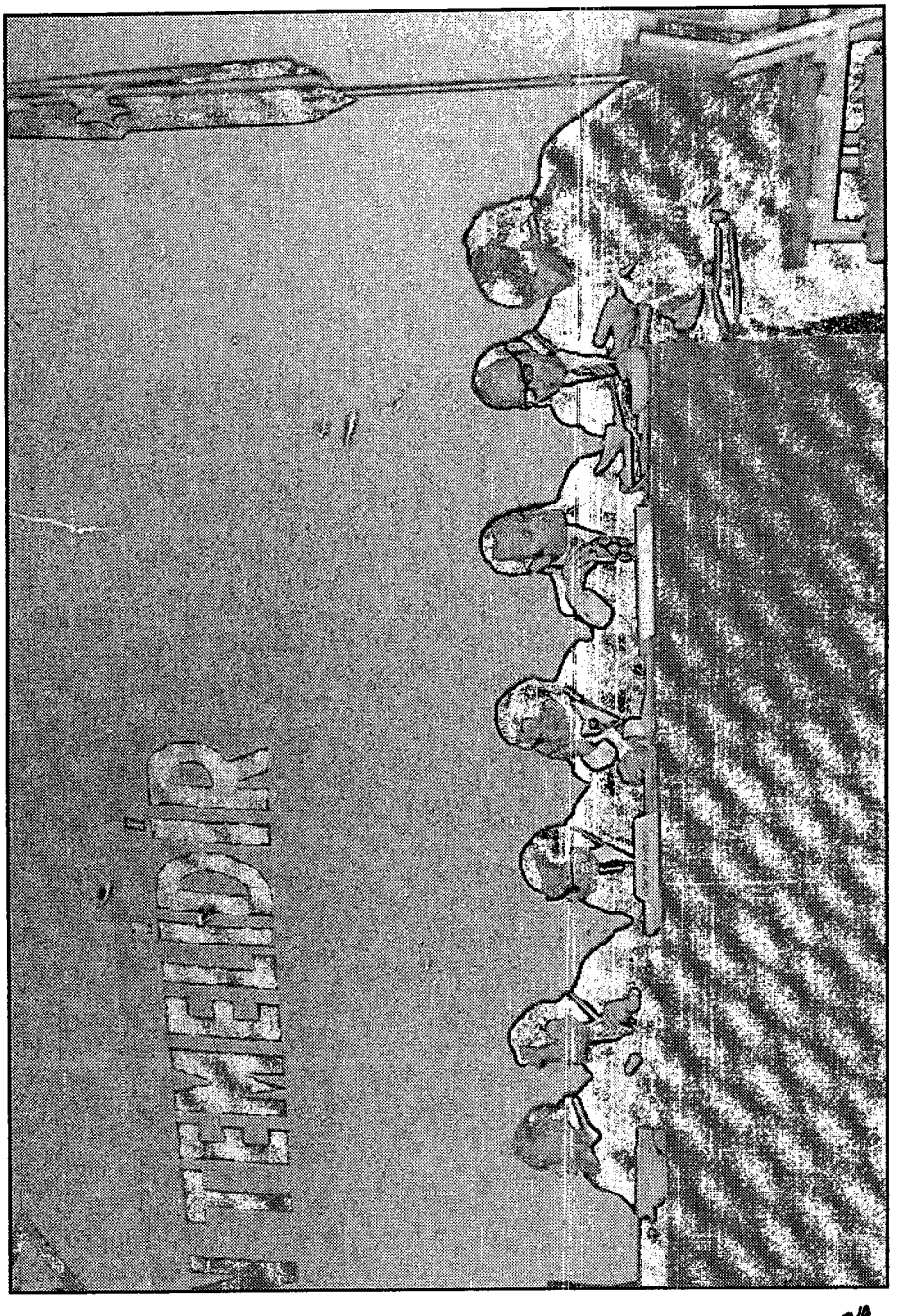

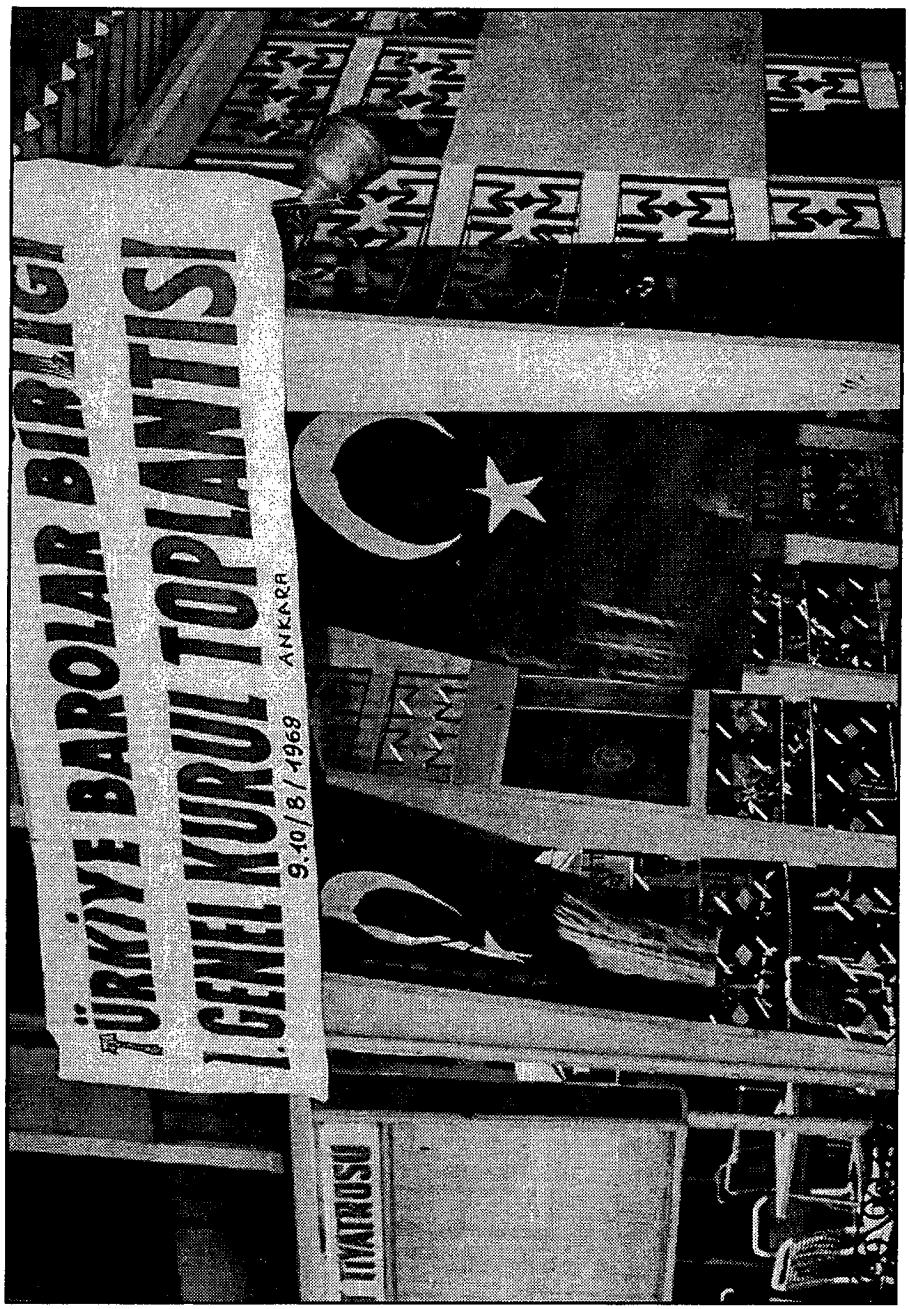
TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
I. GENEL KURUL TOPLANTISI
9.10/8/1968
ANKARA
TİYATROSU

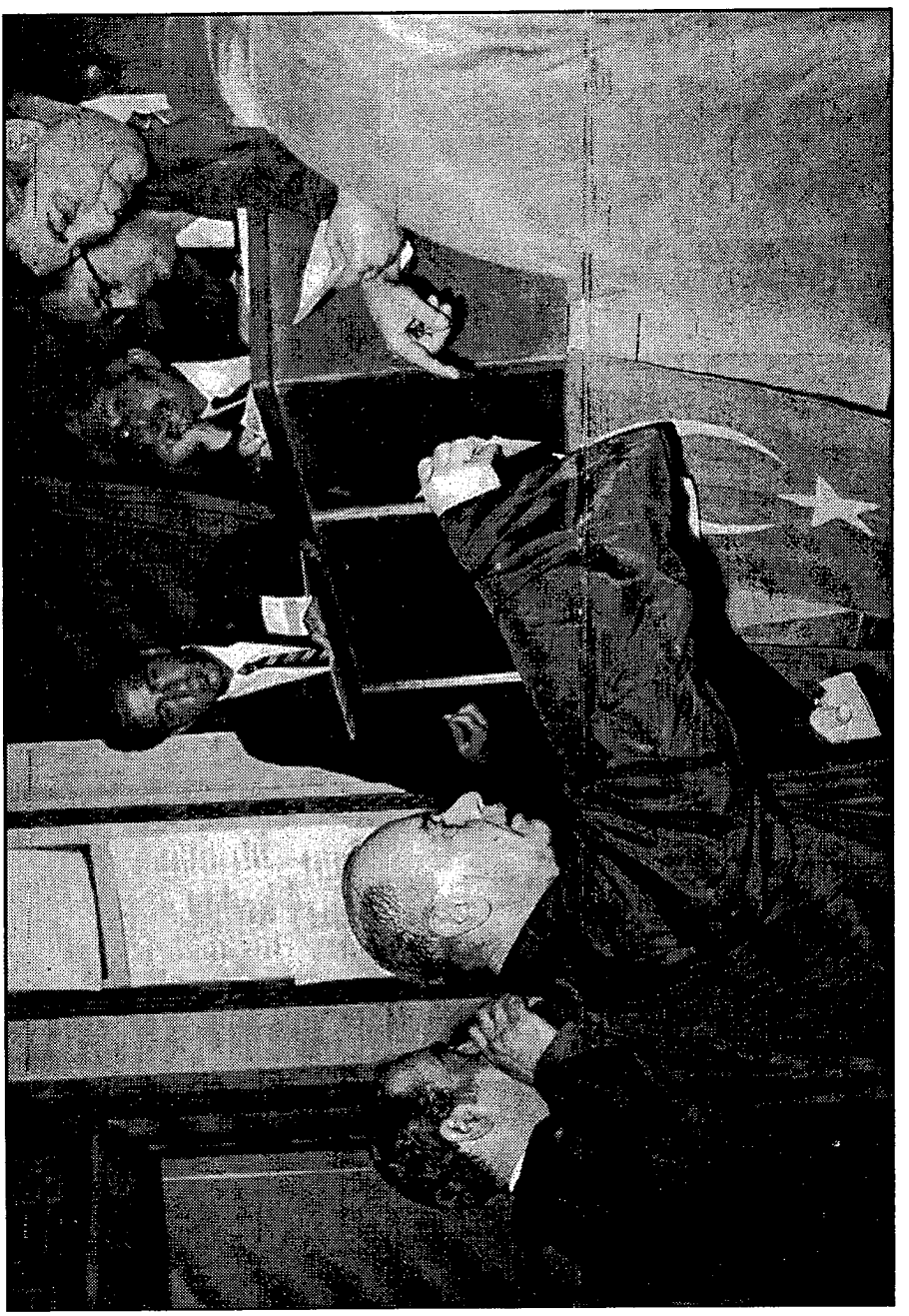

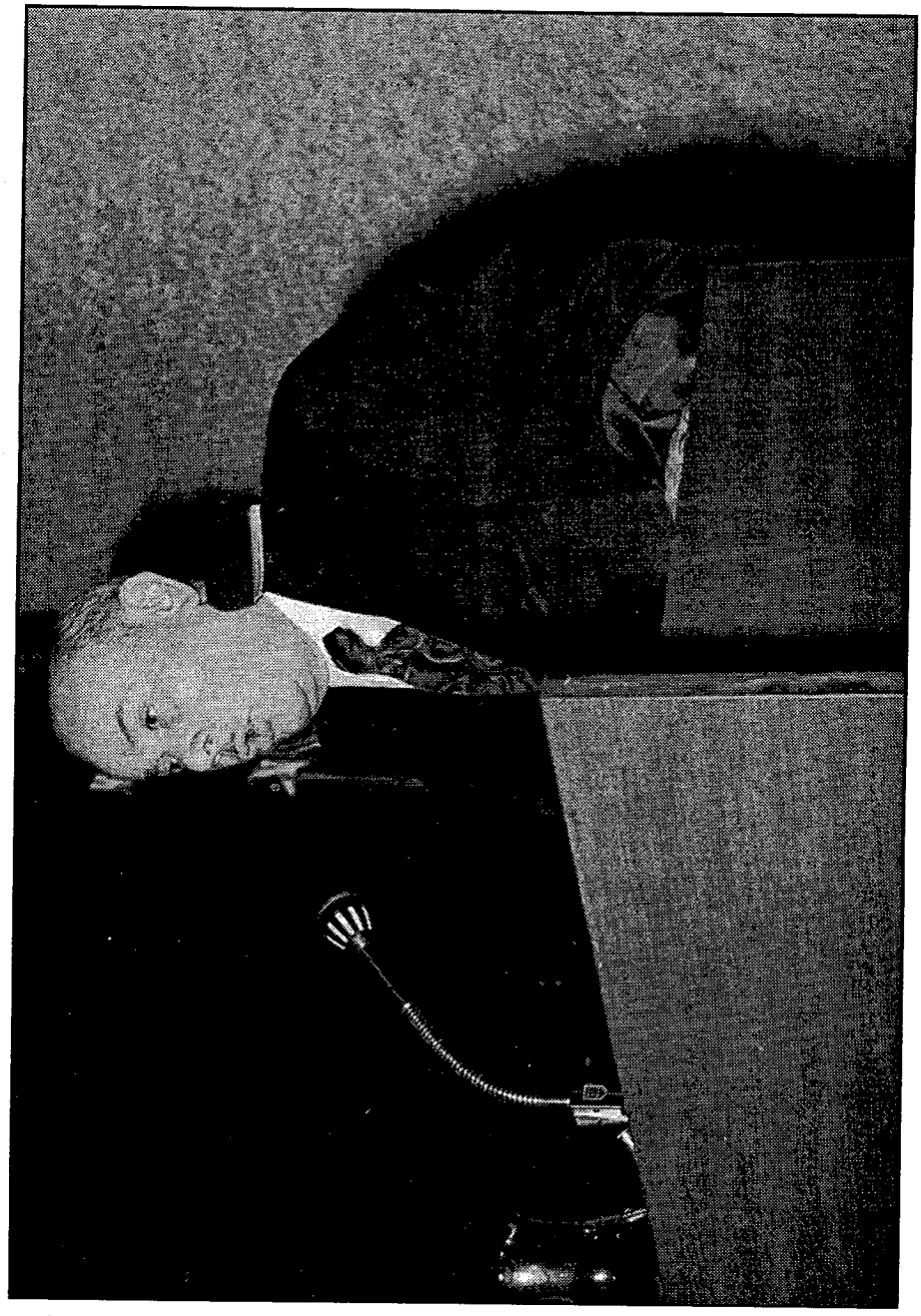

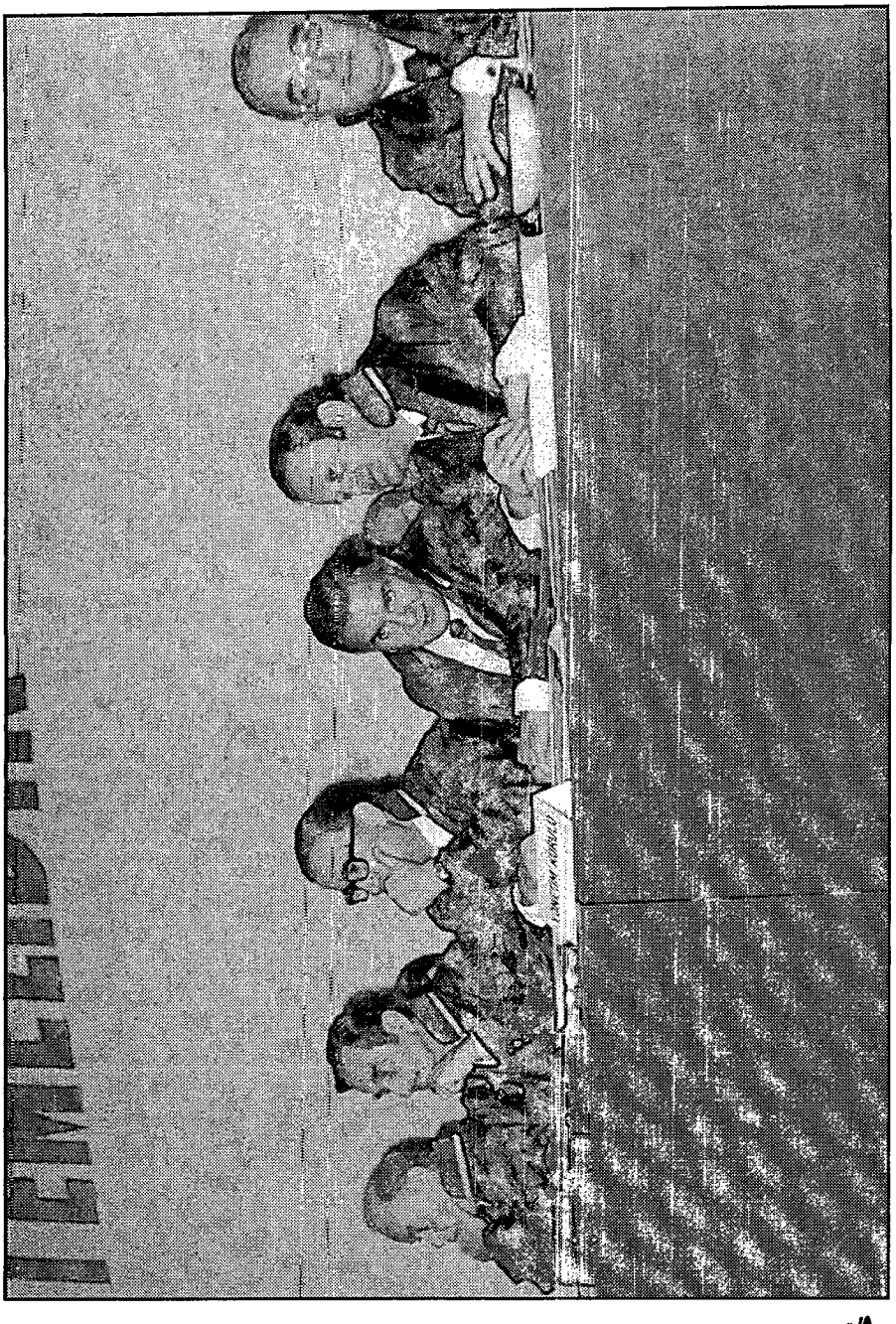

"ÖLÜM CEZASI" GÖRÜŞLER..

Baromuz tarafından başlatılan "Ölüm cezasının yasalarımızdan çıkarılması" kampanyası çerçevesinde düzenlenen ÖLÜM CEZASI konulu panel 15 Aralık 1990 günü yapıldı. Panele konuşmacı olarak Prof. Dr. Faruk EREM, Prof. Dr. Nevzat TOROSLU, Prof. Dr. Erol MAVİ ve Ankara Milletvekili Kamil ATEŞOĞULLARI konuşmacı olarak katıldı. Baromuz eski başkanlarından Av. Cengiz İLHAN'ın yönettiği panel, baro başkanımız Av. Sabri KURT'un sunuş konuşması ile başladı ve çağrılı oldukları halde katılmayan Prof. Dr. Server TANİLLİ'nin yazılı mesajı okundu, Ord. Prof. Dr. H. Veldet VELİDEDEOĞLU'nun mesajı ise banttan dinlendi.

Gönderilen mesajları ve paneldeki konuşmaları yayınlıyoruz.

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Server TANİLLİ'nin Mesajı

Sevgili Arkadaşlarım,

İzmir Barosu'nun bu yılki İnsan Hakları Haftasında, "Ölüm Cezasına Hayır" diye özel bir panel düzenlemesi pek yerindedir.

Böylece, uzman kişilerce, toplumumuzda, hukuk ve adalet dünyamızda kanayan yaralardan birine bir kez daha parmak basılacak ve alttan alta yeniden depreşmeye başlayan egemen sınıfların art niyetleri, bu vesileyle teşhir edilmiş olacaktır. Baro yönetimini, böylesi yerinde bir konuyu gündeme almış olmasından dolayı kutlarken, birkaç noktaya da işaret etmeyi bir görev sayarım.

Bildiğiniz gibi, ölüm cezası, uygar ülkelerin artık tanımadıkları bir ceza, hele "**politik suç**"lara böylesi bir yaptırım uygulama, çağdışı görülüyor. Bunu, insanlık hesabına atılmış en ileri adımlardan biri olarak sayanlardanım. İnsanlığın tarihi, acılarla beraber de olsa, bir ilerlemenin tarihiyse, onun yüzyılımızdaki en belirgin örneklerinden birisi, işte budur.

Ama, ne yazık ki bizim ülkemiz, bu ileri adımı atan ülkeler arasında bulunmuyor. Gerçi, ölüm cezasına, yöneticilerimiz, toplumu çekip-çevirmede gözde önlemler arasında yer vermişlerdir ötedenberi. Ancak, 12 Eylül'le başlayan şu geçtiğimiz son on yıl, iktidara geçenlerin insanların değeri ve yazgısı konusuda umursamazlığın hangi boyutlara ulaşabileceğinin pek acı, giderek utanç verici kanıtlarını koymuştur ortaya. İnsanlar, emir-kumanda zinciri altında bulunan, öyle olduğu için de mahkeme sıfatını veremeyeceğimiz yerlerde, her türlü hukuk ve adalet ilkesi çiğnenerek, üstelik politik görüş ve eylemlerinden dolayı ipe çekilmiştir. Bu, saçlarına değin faşist 12 Eylül rejiminin başında bulunan bir kişinin "Bunları asmayıp da besleyelim mi?" sözünü unutmadığımız gibi, hiçbir zaman da unutmayacağız.

Bu tiksinti verici rejim, faşizm ve dinci gericilik karması halinde, sivil kılıkla bugün de sürmektedir. Bugün de iktidara hakim olanlar, topluma, devlete, giderek insana aynı gerici açıdan bakmaktadırlar. En ufak bir değişiklik yoktur. Konumuz bakımından bir örnek vermek gerekirse, geçtiğimiz haftalarda bir hükümet

üyesinin yaptığı bir açıklamayı hatırlayacaksınız: Bu zat, sözde teröre gözdağı vermek adına, idamına hükmedilmiş yüzlerce insanın dosyasını, Meclise onaylamak için getireceklerini söylemişti. Aslında, toplumu yönetmede aciz kalmış bir kadronun, bunu örtbas etmek için verdiği bu kararın ne denli haklı tepkilere yolaçtığını da hatırlayacaksınız. Dosyaları Mecliste bekleyen bu insanların, mahkemeden başka herşeye benzeyen yerlerde, her türlü hukuk ve adalet ilkesi çiğnenerek haklarında ölüm cezası biçilmiş olduğu gerçeği bir yana, bu Hükümet üyesi, böylesi bir eğilimi açığa vurmakla, şunun da farkında değildi: Devlet, hukukun ve adaletin temsilcisi olması gereken bir kurumken, böylece, düpedüz şantajcı, elindeki hükümlülere bir rehine gözüyle bakan bir kurum durumuna düşürülmüş bulunuyordu.

Oysa devlet, bu değildir, olamaz da...

Bunun bilincinde olalım. Bu arada, sözkonusu korumasız insanlara karşı girişilebilecek, her türlü canavarca girişimlere karşıda hazırlıklı olmalıyız: Ölüm cezasının çağ ve insanlık dışı niteliğini her vesileyle haykıralım. Mecliste onay bekleyen dosyaların, nasıl hukuk ve adalet ilkeleri çiğnenerek oluştuğunu durmadan sergileyelim, üstelik, insan asmakla toplum sorunlarının çözülemeyeceğini halka hep anlatalım, son olarak, bu Demoklesin kılıcını tepelerde sürekli sallanacak yerde, kesin olarak yok etmek için, kayıtsız şartsız bir genel affi savunurken, ölüm cezası ilkelliğini, hukuk ve ceza sistemimizden çıkarıp atmanın kavgasını yapalım.

Bugün aydınlarımıza düşen en büyük görevlerden biri budur.

Bugünkü panelin, bu yolda atılmış ciddi adımlardan biri olduğuna inanıyorum. Bu inançla hepinizi sevgi ve saygıyla selamlarım.

Ord. Prof. Dr. H. Veldet VELİDEDEOĞLU'nun banta okuduğu mesajı:

Kısa mesajıma başlarken, rahatsızlığım yüzünden, İzmir'e varıp bu önemli panele katılamadığım için üzüntümü dile getirmek isterim. Ayrıca, paneli düzenleyen İzmir Barosuna ve panele katılıp ta bilimsel görüşlerini açıklayacak olan değerli meslektaşlarıma ve İzmir'li dinleyicilere yürekten sevgi ve saygılarımı sunarım.

İdam cezası, bilindiği gibi, yalnız bizde değil, bütün uygar ülkelerde ötedenberi çok tartışmalı bir konudur. Nedeni de infaz edilen bir idam cezasının yanlışlığı, daha doğrusu, bir adli hata sonucu olduğu ortaya çıkınca, artık telafi edilemeyeceği, idam edilen kişinin geri getirilemeyeceği kaygısıdır. Bu kaygı, elbette, çok haklı ve yerindedir. Ancak, canavarca işlenmiş katil suçlarının, yalnızca hapisle cezalandırılması, öldürülenin yakınlarından başka, çevredeki kamuoyunu da inciterek, katilden öç alma duyguları ateşlenmekte, çoğu zaman kan davasına dönüşmekte ve böylece öldürmeler birbirini izlemektedir. Bu da ters yönden bir sakıncadır.

Genel olarak bunları belirttikten sonra, idam cezasını ülkemiz bakımından ele aldığımızda 21. yüzyıla yaklaşırken, artık idamlık siyasal suçlarla, idamlık adi suçları birbirinden kesin olarak ayırmak ve öyle ele almak gerekir. Siyasal suç kavramı, bilindiği gibi, değişkendir. Bugün siyasal suç sayılan bir davranış, bir eylem, yarın bu niteliğini yitirmektedir. Bunun en belirgin örneğini, son birkaç aydan beri, komünist rejimle yönetilen ülkelerde görüyoruz. Örneğin Stalin ve Brejnev yönetimleri altında Sovyetler Birliği'nde komünizme karşı çıkmak, çok ağır cezayı gerektiren siyasal bir suç olduğu halde, günümüzde komünist fikirlerde orada direnmek neredeyse suçmuş gibi görülmeye başlanmıştır. O halde, siyasal suç yüzünden idam cezasını kesinlikle ceza yasalarımızdan silip kaldırmak gerekir.

İdamı gerektiren adi suçlara gelince "bunlarda idamın kaldırılması konusunda, itiraf edeyim ki büyük tereddütlerim var. Ülkemizde, Batılı hiçbir ülkede görülmeyen, bir af yasası furyasına tanık oluyoruz. Varsayalım ki, canavarca işlenen adam öldürmelerde, katile, idam cezası yerine, ömür boyu hapis cezası verildi. Ben, kişisel olarak, şimdiye değin ülkemizde ömür boyu hapis yatmış kişiye ya da kişilere ilişkin bir haber ne duydum, ne de okudum. Buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri'nde tam 62 yıl hapis yattıktan sonra, affedilen, ama artık, hapishaneyi terketmek istemeyen ömür boyu hapis cezasına çarptırılanlar da artık bir daha hapishaneden çıkamayacaklarının bilincini taşımaktadırlar. Bizde ise aynı durumda olan, ömür boyu hükümlüler, nasıl olsa günün birinde, bir af çıkıp kurtulacakları bilinç ve umudunu taşıyorlar. Bu nedenle, ömür boyu hapis cezası etkinliğini yitiriyor. Bu tür ceza için af çıkarılamaz biçimde Ceza Yasamızda bir kural konulursa, belki adi suçlar içinde idam cezası kaldırılabilir düşüncesindeyim.

Görüşlerim bu kadar. Yeniden hepinizi sevgi ve saygıyla selamlarım.

Paneldeki Konuşmalar

Cengiz İLHAN : Muhterem dinleyiciler. Böyle seçkin bir topluluk önünde, böyle seçkin konuşmacıların yanında gerçekten çok önemli bir konu olan ölüm cezası konusunda bana görev verilmiş olunmasından onur duymaktayım. Önce böyle bir toplantıyı düzenleyen İzmir Barosuna teşekkür ederim. Tabii ki böyle seçkin konuşmacıların yanında bana fazla bir söz düşmeyecektir. Bir açıdan bakarsanız idam cezası kaldırılmalıdır. Bunu şuna dayanarak söylüyorum. Adli mahkemelerimiz benim 40 yıla yakın avukatlık yaşamımda gözlediğim kadarıyla, idam cezası vermekten özellikle kaçınmaktadır. Bir başka deyişle adli mahkemeler tarafından ve-

rilen cezaları, bir araştırma yapılsa, sanırım çok az tutar. Bir yerde bu hükümler kadüktür. 59. madde uygulanarak daima bir nedenle idamı müebbet hapse çevirme imkanı vardır.

Fakat bir başka açıdan bakarsanız ki çok ciddi, önemli ve tehlikeli bir bakıştır bu, Türkiyemizde yüzlerle hatta binlerle verilmiş idam cezası vardır. Bunların önemli bir bölümü de infaz olmuştur ve bütün cezalar maalesef, üzüntüyle söyleyelim, askeri mahkemeler, yani olağanüstü mahkemeler tarafından verilmiştir.

Demek ki, iki yönlü bir toplum oluşturuyoruz. Aslında idam cezası bir siyaset cezası, bir başka deyişle biz bizim gibi düşünmeyenleri, bize karşı olanları yok etme zihniyetimizi yani teba zinniyetimizi maalesef hala sürdürüyoruz. Bu bakımdan ölüm cezasının kaldırılması ülkemizde ayrımsamalı bir zihniyet meselesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Ben kısaca kendi açımdan bu noktalara dikkat çektikten sonra pek tabii ki konuyu hukuk aygıtlarıyla ortaya koyacak sayın konuşmacılara söz veriyorum.

Planımız şöyle; birinci turda konuşmacılar konuyu genel olarak alıp inceleyecekelerdir. İkinci turda sorulara cevap verilecektir.

Önce ilk sözü sayın hocamız, başkanımız Sayın Prof. Dr. Faruk EREM'e veriyorum.

Faruk EREM

Sözlerime, Sizler gibi Saygın kişiler önünde fikirlerimizi açıklamak olanağını sağlayan Baromuzun Sayın Başkanına ve Yönetim Kurulu Üyelerine teşekkür etmekle başlamak istiyorum.

18. Yüzyıldan beri ölüm cezasının meşru bir ceza olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu tartışma, uygarlık ilerledikçe örf ve adet ılımlı hal aldıkça daha fazla yoğunlaştı. Daha ilk dönemde bir yazar şöyle demişti. "Ölüm cezasını kaldırmamak bir suçtur" tarih 1875.

Ölüm cezasına karşı yapıtların pek çoğu ceza hukukçuları dışında kalanlarca kaleme alınmıştır.

Büyük Korku (Genel Önleme):

En ağır suçları önlemek için ölüm korkusundan başka bir çare yoktur. Doktrinde en eski düşünce şöyledir: Bir katili uslandırmak ümidi bir ütopyadır. Bir hayal uğruna Toplum tehlikeye atılamaz. Bu düşüncenin ilk temsilcisi Thomas D'Agin'dir.

Rousseau ölüm cezasına taraftardır, insanlar toplum haline gelmek için "sosyal bir anlaşma" yaptılar, eğer içlerinden biri bir insanı öldürürse onun ölüm cezasına çarpılmasını peşinen kabul ettiler.

Bu fikirler Ceza Hukukunda suç açısından "genel önleme" fikrini doğurdu. En ağır suçları önleyebilmek için en büyük korkuya, ölüm korkusuna ihtiyaç vardır. Suçu işlerse kendisinin de öldürüleceği korkusu ancak suçu önleyebilir. Diğer bir deyimle ölüm cezası en etkili bir caydırıcıdır. Ölüm cezası "ibreti müessire" sağlayabilir. Ölüm cezasının müstakbel katilleri korkutmadığı iddia edilemez.

Genel önleme fikri şöyle tenkit olunur: Ölüm cezasının suçları önlediği kesin olarak kanıtlanmış değildir. Vaktiyle bazı hırsızlık suçlarına ölüm cezası veriliyordu, kaldırıldı, bu yüzden hırsızlıklar ne artmış, ne eksilmiştir. Ölüm cezası yüzyıllardan beri her memlekette uygulandığı halde büyük cinayetlerin sayısı azalmadı.

Ölüm cezasını hiç düşünmeden en ağır suçları işleyenler pek çoktur. Zira suçlu, suçu işlerken cezasını düşünmez. Suçluyu yalnız yakalanacağı korkusu düşündürür. Cezasız kalan suçlar çoğaldıkça suçlar artacaktır. Yakalanmak korkusu olmayınca, suçlara ağır cezalar koyalım, etkisiz olacaktır. Esasen uzak bir ihtimal olarak gözüken ölüm korkusunda önleyici hassa yoktur. Fizikte nasıl uzaktaki cisimler küçük görülürse manevi sahada da uzak ihtimal az mümkün görülür. Ölüm cezasının, hükmedileceği, hükmedilirse infaz olunacağı uzak ihtimaller olarak görülür. Bazı manevi değerler ölüm korkusunu yener. İntihar, insanın ölümden korkmadığını gösterir. Her memlekette intiharların sayısı ölüm cezasından fazladır.

Ölüm cezası mademki korkutucu, önleyici sayılıyor, o halde alenen, herkesin önünde infaz edilsin, korkutsun. Bu yapılamıyor, gizlice kimse görmeden cezaevi içinde infaz ediliyor. O halde alenen infazdan çekiniyoruz. İyi olan şey neden gizli yapılıyor.

Tarihsel Gerekçe:

Ölüm cezasını tarihsel bir gerekçe ile izaha çalışanlar vardır. Böyle düşünenlere göre tarihin her döneminde ölüm cezasına rastlanmıştır. Bu dahi bu cezanın haklı ve meşru olduğunu gösterir. Bu durumda ölüm cezasını hükümetin katilliği olarak kabul olanağı yoktur.

Bu düşüncelere katılmak güçtür. Eğer tarih örnek tutulursa uygar toplumun zalim bir toplum sayılması gerekecektir. Çünkü tarihte nelere ölüm cezası verildiği düşünülecek olursa uygarlıktan geriye hiç bir şey kalmaz. Tarihteki ölüm cezaları bugün en ağır işkence sayılmaktadır.

Bu konuda Vera'nın düşüncesi söyledir: "Acı, kan ve ölüm milletlerin hayatı için şarttır. Eğer ölüm cezası olmasa idi, Soerate ve-

ya İsa, yahut Fransız ihtilali olabilir mi idi? Bu düşünce haklı sayılabilir mi?"

Zaruri Ceza Fikri:

Ölüm cezasını savunanlar bu cezanın gerekli ve zaruri olduğu fikrindedirler. Özellikle "Hayat Hakkı"nı çiğneyen kişi artık kendi hayat hakkından söz edemez. Hürriyeti bağlayıcı cezaların en sert şekilde infazının dahi önleyemediği en ağır suçu ancak ölüm cezası karşılayabilir (Diyet).

Ölüm cezasını, bu cezanın zaruri olduğu fikri ile savunanların bir kısmı, bu cezanın zaruri olmadığı hallerde meşru olmadığını ileri sürerler. Ferri ölüm cezasını kabul etmekle beraber normal zamanlarda faydasını, zaruretini kabul etmemektedir. Bettiol ve Braas'ı ve Manzini'yi de bu grupta kabul edebiliriz.

Ölüm cezasının zaruret kavramı ile izah edenler şöyle tenkit olunmaktadır:

Ölüm cezasını zaruri kabul edenler daima taraftar toplamıştır. Halbuki "zaruret kavramı, ampirik ve faydacı bir ölçüdür. Ölüm cezası ise kesin bir kavramdır. Ölüm cezası ne zaman zaruridir? Hukukta zaruret esasında bir haksızlık sayılır. Zaruret'in şartları ölüm cezasında bulunamaz.

Meşru müdafaa:

Ölüm cezası meşru müdafaa ölçüsü ile izah edilmek istenmektedir: Toplumun kendini koruması gereklidir. Eğer toplum tehlikede ise ölüm cezası meşru sayılmalıdır. Kişinin meşru müdafaası ile toplumun kendini koruması arasında fark yoktur.

Bu düşünce şöyle tenkit edilir:

Bir vahşi ormanda çok tehlikeli bir hayvanla, örneğin bir panterle karşılaşırsak, silahımız varsa onu tereddütsüz öldürürüz. Fakat onu bir hayvanat bahçesinde, demir parmaklıklar arasında görürsek öldürmeyi düşünemeyiz. Çünkü panter artık tehlikesizdir. Suçlu hakkında da aynı şeyi düşünmek mümkündür. Bu sebeple ölüm cezası zayıf bir devletin kuvvet gösterisidir.

Suçluya karşı cemiyetin durumu, tearruza uğrayan kimseye benzetilemez. Zira tearruza uğrayan öldürmez ise, kendisi ölmüş olacaktır. Halbuki işlediği suç ne kadar ağır olursa olsun, suçlu toplum karşısında zayıf kalır. Devletin varlığı tehlikede değildir. Kısacası meşru müdafadaki "filhal unsuru" asla gerçekleşmez. Robespierre'in daha 1791 yılında söylediği bir söz vardır "Herkesin kuvvetini bir tek ferde karşı birleştiği toplumda hangi adalet prensibi öldürmeyi haklı gösterebilir?

Doğa Kuralı:

Ferri şöyle düşünür: Ölüm cezası doğada mevcuttur. İslahı imkansız bir suçlunun kesin surette dışarıya atılması gerekir. Çünkü bünye kendine uygun olmayanı atar. Böylece ölüm cezası "tabii istifa" kavramı ile açıklanmak istenir. Bu doğa kuralı ölüm cezasının meşruluğunu kanıtlar.

Bu fikir, her şeyden evvel "islahı imkansız suçlu" tipinin mevcudiyetini kabul fikrine dayanır. Fakat suçlunun ıslahı gerçekten olanaksız mıdır? Yoksa ıslahı sağlayacak usulümü bilmiyoruz? Yoksa ıslah emeğinden mi kaçınıyoruz?

Suç neyi gösterir? Suçlunun toplum halinde yaşamaya ehil olmadığını gösterir. "Yaşama hakkı" olmadığını göstermez. Bu sebeple ölüm cezası isabetli değildir. Suçluyu cezaevinde "hücre"de toplumdan "tecrit" etmek yeterlidir.

Teknik kusurlar:

Adli hata gerçekte meydana gelmektedir. Hatta usul yasası Adli Hatanın tamiri usulünü kabul etmiş, yargının yenilenmesi (iadei muhakeme) usulünü öngörmüştür. Fakat asıldıktan sonra hata ettiğimiz anlaşılırsa hatamızı nasıl tamir edeceğiz? İyi bir ceza, hata edilirse düzeltilebilen cezadır.

İyi bir ceza eşit olandır. Eskiden soylu kişilere ölüm cezası verilmezdi. Şimdi böyle bir haksızlık yapılmıyor. Fakat ölüm cezasına karşı olan bir hakim her halde 59. maddeyi uygulayıp sanığın asılmasını önlüyor, diğer bir hakim ise ölüm cezası verebiliyor.

Devlet adam öldürmekle görevli değildir. Devlet ıslah edici, kurtarıcı olmak durumundadır. Kurtarıcı Devlet, asıl Devlet budur. Ya "cellat Devlet" (!). Kanunlar, insanlara aklın ve vicdanın varlığında örnek olmalıdır. Victor Hugo şöyle demişti: Kanunları idare eden kanun insanlara şunu haykırır: İnsan olmaktan vazgeçemezsiniz. Ceza Hukuku cezalandırılacak insanı "vahşi hayvan"a benzetemez. Ceza, suçtan daha aşağı bir şey olamaz. Kanı, kanla temizlemek inancı içinde olan kanun bir bakıma kendini inkar etmiş demektir.

İnsanlıkta Genel Görünüm:

Ortaçağda ölüm cezası doğal karşılanıyordu, en çok tartışılan bu cezanın nasıl bir işkence şeklinde yerine getirileceği idi. 17. Yüzyılda yaşamış bir hakim 20.000 kişi hakkında ölüm cezası vermiş olmakla övünmüştü. İnsanlık böyle bir dönemden çok uzaklaştı. Ölüm cezasının tarihi, mütemadi bir ilganın tarihidir.

Rönesans (aydınlık çağı) da ölüm cezasına ilk karşı çıkanlara rastlıyoruz. Bunlar arasında en ünlü olan Beccaria'dır. Beccaria'dan zamanımıza kadar fikirlerde büyük değişiklikler oldu. Pek-

çok ülkede bu ceza kaldırıldı, azınlıkta kalan birkaç ülkede ise bu cezaların azaltılması dönemi başladı. Memleketimiz bu azınlıklar arasındadır.

Bu nedenle Ülkemizdeki son duruma değinmek istiyorum. Türkiye Barolar Birliğinin temsilcisi olarak Adalet Bakanlığındaki Komisyona katıldık, ölüm cezasının kaldırılmasını ısrarla savunduk. Kabul edilmedi. Bunun üzerine Kanunlarımızda "ölüm cezası"nı öngören hükümlerdeki bu cezalar hakkında "ölüm cezası veya müebbet ağır hapis" denilmesini, bu suretle "alternatif (seçmeli) ceza" önerisinde bulunduk, bu da kabul edilmedi. Nihayet ölüm cezası kararları oybirliği ile verilsin dedik, böylece bir ağır ceza mahkemesi üyesi hakimin bu cezayı yerinde görmemesinin "şüphe sanık lehinedir" kuralına uygun olacağını, bir hakimin şüphesinin çok kuvvetli bir şüphe sayılması gerekeceğini savunduk bu da kabul edilmedi.

Fakat bu çabalar sonuç vermeyen çabalar olmamıştır:

Evvela ölüm cezası veren pek çok maddeden bu cezalar kaldırıldı. Fakat en büyük değişiklik TCK.nun 70. maddesinde yapıldı. Bilindiği üzere bu maddeye göre iki müebbet ağır hapis birleşince, yani içtima edince ölüm cezası veriliyordu. Bir araştırmaya göre ölüm cezalarının yaklaşık % 75'i adı geçen 70. maddenin uygulanması ile verilmişti, işte bu madde Türkiye Barolar Birliğinin çabaları ile kaldırıldı. 29.11.1990 günlü resmi gazetede değişiklik ilan edildi ve yürürlüğe girdi.

Bu Türkiye Barolar Birliği için bir başarıdır, Birlik çalışmaları devam ediyor. Birliğin "Hümanist Doktrin" anlayışı mutlaka tam başarı sağlayacaktır. Yol açılmıştır.

Ben ölüm cezasına karşı olanlar arasındayım. İnsan sadece düşüne düşüne bir fikrin yanında veya karşısında olamıyor.

Meslek hayatımda yaşadığım bir anıyı özetlemekle sözlerime son vereceğim.

Ceza Usulü kanununda bir hüküm vardı: Ölüm cezasına mahkum edilmiş olanın avukatı isterse, müvekkili asılırken hazır bulunabilir. Kanuna göra mahkeme heyetinden bir zat bulunacak. Yetersiz. Ölüm cezası veren Ağır Ceza Heyeti (kimler hüküm verdi ise onlar) hazır bulunsun. uygulama hiç de böyle olmuyor. Ne hakimler geliyor, ne Avukat. Hepimiz gidelim, göreceksiniz, ölüm cezası azalacak.

Avukatlığa yeni başlamıştım. Adamı kurtaramadım. Yıllar geçti. İnancımı yitirmedim. Adam suçsuzdu. İnfaza gittim. Sehpa hazırdı. İnfaz memurları beni yadırgadılar. "Acemi avukat" olduğumu anladılar, önem vermediler. Adam bir sigara istedi. Bende yoktu, veremedim. Başkası verdi, yarısına kadar içti, attı, sandalyeye çıktı, bana döndü. Elimi tut dedi, tuttum. Adam soğuyordu. Eğer insanın nasıl soğuduğunu bilmezseniz, ölüm cezasını cesaretle savunursunuz. Öyle ya herkesin ısısı kendine (!).

Cengiz İLHAN : Teşekkür ediyoruz. Şimdi konuşma sırası Sayın Prof. Dr. Nevzat TOROSLU'da.

Nevzat TOROSLU

Ben ölüm cezası sorununa biraz daha farklı bir açıdan bakmak istiyorum. Modern ceza hukukunun 3 temel sorunu vardır. Bunlardan birincisi, hangi fiillerin suç sayılması gerektiği ve bu suç sayılan fiillerin seçiminde hangi ölçütlerin esas alınacağı sorunudur. Bu sorun daha çok kendisinden yola çıkılan politik, ideolojik esaslarla yakından ilgilidir. Dolayısıyla, bu sorunun cevabı da, devlet düzeninin tipi ile ilgili olarak bir ölçüde de olsa değişmektedir. İkinci temel sorun, ceza hukukunun, suç işlenen kişinin özgür ve

dolayısıyla sorumlu ve cezalandırılabilen bir kişi midir, yoksa bu biyo-sosyolojik nedenlerle şartlandırılmış, determine olmuş, dolayısı ile ıslah edilmesi gereken kendisine sadece ıslahını sağlayacak ve dolayısıyla topluma yeniden kazandırılmasını sağlayacak tedbirler uygulanması gereken kişi midir?

Üçüncü sorun, suç işlemeyi, tekrar suç işlemeyi önleyecek ve böylece suçlulukla mücadelede en elverişli olan aracın önleyici, korkutucu veya işlenen kötülüğü ödetici bir ceza mıdır, yoksa kişiyi tedavi edici, ıslah edici, yeniden topluma kazandırıcı, bir tedbir midir? Yani, geçmişe bakıp, failin yaptığının karşılığını ödetmeye mi yöneleceğiz, yoksa geleceğe bakıp faili yeniden topluma kazandıracak tedbirler mi uygulayacağız? Burada bizi esas ilgilendiren sorun bu 3. sorundur. Suçlulukla mücadelede uygulanabilir müeyyidelerin neler olacağı sorunu kişi özgürlükleri ile sosyal savunma diyalektiğini kapsayan bir sorundur. Dolayısıyla bu sorun hem politik-ideolojik, hem de felsefi-bilimsel birtakım önermelerle yakından ilgilidir. Nitekim, politik-ideolojik şartlandırma yönünden, özgürlükçü bir ceza hukuku, toplumun korunmasının gereklerini hiçbir şekilde ikinci plana atmaksızın, her türlü terörcü, kamusal öç alıcı,aşırı sert cezalardan ve gayrı insani infaz biçimlerinden kaçınmakta, böylece kişi özgürlüğüyle, sosyal savunmasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Buna karşılık baskıcı cezalar ise sosyal savunmayı esas almakta ve ceza hukukunun başlıca amacını, ağır müeyyidelere başvurmak ve insani infaz biçimlerini uygulamak suretiyle suç işlenmesini önlemektir. Böyle bir sistemde, cezaların sertliği, en kesin ifadesini ölüm ve müebbet ağır hapis cezalarında kendisini bulmaktadır. Ve özellikle kurumlara karşı işlenen suçlara, daima bu en ağır cezalar öngörülmektedir. Ölüm cezası, (Sayın hocamın da belirttiği gibi) Ceza Kanununun üzerinde en çok tartışılmış konularından biridir. Bu cezanın meşruluğu sorunu, felsefi açıdan olduğu kadar, politik açıdan da tartışılmıştır. Ve halen de

gördüğünüz üzere tartışılmaktadır. Bu konuda görüş ileri sürmemiş bir düşünüre rastlamak hemen hemen imkansızdır. Zira ölüm cezası sadece hukukçuları değil, felsefecileri, sosyologları, din adamlarını, hatta edebiyatçıların ilgisini çekmiştir ve halen de çekmektedir. Ölüm cezasının kaldırılması lehinde her alanda, sürdürülen yoğun çabalara rağmen bu cezanın halen pek çok ülkede normal bir ceza olarak varlığını sürdürmesinin nedenlerini 3 grupta toplamak mümkündür.

Bunlar, toplumsal gelenekler, politik baskılar ve toplumun uygarlık düzeyidir. Burada sözkonusu cezaya karşı ileri sürülen ve yine sayın Erem'in belirttiği görüşler üzerinde durmak istemiyorum. Bunlar aslında politik, ideolojik, mantıki, bilimsel ve pratik uygunluk başlığı altında toplanabilen nedenlerdir. (Bunları hocam anlattı). Ben, burada, esas itibariyle toplumun, uygarlık, kültür düzeyiyle ölüm cezası arasındaki bağ üzerinde, bağlantı üzerinde durmak istiyorum. Ve ayrıca bundan sonra yasamada ve uygulamadaki bazı çarpıklıklar üzerinde durmak istiyorum. Kanımca, ölüm cezasının meşruluğu sorunu, insanın gerçek anlam ve değerinin korunmasıyla yakından ilgilidir.

Nitekim, Ceza Hukuku tarihi, insanın çağdaş düşüncedeki boyutlarıyla kavranmadığı dönemlerde de toplumlarda, tanrı, devlet, sosyal sınıf, hatta adalet uğruna, insanın (... bant çözümü yapılamadı) çeşitli nedenleri bir kenara bırakacak olursak, hakimlerimizin ölüm cezasına hükmetme zorunlulukları mevcut değildir. Ölüm cezasına karşı olan yargıçlarımız pekala bizim meşhur 59. maddeye başvurarak ölüm cezası yerine müebbet ağır hapis cezasına hükmedebilirler. Oysa, özellikle olağanüstü dönemlerde, 59. md.'yi uygulamak şöyle dursun, çok defa yasal düzenlemelerin mantıklı sınırları zorlanarak ve çok defa mantıki yorumla bağdaşması mümkün olmayan derecede bu maddelerin uygulama alanının ge-

nişletilmesi yoluna gidilmiştir. Şu halde, kanunlarda ölüm cezasına yer verilmesi kadar çoğu defa kanunların sınırları da zorlanarak ve katliam boyutlarına varacak şekilde bu cezaya hükmedilmeside, insan onurunu incitmektedir. Burada, TCK.'da yer alan ve ölüm cezasını öngören hükümlerin bazı çarpık yönleri üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Ele alınması gereken hususların başında, hiç kuşku yok, 146. md.'nin uygulamada aldığı biçim olacaktır. Bilindiği üzere, 146. md. Anayasayı ihlale teşebbüs suçunu öngörmektedir. Ancak, konumuz bu suçun mahiyetini gözönünde bulundurarak, teşebbüs halini tamamlanmış suç gibi cezalandırma yoluna gitmiş ama teşebbüs konusunda yeni bir düzenleme getirmemiş, teşebbüsü düzenleyen 61. ve 62. maddelere yollamada bulunmuştur. O halde, 146. md.'deki suçun oluşabilmesi için teşebbüsü düzenleyen 61. ve 62. md.'deki şartların gerçekleşmiş olması gerekir. Hazırlık hareketleri ile icra hareketleri ayrımını yapan, bir suçta teşebbüsten sözedilebilmesi için o suçun icrasına başlanmış olmasını şart koşan ve hazırlık hareketlerini esas itibarıyla cezalandırmayacağını hükme bağlayan bir hukuk düzeninde teşebbüsten söz edilebilmesi için varlığı şart koşulan suçun icrasına başlanmış olmasıdır. Oysa 1960 yılından bu yana, Anayasayı ihlal suçuna teşebbüs kavramı, hazırlık hareketleri sayılabilecek tüm davranışları kapsayacak bir biçimde yorumlanmış ve uygulanmıştır. Nitekim uygulama, örneğin üç-beş kişinin biraraya gelerek silahlanmasını Anayasayı ihlale teşebbüs olarak değerlendirmiştir. Oysa, amaçları Anayasayı tağyir, tebdil, ilga etmek olsa bile, üç beş kişinin biraraya gelmesi hatta bazı silahlı eylemlerde bulunması, 800.000 kişilik düzenli ordusu olan bir ülkede, anayasayı ihlale teşebbüse elverişli bir davranış olarak nitelendirilmesi elbetteki mümkün değildir. Yine uygulama, silahlı banka soygunları fiillerinin, anayasayı ihlale teşebbüs olarak kabul etmiş ve öylece cezalandırmıştır. Böylece, kanu-

nun, mala karşı olarak nitelendirdiği suçları, anayasayı ihlal suçu olarak uygulama olarak nitelendirmiştir. Oysa, bu ve benzeri fiiller ancak Anayasayı ihlal suçunu hazırlık hareketleri olarak nitelendirilmektedir. Ve suçun önemini nazara alan böylece Anayasayı ihlale hazırlık hareketlerini de ayrıca suç sayan kanunun, ancak 168, 169, 171. md.lerinde öngörülen suçları oluşturabileceği düşünülmelidir. Ne varki, uygulama, bu gibi kimseleri ve ölüm cezası verebilmek için bu temel ilkelerden uzaklaşmış ve hazırlık hareketlerini teşebbüs olarak nitelendirmiş ve cezalandırmıştır. Ölüm cezası konusunda gerek yasal düzenlemeler, gerek uygulama yönünden büyük sakıncaları olan bir başka hüküm de 450. md.dir. Bu maddede öldürme fiilinin canavarca his yüzünden taammüden veya kangütme saikiyle işlenmiş olması ölüm cezasını gerektirir kabul edilmiştir. Bu kavramların ne anlama geldiği konusunda doktrinde ve uygulamada görüş birliği yoktur. Nitekim, doktrin canavarca hissin, his kavramının tanımlanamayacağını kabul etmekte, sadece, bazı örnekler vermektedir. Örneğin, sırf öldürmek için öldürmek silahını denemek için öldürmek gibi durumlarda canavarca hissi ile adam öldürmeden sözedilebileceğini kabul etmektedir. Bir diğer görüş ise klasik ceza hukuku anlayışından esinlenen bir Ceza Kanununa yani Ceza kanunumuzda doğuştan suçlu kavramının kabulü anlamına gelen, canavarca his kavramına yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yargıtayımız ise canavarca hissin varlığı vaya yoksunluğunun kabulü yargıcın taktirine bırakılmıştır. Taammüd konusuna gelince, bu konuda da gerek doktrinde gerekse uygulamada çok değişik görüşler sözkonusudur. Bunların hepsi de bildiğiniz konular, ama, yine de tekrar etmekte yarar olduğu kanısındayım. Nitekim, doktrinde taammüdün varlığı için sadece suç işleme kararının verilmesiyle, suçun işlenmesine başlanması arasında belli bir zamanın geçmesini yeterli gören görüşlerin yanında failin bu zaman aralığı içerisinde birtakım hazır-

lık hareketleri, plan, projeler yapması gerektiğini savunanlar veya failin, fiilini ayrıca soğukkanlılıkla işlemesi gerektiğini savunanlar da mevcuttur. Bu bölümdeki konuşmam bu kadar, teşekkür ederim.

Cengiz İLHAN : Biz teşekkür ederiz. Söz sırası Sayın **Prof. Dr. Erol MAVİ**'nin.

Erol MAVİ

Sayın Başkan, saygıdeğer dinleyiciler, bu panelde galiba hukukçu olmayan tek ben varım. Ben tıp doktoruyum. Ben olayın hukuksal yönü dışında, tıp mensubu olarak bizi ilgilendiren bölümlerin üzerinde durmaya çalışacağım.

İdam cezasının tıp mesleğini ilgilendiren iki ayrı yönü vardır:

Birincisi, mesleğimizin amaçları ile taban tabana zıt bir ceza şeklidir. O halde biz hekim olarak, insanın anne karnına düştüğü andan itibaren saygı ile karşılama, insan yaşamına en yüce değeri vermeye onun, bütün sıkıntılarını dindirmek için her türlü çabayı göstermeye, bir yerde yemin etmiş insanlarız.

Bunun karşısında, bize denilmektedir ki, idam cezasında hazır bulunacaksın. Bu bizi ilgilendiren ikinci kısma giriyor. Şöyle ki infaz kurumları ve tevkif evleri yönetimine ve cezaların infazına dair tüzüğün 66. maddesi infaz yerinde hükmü veren mahkeme kurulundan bir kişi ile Cumhuriyet Savcısı, Tabib, zabıt katibi ve cezaevi kolluğu bulunur, demektedir. Yine aynı tüzüğün 69. maddesinde, hükümlünün ölümü tabib tarafından tesbit edildikten sonra, ceset teşhisine müsaade edilmeden, infaz araçları ile birlikte derhal kaldırılır, der. İş bu kadarla da kalmamaktadır. Askeri mahkemelerde dahi bir ölüm cezası verilse, kurşuna dizilme esnasında, yine tabibin orada bulunması zorunlu tutulmaktadır. Sanki

bir yerde bizim mesleğin amaçları ile alay edilir gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Tabii bu durum öteden beri, biraz önce Sayın Erem hocamızın da söylediği gibi idam cezasının, hukukçular dışında felsefeciler arasında tartışıldığı gibi hekimler arasında da mesleğimiz yönünden büyük tartışmalar çıkmasına neden olmuş ve bu konuda yazılar yazılmıştır.

Direk ilgisi olmamakla birlikte, idamı en büyük işkence kabul ettiğimizden 29. Dünya Tıp Kurultayı, Tokyo'da bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu deklarasyonun kısaca size özetini okuyacağım:

Tıp doktorunun birinci görevi, tıbbi insanlık hizmetlerinde uygulama, insanlar arasında ayrım yapmaksızın, bedensel ve ruhsal sağlığı korumak ve düzeltmek hastaların ızdırabını dindirmek ve onları rahatlatmaktır. İnsan yaşamına azami saygının, tehdit altında bile sürdürülmesi gerekir ve hiç bir tıbbi bilgi insanlık yasalarına aykırı olarak kullanılamaz. Bu deklarasyon amacı açısından işkence bir ya da birden çok kişinin tek başlarına ya da herhangi bir otoritenin altında bir yada birkaç kişiye, bilgi sağlama, itirafta bulunmaya ya da başka herhangi bir nedenle zorlamak amacıyla ona bilerek sistemli ve keyfi olarak zihinsel veya fiziksel ızdırap olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle doktorlar: 1. Doktor, bu yöntemlerin kurbanı olan kişinin kuşkulu, sanık ya da suçlu bulunduğu suçu ne olursa olsun kurbanın inançları ve fikirleri ne olursa olsun ve silahlı çatışma ve sivil savaşta dahil olmak üzere hangi koşullar altında bulunursa bulunsun, işkence ya da benzeri türlü insanlık dışı veya aşağılayıcı yöntemlerin uygulanmasını desteklemeyecek, gözyummayacak ya da uygulamaya katılmayacaktır. Bu benzer şekilde devam ediyor. Bu olaylar olurken 1981 senesinde ABD de bir mahkeme karar verdi. Bu kararda, ölüm cezasının kişinin damar içine öldürücü miktarda ilaç verilmek suretiyle infaz edilmesi kararı verildi. Buna karşılık Dünya Tıp Birliği Genel Sek-

reteri bir bildiri yayınladı. Bu bildiri 11 Eylül 1981 tarihinde yayınlandı. Oklahama eyaleti mahkemesi öldürücü dozda ilaç vererek ölüm cezasını uygulamayı kararlaştırmıştır. Eyaletin empoze ettiği idam cezası yöntemi ne olursa olsun hiçbir hekimin aktif olarak katılması gerekmemektedir. Hekimler yaşamı korumaya adanmışlardır. Bir cellat olarak davranmak tıp uygulaması değildir. Ve yöntemin başka durumlarda tıp uygulamasında kullanılan farmakolojik ajanları ya da aletler kullanmasına karşın hekim yardımı gerekmemektedir. Bir hekimin tek rolü devletin uyguladığı idam cezasının sonunda ölümü belgelemek olabilir. Burada dikkatimizi çeken şu konudur: Yani bir hekimlikte uygulanan yöntemin idam cezasında uygulanmış olması bunu hekimlerin uygulayacağı anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir. Ve sonunda da söyledikleri idam cesasına uğramış bir kişi, bir hekim ancak ölümünün tesbiti için gidebilir, fakat gider demiyor. Bundan sonra, Dünya Tıp Birliği tekrar toplandı, hemen bu olayın arkasından 1981'de şu kararı aldı: Genel Sekreterin idam cezasına hekimin katılmasını kınayan basın bildirisini destekliyoruz. Hekimlerin ölümü tesbit etme dışında ölüm cezasına katılmalarını tıbbi ahlaka aykırı bulmaktayız. Tıbbi komitenin, bu konuyu önemle incelemeye aldığını duyuyoruz. Bu olaylara paralel olarak, 1982 senesinde, B.M. Genel kurulunda tutuklu ve gözaltında olanların işkence ve başka zalimce insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış ya da cezaya karşı korumada sağlık personeli ve özellikle hekimlerin rolüne ilişkin tıp ahlakı ilkelerini kabul etti. Şimdi, olay değişik bir boyut kazanmaktadır. Bu da hekimin örgütlerinin dışında, B.M. Örgütü, tıp ahlakı ilkeleri ortaya atmaktadır. Giriş bölümünde yine oldukça uzun bir kaç çarpıcı nokta var:

Tıp mesleğinden ve öteki sağlık personelinden, azımsanmayacak sayıda kimselerin, tıp ahlakı ile bağdaşması güç etkinliklerde bulunmasından kaygı duyar ve bu yüzden söylemek gerekir ki

mesleğimizden olan bir kaç kişi işkence gibi ve onur kırıcı davranışlarda hazır bulunmuş, bunlara bir yerde en azından böyle bir durum kendilerine getirilen kişilere, işkence yapılmamıştır, diye tabii bunda değişik baskı grupları, yaşamsal tehditler memur olmalarından doğan bazı sakıncalar altında olduklarını beyan etmişlerdir, ama en azından buralarda bulunmuşlardır.

Yine, girişte 1975 yılında Tokyo'da yapılan 29. Dünya Tıp Kurultayı tarıfından benimsenen ilkeleri, Dünya Tıp Birliğinin, Tokyo bildirgesini taktirle anımsayarak... diye devam etmektedir. B.M. kararı; yararlanan kişi kim olursa olsun, tıp ahlakı ile bağdaşan tıp hizmetlerini yerine getirmekten ötürü, bir kimsenin hiçbir koşulda cezalandırılamayacağını ya da tıp ahlakına aykırı eylemde bulunmaya ya da iş görmeye zorlanamayacağını ancak, aynı zamanda, sağlık personelinin özellikle hekimlerin sorumlu olduğu tıp ahlakına aykırılığın sorumluluk doğurduğuna inanmaktadır. Yani bir yerde, tıp ahlakına uymayan bir hareketini yapmanın, o yapan kişiyi, özellikle sağlık mensubu olunsa bir sorumluluk doğurduğunu vurgulayarak ve bu alanda sağlık personelinin, özellikle hekimlerin ve resmi görevlilerin uymak zorunda oldukları daha ileri standartlara ulaşmak isteği ile bugünkü tıp ilkelerini daha yeterli bulmayıp bunların daha genişlemesini önererek:

1. Bu kararın ekinde öne sürülen ve tutuklu ya da göz altında bulunan kimselerin işkence ve başkaca zalimce ve insanlık dışı muamele ya da onur kırıcı davranışlara karşı korunmasında, sağlık personelinin özellikle hekimlerin rolüne ilişkin tıp ahlakı ilkelerini benimser.

2. Tüm hükümetleri, bu kararla birlikte, tıp ahlakı ilkelerinin özellikle tıp ve sağlık hizmeti veren kuruluşlarda ve gözaltı ve tutuklama kurumlarında, devletin resmi dilinde olabildiğince kapsamlı bir biçimde yazılmasını söylemeye çalışırız.

3. Başta Dünya Sağlık Örgütü olmak üzere, tüm ilgili hükümetler arası örgütlerden ve resmi olmayan kuruluşlardan tıp ahlakı ilkelerini, özellikle tıp ve sağlık hizmetleri alanında olabildiğince geniş grupların dikkatine sunmalarını bekler.

Yani hem tıp ahlakı ilkelerini koymakta, hemde bunun yaygınlaştırılmasını bir yandan hükümetlere bir yandan hükümetler dışı kuruluşlara bir görev olarak vermiştir. B.M.'nin bu kararında çok önemli bir kaç nokta var:

1. Bu tıp bildirgesine bir atıfta bulunmuştur. Bu şekilde bir meslek içi bir kural, uluslararası bir önem kazanmıştır.

2. Bununla da yetinmeyip, sağlık personelinin özellikle hekimlerin ve resmi görevlilerin uygulamak zorunda oldukları daha ileri standartlar konulmasını istemekte.

3. Özellikle hekimlerin sorumlu oldukları tıp ahlakına aykırılığın sorumluluk doğurduğunu belirtmekte.

4. Dünya Tıp Birliğine ait olarak, tutuklu ve gözaltında olanlara yapılacak olan muayenede uyulması gereken zorunluluğu tıp ahlakı ve ilkeleri benimser. Bu şekilde daha önce sadece hekimler arasında ya da hekimle hasta arasında uyulması gerekli mesleki saygı kuralları diyebileceğimiz tıp ahlakı ilkeleri, uluslararası hukukun temel normlarından biridir.

Bunları buraya kadar, ayrıntılı anlatmaktaki gerekçemiz şu: Biz niçin idam cezasının infazında bulunalım? Veya hekim olarak biz, bunlara karşı çıktığımız zaman cezai bir sorumluluk alabilir miyiz? Çünkü, yasalarımızda hekimin, bu infaz sırasında bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, yine tabi, hepimizin çok iyi bildiğimiz gibi Uluslararası normlarda kural konulduğu zaman ve siz ona herhangi bir şekilde imza attığınız zaman kendi yasalarınızı

buna göre uydurmak zorundasınız. Bunları söylememin amacı acaba burda, tartışma ortamında biz uluslararası hukukun ortaya çıkardığı bu gerçekler karşısında, hekimlerin idam cezasının infazında bulunmalarını önleyebilir veya bu şekilde bir kampanya açabilir miyiz? Veya böyle bir olay yaptığımız zaman hukuk dışına mı düşeriz? Yani yasaya karşı bir duruma mı düşeriz?

Tabii bu olayın doğal sonucu olarak, birincisi mesleğimizin yüce amaçları ile bağdaşmadığı için, ikincisi bir insan olarak idam cezasının kaldırılması gerekmektedir. Aynı şekilde, Baroların yaptığı gibi bizde Tabib Odalarına özellikle ayrı bir insan hakları kurulu kurduk. Bende bu kurulun üyesiyim. Böylelikle, bu idam cezasının kaldırılması yolundaki faaliyetlerde Tabib Odası olarak katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Ancak bütün bu uluslararası kurallarda, dikkatimi çeken bir konu var: Sayın hocalarımız belirttiler, dediler ki, dünyada pek çok ülkede idam cezası kalkmıştır. Ancak hemen hemen kesin olarak idam cezasının kalktığı bir ülke yok. En son belirli ülkelerde B.M. kararı var. Kişisel ve siyasal uluslararası sözleşmesinin madde 6/2f'ı ölüm cezasını kaldırmamış ülkelerde ..... diyor, aşağıya gidiyor. Belirli durumlarda ölüm cezası yasasının öngördüğü şekilde yapılıyor. Koruma Konseyi, insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma sözleşmesinin madde 2/f1 "herkesin yaşam hakkı yasa ile korunur" diyor. Fakat hemen altında hiçkimse yasadan ölüm cezası öngörülen bir suçu işlemesi durumunda bir mahkeme kararının yerine getirilmesi dışında amaçlı olarak yaşamından yoksun bırakılamaz., diyor.

Ayrıca bir de yine Avrupa konseyinin biraz önce sayın Baro Başkanının belirttiği gibi, insan haklarını ve temel hakları koruma sözleşmesinin ölüm cezasına ilişkin 6 no.lu protokol madde 1 "ölüm cezası kaldırılmıştır"ki bu ölüm cezasındaki alınan en son uluslararası karardır. Hemen altında madde 2 diyor. "Bir devlet

savaş zamanında ya da yakın savaş tehdidi durumunda işlenen eylemler için yasalarında ölüm cezasına ilişkin hüküm bulunacaktır". Demek ki bugünkü insanlığın geldiği durum yinede ölüm cezasını mutlak kaldırmış hemen hemen hiç bir devlet, gerek B.M.'lerinin almış olduğu kararlarda, gerek Avrupa Konseyi çerçevesinde alınmış olan kararlarda ölüm cezasını kaldırmıştır, diyor. Ama hiç olmazsa savaş halinde bu cezanın uygulanabileceğini söylüyor. Bunun tam çelişkili bir durumu daha vardır. Ölüm cezasını bu kadar şüpheli bırakmış olan BM.ye Avrupa Konseyi işkencenin önlenmesinde kesin karar vermiş, şimdi onları okuyalım: BM. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Md/5 "İşkence kesin olarak yasaktır". "İşkence siyasal haklar uluslararası sözleşmenin madde/7 "Hiçkimseye işkence yapılamaz". Yine BM.'in aldığı kararlardan işkence ve başkaca zalimce insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış ya da cezaya karşı sözleşmede, madde/2 "İster bir savaş durumu ya da bir savaş tehditi, ister iç siyasi karışıklık, ister bir başka olağanüstü bir durum sözkonusu olursa olsun hiçbir ayrıksız durum işkenceyi haklı gösteremez. "Öyle bir çapraşık durum var ki, işkenceyi kesin yasaklıyorsunuz. İdam cezasını yasaklamıyorsunuz. Yine BM.'lerin yasa uygulayan görevliler için davranış kurallarında biraz daha ileriye götürmüş olması Madde 5'e yasa uygulayan hiçbir görevli, herhangi bir işkence ya da başkaca zalimce, insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış yada ceza eylemine başvuramaz kışkırtma ya da hoşgörü ile bakamaz. Yine yasa uygulayacak bir kimse üstlerinden aldığı emirler ya da savaş durumu, ya da savaş tehdidi, ulusal güvenliğin tehlikede olması iç siyasal karışıklık ya da kamu düzenine ilişkin başka bir olağanüstü durum işkence ya da başka bir zalimce ya da onur kırıcı davranış yada cezanın gerekçesi olamaz. Bu bana bir türlü açıklayamadığım, acaba düşünüyor insan, idam cezası daha hafif bir olay mı? İşkence mi daha hafif bir olay? İdam cezası mı daha hafif bir olay? İdam cezası kesinlikle ya-

saklanmamış. İşte en son Avrupa sözleşmesi yine harp halinde idam cezası uygulanabilir. Ama bunun yanında kesin olarak işkence uygulanamaz diyor. Belki tartışılması gereken konu hangisi daha ağır bir olay. Yine bakıyorsunuz, Avrupa konseyinde buna benzer kararlarda yinede işkence kesin olarak önleniyor, fakat idam cezası böyle önlenmiyor. Sonuç olarak, ben şöyle birincisi meslek açısından idam cezası bizim mesleğimizle taban tabana zıttır. Muhakkak kesinlikle kaldırılması gereklidir, diyorum. Buna yasal dayanak olarakta, belki biz idam cezasına karşı olmanın yanında, idam cezalarının infazında bulunmama yollarını arıyoruz. Acaba bu yol bizim için Dünya Tıp Birliği'nin bu bildirgesine dayanarak idam cezalarının infazında hekimin bulunması zorunlu değildir. Ancak cezanın sonunda ölüm saptanmasında hekim yetkisini kullanabilir, şeklindeki öneriye uyarak, buna karşı gelebilir miyiz, infazda hazır bulunmaya, bunları bu tartışmada öğrenmek istiyorum. Ama her ne olursa olsun Dünya tıp birliğinin böyle bir karar alınması BM.nin idam cezası ismi geçmeden böyle BM.'lerin kararında hekimle idam cezasının birlikte olduğunu veya böyle bir durumu yorumlamayan hiçbir kararı yok. Ama bu şekildeki Tokyo Bildirgesine atıfta bulunmasına dayanarak veya BM.'lerin sayısız bir çok kararında olduğu gibi şöyle insanları bedensel ya da ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkileyecek bütün davranış ve uygulamalar yasaklanmıştır. Şimdi hemen düşünelim. Acaba idam cezasından daha ağır insanların bedensel ya da ruhsal yönde etkileyecek olay var mı? Yok mu? Acaba biz bunlara dayanarak idam cezalarının kesinlikle kaldırılmasını veya idam cezalarının infazında hekimlerin bulunmamasını önerebilir miyiz? Arkadaşlara tabii bu tartışmalarda böyle bir sonuç çıkarabilirsem kendimi mutlu sayacağım. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Cengiz İLHAN : Biz teşekkür ederiz. Şimdi sözü Ankara Milletvekili Sayın **Kamil ATEŞOĞULLARI**'na veriyorum.

Kamil ATEŞOĞULLARI

Değerli dinleyiciler, Bu toplantıyı düzenleyen İzmir Barosuna başkan ve yönetim kuruluna ve emeği geçen tüm mensuplarına teşekkür ediyorum. Ve bir düşüncemi de açıklamadan konuşmama geçmek istemiyorum. İzmir Barosu bir meslek kuruluşu odası olarak diğer demokratik kitle kuruluşları her hafta burda buna benzer bir toplantı yapsalar o salonun alacağı kapasite ve sayı neyse o kada insan oturur ve her toplantıya da aşağı yukarı aynı insanlar gelir. Bu bir defa olayın topluluğa mal edilemeyişinin bir göstergesidir. Bu kanıya şurdan vardım: Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Merkezi bir hafta önce Ankara'da bir toplantı yapmıştı. Bundan 10 gün sonra da Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi bir toplantı yaptı. Ben her ikisinde de konuşmacıydım. Sorular bölümüne geçildiğinde sorulan sorulardan biri şuydu: "Geçen günkü konuşmanızda TBMM'de bulunan ve ölüm cezasının onaylanmasını bekleyen insan sayısı 283 demiştiniz, bugünse 301 diyorsunuz. Bunda bir yanlışlık mı var!" O kadar takip ediyorlar ve aynı kişiler takip ediyorlar ki... Bir hafta sonraki toplantıya aynı kişiler gelmiş ve bu çelişkiyi yakalamışlar. Aslında bu bir çelişki de değildi. Çünkü 10 gün içinde 8 dosya daha gelerek sayı 301'e çıkmıştı. Onun için eğer olumlu sonuç almak istiyorsak bu salonların dışına çıkmalıyız. Tüm demokratik kitle kuruluşları - meslek odaları - siyasi partiler ve tek tek "demokratım" diyen her insan görev almalı ve dalga dalga gelişen bu hareket sanıyorum ki TBMM.nin bugünkü aritmetiği karşısında oraya sığdırılamaz ve toplumsal muhalefeti geliştirilemezse sanıyorum biz burdan kendi kendimize söyler ve dinler duruma düşeriz.

Bugünkü konumuz yargılanıp infaz edilenler bir de Türkiye'de insan hakları ihlallerinin en ağırı olan yargısız infazlar vardır. Bugün Güneydoğu'da uygulanıyor. Bir önceki gezimizde ki o geziden

insanlar görüyorum burada -bize anlatılanları dinledik- hiçbir yargı kararı yok - güvenlik güçleri yargılamadan infazları yerine getiriyorlar. Bu da ülkemizdeki idamların bir başka çeşidi... Şimdi konuşmama geçiyorum:

Dört ay kadar önce ünlü bir gazetede cellatlarla ilgili bir yazı dizisi çıktı. Afyonlu celladı anlatırken gazeteci cellada sonunda şunu soruyor: "En son olarak ne diyorsunuz idamlarla ilgili!" Celladın yanıtı şu: "İdam kötü bir şey..." Dileriz ki bu celladın vardığı sonuca bu ülkeyi zaman zaman yöneten insanlar - yetkili olan insanlarda varsınlar ve sol göğüslerinde insan sevgisini duyabilsinler.

Sayın Hocam Faruk Erem'in ve Sayın Toroslu'nun hukuk ve ceza bilimi ve kriminoloji yönünden ve idamlar ile ilgili kuramları yandaş ve karşılarının görüşlerini anlattılar. Sayın Erol Mavi olayın hekimlik yönünü anlattı. Ben bu konuklara değinmek ve zamanınızı almak istemiyorum. Ben sayılar vereceğim. Belli olan bu sayılardan belirli sonuçları birlikte çıkaracağız. Bizim toplumumuz sayıları pek sevmez ama buna katlanırsanız şimdiden teşekkür ederim. Bize hocalarımızın öğrettiğine göre suçların kökeni toplumsaldır. Suçların oluşumunda toplumsal bozukluklar haksızlıklar ve eşitsizlikler vardır. Günümüzde devletin görevi toplumsal dengesizlik ve düzensizlikleri ortadan kaldırarak suçun kaynağını kurutmak ve yoketmektir. Oysa ölüm cezası suçu değil suçluyu daha doğrusu insanı ortadan kaldırmaktadır ve ölüm cezası sonuçta devlet eli ile bir cinayetin işlenmesidir.

Değerli dinleyiciler

Şu anda TBMM 315 kişiyi ilgilendiren idam dosyalarını beklet-mektedir. Bunlardan Mustafa Bahar K.Maraş olayları sanığı TCK. 149/2 den yargılanmıştır. Geçen gün cezaevinde (Ceyhan Cezaevinde) Mehmet Yalçınkaya Aydın'a yapılan kanlı nakil sırasında ölmüş, daha doğrusu öldürülmüştür.

Hüseyin Yeniyapan ismindeki sanık iki kez ayrı ayrı dosyası olduğundan bu sayıyı düşürürsek şu anda dosyası Mecliste bekleyen dosya sayısı 312'dir. Yine 258 kişi ile ilgili olarak yaptığım bir çalışmam da TCK. 450. maddeden 123 kişi - 146/1. md.den 81 kişi - 125. maddeden 47 kişi - 149/2 den 6 kişi ve 403. maddeden 1 kişinin dosyası var. 450., 146., 125 ve 149. maddelerle ilgili bir sıralamaya girince 450. maddenin tümünün adi suçlar dediğimiz suçlar olmadığını belirtmek istiyoruz. Bu bakımdan bu suçların nekadarı siyasi ne kadarı adi suçlardır sonucunu kesin olarak çıkaramıyoruz. Şöyle ki: 12 Eylül'ün çift standardı bu tür uygulamanın sonucunda bazı suçları aynı çeşitten bazı suçları işleyen insanlara 146/1 uygulanıp idam cezası verilirken bir kısmı 450. md.den yargılanıyor. Bunun için bu durumlarda siyasi ve adi ayrımını yapmıyoruz.

Bunu yapmakla da ileriye dönük bir çalışmayı başlatmışlar ve ilk adımıda atmışlardır. Çünkü bir af yasası çıksa da meşhur 125. md.den başlayıp 173. maddede son bulan Devlete Karşı suçlar bölümünde yer almadıkları için af kaspamına girecek. Ama o insanlar 125. maddeden 146 ve 149. maddeden yargılanmışlar ise af yasasının kapsamı dışında kalacaklardır. Bu bakımdan 450 den hüküm giyenlerin hangisinin adi hangisinin politik olduğu konusunda tam bir şey söyleyemiyoruz.

3679 sayılı yasa 29 Kasım'da yayımlandı ve yürürlüğe girdi. Yasa çıkmadan önce bizim yasalarımızda bulunan idam ile ilgili ölüm cezası ile ilgili yasa ve maddeler şunlardır:

TCK.daki ölüm cezası ile ilgili genel hükümler bölümünde 70 ve 82. maddeler - Siyasi Suçlar bölümünde ise 125-126-127-129-131-132-133-136-137-138-141-146-147-149-150-256. Toplam olarak 16 maddedir. Adi olarak diğer bölümlerde se 217-285-286-290-

403-406-407-418-439-450 ve 499. maddeler olmak üzere toplam 11 madde olup toplamı genelleştirirsek TCK.da 29 maddede ölüm cezası vardır. Bu yasa ile 13 tanesi kaldırılarak son sayı 16'ya düşmektedir. 1632 sayılı Askeri Ceza Yasasındaki maddeleri saymaya gerek duymuyorum. 26 ayrı maddede ölüm cezası var. Türkiye Cumhuriyetinin 2 sayılı yasa olan Hıyaneti Vataniyye yasasında 2 madde var. Birde 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi hakkındaki yasada 30 maddede ölüm cesası var. Dinleyenlere teşekkür ederim.

Cengiz İLHAN : Muhterem dinleyiciler, soruların sorulması için panele 10 dakika ara veriyorum.

Cengiz İLHAN : Panel'in ikinci bölümünü açıyoru.

Değerli Konuşmacılar, ölüm cezasının insanlık dışı olduğu kadar bugünkü çağdaş uygulamalara da ters düştüğünü hem yetkililere dayanarak hem de hukuk içi ve dışı kaynaklar delillerini ortaya sürerek bu hususları kanıtladılar. Ben bunun üzerinde durmak istemiyorum. Yalnız konuşma sırasında bir nokta ortaya çıktı o da ülkemizde yargının aslında uluslararası uygulamaya ve ceza hukuku ilkelerine ters - ölüm cezası verilmemesi gereken - durumlarda dahi ölüm cezası vermesidir. Bir başka deyişle Sayın Ateşoğulları'nın belirttiği ölüm cezalarının içinde bir kısmı mevcut yasalara göre ölüm cezası verilmemesi gereken durumlardır. Buna "adli hata" diyebilir miyiz diyemez miyiz buna karşı ne yapabiliriz; bu da ayrı bir konu... Ben ceza avukatı değilim. Fakat bir ceza olayında iki unsurun bulunduğunu biliyorum. Birisi fiil (işlenen fiilin tartışılması) ve subuttan sonra bizim deyimimizle sabit olması, bu fiilin sabit olması yeterli değil, hakimin vicdanen buna kani olması gerekir. Ancak hakim fiilin işlendiğine vicdanen kani olacaktır ki idam cezası bu durumda Ceza Kanunundaki maddelere göre ve-

rilecektir. Bu vicdanen kani olma unsuru, birçok Batı ülkesinde jüri üyeleriyle yerine getirilmektedir. Olay Mahkeme heyetinin idaresinde jüri heyeti önünde tartışılmakta ve jüriye sorulmaktadır. Bu suç işlenmiş midir? Siz buna vicdanen kanimisiniz! Biliyorsunuz ki 12 üyeden birisi hayır derse idam cezası verilmez. Oysa ülkemizde 30 kişilik Askeri Yargıtay Ceza Genel Kurulunda 16 ekseriyet idam; 14 beraat olsa bile o kişi idam edilir. Bir başka deyişle 14 hakim suçun işlendiğine vicdanen kani gelmemiştir. Bu durumda diğer hakimlerin bunu gözönüne alması gerekirken onlar görüşlerinde ısrar etmekte ve bir oy farkıyla bir kişinin hayatı hakkında karar verilmektedir. Bu tamanen uygulamanın hatası olan ve uygulamaya yönelik bir durumdur.

İkinci durum; Sayın N. Toroslu'nun ortaya koyduğu olaydır. Nereden bakarsanız bakın Ceza Hukuku ilkelerine göre bir banka soymakla banka soyarken bir polise ateş etmekle veya adam öldürmekle Anayasayı tağyir tebdil ilga etmek arasında bir sebep-sonuç bağlantısı kuramazsınız. Teşebbüs dahi bulamazsınız. Ama yargıçlarımız olayları ve hukuku biraz zorlayarak bazı sonuçlara varmışlardır. Zannediyorum ki Baromuz ve diğer Barolar ikinci kampanyalarını temelde mevcut mevzuat ve uygulamalara aykırı olan bu kararlara karşı açarlar.

Şimdi sözü Sayın **Faruk EREM**'e bırakıyorum.

Faruk EREM : (Soru - Yanıtlar)

Taammüden işlenen bir katillik olayda verilen ölüm cezasının infazının bir başka katil suçu teşkil edip etmeyeceği.. soruluyor.

Ben ölüm cezasına karşı olduğum için bu soruya elbette olumlu cevap vereceğim. Yalnız bu vesileyle şahsi bir kanaatimi açıkla-

yayım: Bir kimse bir şahsa herhangi bir sebeple tabancasını çekiyor ateş ediyor ve öldürüyor. Diğer bir kişi bir haksızlığa uğradığı kanaatiyle adam öldürmeye karar veriyor; sonra vazgeçiyor; aradan bir süre geçiyor; tekrar karar veriyor; yine vazgeçiyor ve sonunda öldürüyor. İşte iki olay... Bu iki olaydan acaba hangisi topluma daha zararlı. Silahına sarılıp hemen bir adamı öldüren mi; yoksa karşısındaki adamı öldürüp öldürmemede bir süre tereddüt geçiren adam mı daha kötü! Bence taammüden öldürene ceza verirken dahi idama taraftar olunamıyor.

İdam cezası, aşama hakkının özüne müdahale değil midir? diye soruluyor.

Bundan evvelki Anayasada "Bir hakkın özüne dokunulamaz" deniyordu. Bir hakkın özüne yani yaşam hakkına ölüm cezasının yapılabilecek en büyük müdahale olacağını savunuyoruz. Yeni Anayasada ise hakkın özüne dokunulamaz kaydı çıkarıldı...

Nevzat TOROSLU : Sorulara geçmeden önce bir hususu belirtmek istiyorum. Hakimlerin hukuku zorlayarak 146. md.ye girmeyen suçları 146. md. kapsamına sokmaları hususuna açıklık getirmek istiyorum. Bu açıklığı yine bir anımla getirmek istiyorum. 70'li yıllarda 146. md.den yargılama yapılan 12 Mart döneminde bir bilirkişilik nedeniyle mahkemeye çağrıldım. Orada 146. madde ile ilgili çok önemli bir davaya bakan yargıçlar bana o dava hakkındaki fikirlerimi sorduklarında ben bunun olsa olsa ancak Anayasayı ihlale hazırlık hareketleri olabileceğini; bunun henüz teşebbüs aşamasına gelmediğini dolayısıyla 146. maddedeki suçun hazırlık hareketlerini önemine binaen ayrıca cezalandıran 168. maddenin uygulanmasına imkan olduğunu belirtince yargıçlardan biri aynen şöyle dedi: "Ama hocam 168. maddede ölüm cezası yok ki!" İşte böylece olağanüstü dönemlerde bu politik suçlara ilişkin maddeler zorlanarak bir terör havası yaratılmak istenmektedir.

Her genel seçimden önce çıkarılan genel aflara rağmen ölüm cezası kaldırılırsa toplumda kan gütme saikiyle işlenen öldürmelerin artıp artmayacağı hususunda görüşünüz nedir?

Bu noktada biraz af konusuna değinmek istiyorum. Maalesef af sorunu ülkemizde; bu kurumun tarihi kaynağına; ortaya çıkışına ve mahiyetine aykırı olarak uygulanmaktadır. Af aslında esas itibarıyla politik suçlar için ortaya atılmış bir kurumdur. Yani olağanüstü dönemlerden sonra; toplum yatışınca geçmişe bir sünger çekmek geçmişi unutmak için politik suçların affedilmesi yoluna gidilmiştir. Oysa bizde bu durum tamamen tersine çevrilmiş; adi suçlar için sık sık uygulanmış; giderek siyasi suçlular kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu tamamen çarpık ve baskıcı Ceza Hukuku anlayışının doğurduğu sonuçlardır. Bir yanlışın bir diğer yanlışla meşrulaştırılmasına imkan yoktur. Yani ölüm cezası bir yanlıştır. Sık sık af çıkarmak bir başka yanlıştır. O halde ölüm cezasını kaldırmayalım deniyor. Bunu yapacağımıza yanlışı bertaraf edelim; sık sık af çıkarmayalım ve ölüm cezasını kaldıralım.

Ölüm cezasının kaldırılması lehindeki görüşlerin temelinde ölüm cezasının caydırıcı olmadığı; adli hataların olduğu ve geriye dönüşün mümkün olmadığı bu cezalar cezaların şahsiliği ilkesine ters düştüğü gibi esaslara dayandırılmaktadır. Ölüm cezasının caydırıcı olduğunu kabul edersek yahut adli hataların hiç yapılmayacağını kabul edersek ve asılanın yakınları da buna rıza gösterirse o zaman ölüm cezasını savunacak mıyız!

Elbette ki hayır! Esasen konuşmamda; başlangıçta insan kavramının bütün yönleriyle kavranmaya başladığı dönemde; ölüm cezasının insan kavramına; insan anlayışına ve insanlık duygusuna aykırılığını ortaya koyabilmek için pratik uygunluk açısından ileri

sürülen birtakım gerekçeler belirtmiştim. Bence ölüm cezasına ya karşısınız ya da taraftarsınız! Eğer insan kavramını çağdaş boyutlarıyla kavrayabiliyorsanız ölüm cezasına karşı olmak zorundasınız. Teknik olarak bu cezanın sakıncalı olup olmaması önemli değildir. İnsanı yok etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Bu itibarla; ben, bu teknik sakıncaların ortadan kaldırılması yüzde yüz garanti edilse bile idam cezasına karşıyım. İnsanın götürülüp; uzun süre düşünülüp; plan-proje yapılıp boğazlanmasına karşıyım. İdam cezasının insanlık onurunu da rencide ettiğine inanıyorum.

Maalesef üzülerek belirteyim ki; H.V. Velidedeoğlu hocamızın mesajında bu doğrultuda bir eğilim hissettim; nasılsa müebbete çevrilse bile bir gün kurtulacaktır; hiç kimse hayat boyu yatmıyor; o halde adi suçluları asalım şeklinde bir izlenim edindim. Bu da beni üzdü ve şaşırttı. Ben teknik sakıncaları tamamen giderilse bile insanlık kavramıyla bağdaşmayan böyle bir cezaya her halukarda karşıyım...

Erol Mavi: Şeriatın hüküm sürdüğü Pakistan'da doktorlar hırsızlık yapanın elinin kesilmesi cezasına karşı oldukları için infaza katılmamışlar ve bu nedenle bu ceza uzun bir süre uygulanamamıştır. Bizim hekimlerimiz de böyle bir tavır alamazlar mı? diye soruluyor.

İnfazda bir hekimin bulunmaması acaba bir infazı engeller mi? Belki koşullar yerine getirilmediği için engeller fakat yasaya karşı gelmiş olan hekimi güç duruma düşürür; bunu da düşünmek gerekir. Biz genellikle kurallara uymak zorundayız. Ama doğru bulmadığımız bu türden kural ve kanunların değişmesi için her türlü çabayı da göstermeliyiz. Olayı bu açıdan alıp idam cezalarının temelden kaldırılması tek amacımızdır.

Bazı doktorlar işkence görenlere işkence görmediği şeklinde rapor vermekte ya da işkenceye bizzat katılmaktadır; buna ne diyorsunuz? Dünya Tıp Birliğince hazırlanan raporda da azımsanmayacak sayıda hekimin bu tip olaylara karıştığı belirtilmektedir. Aynı durum hukukçular için de geçerlidir. Bu durum tıp ahlakına aykırı bir durumdur. Ve bizim ülkemizde de olmaktadır. Bu sorun artık bir mesleki ahlak sorunu olmuştur. Son olarak idam cezasına her zaman karşı olduğumuzu bir kez daha belirtiyorum...

K. Ateşoğulları: 24 Şubat 1988'de Meclis Başkanlığına ölüm cezasının tüm yasalarımızdan çıkarılması için bir yasa önergesi vermiştim. Bu yasa önerisi ilgili komisyonda incelendi; Bakanlar Kurulunda görüşüldü. Hükümetin önergemin reddine ilişkin verdiği cevaptan bir paragraf okumak istiyorum: "Bilindiği üzere ceza mevzuatımızda ölüm cezasını öngören maddeler incelendiğinde bu cezaların sadece cana kast eden suçlara hasredilmediği; aynı zamanda Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak; Türk Devleti ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek; temel hak ve hürriyetleri yoketmek için faaliyette bulunmak gibi rejime karşı suçlara da tatbik edildiği görülmektedir. Ölüm cezasının mevzuatımızda muhafaza edilmesinin müeyyideyi gerektiren suçların işlenmesini önleyici ve kişileri caydırıcı bir mahiyet taşıdığı; bu itibarla ölüm cezalarının meri mevzuatımızdan kaldırılması hususunda bir sonuca varılmasının öncelikle kanunların ülkemizin sosyal ve kültürel yapısı bakımından etraflı bir şekilde incelenmesi suretiyle mümkün olabileceği düşünüldüğünden bu teklif Hükümetimizce müsbet mutalaa edilmemiştir. "Ben burada en çok şuna dikkat ettim: Bu suçların işlenmesini önleyici ve kişileri caydırıcı bir mahiyet taşıdığı şeklindeki sözcükleri değerlendirmek istiyorum. Yapılan araştırmalarda İngiltere Bristol Hapishanesinden bir görevlinin açıklaması: "167 kişinin idam infazında bulun-

dum. Bunlardan 64'ü daha önceden bir başkasının idam infazında bulunmuştu. Yani idam infazını gördükleri halde aynı mahiyette suç işlemişlerdi".

Yine Almanya'da yapılan bir araştırmada ölüm cezası kaldırıldıktan sonra bütün eyaletlerde bu tür suçlarda herhangi bir artış olmamıştır.

Son olarak da; İngiltere Kraliyet Akademisinin yaptığı bir araştırmada "ölüm cezasının kaldırılması ölüm cezasını gerektiren suçların artmasına yol açmadığı gibi; kaldırılmaması da azalmasını sağlamıyor.

Sonuç olarak; hepinize şunu soruyorum. Ayağa kalkan ilk insandan günümüze kadar insan hem fiziksel hem de beyinsel olarak gelişti. Ve sanırım gelişmede her bakımdan daha da ötelere gidecek. Ancak bütün bu gelişime karşın zaman zaman böyle olaylar görünce kendime şu soruyu soruyorum:

Acaba insanoğlu beklediğiniz anlamda insan oldu mu? Teşekkürler...

Cengiz İLHAN : Katılan ve dinleyenlere teşekkür ediyorum. Panelimiz sona ermiştir.

ÖLÜM CEZASI HAKKINDA NOT (*)

1. ÖLÜM CEZASI HAKKINDA UMUMİ DÜŞÜNCELER:

Onsekizinci asırdan beri ölüm cezasının meşru bir ceza olup olmadığı münakaşa edilmiştir. Bu tartışma, medeniyet ilerledikçe, örf ve âdet mütedil bir hal aldıkça daha fazla şiddetlendi. Bir müellif "ölüm cezasını ilga etmemenin bir suç olduğunu" pek eski bir devirde söyleyebilmişti. Ölüm cezasının lehinde ve aleyhindeki eserler o kadar çoktur ki, bunların ancak bir kısmına temas etmek mümkündür. Bu hususlaki fikirlerin ceza hukuku ile uğraşanların sahasına inhisar ettiği de ileri sürülemez. Çünkü ölüm cezası kadar insanları, çeşitli yönlerden düşündüren konular pek azdır.

Ölüm cezasına taraftar olanların başlıca düşünceleri bunun "zaruri ceza" olduğu yolundadır. En ağır bir suçu işlemiş olana bu cezanın verilmesinde ve en ağır suçlara karşı kanunlarda bu cezanın bulunuşunda zaruret vardır. İnsanları, bu vahim suçlardan ancak "büyük korku" döndürebilir.

Bu düşüncelerin tarihi, gerekçe diye göstermek ihtiyacını ifade ettiği muhakkaktır. Dinlerin pek çoğu ölüm cezasını kabul etmiştir. İnsanlığın terakkisi, insanlığın ahlâkî tekâmülü ölüm cezasını

(*) Türkiye Barolar Birliği'nin Ölüm Cezası hakkında görüşlerini hazırlayan Faruk Erem'inde bulunduğu komisyon raporu.

bertaraf edemedi. Ölüm cezasının gayrimeşru olduğunu ilân suretiyle tarihin huzurunda cemiyeti, hukukî kaatillikle itham edebilir miyiz?

Bu düşüncelere katılmak güçtür. Ölüm cezasını tarihi bir gerekçe ile izah makul olamaz. Eğer insanlığın geçmişi bugünün ve yarının kötü müesseselerine meşruiyet verecek olursa bütün gelişme yolları kapanmış olacaktır. Ölüm cezasının Devletin cezalandırmak hakkı ile birlikte doğduğu, ceza hukukunun tarihinden geriye doğru gidildikçe tatbikatının fazlalaştığı doğrudur. Zira tarihte öyle cezalara rastlanmıştır ki, bugünkü ilim ve medeniyet onları mahkûm etmektedir. Esaret veya işkenceyi müdafaa etmeyi düşünebilir miyiz? O cezalar için vukua gelen değişiklik, ölüm cezası için de vukua gelmeyecek midir? Ölüm cezası her cemiyette kimisinde süratli, kimisinden biraz daha yavaş fakat ortadan kalkmakta, ölüm cezası medeniyetin önünde geri çekilmektedir. Bu sebeple ölüm cezasının lehindeki ve aleyhindeki düşünceleri gözden geçirmek suretiyle bir neticeye varmak doğru olur.

2. Zaruri Ceza Fikri: Bir fikir fazlaca taraftar toplamıştır:

a) Zarurî ceza fikrinin izahı: Pek çok yazar ölüm cezasının meşru bir ceza olduğunu, bu cezanın zaruri oluşunda görmektedir. Böyle düşünenlere göre "ölüm cezasının meşruiyeti konusunda tereddüt edilemez. Ceza muayyen değerleri ihlal eden, onlardan mahrumiyeti icap ettiren bir vasıta olunca hayat değerine tetabuk etmemesi bakımından bir mucip sebep gösterilemez. Meşru müdafaa hakkı muvacehesinde hayat hakkı nasıl ileri sürülemiyorsa, Devletin zarurete müstenit ceza verme hakkı karşısında da bir mülahazanın tutunamaması icap eder."

Ölüm cezası münhasıran "zaruret" ile izah edilebilmektedir. Cemiyeti korumada, hürriyeti bağlayıcı cezaların, hatta müebbet

ve gayet sert bir şekilde infaz edilenlerinin dahi kifayetsiz kaldığı hallerde ölüm cezası zaruri gözükmektedir. Zaruret dışında ölüm cezasının mücerret düşüncelerle izahından isbat edici bir vasıf yoktur.

Vera'nın fikrine göre acı, kan ve ölüm milletlerin hayatı için şarttır. Eğer ölüm cezası olmasaydı, Sokrate veya İsa yahut Fransız ihtilali mevcut olabilir mi idi?

Ölüm cezasını, bu cezanın zaruri olduğu fikri ile savunanların bir kısmı, bu cezanın zaruri olmadığı hallerde meşru sayılamıyacağını ileri sürerler. Mesela Garraud'un düşüncesine göre ölüm cezasının haklı olması, onun kanunlarda muhafaza edilmesine kafi değildir. Ölüm cezası o cemiyeti korumada zaruri bir vasıta olmalıdır. Bu bakımdan, ölüm cezasının ilgası suali kat'i ve umumi şekilde halledilemez. Bu cezanın muhafaza veya ilgası suali izafi ve mahalli şekilde cevaplandırılır. İlgası teklif olunan memlekette bu cezanın zaruri olup olmadığını bilmek lazımdır. Bu cezanın zarureliğini veya faydasızlığını mücerret bir düşünce tarzı veya istatistiklerden netice çıkarmak suretiyle göstermek inandırıcı değildir. Halktan gelen insiyaki bir duygu kanun vazıını ölüm cezasını muhafaza veya ilgaya sevketmiştir. Clere'in fikri de buna yaklaşır. Bu müellife göre, ölüm cezasının bugünkü örf ve adetimize uygun olup olmadığına bakmak lazımdır.

Ferri ölüm cezası hakkında şöyle düşünür: Ölüm cezası tabiatta mevcuttur. Bunun, hukuka kat'i surette aykırı olduğu söylenemez. Başkasının ölümü kat'i surette ise bu ölüm haklıdır. İster ferdi, ister sosyal olsun meşru müdafaada durum böyle değil midir? Bununla beraber bu ceza son ve istisnai bir çaredir, anormal şart ve zamanlarda kullanılması meşrudur. Normal zamanlarda faydası ve zarureti kabul edilemez. Zira normal zamanlarda cemiyet, ölüm cezasından gayrı vasıtalarla da kendini koruyabilir.

Diğer bir müellif, Braas ölüm cezasının meşru olduğunu kabule tmekle beraber, "cezalandırmak hakkı" ile teçhiz edilmiş bir cemiyette bu ceza sosyal ihtiyaçlar ölçüsünde tatbik edilirse meşruiyetini muhafaza edebileceği kanaatindedir. Eğer ölümden daha az sert bir ceza cemiyeti ve mensuplarını korumağa kafi ise, cemiyetin bu cezayı tatbik etmeğe hakkı yoktur.

Cezada zaruret ve fayda fikri ile ölüm cezasını kabul edenlere katılan Manzini şöyle düşünmektedir. Siyasi maksatlar, fikri peşin hükümler ve hissi sebepler dışında ölüm cezası meselesi münhasıran mantıki ve faydacı cephesiyle ele alınırsa bu cezaya karşı şimdiye kadar ileri sürülen bütün gerekçelerin inandırıcı olmadığı anlaşılır.

b) Zaruri ceza fikrinin tenkidi: Ölüm cezasını, zaruri olduğu için meşru sayan düşüncelerin başlıcaları yukarıda işaret edilmiştir. Fakat bu düşüncelerde, isabet olmadığı kuvvetle ileri sürülmektedir:

Şüphe yoktur ki, ölüm cezasının meşruiyetini bu cezanın zaruri olduğun da bulan düşünceler daima itibar görmüştür, fazla taraftar toplamıştır. Ortolan şöyle düşünür: Cezalandırmak hakkı nazariyesine göre, aynı zamanda zaruri ve haklı olmadıkça hiç bir şeyi, cemiyet ceza olarak tatbik edemez. O halde ölüm cezasının meşru olup olmadığını bu iki ölçüye göre tayin etmek lazımdır. Bu manada alınmış "zaruret kavramı" amprik veya faydacı bir ölçüdür. Bu ölçünün ölüm cezası kadar vahim bir hali meşru kılmasına imkan yoktur.

Ölüm cezasının zaruretle izahını yapanların pek çoğunda, zaruretin ne zaman mevcut sayılacağını tayinde tereddüt görülmektedir. Kısacası bu fikirlere göre suçlulukla mücadele için ölüm cezası zaruri ise meşrudur, aksi takdirde değildir. Fakat bu düşünce-

ye pek basit bir mantık ameliyesi demek mümkündür. Hukuk ilminde "zaruret hali" haddizatında haksız bir müessese telakki olunur. Kanunlarda yer alması, insan tabiatını değiştirmek imkansızlığı ile izah edilir ve çok kat'i şartlara bağlanmıştır. Bu şartların hiç biri cemiyetin ölüm cezasını tatbikte zaruret içinde olduğunu göstermemektedir. Kaldı ki, neyin zaruri olduğunu, neyin olmadığını tesbitte hukuki kat'iyet yoktur.

Hangi ceza hukuku doktrinine mensup olursak olalım, medeniyet ilerledikçe ceza müeyyidesi kıymetinden kaybetmektedir. İptidai devirlerde Devletin, cemiyetin emniyetini sağlayacak vasıtaları pek mahduttu. Halen çok çeşitli ve müessir vasıtalar mevcuttur. O halde medeniyet, suça karşı daima yeni silahlar bulacaktır. Bu itibarla cemiyetin suça karşı korunması cezadan gayri vasıtalarla daha iyi sağlamaktır. Herhalde bu düşünceler ölüm cezasının bugün ne derece meşru sayılabileceğini, geleceğinin ne olacağını tahminde faydalı olacaktır.

Zaruret mutlak hakikatlardan değildir. Zaruret izafidir. Şu zaman veya mahalde, veya şöyle bir hadisede zaruri gözüken bir şey başka hallerde zaruri değildir. Ölüm cezasındaki kat'iyeti; izafi unsurlarla izaha imkan olamaz. Ölüm cezasını "hasta cemiyetin ilacı sayan Montesguieu'nün düşüncesinde alakasız şeyleri birbirine benzetmekten başka gayret görülemez.

Trince'e göre de ölüm cezası zaruri değildir. Zira modern ceza mevzuatında, hemcinsleri arasında yaşamak hususunda en tehlikeli olan suçlular için kafi bir ceza mevcuttur: Müebbet ceza. Bir avcı vahşi ormanda bir panter'e rastlarsa, onu tereddüt etmeden öldürür. Fakat onu bir kafesin demir parmaklıkları arasında görürse öldürmez. Zira panter kuvvetsiz hale getirilmiştir. İnsan öldürmek için öldürmez. Ahlaken ölüm cezası, cezada ifrattır. Ölüm cezası zayıf bir Devletin kuvvet gösterisidir. Devlet, öldürmekten

başka şekilde suçu önliyemediğini bir infazda itiraz etmiş demektir.

3. Meşru müdafaa fikri: Bu düşünce ölüm cezasına hukuki bir mesnet arar:

a) Ölüm cezasının meşru müdafaa fikri ile izahı: Hukukta meşru müdafaanın haklı bir müessese oluşundan haraket edilerek ölüm cezasının suçluya karşı cemiyetin meşru müdafaası şeklinde kabulü fikri de ileri sürülmüştür. Böyle düşünenlere göre Devletin emniyetine taarruz halinde mütearrız öldürülebilir, fakat bu Devletin "cezalandırmak hakkı"ndan gelmez, harp zamanında dış düşmana tatbik edilen aynı prensipler gereğincedir ki, iç düşman öldürülür. Meşru müdafaa müessesesini izah eden düşüncelerin hepsi, ölüm cezasının da meşru olduğunu göstermeğe hizmet eder. Hakikatte, ferdin meşru müdafaası ile cemiyetin meşru müdafaası arasında öz farkı yoktur.

b) Meşru müdafaa fikrinin tenkidi: Ölüm cezası ile kaatili cezalandıran cemiyetin, kendine taarruz eden bir şahsı öldüren kimseye benzetilmesi, zorlama suretiyle yapılan haksız bir benzetmedir. Suçluya karşı cemiyetin durumu, taarruza uğrayan kimseye asla benzemez. Zira bu şahıs taarruz edeni öldürmezse, belki kendisi ölmüş olacaktır. Halbuki işlediği suç ne kadar ağır olursa olsun suçlu, cemiyetin karşısında çok zayıf kalır. Suçlu, cezaevinde hiç de tehlikeli değildir ve cemiyetin normal hayatında istisnai bir hadise olan cinayet, Devletin varlığını tehlikeye sokmuş olmaz. Meşru müdafaa mütearrızı öldürmek selahiyetinin, suçluyu tecziyede Devlete aynı hakkı verdiğini iddia etmek yanlış olur. Meşru müdafaa taarruz ile müdafaa arasındaki "filhal unsuru" (bk. TCK. 49) cemiyet için mevcut değildir. Esasen bir fert suç işlemiş ise bundan cemiyetin varlığının tehlikeye girdiğini düşünmek garip

olur. Suç ile sadece cemiyetin huzuru bozulmuştur, ceza, bu huzuru iade için verilir.

İhtilalci Robespierre 1791 yılında şunları söylemişti: Medeni cemiyet dışında bir düşman beni öldürmek isterse veya elimle yetiştirdiğim tarlayı yok etmeğe gelirse, ya ben yok olacağım veya onu öldüreceğim, tabii müdafaa kanunu benim hareketimi meşru kılar. Fakat herkesin kuvvetinin bir tek ferde karşı birleştiği cemiyette hangi adalet prensibi benim onu öldürmeme müsaade eder, hangi zaruret bunu haklı gösterir.

4. Tabiat Kanunu fikri: Bu fikir ölüm cezasını basit bir şekilde izah etmek ister.

a) Ölüm cezasının tabiat kanunu ile izahı: Ölüm cezası ıslahı imkansız bir suçlunun, kat'i surette, cemiyetten atılmasıdır. Görülüyor ki ölüm cezası bir tabiat kanununa dayanmaktadır. Bünye, kendine uygun olmayanı atar. Bünyeye uymamak, ıslahı mümkün olmayan suçlu çeşidinin mevcut olduğunun kabulünü icap ettirir ve cemiyetten atılma kat'i olmak zorundadır.

"Tabii istifa" fikri ölüm cezasını izah eder. Zayıfları ifna suretiyle tabiat her canlının neslini korur. Ölüm cezası da böyle sun'i bir istifadan başka bir şey değildir. Cemiyet zararlı olanı yok edecektir. Bu sun'i istifa tabiat kanununa uygundur.

b) Tabiat kanunu fikrinin tenkidi: Tabiat kanunu tabiri müphemdir.

aa. Kavram olarak tabiat kanunu: Tabiat kanunu tabiri ile makul ve örnek bir kanun ifade edilmek isteniyorsa bu elbette ki, iyi bir şeydir. Fakat tabiat kanunu kavramında bir haksızlığın mazereti aranmak isteniyorsa bu "kendini haklı çıkarma" ameliyesinden başka bir şey değildir. Darwin nazariyesinde ölüm cezasının

meşruiyetini aramak hukuki bir görüş sayılmaz. Bu nazariye sosyolojiye nakledilemez.

bb. Gayrikabili ıslah suçlu: Suçluların, cemiyetten kat'i suretle atılmaları ıslahı imkansız suçlu tipinin mevcudiyetini kabul etmekle mümkündür. Suçluların ıslahı imkansız mıdır? Yoksa ıslahı sağlayacak usulü mü bilmiyoruz? Islah emeğinden mi kaçınıyoruz?

Suç, insanın cemiyet halinde yaşamağa ehil olmadığını gösterir, "yaşama hakkı" olmadığına delalet edemez. Bu itibarla ölüm cezası meşru değildir. Bu mütalaanın makul sayılan mukabil tenkidini Garofalo yapmıştır. Bu müellife göre, bu mütalaa, insanlar için cemiyetten önce ve cemiyetten ayrı bir yaşama şekli kabul eden Rousseau için doğru olabilir. Bugün için tekamül derecesi ne olursa olsun cemiyetten gayri tabii bir yaşama şekli mevcut değildir. Bir insanı öldürmekten başka bir şekilde cemiyetten ayırmağa imkan yoktur. Fakat Garofalo'nun aksine şöyle düşünmek daha isabetlidir: Cemiyet ne demektir: Sosyal hayat o kadar farklı şekiller alabilir ki, bunları tek manada toplamağa, aynı kelime ile ifadeye imkan yoktur. Garofalo "sosyal hayat"dan neyi kasdettiğini izah etmemiştir.

Suç istatistikleri göstermiştir ki, aynı suçun tekrarlanması temayülü fiilin objektif ağırlığı ile ters orantılıdır. Bir kaatilin tekrar kaatil olduğu haller umumi "tekerrür" hadiseleri yanında pek cüz'i kalır. Kaldı ki, ölüm cezası, "nedamet" için geçmesi zaruri zamanı ortadan kaldırmaktadır. Cezanın başlıca gayelerinden birinin suçlunun ıslahı olduğu malumdur. Cezanın gayesi ıslah olduğuna göre ölüm cezasını izah imkansızdır. Gayrikabili ıslah suçlular hangileridir? En ağır suçların failleri mi? Tecrübe göstermiştir ki, gayrikabili ıslah olanlara bilhassa daha az ehemmiyetli suçlar işleyenlerde rastlanır. O halde ölüm cezası gayrikabili ıslah olanlara tat-

bik edilecek ise ağır olmayan bu çeşit suçlar hakkında tatbik edilmek lazımdır. Herhalde böyle bir şey mantıki değildir.

5. Genel önleme: Bu düşünce fazlaca taraftar bulmuştur.

a. Ölüm cezasını, genel önleme ile izah eden fikir: En ağır suçları önleyebilmek için en büyük korkuya, ölüm korkusuna ihtiyaç vardır. "Ölüm korkusu"nun insanlarda en büyük korku olduğu inkar edilemez. Ölüm cezası tehdidi, suçtan döndürecek kadar müessirdir. Suçlu büyük bir ihtiras tesirinde ise ölüm cezasının korkutucu (suçu önleyici) tesirinin zayıflığı düşünülebilir, fakat böyle hallerde dahi tamamiyle tesirsiz değildir. Hakikaten koyu cesaret sahibi (fanatik) bazı kimseler vardır ki, bunlar ölüme atılmak için gayet az cesarete ihtiyaç duyarlar. Fakat bunlar enderdir. Ölüm cezasında "ibareti müessire" vardır.

Ölüm cezasının müstakbel katilleri korkutmadığı asla iddia edilemez. Eğer bir kimsenin ani olarak öldüğünü öğrenirsek ölüm sebebini sorarız. Ölüm sebebi ile alakamız yok ise acımız derin değildir. Kusuru ile ölmüş bir adama, mesela kazaya uğramış bir kimse kadar acınmaz. Bu sebeple bir suçlu, kendisi gibi bir insanın idam edildiğini görürse bu sahne onun üzerinde derin tesirler yapar. Fakat suçlulukla alakası olmayan kimsenin bundan korkmağı düşünmeyeceği tabiidir. Ölüm yerine bir çeşit "müebbed esaret"in ikamesi asla ölüm cezasının tevlid ettiği korkuyu doğurmaz. Esaret devrinde kaçan esirlerin bazılarının kendiliklerinden yine esaretlerine avdet ettiği görülmüştür. Ölüm cezasının kafi derecede korkutucu, dolayısiyle suçu önleyici olup olmadığında şöyle düşününler vardır. Eğer ölüm cezasında böyle bir hassa olmasaydı, bu ceza Askeri Ceza Kanunlarında yer almazdı ve sert bir siyaset takibi zarureti hissedilen devrelerde pek çok memleket kanunlarında yeniden ortaya çıkmazdı.

b) Genel önleme fikrinin tenkidi: Suçlara mani olacak tam bir önleyici sistem ceza hukukunda bulunmamıştır. Ceza hukuku tarihi göstermiştir ki cezalardaki değişiklikle değil, sosyal sebeplerle ve devirlere göre suçluluk değişmiştir. Bu itibarla ölüm cezasının suçlara tesir edeceğini farzetmek gerçeğe uygun düşmez. Ölüm cezası ile ağır suçlar arasında belki zayıf bir alaka müşahede olunabilir; fakat ölüm cezasının müessir bir etkisini isbat eden ilmi ve istatistik mütalalar mevcut değildir.

Vaktiyle bazı hırsızlık suçlarına ölüm cezası veriliyordu, kaldırıldı. Bu yüzden hırsızlıklar ne artmış, ne eksilmiştir. Ölüm cezası kat'i surette önleyici bir fayda sağlamadı. Asırlardan beri her memlekette tatbik edildiği halde büyük cinayetlerin adedini azaltmamıştır. O halde mutlaka başka bir sistem aramak zorundayız.

Ölüm cezasını hiç düşünmeden en ağır suçları işleyenler pek çoktur. Zira her suçlu, yakalanmayacağı ümidi ile suçu işler, bu sebeple cezayı düşünmesi için sebep yoktur. Yakalanacağını bilerek suçu işleyenler ise esasen ölümü göze almışlardır. İnsan ruhunun şiddetli heyacanları, ihtirasları kolaylıkla önlenemez. İntikam için, kıskançlıkla, kin yüzünden öldürenleri sehpa korkusu geri dördürmemektedir.

Carrara şöyle düşünür: Tabiat kanunu bir şeyi muhafaza etmek bakımından makuldür ve zarurete dayanır. Esasen ölmüş olan maktülü kurtarmak için faili öldürmek makul değildir. Bu sebeple ölüm cezasının meşru olduğu müdafaa edilemez. Medeni Devletlerin bugünkü durumu (umumi suçlarla ve Devletler için normal zamanlarda) toplum düşmanının öldürülmesinde maddi bir zaruret görememektedir. Başkalarına ibret olsun, korkutsun diye cezalandırmak fikrine dayanan, maddi olmayan zaruret ise kabul edilemez. Bununla beraber eğer tabiat kanunu gereğince masum diğer kimselerin hayatını muhafaza için zaruri ise ölüm ce-

zası meşru olarak kabul edilebilir. Fakat başkalarına ibret olması şeklindeki doğrudan doğruya olmayan zaruret ölüm cezasını meşru gösteremez. Doğrudan doğruya müdafaa muhafaza zarureti mevcut olmalıdır.

Kaldı ki "ölüm korkusu" mahiyeti meçhul bir duygudur. Ölüm yalnız başına "acı" değildir. Ölümün bize kötü görünmesi açısından gelmez. Tiksindiğimizdendir. Bu tiksintisinin sebebi ise, insanlarda bir takım batıl inançlardır, insan ruhun vücuttan ayrılmasının feci bir acı doğurduğuna inandırılmıştır. Bu inancın insanlarda yıkılması imkansız değildir. Devlet, halkının ölümden fazla korkmasını isteyemez. Vatan müdafaası unutulmamalıdır. Din ve ahlak insanı bu korkudan kurtarmağa çalışır. Devletin çeşitli sahalardaki tutumunun farkını nasıl izah edeceğiz?

Esasen uzak bir ihtimal olarak gözüken ölümün korkusunda suçu önleyici hassa yoktur. Fizikte nasıl uzaktaki cisimler küçük gözükürse manevi sahada da uzak bir ihtimal az mümkün görülür. Ölüm cezasının verileceği, verilirse infaz edileceği uzak bir ihtimal olarak suçluyu düşündürür. Ölüm cezası şüpheli hale geldikçe onun korkutucu tesiri de o nisbette azalır. Bazı mesleklerde ölüm tehlikesi pek fazladır, maden ameleliğinde olduğu gibi. Bazı mesleklerde ise ömrü kısaltan tedrici bir zehirlenme görülür. Fakat bu mesleklerde işçi bulmakta güçlük çekilmemektedir. Bir katilin iyi silahlanmış hasmına taarruz ettiği ender görülmüştür. Fakat burada yakın ve müşahhas bir tehlike vardır. Ölüm cezasının uzak tehdidinde bu hal yoktur. Ölüm korkusunu yenecek, bir başka korku mevcut olunca bu ceza tamamiyle tesirsiz kalır. Bazan manevi değerler ölüm korkusunu yener. İntihar, şeref saiki ile düello veya benzeri hadiseler buna misaldir. Halen düelloya her memlekette ortadan kalkmış denilebilir. Bu her halde kanun korkusundan olmamıştır. Orta çağ adalet anlayışının ortadan kalkması düelloya son vermiştir.

Ölüm tehdidinin, suça karşı önleyici bir vasıta olduğu fikri, normal suçlar için doğrudur. Fakat adli tatbikat göstermiştir ki suçluluk mantığa uygun hareket etmemektedir. İhtiras saiki ile suç işleyen kimse, ihtirasın tesiri altında kör olmuştur. Adli suçlar, hatta mükerrirler, cezadan kurtulacakları ümidinin emniyeti içinde suç işlerler. Eğer bir kimse mutlaka ölüm cezasına çarpılacağına emin olsa belki suç işlemez, eğer bu böyle olsa, daha az şiddetli bir ceza korkusuyla da, mesela müebbed ağır hapis korkusu ile de suç işlemez.

İntihar, insanın ölümden korkmadığını gösterir. İntihar eden kimse, kendini ölüm cezasına mahkum etmiş demektir, fakat müebbet bir cezaya kendini mahkum eden yoktur. Her memlekette intiharların adedi, infaz edilen ölüm cezalarının adedinden fazladır.

Ölüm cezası ibret olur mu? Bunu başka bir soruya bağlamak lazımdır: Başkalarının ölümü insanları hakikaten dehşete düşürür mü? Her sene büyük spor gösterilerinde ve diğer işlerde pek çok insan öldüğü halde seyirciler yaşayanları alkışlamakta devam etmektedirler.

Prins'in kanaatine göre ölüm cezası ibret teşkil etmez. Bilakis tecrübe göstermiştir ki, alenen infaz edilen ölüm cezası, daima bir skandal doğurmuştur. Halk bir bayrama gidermişçesine sehpanın etrafına koşmuştur. Bu şekilde ölüm cezası, hukuk duygusunu, adalete ve ölüme saygıyı tehlikeye düşürür. Bu çeşit teşhirler yığın ruhunda, zalim zevk sevgisini, kan insiyakini teşvik eder. Bu cezanın aleni infazı kaldırılmıştır ve sabah erken saatte, cezaevi dahilinde, mevcudiyeti infazın kanuna uygunluğunu göstermek bakımından zaruri olan kimselerin huzurunda ceza infaz olunmaktadır. O halde saklanmak istenen bir manzarada, ibretin mevcut olduğu söylenebilir mi? İbret olsun diye en geniş aleniyete yer verildiği farz olunsun. Bu bir terör değil midir? Tethiş, hukuka daya-

nan bir siyaset sayılmaz. Koestler "kanlı kanunlar", "kokuncaya kadar sehpada bırakılan cesetler"den bahsederken konuyu derinliğine sezebilmişti. Ölüm cezasının gerektirdiği pek ağır suçlar mütemadiyen işlenmektedir. Bu hal, ölüm cezasının onları önleyemediğini gösterir. O halde infazın zaruretini izah imkansızdır. Bilhassa başkaları üzerinde bazı tesirler yapsın diye suçlunun vasıta olarak kullanılması meşru olamaz.

6. Ölüm cezasının teknik kusurları: Bu bakımdan da fikirler ayrılmıştır.

a) Ölüm cezasında teknik kusur görmeyenlerin fikirleri: Ölüm cezalarında bazı kusurlar mevcut olabilir. Mesela ölüm cezasının bölünmez bir ceza olduğu, suçluların hususiyetlerine göre cezanın ferdileştirilmesine müsait bulunmadığı ileri sürülür. Halbuki hakim bir derece aşağı cezayı gerektirmeyen hallerde bu cezayı verecektir. Esasen hürriyeti bağlayıcı "müebbet cezalar" dahi bölünme kabiliyetinden mahrumdurlar. Ölüm cezasının "adli hata" ile haksız yere infazı halinde hatanın tamirine imkan olmadığı söylenmektedir uzun yıllar haksız yere çektirilmiş hürriyeti bağlayıcı cezalarda hatanın tamiri mümkün müdür? Kaybolan yıllarını hükümlüye geri verebilir miyiz? Kısacası ölüm cezasında görülen kusurların hepsi diğer cezalarda da mevcuttur. Hiç bir "beşeri ceza" ahlaki kusura tamamiyle uygun düşmemektedir, zira bunu yapabilmek insanların elinde değildir. Çekilen bütün acıların tamiri imkansızdır. Kaldı ki ölüm cezasında bir hususiyet de vardır. Ölüm cezası diğer cezalara kıyasla kat'i bir cezadır. Bu cezadan çarpılanların, günün birinde cezaevinden kaçabilmek ümitleri, cezanın tesirini pek çok azaltır.

b) Ölüm cezasını elverişsiz bulan düşünceler: Böyle düşünenlere göre ölüm cezasının yukarda işaret edilen kusurları o kadar büyük ve diğer cezalarla o kadar kıyas kabul etmez ki bu cezayı ter-

ketmekten başka çare yoktur. Ölüm cezası bölünmez, suçlunun şahsiyetine göre ayarlanamaz, hata anlaşılınca cezayı kaldırmak imkanı kaybolmuştur. O halde bu cezanın meşru olup olmadığını araştırmağa lüzum yoktur. Bu ceza, esasen ceza hukuku bakımından elverişli değildir. Ölüme ceza denebilir mi? Bir adamı öldürmek onu yok etmektir, cezalandırmak değil.

aa. Ölüm cezalarında hata: Bütün mesele bir cezanın adil olmasıdır. Bu itibarla ölüm cezası meselesini felsefi, ferdiyetçi veya cemiyetçi veya siyasi yönden değil, sadece penaloji bakımından ele almak lazım geldiği düşünülmelidir. İyi bir ceza, hata halinde geri alınabilir olmalıdır. Bugünün medeniyeti şu suali soruyor. Verilen ceza adil (haklı) mıdır? Bunun cevabını, bu cezanın faydalı olup olmadığından değil, hukuki olup olmadığında aramak lazımdır. Beşeri adaletin isabetinde şüphe daima mevcut olacaktır. Tamir edilmez oluşu ölüm cezasına karşı ciddi bir itirazdır. Böyle bir durumda hata halinde tamiri imkansız ceza hiç bir zaman tamamiyle haklı gözükemez. Bir Fransız Ağır Ceza Mahkemesi hakimlerinin, jürinin hatası sebebiyle haksız yere idam edilen bir sanık yüzünden, yüz sene siyah elbise ile mahkemeye çıktıkları nakledilir.

Bütün cezalarda hatanın tam manasiyle tamirine imkan olmadığı itirafı doğru ise de ölüm cezasında kısmi bir tamirin dahi bahis mevzuu olamıyacağı aşikardır. Adli hatalara karşı tazminat, hukukun hataya karşı bulabildiği, cüz'i de olsa bir tamir şeklidir. Bunu ölüm cezasına tatbik edemeyiz. Kaldı ki hiç bir adli hata, ölüm cezasındaki hata kadar ağır değildir. Cemiyetin bu çeşit hataları affetmiyeceğini de düşünmek lazımdır. Ölüm cezalarının, adli hata halinde, tamir edilmelerinin imkansızlığı amme vicdanında yer etmiştir. Adli hatalar ender olabilir, fakat ölüm cezasında bir tek hata bile toplumda büyük bir sarsıntı yaratmağa kafidir.

Tıbta hata edildiği ve belki de hastanın hayatına bu hatanın son verdiği bu itibarla hata korkusu ile zaruri olan bir ameliyeden kaçınılamayacağı ileri sürülmüştür. Bu mütalaada isabet yoktur. Hastanın hayatını kurtarmak gayreti içinde işlenen hatayı sadece öldürmek için verilen karardaki hataya benzetmeğe imkan yoktur. Bir adli hata neticesinde masum bir insanın öldürülmüş olması bütün insanlar için müşterek bir felakettir.

bb) Gayrimuayyen ceza: İyi bir ceza, muhtevası, kabili tayin olan cezadır. Bir hakim, hapis cezası hükmettiği zaman uzun bir cezanın kısa müddetli bir hürriyeti bağlayıcı cezadan daha ağır olduğunu bilir. Ölüm cezasının diğer nevi cezaların hiç biri ile benzeyen bir tarafı yoktur. Kısacası, tarifi, tayini, imkansız, diğer bir deyimle esrarengiz bir cezadır. Ölüm, ceza olamaz, insanların müşterek mukadderatına ceza denemez; ölüm cezası insanların kanununu ilahi kanun yerine koymakta, hayatın sona ereceği vakti tayin etmekte, bu suretle tabii ölümün tevlit etmediği bir manevi işkence doğurmaktadır. Kaldı ki umumi yeknesak bir sistem halinde mütalaası gereken ceza sisteminin gayeleri, vasıfları bakımından ölüm cezası anormal bir cezadır, sebebi izah edilemiyen bir istisnadır.

cc) Eşitsizlik: İyi bir cezada eşit tatbik imkanı mevcut olmalıdır. Eskiden asillere ölüm cezası verilmezdi. Bugün bu kadar büyük bir fark tatbikatta yoktur. Fakat ölüm cezasının hükmedilmesinde başka eşitsizliklerin mevcut olduğu aşikardır. Takdiri tahfif sebebi, ölüm cezasına taraftar olmayan hakimin kolaylıkla tatbik ettiği bir sebeptir. Takdirden, ölüm cezasını hariç tutmayan bir kanun, neticede ölüm cezasına taraftar olmamanın imkanlarını da hazırlamıştır. Hakimin vicdanını zorlamaktan çekinmek mecburiyetinde olan kanunun bu imkanı kabul etmesi tamamiyle haklıdır. Fakat ortaya çıkan eşitsizliğin de büyük olduğu meydandadır. Suç-

lunun ölüm cezasından korkmasından pek fazla, hakim savcı veya müdafi olarak bir ölüm cezası hükümlerinde bir adli hatadan korkmaktayız. Hakiki korku suçlularda değil, adalet organlarındadır.

çç) Halk tepkisi ve halk terbiyesi: Cezanın halk vicdanında tepki yaratmaksızın infaz edilmesi lazımdır. Hürriyeti bağlayıcı cezaların çok fena şartlar altında, mesela zindanlarda infazı dahi, umumi vicdanı zedeler. Bazı hadiselerde ölüm cezasının infazı cemiyette bazı kimseleri tatmin etmiş olabilir, fakat bu kimselere cemiyetin en iyi fertleri arasında rastlanamaz.

Bir suçlunun mahkumiyetinin amme vicdanında işlediği fiilin zaruri neticesi olarak kabul edildiği söylenemez. Suçlunun mukadderatına pek çok şey, mesela tahkikat sahfasındaki tutumu, müdafaası tesir eder.

Ölüm cezasını infaz edecek kimseleri bulmaktaki müşkülatın mutlaka bir manası olmak lazım gelir. Cellat, neticede amme iradesinin infazcısıdır. Buna rağmen halk ondan nefret eder. Bu nefret haddizatında ölüm cezasına karşıdır. Vergani bunu şöyle cevaplandırır: Halk, celladı hor görür, müebbed ağır hapis gardiyanını hoş görmez mi? Diğer taraftan cellada karşı duyulan his başka bir meslek seçmemiş olmasından, vahşi bir ruha sahip bulunmasındandır. Çünki bu mesleği rızası ile seçmiştir. Kurşuna dizmede askerlere karşı halk aynı hissi niçin duymuyor.

Ölüm cezasını halk tasvip etmiş veya etmemiş olabilir. Muhakkak olan şudur: Halen ölüm cezasının ilgasına mani olan şey, bir fikir değil, batıl bir itikattır, cinayatlere karşı cemiyeti ancak ölüm cezasının koruyabileceği yolunda bir batıl itikattır. Bununla beraber halkın bu cezada bir nisbetsizlik sezdiği hissedilmektedir. Zira suçun hemen akabinde haklı görülen bir cezanın bir müddet sonra ifrat sayılmasında bir mana gizlidir. Suçun kötülüğü ile, en ağır

suçlarda bile, suçlunun hayat hakkı arasında adil bir nisbet yoktur. Bir insanın diğeri tarafından öldürülmesi, daima bir ihtiras neticesidir, bu ihtirası nefrete şayan olabilir. Fakat şahıs bunun tesiri altında kalmıştır. Halbuki amme kudretinin, tam bir sükunet ve teammül içinde ölüm cezası vermesi aynı şey değildir.

Cezanın, halk terbiyesinde, hiç olmazsa kötü örnek teşkil etmemesi de şarttır. Beccaria'nın fikirlerine karşı Vergani bu hususa da temas etmiştir. Bu müellife göre, ölüm cezasının vatandaşları zulme ve kana sevk edeceği iddiasında hakikat yoktur. İnsanları vahşet ve kandan uzaklaştırmak için kullanılan vasıtalardan biri olan ölüm cezasında böyle bir hassa mevcut olamaz. Her cemiyette insanlara kötü örnek olacak, onları kana alıştıracak daha pek çok şey vardır. Arızi bir, iki infazda böyle bir vasıf görmek imkansızdır.

Her halde ölüm cezası ahlak örneği vermez, bilakis halkın ahlakını tahrip eder. Vahşi ve kana susamağı tahrik, eyler, intikam duygusunu besler. İnsan kanından çekinmek gerek, cezada bile. Ölüm cezasına çarpılan kimse, kanunun mağdur ettiği kişi olarak gözükür, vatandaşa acıma duygusu uyandırır. Bunlar ceza siyasetinde mutlaka nazara alınması lazım gelen hususlardır. Islah eden Devlet, suçları önleyen Devlet kısacası yardım eden Devlet anlaşılan bir kavramdır. Fakat cellat Devlet (!).

Ölüm cezasının umumun faydası için istimlak şeklinde meşruiyetini izah eden fantazi düşüncelere (Carneluttinin düşüncesi gibi) rastlanmıştır. Bu müellife göre ölüm cezasının esası umumi faidede toplanır, bu itibarla yegane benzetilebileceği müessese istimlaktir. Fakat bunda isabet yoktur. Zira istimlak karşılığı olan bir şeydir. Öldürülen suçluya karşılığında verilen nedir? Umumun menfaatine istimlak edilen kimse dahi cemiyetin bir ferdi olarak istifadeye devam edecektir. Ölüm cezası için böyle bir şey düşünülemez.

7. Kefaret esası: Ceza hukukunda muayyen bir anlayışı ifade eder.

Ölüm cezasının lehinde olan düşüncelerin tenkidini teşkil eden fikirlerde büyük isabet olduğu aşikardır. Yukarda işaret edilen düşüncelerin hiç biri ölüm cezasının meşru olduğunu göstermemektedir. Bu durum karşısında ölüm cezasını her türlü fayda ve zaruret kavramları dışında "kefaret esası" ile izaha gayret edilmiştir.

a) Kefalet kavramı ile ölüm cezasının izahı: Böyle düşününlere göre ölüm cezasına itiraz, gerçekte kefaret esasına dayanan ceza kavramına karşıdır. Bir ferdin hayatının yok edilmesinin cemiyet için "fayda"lı olacağını düşünmek imkansızdır. Eğer ceza müstehak olana verilen bir şey ise bunun zaruret veya fayda ile alakası olmamak lazımdır. Ölüm cezasına ait tartışmaların sonunda, cezanın esası olarak kefaret kavramı üzerinde durmak ihtiyacı daima hissedilir. Bir kimse başkasını, teammül ederek öldürmüş ise ölüm cezasına çarpılır. Bu halde ölüm cezasının meşruiyetini aramak için başka bir şey bakmak doğru değildir. Ceza, fiil ile mütenasiptir. Bu durumda ölüm cezasına çarpılan kimse haksızlığa uğradığını iddia edebilir mi? İnsan hayatının dokunulmazlığını iddia edebilir mi? İnsan hayatının dokunulmazlığını ileri sürebilir mi? Bu dokunulmazlığı kendisi ihlal etmemiş midir? İnkar ettiği hakkın kendisini siyanet etmesini isteyebilir mi? Eğer ölüm cezası ortadan kaldırılacak ise bu işe evvela katillerden başlamak lazımdır.

Hegel'in düşüncesine göre, kusur hakkın inkarıdır. Zira suç keyfi bir harekettir. O halde hak ile onu ihlal etmiş olan kusur bir zıddiyet içindedirler. Bu zıddiyetin bir hal şekline bağlanması lazımdır. Hak, ihlal edilmiş olarak kalamaz, hak, eski haline getirilmelidir. Bu ise hakkı inkar eden şeyi inkar etmekle mümkün olabilir. Hakka vaki ilk taarruza taarruz edilmesi "ceza"dan başka birşey değildir. İnkarın inkarı hakkın teyididir. Haddizatında ku-

sur inkar edilmekle ortadan kalkmıştır, mevcut değildir. Fakat maddi bir hareket olarak suç mevcuttur. Ceza bu hareketin neticesi olduğuna göre cezalandıran ile cezaya göre cezalandıran ile cezaya çarpılan birbirine yabancıdır. Suçlu, kendi kendine ceza vermiş olacak ve dolayısıyla kanunu ihya eden bir kimse haline gelecektir. Suç ile ceza arasındaki nisbet bakımından şöyle düşünülmelidir: Ceza suçun inkarı olduğuna göre kusur ile ceza arasında eşitlik ceza kavramında esasen mevcut bir hususiyettir. Bu itibarla adam öldürme suçu zaruri olarak ölüm cezasını icap ettirir.

b) Kefaret esasının tenkidi: Ölüm cezasına taraftar olan Kant'ın, "öldürürsen, kendini öldürmüş olursun, çalarsan kendinden çalmış olursun" düşüncesi, bu büyük düşünürün felsefi düşüncedeki itibarına rağmen "kısas" kanunundan başka bir şey değildir. Kısas ise ceza hukukunun ilk çağlarına ait bir müessesedir. Diğer taraftan "kefaret esası" ceza hukukunda ittifak edilen bir kavram değildir. Hatta kefaret esasına taraftar olmamak için pozitivist mektebe mensup olmak dahi zaruri değildir. Kefalet kavramı hiç bir müesseseyi izah etmez, yalnız müesseselerin izahsız kabulünü, adeta emreder, bir çeşit "peşin hüküm"den neticeler çıkarır.

8. Hümanist doktrini: Bu doktrin ölüm cezasına karşıdır.

Bir cezanın meşruiyeti, tatbik edildiği devrin insanlık duyguları nazara alınmadan tayin edilemez. Ölüm cezası problemi, insana utanç veren bir lakaydi ile tetkik olunamaz. Bu itibarla ölüm cezası aleyhine olan fikirlerin bir kısmının hissi sayılması isabetli değildir. Kanunlar, insanlara aklın ve vicdanın hakimiyetini sağlamalıdırlar. Ölüm cezası veren kanunlarda bu vasıf yoktur.

Orta çağda ölüm cezası an'ane halinde tatbik edilmiş ve meşruiyeti münakaşa dahi edilmemiştir. Fakat onsekizinci asır ortalarına doğru felsefeciler bu cezanın meşru olup olmadığı meselesini

ortaya attılar. Fransız ihtilalinde bu mesele genişledi. Montesquieu bu münakaşaya katılmakla beraber neticede ölüm cezası lehine kanaat izhar etmiştir. Buna mukabil Voltaire, Beccaria bu cezanın aleyhtarıdırlar. Beccaria her çeşit cezanın gayri insani şekline muhaliftir ve derki: Kimsenin öldürmeğe hakkı yoktur.Ölümü çabuklaştırmağa hakkı yoktur, bu itibarla öldürücü şartlarla çalıştırmak suretiyle cezanın infazı (hidematı şakka) dahi meşru değildir. Daha 1789 tarihinde yayınlanmış ve Beccaria'nın eserinin devamı olsun istemiş bir eserin yazarı Chamarelli. Ölüm cezasının gayri insani, kifayetsiz ve faydasız olduğunu, kaldırılmasını ve yerine daha müessir bir başka cezanın konulmasını ileri sürüyordu.

Ondokuzuncu asırda ise Victor Hugo, meşhur "Sefiller"inde, Lamartine eserlerinde bu cezanın yanlışlığını ortaya koymağa çalışmışlar, Mittermaier, D'Olivecrona cemiyetin ölüm cezası vermeğe hakkı olmadığını ileri sürmüşlerdir. Victor Huggo ölüm cezası hakkında şöyle düşünüyor: Ölüm cezası nedir? Ölüm cezası barbarlığın ezeli, mahsus alametidir. Ölüm cezası nerede yaygın ise, orada barbarlık tahakküm ediyor demektir. Nerede ölüm cezası azalmış ise, orada medeniyet hüküm sürmektedir. Kanunları idare eden kanun, insanlara şunu haykırır: İnsan olmaktan vazgeçemezsin. Bu hitab aynı zamanda toplumadır. Toplum bir insanı, şahsiyetini ok eden bir cezaya çarptıramaz. Bentham ölüm cezasını bir adaletten ziyade "husumet" olarak kabul eder. İnsan kanının akması faydalı sayılsa ve kanunla aksa dahi artan bir dehşet hissi doğuracaktır. "Bir yasamacının tabiat yasalarına karşı yasalar yapması ve onları ölümün dehşetler ile silahlandırması yalnız boşuna değil, fakat kötüdür de".

Ölüm cezasının "insani ceza" sayılmasına imkan yoktur. Bir hekimin veya bir din adamının, ölmek üzere olan hastaya kendini ölüme hazırlaması tavsiyesi ile bir idam hükmünün tafhimi aynı

şey değildir. Her şey ölümün şekline bağlıdır. Ölüm cezasını sadece maddi bir acı saymağa imkan yoktur. Bu ceza her şeyden evvel korkunç bir manevi "işkence"dir. Ceza adaleti, suçluyu "vahşi hayvan"a benzetemez. Ceza, bazan suçtan daha aşağı bir şey olabilir. Her memleket, ceza sistemini tanzim ederken muayyen bir insanlık seviyesinden aşağıya inemiyeceğini kabul zorundadır. Gabba'nın fikrine göre ölüm cezası meselesi ilim de halledilememiştir. O halde kanun vazıı da bunu halledemez. Kanı, kan ile yıkamanın örneğini veren kanun, bir bakıma kendini inkar etmiş demektir. Suç anında en ağır şekilde cezalandırılması istenen kimsenin ölüm cezasının infazı sırasında merhamet hissi doğurması, insan psikolojisine has bir tezattır. Bu tezadın büyük manası inkar edilemez. Hukuk "yaşama hakkı dokunulmazlığı"nı kabul zorundadır. Bu hak, suçlu insandan müstakil olarak mevcuttur. Bu anlayışı bütün ferdiyetçi görüşlerde mevcut olduğu iddia edilen ifratla sakatlanmış saymak doğru değildir.

İnsanlık duygularının tesiri, asırların mukayesesinde, pek açık surette kendini göstermektedir. Ölüm cezasının hükmedildiği hallerin azaldığı açıkça anlaşılmaktadır. Onyedinci asırda yaşamış bir Alman hakimi, meslek hayatında 20.000 kişi hakkında ölüm cezası vermiş olmakla övünmüştü. İnsanlık böyle bir devreden çok hızla uzaklaşmış bulunmaktadır. Ölüm cezasının tarihi mütemadi bir ilganın tarihidir. Holtzendorff, ölüm cezası aleyhine belki de en kuvvetli eseri yazmış olan alim 1877 yılında şunları söylemişti: Ölüm cezasının ilgası herhangi bir parlamentoda ekseriyet veya akalliyet meselesi değildir, zamanımızın vazifesidir. Ölüm cezası aleyhindeki fikirlerin tam ve kat'i neticeye ulaşamamış olmasını, bu fikirlerin isabetsizliğinde görmek doğru olmaz. Ölüm cezasına karşı fikirler, Beccaria'dan zamanımıza kadar devam etmiştir. Bu fikirlerin bu kadar zamanda netice vermemesinin onların isabetsizliği manasına alınması doğru olmaz. Uzun yola erken çıkılmış-

tır. Beccaria'nın eseri ve düşünceleri kudretini muhafaza etmektedir. Halbuki Beccaria'nın, o devirlerde en şiddetli muarrızı olan Vergani'nin ismi ancak araştırıcılar için malumdur. Kaldı ki Vergani dahi eserinde ölüm cezasının lüzumundan fazla teşmilini haksız bulmakta ve amme menfaatinin nasıl bu cezanın ilgasına taraftar değilse, fazla teşmiline de taraflar olmadığı neticesine varmaktaydı. Son asırlar tarihi Beccaria'yı daima haklı çıkarmıştır.

"Toplumun hiçbir zaman tamamen cevaplandıramadığı meseleleri ortaya koyan" ölüm cezasına çarpılanlardan biri olan Chessman cemiyetin "böylesine davranışında daha ziyade bir intikam hissi sezdiğini", "topluma karşı savaş halinde olduğu düşünülen adamın aslında kendi kendisi ile savaş halinde olduğu bilinirse ve meseleye bu açıdan bakılırsa, hal çaresinin de kendiliğinden çıkacağını" yazmıştı.

Ölüm cezası hükümlüsünün, hakkındaki hükmün kesinleşmesine rağmen cezasının ne zaman infaz edileceği veya başka bir cezaya çevrileceği ümidi içinde bir süre yaşatılması (!) insanlık mıdır? Kesin hüküm infaz arası süre hümanist doktrinde apayrı bir konu olarak alınmalıdır. Ölüm cezasına taraftar olanlar "ölüm hücresi"ni düşünmek zorundadırlar. Kesinleşen cezanın derhal yerine getirilmesi kuralı ile ölüm cezasının onaylanması gibi anlamsız bir usule bağlanması arasındaki gelişme bir tereddüdün ifadesi değil midir?

9. Ölüm cezası yerine ikame edilecek tedbirler: Bu tedbirler çeşitlidir.

Tard, ölüm cezası hakkındaki tartışmalar üzerinde durduktan sonra şu neticeye varmaktadır: En yüksek kademede ceza için yalnız şunlar düşünülebilir: Acı çektirmeksizin öldürmek veya öldürmeksizin acı çektirmek. Eğer Tard'ın bu müşahadesi doğru görü-

lürse acı çektirmeksizin öldürmek daha insani sayılacaktır. Fakat hürriyeti bağlayıcı cezaların ölüme müncer olacak şekilde infazını hiç kimse ölüm cezasına karşı çare olarak teklif etmemiştir.

Ölüm cezası yerine bir başka ceza ikame edilebilir. O cezanın da ağır olacağı tabiidir. Mesela "hidematı şakka" madenlerde çalıştırmak gibi usuller teklif edilmiş, bunlar ağır görülmüş ve müebbet ağır hapsin daha ağırlaştırılmış bir şekli düşünülmüştür. Bu suretle münferit hücre müddeti on sene olmak üzere Belçika'da altı sene olmak üzere İtalya'da müebbet ağır hapis cezası ölüm cezası yerine kaim olmuştur. Fransa'da 1848 senesinde siyasi suçlar için ölüm cezası ilga edildiği zaman, deniz arışı bir kalede müebbet nefi cezası kabul olunmuştur.

10. SİYASİ SUÇLARDA ÖLÜM CEZASI:

Ölüm cezasının siyasi suç faillerine tatbik edilmemesi, hususunda pek kuvvetli bir cereyan yaşadığımız asrın büyük hususiyetini teşkil eder. Totaliter nizamın ölüm cezası lehinde olduğu malumdur. Bu çeşit idarelerin hüküm sürdüğü zamanlarda Almanya'da ve İtalya'da ölüm cezası yeniden kabul edilmiştir. Bir rejimde "şiddet fikri" ölüm cezasının daima lehine bir zemin hazırlamıştır. Halbuki demokrasiler şiddet politikası ile mücadele halindedirler. Herhangi bir idare, siyasi suçlar bakımından ölüm cezası hakkında, umumi siyasetinden ayrı bir kanaata sahip olamaz. Demokrasilerde bir iktidar, cemiyetin bekasını kendi mevcudiyetinde görürse davasını kaybetmiş demektir.

Ölüm cezasının meşru ve haklı olduğu yolundaki düşüncelerin hepsi umumi suç failleri hakkında ileri sürülmüştür. Bunlardan herhangi birinin siyasi suç failleri hakkında da doğru olduğu söylenemez. Esasen pek çok siyasi suçluda adi bir taraf mevcuttur. Onların bu umumi suçlarından, hürriyeti bağlayıcı cezalara çarpıl-

maları, siyasi suçlu olarak asılmalarından daha çok fazla, cemiyette huzur ve tavsip görür. Bir müellif haklı olarak şunları yazmıştır. Eğer siyasi bir mücadelede adam öldürülmüş, sahtekarlık, hırsızlık yapılmış ise amme vicdanının tiksindiği bu suçlardan, failleri en ağır şekilde cezalandırınız. Fakat onları siyasi mazlum haline getirmeyiniz.

a) Eski devirlerde siyasi suç: Ölüm cezasının "galibin hakkı" sayıldığı devirden çok uzaktayız. Yalnız bunu düşünmek dahi siyasi suçlarda ölüm cezasının reddine kafidir.

Tarihteki devirlerin aksine, halen kudret şahıslarda, ailelerde değildir. Cemiyetin içinde hareket halindedir, hiç kimsenin tasarruf edemiyeceği menfaatlere, fikirlere, amme duygularına bağlıdır. Hiç kimse bu kudreti kendisinin temsil ettiğini iddia edemez. Bir siyasi hasmın ölümü, sadece bir insanın ölümünden başka bir şey değildir. Bir şefin öldürülmesi bir mana ifade edememektedir. Halen fikirler ve menfaatler kendi hesabına yaşamaktadır.

Vaktile siyasette mücadele kaybedenin öldürülmesi demekti. Bundan insanlık vazgeçti. Bunun sebebi, öldürülenlere acımak değildi. Haklı olarak eski bir tahakküm idaresinin uzaklaştırılmış olmasına rağmen gelen idarenin aynı şekilde bertaraf edilmemek için şiddete ve haksızlığa başvurduğu tecrübe ile anlaşıldı. Bu itibarla "kan tasarrufu" bir anayasa rejimi kurmak için ilk şarttır. Siyasetin ve adaletin görevleri birbirinden ayrıdır, bugün her zamankinden daha ayrıdır, biri diğerini tamamlayamaz. Eğer siyaset kendi kendine yetmiyorsa cezadan yardım beklememelidir.

b) Ammenin tasvibi: Siyasi suçlarda ölüm cezasının ammenin mutlak tasvibine bağlanabilmesi mümkün olamamaktadır. Bunun iki sebebi vardır:

aa) Kamu oyunun değişir oluşu: Siyasi suçlarda ölüm cezası hiç bir meseleyi halledemez. Bir siyasi suçtan mahkumiyet veya beraat ekseriyeti teşkil eden bir kısım halk için doğru veya yanlıştır. Halbuki bu ekseriyet geçicidir. Toplumda hissin fikre hakim olması ender olaylardan değildir. Siyasi suç probleminde çözülmesi en güç şey, fikir halinde gözüken hisleri zamanında teşhis edebilmektir.

bb) Siyasi suçta vuzuhsuzluk: Adam öldürme suçunun ne olduğu, hırsızlık suçunun unsurları, kısacası adi suçların mahiyeti malumdur. Adi suçlarda, işlenen fiilin hakikaten cinai bir fiil olduğunu amme tereddütsüz kabul eder. Bu suçlarda, gerçek kötülüğü münakaşasız kabul edilen bir fiil bahis mevzuudur. Bu hal cezaya manevi bir tesir bahşeder. Kanun gibi düşünen insanlara ceza makul gözükür. Halbuki siyasi suçlarda ölüm cezasında bu vasıf yoktur. Adi suçlarda yalnız suçlunun kim olduğu araştırılır. Zira fiilin suçluluğu kabul olunmuştur. Bu kat'iyete siyasi suçlarda rastlanamaz. Siyasi suçların ahlaksızlığı, adi suçlardaki kadar vazıh ve değişmez değildir. Suç ve ceza, insanın zihninde birbirini çağıran iki kavramdır. Suç olan yerde ceza beklenir, ceza verilince suç aranır.

Siyasi suçlarda ölüm cezası taraftarlarının en doğru buldukları "zaruret" kavramı dahi manadan mahrumdur. Siyasi suçlarda ölüm cezasının meşruluğunu savunmak için kullanılan "hikmeti Hükümet", "siyasi zaruret" manası aydınlık olmayan deyimlerdir.

Büyük Devlet adamı Guizot şunlar söylemişti: Eğer bir iktidar bir adamın öldürülmesi ihtiyacında ise, hakikaten böyle bir ihtiyaç mevcut ise, o halde bu iktidar kötüdür. Siyasi suçlara ölüm cezasından iktidarın aradığı şey adalet değil, sadece kendi emniyetidir, fakat aradığını bulamaz, aramadığını bulur. Guizot kitabının 1822 tarihinde yazdığı ön sözünde kanaatini şöyle açıklamıştır: "İfrattan nefret ederim. Zira ifrat yalandır" "bugün siyasi suçlarda ölüm

cezasının tek müdafii kalmıştır: Korku.

c) Siyasi suçu ölüm cezasının önleyemeyeceği: Ceza hukukunda "ihtiras" suçun "saik"leri arasında nazara alınır. Cezanın takdirinde tesiri büyüktür. Siyasi suçlarda da "siyasi ihtiras" mevcut olduğuna göre bu ihtirasın cezanın takdirinde nasıl nazara alınacağını, nasıl iyi veya nasıl kötü sayılabileceğini tayin adeta imkansız bir şeydir.

Bununla beraber, siyasi suçlarda bütün saiklerin siyasi olmak imtiyazından faydalandığı iddia edilmemelidir. Bunların hepsinin ahlaki olduğu da söylenemez. Fikirler, ihtiraslar, menfaatler, iyi duygular, samimi inançlar olabileceği gibi korkunç temayüller en kaba bir egoizm de mevcut olabilir. Bütün bunlar birbirine karışmış bir karma kuvvet halindedir. Bu birbirinden bu derecede farklı unsurların aynı silahla, aynı vasıtalarla önlenmesine imkan yoktur.

Siyasi suç müphem kaldıkça, siyasi suçluyu haklı görenler daima mevcut olacaktır. Kendinin haklı da görülebileceği inancı içinde olanları ölüm cezasının korkutacağını, dolayısıyla bu cezanın müstakbel suçları önliyeceğini zannetmek hata olur.

d) Cemiyette huzur sağlamak lüzumu: Ceza, mutlaka cemiyette bir ihtilafa son vermelidir. Siyasi suçlarda ölüm cezası hakkında en tanınmış eseri yazan, Devlet adamı Guizot, daha o tarihlerde şu fikirleri ileri sürüyordu: Siyasi bir infazdan sonra amme sükununun daha iyi teminat altına alındığına, hükümetin kendini daha emniyette hissettiğine hiç kimse inanmamaktadır. Bilakis kuvvete ve cemiyetin geleceğine daha az itimat etmektedir. Hükümet infaz eder, halk infazı görür, fakat her ikisi de bir şey kazandığına inanmamaktadır.

Amme vicdanı, münhasıran siyasi fiillere ölüm cezasının tatbikini reddeder. Bu vicdan, ölüm cezasının bu safhada faydalı olmaktan ziyade zararlı olduğuna kanidir. Büyük Fransız ihtilali, getirdiği hürriyet fikirleri ile tarihe geçti. Fakat tatbik ettiği ölüm cezaları yüzünden, asırlar sonrası vahşete yakın suçlu bir hareket sayılmıştır.

Bir kimsenin öldürülmesinde belki öldüren bakımından haklı sebebler mevcut olabilir. Fakat bundan bir kan davası doğarsa menşede kimin haklı kimin haksız olduğunu kanunlar aramamaktadır. Bu itibarla haklı sebeplerle dahi sosyal bir kan davasına vesile olmamak lazımdır.

SONUÇ:

1) Ölüm cezasına ilişkin fikirler yukarda açıklanmış, leh ve aleyhdeki fikirler özetlenmiştir. Biz ölüm cezasının kaldırılması lehindeki fikirlere katılıyoruz. Bu nedenle ölüm cezasının kaldırılması ve bunun yerine müebbet hapis cezasının konulmasına taraftarız.

2) Eğer bu kabul edilmezse iki önerimiz daha vardır:

a) Ölüm cezasına hükmedecek Ağır Ceza Mahkemesinin oybirliği ile karar vermesi kabul edilmelidir. Üç kişilik bir kurulda bir "Hakim" karşı oy kullanmış ise ölüm cezası verilmesinde bu hakimin tereddüt ettiği, ortada şüpheli bir durumun mevcut olduğu anlaşılır "Şüphe'nin sanık lehine kabulü" kuralı bu alandada nazara alınmak gerekir. Bir hakimin "şüphesi" önemli bir durumdur.

b) Ölüm cezasını öngören yasa hükümleri alternatif (seçimlik) ceza haline getirilmeli, bu maddeler:

- "Ölüm cezası veya müebbet hapis cezası"

biçiminde kaleme alınmalıdır.

Saygılarımızla,

MESLEKTE
FARUK EREM...

SAVUNMA HAKKININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Ana kanunlarımızın yabancı kanunlardan alınışı, usul yasalarının özellikle Ceza Yargılaması Yasamızın "diyalektik yargılama" sistemini esas tutması, itham (Savcılık) savunma (Avukatlık), sonuçta "hüküm" üçlüsünü meydana getirdiği düşünülecek olursa savunma tarihçesini buna göre ele almak gerekecektir. İtham daima bir "tez", savunma "antitez" hüküm ise tam bir "sentez"dir.

Ünlü Baro Başkanı Rousse savunmanın gelişimini şöyle ifade etmiştir: "Biz bütün memleketlerin yerlisiyiz, bütün yüzyılların da çağdaşı". (Chammard, G. B. Les Avocats, Paris, 1976, s. 12).

Bugün her uygar devletin avukatlık kanunu ve meslek kuralları şaşılacak kadar birbirinin aynıdır. Bunun nedeni tarih boyunca, değişmez temellere dayanmaktadır. Avukatlık mesleğinin, biçim kazanmağa, belirlenmeğe başladığı dönem olarak eski Yunan-Roma uygarlığı kabul edilir. Bunun nedenini belki de yazılı kaynakların bu dönemde yoğunlaştığında bulmak gerekir, "bk. Falchi, G. F. Diritto Penale I. Pedavo 1937, önsöz).

1. Eski Yunanda Avukatlık: Eski Yunanın ilk günlerinde taraflar hakime gitmeğe mecbur idiler (Eski Yunan ceza hukuku için bk. Thonissen, Le droit pénal de la République Athénienne, Bruxelles, 1875). Solon kanunu da, hakimin önünde davalarını, savunmalarını, bizzat izaha tarafları mecbur tutuyordu. Fakat bir akra-

ba veya bir dost taraflara yardım edebiliyor, onların izahlarını tamamlayabiliyordu. Bunlar sonradan "synagore" ismini aldılar. Bir süre sonra taraflara evvelden savunma hazırlıyan ve "Legographes" adını alan yardımcılara rastlandı. Bunların ilki Antiphon'dur. Mahkemede söylenecek sözleri bir nutuk halinde yazıyor, ilgililere ücret mukabili veriyor, ilgililer bunları ezberleyecek hâkim önünde tekrarlıyorlardı. (Rousselet, M. Histoire de la justice. Paris, 1968, s. 16). Mesleğe, Démosthère'de bir Logographe olarak başlamıştı (Rousselet, s. 17).

Bunlar arasında, Lysias, İsocrate, Démosthène en ünlüleridir. İlgililerin iyi ezberlememeleri, unutmaları, şaşırmaları karşısında yardımcılar, onların yanında bulunmağa başladılar. Logographe'ların hazırladığı dilekçeler davaya giriş mahiyetini taşıyor, tartışmalar bunlar üzerinde cereyan ediyordu. Nihayet Logographe'lar hakiki "avukat" haline geldiler. İlk "Baro" Atina'da kuruldu.

Dracon ve Solon Atina Barosuna çok sert bir disiplin getirdiler: Ancak hür kişiler avukatlık edebiliyordu, esirlere bu hak tanınmamıştı. "Böyle asil bir görevi esirler yapamazdı" (Molierac, J.-Initiation au Barneau, Paris 1947, s. 43) Ana babalarına saygısızlıktan cezalandırılanlar, vatan savunmasına veya bazı kanuni görevlere katılmayı reddedenler, ahlâka aykırı işlerle uğraşanlar, sefahat yerlerinde görülenler, miras yolu ile kendilerine intikal eden serveti, lüks içinde yiyip bitirenler, avukatlık edemezlerdi. Mahcup olmaları nedeni ile kadınlar da Baroya kabul edilmezlerdi (Rousselat, M.-Histoire de la Justice, Paris, 1943, 1. 15).

Aréopage, kutsal bir yer sayılıyor ve duruşmadan evvel iyice yıkanıyor, temizleniyordu. Bundan maksat hakimlere ve katiplere, buraya temiz ve saf olandan gayrısının giremiyeceğini hatırlatmaktı (Molierac, s. 43).

Eski Yunanda, duruşma başlamadan evvel bir nidacı konuşmacılara davayı kazanmak için heyecan doğurucu hiç bir hareket-te bulunmamalarını, bağırarak ilan ederdi. Her konuşmacının konuşma süresi üç saatle sınırlı idi. Konuşmacıların hakarete kaçmamaları, acı sözler söylememeleri, duruşmadan sonra sakince çekilip gitmeleri, etraflarına kalabalık toplamaları şart koşulmuştu. Bu kurallara uymayanlara para cezasına çarptırılırlardı (Chammard, s. 20).

Eski Yunanda mahkemeye, itham edenin ve kendini savunanın dostları da gelir, bu suretle itham ve savunmaya ağırlık verilmesi sağlanırdı.

Hitabeti avukatlığa sokanın Péricles olduğu kabul edilir. Bununla beraber "Hitabet"in sakıncalarından korkulmuş ve bazı sınırlamalara gidilmiştir.

Şöyle bir olaydan bahsedilir. Ahlâk dışı davranıştan sanık güzel Pryné'nin savunmasını yapan Hyperides, Aeropag'da hakimler önünde müvekkilesinin göğüslerini örten tülü yırtmış, kadının güzelliğinin etkisi altında kalan hakimler beraat kaarı vermişlerdi. Fakat bu skandaldan sonra savunma daha sert tedbirlere tabi tutulmuştu. Hatiplerin, hakimlerde merhamet veya nefret uyandırmağa yönelmiş konuşmaları yasaklandı. Bazı Yunan Cumhuriyetleri konuşmadaki hünerleri ile hissi, akla galip kılan hatipleri hudutları dışına çıkarmışlardı. Konuşmacılar tevazu içinde kalmakla görevlendirildiler, hakimler nezdinde tavassut, hakaret, acı sözler, ayağını yere vurma, kırıcı hareketler yasaklandı. Mesleğin vakar ve onurunu sağlamağa yönelmiş bu kurallar, Roma avukatlarına örnek oldu.

Avukatlığın tarihinde "sözlü savunma"dan daima kuşku duyulmuştur. Buna rağmen sözlü savunma (özellikle ceza davaların-

da) yüzyıllar sonunda kural haline geldi. Metinlere göre, sözlü savunmadan kuşkulara ilk kez eski Mısırlılarda rastlandı. Mısırlılar, sözlü savunmayı kabul etmiyorlardı. Bir hatibin konuşması ve hareketleri ile hakimleri etkileyeceğinden korkuyorlar ve savunmanın yazılı olmasını istiyorlardı.

Tanrıyı somutlaştırdığı kabul edilen Firavun hem yüksek hakim, hem de en yüksek yönetici sayılıyordu. Avukatlar ise adaletin yardımcısı sayılmışlar, savunma ve adalette temsil tekelini elde etmişlerdi.

2. Romada Avukatlık: Roma'da da yalnız erkekler avukatlık yapabilirlerdi. Kadınlar, evvela babalarının, evlenince de kocalarının otoritesine bağlı olduklarından avukatlığa ehil sayılmazlardı.

Romanın ilk döneminde yalnız Patrisiyenler ve din adamları mukaddes kuralları biliyorlardı. Eğer bir patron bir plebe yardımı kabul ederse, onu her alanda korur ve adalet huzurunda savunurdu, plebinde patronuna sadakat borcu vardı. Patron için bu pek ağır, fakat en onurlu bir görev sayılırdı.

Eski Romada Plebisien harpte de, duruşmada da patronunun peşinden giderdi. Fakat patron da ona her alanda yardım ederdi. Davasında da avukatı idi (Chammard, s. 20).

Roma'da avukatlar savunmalarını daha etkili kılmak için "alkışlayıcılar" (Laudiceni) tutarlar, bunlar evvelden saptanan yerlerde konuşmayı alkışları ile keserlerdi (Marquiset, s. 18).

Milattan 350 yıl kadar evvel Patrisiyen Appuis Claudius'un yardımcısı Caius Flavius, onun evrak ve formüllerini gizlice aldı ve kitap halinde yayınladı. Bu nedenle plebler, Flavius'a minnet duydular. Patron ile müşteri arasındaki ilişkiler zayıflıyordu. Plebler, müdafiilerini seçmekte özgür hale geldiler. Patronun yerini "Avu-

kat" aldı (Molierac, s. 46). Böylece müdafiini serbestçe seçmek hakkı doğdu.

452 yılında oniki levha kanunu ilan olundu (bk. Charles, R. - Histoire du droit pénal, Paris, 1963, s. 14). Bu suretle hukuk herkesçe anlaşabilir hale geldi. Plebler eşit haklar elde ettiler. Bundan sonra avukat "uzman kişi sayıldı (Chammard, s. 20). İmparatorluk zamanında Baro, disiplinini kazandı. Fakat Baro hiç bir zaman bağımsızlığını elde edemedi. Çünkü avukatları "Yüksek Hakim" tayin ediyor ve haklarında disiplin tedbirleri alıyordu.

Romalı avukat her davaya başlarken doğruluk yemini ediyordu. Bu yemin Adaletin zaferini sağlamak, müvekkilin haklarını eksiksiz savunmak, dürüstlük yolundan ayrılmamak unsurlarını kapsıyordu. Fakat bu yemin sadece hukuk davaları içindi. Ceza davalarında avukat yemin etmezdi, zira suç esasında haksız bir hareketti (Chammard, s. 21).

Avukat davanın haksızlığını anlayınca, davadan çekilmek zorunda idi, "davadan çekilme hakkı"nın doğuşu bu dönemden başlar.

İlk zamanlarda Avukatların ücret almaları yasaktı. Ovide'in şu sözleri tekrarlanırdı: Güzel kadınların güzelliklerini satmaları ne kadar utanç verici ise bir tanığın şahadetini, bir hakimin hükmünü, bir avukatın yardımını satması da o kadar utanç vericidir.

Avukatlar ücret almıyordu, fakat Avukatlık Cumhuriyette yüksek görevlere giden yolu açıyordu. Avukatlar evleri önündeki bir palmiye ağacı ile tanınırdı. Cicéron, Consul olduğu zaman avukattı. César da Roma Barosunda avukattı (Rousselet, s. 21).

Disiplininin sertliği ile ün kazanmış ve her söylevini "Kartaca ortadan kaldırılmalıdır" cümlesi ile bitiren Caton (M.Ö. 237-142)

Avukatı şöyle tanımlamıştı: "Konuşmasını, inandırmasını bilen namuslu adam."

Cumhuriyet döneminde davalara ücretsiz bakılırdı. Fakat bu kurala bazan uyulmadığı görüldü ve Milattan 204 yıl evvel, Cincia Kanunu ücret veya hediye kabulü suretiyle dava alınmasını yasakladı (Rousselet, s. 21). "Alınan ücretle orantılı savunma" anlamsızdı. Fakat bu Kanun uzun süre uygulanamadı. Claude, Avukatların ücret alabileceklerini, fakat ücretin belli bir tavanı (onbin sesteres) aşamıyacağını yasalaştırdı (Marquiset, Z-Les gens de justice, Paris, 1967, s. 20; Rousselet, s. 21). (Garçon, s. 185).

"Hasıla dava" ile orantılı ücret yasağı pek eskidir. Roma hukukunda "quato litis" yasağı vardı. Bu yasak daima "Avukatın bağımsızlığı" kuralına dayanmaktadır. Böylesine bir ücret anlaşması Avukata bağımsızlığını kaybettirir, onu müvekkilin ortağı haline getirir. Avukat dava ile şahsen ilgili olmalıdır.

359 yılından itibaren, imparatorluk döneminde avukatlar topluluklar halinde örgütlenmeye başlamışlardı. Daha sonraları Barolara raslandı. İlk zamanları, levhaya yazılma tarihine göre en kıdemli olan Baro Başkanı sayılıyordu. Avukatlar bir sayı ile bağlı idiler ve adetleri sınırlı olarak resmen tayin olunurlardı.

İmparatorluk dönemi, Roma tarihi kitaplarında, bütün müesseseleri ile tenkit edilmiştir. Avukatlar müessesesi de bunun dışında kalmadı. Artık eski Roma Avukatlığı değişmişti. "Roma yaşantısı" adlı yapıtında Paoli şunu yazdı: "Çiçeron avukattı, artık avukat Çiçeron değildi."

Kuşkusuz Romanın en ünlü avukatı Çiçeron'du. 43 yılında Antoien"ın askerleri tarafından öldürüldüğünde 63 yaşında idi. 37 yıllık meslek ve siyaset yaşamında inanılmayacak kadar çok eser ver-

di (Marquiset, J. Les gens de justice, Paris, 1967, s. 17). İlk başarısını babasını öldürmekle haksız yere suçlanan Roscius isimli kişinin savunmasında, Verrès'i, Sicilya'yı haraca bağlamakla ithamda elde etmişti (Rousselet, s. 21).

3. Sonuç: Yukarıdaki kısa tarihçe mesleğimizin gelişmesini göstermek bakımından ilginçtir. Eski Yunan ve Roma döneminden sonra Orta Çağda hiç bir gelişme görülmedi. Çünkü bu çağ "Savunma hakkı"na karşı idi. "İşkence" ile "İtiraf" elde edildiğine göre "savunma" lüzumsuz sayılıyordu. (bk. Vidal, Cour de droit criminel, Paris 1935, s. 721. nt. 1).

Rönesansta Avukatlık bir gelişme gösterdi. Tanım şu idi: "Yumuşak, sakin, Tanrıdan korkan, hakikatı ve adaleti seven." Fransız parlamanları kurulunca, bunların başka başka şehirlere giderek duruşma yapmaları nedeni ile avukatlara "adaletin gezici şövalyeleri" denilirdi. 1327 tarihinde Philippe de Valois ilk defa bir "tableau" ihdas etti ve adına "Matricule" vela "Rolle" denildi. Bu suretle "Avukatlık Levhası" ortaya çıktı. 1344 yılında "staj" müessesesi kuruldu ve avukatlar üç sınıfa ayrıldı: "Conciliari" (Müşavirler) (bunlara mahkemeler hukuki konularda danışıyorlardı) "Advucati" (mahkemelerde iddia ve savunma yapanlar), "Novi" (stajyerler). Avukatlık şövalyelik gibi bir düzene bağlandı, "Kanun şövalyeleri" şövalyelik onuru ile bağlı idiler, onurlarını, olayların üstünde tutmak zorunda idilir.

Ne yazık ki, Fransa'da, iki avukatın raporu üzerine 1789 da Baro kaldırıldı. Ne tuhaftır ki 1810 yılında, Avukatlardan nefret eden Napoleon tarafından yeniden kuruldu (Toulouse A. Önsöz: Cihammard, G.B. Les Avocats, Paris 1976).

Bu kısa tarihçeden bir başka sonuç daha çıkarılabilmektedir. Yunan-Roma uygarlığında kabul edilen Usul sistemi "İtham usulü"

idi. Savunma mesleği gelişti. Orta çağ "engizisyon sistemi"ni kabul etti. Meslek adeta ortadan silindi. Rönesans itham sistemine döndü, mesleğin yeniden ve hızla gelişmeye yöneldiği görüldü. (bk. Leone, Tratto di Diritto Perocessuale Penale, I. Napoli 1961, s. 21, kşz. Largier J-la procedure penal, Paris, 1963, s. 10). Rönesanstan sonra İngiltere (Anglo Sakson Hukuku) itham sistemine sadık kaldı. Bugün Anglo-Sakson Ülkelerindeki gelişmeye Batı Kara Avrupası hala ulaşamamıştır. Nedeni şudur: Kara Avrupası, Kilise Hukukundan arınmamış, usulünü itham-tahkik (engisizyon) karması (uzlaştırıcı) bir sistem halinde sürdürmüştür. Kanunlarını onlardan alan Türkiyemizin aynı karma usulü benimsemiş olmasının sakıncalarından biri de Avukatlık mesleğinin gereken düzeye ulaşmasını bu usulün engellemiş olmasıdır.

Bu tarihi gelişim şu sonuca varmaktadır. Yabancı Usul Kanunları memleketimizde de büyük faydalar sağladır. Yepyeni bir hukukçu kuşağı doğdu. Fakat bu suretle büyükçe bir sakınca belirdi. Karma usul sistemi ile orta çağı - kısmen de olsa- yaşatıyoruz. "İşkence"nin kökeni ortaçağ "engizisyon"udur. Savunmanın bağımsızlığı bir türlü sağlanamadı.

1) Bağımsızlık: Tarihçe şunu kanıtlar:

Avukatlar ve Baro bağımsızdır. Biz Avukatlar esir kullanmadık, fakat efendilerimiz de olmadı.

Bütün avukatlar baroların bağımsızlığını sağlamakla görevlidirler. Meslek Kurallarımızın birinci maddesi şöyle der : "Türk Avukatları, Baroların ve Türkiye Barolar Birliğinin bağımsızlığı gereğine inanmışlar ve bu konuda kendilerine gerek kişi, gerek kuruluş olarak düşen görevleri başarma kararına varmışlardır".

2) Sözlü savunma: Diktatörlerin hemen hepsi sözlü savunmaya karşı çıkmışlardır: Napolyon en kudretli zamanlarında "avu-

katların dilinin kesilmesinin" doğru olacağını söylüyordu (Toulemon, Barreau de Paris, 1966).

Bir avukatın savunmasını kesmek, özgürlük adına, en büyük kusurdur. Avukat genç olabilir, tecrübesiz olabilir, yaşlanmıştır, sözü uzatabilir, bunların hiç biri savunmayı kesmek kusurunun özrü olamaz.

Mithat Paşa, kendisini yargılayanlara "bir avukat ile istişareye hakkımız var mıdır" diye sormuş, "biz üç avukatın adlarını tesbit ettik. Bunlardan birini seçebilirsiniz" cevabını almıştı. Olağan dışı mahkemelerde "mutemed hakim" kadar "mutemed avukat" da hukuk dışıdır.

Avukattan, sözlü savunma yerine yazılı savunma verilmesini istemek suretile zaman kazanılacağı çok kere bir bahanedir. Eğer yazılı savunma, karar sırasında gerçekten okunacak ise, zaman kazanılmış olmayacaktır. Bazı memleketlerde, mahkeme başkanına avukattan, konuşmaya başlamadan evvel savunmasının ne kadar süreceğini sormak yetkisi tanınmıştır. Bu bir tedbirdir. En uzun konuşan avukat bile başta söylediği süreyi aşmamaya daima gayret etmiştir.

Avukatın, çok iyi hazırlanması, fakat metinden okuyarak savunma yapmaması esastır. Avukatlar serbestçe konuşmak ayrıcalığını lüzumsuz kılacak görüntülerden kaçınmalıdır (Bk. Payen-Duveau, n. 275).

"Parlak gözkamaştırıcı, fakat faydasız belagat" günümüz avukatlığında itibar görmemektedir. Bu bir gelişmedir. "Boş emeklerin temsilcisi" olmak dönemi kapanmıştır. Ayrıca "mesleğin objektifliğini ihlal eden ve mesleğin gerektirdiği saygı ve güvene aykırı dü-

şen ibareler kullanmaktan kaçınmak, böylece müvekkilinin şahsi kin ve garezine alet olmamak" lazımdır (TBB. Disiplin Kurulu kararı: 27.9.1975, 32/35).

Bununla beraber, mesleğin "konuşma ayrıcalığı"nı çok iyi kullanmak gereklidir. Victor Hugo "iyi konuşan kimse mesela bir saat konuşmak için bir bütün gün, bir hafta, bir ay, hatta bazan bir ömür boyu düşünen kimsedir" derdi "bk. Toulemon, s. 12).

3) Tarafsızlık: Mesleğimizde tarafsızlık esastır. Hakimin tarafsızlığı kadar müdafiin de tarafsızlığı esastır. Bu tarafsızlık kanun kuralları ile pekiştirilmiş değilse de meslek kuralı olarak mevcuttur. Bu bakımdan bir avukatın mahkemeye tarafsız müdafi olarak görünmemesi mümkündür. "Daha objektif kalabilen avukat daha iyi sonuç alabilmektedir" (Martin-Achard, E. Proces politique, Revue de la Commission int. de juristes, 1971, n.s. 28).

4) Cesaret: Siyasi davalarda avukatın cesareti göze çarpar. Savunma mesleğinin tarihinde şerefli örnekler az değildir. Siyasi davalarda kendini, hatta mesleğinden olacağını dahi düşünmeden savunma yapanlar pek çoktur. Marie-Antoinette'ın avukatı Chaveau-Largarde savunması sonunda tutuklanmıştı. Berriyer şunları söylemişti. "Ben konvansyona iki şey sunuyorum: Hakikatı ve kafamı. Birinciyi dinledikten sonra ikincisi hakkında dilediğiniz gibi karar verebilirsiniz" (Martin, s. 29).

Napolyona suikasttan sanık Moreau, avukat Bonnet tarafından savunuluyordu. Napolyon, mahkemenin ölüm cezası vermesini temin için mahkemeye hükümden sonra onu affedeceğini duyurdu. Hakimlerden, eski avukat Clavier'nin şu cevabı ün kazanmıştır: "Onu af edecek! Ya bizi gelecek kuşaklar önünde af edebilicek mi?" Mahkeme sanığı iki sene hapse mahkum etti, Napolyon ise onu sürgüne gönderdi.

Toplumda bazı kişiler şu kuralı güderler: "Mutlu yaşamak için gizli yaşamak lazımdır". (Toulemon, s. 42). Bu kural avukatlar için geçerli değildir. Avukatlar "sessizce yaşamak hakkı"na sahip değiller.

18. Louis'nin "eğer Fransa Kralı olmasaydım, Bordeaux'da avukat olmak isterdim" dediği söylenir (Toulemon, s. 24).

5) Genel sonuç: Davalarda "kanunilik kurallarına saygı gösteren Devlet, kendi onur duygusunu ve ulaştığı uygarlık derecesini kanıtlamış olur" (Martin-Achard, s. 30). Adaletin hizmetinde avukatın savunma görevi, işte bunun için "kutsal" dır.

Solzhenitsyn'in "Adalet" tanımı şudur: "Adalet insanlığın çağlar boyu ortak mirasıdır... Bu insan tabiatına kenetli bir kavramdır, çünkü başka hiçbir yerde ona rastlanamamıştır. Adalet ona inanan pek az sayıda kişi var olduğu zamanlarda dahi yaşayabilmiştir. İzafi adalet yoktur, vicdanlarda izafilik olmadığı gibi. Zira, adalet, kişinin değil, bütün insanlığın şuurudur. Kendi vicdanının sesini dinleyen Adaletin sesini dinliyor demektir. Bana öyle geliyorki vicdanımıza aykırı düşmeyecek en iyi yolu bize Adalet göstermektedir. Hangi olayda olursa olsun adalete uygun hareket ederseniz asla hataya düşmezsiniz" (Solzhenitsyn Notes documentaires, Penguin Press, bk. Revue de la commission internationale de juristes, 1971, n. 6, s. 4).

KAMU NİTELİĞİNDE "SERBEST MESLEKLER"İN GELECEĞİ VE AVUKATLIK

Kanuna göre avukatlık "Kamu hizmeti niteliğinde, serbest meslekler"den biridir. Böyle olunca çağımızda serbest mesleklerin genel görünümü ve geleceği nedir? Bu konuda "Fransız Avukatları Milli Derneği" 7-9 Haziran 1973 tarihinde, diğer serbest meslek temsilcileri ile birlikte bir toplantı tertipledi. Aynı dernek 30-31 Mayıs ve 1 Haziran 1974 tarihinde Marsilya'da 46. kongresini yaptı. Aşağıdaki bilgiler, bu toplantıların tutanaklarından derlenmiştir (Gazette du palais, 1973 n. 360; 16 Temmuz 1974, n. 195).

Serbest meslek ve teknik: Serbest meslekleri bağımsızlık temsil eder. Bu bağımsızlık aynı zamanda "hizmete amade olmaklık", "kamuya itimat telkin ederlik", "insanlık", "sır tutmak" gibi özellikleri kapsar. Çünkü bunlar ancak mesleğin "serbest meslek kalması" ile mümkündür.

Diğer taraftan "kamu faydası" iddiası ile müdahaleci bir tutum, mesleğin serbestliğini ve bağımsızlığını daraltmak eğilimindedir.

Bu genel görünüme bir unsuru daha ilave etmek gerekir. Teknik gelişmenin serbest mesleklere etkisi nedir? Örneğin bugünkü teknik, mimarlık "imkansız" kelimesini hemen hemen kaldırmıştır. Bazı mesleklerde teknik ile mesleği ayırmak mümkün değildir.

"Teknik, Tıp'a yardımcı mıdır? sorusu anlamsızdır. "Teknik olmazsa, Tıp'ta yoktur", fakat teknik ilerlemekte bunun sonucu bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. İnsanlık şimdiye kadar görülmemiş türde bir "tutsaklık tehlikesi" ile karşı karşıya mıdır? Sosyal ilimler, tekniği insanın emrinde tutmak için yeni kurallar getirmek zorunda değilmidirler?

Sermaye ve serbest meslek: Serbest meslek - sermaye ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Şikayet konusu şudur: Sermaye, serbest mesleklerde yeni bir "yatırım alanı" görmeğe başlamıştır. Yalnız sermaye sahibi olan kişilerin serbest meslek sahibi olanları bir girişim, bir kuruluş halinde toplamalarında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Meslektaşlar arasında "guruplaşma"larda bile böyle bir sakınca görülebilir. Mesleğe sermayenin dıştan sızmasında ise mesleğin icrasında bağımsızlık ve bağımsızlığın sağlandığı faydalar tehlikeye girer.

Sosyal açıdan serbest meslekler şöyle bir görünümdedir: Bazı meslekler birbirine çok yakındır, örneğin bir kimseyi tedavi etmekle savunmak arasında yakınlık fazladır. Fakat bütün serbest mesleklerin ortak özü şudur: İnsana, onun isteğince, faydalı olmak. O halde bazı mesleklerin serbest oluşu kişilerin özgürlükleri ile ilgilidir. Devlet bu mesleklerden kişinin faydalanması olanaklarını arttırmakla görevlidir. Sağlık açısından güvenlik sistemleri, adalet açısından adli müzaharet ve benzeri tedbirleri böyle düşünmek lazımdır. Bu müdahalenin akışında ferdin isteğini, tercih hakkını kaldırıcı tedbirler, mesleğin tabiatını değiştirecek, hatta "serbest meslek"leri lüzumsuz hale getirecektir.

Serbest meslek, bugün tam bir "çalışma felsefesi"dir. Bu felsefenin genel bir toplum görünümü yansıttığı görülür: Otomatik veya hayvansal düzen belki daha başarılıdır. Karıncaların, arıların yaşama düzeni bizi şaşırtır. Fakat bu düzende eksik olan, insanın

vazgeçemeyeceği şu ayrıcalıktır: İnsanların kurduğu düzende "insanın değeri", "adalet fikri" esastır. Mesleğin kendi düzenini kendisi kurması, resmi düzen zorlamasına, bu bakımdan, üstündür.

Meslek kurallarının birleştirilmesi: Serbest mesleklerin geleceği üzerinde düşünürken akla gelen soruların bir kaçı şunlardır: Her serbest meslekte "meslek kuralları" tespit edilebilir mi? Bu kurallar da ortak nitelikte olanlar bütün meslekler için "genel kurallar" haline getirilebilir mi? Bir serbest meslek deontolojisi kurmak mümkün değil midir? Serbest mesleklere Devletin müdahalesinin ölçüsü ne olmalıdır, serbest meslekte alınan ücretler "kafa ürünü" olmasına, bunların herhangi bir "irat" sayılması mümkün bulunmamasına nazaran, ayrı bir vergi sistemi ve oranına veya bazı muaflıklara tabi tutulması gerekmez mi? Buna mukabil "vergi ziyaı" isnatlarını gidermek için mesleki kadro içinde tedbir alınabilir mi? İş sahibinden alınacak ücretin ölçüsü ne olmalıdır? Kamu niteliğinde sayılan çeşitli kuruluşların kanuni statülerinde tek biçimlilik sağlanamaz mı? "Meslek alanında baskı grupları" olabilmek için ne yapabiliriz? Mesleklerimize giren konularda alınacak kararlarda "resmen görevli" olabilmek için ne yapılabilir? Serbest mesleklerde haksız ithamlara fazlaca rastlanır. Kanuni takiplerde teşhiri önlemek için "takibe izin mercileri"nin ihdası veya mevcut olanların yetkilerini kullanmaları bir ölçüye bağlanamaz mı?

Fikir işçiliği : 1959 yılında "Fikir İşçileri Milletlerarası Konfederasyonu" fikir işçisini şöyle tanımladı: "Tamamiyle bağımsız, emir altında olmayan, serbest bir mesleği icra eden ve fikri niteliği üstün, emeğini ve bilgilerini başkasının hizmetine arzeden kimse, fikir işçisidir".

Serbest mesleklerin geleceği her şeyden evvel demokrasinin varlığına ve bu mesleklerin, demokrasilerin "sosyal devlet" kavramına doğru gelişmesine uyabilmek yeteneklerine bağlıdır.

Kişinin resmi merci veya memur sayılanlar dışında bazı meslek sahiplerine serbestçe başvurabilme haklarının tanınması demokrasinin başta gelen koşullarından biridir. Jandarma - Devletten sosyal hukuk devletine doğru gelişme, diğer bir deyimle "çok görevli devlet" kavramının ortaya çıkması bu çeşit meslekleri daha da lüzumlu hale getirmiştir. Zira devletin etkisi büyüdükçe, alanı genişledikçe ferdin korunması sorunu daha yoğunlaşmaktadır.

Avukatların sosyal sorumluluğu: Fransız Avukatları Milli Derneğinin Marsilya 46. Kongresinin genel teması "tehdit altında olan insanın avukatına sığınması" deyimi ile özetlenebilir.

Avukat sosyal bir "sınıf"a mensuptur. Yetişme şekli, fakültede aldığı kültürün, Roma hukukundan gelen, çağlar boyu yapaylaşarak süren şartlanmanın dışında düşünebilmek olanağı yitirilmek istenen avukatın yine de her toplumda "öncü" olabilmesinin bir nedeni bulunmak gerekir. Bu neden avukatın "kendine sığınan insan"ın (ne yazık ki buna müşteri, müvekkil gibi adlar takılır) onun sorunlarının etkisi altında kalmamasını sağlayacak bir "tedbir" bulunmamış olmasındandır. En kötü koşullarda, en ağır baskıların sürdürüldüğü dönemlerde "tehdit altındaki insan" istediğinde ve istediğini duyurabildiğinde yanı başında "Avukat"ını bulabilmiştir. İşte bu, tarih boyunca hiç değişmeyen bir gerçektir, bir anlamı da bulunmak gerekir.

Bağımsızlık kavramında değişiklik istekleri: "Avukatın Bağımsızlığı" kavramı günümüzde yerilmeğe başlanmıştır. Yerme nedenleri şöyledir:

a) Avukatın bağımsızlığı 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk bölümünde "kendini koruyucu bağımsızlık", diğer bir deyimle "zayıflığın bağımsızlığı" anlamında benimsenmiştir. Böylesine bağımsızlık avukatı zamanının büyük sosyal ve siyasal akımları dışında

kalmağa zorlamıştır. Fakat İkinci Dünya Harbi sonrası ekonomik ve sosyal yıkıntılar "inzivaya çekilmiş olmanın bağımsızlığı"nı anlamsız kılmış, "avukatın bağımsızlığı" kavramının başkalaşması zorunlu hale gelmiştir. Artık kurallarla sınırlı "düşünsel inziva"ya dayanan bağımsızlığı -istesek de- sürdürmek elimizde değildir.

"Tehdit altında insan" avukatından yalnız hayatının, özgürlüğünün kurtarılması değil, "adalet" ile çatışan fikirlerinde de avukatını yanında görmek istemektedir. Bu durumda gününü doldurmuş "tarafsızlık" ve bunun kökeni "bağımsızlık" kavramları bugünün avukatlığı ile bağdaşamaz. Çünkü en geniş anlamı ile bugünün adaletinin tarafsız olmadığı iddiası oldukça yaygın ve etkilidir.

19 ve kısmen 20. yüzyıl avukatlarına yapılan bu tenkitler haklı sayılamaz. Bu yüzyıllarda büyük olaylara karışan avukatlar az değildir. Tarih boyunca gerçek avukat burjuvazi, aristokrasi ve her çeşit diktatörlükler tarafından bünyeleri dışına atılmıştır, çünkü avukatlığın şartları onlara uygun düşmemiştir. O halde toplumlarda avukatlığın, -siyasal rejimler ne olursa olsun- bir başka "yeri" vardır.

Bağımsızlık kavramında değişiklik elbette olacaktır. Toplumda "sosyal adalet" fikri genişledikçe "avukatın sosyal sorumluluğu" da bazı değişikliklere uğrayacaktır. Kuşkusuz 20. yüzyılın avukatı 19. yüzyılın kuralları içinde görev yapamaz.

Eski devirlerde mutlakiyet dönemlerinde fert biçimsel olarak daha az özgür, fakat gerçekte daha serbestti. Çünkü devlet kuvvetlerinin topluma sızma ve yayılma olanakları yoktu. Ulaşım ve diğer teknik gelişme sonunda, devlet gücü ve denetim liberal demokrasilerde bile Mutlakiyet dönemlerinkinden daha çok yaygın ve da-

ha çok etkilidir. O halde yaşadığımız çağda fert, eskisinden fazla "tehdit altında insan"dır. Avukatın sosyal sorumluluğu, görevi ve bağımsızlığı bu açıdan da incelenmelidir.

"BARO", "ÖRGÜT" VE "KARAR" KAVRAMLARI

Barolar birer "örgüt"tür. Kanunla kurulmuş olmaları, "kamu niteliğinde meslek kuruluşu" sayılmaları onlara rızalı örgütler dışında bir özellik verir. Fakat mesleğe giriş rıza dışı değildir.

Bu yasal örgütleşmede, en önemli olan "karar verme görevi"dir. Tek kişinin verdiği karar ile "örgüt kararı" yapısal fark gösterir. Karar ve itiraz "mercii"lerinin bulunuşu, sonuçta kararın "kollektif karar" olmasını sağlar. Bunda, herkesin kararı olmaklık vardır. O halde örgüt kararı gerçekten "kollektif karar" niteliğini yansıtmalıdır. Sapmalara karşı dikkatli olmak, kişisellikten uzak kalmak gereklidir.

Bazı örgütler "iç içe giriş" halindedir. Bütünsellik böylece kurulmuştur. Dıştan sadece bütün gözükür. Bazı örgütlerde ise her biri ayrı olan bütünler topluluk haline gelmişlerdir, hepsine ait olan, fakat hiç birine hasredilmesi imkansız görevlerin tamamlanması için kapsayıcı bir sistem kurulur. Avukatlık Kanunu bu sistemi benimsemiştir. Eşit Barolar olduğu için Barolar Birliği vardır. Fiili eşitlik düşünülemez. Baroların "yasal eşitliği" anlayışı esas tutulmuştur.

"İçiçe girmiş" örgütleşmede "karar" tektir. Hazırlayıcı safhadaki çelişmelerin "resmi değer" i yoktur. "Tabakalaşmış örgütler"de kararlar tek tek vardır, bunların birbirinin zıddı olmaları da mümkündür.

Karar vermekte "zihni ameliye" hakim vasıftır. Duygusal karar bu anlamda karar değildir. Bazı kararlar "hüküm"e benzer, "itiraz" üzerine verilen kararlar gibi. Bunlar bir çatışmayı çözerler. Bunlarda "tercih"den kaçınmak gerekir.

"Karar" ile "olanak" farklı kavramlardır. Fakat "yönetim kararları" olanaklara (= uygulama olanaklarına) bağlıdır. Yönetmeyi, karardan ayıramayız. Fakat kararlar arasında, daha sürekli nitelikte "ilke kararı" ayrımı yapılabilir. İlke kararları, bir süre sonra, onları verenlerin kişiliğinden uzaklaşır, daha "objektif karar" niteliğini kazanır.

"Görüş" veya "ortak görüş" ile "karar" arasında bir fark bulunmak gerekir. Örgüt olarak Baroların amacı "kişisel çıkar" değildir. Mesleğin geliştirilmesinde bile kişisellik yoktur.

Barolar, sadece "yönetici örgüt" sayılamaz. Kuruluşun amacında her açıdan kamuya yararlı olmak vardır. O halde "görüş" önemli bir "görevi gerçekleştirmek aracı"dır.

"Siyasal Partiler" de birer örgüttürler. Kuruluşları "kamu niteliğindeki meslek kuruluşlarına benzemez. Karar etkenleri arasındaki fark büyüktür. "Gruplaşmalar" siyasal partilerde geçerli, kamu niteliğindeki kuruluşlarda ise gruplaşma, kararların isabetine zararlıdır. Örgüt kararının "grup kararı" gibi gözükmesi, işleyişinde "sistem ahengi" içinde kalmak zorunluğunu bozar.

Barolar ve Barolar Birliğinde verilecek kararlar "örgütsel karar" niteliğini yitirmemelidirler. "ussal karar" çerçevesi aşılmamalıdır.

Örgütsel karar niteliğini bozan etkenlerden birisi de, örgütün, yapısına yabancı bir "makam"ın gözetimi altında tutulmasıdır. Bu makama "kararları onamama" yetkisinin tanınması veya verdiği

kararın örgütçe kabulünün zorunlu sayılması, sistemi zedeler. Ayrıca ortaya iki ayrı karar türü çıkar. "Kendi kendini yönetme" yetkisi kısıtlanmış örgütler başarılı olamamışlardır.

"Yönetim örgütünü bir sistem olarak ele alıp, bunu hemen yasama ve yargı organlarıyla, baskı grupları ve halkla ilişkilerini, hem de kendi içindeki ilişkilerini inceleyebiliriz. Bundan başka, ayrı ayrı yönetim kuruluşlarını birer sistem olarak görebiliriz" (1). Sadece, bu kadarı yeterlidir.

(1) Onaran (O), Örgütlerde Karar Verme, (Ankara 1971) s. 22.

AVUKAT CROİSSANT OLAYI VE VERİLEN HÜKÜM

Almanyada Avukat Croissant hakkında otuz ay hapis cezası verildi. Ayrıca dört yıl meslekten yasaklandı. Hüküm şöylece özetlenebilir: İstenmeyen avukatın tasfiyesi.

Alman ceza adaleti bu avukata neden tahammül edemedi? Çünkü Avukat Croissant yeni bir "savunma kavramı" yaratmak istiyordu. Bu kavram Adliye ile ortaklığı tümden reddeden bir anlayışa dayanıyordu. Susturulmalıydı. Avukat ceza usulü kurallarına bağlı kalmalı ve adaletin teknik yardımcısı olmaktan ötede kendini görevli saymamalıydı (!).

Verilen mahkumiyet hükmünden geriye doğru olayları anımsamakta yarar görmekteyiz:

1972 yılından beri Federal Almanya, demokrasilerde "temel haklar"dan sayılan "savunma hakkı"nın sınırlama yoluna gitmiştir. Demokrasiyi, temel haklara dokunmaksızın koruyabilmek ilkesinden uzaklaşmanın nasıl sonuçlanacağını öngörmek kolay değildir.

Yanlışlık şuradadır : Tethişçiliği önlemenin çaresini, savunmayı kısıtlamada aramak.

Alman Usul Kanununun 138. maddesine göre, avukat "soruşturmanın konusu fiillere karışmış, sanığı cezadan kurtarmak, yar-

gılanmaktan kaçırmak istemiş ise veya savunması Federal Alman Cumhuriyetinin güvenliği için bir tehlike teşkil ediyorsa" davadan uzaklaştırılır. Aynı nitelikteki davalarda, bir avukat yalnız bir sanığı savunabilir, topluca savunma yasaklanmıştır (m. 146).

Mahkemeler bu hükmü geniş uygulamaktadırlar. Bunun sonucu pek çok siyasal suçlunun avukat bulamamasıdır.

Ocak 1976'dan beri, tutuklu sanık ile avukatı arasındaki yazışmalar bir hakim tarafından denetlenmektedir. Parlamentoda dört günlük tartışmadan sonra kabul edilen metne göre 29 Eylül 1977 tarihinden itibaren sanıklar kesin olarak tecrit edilebilecek, avukatları ve aileleri ile her türlü temas yasaklanabilecektir.

Almanya'da yasal önlemlerden başka, avukat bürolarında arama, dosyalara el koyma, bunların bir kısmının, sadece fotokopilerinin geri verilmesi, telefon konuşmalarının dinlenmesi gibi uygulamalara da yer verilmiş, bunların hep "güvenlik" adına yapıldığı açıklanmıştır. Bunlara meslekten yasaklanma önlemleri de eklenmektedir.

Bu biçimde ortaya çıkan ortamda Avukat Croissant'ın Almanya'ya geri verilmesi Batı Avrupa ülkelerinde önemli bir sorun haline gelmiştir.

Fransa'ya gelip "sığınma hakkı"nı kullanan Avukat Croissant'ın "mukadderatımı Fransa'nın ellerine bırakıyorum" sözü, Fransa açısından inancını yansıtıyordu. Geri verilmesi acı bir karşılık oldu.

Fransa'dan iki istekte bulunuldu. Bunlardan biri Karlsruhe Hakimliğinden, diğeri Stuttgart Sorgu Yargıçlığından geliyordu. Birinci istek, daha ağır cezayı gerektiriyordu. Bu istek siyasal nedenli görüldü, reddedildi. İkincisi kabul edildi.

Stuttgart Sorgu Hakimliğinin, siyasi görülmeyen suçlamaları şunlardı: Açlık grevi yapan hükümlüleri desteklemek, hükümeti cezaevlerinde siyasi hükümlülere işkence yapmakla suçlamak, çeşitli cezaevlerine dağıtılmış siyasi suçlular arasında teması sağlamak.

Avukat Croissant ilk kez 1975'de Stuttgart mahkemesinde "yasa dışı bir örgüte yardım" etmekle suçlanmış, tutuklanmış, sonra kefaletle salıverilmişti. Bundan sonra tekrar tutuklandı. Yine salıverildi. Gizlice Fransa'ya geçebildi ve Fransız hükümetinden "siyasal sığınma hakkı" istedi. Göz altına alındı. Mahkeme, Fransız hükümetinin istediği kararı uzun süre vermedi. İstişari mahiyette olan karar verilince Fransız hükümeti bir kaç saat içinde geri verme işini tamamladı.

Croissant'ın iadesi işleminin usulsüzlüğü ileri sürülmektedir. Hükümetin, onu iade edebileceği hakkında Paris mahkemesinin verdiği karar bir kaç saat içinde yerine getirilmiş, 17 Kasım gecesi saat 20.00'de Sante hapishanesinden alınmış, uçakla gönderilmiş, Alman makamlarına aynı gece saat 2'ye doğru teslim edilmiştir.

Bu suretle Croissant'ın avukatları olan Fransız meslekdaşları geri verme kararnamesinin iptali için Danıştay'a başvurmak olanağından yoksun kılınmışlardır. Bu tutum Fransız Barolarınca "savunma Hakkı"nın ihlali sayılmıştır. Fransız Danıştayı, geri verme kararnamelerini iptal edebileceği ve yürütmenin durdurulması kararı verebileceği içtihadındadır. Bizim Danıştayımızın da bu yolda kararları vardır.

Fransa'da hükümeti haklı bulanlar şöyle düşünmektedirler: Hükümetin, Danıştaya başvurulmasını beklemesi zorunluluğuna ilişkin yasal bir kural yoktur.

Fransa hükümeti, Croissant'ın sorgu yargıcının kabul ettiği neden dışında kalan herhangi bir fiilden Almanya'da yargılanamayacağını kamu oyuna duyurmakla yetindi. Ayrıca, Croissant'ın Almanya'da haksız bir mahkumiyete uğramayacağı, Batı Almanya'nın demokratik bir devlet adliyesine sahip olduğu da ileri sürülmektedir.

Eğer konu Danıştaya götürülebilse idi, nasıl bir karar çıkardı? Benzer bir olayda (Astudilo olayında) Hükümet Danıştaya başvurulması üzerine uygulamayı, karara kadar durdurmuş ve Fransız Danıştayı geri verme kararnamesini iptal etmişti. Bunu bilen Fransız hükümetinin böyle bir karardan evvel davranması, kanun yoluna başvurma hakkının ihlali olarak gösterilmektedir. Bununla beraber Danıştay'ın mutlaka aynı biçimde karar vereceği de söylenemez. Çünkü her olayın başka bir özelliği vardır. Fakat ne de olsa kanun yoluna gidebilmek olanağı kaldırılmamalıydı.

Saat 18'den evvel Fransız avukatları Adalet Bakanına başvurdular. Netice alamadılar, oyalandılar. Bu sırada Croissant avukatlarından birine şu mektubu ulaştırabildi: "Geri verilme tehlikesi karşısındayım, gönderileceğim cezaevinin, siyasi suçlulara uyguladığı usulü biliyorum. Buna rağmen intihar etmeyeceğim. Eğer cezaevinde öldüğüm duyulursa bu bir intihar değildir. Eğer bir gün cezaevinden kaçarken vurulduğum bildirilirse buna da inanmayın, çünkü kaçmayacağım".

Alman polisinin iddiasına göre avukat görevinin dışına çıkmış, tethişçilerle işbirliği yapmıştır. Hatta, Meinhof örgütünün "beyin"i bu avukattır. Tethişçileri savunmuş olan avukatların pek çoğu Croissant'ın yanında çalışanlar veya onun bürosunda yetişmiş olanlardır.

Fransız basını Alman Hükümetinin avukatlarla uğraştığını, savunma makamını yıldırmak istediğini, Almanya'da bu gün 70 avukatın suçlandığını yazmaktadır.

İspanyol uyruklu Astudillo olayı şudur: İspanya hükümetinde istenen bu kişinin geri verilip verilmeyeceği konusunda Paris istinaf mahkemesi olumlu mütalaa vermiş, Fransız hükümeti de bu kişinin İspanya'ya iadesini kararlaştırmıştı. Astudillo 10 Mart 1927 tarihli Yasanın 5. maddesine göre kararın iptalini istedi. Bu maddeye göre, "suç siyasal ise veya istem siyasal bir amaç güdüyorsa suçlu iade edilemez". Danıştay, dosyadan istemin siyasal amaçlı olduğu sonucuna vardı ve kararnameyi iptal etti.

Croissant'ın Almanya'ya geri verilmesi Fransız hukukçuları ve aydınları arasında tepki uyandırdı. Olay "adli skandal" olarak nitelendirilmektedir. Özgürlüğünü koruyabilmek için insanların "sığınma hakkı"nı kullanabilecekleri ülke olmak geleneğinden Fransa ayrılmış oluyordu. Ayrıca siyasi suçlunun geri verilmeyeceği ilkesini en geniş biçimde düzenleyen 10 Mart 1927 tarihli Kanunun 28. maddesi de zorlanmış bulunuyordu.

Basında Fransa'nın Alman hükümetinin etkisi altında kaldığı, politik nedenle mahkemeye baskı yapıldığı, siyasi davalarda başkalarını savunma görevini yerine getiren bir avukatı geri vermenin Fransa Devletine yakışan bir davranış olmadığı ileri sürülmektedir. Ayrıca, Fransa'da siyasi davalar olduğu, Fransız avukatlarının meslek kurallarını zorlayıcı tutumlara girdikleri, fakat hiç bir avukatın takibe uğramadığı da belirtilmektedir.

Bu arada pek çok insan öldüren ve cezaevinden karısı aracılığı ile, bavul içinde kaçırılan, Nazi Subayı Kappler'in İtalyan'lara geri verilmediği de hatırlatılmaktadır.

Bir iddiaya göre Croissant, Almanya'ya geri verilmemiş, Fransız hükümetinin ortaklığı ile Almanya'ya kaçırılmıştır. Bu olay bir memleketten siyasal nedenlerle adam kaçırmanın yeri bir örneğidir.

Milletlerarası Af Örgütü (Amnesty International) 10 Ekim 1977 tarihinde bir bildiri yayınlayarak Croissant olayı hakkında durumunu açıkladı: "Eğer, geri verilecek kişinin, onu isteyen ülkede insanlık dışı muameleye veya haksız bir yargılamaya maruz kalacağı kuşkusu varsa, geri isteme talebi kabule dilmemelidir". Savunma hakkını kısıtlayan bir ülke için bu kuşku fazlasıyla vardır.

Almanya'da savunma hakkını kısıtlayan yasal önlemler diğer ülkelerin hukukçuları tarafından kuşku ile izlenmektedir. Geri verme dosyası ne olursa olsun, sadece bu durumda olan bir ülkeye geri verme haklı sayılmamaktadır. Savunma hakkını kısıtlayan yasa dört karşı oy ve onyedi çekimser oy dışında büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir. Bu durumu Almanya'da aydınlar "toplumsal cinnet" diye isimlendirilmektedir.

Paris Barosu hakimlere baskı yapıldığını ileri sürdü ve Fransız Cumhurbaşkanının şu sözünü hatırlattı: "Avukatların bağımsızlığının ortadan kalktığı andan kısa bir süre sonra hakimlerin de bağımsızlığı yok edilmiş olacaktır".

Croissant olayının örünür hale getirdiği şudur: "Kökeni yüzyılları aşkın Ceza Usulü Kanunlarının saptadığı kurallar, "savunma özgürlüğü"nün çağdaş gereksinmelerini karşılayamamaktadır. Usul Hukukunda savunma yeni baştan düzenlenmelidir. Avukat, bir başkasının "yardımcısı"sı değil, "usul diyalektiği" içinde, yargıç gibi, savcı gibi, "bağımsız süje'dir.

HAKİM - AVUKAT İLİŞKİSİ

GİRİŞ

Avukatlık meslek kurallarında (md. 17) şu hüküm yeralır: "Hakim ve savcılarla ilişkilerde avukat hizmetin özelliklerinden gelen ölçülere uygun davranmak zorundadır. Bu ilişkilerde karşılıklı saygı esastır".

1. Hizmetin özelliği: Bu kuralın isteği davranış "adalet hizmetinin özelliklerinden gelen ölçüler"e uygun olan davranıştır. Avukat hakim'in değil, Adaletin yardımcısıdır. Aradaki fark büyüktür. Avukatın bağımsızlığı hakime yardımcılıkla bağdaşamaz. Adaletin gerçekleşmesinde ortak çaba bahis konusudur. O halde teknik açıdan "Adalet" nedir? Eğer Adalet kanunu uygulamaksa avukat hakimin yardımcılığına indirilmiş olur. Adalet, Kanunu hukuka (özellikle hukukun üstünlüğüne) uygun olarak uygulama çabasıdır. Böyle olunca, bütün "dava süjeleri" bu çabada yardımcı değil, ortaktırlar.

Yeni Fransız Avukatlık Kanununun 3. maddesine göre "Avukatlar Adaletin yardımcılarıdırlar". Bu "Hakimin yardımcısı" deyiminden farklıdır. Fransız doktrini (bk. Blanc, E. La Nouvelle profession d'avocat, Paris, 1972 s. 40). "Adaletin yardımcılığı" ile "Adliye idaresine (adli hizmetlere) yardımcı"yı birbirinden ayırır. Adaletin de bir açıdan "kamu hizmeti" olduğu düşünülürse "Adliye idaresine yardım" olanakları avukatlara açık tutulmalıdır.

Bara (Barreau) kelimesi 13. yüzyılda doğdu, bu kelime "barre" (Bara) kökünden gelir. O tarihlerde mahkeme salonunda avukatların yeri bir Barla (parmaklıkla) ayrılmıştı. Avukatlar ancak bu parmaklığın önüne kadar gelerek savunmalarını yaparlardı. Halen böyle bir parmaklık yoktur. Fakat o devirden kalma gelenek devam etmektedir. Bu nedenle bir avukat, örneğin, yürüyerek, yer değiştirerek savunma yapamamaktadır. Bu konuda Amerikan avukatları geleneğin dışına çıkabilmişlerdir (bk. Payen-Duveau, s. 18).

Avukatın mahkemede ayakta konuşması, hakime saygının sembolüdür. (Payen-Duveau, n. 275). Tarafların (ara kararlarını) ayakta dinlemeleri uyulması gerekli kökleşen bir usul, mahkemeye karşı gösterilmesi gereken saygı ve nezaket kuralı icabıdır. Türk ananesine göre ayağa kalkmak saygı gösterisidir. Davacının davranışı sebebiyle 70 inci madde uyarınca işlem yapan hakimin hukuki sorumluluğunu gerektiren bir yön bulunmamaktadır." (HGK. 29.3.1967, 184/162).

Uluslararası Barolar Birliğinin Oslo toplantısındaki kararı (6) şöyledir: "Avukat mahkemeye saygısını daima muhafaza eder". Fakat bu tutum karşılıklı saygı esasına dayanır. Bern kuralları (11): "Avukat hakimlere ve resmi mahkemelere gereken saygıyı gösterir ve aynı saygıyı onlardan bekler". Amerikan Ahlak Tüzüğü (22): "Avukatın gerek mahkeme ve gerek diğer avukatlarla olan münasebeti samimiyet ve dürüstlük esasları dahilinde cereyan eder" Vod Kantonu meslek kuralları 8) : Şu hükmü koymuştur: "Avukat duruşmada vakarlı ve nezaketli davranmağa mecburdur".

"Muteriz avukatın şikayet sahibi Hakim hakkında müvekkiline yazdığı mektupta (Hakim ya tesir altında kalmıştır, yahut da acemidir) sözlerini sarfettiği ihtilafsızdır. Bu beyan, avukatlık vekar ve ciddiyeti ile kabili telif olmadığı gibi, hakimlerle avukatlar

arasında cari olması lazım gelen mücamele kaidelerine de uygun bulunmamaktadır." (TBB. Disiplin Kurulu Kararı, 8.12.1975, 31/33).

Hakimler, savcılar ve resmi makamlarla olan ilişkilerde avukat "mesleki vakar"ı saygının sınırı olarak kabul edecektir. İstanbul Barosu İç Tüzüğündeki şu hüküm (25/a) isabetlidir: "Avukat bu saygıyı gösterirken mesleğinin ağır başlılık ve bağımsızlığını sarsmaktan sakınmaya mecburdur".

"Ne hakimin ne de avukatın yekdiğerini küçümsememeleri lazımdır. Avukat sırf görülen davadaki hakikata ulaşmak bakımından yardım gayesiyle,hakimi tenvir için bazı menbalar ve bazı kitaplar işaret eder, Hakimler görülmüştür ki bu yerinde ikaz ve yardımı adeta kendilerine karşı bir hakaret telakki etmiş (biz onun kadar bilmiyormuyuz) gibi yanlış bir fikre kapılmışlardır. Bu, geçen senelerin avukat telakkisi hususundaki kötü fikirlerin bugüne kadar gelen ufak tefek izleridir" (Arıkan Baha, Konferans: 27.2.1954. Ank. Baro derg. ss. 89).

"Avukatın davayı rüyet eden hakime hakarette bulunmuş olduğu, sevk edildiği Ağır Ceza Mahkemesinin kararıyla mahkumiyetine karar verilmiş olmasıyla sabittir. Ancak, yine aynı mahkeme ilamında hakimi vazifesi hududunu aşan tutum va davranışının ve keyfi hareketlerinin böyle bir olayın meydana çıkmasına sebebiyet vermiş olduğu açıkça belli edilmiş ve bu nedenle avukat hakkında tertip edilen cezanın Türk Ceza Kanununun 272. maddesi uyarınca tamamen ortadan kaldırılmasına karar verilmiştir. Şu durum karşısında duruşmayı sevk ve idare eden tamamen keyfi davranışlarda bulunan hakime karşı bu durumu ve tutumunu anlatmak maksadiyle muteriz avukat tarafından söylenmiş ve disiplin kurulu kararında aynen yazılmış olan sözler hakime vazife hudutlarını göstermek ve onu görev çerçevesi içine ithal etme mak-

sadiyle sarf edilmiş sözler suretindeki telakki edilmek lazımdır. Bu nedenle avukatın yarıca disiplin cezasiyle tecziyesine mahal yoktur". "TBB. Disiplin Kurulu Kararı, 8.12.1973, 25/34).

2. Duruşmanın İnzibatı: Avukatlık Kanununa göre "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun duruşmanın inzibatına ilişkin hükümleri saklıdır. Şu kadar ki, bu hükümlere göre Avukatlar tutuklanamayacağı gibi, haklarında hafif hapis veya hafif para cezası da verilemez".

a) Duruşmanın inzibatı: Duruşmanın inzibatı reise aittir" (CMUK. 378/1, bk. HUMK. 150).

"Duruşmanın inzibatı" gereklidir, fakat "savunma görevi" ondan aşağı değildir. O halde "duruşmanın disiplini bakımından yetkiler, müdafiin hürriyetine engel olmalı"dır. (Kunter N. Ceza Muhakemesi Hukuku (İstanbul, 1961). n. 473 (bk. 254). "avukat görevini yerine getirmede bağımsızdır" (A.K. 1/2). Duruşmanın inzibatı kavramının makul olmayan bir anlayışa bağlanması halinde Başkanın alacağı tedbirin "savunma serbestisi"ni fiilen kaldıracağı muhakkaktır. Avukatın davasını "bütün belagatı ile müdafaa edebilmesinde, jestleriyle, hareketlerile müdafaasını kuvvetlendirebilmesinde sosyal ve mesleki zaruretler bulunduğu inkar edilemez. (Belgesay M.R. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (İstanbul, 1947, s. 51).

Bir taraftan "Savunma dokunulmazlığı (TCK. 486), diğer taraftan "duruşmanın inzibatı" nazara alınırsa Başkanın duruşmadan çıkarma tedbirini alırken ne kadar dikkatli olması gerektiği kolaylıkla anlaşılır. Kaldı ki "şahsi bebep ve maksatlarla disiplin kararı ittihaz eden yargıç aleyhine cezai veya hukuki mes'uliyet davası da açılabilir" (Belgesay s. 58).

Belli içtihad kuralları içinde "resmen geçerli" olanı belirtmekle görevli yargıç, daima itibar görecektir. Böyle olması gereklidir. Hukukun sonsuz gelişmesini sağlamakla görevli avukat penisilini bulan Dr. Fleming'e benzer. Tüpün kenarındaki küfte mikrobun neden üremediğini görebilmiştir. Yüce hakimlerimizin yasal koşullardan şaşmamalarını pek "isabetli" buluruz, ama avukatın görebilmekle görevli olduğu unutulmamalıdır. Rekabetin tek anlamsız olduğu alan Adalettir. Her birimizin görevini gereği gibi yapmasını sağlamakla yükümlü olmamızın, nedeni, Adaletin ne olduğuna değil, ona nasıl ulaşabileceğimizi anlayabilmiş olanların başarılı olmasına bağlıdır. Hakimin de, savcının da, avukatın da başarısı bundadır.

b) Avukatın duruşmadan çıkarılması: "Duruşmanın inzibatını bozan her şahıs, mahkeme salonundan çıkarılır" (CMUK. 378/1 bk. HUMK. 150). "Münasip olmayan hal ve tavır vekilden sadır olmuşsa ihtarda bulunulur. İhtara rağmen ısrar halinde vekil mahkemeden çıkarılır. (Bilge (N.). Medeni Yargılama Hukuku (2. Bası: Ankara 1967), s. 248, bk. Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü (Ankara, 1964, s. 80).

Duruşmanın inzibatını bozan "her şahıs"dan bahsedilmesine (HUMK. 378/2) Avukatlık Kanununun 58/2. maddesinde CMUK. ve HUMK.nun "duruşmanın inzibatına ait hükümlerinin saklı" olduğunun bildirilmiş bulunmasına göre başkan (veya hakim) avukatı duruşmadan çıkarabilecektir.

Kanunun bu hükmü isabetsizdir. Savcı da "her şahıs" tabirine girer ve savcı da "münasip olmayan hal ve tavır" da bulunabilir. Fakat savcının katılmadığı mahkeme "kanun dairesinde teşekkül etmiş" sayılamaz, bu "kesin bozma sebebi"dir. (CMUK. 308/1). "Avukat, müdafi sıfatı ile, kendisine savcı ile eşit muamele yapılmasını istemede haklıdır" (Belgesay s. 51). O halde savcı duruşma-

dan çıkarılamıyacağına göre Avukatın duruşmadan çıkarılması izahsızdır. Duruşmadan çıkmayan avukat hakkında zor kullanılması pek ağır sonuçlar doğurabilir.

"Duruşmadan çıkarma vekaletten azle müncer olamayacağından avukat sonraki duruşmalara girebilir" (TBB. Yönetim K. 31.1.1971, 32/5).

Toplu mahkemelerde başkanın avukatı duruşmadan çıkartmak hakkındaki "tedbir"inin "kabule şayan olmadığı" hususu "duruşmada alakadar olanlar" biri tarafından ileri sürülürse mahkemenin bu yönde karar vermesi gerekli midir? Böyle hallerde Başkanın tedbirini karara bağlamak zorunluğu hakkındaki usul hükmü (CMUK. 231) Başkanın "duruşmanın idaresine müteallik görevleri"ne ilişkin tedbirleri kapsar. Halbuki "duruşmanın inzibatı reise aittir" (378/1) o halde mahkemeden karar istenemeyecektir.

Bu yoldaki karara "itiraz" edilebilir mi? Bu karar "duruşmaya taallük etmeyen kararlar"dandır. CMUK. 297). Davanın esasına etkili olmayan konulardaki kararın davanın devamı sırasında temyizi mümkün bulunmadığından (CMUK. 306), itirazın mümkün olduğu düşünülebilir. Fakat kanunda "kesin" olduğu yazılı kararlara karşı "kanun yolu" kapalıdır ve bu karar da kesindir (CMUK. 379).

Vod Kantonu meslek kuralları (1973). m. 16: "Avukat, duruşmalar bittikten, dava karara bağlandıktan sonra hükme etkili olabilecek her davranıştan çekinmeğe mecburdur".

AVUKATLIKTA REKLAM YASAĞI

1) **Metinler:** Avukatlık Kanununa göre (55) "Avukatların iş elde etmek için, reklam sayılabilecek her türlü teşebbüs ve harekette bulunmaları ve özellikle tabelalarında ve basılı kağıtlarında Avukat unvanı ile akademik unvanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır."

Görülüyor ki bu hükümle "reklam yasağı" getirilmiş ise de nelerin reklam sayılabileceği açıklanmamış, yasak "her türlü teşebbüs" ibaresi ile oldukca geniş tutulmuş, tabela ve basılı kağıtlarda sayılanlardan gayrı unvanların kullanılması "özellikle" reklam sayılmıştır. Bu hüküm yasağı getirmiş, fakat muhtevasını tayin etmemiştir. Hangi davranış, ne sebeple "reklam" sayılacaktır? Bu konunun incelenmesi gereklidir:

a) **Meslek kuralları:** Türkiye Barolar Birliği (=TBB) Genel kurulunca kabul edilmiş olan meslek kurallarında (8) şu hüküm yer almaktadır: "Avukat, kendine iş sağlama niteliğindeki her davranıştan çekinir". O halde TBB, "genişletici yorum"u benimsemiştir.

b) **Yabancı kaynaklar:** TBB.nin benimsediği kurala benzer hükümlere yabancı kuruluşlarda da rastlanmaktadır.

— Amerikan Avukatları ahlak yasasına göre (27) "Avukatın sirküler veya diğer vasıtalı veya vasıtasız yollarla reklam yapması yasaktır".

— Bern kurallarında (5) kısaca şu hüküm yer alır: "Avukatın iş araması yasaktır".

— Uluslararası Barolar Birliğinin 1956 Oslo toplantısında aldığı karar (8) şu idi: "Reklama başvurmak, avukatlık vakar ve şerefi ile bağdaşamaz".

2) **Yasağın nedeni:** Reklam yasağının gerekçesi araştırılırsa sonuca varmak mümkün olabilir:

a) **Rekabetin reddi:** Reklam, "serbest rekabet" kavramı içinde yeralır. Avukatlar, rakip değil, "meslekdaş" dırlar. Reklam yasağının bir gerekçesi de budur. İsviçre Federal Mahkemesinin bir kararına göre (bk. Chaulmontet, P. Contribution à l'ıtude de la profession d'avocat, Lozan, 1970, s. 92) genel olarak da mesleğin reklama ihtiyacı yoktur. Çünkü avukatlık mesleğinin icrası kanuni bir tekele bağlanmıştır.

b) **Adalet hizmeti:** "Avukatlık ... serbest bir meslektir" (Av. K. 1/1). O halde neden "reklam yasağı" (Av. K. 55) getirilmiştir. İsviçre Federal Mahkemesinin (Chaulmontet, s. 92) içtihadına göre: Avukatlar, adaletin yardımcısıdır. Gürültülü veya ticari bir reklam yalnız onlara zarar vermekle kalmaz, adaletin itibarını ve dolayısiyle devletin esas müesseselerinden birini de zedeler.

3) **Yasağın mahsus şekli:** Avukatlık Kanunu reklam yasağının mahsus şeklini şöylece ifade etmiştir: Avukatların "... özellikle tabelalarında ve basılı kağıtlarında avukat unvanı ile akademik unvanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır". Bu hükmün yabancı memleketlerde benzerlerine rastlanmaktadır:

a) **İngiltere'deki uygulama:** İngiliz tatbikatında reklam en kesin surette yasak olarak devam etmiş, bu husus bir gelenek oarak muhafaza edilmişti. Fakat bundan bir süre önce Konsey bu ko-

nuyu yazılı hale getirmek ihtiyacını duydu. Tesbit edilen kurallar bir rehber olarak basıldı ve bütün avukatlara dağıtıldı. Bu rehberdeki kurallardan biri şudur: "Hiç bir avukat kağıtlarında, kartvizitlerinde, gazete ve dergide çıkan makalelerinde herhangi başka bir unvanı, avukat unvanına ekleyemez, bundan sadece hukuk dergileri hariçtir".

b) **İsviçre'deki uygulama:** İsviçre Federal Mahkemesi (bk. Chaulmontet, s. 96) bir avukatın "eski vergi müdürü" olduğunu ilan etmesini, diğer bir avukatın alacağı vekalet ücretini veya bazı işlerden ücret almayacağını (hadisede, asker ailelerinden istişare ücreti almadığını) ilan etmesini reklam yasağına aykırı saymış ve bu ilanın rekabet sayılacağını, aldatıcı olacağını, içtihad etmiştir.

c) **Bern kuralları (8) :** Bu kurallarda şu hüküm yer almaktadır: "Basılı kağıt başlıkları ve levhalar herhangi bir reklam için vesile edilemez. Levhaların şekil ve ebadında itidal muhafaza edilir".

ç) **Meslek kuralları:** TBB.nin kabul ettiği kural (7/b) şöyledir: "Avukatın basılı kağıtları, kartvizitleri, büro levhaları, reklam niteliğini taşıyabilecek aşırılıkta olamaz".

TBB.nin kabul ettiği bu metin ile uygulamada rastlanan bazı tutarsızlıkların bağdaştırılması mümkün değildir.

Avukatlık Kanunu nelerin yazılabileceğini saymış olduğundan bunlardan gayrısının (milletvekilliği, emekli hakimlik, parti başkanlığı gibi) yasağa gireceğini kabul etmek gerekir.

4) **Diğer reklam şekilleri:** Avukatlık Kanununda açıkca gösterilen yasaktan gayrı davranışlar üzerinde durulmakta zaruret vardır:

a) **Büro açılması, adres değişikliği:** TBB.nin kabul ettiği meslek kuralına (7/a) nazaran "avukat, yalnız adres değişikliğini reklam niteliğini taşımayacak biçimde, ilan yolu ile duyurabilir". TBB.nin kabul ettiği bu kuralın yabancı memleketlerde daha geniş bir uygulamasına rastlanmaktadır:

— Bern kuralları (7) na nazaran: "Avukat, ancak bürosunun açıldığını, adres değiştirdiğini, bir meslekdaşının kendisine katıldığını veya ayrıldığını, üç aydan fazla olmamak şartı ile bir fasıladan sonra tekrar çalışmağa başladığını ilan edebilir. Bu ilanlar kesin surette zaruri kayıtlardan fazlasını ihtiva edemez ve aynı gazetede ancak iki defa yayınlanabilir".

— Madrit Barosu (13): "Avukatların meslekleri ile ilgili ilan vermeleri yasaktır" hükmünü kabul etmiştir.

— İsviçre Federal Mahkemesi (Chaulmontet, s. 101) bir avukatın büro açtığını, meşgul olacağı başlıca işleri (ticari, idari, vergi davaları vesaire gibi) ilan etmesini reklam saymamıştır.

— İsviçre Federal Mahkemesi (bk. Chaulmontet, s. 99) bürosundan kısa süre ayrılış ve gelişleri (tetkik seyahatinden dönme gibi) gazetelerde ilan etmenin "kendini hatırlatmak" maksadını taşıdığına ve reklam yasağına aykırı olduğuna karar vermiştir. Bazı İsviçre Kantonlarında "kısa süre" bir müddete bağlanmıştır, mesela Bern Kanununa göre üç aydan fazla ayrılışlarda ilan mümkündür.

b) **Telefon rehberleri:** Telefon rehberlerinde meslek bölümünde, arayan için kolaylıktan gayrı bir görünüş doğru değildir. TBB.nin kabul ettiği kural (7/c) şudur: "Avukat telefon rehberinde meslekler kısmında adres yazdırabilir. Bunun dışında farklı büyüklükte harflere, ya da ilan niteliğinde yazılara yer verilemez".

Bern Barosu kurallarında aynı hükme şu şekilde rastlanmaktadır: "Adres kitaplarında ve telefon rehberlerinde ismi gözüken avukat bunun koyu harflerle ilan şeklinde yazılmamasına ihtimam gösterir".

c) **Uzmanlık ilanları:** İhtisaslaşma istenen bir şey olduğuna göre bu çeşit deyimlerin reklam yasağı dışında kaldığı düşünülemez mi? İhtisas ilanları hakkında İsviçre Federal Mahkemesi (Chaulmontet, s. 107) şu kararı vermiştir: Hekimlikte ihtisas mevcuttur ve kanunidir. Avukatlıkta böyle bir şey yoktur. Avukatlık henüz böyle bir iş bölümünü zorunlu kılacak halde değildir.

İsviçre doktrinine göre bir avukatın belli konu veya konularda ihtisası olduğunu ilan etmesi "reklam" sayılmalıdır. Zira bunlar, mesleğin tabii konularıdır. Bilmeyenler için, böyle bir ilan, avukatın diğer meslekdaşlarına kıyasla bir üstünlüğü olduğu inancını verebilir (bk. Chaulmontet, s. 96).

ç) **Yayın araçları ile ilişkiler:** TBB. nin kabul ettiği kurala göre (7/a) "Avukat, salt ün kazandırmağa yönelen her türlü gereksiz davranışdan titizlikle kaçınmalıdır". Meslek kuralları arasında basın ve diğer yayın araçları ile avukatın ilişkileri hakkında başkaca bir hükme rastlanmamaktadır.

— İngiliz Avukatları Konseyinin koyduğu kurallar şunlardır: "Hiçbir avukat hayatı, kazancı, mesleki faaliyeti hakkında reklam mahiyetinde yayınlarda bulunamaz", "devam eden veya eskiden ilgilendiği herhangi bir dava hakkında gazetelere demeç veremez", "gazetelerde, dergilerde avukat olarak resminin çıkması için teşebbüslerde bulunamaz", "yargılaması devam eden herhangi bir konuda, Konseyin müsaadesi olmaksızın, radyoda konuşamaz, televizyonda görünemez".

— İsviçre'de bir televizyon şirketi, ünlü bir ceza davasını, televizyonda göstermek maksadiyle, o davada otuz yıl evvel müdafilik görevini yapmış bir avukata müracaat etmiş, avukat bu teklifi "meslek kuralları"na aykırı bulduğundan, red etmiştir (Chaulmontet, s. 102).

— "Adliye haberleri" ile "gazetelere beyanat vermek", "açık oturumlar düzenlemek" birbirinden ayırt edilmelidir. Adliye haberlerinde, gazeteci ile avukat arasında reklam konusunda bir anlaşma yoksa bir şey söylenemez. Fakat ekseriya demeç açık oturum gibi hallerde teşebbüs avukattan gelmektedir.

d) **Ortak büro:** Avukatlık Kanununun getirdiği yeniliklerden biri de "ortak büro"dur. TBB. meslek kurallarında (7/ç) şu hususa değinmiştir: "Ortak büro kuran avukatlar büronun reklam aracı olmamasına, hukuk bürosu olma niteliğini yitirmemesine dikkat ederler". Tanınmış bir ismin, iş celbi maksadı ile sadece kullanılması halinde de yasağa aykırılık vardır.

AVUKATIN İŞTEN YASAKLANMASI

1) Konu: Avukatlık Kanununun 154. maddesinde sayılan suçlardan biri ile **"haklarında son soruşturmanın açılması kararı verilen... avukatların işten yasaklanması zorunludur".** Bu hüküm avukatlar için ciddi kuşkular yaratmaktadır. Asılsız bir ihbar ve şikayetin-iş mahkemede temizlensin mantığı ile (-) benimsenmesi, bazı kademelerden geçtikten sonra işin mahkemeye intikali ve ne zaman biteceği belli olmayan dava sonucuna kadar, avukatın işten yasaklanması, gerçekten haksız bir durumdur. Bu nedenle Baro Yönetim ve Disiplin Kurullarında görev alanlar, bu maddenin, zorunlu yasaklama açısından getirdiği durumun haksızlığı inancı içindedirler.

a) Olgular: Uygulamada dört ayrı hale rastlamaktayız:

1. Yönetim Kurullarının, yasaklamayı gerektiren dosyayı Disiplin Kuruluna göndermemeleri 2. Dosyayı Baro Başkanının Disiplin Kuruluna intikal ettirmemesi 3. Disiplin Kurulunun işten yasaklanma kararı vermemesi 4. Disiplin Kurulunun evvela işten yasaklanma kararı verdikten sonra ilgilinin başvurması ile ceza davası dosyasını getirip inceleyerek yasaklama kararını kaldırması.

b) Farklı Anlayışlar: Bu dört halin ortak yanı, hepsinin Avukatlık Kanununun 154. maddesine ilişkin olmasıdır. Bu dört halin çözümünde iki ayrı anlayışa rastlanmaktadır:

- **Birinci anlayış:** Adalet Bakanlığınca benimsenmiştir. Bu anlayış **"Avukatlık Kanununun 154. maddesi kapsamına giren suçlarda ağır ceza mahkemesince son soruşturma açılması halinde Baro Disiplin Kurullarının, bu maddede sayılan suçların unsurlarının bulunup bulunmadığını takdire yetkileri olmadığı, işten yasaklama kararını derhal vermeleri ve bunu geri alamayacakları"** yolundadır.

- **İkinci anlayış zorunluluğu kabul etmemektedir:** Avukatlık Kanununun 153, 154, 155 ve 156. maddelerinin kül halinde yorumlanması gerekir. Bu maddelerden yalnız birini alıp, onu **"tecrit"** ederek manalandırmak yasa koyucunun amacına aykırı düşer: Avukatlık Kanununun 154. maddesindeki **"zorunlu yasaklama"** başlığına rağmen, sayılan hallerde dahi yasaklama **"kanuni netice"**, yani kendiliğinden meydana gelen netice değil, bir karara ihtiyaç gösteren bir neticedir. O halde bu kararı verecek merciin bazı yetkileri bulunmak gerekir. Maddeye otomatik bir uygulama verilmek istense idi, yasa **"... hallerde avukatlık yapamazlar"** şeklinde bir hüküm getirirdi.

2) Çözüm: İkinci anlayış daha haklıdır. Nedenleri şudur:

a) Disiplin yargısı: Disiplin Kurulları **"disiplin yargı mercii"**dir, delilleri **"serbestçe takdir"** yetkisine sahiptirler **(A.K. 158)** Kurulların **"bağlı kararlar"** vermesi düşünülemez.

Bu nedenle Ağır ceza mahkemesinin avukat hakkında son soruşturmanın açılmasına ilişkin kararının mutlaka Baro Disiplin Kurulunu bağlayacağını ileri sürmek isabetli olamaz. Ancak mahkemece verilmiş ve kesinleşmiş mahkumiyet hükmünün subuta ilişkin bölümü Disiplin Kurullarını bağlar. Son soruşturma kararı **"kesin hüküm"** değildir. Son soruşturma kararını veren ağır ceza mahkemesi mahkeme olarak değil, itham makamı gibi bir adli iş-

lemde bulunmuştur. Bu nedenle Disiplin Kurulları, ortada subut hakkında kesin karar olmadığı için, 154. maddede sayılan suçun unsurlarını subut açısından takdiri bir incelemeye, yani delilleri takdire yetkilidirler.

b) Tedbir kavramı: **"İşten yasaklama"** ihtiyari **(A.K. 153)** olsun, mecburi olsun **(A.K. 154)** bir **"tedbir"** mahiyetindedir. TCK.nun 35. maddesinde yer alan **"meslek ve sanatın icrasının tatili"** anlamında **"zorunlu kanuni netice"** değildir.

İşten yasaklanmanın **"tedbir mahiyetinde"** olduğu Kanunda açıkca belirtilmiştir. **(A.K. 153/1).** Bu nedenle işten yasaklanma tedbirlerinin kaldırılması daima mümkündür. Nitekim bu hususu Kanun şöylece ifade etmiştir: **"İşten yasaklanma kararı, bu kararın verilmesine esas olan hal ve şartların... sonradan kalktığı sabit olursa, Disiplin Kurulu tarafından kaldırılır" (A.K. 156/2).**

Kararın kaldırılmasına ilişkin bu hükmün **"işten yasaklanmanın zorunlu olduğu haller"**de **(A.K. 154)** uygulanmayacağı ileri sürülemez. Çünkü kararın kaldırılmasına olanak tanıyan hükmün 153 ve 154. maddelerinden sonra gelmektedir. Eğer kanunun maksadı bunun aksi olsa idi, bu hüküm 153. madde içinde veya hemen 153. maddeden sonra yer alırdı.

3) Anayasaya Aykırılık: Anayasamıza göre (m. 42) **"çalışma herkesin hakkı ve ödevidir".**

a) Çalışma hakkının niteliği: Anayasamızda **"çalışma hakkı"** şöylece açıklanmıştır: **"Herkes, dilediği alanda çalışma hürriyetine sahiptir".** Bu hakkın bir **"tedbir"** olarak kaldırılabileceği düşünülemez. Bu hak, ancak bir ceza olarak kaldırılabilir, nitekim TCK.nda **"meslek ve sanatın icrasının tatili"** ancak bir mahkumiyet sonucunda uygulanır.

Yasal sistemimiz **"tevkif tedbiri"**nde dahi **"tazminat"**ı, memur suçlarında **"işten el çektirilenler"**e kısmi de olsa ödeme yapılmasını düşünmüştür. Tedbir olarak meslekte yasaklanmada avukatın yaşama olanağından yoksun bırakılması, bu açıdan da **"eşitlik Kuralı"**na aykırıdır. Kaldıki isticale lüzum da yoktur. Dava sonunda avukat, sayılan suçlardan hüküm giyerse zaten avukatlık yapamayacaktır. Bunu öne almak **"peşin ceza"**dır. Tedbir kılığı altında **"ceza"** yoluna gidilmesi **"ceza mahkumiyetine ancak yargıç karar verir"** kuralına da aykırıdır.

b) Yargı Kararları: Bazı ağır ceza mahkemeleri konu üzerinde durmuşlardır. Bir örnek olarak Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesine 154 madde hükmünü ihlal ettiği isnadı ve TCK'nin 240. maddesine göre cezalandırılması istemi ile sevkedilen bir Baro Başkanı hakkında adı geçen mahkemenin verdiği **"Anayasaya aykırılıktan dolayı Anayasa Mahkemesine dosyanın gönderilmesini"** gösterebiliriz. 1978/32 esas numarası ile görülen davada ağır ceza mahkemesi 3.5.1978 tarihli celsede şu ara kararını vermiştir:

"... çalışmasından başka güvencesi bulunmayan avukatın açılan davada işten el çektirildikten sonra beraata kadar geçecek süre içinde iktisadi kaybı, bu iş çevresi ve müvekkilleri nazarında kaybettiği şerefi ve onuru nasıl telafi edilecektir? Davanın başında sırf tedbir olsun diye işten yasaklanacak avukatın beraatı halinde uğrayacağı zararları önlemek ve gidermek hususunda Avukatlık Kanununda ve diğer kanunlarda herhangi bir hüküm mevcut değildir. Dava sonuna kadar kişi sanık durumundadır. Ancak hüküm kesinleştiğinde kendisine mahkum denir... Dava açılır açılmaz avukata işten el çektirme zorunlu ise beraatı halinde uğrayacağı tüm zararların karşılığının da sağlanması bir zorunluktur. Kanun nazarında avukatlar haricinde, fertler,

devlet memurları ve hatta bir ölçüde beraat eden tutuklular güvence altındadır. İşten el çektirilen bir memur bu dönem sırasında maaşını kısmen almak, yaşamını daha alt düzeyde de olsa sürdürmek, beraat ettiğinde yoksun kaldığı haklarına kavuşmak imkanına sahiptir."

Bu gerekçelerle Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi Avukatlık Kanununun 154. maddesinin Anayasa'nın 8, 11, 33 ve özellikle 12. maddesine aykırılığından iptalini istemiştir.

"Angarya Yasağı"nı haklı gören gerekçe, bunun aksi yönde uygulanmasını ifade eden **"işten yasaklanmayı"** Anayasa'ya uygun bulamaz.

c) Temel Hak Kavramı: "Çalışma Hakkı" Anayasamızda Temel Haklara ilişkin ikinci kısmında yer almaktadır. **"Temel hakların özüne kanunla dahi dokunulamayacağı"** kuralı karşısında avukatın işten yasaklanması zorunluğunun yasadan geldiğini ileri sürme de yeterli değildir. **"İşten Yasaklama"**nın temel hakkın özüne dokunduğu kuşku dışıdır. Anayasamızın 11/1.l maddesinde yazılı nedenlerin hiç biri Avukatlık Kanununun 154. maddesindeki halleri kapsamamaktadır.

Çağımız Anayasa hukukunda **"Çalışma Hakkı"** bağımsız bir kavram olarak kimlik kazandı. Anayasa metinlerine geçti. Bazı Anayasalar bunu devletin tanımında bir unsur olarak benimsediler. **(İtalyan Anayasasında olduğu gibi..)** 1961 Türk Anayasası yapılırken konu tartışıldı. Bunun **"Hukuk Devleti"** deyiminin içeriğinde, **"Temel Haklar"** arasında gösterilmesinin yerinde olacağı sonucuna varıldı.

AVUKATTAN EVRAK SAKLAMAK

Yirminci yüzyılda avukattan belge saklamak niteliğinde bir hükmün kanunlarımıza girmesi ve bunun yeni bir buluş (!) olarak takdimi Türk Adaletine gölge düşürecektir. Sadece bir tek tarihi olayı hatırlatmak isteriz.

1894'te, Fransada Yüzbaşı Dreyfus, askeri mahkemeye tevdi edilen, fakat sanık ile avukatından gizlenen bir "belgeye" (vesikaya) dayanılarak mahkum edilmişti. O tarihlerde Aurore adlı gazetenin yazarı Emile Zola, Dreyfus'ün mahkumiyetini haksız bulan ve Cumhurbaşkanı Félix Faure'a hitap eden bir açık mektubu yayımlamaktan, Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanıyordu. Parlamentoda, Clemenceau, yalnız mahkemenin bilgisine sunulan "gizli belge" uygulamasına şöyle karşı çıktı: "Gizli belge (!). Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? Bu, bir insanın, ondan gizlenen bir belgeye dayanılarak, yargılanması, mahkum edilmesi, kendisinin, karısının, çocuklarının, ona yakın herkesin şerefsizliğe hüküm giymesi demektir. Baylar, içinizden hanginiz, bu şartlar altında mahkümiyete isyan etmezsiniz. Şekil, gerçeğe tercih edilmemelidir. Vatan, sadece toprak parçası değildir, aynı zamanda, fikirleri ne olursa olsun, dost olsun, düşman olsun, bütün insanların birleştiği adalet, vatandır. Bu herkesin ısındığı ocak, güvenlik, herkes için eşit olan adalettir. Adaletin olmadığı bir vatan düşünülemez." Bu çabalar sonuç verdi. "Gizli belge" usulünün uygar devletlerce nefretle reddedilmesinde "Dreyfus davası"nın etkisi büyük olmuştur.

Memleketimizdeki durum nedir? Bu konuda oldukça vahim bir hüküm mevcuttur. Danıştay Kanununun 82. maddesine eklenen fıkra şöyledir. "Görevli daire veya kurul veya kanun sözcüleri tarafından getirilen veya idarece gönderilen gizli her türlü belge, taraf ve vekillerine incelettirilemez." 1602 sayılı Askeri İdare Mahkemesi Kanununun 54. maddesinden esinlenerek yapılan bu genelleştirme büyük sakınca doğurmaktadır.

Davada taraf olan kişi veya vekili, kendi aleyhlerine olan bir belgeyi göremeyecektir. Memleketimizde, resmi yazışmalarda gizlilikte ne kadar savunacağını kestirmek mümkün olmaz.

Bu hükmün Anayasa'ya aykırılığı bakımından şöyle düşünülebilir. İfrata gidildiği düşünülürse uygulamada bir kimsenin kendisini nasıl savunacağı Anayasamızın 31. maddesine göre "herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle hakkına sahiptir." Kendilerine ilişkin bir konuda ilgililer, gizlilik iddiası ile dosyalarını göremezlerse dava ve savunma hakkını nasıl kullanacaklardır?

Usul hukukunda savunma hakkının ön koşulu "İthamı Öğrenmek Hakkı"dır. İdari işlemi Dava eden ilgili, idarenin gizlilik iddiası ile Danıştay'a gönderdiği evrakı göremezse hakkındaki ithamı nasıl karşılayacaktır.

Anayasa'nın 31. maddesinin gerekçesinde, "klasik haklar" arasında bulunan, 1924 Anayasasında da kabul edilen "savunma hakkı"na ve "hakkını aramak özgürlüğüne", yeni Anayasamızda, yargı bölümünde değil "Temel Haklar" bölümünde yer verilmiştir. Anayasamızın, temel hakları herkesin "kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve hürriyetler" olarak tanımlaması karşısında "Hak Arama Özgürlüğü"nü kısıtlayan hükümlerin Anayasaya açıkça aykırı olduğunu kabul etmek gerekir.

Kanunla temel hakkın özüne dokunabileceği yolundaki Anayasa değişikliği dahi eklenen hükmü meşru göstermez. İdarenin "gizli" damgasını bastığı her belge böyle bir ayrıcalıktan faydalanırsa, artık savunma hakkından bahsetmeğe imkan kalmayacaktır.

Eklenen hükmün Anayasada yer alan duruşmaların açıklığı (aleniyet) kavramını da zedelediği görülmektedir. İdarenin gizli dediği belge duruşmada da okunamayacaktır. Halbuki bu evraka dayanmak suretiyle "hüküm" veya "vicdani kanaat" teessüs edebilecektir.

Bu davalarda Danıştay verdiği kararda "gizli belge"den ya söz etmemekte veya ne içerdiğini göstermeksizin sadece böyle bir varakanın varlığına işaretle yetinmektedir. Bu suretle ne hakkını arayan, ne de kamuoyu, davanın ne sebeple reddedildiğini anlamayacaktır.

SOSYAL EKONOMİ AÇISINDAN AVUKATLIK ÜCRETİ

Ücretin niteliği: Avukatlık Kanunu (163) ücreti "vekalet ücreti" değil, "avukatlık ücreti" olarak isimlendirir ve şöylece tanımlar: "Avukatlık ücreti, avukatın vekalet hizmetine karşılık olan meblağı ifade eder". Bu hukuki açıdan bir tanımlamadır.

"Sosyal ekonomi" açısından avukatlık ücretini açıklama ayrı bir konudur. "Çağımızda ücret yalnız ekonomik yönü üzerinde durulan bir olay değildir. Ücretin bu yönü yanında, sosyal bir yönünün de bulunduğu kesin olarak kabul edilmiş bulunmaktadır" (Talas, Cahit, Sosyal Ekonomi, II, 1972, Ankara s. 3).

"Avukatlık ücreti" herhangi bir "malın değeri" gibi ölçülemez. Bu ücreti tüm avukatlık mesleğine ilişkin "vakar"dan ve o avukatın kişiliğinden ayırmak da mümkün değildir.

Avukatlık ücretini, maddi anlamda herhangi bir şeyin karşılığı da sayamayız. Örneğin, masum olduğu dava sonunda anlaşılan bir sanığa avukatın yaptığı hizmetin maddi karşılığını bulmak mümkün olamamaktadır. Ölüm cezasını önleyebilmiş bir avukatın ücretini insan hayatının maddi değeri ile mi ölçeceğiz?

Genel anlamda ücret: Genel anlamda ücret ile avukatlık ücreti arasında yapısal fark vardır: İşveren, işçinin ücretini "sermaye"sinden öder. Fakat bu ücret "mal"a dönüşecek, tüketiciden alınacak, diğer bir deyimle ödenen, "kâr" ile birlikte, işverene geri ge-

lecektir. "Ücret işçi bakımından bir gelir, işveren bakımından bir maliyet unsurudur" (Talas) bu iki nitelikten hiç birini, özellikle "maliyet unsuru"nu ve hatta kesin hesaplanabilecek bir "amortisman karşılığı"nı avukatlık ücretinde görmek mümkün değildir.

Bir işveren, kurduğu iş yerinde başkasını çalıştırırsa, diğer bir deyimle bir kimse başkasının işinde çalışırsa "ücret" öder. Avukatın bu anlamda bir iş yerinde çalıştığı düşünülemez. Usul Kanunlarımıza göre yargılama, "kollektif yargılama"dır. Avukatlarla beraber adalet mensuplarının ortak emeği ile bir sonuç elde edilir. Bu sonuç "müvekkil" için dolayısiyle bir "faide"dir. Asıl sonuç adalette toplanır.

Genel olarak ücret, mesleklar arasında farklılık gösterir. Bunda sosyal ekonomi açısından eşitsizlik ileri sürülebilir. Eğer ücreti, "emek gücü"nün karşılığı sayarsak, "beyin gücü"ne daha fazla pay verilmesinde ayrıcalık yoktur.

Düşük ücret - mübalağalı ücret: Düşük ücretin sebep sayıldığı genel anlamda işsizlikten "aydın işsizliği"ne ve bunun içinde yer alan "avukat işsizliği"ne kadar uzanan olayların sosyal ekonomideki değerlendirilmeleri kuşkuların, umutsuzlukların, belki de daha önemli başkaca olayların nedeni olabilir.

Mübalağalı ücret ise hizmetin tam karşılığı değildir, bunda yabancı unsur kendini daima hissettirecek ve çeşitli ihtilatlara sebep olacaktır.

Genel anlamda düşük veya mübalağalı ücret farklı sonuçlar verir. Düşük ücret, verimi azaltır, ekonomik gelişim hızı da düşer, "mesleğe rağbeti azaltır" (Talas). Mübalağalı ücret ise maliyeti artırır, tüketimi azaltır. O halde "avukatlık ücret"inin düşük veya mübalağalı olmasının bazı etkileri bulunabilecektir. Bu etkilerin adalet üzerinde toplanması konunun önemini daha fazla artırır.

Bir iddiaya göre, yüksek ücret işsizliği artırır. Tartışmalı olan bu iddia şu gerekçelere dayanmaktadır: Ücret yükseltilirse işveren işçi tasarrufuna yönelecektir. Ayrıca maliyetin artması bazı girişimlerin üretimden çekilmesine, bunun sonucu olarak da işsizlik oranının artmasına sebep olacaktır. Bu düşüncenin avukatlık ücretine uygulanması yaklaşık sonuçlar vermektedir:

Mübalağalı ücret, "adli müzaheret"e olan ihtiyacı arttıracak, adli müzaharet olanakları yetersiz kalınca avukat eliyle takip "talep"leri azalacaktır. Bu ise tüm meslek zararınadır. Görülüyor ki avukatlık ücretinin "serbestce takdir"i sanıldığı gibi sınırsız değildir.

Ücretin değişkenliği: Yıldan yıla bir avukatın talep ettiği ücretin daima artış göstereceğini ileri sürmek mümkündür. O halde "hizmetin karşılığı olan ücret" ölçüsü sabit kaldığı halde bu artış nasıl izah olunacaktır? Bunun bir tek gerekçesi vardır: Enflasyonun yükünü bir tek sınıfın çekmemesi. Bununla beraber ücret arttırılması açısından "serbest meslekler"in, diğerlerinden daha fazla olanaklı oldukları da gerçektir.

Milli gelir: Milli gelirden alınan pay çağımızda üzerinde durulan ölçeklerden biridir. O halde Türk toplumunda avukat milli gelirden ne pay alıyor sorusu düşündürücüdür.

Milli gelirden paydaşlar arasında avukat "vermeden alan"lar sınıfında değildir. Hizmetin karşılığı ile oranını muhafaza edebildiği takdirde avukatın milli gelirden fazla pay çekenler grubunda yer almadığı kabul edilmek gerekir.

Asgari ücret: Genel ücret açısından "asgari ücret" ile avukatlık açısından "asgari ücret" arasında hem ilişki hem de farklar görünür. Asgari ücret tarifesinde yazılı olandan aşağı inmemek mesle-

ği belli bir seviyede tutmak isteğine dayanır. Fakat asgarinin tesbitinde genel ölçülerden esinlenmekte de zaruret vardır. "İnsan haysiyeti sebebi ile sosyal bakımdan uygun asgari bir yaşama seviyesi" (Talas) bütün ücretlerde temel ölçüdür. Fakat asgari ücrette, her işleme göre sarfedilecek "emek" ve ayrıca "zaman" ölçüsü de etkilidir. "Asgari ücretin altına inmek zorunluğu" serbestçe kararlaştırılan ücretin mübalağalı olup olmadığını kestirmekte etkisiz değildir. Eğer asgari ücret maliyete makul bir kârın ilavesi ile elde edilen rakkam ise mübalağalı ücret "fahiş kâr" gibi gözükebilir.

Teşvik edici ücret: Daha fazla çalışmaya "teşvik edici ücretler" avukatlık ücretinin niteliği ile bağdaşamaz. Daha fazla çalışan işçiye, verimi arttırdığı için ek olarak ödenen prim ve benzerleri avukatlık ücretinin bünyesinde yabancı unsurlardır.

Teşvik edici ek ücretler veya yüksek ücret, pazarlama sağlanabilirse, üretimi sınırsız arttırmakta izah olunabilir. Fakat daha fazla veya daha az adalet düşünülemez.

Sonuca göre ücret: "Sonuca göre ücret" kavramı ile "avukatlık ücretinin hizmetin karşılığı" olduğu tanımı arasında tutarsızlık vardır. Zira sonuç sadece "vekalet hizmeti"nin ürünü değildir. Adalet örgütü olmazsa hizmet de olmaz. Sonuca bağlı oranla, karşılık kavramı arasında bağdaşmazlık vardır.

Ücretin serbest takdiri: Müvekkil ile vekil arasında ücretin "serbestce kararlaştırılması" olanaklara bağlıdır. Avukatlar arasında pek farklı ücretler, bir süre sonra "avukatlar arası ücret dengesi"nin kurulması ile sonuçlanır. Arızi ve mübalağalı ücret olayları normal değildir.

Müvekkilin maddi imkanına göre avukatlık ücretinin tayini mübalağalı ücret haline gelirse izahsız kalır. Zira avukatlar ücreti

serbestçe kararlaştırılırsa da bu ücret belli bir "hizmetin karşılığı"dır. Müvekkilin mali durumu bu karışıklığın dışında kalan bir konudur. Ücretin serbestce tayini, sınırsızlık anlamına gelmez. Bir şey diğerinin karşılığı ise ikisi arasında bir ilgi kurulacaktır. O halde mübalağalı ücretin teşhisinde bu da bir ölçüdür.

Bir iddiaya göre, yüksek ücret işsizliği artırır. Tartışmalı olan bu iddia şu gerekçelere dayanmaktadır: Ücret yükseltilirse işveren işçi tasarrufuna yönelecektir. Ayrıca maliyetin artması bazı girişimlerin üretimden çekilmesine, bunun sonucu olarak da işsizlik oranının artmasına sebep olacaktır. Bu düşüncenin avukatlık ücretine uygulanması yaklaşık sonuçlar vermektedir:

Mübalağalı ücret, "adli müzaheret"e olan ihtiyacı arttıracak, adli müzaharet olanakları yetersiz kalınca avukat eliyle takip "talep"leri azalacaktır. Bu ise tüm meslek zararınadır. Görülüyor ki avukatlık ücretinin "serbestce takdir"i sanıldığı gibi sınırsız değildir.

Ücretin değişkenliği: Yıldan yıla bir avukatın talep ettiği ücretin daima artış göstereceğini ileri sürmek mümkündür. O halde "hizmetin karşılığı olan ücret" ölçüsü sabit kaldığı halde bu artış nasıl izah olunacaktır? Bunun bir tek gerekçesi vardır: Enflasyonun yükünü bir tek sınıfın çekmemesi. Bununla beraber ücret arttırılması açısından "serbest meslekler"in, diğerlerinden daha fazla olanaklı oldukları da gerçektir.

Milli gelir: Milli gelirden alınan pay çağımızda üzerinde durulan ölçeklerden biridir. O halde Türk toplumunda avukat milli gelirden ne pay alıyor sorusu düşündürücüdür.

Milli gelirden paydaşlar arasında avukat "vermeden alan"lar sınıfında değildir. Hizmetin karşılığı ile oranını muhafaza edebildiği takdirde avukatın milli gelirden fazla pay çekenler grubunda yer almadığı kabul edilmek gerekir.

Asgari ücret: Genel ücret açısından "asgari ücret" ile avukatlık açısından "asgari ücret" arasında hem ilişki hem de farklar görünür. Asgari ücret tarifesinde yazılı olandan aşağı inmemek mesle-

ği belli bir seviyede tutmak isteğine dayanır. Fakat asgarinin tesbitinde genel ölçülerden esinlenmekte de zaruret vardır. "İnsan haysiyeti sebebi ile sosyal bakımdan uygun asgari bir yaşama seviyesi" (Talas) bütün ücretlerde temel ölçüdür. Fakat asgari ücrette, her işleme göre sarfedilecek "emek" ve ayrıca "zaman" ölçüsü de etkilidir. "Asgari ücretin altına inmek zorunluğu" serbestçe kararlaştırılan ücretin mübalağalı olup olmadığını kestirmekte etkisiz değildir. Eğer asgari ücret maliyete makul bir kârın ilavesi ile elde edilen rakkam ise mübalağalı ücret "fahiş kâr" gibi gözükebilir.

Teşvik edici ücret: Daha fazla çalışmaya "teşvik edici ücretler" avukatlık ücretinin niteliği ile bağdaşamaz. Daha fazla çalışan işçiye, verimi arttırdığı için ek olarak ödenen prim ve benzerleri avukatlık ücretinin bünyesinde yabancı unsurlardır.

Teşvik edici ek ücretler veya yüksek ücret, pazarlama sağlanabilirse, üretimi sınırsız arttırmakta izah olunabilir. Fakat daha fazla veya daha az adalet düşünülemez.

Sonuca göre ücret: "Sonuca göre ücret" kavramı ile "avukatlık ücretinin hizmetin karşılığı" olduğu tanımı arasında tutarsızlık vardır. Zira sonuç sadece "vekâlet hizmeti"nin ürünü değildir. Adalet örgütü olmazsa hizmet de olmaz. Sonuca bağlı oranla, karşılık kavramı arasında bağdaşmazlık vardır.

Ücretin serbest takdiri: Müvekkil ile vekil arasında ücretin "serbestce kararlaştırılması" olanaklara bağlıdır. Avukatlar arasında pek farklı ücretler, bir süre sonra "avukatlar arası ücret dengesi"nin kurulması ile sonuçlanır. Arızi ve mübalağalı ücret olayları normal değildir.

Müvekkilin maddi imkanına göre avukatlık ücretinin tayini mübalağalı ücret haline gelirse izahsız kalır. Zira avukatlar ücreti

serbestçe kararlaştırılırsa da bu ücret belli bir "hizmetin karşılığı"dır. Müvekkilin mali durumu bu karışıklığın dışında kalan bir konudur. Ücretin serbestce tayini, sınırsızlık anlamına gelmez. Bir şey diğerinin karşılığı ise ikisi arasında bir ilgi kurulacaktır. O halde mübalağalı ücretin teşhisinde bu da bir ölçüdür.

AFŞAROĞLU MATBAASI, Tel : 425 22 44 - ANKARA